

Statist. 8.

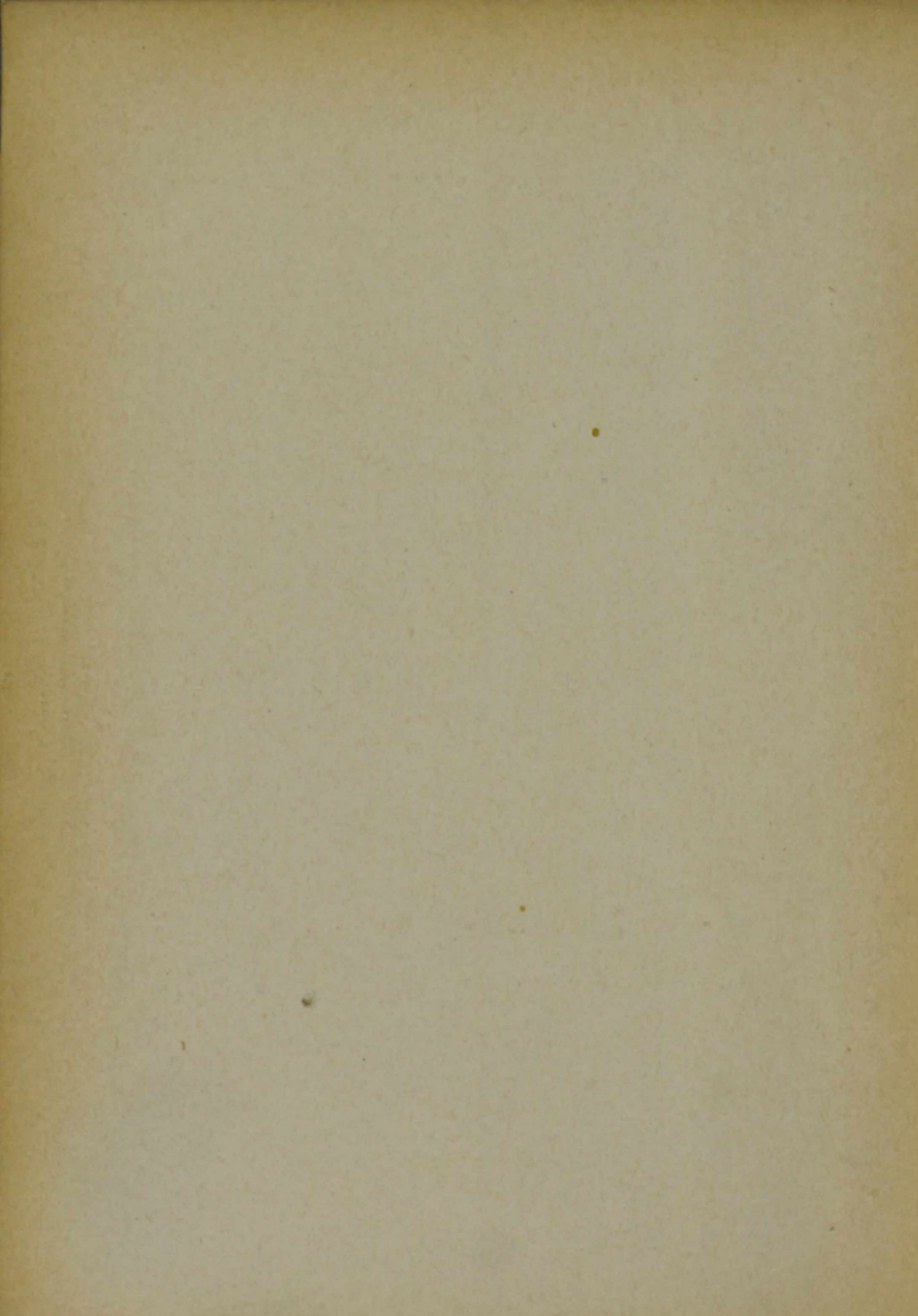
308.786

~~450.~~
~~3.~~

Digitalizálta

**a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ**

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÉVKÖNYV

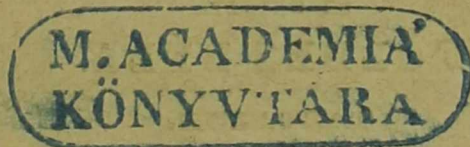
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. FÖLDES BÉLA

EGYETEMI TANÁR, A MAGYAR TUD. AKADÉMIA NEMZETGAZDASÁGI ÉS
STATISZTIKAI BIZOTTSÁGÁNAK TAGJA ÉS JEGYZŐJE, AZ ORSZ. STATISZTIKAI
TANÁCS TAGJA, A BUDAPESTI KERESKEDELMI ÉS IPARKAMRA LEVELEZŐ
TAGJA, A NEMZETKÖZI STATISZTIKAI INTÉZET TAGJA.

HARMADIK ÉVFOLYAM. — 1886.

BUDAPEST

«PALLAS» IRODALMI ÉS KÖNYVNYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1886

**A MAGY. TUD. AKADÉMIA
NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI BIZOTTSÁGÁNAK
EGYÉB KIADVÁNYAI.**

**ÉRTEKEZÉSEK
A NEMZETGAZDASÁGTAN ÉS STATISZTIKA KÖRÉBŐL.**

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

A NEMZETGAZDASÁGTAN ÉS STATISZTIKAI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁGNAK RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

FÖLDES BÉLA

A BIZ. JEGYZŐJE.

ELSŐ KÖTET.

1882—83.

TARTALOM.

I. Adalék a papírpénz történetéhez és statisztikájához. Irta FÖLDES BÉLA. — II. Bányászatunk jelen állapota s teendőink annak sikeresebb kifejtésére. Dr. KONEK SÁNDOR m. tud. akad. rendes tagtól. — III. Népünk hivatása és foglalkozása az 1880-ban végrehajtott számlálás. Irta Dr. JEKELFALUSSY JÓZSEF. — IV. Az adóáthárítás elmélete. Irta TISZA ISTVÁN. — V. Hazánk bünygyi statisztikája 1873—1880. Különös tekintettel a büntett miatt elítéltek személyi és társadalmi viszonyaira. Irta Dr. JEKELFALUSSY JÓZSEF. — VI. A munkásbiztosítás kérdése. Irta ECSERI LAJOS. — VII. Minimum és homestead. Irta LÁNG LAJOS. — VIII. Az államgazdaság eszméje és a socialistikus financia kezdetei. Irta KAUTZ GYULA. — IX. Az első magyar vasut története. Irta FENYVESSY A. — X. A községi pénzügy főbb eredményei hazánkban. Az 1881. évi jóvá hagyott költségvetések alapján. Irta Dr. JEKELFALUSSY JÓZSEF.

A MÁSODIK KÖTETBŐL MEGJELENT:

I. Minimum és Majorátus. Irta LÁNG LAJOS. Ára 30 kr. — II. Tengerészetünk és Fiume jövője. Irta KELETI KÁROLY. Ára 20 kr. — III. Városaink és a városi lakosság életviszonyai az utolsó népszámlálás alapján. Irta FÖLDES BÉLA. Ára 30 kr. — IV. Hazánk értelmi és anyagi fejlődése 1870-től 1880-ig. Irta LÁNG LAJOS. Ára 30 kr. — V. A magyar vasipar jövője. Irta KERPELY ANTAL. Ára 20 kr.

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÉVKÖNYV.

SZERKESZTI

FÖLDES BÉLA.

ELSŐ ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1883.

TARTALOM.

I. A terület. — II. A népesség. — III. Népesedési mozgalom. — IV. Kivándorlás. — V. A mezőgazdasággal foglalkozó népesség. — VI. A termés. — VII. Az aratás időpontja különböző államokban. — VIII. A szüret. — IX. A phylloxera vastatrix. — X. A hasznos háziállatok 1881-ben. — XI. A selyemtenyésztés. — XII. A baromfi-tenyésztés a külforgalomban. — XIII. Állategészségügy 1881-ben. — XIV. A gazdasági szakoktatás. — XV. Gazdasági egyesületek. — XVI. A földbirtok. — XVII. A fekvő

NEMZETGAZDASÁGI
ÉS
STATISZTIKAI ÉVKÖNYV

HARMADIK ÉVFOLYAM. — 1886.

UGYANAZON SZERZŐTŐL MEGJELENTEK MÉG A KÖVET- KEZŐ MUNKÁK :

A SOCIALIS KÉRDÉSRŐL. Nemzetgazdasági tanulmányok. Pest, 1870.

A MUNKÁSMOZGALOM LEGÚJABB IRÁNYA. Pest, 1873.

A NEMZETGAZDASÁGI ESZMÉK ÚJABB FEJLŐDÉSE. Budapest, 1874.

BEVEZETÉS A GAZDASÁG-TÖRTÉNETBE. Budapest, 1878.

TAKARÉKPÉNZTÁRAINK REFORMJA. A pesti Lloyd-társulat által kitüntetett pályamunka. Budapest, 1878.

A NEMZETGAZDASÁGTAN ÉS MÓDSZERE. (Akadémiai értekezés.) Budapest, 1881.

A NEMZETGAZDASÁG- ÉS PÉNZÜGYTAN KÉZIKÖNYVE. I. kiadás. 1881. Ugyauaz.
II. kiadás. Budapest, 1885.

ADALÉKOK A NEMZETGAZDASÁGTAN TÖRTÉNETÉHEZ. (Quesnay, Turgot, Smith)
Budapest, 1881.

STATISZTIKAI TANULMÁNYOK A GABONA-ÁRAKRÓL. Budapest, 1882.

ÉRTEKEZÉSEK AZ ANGOL ÉS FRANCZIA NEMZETGAZDASÁGTAN KÖRÉBŐL. (Fordítás.) Kiadja a M. Tud. Akadémia könyvkiadó vállalata. Budapest, 1882.

PAPIRVALUTA ÉS AGIO. A M. Tud. Akadémia által koszorúzott pályamű. Budapest, 1883.

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÉVKÖNYV. A M. Tud. Akadémia nemzetgazdasági bizottságának megbízásából. I. és II. évfolyam. Budapest, 1883. és 1884.

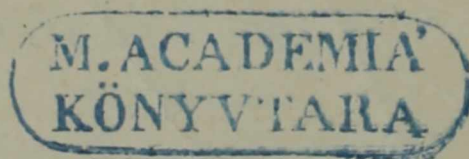
VÁROSAINK ÉS A VÁROSI LAKOSSÁG ÉLETVISZONYAI. (Akadémiai értekezés.) Budapest, 1883.

MAGYARORSZÁG STATISZTIKÁJA összehasonlítva egyéb államokkal, különös tekintettel Ausztriára. Budapest, 1885.

NÉMETÜL :

DER EINFLUSS VON BILLIGEN UND THEUEREN ZEITEN AUF DIE STERBLICHKEIT
Jena, 1880.

CAUTELEN BEI ANWENDUNG DER STATISTISCHEN METHODE. Wien, 1881.

Stat
0
450

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÉVKÖNYV

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. FÖLDES BÉLA

EGYETEMI TANÁR, A MAGYAR TUD. AKADÉMIA NEMZETGAZDASÁGI ÉS
STATISZTIKAI BIZOTTSÁGÁNAK TAGJA ÉS JEGYZŐJE, AZ ORSZ. STATISZTIKAI
TANÁCS TAGJA, A BUDAPESTI KERESKEDELMI ÉS IPARKAMRA LEVELEZŐ
TAGJA, A NEMZETKÖZI STATISZTIKAI INTÉZET TAGJA.

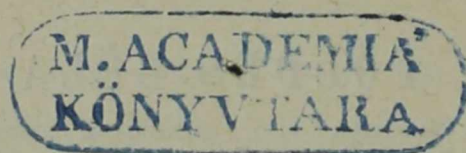
HARMADIK ÉVFOLYAM. — 1886.

ÁLLAMTUDOMÁNYI
KÖNYVTÁR
BUDAPEST

«PALLAS» IRODALMI ÉS KÖNYVNYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1886

A NYOMATÁS BEFEJEZTETETT 1886. OKTÓBER HÓ 1.

TARTALOM.

Népesedési mozgalom.

Lap

I. A népességi mozgalom hazánkban	1
II. Népesedési mozgalom az európai államokban	11
III. A halandóság kor és halálokok szerint	15
IV. A közegészségügy	18
V. Az elmebetegek	20
VI. Öngyilkosságok és balesetek	23
VII. A kivándorlás	27

A mezőgazdaság.

VIII. A termés	28
IX. A szüret	30
X. A dohánytermelés	31
XI. Az erdészet	33
XII. A gazdasági szakoktatás	39
XIII. Gazdasági egyesületek	43
XIV. A talajjavítások	43
XV. A földbirtok	45
XVI. Újabb adatok a földbirtok megoszlásáról	46
XVII. A fekvő birtok forgalma és megterheltetése	49
XVIII. Gabonaárak és gabonakereskedelem	53
XIX. A gabona ára és a mezőgazdaság	56
XX. A mezei és egyéb gazdasági munkák után fizetett napszámdíjak	57
XXI. Termények és élelmiczikkék ára	59
XXII. Az elemi csapások és a mezőgazdaság	61
XXIII. Állattenyésztés	62
XXIV. A selyemtenyésztés	66
XXV. Állategészségügy	68
XXVI. Folyamhalászat	68
XXVII. A tengeri halászat	72
XXVIII. A budapesti marhavásár	72
XXIX. A sertéskereskedelem	73

Az ipar.

	Lap
XXX. Bánya- és kohó-ipar	75
XXXI. A szesz-, sör- és répaczukorgyártás	77
XXXII. A malomipar	79
XXXIII. A házi ipar	88

A kereskedelem.

XXXIV. Az osztrák-magyar vámterület külkereskedelme	90
XXXV. Magyarország áruforgalma	102
XXXVI. Külkereskedelem és vámbevétel a többi államokban	110
XXXVII. Az osztrák-magyar konzulátusok	112
XXXVIII. Az osztrák-magyar bank	114
XXXIX. Az osztrák-magyar bankkerületek	135
XL. A leszámított váltók átlagos összege és lejáratí ideje	136
XLI. Jegybankok jövedelmei	137
XLII. A magyar hitelintézetek	137
XLIII. Az I. hazai takarékpénztár-egyesület aláírási felhívása	141
XLIV. A váltóforgalom	143
XLV. A budapesti pénzintézetek	144
XLVI. Államjegyek	145
XLVII. Pénzverés	146
XLVIII. Az agió	151
XLIX. A pénzpiacz	152
L. Értékpapírok	154
LI. Vállalataink jövedelmezősége 1881—1884-ben	157
LII. A Clearing-intézetek	159
LIII. A budapesti kir. zálogházak	160

A közlekedés.

LIV. Vasutak	162
LV. A vasutak a többi államokban	171
LVI. Posta	175
LVII. A posta az európai államokban	177
LVIIa. Távirida	178
LVIII. A táviridák az európai államokban	179
LIX. A folyamhajózás	180
LX. Tengeri hajózás	182
LXI. A tengeri hajózás az európai államokban	183
LXII. Fiume	184
LXIII. Az úthálózat	187
LXIV. Budapest áruforgalma	189
LXV. Budapest főváros közraktárai	190

A pénzügy.

	Lap
LXVI. Az 1886. állami költségvetés	191
LXVII. Az államháztartás	218
LXVIII. Az államvagyon	222
LXIX. Az államadósság	223
LXX. Államháztartás és államadósságok a többi államokban	225
LXXI. A költségvetések szentesítése	227
LXXII. A 6%-os magyar aranyjáradék-adósság konverziója	227
LXXIII. A szabad kir. városok vagyoni állapota	236
LXXIV. Az osztrák-magyar monarchia közös államháztartása	239

A tanügy és szellemi élet.

LXXV. A népoktatás	241
LXXVI. A középiskolák	248
LXXVII. Főtanodák	252
LXXVIII. Az egyetemek külföldön	257
LXXIX. Kereskedelmi tanintézetek	258
LXXX. A művészettel foglalkozó intézetek	258
LXXXI. Emberbaráti intézetek és kisdédóvodák	259
LXXXII. Az ösztöndíjak	260
LXXXIII. Az iskolai takarékpénztárak	262
LXXXIV. Az ipari oktatás	262
LXXXV. A hírlapok	268
LXXXVI. Magyarország köz- és magánkönyvtárai.	265

Igazságszolgáltatás.

LXXXVII. A bíróságok tevékenysége	266
LXXXVIII. A bűnügy	268
LXXXIX. A bűnügyi statisztika Ausztriában	277
LXL. A kereskedelmi és váltótörvényszék	279
LXLI. A tőzsdebíróság	283

Vegyesek.

I. Statisztikai adatok Horvátországról	285
II. A budapesti 1835. országos általános kiállítás	289
III. A főváros népmozgalmi viszonyai	296
IV. Amerika mezőgazdasága és az amerikai verseny	311
V. A gabona ára az Egyesült-Államokban 1871—1885.	319
VI. Adalékok az alkoholizmus kérdéséhez	320
VII. Alkoholizmus és közegészségügyi viszonyok Angliában	338
VIII. A tűzkárok	341
VIIa. A forgalomban levő pénzmennyiség aránya a külforgalomhoz	343

	Lap
VIIIa. Községi adók Bajorországban	343
IX. Az örökösödési adó	344
X. A lelcenzek halandóságáról	345
XI. A bérmlások	345
XII. Nemzeti jövedelem és fogyasztás	346
XIII. Üzletnyitások és üzletbeszüntetések Budapesten	348
XIV. Szabadalmak és védjegyek	350
XV. Az elsőszülöttek nemi aránya a zsidóknál	351
XVI. Rokonok közötti házasságok	352
XVII. A népesség szaporodása az európai államokban	353
XVIIa. Fővárosi építkezések és építési költségek	354
XVIII. A vallási élet statisztikájához	356
XIX. Süssmilch Magyarországról	357
XX. Öngyilkosságok Londonban	358
XXI. Jégesők Ausztriában	359
XXII. A Suezcsatorna	360
XXIII. A nemes-érczek	361
XXIV. Ásványok és fémek termelése	361
XXV. A világgazdaság	363
XXVI. Szeszes italok termelése és fogyasztása	363
XXVII. Húsfogyasztás	365
XXVIII. A polgári hatóságok	365
XXIX. Az elsőszülöttek nemi aránya	367
XXX. A parlamenti választások Ausztriában	368
XXXI. Az európai jegybankok	368
XXXII. A folyamhajózás Ausztriában	369
XXXIII. Marhavásárok	370
XXXIV. Adalékok Magyarország gazdaságtörténetéhez	371
XXXV. A jog- és államtudományi irodalom az utolsó tizen- egy év alatt	374
XXXVI. A gazdasági élet átalakulása 1850 óta	375
XXXVII. Népszámlálás Boszniában és Hercegovinában	381
XXXVIII. A katolikusok száma és elterjedése	381
XXXIX. A zsidók száma	382
XL. Az 1884. kolera Franciaországban	384
—	
XLI. A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom hazánk- ban és a külföldön	385
XXXVIII. A közigazdasági törvényhozás hazánkban és a kül- földön	398
XXXIX. A m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának ülései 1884—85.	405
XL. A nemzetgazdasági bizottság felolvasó ülései	446

Függelék.

	Lap
I. A népesség száma 1884 végével	449
II. Az 1886. évi aratás főbb terményeinek eredménye	452
III. Magyarország áruforgalma 1885-ben	456
IV. A magyarországi hitelintézetek általános áttekintése az 1884. évi deczember hó 31-iki állapot szerint	460
V. A magyarországi hitelintézetek takarékbetéti üzlete 1884-ben	462
VI. Magyarország vasutai 1884. évben	463
VII. Az 1885—86. tanévi egyetemi hallgatók	466
VIII. A budapesti pénzügyintézetek 1885-ik évi osztaléka	468
IX. Üzletnyitások és üzletbeszüntetések az 1885. évben Budapesten	469
X. Az országos selyemtenyészési felügyelőség 1885. évi jelentése	470
XI. A gazdasági tanintézetek állása az 1884. és 1885. évben	474
XII. A budapesti ipar-, biztosítási- és «egyéb» részvénytársulatok osztalékának kimutatása az 1885. évi üzletéről	478
XIII. Magyarország iparstatisztikája 1885-ben	481
XIV. A halandóság kor és halálokok szerint 1883.	501
XV. A közegészségügy fontosabb mozzanatai 1883.	502
XVI. Nekrolog	504

BETÜRENDES TÁRGYMUTATÓ.

A

	Lap
Adalékok Magyarország gazdaságtörténetéhez	371
Agio	151
Alkoholizmus	320
Alkoholizmus Angliában	338
Államadósság	223
Államadósságok a többi államokban	225
Államháztartás	218
Államháztartás, közös	239
Államháztartás a többi államokban	225
Államvagyon	222
Államjegyek	215
Állategészségügy	68
Állattenyésztés	62
Amerika mezőgazdasága	311
Amerikai verseny	311
Aranyjáradék-adósság konverziója	227
Árúforgalma, Magyarországnak	102, 456
Árúforgalma, Budapestnek	189
Ásványok termelése	361

B

Balesetek	23
Bányaipar	75
Bérmálások	345
Bíróságok tevékenysége	267
Bizottsági ülések 1884—1885.	405
Bűnügy	268
Bűnügyi statisztika Ausztriában	277

C

Clearing-intézetek	159
--------------------	-----

D

	Lap
Dohánytermelés	31

E

Egyetemek külföldön	257
Élelmi czikkek ára	59
Elemi csapások	61
Elmebetegek	20
Elsőszülettek nemi aránya a zsidóknál	351
Elsőszülettek nemi aránya	367
Emberbaráti intézetek	33
Erdészet	259
Értékpapírok	154

F

Fekvő birtok forgalma	49
Fekvő birtok megterhelhetése	49
Fémek termelése	361
Fiume	184
Folyamhajózás	180
Folyamhajózás Ausztriában	369
Folyamhalászat	68
Földbirtok	45
Földbirtok megoszlásáról	46
Főtanodák	252
Fővárosi építkezések	354

G

Gabona ára és mezőgazdaság	57
Gabonaárak	53
Gabonakereskedelem	53
Gazdasági élet átalakulása 1850 óta	375
Gazdasági egyesületek	43
Gazdasági szakoktatás	39

H

Halandóság kor és halálokok szerint	15, 501
Hazai takarékpénztár-egyesület aláírási felhívása	141
Házi ipar	88
Hírlapok	264
Hitelintézetek, magyar	137, 460
Húsfogyasztás	365

I

	Lap
Ipari oktatás	262
Iparstatisztika	481
Iskolai takarékpénztárak	262
Jégesők Ausztriában	359
Jegybankok jövedelmei	137
Jegybankok, európai	368

K

Katholikusok száma és elterjedése	381
Kereskedelmi és váltótörvényszék	279
Kereskedelmi tanintézetek	258
Kiállítás, országos	289
Kisdédóvodák	259
Kivándorlás	26
Kohóipar	75
Kolera Franciaországban	384
Konzulátusok	112
Költségvetés, állami	191
Költségvetések szentesítése	227
Könyvtárak	265
Közegészségügy	502
Közegészségügyi viszonyok Angliában	398
Közgazdasági törvényhozás	398
Középiskolák	248
Közraktárai, Budapest főváros	190
Községi adók Bajorországban	343
Külkereskedelme, az osztrák-magyar vámterületnek	90
Külkereskedelem a többi államokban	110

L

Lelenczek halandósága	345
Leszámított váltók átlagos összege	136
Leszámított váltók lejáratí ideje	136

M

Malomipar	79
Marhavásár	72
Marhavásárok	370
Művészettel foglalkozó tanintézetek	258

N

	Lap
Napszámdíjak	57
Nekrolog	504
Nemes érczek	361
Nemzetgazdasági irodalom	385
Nemzeti jövedelem	346
Népesedési mozgalom az európai államokban	11
Népesség	449
Népesség szaporodása az európai államokban (1880—1884).	353
Népességi mozgalom hazánkban	1
Népmozgalmi viszonyai, a fővárosnak	296
Népoktatás	241
Népszámlálás Boszniában és Hercegovinában	381

O

Osztrák-magyar bank	114
Osztrák-magyar bankkerületek	135

Ö

Öngyilkosságok	23
Öngyilkosságok Londonban	358
Örökösödési adó Franciaországban	344
Ösztöndíjak	260

P

Parlamenti választások Ausztriában	368
Pénzintézetek, budapesti	144
Pénzmennyiség és külforgalom	343
Pénzpiacz	152
Pénzverés	146
Polgári házasságok	365
Posta	175
Posta az európai államokban	177

R

Répaczukoripar	77
Rokonok közötti házasságok	352

S

Selyemtenyésztés	66
Sertéskereskedelem	73
Sőripar	77
Statisztikai adatok Horvátországról	285

	Lap
Szuez-csatorna	360
Statisztikai irodalom	385
Süssmilch Magyarországról	357
Szabadalmak	350
Szeszipar	77
Szeszes italok	363
Szüret	30

T

Talajjavítások	43
Távirda	178
Távirdák az európai államokban	179
Termények ára	59
Termés	28, 452
Tengeri hajózás	182
Tengeri hajózás az európai államokban	183
Tengeri halászat	72
Tőzsdebiróság	283

U

Uthálózat	187
Üzletnyitások és üzletbeszüntetések Budapesten	348

V

Vállalataink jövedelmezősége	157
Vallási élet	356
Váltóforgalom	143
Vámbevétel a többi államokban	110
Városok vagyoni állapota	236
Vasutak	162, 463
Vasutak a többi államokban	171
Védjegyek	350
Világgazdaság	363

Z

Zálogházak	160
Zsidók száma	382

ELŐSZÓ.

A Nemzetgazdasági és Statisztikai Évkönyvnek ezuttal harmadik évfolyama jelenik meg. Hogy ez 1885 helyett csak 1886-ban történik, annak oka abban rejlik, hogy 1885 folyamán annyi fontos statisztikai közlemény látott napvilágot, melyet ez Évkönyv szerkesztésénél okvetlenül fel kellett használni, de mely annak rendes megjelenési idejében csak kilátásba volt helyezve. Ez mindenesetre az Évkönyv előnyére szolgált, mert ez által lehetségessé vált annak oly gazdag tartalmat adni, melyet csak ezen újabb nagyfontosságú fölvételekből meríthetni és mely világot vet hazánk legfontosabb életmozzanataira. Az olvasó azonkívül észre fogja venni, hogy az Évkönyv majdnem minden része jelentékenyen bővítettett, különösen annak nemzetközi adatai; egyes fejezetekben eredeti kutatások szerény eredményeit is először mutatjuk be, épúgy egyes kérdések behatóbb tárgyalását és némely újabb adalékkal járulunk az Évkönyv ezen folyamában

is hazánk kevésbé művelt gazdaságtörténetéhez. Legyen szabad remélnünk, hogy a közönség e vállalatot, melynek testvérvállalatai minden kulturnemzetnél a művelt körök és különösen a közügygyel foglalkozóknak, nélkülözhetlen segédeszközeivé váltak és általános elterjedtségnek örven-denek, szíves fogadtatásban fogja részesíteni.

A «Függelék»-ben az Évkönyv kinyomatásáig * közzétett fontosabb adatokat még lehetőség szerint összeállítottuk.

Budapest, 1886. október 1-jén.

* Befejeztetett október 1-jén.

NÉPESEDÉSI MOZGALOM.

I.

A népességi mozgalom hazánkban.

Magyarország népességi viszonyai az utolsó években következetes javulást mutatnak és míg a múlt évtizedben épen az 1872—73-diki kolerajárvány a népesség számában érezhető csökkenést okozott, addig a nyolczadik évtized eddig ismert évei már több mint 700,000 emberrel megsaporodott népességet mutatnak. Volt ugyanis a szent korona országainak népessége :

1880 (népszámlálás szerint)	---	---	---	15.642,102
1881 (születések többlete szerint)	---	---	---	15.777,188
1882	---	---	---	15.913,345
1883	---	---	---	16.117,288
1884	---	---	---	16.355,686

A szaporodás e szerint ezen négy év alatt 4.₆ %-ot tesz. Mennyire javult a népességi mérleg a folyó évtized alatt, azt legjobban látjuk, ha szem előtt tartjuk, hogy az 1870—80 végéig terjedő 11 évi időszak alatt az egész szaporodás csak 1.₄₄ %-nak felelt meg, holott most négy év alatt 4.₆ %-ot tett; évenként tehát a szaporodás 1 %-nál nagyobb, mi az európai átlagnak felel meg, valamint azon szaporodásnak, melyet nálunk a kedvezőbb 1857—70-diki korszak* alatt tapasztaltunk.

A mi különösen Magyarország-Erdélyt illeti, itt a népesedési mérleg következőkép alakult az utolsó évek népmozgalma alapján kiszámítva :

* A két megelőző népszámlálás időpontján.

1880	---	---	---	---	---	---	---	13.728,622
1881	---	---	---	---	---	---	---	13.840,157
1882	---	---	---	---	---	---	---	13.951,643
1883	---	---	---	---	---	---	---	14.130,811
1884	---	---	---	---	---	---	---	14.341,276

Magyarország-Erdély népessége tehát ezen négy év alatt 612,654-el, vagyis 4.4%-kal szaporodott. A szaporodás tehát itt valamivel kisebb volt, mint az egész országra vonatkozólag.

Az ország többi részeiben a népességi mérleg következőképen alakult :

	1880	1881	1882	1883	1884
Fiume város és kerülete	20,981	21,108	21,284	21,463	21,736
Horvát-Szlavonország	1.194,415	1.207,511	1.221,502	1.236,642	1.254,457
Volt határőrvidék	698,084	708,412	718,916	728,372	738,217

Legnagyobb a szaporodás Horvát-Szlavonországban és a határőrvidéken; amaz 4.9, emez 5.6%-nyi szaporodást mutat fel az utolsó négy év alatt.

1. Esketések.

Esketés volt :

	A magyar korona országaiiban	Magyarország- Erdélyben
1877	143,380	125,064
1878	147,014	129,346
1879	162,188	140,267
1880	144,126	124,860
1881	157,733	137,025
1882	163,839	141,944
1883	167,609	145,004
1884	167,404	144,416

Az esketések száma az utolsó évben emelkedett. A magyar korona országainak esketési arányszáma :

	Ezer lakos után
1881	10. ₀₈ %
1882	10. ₃₈ "
1883	10. ₅₃ "
1884	10. ₃₈ "

*Családi állapot szerint volt : **

	1884	1883
Legény hajadonnal --- --- ---	111,909	110,516
Özvegy özvegygyel --- --- ---	12,440	13,524
“ hajadonnal --- --- ---	12,555	13,402
“ legénynyel --- --- ---	6,156	6,247
Elvált hajadonnal --- --- ---	496	453
“ legénynyel --- --- ---	439	403
“ özvegy asszonynyal --- --- ---	197	224
“ “ férfivel --- --- ---	224	235

A tisztán protogam (első ízbeni) házasságok aráyszáma ez évben tehát ismét valamivel emelkedett. Tett ugyanis azok aráyszáma : .

1881 --- --- ---	75.1 ⁰ / ₀ -ot
1882 --- --- ---	76.1 “
1883 --- --- ---	76.2 “
1884 --- --- ---	77.4 “

Kor szerint volt :

		1 8 8 3					
		24 éven alóli	24—30	30—40	40—50	50—60	60-on felüli
		v ö l e g é n y					
20 éven alóli	menyasszonnyal	24,360	25,553	2,620	62	39	14
20—24 “ “	menyasszonnyal	15,645	27,339	5,328	985	132	17
24—30 “ “	menyasszonnyal	3,519	12,446	5,319	1,679	282	50
30—40 “ “	menyasszonnyal	693	2,503	3,951	2,999	934	164
40—50 “ “	menyasszonnyal	148	362	714	2,386	1,762	460
50 “ felüli	menyasszonnyal	48	34	69	206	1,018	864

		1 8 8 4					
20 éven alóli	menyasszonnyal	25,337	25,196	2,751	299	50	17
20—24 “ “	menyasszonnyal	15,755	26,939	5,222	929	134	17
24—30 “ “	menyasszonnyal	3,496	12,501	5,157	1,551	276	49
30—40 “ “	menyasszonnyal	681	2,434	3,966	2,775	850	159
40—50 “ “	menyasszonnyal	158	319	736	2,297	1,780	449
50 “ felüli	menyasszonnyal	41	44	49	238	917	847

Összesen volt tehát (1884) 44,468 huszonnégy éven alóli vőlegény és 53,650 húsz éven alóli menyasszony; az összes vőlegényeknek 31.4⁰/₀-a esik a legfiatalabb korosztályra, az összes menyasszonyoknak pedig 37.1⁰/₀-a. Az előbbi években pedig volt :

* A következő adatok csak Magyarország-Erdélyre vonatkoznak.

	24 éven alóli vőlegény	20 éven alóli menyasszony
1880	31. ₄ ‰	36. ₀ ‰
1881	32. ₀ ‰	36. ₂ ‰
1882	31. ₅ ‰	36. ₆ ‰
1883	30. ₆ ‰	36. ₄ ‰

A legfiatalabb korosztályok aránya tehát ismét némileg csökkent.

Hitfelekezeti szerint volt :

	Összesen		Ezek között vegyes	
	1884	1883	1884	1883
Római kath.	68,888	66,906	3,910	3,753
Görög „	17,546	18,237	2,179	2,181
„ keleti	18,747	20,473	957	997
Ágostai evang.	11,182	11,267	1,885	1,796
Helvét reform.	22,013	22,331	3,030	2,979
Unitárius	577	613	137	152
Izraelita	5,463	5,177	—	—

Az előbbi évekhez képest a római katolikusoknál és ágostaiaknál némi apadás észlelhető. Vegyes házasság volt összesen :

1880	9,506
1881	10,741
1882	11,402
1883	11,858
1884	12,098

A vegyes házasságok aránya tehát ismét emelkedett.
A vegyes házasságok aránya volt :

1880	7. ₆₁ ‰
1881	7. ₉₁ ‰
1882	8. ₀₃ ‰
1883	8. ₁₇ ‰
1884	8. ₃₈ ‰

Az *elválások* száma tett :

1881	1,069	azaz 10,000 megkötött házasságra	77. ₉ ‰
1882	963	„ „ „	67. ₈ ‰
1883	946	„ „ „	65. ₂ ‰
1884	1,047	„ „ „	74. ₇ ‰

Az elvadások arányszámában tehát az utolsó évben ismét emelkedés következett be.

A mi pedig általában a kötött és feloszlott (halál és elvadás által) házasságok arányát illeti, azt a következő számok mutatják:

	Kötött h á z a s s á g	Feloszlott	100 feloszlott házasságra jut kötött
1880 --- --- ---	124,860	118,529	--- --- . %
1881 --- --- ---	137,025	113,181	--- 121. ₀ "
1882 --- --- ---	141,944	104,862	--- 135. ₃ "
1883 --- --- ---	145,004	105,680	--- 137. ₂ "
1884 --- --- ---	144,416	103,735	--- 139. ₁ "

Ezen szám örvendetes emelkedést mutat.

A rokonok közötti házasságokra nézve nálunk csak a következőkről vannak adatok: sógor sógornővel, nagybátya unokahúggal, nagynéne unokaöccsel. Kivánatos volna, hogy ez adatok a vérrokonság többi ágaira is kiterjesztessenek. 1884-ben az említett kategóriák között összesen 754 házasság kötött (1882: 624, 1883: 778); e szerint csökkent. Ha csak a vérrokonokat vesszük tekintetbe, úgy volt összesen 1884: 244, 1883: 260 házasság, azaz 10,000 házasság között 16.₉ (1883: 17.₉) %.

Ha végre az esketéseknek havi eloszlását vizsgáljuk, a következőket találjuk:

	1884	1883		1884	1883
Január --- ---	22,041	27,763	Julius --- ---	4,486	5,249
Február --- ---	32,736	19,979	Augusztus ---	4,583	4,692
Márczius --- ---	3,220	5,047	Szeptember ---	6,488	6,544
Április --- ---	5,915	9,823	Október --- ---	9,816	11,163
Május --- ---	13,729	13,586	November --- ---	28,726	29,243
Junius --- ---	8,877	8,132	Deczember ---	3,799	3,783

Ez adatok némi eltérést mutatnak az előbbi évek eredményeitől. Nálunk az esketések maximuma rendszeren február, május és november hónapokra esik, 1883-ban pedig január (talán részben a rövid farsangnak tulajdonítandó), február és novemberre; míg továbbá az esketések minimuma többnyire márczius, július és deczemberre esik, addig 1883-ban legkevesebb esketés volt márcziusban, augusztusban és deczemberben.

2. Születések.

A születések száma az utolsó években következőkép alakult :

	Magyarország-Erdélyben			A Szt-István korona országaiban		
	fiú	leány	összesen	fiú	leány	összesen
1876	320,470	303,379	623,849	366,236	346,920	713,156
1877	305,575	290,409	595,984	348,003	330,418	678,421
1878	304,583	288,271	592,854	346,711	328,050	674,761
1879	326,194	309,552	635,746	371,643	352,785	724,428
1880	306,709	291,082	597,791	370,074	332,702	682,776
1881	311,007	293,255	604,262	354,150	333,664	687,814
1882	320,683	301,543	622,226	364,913	343,098	708,011
1883	328,611	311,624	640,235	375,331	355,603	730,934
1884	339,084	321,002	660,086	387,360	366,292	753,652

A születések száma a múlt évhez képest tehát ismét emelkedett. E szerint a születési arányszám következőképen alakul (a magyar korona országaiban) :

1881	---	---	---	---	4.39 ⁰ / ₀
1882	---	---	---	---	4.48 "
1883	---	---	---	---	4.59 "
1884	---	---	---	---	4.67 "

Magyarország-Erdélynek születési arányszáma 1883-ban 4.59, 1884-ben 4.67⁰/₀-ot tett.

Az *élve szülöttek* száma a törvényesség szerint a következők : *

	Törvényes ágyból			Törvénytelen ágyból		
	fiú	leány	összesen	fiú	leány	összesen
1876	293,236	278,255	571,491	23,060	21,889	44,949
1877	279,145	265,585	544,730	22,151	21,453	43,604
1878	278,034	263,513	541,547	21,837	21,042	42,879
1879	296,123	281,636	577,759	24,620	23,656	48,276
1880	277,691	264,031	541,722	23,788	22,914	46,702
1881	281,396	265,879	547,275	24,083	23,056	47,139
1882	289,581	272,850	562,431	25,404	24,227	49,631
1883	296,628	281,632	578,260	25,731	25,128	50,859
1884	305,149	289,760	594,909	27,458	26,231	53,689

* A következő adatoknál csak Magyarország-Erdélyre vagyunk tekintettel.

A *törvénytelenek* arányszáma emelkedést mutat. Tett az ugyanis :

1881	---	---	---	---	---	---	8. ₆₀ %
1882	---	---	---	---	---	---	7. ₉₇ "
1883	---	---	---	---	---	---	8. ₈₁ "
1884	---	---	---	---	---	---	9. ₀₂ "

A két nem aránya a törvényes ágyból élve születetteknek a következő :

1882	---	---	---	---	---	106. ₁₃ %
1883	---	---	---	---	---	106. ₁₃ "
1884	---	---	---	---	---	105. ₃₁ "

Ezen arányszám az utolsó évben tehát némileg csökkent. *Hitfelekezeti* szerint volt élve született :

	Törvényes		Törvénytelen		Összesen	
	1884	1883	1884	1883	1884	1883
Római kath.	297,870	288,455	29,142	27,883	327,010	316,338
Görög "	67,225	64,390	5,297	4,969	72,522	69,359
" keleti	81,651	80,912	7,787	7,171	89,438	88,083
Ágostai ev.	43,235	42,371	2,900	2,735	46,135	45,106
Helvét ref.	79,481	77,415	7,511	7,124	86,992	84,539
Unitárius	1,932	1,974	259	267	2,191	2,241
Izraelita	23,515	22,743	793	710	24,308	23,453

Az unitáriusok kivételével mindenütt emelkedést találunk, legnagyobbat a katolikusoknál.

Hónapok szerint volt (élve és halva született) :

	1884	1883
Január	57,020	57,528
Február	56,657	49,802
Márczius	59,822	53,658
Április	53,801	51,536
Május	55,756	52,606
Junius	51,625	50,905
Julius	54,642	53,805
Augusztus	56,386	56,912
Szeptember	56,418	55,968
Október	55,933	56,095
November	53,568	51,119
Deczember	48,458	50,301

Az utolsó év az előbbi évektől némileg eltérő jelleggel bír. Míg ugyanis az előbbi három év átlaga szerint a születések maximuma január, február és szeptemberre esik, addig ez évben augusztus, szeptember és októberre; a minimum ez évben is, mint az előbbieken, június és decemberre.

Áttérve a *többses szülésekre* a következőket találjuk. Volt többses szülés:

	Esetek száma	Született gyermekek száma
1876 --- --- --- ---	8,722	17,552
1877 --- --- --- ---	8,432	16,957
1878 --- --- --- ---	8,362	16,839
1879 --- --- --- ---	9,261	18,622
1880 --- --- --- ---	8,608	16,125
1881 --- --- --- ---	8,424	16,968
1882 --- --- --- ---	8,669	17,449
1883 --- --- --- ---	8,754	17,606
1884 --- --- --- ---	8,791	17,710

Tett tehát a többses szülésekből származók száma az összes szülötteknek:

1881 --- --- --- ---	2.8 ⁰ / ₀ -át
1882 --- --- --- ---	2.8 „
1883 --- --- --- ---	2.7 „
1884 --- --- --- ---	2.6 „

A többses szülések között volt:

	1884	1883	1882	1881
Iker --- --- --- ---	8,666	8,656	8,561	8,305
Hármas --- --- --- ---	122	98	106	118
Többses --- --- --- ---	3	—	2	1

És pedig volt:

	1884	1883	
2 fiú --- --- --- ---	2,776	2,764	esetben
2 leány --- --- --- ---	2,610	2,579	„
1 fiú 1 leány --- --- --- ---	3,280	3,313	„
3 fiú --- --- --- ---	25	21	„
2 fiú 1 leány --- --- --- ---	28	25	„
2 leány 1 fiú --- --- --- ---	43	29	„
3 leány --- --- --- ---	26	23	„

Vége *halva született* volt az utolsó években :

		Törvényes	Törvénytelen
1876	---	6,392	1,017
1877	---	6,546	1,104
1878	---	7,237	1,191
1879	---	8,318	1,393
1880	---	7,950	1,417
1881	---	8,428	1,420
1882	---	8,613	1,551
1883	---	9,458	1,658
1884	---	9,934	1,554

A halva születettek aránya e szerint :

1881	---	1.6	%-a a születéseknek
1882	---	1.6	" " "
1883	---	1.7	" " "
1884	---	1.7	" " "

3. Halálesetek.

A halálesetek száma az utolsó években a következő volt :

	Magyarország- Erdélyben	A magyar korona országaiiban
1877	499,343	570,146
1878	520,975	585,578
1879	501,724	566,366
1880	529,213	593,195
1881	492,727	552,728
1882	510,740*	571,854**
1883	461,067	526,991
1884	449,621	515,254

A halandósági viszonyok az utolsó években jelentékeny javulást mutatnak. Tett ugyanis a magyar korona országainak halandósági arányszáma :

* Azonkívül 1880 : 166, 1881 : 545, 1882 : 326.

** Ezenkívül még külön kimutatva 1877 : 166, 1878 : 363, 1879 : 142, 1880 : 269
1882 : 326.

1880	---	---	---	---	---	3. ⁸⁴ / ₁₀ -ot
1881	---	---	---	---	---	3. ⁵⁸ "
1882	---	---	---	---	---	3. ⁶² "
1883	---	---	---	---	---	3. ³¹ "
1884	---	---	---	---	---	3. ¹⁹ "

1880-hoz képest a halandóság tehát 0.⁶⁵ %-al csökkent
A meghalt *gyermek*ek (az 5-dik életkorig) száma tett.

		Magyarország- Erdélyben	A magyar korona országában
1876	---	242,008	?
1877	---	250,306	285,833
1878	---	274,384	305,038
1879	---	259,508	290,802
1880	---	274,319	306,172
1881	---	248,010	277,239
1882	---	274,931	305,970
1883	---	233,175	266,739
1884	---	233,378	266,689

Az összes halottak között volt gyermek a magyar korona országában :

1880	---	---	---	---	---	51. ⁶¹ / ₁₀₀
1881	---	---	---	---	---	50. ¹⁵ "
1882	---	---	---	---	---	53. ⁵⁰ "
1883	---	---	---	---	---	50. ⁶¹ "
1884	---	---	---	---	---	51. ⁷⁶ "

A múlt évekhez képest a gyermekhalandóság tehát kedvezőbben alakult. Ugyanazt látjuk, hogyha a meghalt gyermekek arányát az ugyanazon évben születettekkel hasonlítjuk össze. A meghalt gyermekek az összes születetteknek (a magyar korona országában) tették :

1880	---	---	---	---	---	44. ⁸⁴ / ₁₀₀ -át
1881	---	---	---	---	---	40. ³⁰ "
1882	---	---	---	---	---	43. ²¹ "
1883	---	---	---	---	---	36. ⁴⁹ "
1884	---	---	---	---	---	35. ³⁸ "

A két nem szerint a halandóság következőkép alakult : *

	100 nő után elhalt férfi
1880	108,4 ⁰ / ₀
1881	107,8 "
1882	107,6 "
1883	107,4 "
1884	106,5 "

A férfiak halandósága tehát némileg csökkent.

Hitfelekezet szerint a halálozás következőkép alakult :

	Meghalt gyermek az 5. életkorig	
	1884	1883
Római kath.	228,750	232,998
Görög "	49,160	50,130
" keleti	61,661	66,255
Ágostai evangélikus	34,072	35,546
Helvét református	63,083	63,169
Unitárius	1,369	1,424
Izraelita	11,526	11,545
	125,714	124,936
	23,682	23,323
	30,203	32,325
	16,708	16,756
	30,984	29,979
	631	592
	5,456	5,264

A múlt évhez képest minden hitfelekezetenél javultak a halálozási viszonyok, igen jelentékeny mérvben a két görög hitfelekezetenél.

A *családi állapot* szerint meghalt :

	1884		1883	
	férfi	nő	férfi	nő
Nőtlen, hajadon	32,159	28,104	37,458	31,605
Férjes, nős	57,688	45,000	58,482	46,252
Özvegy	17,929	35,363	18,059	36,036

II.

Népesedési mozgalom az európai államokban.

Az európai államokban a népesedési mozgalom fontosabb mozzanatait a legújabb adatok szerint következőkép alakultak.

* A következő adatok csak Magyarország-Erdélyre vonatkoznak.

1. Az *esketési* arányszám tett (1000 lakos után):

Anglia	(1865 - 1882)	8. ⁰⁸ / ₁₀₀	Németalföld	(1865—1882)	7. ⁸⁹ / ₁₀₀
Skócia	(1865—1883)	7. ¹⁵ "	Svédország	(1865—1882)	6. ⁵³ "
Irland	(1865—1883)	4. ⁷⁷ "	Norvégia	(1865—1883)	6. ⁵⁹ "
Franciaország	(1865—1882)	7. ⁷⁹ "	Dánia	(1865—1882)	7. ⁸⁰ "
Olaszország	(1865—1883)	7. ⁷¹ "	Görögország	(1865—1882)	6. ¹¹ "
Németország	(1872—1882)	8. ⁴³ "	Románia	(1870—1882)	6. ⁵⁴ "
Poroszország	(1865—1883)	8. ⁰¹ "	Szerbia	(1879—1883)	12. ⁴¹ "
Ausztria	(1865—1883)	8. ⁵² "	Oroszország	(1867—1878)	9. ⁴¹ "
Svájc	(1867—1883)	7. ⁴¹ "	Finnland	(1865—1882)	7. ⁹⁹ "
Belgium	(1865—1883)	7. ¹⁵ "			

Családi állapot szerint volt 100 esketés között:

	Anglia (65—83)	Skócia (65—81)	Irland (65—83)	Franciaország (71—82)	Olaszország (65—83)	Poroszország (67—83)	Ausztria (65—83)	Svájc (76—83)	Belgium (65—83)	Németalföld (65—82)	Svédország (69—82)	Norvégia (76—82)	Dánia (65—82)	Görögország (65—82)	Románia (70—82)	Oroszország (67—78)	Finnland (69—82)
Nőtlen és hajadon között	81. ⁹³	85. ¹²	85. ⁷⁰	84. ³⁴	83. ¹⁷	80. ⁰³	75. ⁸¹	79. ⁰⁴	83. ⁴²	80. ¹⁸	85. ²⁶	85. ³⁴	82. ²⁵	86. ⁰⁹	84. ⁷⁶	77. ²¹	78. ⁷⁶
" " özvegy "	4. ³⁸	2. ⁸⁸	3. ¹³	4. ¹⁰	3. ⁷²	5. ¹⁶	6. ²⁰	4. ¹⁶	5. ⁰³	4. ³³	3. ³⁴	3. ²³	4. ⁷⁵	3. ⁸⁷	2. ⁸¹	4. ²¹	5. ³⁹
" " elvált "	0. ⁰¹	—	—	—	—	0. ³²	—	0. ⁹²	—	0. ¹¹	0. ¹⁰	0. ⁰²	0. ⁴¹	—	—	—	—
Özvegy és hajadon	8. ³⁸	8. ⁸⁶	8. ⁵⁸	7. ⁸³	9. ⁴²	10. ³⁴	12. ⁹¹	10. ³⁵	8. ⁰⁹	10. ³⁴	9. ⁰⁸	9. ²⁷	9. ⁶³	6. ⁷²	6. ¹⁴	9. ⁸¹	11. ³³
" " özvegy "	5. ²⁸	3. ¹⁴	2. ⁵⁹	3. ⁷³	3. ⁶⁹	3. ⁴⁹	5. ⁰⁸	3. ¹³	3. ⁴⁶	4. ⁷⁶	2. ¹³	2. ¹⁰	2. ¹³	3. ³²	6. ²⁹	8. ⁷⁷	4. ⁵²
" " elvált "	0. ⁰¹	—	—	—	—	0. ¹⁶	—	0. ⁵⁶	—	0. ⁰⁶	0. ⁰⁴	0. ⁰¹	0. ¹⁸	—	—	—	—
Elvált és hajadon	0. ⁰¹	—	—	—	—	0. ³⁵	—	1. ²³	—	0. ¹⁴	0. ⁰⁴	0. ⁰¹	0. ⁵²	—	—	—	—
" " özvegy "	0. ⁰⁰	—	—	—	—	0. ¹¹	—	0. ³⁸	—	0. ⁰⁶	0. ⁰¹	0. ⁰¹	0. ¹⁰	—	—	—	—
" " elvált "	0. ⁰⁰	—	—	—	—	0. ⁰⁴	—	0. ²³	—	0. ⁰¹	0. ⁰⁰	0. ⁰¹	0. ⁰³	—	—	—	—

Kor szerint volt 100 vőlegény között:

		-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-50	50-60	60-on felül
Anglia	(72-82)	3. ₂₉	48. ₀₅	25. ₃₈	9. ₅₀	4. ₈₆	5. ₁₀	2. ₅₆	1. ₂₃
Skócia	(70-81)	3. ₁₁	39. ₁₉	29. ₆₅	12. ₃₅	6. ₄₂	6. ₀₄	2. ₃₇	0. ₈₇
Irland	(70-83)	2. ₅₃	30. ₀₃	30. ₅₆	18. ₃₂	8. ₁₁	6. ₈₅	2. ₄₂	1. ₁₈
Franciaország	(71-82)	2. ₃₆	24. ₆₉	37. ₅₇	16. ₇₇	8. ₃₅	6. ₂₂	2. ₈₂	1. ₂₂
Olaszország	(62-82)	1. ₀₇	24. ₉₁	36. ₉₉	18. ₁₂	7. ₉₉	7. ₀₄	2. ₆₆	1. ₂₂
Porosz	« (71-83)	0. ₅₈	67. ₁₆		22. ₆₅		6. ₂₄	2. ₅₆	0. ₈₁
Ausztria	(70-83)	20. ₈₄	41. ₇₂	—	23. ₁₁	8. ₄₈	4. ₁₅	1. ₇₀	
Svájc	(76-83)	1. ₂₇	25. ₂₅	31. ₃₃	17. ₅₄	9. ₅₆	7. ₂₇	4. ₀₄	1. ₇₄
Belgium	(72-82)*	0. ₉₄	21. ₆₁	34. ₆₇	19. ₁₇	10. ₂₅	8. ₈₅	3. ₂₂	1. ₁₉
Németalföld	(71-82)	2. ₅₆	24. ₀₅	33. ₇₀	17. ₅₉	9. ₀₀	8. ₄₆	3. ₄₅	1. ₁₉
Svédország	(71-82)	0. ₀₆	23. ₂₅	35. ₆₉	19. ₇₁	9. ₁₂	7. ₇₈	4. ₃₉	
Norvégia	(76-82)	1. ₇₃	26. ₈₁	35. ₈₀	17. ₀₅	7. ₅₄	6. ₉₉	4. ₅₈	
Dánia	(65-82)		20. ₉₂	38. ₂₀	20. ₅₃	9. ₁₅	7. ₅₂	2. ₇₉	0. ₈₉
Románia	(72-82)	0. ₀₇	56. ₁₃	—	33. ₀₂	—	8. ₂₃	2. ₄₁	0. ₁₄
Oroszország	(67-78)	37. ₈₄	30. ₆₃	12. ₃₀	6. ₉₂	4. ₉₁	5. ₄₉	1. ₉₁	

Kor szerint volt 100 menyasszony között:

		-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-50	50-60	60-on felül
Anglia	---	14. ₄₁	49. ₆₆	19. ₁₁	7. ₀₄	3. ₈₇	4. ₀₇	1. ₄₅	0. ₃₉
Skócia	---	13. ₈₈	45. ₇₀	23. ₃₅	8. ₅₁	4. ₈₃	3. ₇₀	0. ₇₂	0. ₁₁
Irland	---	13. ₄₉	48. ₉₉	22. ₇₅	8. ₀₁	3. ₀₃	2. ₆₄	0. ₇₇	0. ₃₂
Franciaország	---	21. ₁₆	39. ₁₁	20. ₄₈	9. ₀₃	4. ₇₁	3. ₇₇	1. ₇₄	
Olaszország	---	16. ₉₂	43. ₈₄	21. ₉₅	8. ₅₆	3. ₉₈	3. ₄₇	1. ₀₁	0. ₂₇
Poroszország	---	10. ₃₀	69. ₇₄		14. ₈₇		4. ₀₃	0. ₉₂	0. ₁₄
Ausztria	---	18. ₀₇	28. ₅₁	28. ₈₁	16. ₉₆	5. ₉₀		1. ₇₅	
Svájc *	---	8. ₇₉	38. ₇₆	24. ₉₈	12. ₀₃	6. ₈₃	6. ₅₆	1. ₇₃	0. ₃₂
Belgium *	---	6. ₄₀	35. ₇₃	27. ₇₀	13. ₉₆	7. ₂₈	6. ₄₇	1. ₉₃	0. ₅₃
Németalföld	---	10. ₈₄	32. ₃₆	28. ₉₇	13. ₂₂	6. ₅₄	5. ₉₉	1. ₇₈	0. ₉₁
Svédország	---	5. ₅₅	34. ₁₃	30. ₈₉	15. ₁₅	7. ₁₀	5. ₇₃	1. ₄₅	
Norvégia	---	8. ₂₄	39. ₁₉	28. ₈₉	11. ₉₀	5. ₅₉	4. ₇₆	1. ₄₃	
Dánia	---	6. ₁₆	36. ₀₈	30. ₇₆	14. ₃₅	6. ₁₉	5. ₁₅	1. ₁₂	0. ₁₉
Románia	---	16. ₀₂	68. ₅₈	11. ₆₈	—	3. ₁₆	0. ₅₄	—	0. ₀₂
Oroszország	---	58. ₀₁	26. ₂₀	6. ₉₉	3. ₈₅	2. ₅₁	2. ₂₉	1. ₁₄	

* Korosztályok úgy mint fent.

2. A *születési arányszám* következőkép alakult:

Anglia --- (1865—82)	3. ⁵¹ / ₀	Németalföld (1865—82)	3. ⁵⁹ / ₀
Skócia --- (1865—83)	3. ⁴⁷ / ₀	Svédország --- (1865—82)	3. ⁰² / ₀
Irland --- (1865—83)	2. ⁶⁴ / ₀	Norvégia --- (1865—83)	3. ⁰⁸ / ₀
Franciaország (1865—82)	2. ⁵⁴ / ₀	Dánia --- (1865—82)	3. ¹³ / ₀
Olaszország (1865—83)	3. ⁶⁹ / ₀	Görögország (1865—82)	2. ⁸⁴ / ₀
Németország (1872—82)	3. ⁹⁰ / ₀	Románia --- (1870—82)	2. ⁹⁷ / ₀
Ausztria --- (1865—83)	3. ⁸⁴ / ₀	Szerbia --- (1879—83)	4. ³⁶ / ₀
Svájc --- (1870—83)	3. ⁰² / ₀	Oroszország* (1867—76)	4. ⁹⁴ / ₀
Belgium --- (1865—83)	3. ¹⁵ / ₀	Finnland --- (1865—82)	3. ⁵⁵ / ₀

A *két nem* aránya a következő (100 leányra jutott fiú):

Anglia --- (1865—82)	104	Svédország --- (1865—82)	105
Skócia --- (1865—83)	105	Norvégia --- (1865—82)	106
Irland --- (1865—83)	106	Dánia --- (1865—82)	105
Franciaország (1865—82)	105	Spanyolország (1880—83)	107
Olaszország (1865—83)	106	Görögország --- (1865—82)	112
Németország (1872—83)	105	Románia --- (1870—82)	111
Ausztria --- (1865—83)	106	Szerbia --- (1865—83)	106
Svájc --- (1870—83)	105	Oroszország --- (1867—76)	105
Belgium --- (1865—83)	105	Finnland --- (1865—83)	105
Németalföld --- (1865—82)	105	Or.-Lengyelország (1865—77)	101

A *törvénytelen születések* aránya (100 élve született közt volt törvénytelen):

Anglia --- (1865—82)	5. ²⁷ / ₀	Németalföld (1865—83)	3. ⁹⁸ / ₀
Skócia --- (1865—83)	9. ²⁴ / ₀	Svédország --- (1865—82)	10. ¹⁷ / ₀
Irland --- (1865—83)	2. ⁶² / ₀	Norvégia --- (1865—82)	8. ⁴⁹ / ₀
Franciaország (1865—82)	7. ⁴¹ / ₀	Dánia --- (1865—82)	10. ⁷² / ₀
Olaszország (1865—83)	6. ⁷⁵ / ₀	Spanyolország (1880—83)	5. ⁶⁰ / ₀
Németország (1872—82)	8. ⁵⁵ / ₀	Görögország (1865—82)	1. ²² / ₀
Ausztria --- (1865—83)	13. ³⁷ / ₀	Románia --- (1870—82)	4. ³² / ₀
Bajorország (1865—83)	15. ¹⁴ / ₀	Szerbia --- (1865—83)	0. ⁵⁶ / ₀
Szászország --- (1865—83)	13. ²³ / ₀	Oroszország --- (1867—76)	2. ⁸⁶ / ₀
Svájc --- (1872—83)	4. ⁵⁹ / ₀	Finnland --- (1865—82)	7. ⁶⁶ / ₀
Belgium --- (1865—83)	7. ⁰⁵ / ₀		

3. A *halandósági viszonyok* a legújabb adatok szerint következőkép alakultak. A halandósági arányszám volt:

Anglia --- (1865—82)	2. ¹⁴ / ₀	(1882 : 1. ⁹⁶ / ₀)
Skócia --- (1865—83)	2. ¹⁴ / ₀	(1883 : 2. ⁶¹ / ₀)
Irland --- (1865—83)	1. ⁷⁸ / ₀	(1883 : 1. ⁹² / ₀)

* Lengyelország nélkül.

Franciaország	(1865—82)	2.38 ⁰ / ₀	(1882 : 2.24 ⁰ / ₀)
Olaszország	(1865—83)	2.91 "	(1883 : 2.74 "
Németország	(1872—82)	2.66 "	(1882 : 2.58 "
Ausztria	(1865—83)	3.10 "	(1883 : 3.01 "
Svájc	(1870—83)	2.32 "	(1883 : 2.03 "
Belgium	(1865—83)	2.24 "	(1883 : 2.08 "
Németalföld	(1865—82)	2.46 "	(1882 : 1.06 "
Svédország	(1865—82)	1.89 "	(1882 : 1.73 "
Norvégia	(1865—83)	1.72 "	(1883 : 1.70 "
Dánia	(1865—82)	1.97 "	(1882 : 1.92 "
Spanyolország	(1880—83)	2.91 "	(1883 : 2.45 "
Görögország	(1865—82)	2.08 "	(1882 : 1.87 "
Románia	(1870—82)	2.65 "	(1882 : 2.46 "
Szerbia	(1879—83)	2.67 "	(1883 : 2.25 "
Oroszország	(1867—76)	3.57 "	?
Finnland	(1865—82)	2.70 "	(1882 : 2.17 "

Magyarország halandósága az utolsó évben mintegy $\frac{1}{3}$ százalékkal magasabb mint Ausztriáé, 0.73 százalékkal magasabb mint Németorszáé, több mint 1 százalékkal nagyobb Angliáénál.

A gyermekhalandóság következőkép alakult (100 születésre elhalt 0—5 éves gyermek):

Anglia	(1866—82)	24.93 ⁰ / ₀	Svájc	(1869—80)	26.63 ⁰ / ₀
Skócia	(1865—81)	23.09 "	Belgium	(1867—83)	25.32 "
Irland	(1865—83)	16.46 "	Svédország	(1866—82)	22.25 "
Olaszország	(1872—83)	37.85 "	Norvégia	(1866—82)	17.91 "
Poroszország	(1866—82)	31.62 "	Dánia	(1870—82)	20.49 "
Ausztria	(1866—83)	38.99 "	Oroszország	(1867—78)	42.29 "

III.

A halandóság kor és halálokok szerint.

1. A halandóság *korévek* szerint 1878—1882. években :

	1878	1879	1880	1881	1882
0— 1 hónap	48,957	48,811	53,876	53,473	53,320
1— 2 "	14,738	17,139	18,396	16,101	17,047
2— 3 "	11,572	12,721	14,249	11,471	12,744
3— 6 "	17,411	18,034	22,068	18,200	20,278
6—12 "	30,703	28,208	33,470	29,122	32,778
0— 1 év összesen	123,381	124,913	142,059	128,367	136,167

	1878	1879	1880	1881	1882
1— 5 év	92,451	76,862	90,008	81,239	94,203
5— 7 "	16,982	17,275	18,482	17,199	21,137
7— 10 "	14,877	15,160	14,339	13,177	15,767
10— 15 "	11,758	10,633	11,770	10,986	11,828
15— 20 "	10,208	10,214	10,567	10,190	10,457
20— 25 "	11,702	10,914	12,159	11,853	11,327
25— 30 "	11,648	11,979	12,551	12,217	11,629
30— 35 "	11,523	16,733	12,381	11,869	11,328
35— 40 "	12,690	12,697	13,693	13,074	12,497
40— 45 "	13,084	12,833	14,655	13,786	12,931
45— 50 "	14,913	14,330	15,729	14,993	14,788
50— 60 "	30,649	29,960	33,095	32,648	29,999
60—100 "	49,749	52,848	59,280	59,320	54,240
100-on felül...	308	771	426	374	295
Összesen	425,923*	411,822*	461,194*	431,292	448,593

Az egyes korcsoportok szerint a halandóság az utolsó két évben a következő volt (1882):

0— 1 éves	30. ₀₃ %
1— 5 "	20. ₉₉ "
5—10 "	8. ₂₂ "
10—15 "	2. ₆₄ "
15—20 "	2. ₃₃ "
20—30 "	5. ₁₁ "
30—40 "	5. ₃₁ "
40—50 "	6. ₁₇ "
50—60 "	6. ₆₈ "

A mi különösen a gyermekkor halandóságát illeti, az következőképen alakult (1882):

0— 1 hónapos	23. ₁₄ %
1— 3 "	12. ₉₄ "
3— 6 "	8. ₈₀ "
6—12 "	14. ₂₃ "
0— 1 éves	59. ₁₁ "
1— 5 "	40. ₈₉ "

* A népmozgalmi adatok szerint pedig tett a halálesetek száma :

1878	520,975
1879	501,724
1880	529,977
1881	493,452
1882	511,568

Halandósági statisztikánk egyik nagy hiányát — úgy tudományos mint gyakorlati szempontból — a legújabb időig az képezte, hogy sem a kor, sem a halálokok iránt fölvilágosítást nem nyújtott; pedig ez adatok azok, melyek sok tekintetben, úgy a közegészségügyi közigazgatás, mint a biztosításügy szempontjából legnagyobb jelentőséggel bírnak. E hiányon némileg segítenek azon adatok, melyek e két fontos mozzanat iránt Magyarország-Erdélyre vonatkozólag a belügyminiszter közegészségügyi jelentésében közzétételnek. Az adatok még jelentékeny hézagokat és hiányokat mutatnak föl, de a teljes tájékoztatlansággal szemben mégis némi szolgálatot tehetnek. Összefoglaljuk a főbb adatokat.

2. A halandóság a fontosabb halálokok szerint :

	1878	1879	1880	1881	1882
Veleszületett gyengeség	28,801	32,227	34,538	34,373	33,840
Görcsök --- --- ---	31,665	32,223	35,092	31,136	33,729
Gyermekaszály --- ---	16,026	15,821	16,784	15,439	17,801
Tüdőlob --- --- ---	22,744	21,555	26,429	24,242	23,238
Tüdőgümőkór, tüdővész, aszkor --- --- ---	35,866	37,869	41,212	41,729	40,259
Bélhurut --- --- ---	19,269	15,984	21,887	20,814	21,229
Vérhas --- --- ---	5,909	4,812	6,665	5,070	5,057
Hagymáz --- --- ---	10,880	10,437	13,175	12,198	10,621
Himlő --- --- ---	3,826	7,576	13,386	12,467	12,160
Vörheny --- --- ---	3,637	5,121	6,192	8,884	13,984
Kanyaró --- --- ---	4,843	3,802	5,964	4,309	7,410
Ronesoló toroklob ---	21,303	15,338	12,194	10,210	11,378
Torokgyík --- --- ---	7,733	7,843	8,015	7,222	7,251
Hökhurut --- --- ---	9,362	6,618	5,240	6,695	5,693
Gyermekági láz ---	2,136	2,439	2,761	2,328	2,621
Gutaütés --- --- ---	4,929	5,454	6,143	6,179	5,796
Aggkór --- --- ---	23,060	24,444	27,093	26,633	25,784
Vízkór --- --- ---	4,740	5,399	6,932	5,740	6,112
Fertőző pokolvar ---	623	448	831	535	424
Víziszony --- --- ---	111	61	80	138	134
Elmebajok --- --- ---	442	290	278	455	617
Összesen	257,905	255,461	290,891	276,796	285,138

A többi halálesetekre vonatkozólag a halálokokra vonatkozó adatok hiányoznak.

IV.

A közegészségügy.

1. A közegészségügyi szolgálat főközegei és tényezői az utolsó évek alatt következő szaporodást mutatnak :

a) Gyógyszertárak :

1879	---	---	---	---	---	---	---	---	---	854
1880	---	---	---	---	---	---	---	---	---	875
1881	---	---	---	---	---	---	---	---	---	894
1882	---	---	---	---	---	---	---	---	---	929

b) Orvostudorok :

1879	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2,379
1880	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2,473
1881	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2,551
1882	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2,641

c) Körorvosok :

1879	---	---	---	---	---	---	---	---	---	677
1880	---	---	---	---	---	---	---	---	---	720
1881	---	---	---	---	---	---	---	---	---	771
1882	---	---	---	---	---	---	---	---	---	779

d) Szülésznők :

1879	---	---	---	---	---	---	---	---	---	5,377
1880	---	---	---	---	---	---	---	---	---	5,628
1881	---	---	---	---	---	---	---	---	---	6,018
1882	---	---	---	---	---	---	---	---	---	6,056

e) Közegészségi kör volt :

1879	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1,155
1880	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1,236
1881	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1,282
1882	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1,285

f) Nem volt orvos:

1879	---	---	---	---	---	478	közegészségi körben
1880	---	---	---	---	---	516	“ “
1881	---	---	---	---	---	511	“ “
1882	---	---	---	---	---	506	“ “

2. *A gyógykezelés.* Az utolsó három évben a gyógykezelés következő eredményeket mutat:

	1880	1881	1882
Meghalt (a közegészségi jelentés szerint)	461,194	431,292	448,593
Ezek közül nem gyógykezelettetett	178,718	165,417	171,809
és pedig 7 éven alóli egyén	98,779	91,271	96,447
7 " felüli "	79,939	74,146	75,362

A hét éven alóliaknál az arány a következő:

	1880	1881	1882
Meghalt	259,549	226,805	251,507
Nem gyógykezelettetett	98,779	91,271	96,447
	$39,5\%$	$40,2\%$	$38,3\%$

3. *A gyermekekre való felügyelet.* A gyermekekre való felügyelet kiterjedt:

1879	14,739	gyermekre
1880	12,681	"
1881	14,591	"
1882	14,425	"

Engedély adatott:

	Csecsemők szoptatására	Kisdetek dajkálására
1879	2,821	1,552
1880	2,748	2,836
1881	2,645	3,574
1882	3,730	3,113

Megtagadtatott az engedély 1879 : 608, 1880 : 619, 1881 : 565, 1882 : 841 esetben.

A hét évnél fiatalabb gyermekek gyógyítása elmulasztott:

1879	55,580	esetben
1880	69,273	"
1881	70,561	"
1882	72,445	"

E miatt elmarasztalás történt:

1879	5,496	esetben
1880	9,816	"
1881	5,091	"
1882	6,532	"

4. *Védhímlőoltás.* A beoltottak száma tett:

1879	---	---	---	---	---	---	460,310
1880	---	---	---	---	---	---	523,227
1881	---	---	---	---	---	---	542,120
1882	---	---	---	---	---	---	541,444

5. *Fürdőhelyek.* A hivatalos jelentésben szereplő fürdőhelyeinkben tett a látogatók száma:

1877	---	---	---	---	---	---	25,442
1878	---	---	---	---	---	---	21,808
1879	---	---	---	---	---	---	25,135
1880	---	---	---	---	---	---	34,892
1881	---	---	---	---	---	---	33,783
1882	---	---	---	---	---	---	36,071

Megjegyzendő azonban, hogy a kimutatás korántsem kimerítő, a mennyiben abban eléggé látogatott fürdőhelyekről említés sincs téve, bár nagyon kívánatos volna, ha a statisztika ezen ága nagyobb figyelemben részesülne. Különben másfelől a látogatók számára sem szabad túlságos súlyt fektetni, mert elég gyakran történik, hogy azok közé mindenki számíttatik, ki akár csak egy éjjelre eljön vagy rövid kirándulást tesz, de néha még az összes a fürdőközönség érdekében ott tartózkodó kereskedők, zenészek, pinczerek stb.

Ismeretesebb fürdőhelyeink közül legnagyobb látogatásnak örvendtek:

	1882
Meháia	6,128
Pöstyén	2,254
Tátrafüred, Alsó- és Új-Tátrafüred	2,254
Balatonfüred	2,031
Szliács	760
Teplicz	2,457
Előpatak	1,012
Bártfa	1,207

V.

Az elmebetegek.

A közfigyelem újabban sokkal gyakrabban fordul az elmebetegségügy felé és ezzel indokoltnak találjuk, ha ezen

jelenséggel ezúttal behatóbban foglalkozunk. A mi mindennek-
előtt az elmebetegek számát illeti, ez iránt következő adatok
nyújtanak fölvilágosítást :

							Budapesti országos tébolyda	
							ápoltatott	ápolás alatt maradt az év végén
1868	---	---	---	---	---	---	93	93
1869	---	---	---	---	---	---	504	393
1870	---	---	---	---	---	---	691	465
1871	---	---	---	---	---	---	729	446
1872	---	---	---	---	---	---	691	506
1873	---	---	---	---	---	---	784	487
1874	---	---	---	---	---	---	732	525
1875	---	---	---	---	---	---	749	501
1876	---	---	---	---	---	---	782	532
1877	---	---	---	---	---	---	842	547
1878	---	---	---	---	---	---	867	572
1879	---	---	---	---	---	---	923	627
1880	---	---	---	---	---	---	917	607
1881	---	---	---	---	---	---	904	605
1882	---	---	---	---	---	---	957	650

A gyógykezelés eredménye volt :

	1880	1881	1882
Gyógyultan elbocsáttatott	8.7 ⁰ / ₀	6.8 ⁰ / ₀	8.34 ⁰ / ₀
Javultán távozott	5.9 "	7.5 "	8.14 "
Gyógyulatlanul távozott	3.1 "	2.1 "	2.86 "
Meghalt	16.0 "	16.5 "	12.81 "

A felvétel hónapok szerint következőkép alakult a
budapesti tébolydában :

	1881	1882
Január	20	24
Február	21	12
Márczius	17	28
Április	24	23
Május	31	34
Junius	21	44
Julius	31	41
Augusztus	31	39
Szeptember	30	19
Október	28	36
November	22	32
Deczember	21	20
Összesen :	297	352

Kor szerint volt :

	1881	1882
1—10 éves	—	4
11—15 „	3	8
16—20 „	41	55
21—25 „	154	152
26—30 „	143	157
31—35 „	148	149
36—40 „	158	164
41—50 „	157	173
51—60 „	74	67
61—70 „	20	22
71—80 „	1	1

Családi állapot szerint volt :

	Nőtlen hajadon	Nős férjes	Elvált özvegy	Osszesen
1881	447	378	79	904
1882	464	411	82	957

Hitfelekezet szerint volt :

	1881	1882
Római kath.	517	528
Görög „	9	31
„ keleti	41	26
Ágostai evang.	77	87
Helvét reform.	86	87
Izraelita	173	192

Kórformák szerint volt :

	1881		1882	
	Finem	Nőnem	Finem	Nőnem
Búkór	36	44	25	36
Dühösség	107	73	129	73
Tébolyodottság	181	85	200	97
Másodlagos elmekór	40	179	27	187
Veszélyeztetett butaság	18	1	24	1
Terjedő hűdéses butaság	84	9	100	16
Elmezavar eskórral	29	16	22	18
Nem elmebeteg	—	—	1	—
További megfigyelés alatt	—	—	1	—

Az örültség okai szerint volt :

	1881	1882
Bú, gond, nyomor, vagyoni csapás... ---	65	69
Szerelem --- --- --- --- --- ---	16	19
Kedélyrázkódtatás --- --- --- --- ---	33	32
Vallásos rajongás --- --- --- --- ---	12	10
Szellemi megerőltetés --- --- --- --- ---	21	25
Öröklés --- --- --- --- --- ---	77	49
Fejlődési hiba --- --- --- --- --- ---	29	36
Iszákosság --- --- --- --- --- ---	65	72
Kicsapongás, önfertőzés --- --- --- --- ---	43	36
Külsértés --- --- --- --- --- ---	22	27
Idült agybántalom --- --- --- --- ---	18	16
Ivarszervi zavarok --- --- --- --- ---	8	14
Ismeretlen --- --- --- --- --- ---	447	496 stb.

A foglalkozás szerint volt különösen :

	1881	1882
Kereskedő --- --- --- --- --- ---	80	94
Tisztviselő --- --- --- --- --- ---	118	121
Ügyvéd --- --- --- --- --- ---	13	11
Orvos --- --- --- --- --- ---	14	14
Tanár, tanító stb. --- --- --- --- ---	22	30
Katona --- --- --- --- --- ---	13	19
Pap, lelkész, apáca --- --- --- --- ---	15	15
Szabó --- --- --- --- --- ---	25	26
Czipész --- --- --- --- --- ---	25	27
Mezőgazda --- --- --- --- --- ---	183	166

VI.

Öngyilkosságok és balesetek.

Azon nagy társadalmi baj tanulmányozására, melyet az öngyilkosságok képeznek, fájdalom, az adatok közlése csak a legújabb időben kezdődik és pedig a belügyminiszternek az ország közegészségügyi viszonyairól szóló jelentésében. Ez adatok szerint volt határozottan öngyilkosságnak konstatálható eset :

1878 --- --- --- --- --- ---	967
1879 --- --- --- --- --- ---	1,009
1880 --- --- --- --- --- ---	1,201
1881 --- --- --- --- --- ---	1,146
1882 --- --- --- --- --- ---	1,177

E szerint nálunk 1 millió lakos után 79 öngyilkosság fordul elő.

Az öngyilkosságok száma nálunk is, mint más államokban, jelentékenyen emelkedik. Így tett KONEK szerint az öngyilkosságok száma :

1854	---	---	---	---	---	---	352
1864	---	---	---	---	---	---	583

most pedig 1.000-en felül van azoknak száma. 1854 óta, tehát mintegy 25 év alatt, az öngyilkosságok száma több mint háromszorosára emelkedett; oly emelkedés az, melyet igen kevés államban találunk.

Általánosan ismert körülmény, hogy különösen a városok töltik meg az öngyilkosságok rovatait. Hazánkban is ugyanazt konstatáljuk. Szabad királyi városainkra, a melyek pedig a népesség csak 7.7 %-át teszik, jutott az öngyilkosságokból :

1878	---	---	---	---	---	---	292
1879	---	---	---	---	---	---	262
1880	---	---	---	---	---	---	381
1881	---	---	---	---	---	---	278
1882	---	---	---	---	---	---	300

Az összes öngyilkosságokból esik tehát az utolsó öt évben 27.5 % a városokra. Ha pedig különösen a fővárost vesszük szemügyre, azt találjuk, hogy az összes öngyilkosságokból jutott a fővárosra magára :

1878	---	---	---	---	---	---	100
1879	---	---	---	---	---	---	106*
1880	---	---	---	---	---	---	183**
1881	---	---	---	---	---	---	81***
1882	---	---	---	---	---	---	108****

azaz az összes öngyilkosságoknak százaléka a fővárosban, mely Magyarország-Erdély népességének csak 2.3 %-át teszi, 10.5.

* A fővárosi statisztikai hivatal pontosabb adatai szerint 111.

** A fővárosi statisztikai hivatal szerint 141.

*** A fővárosi statisztikai hivatal szerint 156.

**** A fővárosi statisztikai hivatal szerint 150.

Jutott 1 millió lakóra az utolsó öt évben :

Vidéken	---	---	---	---	62 öngyilkosság
Városokban	---	---	---	---	274 „

Különösen nagy az öngyilkosságok száma a fővárosban, melyet csak egynehány német nagyváros mível felül.

A fővárosban egyúttal az öngyilkosságok száma ropant mérvű emelkedést mutat. Míg ugyanis 1864-ben Budapesten csak 51 öngyilkosság fordult elő, addig volt :

1874	---	---	---	---	---	100
1880	---	---	---	---	---	183

Az emelkedés tehát különösen 1864—1884-ig igen intenzív volt és a népesség szaporodását jelentékenyen túlhaladta.

Az öngyilkosságok idejére, módjára nézve, a foglalkozásokra nézve, melyeknél leginkább előfordul, az adatok még hiányoznak. Kivánatos volna, ha e tekintetben mielőbb a szükséges intézkedések megtételénél, hogy az öngyilkosságok ezen fontos mozzanatai iránt tájékozást nyernénk. Ez adatokban a legbecsesebb fölvilágosítások rejlenek a nép erkölcsi, társadalmi és jóléti viszonyainak megítélésére. Ez adatok nagyobb teljességben csak a fővárosra nézve állanak rendelkezésre.

A foglalkozásra nézve csak a *katonaságról* közölhetünk adatokat, melynél az öngyilkosságok száma általában nagy. Tett ugyanis az osztrák-magyar hadseregnél az öngyilkosságok száma :

1880	---	---	---	---	---	305
1881	---	---	---	---	---	346
1882	---	---	---	---	---	323

Az átlagos csapatállományhoz képest e három évben egy millió katonára esik 413 öngyilkosság.

Említjük e helyen még az egyéb nem természetes halálesetek számát. Magyarország-Erdélyben volt :

	Erőszakos haláleset	Baleset	Összesen
1878 --- ---	963	1,926	2,889
1879 --- ---	1,125	2,556	3,681
1880 --- ---	1,339	2,582	3,921
1881 --- ---	1,201	2,779	3,980
1882 --- ---	1,197	2,326	3,523

E szerint jutott az utolsó öt évben átlag egy millió lakosra 230 nem természetes haláleset (öngyilkosság nélkül).

Az európai államokban a legújabb adatok szerint az öngyilkosságok és balesetek aránya a következő:

			Öngyilkosság		Baleset	
			Egy millió lakos után		Egy millió lakos után	
Anglia --- ---	(1882)	1,965	vagyis	74	15,350	vagyis 581
Franciaország ---	(1881)	6,471	"	180	13,670	" 365
Olaszország ---	(1883)	1,456	"	50	8,515	" 294
Poroszország ---	(1882)	5,312	"	191	11,774	" 423
Szászország ---	(1883)	1,205	"	391	731	" 237
Ausztria --- ---	(1881)	3,504	"	158	6,033	" 273
Svájc --- ---	(1883)	682	"	236	1,528	" 529
Belgium --- ---	(1883)	599	"	105	1,971	" 345
Németalföld ---	(1882)	198	"	47	1,633	" 391
Svédország ---	(1882)	482	"	105	2,383	" 520
Norvégia --- ---	(1883)	121	"	63	780	" 407
Dánia --- ---	(1882)	505	"	251	546	" 272

VII.

A kivándorlás.

A magyarországi kivándorlás az utolsó években sem mutat jelentékenyebb apadást. Az Egyesült-Államokba kivándorolt Magyarországból:

1871 --- ---	119
1872 --- ---	1,032
1873 --- ---	892
1874 --- ---	852
1875 --- ---	747
1876 --- ---	475
1877 --- ---	540
1878 --- ---	632

1879	---	---	---	---	---	---	1,518
1880	---	---	---	---	---	---	6,668
1881	---	---	---	---	---	---	6,756
1882	---	---	---	---	---	---	11,602
1883	---	---	---	---	---	---	12,308
1884	---	---	---	---	---	---	10,708
1885 I. félév	---	---	---	---	---	---	6,287

A hamburgi és brémai kimutatások szerint pedig összesen 13,195 magyar honosságú egyén szállíttatott tengerentúli országokba (1884).

A magyar kir. belügyminiszterium kimutatása szerint volt (1885):

Elbocsátási eset	---	---	---	---	---	448
Honosítási eset	---	---	---	---	---	128

MEZŐGAZDASÁG.

VIII.

A termés.

Az 1885-diki év termése az előleges adatok szerint következőkép alakult:

a) Gabonafélék és hüvelyesek.

	1885	
Őszi és tavaszi búza --- --- ---	31.109,050	métermázsa
Őszi és tavaszi rozs és kétszeres --- ---	12.284,902	“
Őszi és tavaszi árpa --- --- ---	12.250,553	“
Zab és tönköly --- --- ---	8.572,939	“
Köles, tatárka --- --- ---	464,422	“
Borsó, lencse, bab, magbükköny --- ---	1.001,811	“

b) Kapás növények.

	1885	
Tengeri --- --- ---	27.985,654	métermázsa
Burgonya --- --- ---	27.939,784	“
Czukorrépa --- --- ---	5.954,179	“

c) Kereskedelmi növények.

	1885	
Őszi és tavaszi repcze --- --- ---	497,845	métermázsa
Dohány --- --- ---	623,840	“
Lenmag --- --- ---	62,955	“
Lenfonál --- --- ---	41,078	“
Kendermag --- --- ---	433,204	“
Kenderfonál --- --- ---	417,597	“

d) Takarmányfélék.

	1885	
Luczerna, lóhere, baltaczim --- --- ---	7.846,480	métermázsa
Bükkönykeverék, mohar stb. --- --- ---	5.995,377	“
Takarmányrépa --- --- ---	21.364,077	“
Természetes kaszáló --- --- ---	50.135,429	“

A megelőző években tett a termés (millió hektoliter) a főterményekben :

		Kenyértermény	Ebből búza	Árpa	Zab	Tengeri
1868	---	52. ₉	29. ₁	?	?	?
1869	---	36. ₀	17. ₉	8. ₄	10. ₉	17. ₃
1870	---	40. ₀	20. ₉	11. ₁	12. ₇	21. ₈
1871	---	31. ₉	15. ₈	12. ₂	14. ₁	12. ₃
1872	---	28. ₇	15. ₅	10. ₇	15. ₂	17. ₈
1873	---	22. ₁	14. ₀	9. ₈	12. ₄	12. ₂
1874	---	36. ₅	21. ₆	12. ₄	14. ₀	7. ₆
1875	---	30. ₀	17. ₂	7. ₅	7. ₈	28. ₁
1876	---	28. ₇	18. ₂	11. ₀	13. ₈	22. ₉
1877	---	42. ₉	27. ₀	12. ₀	14. ₁	19. ₁
1878	---	59. ₆	38. ₂	16. ₆	21. ₂	36. ₂
1879	---	28. ₉	18. ₃	9. ₂	13. ₄	23. ₂
1880	---	42. ₄	27. ₉	17. ₉	21. ₇	34. ₈
1881	---	48. ₁	31. ₃	13. ₁	16. ₈	28. ₉
1882	---	67. ₉	46. ₅	20. ₂	23. ₈	37. ₉
1883	---	48. ₆	30. ₁	13. ₈	18. ₀	30. ₇
1884	---	55. ₉	35. ₇	16. ₄	20. ₁	31. ₈

Az átlagos termés pedig tett (hektáronként hektoliterben) :

		Kenyértermény	Ebből búza	Árpa	Zab	Tengeri
1868	---	14. ₂₅	14. ₅₄	?	?	?
1869	---	9. ₅₅	8. ₇₅	10. ₃₅	12. ₃₆	12. ₅₉
1870	---	11. ₃₅	11. ₃₂	13. ₈₉	13. ₆₀	14. ₆₈
1871	---	9. ₃₃	8. ₄₅	12. ₆₈	14. ₅₁	8. ₈₁
1872	---	8. ₁₅	7. ₈₁	11. ₀₀	14. ₇₉	12. ₁₁
1873	---	5. ₉₉	6. ₉₅	9. ₁₀	12. ₁₄	7. ₉₈
1874	---	9. ₈₇	9. ₇₆	13. ₁₂	13. ₃₉	4. ₇₄
1875	---	8. ₀₂	7. ₇₀	8. ₉₅	7. ₉₅	15. ₉₄
1876	---	6. ₇₆	7. ₁₅	8. ₃₇	11. ₁₇	11. ₂₇
1877	---	10. ₉₈	11. ₅₁	13. ₄₇	13. ₀₀	10. ₈₆
1878	---	14. ₆₉	15. ₆₅	12. ₈₃	18. ₃₆	19. ₁₄
1879	---	7. ₄₂	7. ₅₄	9. ₁₇	12. ₃₈	12. ₃₄
1880	---	11. ₄₈	11. ₆₁	17. ₉₁	21. ₃₅	18. ₅
1881	---	12. ₅₇	12. ₅₂	13. ₂₃	17. ₆₃	16. ₀₇
1882	---	17. ₉₃	18. ₉₃	21. ₉₇	23. ₈₂	20. ₀₁
1883	---	12. ₄₇	12. ₄₀	14. ₃₁	18. ₁₆	16. ₈₅
1884	---	13. ₇₈	13. ₉₁	17. ₄₃	20. ₂₃	17. ₁₆

A learatott terület és ugar tett hektárookban :

		Kenyértermény	Ebből búza	Zab	Árpa	Tengeri
1868	---	3.717,771	2.002,910	?	?	?
1869	---	3.773,244	1.946,854	788,262	889,895	1.404,441
1870	---	3.531,107	1.851,988	808,260	939,599	1.486,313

		Kenyértermény	Ebből lúza	Zab	Árpa	Tengeri
1871	---	3.423,345	1.682,145	868,972	972,697	1.398,931
1872	---	3.527,092	1.806,608	882,109	1.032,116	1.477,709
1873	---	3.694,149	1.975,787	902,101	1.023,831	1.534,266
1874	---	3.706,965	2.031,356	947,353	1.048,032	1.602,537
1875	---	3.751,834	2.114,963	908,349	984,257	1.765,294
1876	---	4.247,831	2.422,615	1.078,401	1.239,713	2.038,477
1877	---	3.907,673	2.249,560	930,466	1.087,134	1.759,118
1878	---	4.065,179	2.329,435	1.000,056	1.154,726	1.893,580
1879	---	3.895,813	2.299,356	982,796	1.088,785	1.874,993
1880	---	3.716,310	2.254,284	978,408	1.017,663	1.865,858
1881	---	3.829,778	2.364,129	910,746	955,693	1.796,486
1882	---	3.790,545	2.312,480	970,806	998,678	1.893,772
1883	---	3.900,542	2.426,978	972,304	992,690	1.824,124
1884	---	4.058,536	2.572,979	995,354	994,652	1.855,633
						Kaszáló
1868	---	---	---	---	---	?
1869	---	---	---	---	---	?
1870	---	---	---	---	---	2.520,195
1871	---	---	---	---	---	2.678,499
1872	---	---	---	---	---	2.712,070
1873	---	---	---	---	---	2.730,395
1874	---	---	---	---	---	2.712,395
1875	---	---	---	---	---	2.777,752
1876	---	---	---	---	---	3.242,446
1877	---	---	---	---	---	3.053,359
1878	---	---	---	---	---	3.143,551
1879	---	---	---	---	---	3.118,764
1880	---	---	---	---	---	3.104,937
1881	---	---	---	---	---	2.936,243
1882	---	---	---	---	---	2.977,176
1883	---	---	---	---	---	2.964,142
1884	---	---	---	---	---	3.015,964
						Ugar
1868	---	---	---	---	---	?
1869	---	---	---	---	---	1.711,416
1870	---	---	---	---	---	2.132,496
1871	---	---	---	---	---	2.297,108
1872	---	---	---	---	---	2.421,648
1873	---	---	---	---	---	2.236,865
1874	---	---	---	---	---	2.240,458
1875	---	---	---	---	---	2.251,730
1876	---	---	---	---	---	2.774,169
1877	---	---	---	---	---	2.437,746
1878	---	---	---	---	---	2.597,300
1879	---	---	---	---	---	2.386,772
1880	---	---	---	---	---	2.172,389
1881	---	---	---	---	---	2.180,625
1882	---	---	---	---	---	2.157,787
1883	---	---	---	---	---	2.163,267
1884	---	---	---	---	---	2.130,179

IX.

A szüret.

1885-ben a szőlővel beültetett terület egész Magyarországon 1,600 □ öles holdak szerint 638,952 holdat tett. Must termett összesen 6.025,193 hektoliter, ebből eladatott 623,651 hekt. Bor készült: fehér, közönséges 2.863,463 hekt., finom csemege 77,226 hekt.; vörös, közönséges 922,557 hektoliter, finom csemege 30,191 hekt.; siller 962,911 hekt.,

aszú 5,046 hekt., összesen 4.861,394 hekt.; az eladott mustból származott 561,281, mindössze 5.422,675 hekt. Átlag egy holdra esik 8.₅₀ hekt. Szőlő eladatott külföldre 985,146 klgr., a belfogyasztásra 2.470,223 klgr., összesen tehát 3.455,233 klgr. Becs- és eladási ára a mustnak általán az egész országra nézve 7.₉₀ frt, a lehuzott új bornak 8.₈₉ frt, a közönséges ó-bornak 10.₆₀ frt, a finom csemegebornak 29.₀₈ frt, az aszúnak 73.₃₉ frt hektoliterenkint; a szőlőnek 9 kr. kilóként. Értéke a termett összes bornak 50.686,108 frt, az eladott szőlőnek 311.009 frt, együtt 50.997,177 frt.

Az előbbi évek főbb adatai a következők:

	Szőlőterület hektárban	Termelt bor hektoliterben	A bor eladási ára frtban	A bor értéke
1861—1872	357,745	3.224,287	10. ₀₃	32. ₉
1873	357,745	3.763,475	11. ₉₈	45. ₁
1874	358,001	1.998,083	14. ₇₀	29. ₅
1875	358,796	6.260,258	7. ₅₀	47. ₃
1876	360,266	1.858,034	8. ₃₂	15. ₄
1877	360,046	3.534,041	7. ₆₇	28. ₁
1878	361,724	8.075,833	5. ₁₈	41. ₈
1879	362,229	6.314,343	5. ₅₇	36. ₂
1880	362,233	2.426,799	8. ₇₄	21. ₀
1881	361,254	4.230,730	8. ₆₉	37. ₉
1882	366,813	4.113,058	8. ₀₁	35. ₀
1883	364,273	4.636,135	9. ₈₄	47. ₇
1884	376,808	4.411,391	8. ₇₆	39. ₃

X.

A dohánytermelés.

A dohánytermelés alakulásáról a dohánymonopolium fennállása óta következő adatok nyujtanak felvilágosítást:

a) Dohánytermelők.

1851	---	40,489	1857	---	108,031	1863	---	38,392
1852	---	56,200	1858	---	124,495	1864	---	53,268
1853	---	72,115	1859	---	54,175	1865	---	60,464
1854	---	79,941	1860	---	51,844	1866	---	57,334
1855	---	78,142	1861	---	52,191	1867	---	58,205
1856	---	85,578	1862	---	40,556	1868	---	51,236

1869	---	39,043	1874	---	54,695	1879	---	40,748
1870	---	41,176	1875	---	62,309	1880	---	43,792
1871	---	43,783	1876	---	53,190	1881	---	41,907
1872	---	49,046	1877	---	49,891	1882	---	39,692
1873	---	51,456	1878	---	44,647	1883	---	34,204

b) Dohánytermelés.

		Beültetett terület holdanként	Beváltott mennyiség vámházsa	Átlag fizetett ár vám- házsánként	
1851	---	35,145	271,649	6 frt 24 kr.	} konv. pénz
1852	---	41,415	213,937	7 " 56 "	
1853	---	44,961	481,477	7 " 58 "	
1854	---	49,898	518,352	8 " 23 "	
1855	---	50,145	529,352	8 " 40 "	
1856	---	60,244	489,916	9 " 02 "	} o. é.
1857	---	89,463	704,068	8 " 59 "	
1858	---	125,712	1,479,941	7 " 51 "	
1859	---	67,842	670,461	7 " 01 "	
1860	---	66,769	594,814	7 " 86 "	
1861	---	58,351	366,386	7 " 30 "	} o. é.
1862	---	55,974	405,550	8 " 67 "	
1863	---	49,752	165,890	9 " 72 "	
1864	---	84,247	750,899	8 " 89 "	
1865	---	108,302	1,123,315	8 " 35 "	
1866	---	105,128	608,796	8 " 71 "	
1867	---	112,093	888,790	8 " 58 "	
1868	---	95,339	865,000	7 " 89 "	
1869	---	58,000	263,000	8 " 50 "	
1870	---	75,000	735,000	7 " 36 "	
1871	---	68,449	610,209	9 " 07 "	
1872	---	72,398	545,108	10 " 50 "	
		hektáronként	méterházsa	méterházsánként	
1873	---	43,145	241,006	18 frt 86 kr.	* o. é.
1874	---	48,423	382,469	19 " 26 "	
1875	---	60,754	577,420	19 " 15 "	
1876	---	58,156	460,331	17 " 28 "	
1877	---	59,609	441,640	18 " 12 "	
1878	---	57,730	409,785	18 " 09 "	
1879	---	54,520	346,103	18 " 24 "	
1880	---	59,070	664,802	17 " 77 "	
1881	---	57,204	464,361	18 " 08 "	
1882	---	56,425	521,886	17 " 54 "	
1883	---	55,042	472,993	17 " 74 "	

* 1873-tól 1881-ig fuvarpótlék nélkül.

c) Dohányfogyasztás.

	Elkelt szivar darab	Pipadohány m é t e r m á z s a	Burnót	Mindössze
1851 --- --- ---	92.491,441	24,437	1,655	28,587. ⁵⁰
1852 --- --- ---	180.315,785	86,429	2,818	96,037. ⁰⁰
1871 --- --- ---	437.971,625	108,279	1,682	131,694. ⁰⁰
1881 --- --- ---	620.536,526	97,395	1,186	127,693. ²³
1882 --- --- ---	704.613,289	112,050	1,189. ⁵	144,444. ⁰⁸
1883 --- --- ---	806.956,971	110,412	1,125. ⁵	143,495. ⁰⁰

XI.

Az erdészet.*

Az állam összes erdőterülete az új felvételek szerint 15.957,587 kat. hold vagy 9.183,591 hektár; ebből esik 13.294,492 kat. hold Magyarországra, 2.663,095 Horvát-Szlavonországra. Az erdő az egész területnek 28.²⁸ %-át teszi; Magyarországon 27.¹¹ %-ot, Horvát-Szlavonországon 36.⁰⁹ %-ot. A magyar kincstár tulajdonában levő erdőbirtok területe 2.820,120 kat. hold (és pedig 2.226,072 Magyarországon, 594,048 kat. hold Horvát-Szlavonország területén. Ebből a tiszta erdőbirtok 1.955,211 kat. hold Magyarországon, 544,251 hold Horvát-Szlavonországon. Azonkívül az állam még mint közös birtokos is bír erdőterülettel).

Azon törvényhatóságok, melyek a legnagyobb aránylagos erdőterülettel (a szab. kir. városoktól eltekintve) birnak, a következők:

Háromszék --- --- ---	61. ⁶⁰ % a területnek
Zólyom --- --- ---	56. ⁰⁰ " " "
Máramaros --- --- ---	55. ⁷¹ " " "
Krassó-Szörény --- --- ---	52. ²⁰ " " "
Liptó --- --- ---	50. ⁰⁹ " " "
Gömör és Kishont --- --- ---	48. ⁴³ " " "
Turócz --- --- ---	48. ⁰¹ " " "
Maros-Torda --- --- ---	47. ⁵⁷ " " "
Csikmegye --- --- ---	47. ⁴⁹ " " "
Ung --- --- ---	46. ³⁷ " " "
Hunyad --- --- ---	45. ⁶⁵ " " "
Szeben --- --- ---	45. ²⁶ " " "

* BEDŐ ALBERT «A magyar állam erdőségei» című munkája alapján.

Horvátországban pedig :

Fiume	51.77 %
Pozsega	51.68 "

Legcsekélyebb erdőbirtoka van a következő törvényhatóságoknak :

Bács-Bodrog	4.33 %
Hajdu	2.97 "
Csongrád	1.73 "
Békés	1.54 "
Csanád	1.31 "
Torontál	1.07 "
Jász-Nagykún-Szolnok	0.57 "

Horvátországban a legkisebb arány 14.95 %-a a törvényhatósági területnek. (Szerém.)

A magyar birodalom területén levő összes erdők fő fánemeinek megoszlása a főállapot alkotó területi elterjedést véve, a következő :

Tölgyerdő	4.468,521	kát. hold,	vagyis 28.00 %
Ebből csertölgy	913,326	" "	
Bükk és más lombfaerdő	8.443,184	" "	vagyis 52.91 "
Ebből bükk	5.831,015	" "	
" gyertyán	1.457,753	" "	
" nyír	380,929	" "	
" nyár és fűz	379,344	" "	
" szil és juhar	242,256	" "	
" éger	75,663	" "	
" ákác	62,269	" "	
" hárs	13,955	" "	
Fenyő-erdő	3.045,882	" "	vagyis 19.09 "
Ebből luczfenyő	2.203,788	" "	
" jegenyefenyő	528,117	" "	
" erdei és fekete fenyő	304,726	" "	
" vörösfenyő	9,251	" "	

Az állam összes erdőterülete között van :

Kocsános és kocsántalan		Nyír és fűz	2.38 %
tölgy	22.28 %	Kóris, szil, juhar	1.52 "
Csertölgy	5.72 "	Luczfenyő	13.81 "
Bükk	36.54 "	Jegenyefenyő	3.31 "
Gyertyán	9.13 "	Erdei fenyő	1.91 "
Nyír	2.39 "	stb.	

A kataszter alapján kiszámított fatermés 28.315,818 köbméter; a fatermés holdanként 1.₇₇ köbméter, fejenként 1.₈ köbméter, melyből mintegy 20% apadék leszámítandó. A kataszterileg megállapított holdankénti átlag jövedelem 61 krajczár, az összjövedelem 9.712,506 forint.

Az 1884. év végéig jóváhagyott üzemtervekből vett átlagok szerint az évi és holdankénti fatermés a következő:

Átlagos évi vágásterület	---	---	---	---	279,544 kat. hold
Szabályos fatermés (0. ₇ átlagos zárlat mellett)	---	---	---	---	26.690,891 köbm.
Egy hold vágásterületen	---	---	---	---	95. ₃ "
Átlag év és holdanként	---	---	---	---	1. ₀₇ "

A magyar állam területén levő összes erdők átlagos évi fatermése, a kincstári erdők 1882—1884. évi vágásai-ból tényleg kiszállított és értékesített fahozamok s az átlagos fordataratok alapján kiszámítva a következő:

Állapot alkotó főfajnevek	összes erdő- terület	átlagos forda év	S z á l e r d ő			
			évi vágásterület k. hold	átlagos évi fatermés a vágásban maradó fán kívül		
				összesen	egy hold vágásterületen m ³	átlag év- és holdanként
Tölgy	2.024,672	100	19,224	2.095,013	109. ₀	1. ₀₄
Cser, bükk stb.	6.358,202	80	79,477	8.928,514	112. ₃	1. ₄₀
Fenyőfélék	3.033,094	120	30,084	4.999,412	166. ₂	1. ₆₄
Főösszeg	11.415,968	.	128,785	16.022,938	124. ₄	1. ₄₄
A terület hekt.-ban	6.569,890	.	74,116	.	.	2. ₄₄

A talajminőség szerint tesz:

	Magyarország	Horvát-Szlavonország	Összesen
	h e k t á r t		
Véderdő	452,867	—	452,867
Futóhomokon álló erdő	108,483	259	108,742
Feltétlen erdőtalajon álló erdő	6.139,508	1.243,123	7.382,631
Nem "	950,122	289,229	1.239,351

A kopár területek befásítása czéljából az állami erdőhatóságoknál fentartott csemetekertekből magánosoknak díjmentesen kiadatott csemeték mennyisége a következő:

1883	---	---	---	---	---	1.508,000
1884	---	---	---	---	---	4.150,000
1885	---	---	---	---	---	5.301,150
Összesen						10.959,150

Évről-évre a csemeték mennyisége nagyobb.

Az összes erdőtermények forgalma értékben a következő:

	Behozatal	Kivitel
	f o r i n t	
1882	5.000,922	26.158,604
1883	5.556,794	28.206,141
1884	6.341,551	26.855,148

Legnagyobb a forgalom Ausztriával. Az 1882—1884. évek átlaga szerint jutott:

	Ausztriára	A többi államokra
	f o r i n t	
A behozatalból	5.392,980	240,109
A kivitelből	11.379,626	15.693,672

A kivitelnél Ausztria mellett még Franciaország és Németország birnak nagy fontossággal. Tett ugyanis a kivitel:

	Franciaországba	Németországba
	f o r i n t	
1882	4.587,787	5.553,923
1883	7.915,960	5.321,835
1884	7.255,159	4.075,364

A behozatalnál a legnagyobb tételeket képviselik:

Puha fűrészárú	---	---	---	---	39. ₀₆ %-a az egész behozatalnak.
Puha épületfa	---	---	---	---	15. ₄₃ " " " "

A kivitelnél a legnagyobb tételek a következők:

Donga	---	---	---	---	42. ₁₃ %-a az egész kivitelnek.
Cserzőhéj	---	---	---	---	17. ₁₃ " " " "
Kemény fűrészárú	---	---	---	---	10. ₈₂ " " " "

Az erdőbirtokosokról következő érdekes adatok közöl-
tetnek. Van birtokos :

	Magyar- ország	Horvát- Szlavonország	Összesen
10,000 holdnál nagyobb birtokkal ---	181	41	222
5,000 " " " " ---	191	17	208
Összesen 5,000-nél nagyobb birtokkal	372	58	430

Az erdőbirtokosok jogi minősége szerint a magyar-
országi erdőbirtok következőkép oszlik meg :

Állam --- --- --- ---	15. ²⁸ / ₀
Törvényhatóságok és községek	23. ⁴³ / ₀
Egyházi testületek és személyek	6. ³⁷ / ₀
Közalapítvány --- --- ---	1. ⁰³ / ₀
Magánalapítvány --- --- ---	0. ⁰² / ₀
Hitbizomány --- --- ---	6. ⁷⁷ / ₀
Közbirtokosság --- --- ---	11. ⁸⁶ / ₀
Részvénytársulatok --- ---	2. ²¹ / ₀
Egyéb --- --- --- ---	32. ⁹⁸ / ₀
Összesen	100. ⁰⁰ / ₀

Legnagyobb a hitbizományi erdőterület Beregmegyében,
mely egymaga több, mint egy ötödét képviseli az egész
hitbizományi erdőterületnek.

Az erdészeti akadémia az alkotmányos korszak alatt
igen öröndetes fejlődést mutat. Látjuk ezt a hallgatók
számából :

1867—68 --- --- ---	35	1876—77 --- --- ---	190
1868—69 --- --- ---	34	1877—78 --- --- ---	164
1869—70 --- --- ---	38	1878—79 --- --- ---	132
1870—71 --- --- ---	60	1889—80 --- --- ---	148
1871—72 --- --- ---	70	1880—81 --- --- ---	153
1872—73 --- --- ---	96	1881—82 --- --- ---	173
1873—74 --- --- ---	134	1882—83 --- --- ---	222
1874—75 --- --- ---	147	1883—84 --- --- ---	245
1875—76 --- --- ---	170	1884—85 --- --- ---	287

A tanárok száma 3, tanársegédké 3.

Az erdészetnél alkalmazott egyének száma :

a) Állami közegek.

Erdőtisztek	588
Erdészeti altisztek	1346
Erdészeti szolgák	264
Összesen	2198

b) Egyéb tisztviselők.

Törvényhatóságoknál	28
Városoknál	60
Közös állomásokon	11
Községeknél	78
Összesen	177
Üresedésben	66
Szervezett	243

A magyar állam területén az 1884. évben elejtett vadakról következő kimutatás ad felvilágosítást :

a) Hasznos vadak.

	Magyar- ország	Horvát- Szlavonország d a r a b	Összesen
Szarvas	2,252	65	2,317
Dámvad	713	—	713
Óz	10,263	980	11,243
Zerge	51	2	53
Muflon	14	—	14
Vaddisznó	3,077	58	3,135
Mezei nyúl	287,569	12,966	300,535
Tengeri nyúl	12,255	64	12,319
Különféle emlős	196	—	196
Süketfajd	282	11	293
Nyírfajd	125	—	125
Hófajd	52	50	102
Császármadár	4,660	540	5,200
Fácán	37,296	2,332	39,628
Fogoly	238,747	9,683	248,430
Fürj	53,190	5,037	58,227
Haris	5,937	—	5,937
Vadlúd	2,635	29	2,664
Átvitel	659,314	31,817	691,131

	Magyar- ország	Horvát- Szlavonország d a r a b	Összesen
Áthozat	659,314	31,817	691,131
Vadrucza	44,286	4,625	48,911
Szárca	8,549	—	8,549
Túzok	343	—	343
Darú	91	—	91
Erdei szalonka	14,038	4,203	18,241
Vízi szalonka	8,751	1,239	9,990
Vadgalamb	15,456	1,238	16,694
Fenyves és húros rigó	32,592	1,540	34,132
Különféle szárnyas	12,005	—	12,005
Összesen	795,425	44,662	840,087

b) Kártékony vadak.

	Magyar- ország	Horvát- Szlavonország d a r a b	Összesen
Medve	260	20	280
Borz	1,475	165	1,640
Vidra	534	16	550
Hiúz	35	—	35
Farkas	500	404	904
Vadmacska	1,126	218	1,344
Róka	17,977	1,905	19,882
Nyest	1,672	488	2,160
Görény	4,476	—	4,476
Menyét	9,277	1,531	10,808
Különféle emlős	3,618	1,580	5,198
Sas és keselyű	4,219	1,132	5,351
Sólyom, kánya, ölyv, vércse	35,264	1,495	36,759
Bagoly	6,970	630	7,600
Varju, szarka	114,890	6,416	121,306
Különféle szárnyas	22,019	780	22,799
Összesen	224,312	16,780	241,092
Kóbor kutya és macska	21,747	—	21,747
Hasznos és kártékony vadak összesen	1,041,484	61,442	1,102,926

Az elejtett vadak összes értéke tett 665,022 frt 10 krt.

XII.

A gazdasági szakoktatás.

Hazánkban a gazdasági szakoktatásnak szolgáló intézetek részint az állam, részint magánosok kezében vannak.

Az állami gazdasági szakiskolák létszáma az 1883—4. tanév elején a következő volt: A magyar-óvári gazdasági akadémia; a keszthelyi, debreczeni, kolozsmonostori és kassai gazdasági tanintézet; a debreczeni, a liptó-ujvári és zsitva-újfalvi földmives-iskola; az érdiószegi, a tarczali, a budapesti, a nagyenyedi és ménesi vinczellér-képezde; a pozsonyi szőlőszeti és kertészeti iskola = 14. Az intézetek számában az utolsó évek örvendetes szaporodást hoztak.

Ezekon kívül részint tervben vannak, részint 1884—85-ben már is megnyitattak az adai, rimaszombati és csákovai földmives iskolák.

A magán-, vagy testületek által fentartott szakiskolák létszáma az 1881—82. tanév elején a következő volt: istvántelki földmives-iskola (országos gazdasági egyesület); nagysz.-miklósi földmives-iskola (gr. Nákó-alapítvány és torontál-megyei községek); besztercei földmives-iskola (Beszterce-Naszódmegyében); földvári földmives-iskola (Brassó megyében), medgyesi földmives-iskola (N.-Küküllő megyében).

Az állami gazd. szakiskolák állapotát a következő adatok tüntetik föl:

a) Az állami szakiskolák 1883—84. évi tanszemélyzete.

Tanintézet	Igazgató vagy igazgatótanár	Rendes tanár	Rendkívüli tanár	Póttanár	Segédtanár	Tanszég	Gazd. intéző	Gazd. segéd	Főkeftész	Pinczemeester	Összesen
Magyar-óvári akadémia ---	1	10	1	—	2	2	1	1	1	—	19
Keszthelyi gazd. tanintézet	1	6	—	—	1	3	1	1	1	—	14
Debreczeni gazd. tanintézet ---	1	5	1	1	1	—	1	1	1	—	11
Debreczeni földmives-iskola	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2
Kolozsmonostori gazd. tanint.	1	5	3	—	—	2	1	1	1	—	14
Kassai gazdasági tanintézet	1	3	—	1	3	1	1	2	1	—	13
Liptó-ujvári földmives-iskola	1	—	—	—	1	—	—	1	1	—	4
Zsitva-újfalvai földm.-iskola	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
Érdiőszegi vinczellér-képezde	1	—	—	—	1	—	—	1	—	1	4
Tarczali vinczellér-képezde ---	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
Budai vinczellér-képezde ---	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
Nagy-enyedi vinczellér-képezde	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
Ménési vinczellér-képezde ---	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
Pozsonyi szőlőszeti és kert. isk.	1	—	1	1	1	—	—	1	—	—	5
Összesen	13	29	6	3	16	8	5	14	6	1	100

b) Az állam által segélyezett szakiskolák 1883—84. tanszemélyzete.

Tanintézet	Tanintézet						Összesen
	Igazgató tanár	Állatorvos	Tanársegéd	Kertész	Intéző	Intéző segéd	
Istvántelki földműves-iskola	1	—	1	1	—	—	3
Nagy-szent-miklósi földműves-iskola	1	—	—	—	—	—	1
Beszterczei földműves-iskola	1	—	3	1	—	1	6
Földvári földműves-iskola	1	1	1	1	—	1	5
Medgyesi földműves-iskola	1	—	5	—	1	—	6
Összesen	5	1	9	3	1	2	21

c) Az állami szakiskolák hallgatóinak száma.

Év	Magyar-Óvári gazd. akadémia	Gazd. tanint.				Földm.-isk.				Vinczellér-képezde						Összesen
		Keszthely	Debreczen	K - Monostor	Kassa	Keszthely	Debreczen	Liptó-Ujvár	Zsitva-Ujfalv	Érdőszeg	Tarcal	Budapest	Nagy-Enyed	Ménés	Pozsony	
1866—67.	132	94	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	247
1867—68.	140	104	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	261
1868—69.	134	130	41	—	—	21	30	—	—	—	—	—	—	—	—	356
1869—70.	127	104	49	40	—	18	33	—	—	—	—	—	—	—	—	371
1870—71.	133	86	58	63	—	21	32	11	—	13	—	—	—	—	—	417
1871—72.	150	74	53	73	—	23	32	14	—	14	—	—	—	—	—	433
1872—73.	168	64	41	78	—	25	36	17	—	24	—	—	—	—	—	453
1873—74.	161	54	48	75	—	25	44	23	—	22	—	—	—	—	—	452
1874—75.	161	38	48	67	—	12	43	23	—	26	10	—	—	—	—	428
1875—76.	193	55	50	74	21	—	45	26	—	24	16	—	—	—	—	504
1876—77.	194	83	49	88	29	—	48	26	—	22	22	—	—	—	—	561
1877—78.	203	83	65	84	37	—	40	22	—	21	21	—	—	—	—	576
1878—79.	186	78	45	80	33	—	42	21	—	21	21	—	—	—	—	521
1879—80.	210	110	54	62	34	—	40	28	—	22	21	—	—	—	—	581
1880—81.	205	100	52	68	37	—	40	28	—	23	18	18	9	—	—	598
1881—82.	206	117	63	86	35	—	41	28	—	23	23	19	18	7	—	643
1882—83.	243	137	88	89	23	—	39	26	—	21	23	23	17	9	—	738
1883—84.	220	133	91	97	40	—	42	26	16	22	24	19	16	12	14	772

d) Az állam által segélyezett magániskolák hallgatóinak száma.

Év	Földmíves-iskolák					Tanítóképezde			
	Nagy-Szent-Miklósi	Besztercei	Medgyesi	Földvári (előbb brassói)	Istvánfalvi	Kassai	Debreczeni	Kolozsvári	Összesen
1866—67	11	—	—	—	—	—	—	—	11
1867—68	12	—	—	—	—	36	—	—	48
1868—69	14	—	—	—	—	46	—	—	60
1869—70	11	—	—	—	—	35	—	—	46
1870—71	16	7	—	—	—	45	16	—	84
1871—72	15	3	14	14	—	37	49	—	162
1872—73	15	9	18	7	—	25	95	29	198
1873—74	14	5	16	9	—	54	36	44	178
1874—75	15	8	18	10	—	56	34	18	157
1875—76	13	12	13	12	9	71	33	16	179
1876—77	18	7	12	15	12	89	32	26	211
1877—78	17	12	17	15	18	89	48	20	236
1878—79	26	8	22	19	10	53	40	25	203
1879—80	21	10	25	10	11	38	45	26	186
1880—81	27	12	18	16	33	33	40	20	202
1881—82	26	—*	21	12	31	57	44	20	211
1882—83	38	—*	18	13	35	57	50	22	233
1883—84	45	6	13	10	39	46	63	14	236

A gazdasági tanintézetek látogatottsága kedvező mérvben halad, bár még távol vagyunk attól, hogy az a mezőgazdaság nagy fontosságához képest kielégítő legyen: *különösen sajnos a földmíves iskolák pangása.*

A gazdasági előadásokon résztvevő tanulók száma a következő volt:

		1883—84
Állami gazd. szakiskolákon, segélyezett és magán szakiskolákban, tanító-képezdékhöz és rétmesteri iskolákban	...	1,025
Az állatorvosi tanintézetben és a selmeczi erdészeti akadémián	...	301
Összesen		1,326

Az állami gazdasági szakiskolák költségvetése 1884-ben következőképen alakult:

Bevétel	...	115,884	frt	42	kr.
Kiadás	...	344,586	"	74 $\frac{1}{2}$	"

* Tanulók hiánya miatt az intézet zárva volt.

XIII.

Gazdasági egyesületek.

A gazdasági egyesületek állapota 1883. végén a következő volt:

Összesen volt 1883. végén 115 egylet és pedig:

Általános az egész országra kiterjedő gazdaság	2
„ több megyére	1
„ egy „	49
„ kisebb területre	28
A gazdaság különböző ágaival foglalkoztak és pedig:	
Erdészeti	1
Kertészeti és gyümölcsészeti	10
Szőlőszeti és borászati	11
Komló-termelő	1
Méhészeti	7
Állattenyésztő	1
Szesztermelő	1
Haltenyésztő	3
Összesen	115

Azonkívül van 3 részvénytársulat, mely a gazdaság egyes ágaival foglalkozik.

A gazdasági egyesületek száma örvendetes szaporodást mutat. A gazdasági egyleteknek 1883. végén összesen 31,132 tagja volt; vagyonuk 1.7 millió forintra rugott. Az egyletek 1883. évi kiadása 395,000 frtot tett, bevétele 479,900 frtot.

XIV.

A talajjavítások.

A mezőgazdaság emelésére az utolsó években irányult törekvéseknek egyik legfontosabb tényezője a kultur-mérnökség intézménye. Vannak államok, melyek milliókat költöttek a talaj javítására; hazánk csak egynehány év óta kezdi e téren a mezőgazdasági amelioratiók ezen fontos nemét keresztül vinni. A talajjavítás a kulturmérnökség intézményének fölállítása óta lassan, de fokozatosan előrehalad. Mutatják ezt a következő adatok:

Talajjavítási munkálatok.

	Befejeztettek	Megkezdettek v. folytattattak	A földmozgósítás volt
1879	300 kat. hold	3,972 kat. hold	? köbméter
1880	2,472 „ „	26,762 „ „	? „
1881	7,902 „ „	35,725 „ „	580,000 „
1882	14,993 „ „	51,320 „ „	1.089,000 „
1883	20,694 „ „	104,988 „ „	1.512,851 „
1884	32,437 „ „	94,189 „ „	1.828,370 „
1885	33,043 „ „	62,112 „ „	1.857,168 „

A talajjavítások legnagyobb részét lecsapolások, patak-szabályozások és belvízrendezések képezik. Kisebb mérvben terjed az alagsövezés és öntözés, történt az ugyanis 1879—1884-ig :

	1885
Lecsapolás --- --- ---	75,055 kat. hold 29,537 kat. hold
Alagsövezés --- --- ---	6,187 „ „ 2,127.5 „ „
Öntözés --- --- ---	2,225 „ „ 1,379 „ „
Összesen	83,467 kat. hold 33,043.5 kat. hold

Mindamellett öröndetesen halad az alagsövezés is, a mi abból eléggé kitűnik, hogy az eddig végzett összes alagsövezési munkálatokból 2,127 hold, azaz több mint egyharmad esik az utolsó évre. Sokkal lassabban terjed az öntözés.

A talajjavítás legsűrűbben folyt 1884-ben Szatmár, Bihar, Borsod, Zala és Bács megyékben.*

A kulturmérnöki személyzet, a főnökön kívül állott :

1879	---	---	---	---	4 segédmérnökből
1880	---	---	---	---	6 „
1881	---	---	---	---	10 „
1882	---	---	---	---	17 „
1883	---	---	---	---	15 „ és 7 kerületi mérnökből.
1885 elején	---	---	---	---	15 „ 7 „ „

1879 végén megnyitott a rétmesteri iskola, melyből 1882 végéig 5 végzett rétmester került ki. 1885-ben a megvizsgált rétmesterek száma 23, a rétmesteri növendékeké 31.

* A talajjavítás költségeiről lásd az 1884-diki évfolyamot.

XV.

A földbirtok.

A birtokok összes száma :

Magyarországon	--- --- --- --- ---	1.922,327
Erdélyben	--- --- --- --- ---	563,938

E birtokok között nagyságok szerint van :

			Magyarországon	Erdélyben	Összesen
	5 holdig és ezen alul		1.108,993	335,407	1.444,400
5—	15	“	506,903	136,098	643,091
15—	30	“	199,248	61,371	260,619
30—	50	“	58,004	19,276	77,280
50—	100	“	23,764	6,572	30,336
100—	200	“	9,302	2,063	11,365
200—	500	“	7,746	1,500	9,246
500—	1,000	“	3,779	723	4,502
1,000—	3,000	“	3,258	642	3,882
3,000—	5,000	“	673	145	818
5,000—	10 000	“	401	94	495
10,000-en felül	---	---	166	65	231

Csoportosítva, az adatok következő képet nyújtanak :

			Magyarországon	Erdélyben
Kis (paraszt) birtok	5—	30 holdig	1.815,231	532,876
Kis közép	“	30— 200	91,070	27,911
Valódi közép	“	200— 1,000	11,525	2,223
Uradalmi	“	1,000—10,000	4,332	863
Latifundium	“	10,000 holdon felül	166	65

Azaz %-ban :

5—	30 hold	Magyarország-Erdélyben az összes birtokok	94. ⁴⁷ %
30—1,000	“	“ “ “ “ “	5. ³⁴ “
1,000-en felül	“	“ “ “ “ “	0. ¹⁹ “

Ezen adatok szerint esik továbbá

		Magyarországon	Erdélyben	%-ban
Kis (paraszt) birtokra	---	11.607,960 hold	3.419,929 hold	32. ₃
Kis közép	“	5.201,000	1.540,000	14. ₁
Valódi közép	“	5.500,000	1.160,000	14. ₅
Uradalmi	“	11.800,000	2.440,000	30. ₆
Latifundium	“	2.700,000	1.230,900	8. ₅

Az iránt is nyerhetünk fölvilágosítást, hogy kiknek kezében van a földbirtok minálunk. Erről a következő adatok állanak rendelkezésre:

	Magyarországon	Erdélyben	Összesen
Korona és kincst. birt.	2.269,246 hold	453,767 hold	2.723,012 hold
Közalapítványi	369,076	16,861	385,937
Városi és községi	3.092,547	2.633,135	6.325,682
Egyházi	1.090,995	197,617	1.288,612
Hitbizományi	445,711	17,641	463,352
Magán	28.940,386	6.470,908	35.411,294
Összesen	36.807,960 hold	9.798,929 hold	46.597,889 hold

E szerint van a magyar-erdélyi összes birtokok közül:

	Magyarországban	Erdélyben
A korona- és kincstár kezén	6.1%	4.7%
Közalapítványok	1.0	0.1
Városok és községek	10.3	26.9
Az egyház	2.9	2.0
Hitbizomány	1.2	0.2
Magánkézben	78.5	66.1

XVI.

Újabb adatok a földbirtok megoszlásáról.

Újabbán ismét érdekes adatok birtokába jutottunk, melyet a földbirtok megoszlásáról különböző államokban közzététettek. Első sorban említendő itt *Francziaország*. Volt itt (a Bulletin de Statistique 1884 augusztus szerint):

A birtokok száma				Terület			
0— 10 ares	2.670,512	azaz	18.98%	108,231	azaz	0.22%	
10— 20 "	1.444,951	"	10.28	213,782	"	0.43	
20— 50 "	2.482,380	"	17.64	825,784	"	1.66	
50— 1 hektár	1.987,480	"	14.12	1.426,785	"	2.88	
1— 2 "	1 841,045	"	13.07	2.636,867	"	5.34	
2— 3 "	932,444	"	6.63	2.286,670	"	4.62	
3— 4 "	573,053	"	4.08	1.986,474	"	4.02	
4— 5 "	388,631	"	2.76	1.737,703	"	3.52	
5— 6 "	280,060	"	2.00	1.532,500	"	3.10	
6— 7 "	210,566	"	1.50	1.364,150	"	2.77	
7— 8 "	164,390	"	1.17	1.230,180	"	2.50	
8— 9 "	130,851	"	0.93	1.111,027	"	2.25	
Átvitel	00.000,000	azaz	000.	00.000,000	azaz	000.	

A birtokok számé				Terület			
Áthozatal	00.000,000	azaz	000. ‰	00.000,000	azaz	000. ‰	
9— 10 hektár	107,020	“	0. ₇₆ “	1.016,285	“	2. ₀₅ “	
10— 20 “	476,843	“	3. ₃₈ “	6.629,491	“	13. ₄₂ “	
20— 30 “	151,017	“	1. ₀₇ “	3.652,024	“	7. ₄₁ “	
30— 40 “	70,466	“	0. ₅₀ “	2.418,572	“	4. ₉₀ “	
40— 50 “	40,346	“	0. ₂₇ “	1.796,173	“	3. ₆₄ “	
50— 75 “	50,330	“	0. ₃₃ “	3.044,065	“	6. ₁₇ “	
75—100 “	23,273	“	0. ₁₆ “	2.015,752	“	4. ₀₈ “	
100—200 “	31,567	“	0. ₂₂ “	4.338,240	“	8. ₇₉ “	
200-nál több	17,676	“	0. ₁₂ “	8.017,542	“	16. ₂₃ “	
Összesen	14.074,801	azaz	100. ₀₀ ‰	49.388,304	azaz	100. ₀₀ ‰	

A kis birtokra (—6 hektár) esik 89.₅₆ ‰ az összes birtoknak, a területnek csak 25.₇₉ ‰-a. A középbirtokra (6—50 hektár) esik a birtokok 9.₅₈ ‰-a, a területnek 38.₉₄ ‰-a, és a nagy birtokra 0.₃₆ ‰-a a birtoknak, 35.₂₇ ‰-a a területnek. Megjegyzendő azonban, hogy a két hektárnál kisebb telkek nagyobb része háztelek.

Belgiumban a legujabb mezőgazdasági enquete szerint a földbirtok következőkép meg: volt 1880-ban:

0— 50 ares	---	---	---	472,471	birtok
50— 1 hektár	---	---	---	121,905	“
1— 2 “	---	---	---	116,187	“
2— 3 “	---	---	---	56,140	“
3— 4 “	---	---	---	32,323	“
4— 5 “	---	---	---	21,408	“
5—10 “	---	---	---	48,390	“
10—20 “	---	---	---	25,983	“
20—30 “	---	---	---	7,749	“
30—40 “	---	---	---	3,023	“
40—50 “	---	---	---	1,414	“
50-en felül	---	---	---	3,403	“
Összesen				910,396	birtok

90 százaléka a birtokosoknak nem bir 0—5 hektárnál nagyobb területet. Azonban itt is megjegyzendő, hogy mintegy 200,000-re becsülik azok számát, kik e számok között csak azért szerepelnek, mert kerttel birnak, melynek hasznát foglalkozásuk mellett élvezik.

Németalföldön egy újabb felvétel szerint (1879) a be nem épített terület 3.299,992 hektárt tesz, mely 581,484 adó fizető között megoszlik, egy-egyre tehát valamivel több jut 5½ hektárnál. Ezek közül fizet:

	25	frt	adót	---	---	---	71. ⁴³ / ₁₀₀
25—	100	“	“	---	---	---	15. ⁹³ / ₁₀₀
100—	400	“	“	---	---	---	8. ⁷⁵ / ₁₀₀
400—	1,000	“	“	---	---	---	2. ⁶⁴ / ₁₀₀
1,000—	5,000	“	“	---	---	---	1. ¹⁸ / ₁₀₀
5,000-en	felül	---	---	---	---	---	0. ⁰⁷ / ₁₀₀

Németországra vonatkozólag az 1882-ben tartott enquete alapján a következő adatok állanak rendelkezésre, melyek azonban csak 40.₈ millió hektárra vonatkoznak:

		A birtokok	
		száma	területe
0—	2 are	65,623	1,970
2—	5 “	188,321	10,250
8—	20 “	643,141	91,896
20—	1 hektár	1,385,018	807,130
1—	2 “	727,746	1,218,882
2—	5 “	989,716	3,857,330
5—	10 “	575,738	4,935,947
10—	20 “	386,321	6,898,950
20—	50 “	246,822	9,304,746
50—	100 “	42,439	3,397,341
100—	200 “	11,501	1,999,413
200—	500 “	9,814	4,126,325
500—	1,000 “	3,629	3,200,642
1,000-nél	több “	515	1,024,884

Azon birtokok száma, melyek két hektárnál nem nagyobbak. Németországban csak 57%-át teszik az összes birtokoknak.

Angliában (a fővároson kívül) van az új Domesday Book szerint (a 70 évesek elején) felvéve:

0—	1 acre	703,289	birtokos, azaz	72. ²⁹ / ₁₀₀
1—	10 “	121,983	“	“ 12. ⁵⁴ / ₁₀₀
10—	50 “	72,640	“	“ 7. ⁴⁷ / ₁₀₀
50—	100 “	25,839	“	“ 2. ⁶⁶ / ₁₀₀
100—	500 “	32,317	“	“ 3. ³² / ₁₀₀
500—	1,000 “	4,799	“	“ 0. ⁴⁹ / ₁₀₀
1,000—	10,000 “	5,115	“	“ 0. ⁵² / ₁₀₀
10,000—	50,000 “	289	“	“ 0. ⁰³ / ₁₀₀
50,000—	100,000 “	3	“	“ — “
100,000-en	felül	1	“	“ — “
Ismeretlen	---	6,561	“	“ 0. ⁶⁷ / ₁₀₀
Összesen		972,836	birtokos, azaz	100. ⁰⁰ / ₁₀₀

Azonban itt az első kategóriába foglalt birtokosok házbirtokosok és ha azok kihagyásával állapítjuk meg az arányokat, a következőket találjuk:

Kisbirtokos (50 acre-ig)	---	---	80. ₀₈ %
Közép " (50—1,000-ig)	---	---	17. ₉₂ "
Nagy " (1,000-en felül)	---	---	2. ₀₀ "

Északamerikában végre az utolsó népszámlálás szerint a birtokviszonyok következőkép alakultak. Volt ugyanis 1880-ban:

0 — 1 ₂ hektár	---	---	---	---	---	---	4,352 birtok
1 ₂ — 4 "	---	---	---	---	---	---	134,889 "
4 — 8 "	---	---	---	---	---	---	254,749 "
8 — 20 "	---	---	---	---	---	---	781,474 "
20 — 40 "	---	---	---	---	---	---	1.032,910 "
40 — 200 "	---	---	---	---	---	---	1.695,983 "
200 — 400 "	---	---	---	---	---	---	75,972 "
400-on felül	---	---	---	---	---	---	28,578 "
Összesen							4.008,907 birtok

A birtokok száma és átlagos nagysága volt:

	Szám	Átlagos nagyság
1850	1.449,073	82 hektár
1860	2.044,077	80 "
1870	2.659,985	62 "
1880	4.008,907	54 "

XVII.

A fekvő birtok forgalma és megterheltetése.

Magyarországon volt a birtokátruházás *szerződés* alapján az utolsó években:

	Szerződések	A megfelelő pénzérték
1875	138,088	108. ₁ millió forint
1876	130,120	108. ₁ " "
1877	152,963	114. ₇ " "
1878	157,519	113. ₀ " "
1879	165,166	113. ₆ " "
1880	190,406	113. ₃ " "
1881	190,443	126. ₁ " "
1882	204,561	130. ₃ " "
1883	218,247	140. ₈ " "

a szerződések után való átruházások száma általában jelentékeny emelkedést mutat.

Végrehajtás következtében volt birtokváltozás:

	Végrehajtások száma	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	9,606	10. ₇ millió forint
1876 --- --- --- --- ---	12,982	10. ₁ " "
1877 --- --- --- --- ---	15,965	14. ₃ " "
1878 --- --- --- --- ---	15,285	15. ₃ " "
1879 --- --- --- --- ---	19,213	6. ₃ " "
1880 --- --- --- --- ---	19,748	17. ₄ " "
1881 --- --- --- --- ---	19,204	19. ₂ " "
1882 --- --- --- --- ---	18,443	13. ₁ " "
1883 --- --- --- --- ---	17,071	13. ₀ " "

E számok kedvező jelenséget mutatnak, a mennyiben a végrehajtások száma 1880 óta következetes csökkenést mutat.

Haláleset következtében volt birtokváltozás:

	Haláleset általi változás	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	45,874	47. ₃ millió forint
1876 --- --- --- --- ---	49,147	52. ₇ " "
1877 --- --- --- --- ---	50,453	57. ₄ " "
1878 --- --- --- --- ---	48,458	57. ₇ " "
1879 --- --- --- --- ---	51,121	61. ₂ " "
1880 --- --- --- --- ---	63,782	81. ₃ " "
1881 --- --- --- --- ---	59,178	67. ₇ " "
1882 --- --- --- --- ---	48,047	49. ₀ " "
1883 --- --- --- --- ---	53,943	59. ₄ " "

A halálesetek következtében beállott birtokváltozások száma is apadást mutat.

Összesen volt birtok-átruházás:

	Összes átruházások száma	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	193,568	166. ₄ millió forint
1876 --- --- --- --- ---	189,249	171. ₀ " "
1877 --- --- --- --- ---	219,381	186. ₅ " "
1878 --- --- --- --- ---	221,262	186. ₀ " "
1879 --- --- --- --- ---	235,500	191. ₅ " "
1880 --- --- --- --- ---	273,936	216. ₃ " "
1881 --- --- --- --- ---	268,825	213. ₁ " "
1882 --- --- --- --- ---	271,051	192. ₅ " "
1883 --- --- --- --- ---	289,261	213. ₃ " "

Az összes átruházások száma 1880-hoz képest csökkenést, 1881-hez képest némi emelkedést mutat; az átru-

háztott birtokok értékeben azonban 1880. óta csökkenést tapasztalunk.

A birtok megterheltetése a következő volt :

		Szerződés	Hagyatéki átszolgáltatás	Igazolt előjegyzés	Végrehajtás
		folytán			
		millió forint			
1875	---	116. ₀	5. ₂	11. ₂	17. ₃
1876	---	113. ₇	5. ₈	10. ₄	17. ₉
1877	---	107. ₄	7. ₆	9. ₉	19. ₈
1878	---	103. ₀	5. ₈	8. ₂	18. ₅
1879	---	102. ₂	5. ₉	12. ₆	21. ₃
1880	---	111. ₇	4. ₈	4. ₁	18. ₅
1881	---	147. ₅	4. ₁	10. ₅	16. ₂
1882	---	263. ₁	4. ₅	9. ₀	13. ₅
1883	---	158. ₇	5. ₈	7. ₅	13. ₅

Vagyis összesen :

1875	---	---	---	---	---	---	---	---	---	149. ₉	millió forint
1876	---	---	---	---	---	---	---	---	---	148. ₁	“ “
1877	---	---	---	---	---	---	---	---	---	144. ₃	“ “
1878	---	---	---	---	---	---	---	---	---	135. ₇	“ “
1879	---	---	---	---	---	---	---	---	---	142. ₂	“ “
1880	---	---	---	---	---	---	---	---	---	149. ₂	“ “
1881	---	---	---	---	---	---	---	---	---	178. ₄	“ “
1882	---	---	---	---	---	---	---	---	---	290. ₁	“ “
1883	---	---	---	---	---	---	---	---	---	185. ₅	“ “

Látjuk e számokból, hogy a birtokok megterheltetése rendkívüli arányban emelkedett ; az emelkedés különösen a szerződések által való megterheltetésnél következett be.

Azonkívül volt egyszerű előjegyzés :

		Előjegyzések száma	Pénzérték
			millió forint
1875	---	14,264	13. ₁
1876	---	14,203	9. ₆
1877	---	15,403	10. ₇
1878	---	13,335	8. ₅
1879	---	15,299	10. ₃
1880	---	16,262	9. ₈
1881	---	15,648	9. ₀
1882	---	14,338	11. ₆
1883	---	11,837	10. ₃

Betáblázott összegek átruházása bekebelezve lett:

	Eset	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	5,816	7. ₁ millió forint
1876 --- --- --- --- ---	5,681	7. ₁ " "
1877 --- --- --- --- ---	7,711	7. ₆ " "
1878 --- --- --- --- ---	9,963	8. ₂ " "
1879 --- --- --- --- ---	5,350	4. ₂ " "
1880 --- --- --- --- ---	5,545	5. ₄ " "
1881 --- --- --- --- ---	5,823	4. ₃ " "
1882 --- --- --- --- ---	3,076	4. ₆ " "
1883 --- --- --- --- ---	5,208	7. ₂ " "

A végrehajtási jog már jelzálogilag biztosítva volt követelésekre nézve bekebelezve lett:

	Bekebelezések száma	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	10,438	3. ₂ millió forint
1876 --- --- --- --- ---	12,200	7. ₁ " "
1877 --- --- --- --- ---	16,388	10. ₅ " "
1878 --- --- --- --- ---	13,754	10. ₆ " "
1879 --- --- --- --- ---	13,457	8. ₉ " "
1880 --- --- --- --- ---	15,321	8. ₉ " "
1881 --- --- --- --- ---	14,844	7. ₇ " "
1882 --- --- --- --- ---	13,143	4. ₆ " "
1883 --- --- --- --- ---	11,538	7. ₂ " "

Ezzel szemben régebbi teher töröltetett:

1875 --- --- --- --- ---	61. ₆ millió forint
1876 --- --- --- --- ---	75. ₀ " "
1877 --- --- --- --- ---	72. ₃ " "
1878 --- --- --- --- ---	83. ₈ " "
1879 --- --- --- --- ---	80. ₆ " "
1880 --- --- --- --- ---	107. ₇ " "
1881 --- --- --- --- ---	123. ₈ " "
1882 --- --- --- --- ---	122. ₈ " "
1883 --- --- --- --- ---	168. ₂ " "

A régi terhek törlése is az előbbi évekhez képest emelkedést mutat.

A tehertöbblet tett tehát:

1875	149. ₀ millió forint	61. ₆ millió forint	88. ₂ millió forint
1876	148. ₁ " "	75. ₀ " "	73. ₁ " "
1877	144. ₃ " "	72. ₆ " "	71. ₆ " "
1878	135. ₇ " "	83. ₈ " "	51. ₈ " "

1879	142. ₂	millió forint	80. ₆	millió forint	61. ₅	millió forint
1880	149. ₂	“ “	107. ₇	“ “	41. ₅	“ “
1881	178. ₄	“ “	123. ₈	“ “	54. ₆	“ “
1882	290. ₁	“ “	122. ₈	“ “	167. ₃	“ “
1883	185. ₅	“ “	168. ₂	“ “	17. ₃	“ “

A tényleges szaporítása a terheknek — a tehertörölések leszámítása után is — egy évben sem ért el oly összeget, mint 1882-ben.

A befolyt vételár elégtelensége miatt vagy csőd következtében töröltetett:

	Eset	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	2,148	3. ₀ millió forint
1876 --- --- --- --- ---	4,729	4. ₆ “ “
1877 --- --- --- --- ---	4,534	6. ₁ “ “
1878 --- --- --- --- ---	4,518	8. ₁ “ “
1879 --- --- --- --- ---	4,427	8. ₁ “ “
1880 --- --- --- --- ---	5,364	5. ₉ “ “
1881 --- --- --- --- ---	5,357	6. ₄ “ “
1882 --- --- --- --- ---	5,388	4. ₀ “ “
1883 --- --- --- --- ---	5,422	3. ₉ “ “

XVIII.

Gabonaárak és gabonakereskedelem.

A gabonaárak alakulását 1884- és 1885-ben következő adatok mutatják. A métermázsa átlagára tett Budapesten az utolsó években:

	1885	1884	1883
Búza --- --- --- --- ---	8. ₃₉ frt	9. ₁₁ frt	10. ₁₂ frt
Rozs --- --- --- --- ---	6. ₈₅ “	7. ₅₉ “	7. ₄₆ “
Árpa --- --- --- --- ---	6. ₂₁ “	6. ₉₆ “	7. ₁₈ “
Zab --- --- --- --- ---	6. ₆₅ “	6. ₉₂ “	6. ₅₈ “
Tengeri --- --- --- --- ---	5. ₁₈ “	6. ₅₆ “	6. ₄₀ “

Míg a többi gabonaneműeknél az árirányzat csekély mérvben feltűnő, addig a búza jelentékenyebb árhanyatlást mutat fel, mely különösen 1884 második felében nagyobb, tehát 1883 óta ismét jelentékeny árhanyatlás következett be.

1871 óta a gabonaárak métermázsként következő alakulást mutatnak.

	Búza	Rozs	Árpa	Zab	Tengeri
1871	12 frt 33 kr	7 frt 86 kr	7 frt 11 kr	7 frt 30 kr	8 frt 80 kr
1872	13 „ 39 „	8 „ 08 „	7 „ 54 „	6 „ 28 „	7 „ 92 „
1873	14 „ 72 „	10 „ 92 „	8 „ 92 „	6 „ 69 „	8 „ 02 „
1874	13 „ 15 „	10 „ 37 „	9 „ 51 „	8 „ 57 „	8 „ 71 „
1875	9 „ 84 „	7 „ 71 „	7 „ 56 „	7 „ 72 „	5 „ 96 „
1876	10 „ 80 „	8 „ 41 „	6 „ 91 „	8 „ 26 „	5 „ 57 „
1877	12 „ 25 „	9 „ 08 „	7 „ 55 „	7 „ 20 „	6 „ 82 „
1878	10 „ 10 „	7 „ 07 „	7 „ 27 „	5 „ 97 „	6 „ 19 „
1879	10 „ 75 „	7 „ 26 „	7 „ 58 „	6 „ 02 „	5 „ 74 „
1880	12 „ 29 „	9 „ 96 „	7 „ 98 „	7 „ 09 „	7 „ 28 „
1881*	12 „ 39 „	9 „ 66 „	8 „ 25 „	6 „ 90 „	6 „ 20 „
1882	11 „ 22 „	9 „ 44 „	6 „ 31 „	7 „ 21 „	7 „ 29 „
1883	10 „ 12 „	7 „ 46 „	7 „ 18 „	6 „ 58 „	6 „ 40 „

E szerint volt az utolsó évtizedben egy métermázsa ára :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab	Tengeri
1871—75	12 frt 68 kr	8 frt 99 kr	8 frt 13 kr	7 frt 31 kr	7 frt 48 kr
1876—80	11 „ 24 „	8 „ 35 „	7 „ 46 „	6 „ 91 „	6 „ 32 „
1871—80**	11 „ 96 „	8 „ 67 „	7 „ 79 „	7 „ 11 „	6 „ 90 „

A gabonaneműek ára következő alakulást mutat. Egy hectoliter ára volt :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1821—30	3 frt 31 kr	1 frt 82 kr	1 frt 51 kr	1 frt 15 kr
1831—40	3 „ 64 „	2 „ 14 „	1 „ 82 „	1 „ 39 „
1841—50	4 „ 74 „	3 „ 04 „	2 „ 32 „	1 „ 78 „
1851—60	7 „ 28 „	5 „ 10 „	3 „ 66 „	2 „ 71 „
1861—70	7 „ 70 „	5 „ 13 „	3 „ 88 „	2 „ 84 „
1871—80	9 „ 03 „	6 „ 02 „	4 „ 67 „	2 „ 74 „

A búza árához viszonyítva tett az ár :

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1821—30	100	58. ₁	45. ₈	36. ₁
1831—40	100	58. ₈	50. ₀	38. ₁
1841—50	100	64. ₁	48. ₉	37. ₅
1851—60	100	70. ₀	50. ₂	37. ₂
1861—70	100	66. ₆	50. ₄	36. ₈
1871—80	100	72. ₅	61. ₁	59. ₄
1884	100	83. ₃	76. ₄	75. ₉
1885...	100	81. ₆	74. ₀	79. ₂

* Az 1871—81-iki árak a budapesti kereskedelmi és iparkamra, az 1882—83-iki árak a fővárosi statisztikai hivatal adatai szerint.

** Tíz évi átlag.

Láthatjuk ebből a többi gabonaneműek árának következetes emelkedését, a minnek annál inkább az egyoldalú búzatermeléstől el- és helyesebb arányok behozatalára kellene átvezetni.

A *budapesti* és *bécsi* tőzsde árai között következő különbség mutatkozik: 100 kilogram ára volt 1871—80:

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
A bécsi tőzsdén	13 frt 29 kr	9 frt 50 kr	9 frt 80 kr	7 frt 82 kr
A budapesti „	11 „ 96 „	8 „ 67 „	7 „ 79 „	7 „ 11 „

A bécsi árak tehát kivétel nélkül magasabbak és pedig búzánál 10.₃ %-al, rozsnál 9.₅ %-al, árpánál 25.₇ %-al, zabnál 8.₅ %-al.

A budapesti tőzsde forgalmáról a következő adatok nyújtanak felvilágosítást. Eladatott a budapesti tőzsdén:

	1885	1884	1883	1882	1881
	m é t e r m á z s a				
Búza ---	4.825,000	4.995,000	4.680,000	4.620,000	3.549,000
Rozs ---	232,200	238,000	258,000	283,500	191,700
Árpa ---	474,500	496,500	496,000	445,000	251,500
Zab ---	246,500	248,300	230,900	232,100	192,600
Tengeri ---	750,500	666,000	772,000	542,500	502,000
Összesen	6.528,700	6.643,800	6.436,000	6.123,100	4.686,800

Az összforgalom tett e szerint 1884-ben 6.643,800 métermázsát, 1885-ben 6.528,700 métermázsát. A *budapesti tőzsde forgalma az utolsó években nem csekély emelkedést mutat*: Mig ugyan 1876—80-ig alig 4.₆ millió métermázsát tett, addig 1881—85 évötödben 6 milliót tett.

A gabonaárak nemzetközi alakulásáról a következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

1. *Ausztria* (métermázsá és forintokban a bécsi tőzsde jegyzései szerint):

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1871—80 ---	13. ₂₉	9. ₅₀	9. ₈₀	7. ₈₂
1881 ---	13. ₃₅	10. ₆₀	10. ₆₉	7. ₅₆
1882 ---	12. ₁₈	8. ₇₀	10. ₁₆	7. ₅₀
1883 ---	11. ₀₄	8. ₃₃	10. ₆₂	7. ₁₂
1884 ---	9. ₇₉	8. ₆₇	10. ₉₂	7. ₂

2. *Poroszország* (piaczi árak, 1000 kilogr. márkában):

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1871—80	223. ₃	190. ₁	166. ₄	157. ₈
1881	220. ₀	202. ₀	166. ₀	159. ₀
1882	208. ₀	161. ₀	154. ₀	146. ₉

3. *Németország* (ugy mint fent):

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1881	219. ₄₆	195. ₁₈	152. ₄₅	150. ₅₀
1882	204. ₂₀	152. ₂₉	131. ₆₆	132. ₄₁
1883	186. ₀₃	144. ₆₇	132. ₄	128. ₀₈

4. *Franciaország* (piaczi árak hekt. franc):

	Búza	Rozs	Árpa	Zab
1871—80	23. ₁₀	15. ₁₁	13. ₁₂	10. ₁₅
1881	22. ₂₈	14. ₈₄	12. ₃₁	9. ₅₈
1882	21. ₅₁	13. ₉₄	12. ₅₀	9. ₇₅
1883	19. ₁₃	12. ₉₃	11. ₅₄	9. ₁₈

5. *Anglia* (piaczi árak: imper. quarter; shill. és pence):

	Búza	Árpa	Zab
1871—80	51. ₀	37. ₁₀	25. ₃
1881	45. ₄	31. ₁₁	21. ₉
1882	45. ₁	31. ₂	21. ₁₀
1883	41. ₇	31. ₁₀	21. ₅

6. *Északamerika* (bushel—cent):

	Búza	Tengeri
1871—80	95. ₄	42. ₄
1881	119. ₀	63. ₆
1882	88. ₂	48. ₄

XIX.

A gabona ára és a mezőgazdaság.

A francia országos gazdasági egyesületben (Société nationale d'agriculture) RAOUL-DUVAL kimutatta, milyen hatása lehet az új francia törvénynek (1885. márcz. 28.),

mely a beviteli vámot 0.₆₀ francról, 3 francra emelte, a vidéki mezőgazdákra.

Genillé községben (Indre et Loire), melyet DUVAL pl. vesz, van 634 háztartás. Ezen 630 háztartás között van:

80, mely több gabonát termel, mint a mennyit fogyaszt; ezek között a nyolcz leggazdagabb 3050 hektolitert adhat el, holott a többi 72, összesen csak 1900-at adhat el.

240 termel gabnát, de a fogyasztása egyenlő termelésével, vagy annál még kisebb.

314 nem termel gabonát, fogyaszt azonban 3800 hektolitert.

Világos, hogy a gabonavám felemelése csak ama 80-nak használhat, ki gabonát elád. Ha az ár 2 franc 40 centimmal emelkedik, a 8 legnagyobb termelő nyerne 7320 frankot, a többi 72 pedig 4560 frankot, vagyis átlagban egy-egy 60—65 frankot.

Ama 240 gazdának, ki terményeit maga fogyasztja, a magasabb vám sem hasznot, sem kárt nem okoz.

Ama 314 gazda pedig, ki kénytelen gabonát vagy kenyeret venni, a vámemelés által károsíttatik.

«Láthatni ebből, hogy a parasztok többsége nem magas, hanem alacsony árak mellett van érdekelve.»*

XX.

A mezei és egyéb gazdasági munkák után fizetett napszámdíjak.

A munkabér alakulása közgazdasági és társadalmi szempontból igen nagy jelentőséggel bír. Hazánk gazdasági jellegénél fogva nálunk kiváló fontossággal bírnak a mezőgazdasági munkáknál fizetett napszámdíjak. A napszám nálunk a munka idején általában igen magasnak találtatik; azonban ezzel szemben áll azon, nálunk nem eléggé figyelembe vett másik jelenség, hogy a munka idején kívül roppant

* L. FOVILLE, le morcellement, Paris 1885. 261. l.

alacsony; oly jelenség, mely szintén a végletek között ingadozó természeti és gazdasági életünknek egyik jellemző mozzanata. A termés idején fizetett magas napszámmal szemben állanak a téli hónapok minimalis napszámai. A munkabér két véglet között ingadozik; maximumát leginkább júliusban, minimumát januárban találjuk; júliustól január felé lemenő, januártól július felé emelkedő vonalban halad a napszám. Elégnek tartjuk ezért a két hónapra nézve közölni a napszámot és pedig az ellátás nélküli férfimunkások napszámát. Volt ugyanis 1884-ben ezeknek napszáma:

	J a n u á r b a n		J u l i u s b a n	
	legmagasabb	legalacsonyabb	legmagasabb	legalacsonyabb
	krajczár		krajczár	
Abaúj-Torna --- ---	100	20	120	30
Alsó-Fehér --- ---	70	18	100	25
Arad --- --- ---	80	30	250	50
Árva --- --- ---	110	20	120	40
Bács-Bodrog --- ---	100	30	280	50
Baranya --- ---	100	25	140	45
Bars --- --- ---	120	15	150	40
Békés --- --- ---	70	30	300	70
Bereg --- --- ---	120	10	90	20
Besztercze-Naszód	80	20	100	50
Bihar --- --- ---	95	15	160	30
Borsod --- --- ---	80	15	200	50
Brassó --- --- ---	90	30	120	50
Csanád --- --- ---	80	30	250	70
Csik --- --- ---	70	20	120	40
Csongrád --- ---	70	35	250	100
Esztergom --- ---	60	30	120	45
Fejér --- --- ---	70	25	200	40
Fogaras --- ---	100	20	150	50
Gömör és Kis-Hont	100	25	200	50
Győr --- --- ---	75	20	120	50
Hajdu --- --- ---	85	30	200	65
Háromszék --- ---	70	20	100	40
Heves --- --- ---	80	20	250	40
Hont --- --- ---	60	20	120	40
Hunyad --- ---	70	20	100	26
Jász-N.-Kun-Szolnok	100	25	130	65
Kis-Küküllő --- ---	50	15	120	30
Kolos --- --- ---	80	15	120	40
Komárom --- ---	100	25	200	50
Krassó-Szörény ---	90	30	120	45

J a n u á r b a n				J u l i u s b a n			
legmagasabb		legalacsonyabb		legmagasabb		legalacsonyabb	
		krajczár				krajczár	
Liptó ...	100	15	150	45			
Máramaros ...	120	20	150	40			
Maros-Torda ...	80	30	120	35			
Moson ...	80	25	150	50			
Nagy-Küküllő ...	70	25	120	40			
Nógrád ...	70	15	120	30			
Nyitra ...	100	10	150	20			
Pest-Pilis-Solt-K.-Kun	100	25	200	60			
Pozsony ...	80	20	110	40			
Sáros ...	80	24	130	20			
Somogy ...	130	15	140	25			
Sopron ...	90	25	150	40			
Szabolcs ...	80	25	150	60			
Szatmár ...	50	20	160	33			
Szeben ...	80	20	120	35			
Szepes ...	120	25	180	30			
Szilágy ...	50	14	150	40			
Szolnok-Doboka ...	40	15	100	20			
Temes ...	100	20	200	60			
Tolna ...	80	20	140	55			
Torda-Aranyos ...	70	20	130	40			
Torontál ...	100	20	280	80			
Trencsén ...	100	15	125	40			
Turóc ...	70	30	100	30			
Udvarhely ...	40	20	60	40			
Ugocsa ...	100	14	160	40			
Ung ...	40	20	90	30			
Vas ...	70	20	160	40			
Veszprém ...	80	30	140	40			
Zala ...	70	20	120	35			
Zemplén ...	80	20	140	20			
Zólyom ...	80	35	100	50			

XXI.

Termények és élelmi czikkek ára.

A következő adatokban egynehány nevezetesebb termény árát a budapesti piacon adjuk:

		1883	1884
		forint	
Repcze, jó minőségű ...	mm.	13. ₂₅ — 18. ₀₀	11. ₅₀ — 17. ₀₀
Kendermag ...	«	9. ₇₅ — 14. ₀₀	12. ₅₀ — 16. ₀₀

XXII.

Az elemi csapások és a mezőgazdaság.

A mezőgazdaságot érő elemi és egyéb csapások ismerete annyival nagyobb fontossággal bír, minthogy fájdalom, hazánk ezek által felette sokat szenved.

1883 és 1884-re azonban ismét azon öröndetes tényt konstatálhatjuk, hogy az elemi csapások által okozott károk mérsékeltek valának, bár valamivel nagyobbak mint 1882-ben.

1884-ben a bevetett területnek 4.60 % -ka (1883 : 3.25 %) szenvedett ilyenmü károk által, lévén a károsított terület 444,572 (1883 : 301,232) hektár szemben 9.659,383 (1883 : 9.271,078) hekt. bevetett területtel.

Az egész károsított területből 39.84 % (1883 : 40.87) szenvedett árvíz által, 16.85 (1883 : 21.20) % aszály által, 18.06 (1883 : 20.17) % jég által ; a többi következőkép oszlott el : 3.32 (1883 : 6.69) % férgek által, 7.42 (1883 : 4.15) % rozsda által, 4.35 (1883 : 3.09) % fagy által, 5.22 (1883 : 3.05) % köd által, 2.01 (1883 : 0.11) % egerek által.

A károsított területből esik 135,233 (1883 : 110,221) hektár búzára, 47,501 (1883 : 38,096) hektár egyéb kenyérterményekre, 39,693 (1883 : 30,985) hektár árpára, 44,740 (1885 : 28,020) hekt. zabra, 114,154 (1883 : 57,561) hekt. tengerire, 12,073 (1883 : 18,832) hektár repczére, 20,462 (1883 : 7816) hektár burgonyára, 11,022 (1883 : 3748) hektár mesterséges kaszálóra.

A megkárosított terület teszi a bevetett területnek : búzánál 4.68 (1883 : 4.06) % -át, rozsnál 3.43 (1883 : 2.65) % -át, repczénél 10.13 (1883 : 10.54) % -át, árpánál 3.83 (1883 : 3.09) % -át, zabnál 4.30 (1883 : 2.75) % -át, kölesnél 9.91 (1883 : 3.74) % -át, kukoriczánál 5.80 (1883 : 3.06) % -át, borsó, lencse, babnál 5.77 (1883 : 2.45) % -át, lennél 4.37 (1883 : 1.52) % -át, kendernél 4.07 (1883 : 3.16) % -át, dohánynál 6.07 (1883 : 3.26) % -át, burgonyánál 4.73 (1883 : 1.95) % -át.

Árvíz által szenvedtek különösen kukoricza (52.₃₅ %)*, köles (47.₇ %), buza (40.₁₇ %); aszály által czukorrépa (65.₉₇ %), tatárka (61.₅₄ %); tönkölty (51.₆₀ %), jég által kender (32.₃₂ %), magbükköny (31.₅₆ %), fagy által repce (21.₉₀ %).

Legtöbbször szenvedtek a következő megyék: Az elemi és egyéb csapások által károsított terület a bevetett területnek Ugocsában 28.₄₄ %-a, Beregben 18.₂₃ %-a, Ungban 16.₇₄ %-a, Szatmárban 17.₁₆ %-a, Temesben 10.₇₃ %-a, Máramarosban 13.₇₂ %-a. Az utolsó években a károsított terület tette az egész bevetett területnek:

1880	---	---	---	---	---	---	---	7. ₀₀ %-át
1881	---	---	---	---	---	---	---	10. ₆₉ "
1882	---	---	---	---	---	---	---	2. ₈₀ "
1883	---	---	---	---	---	---	---	3. ₂₅ "
1884	---	---	---	---	---	---	---	4. ₀₀ "

XXIII.

Állattenyésztés.

1. A hasznos házi állatok.

Az 1884-dik év végén végrehajtott számlálás szerint találattott a magyar korona országaiban:

Ló...	---	---	---	---	---	---	1.968,541
Szarvasmarha...	---	---	---	---	---	---	5.472,982
Bivaly...	---	---	---	---	---	---	119,891
Juh...	---	---	---	---	---	---	11.180,841
Kecske...	---	---	---	---	---	---	367,073
Sertés...	---	---	---	---	---	---	5.270,840
Szamár és öszvér...	---	---	---	---	---	---	22,893

átszámítva egy darab szarvasmarhára, az egész létszám megfelel 8.354,782 drb szarvasmarhának.

Összehasonlítva a főbb adatokat az előbbi számlálások adataival, a következőket találjuk:

* Az egész kárnak.

	1857	1870	1880
Ló --- --- --- --- ---	2.095,055	2.158,819	1.819,508 *
Szarvasmarha --- --- ---	5.646,954	5.279,193	5.311,378
Juh --- --- --- --- ---	11.281,805	15.076,997	9.838,133
Kecske --- --- --- ---	430,973	572,951	333,233
Sertés --- --- --- ---	4.504,905	4.443,279	? **

Az 1884-diki számlálás általában kedvezőbb eredményeket tüntet fel, mint a megelőző számlálás, mindamellett nem enyészttette el azon sajnos tényt, hogy az előbbi számlálatokhoz képest állattenyésztésünk főbb állományai csökkenést mutatnak; csak a sertésnél találunk az 1857. és 1870-diki számlálásokhoz képest jelentékeny szaporodást.

Országrészek szerint következőképen oszlik meg a marhaállomány:

	Magyar-ország	Horvát-Szlavonország
Ló --- --- --- --- ---	1.749,158	219,383
Szarvasmarha --- --- --- ---	4.759,689	713,293
Bivaly --- --- --- --- ---	119,645	246
Juh --- --- --- --- ---	10.594,867	585,974
Kecske --- --- --- --- ---	270,211	96,862
Sertés --- --- --- --- ---	4.803,639	467,201
Szamar és öszvér --- --- --- ---	22,893	—

A mi különösen Erdélyt illeti, annak marhaállománya a következő:

Ló --- --- --- --- ---	172,012
Szarvasmarha --- --- --- ---	945,543
Bivaly --- --- --- --- ---	98,041
Juh --- --- --- --- ---	1.606,079
Kecske --- --- --- --- ---	127,219
Sertés --- --- --- --- ---	591,672
Szamar és öszvér --- --- --- ---	1,471

A birtokkathegoriák szerint a marhaállomány következőkép oszlik meg:

	Parasztbirtok	Közép- és nagybirtok
Szarvasmarha (magyar) --- --- ---	77. ₁ %	22. ₉ %
“ (nem magyar) --- --- ---	80. ₅ “	19. ₅ “
Bivaly --- --- --- --- ---	68. ₆ “	31. ₄ “

* A honvédelmi minisztérium külön fölvétele szerint.

** Nem iratott össze.

Magyarország-Erdély marhaállományának értéke 688.₀ millió frtra becsültetik; és pedig

Ló --- --- ---	169. ₄	millió forint
Szarvasmarha ---	352. ₈	“ “
Bivaly --- --- ---	8. ₅	“ “
Szamár és öszvér	0. ₅	“ “
Sertés --- --- ---	75. ₄	“ “
Juh --- --- ---	79. ₇	“ “
Kecske --- --- ---	1. ₄	“ “

Egy kat. holdra esik Magyarország-Erdélyben 1.₁₄ db marha, egy db marhára jut legelő 0.₃₈ kat. hold.

A fiatal marhaállomány teszi az egész létszámnak

Lónál (3 éven alóli) --- --- ---	22 ₀ %-át
Szarvasmarhánál (3 éven alóli)	35 “
Malacz, süldő --- --- ---	37 és 32 “
Bárány --- --- --- --- ---	20 “

Az 1884-diki felvétel a szárnyas házi állatokra és méhekre is kiterjeszkedvén, az erre vonatkozó adatokat is összefoglaljuk.

a) Szárnyas házi állatok.

	Összes szám	Idei költés	Ebből tenyész
Dunáninneni megyék --- ---	8.017,400	5.291,817	2.725,583
Dunántúli “ --- ---	5.796,638	3.469,110	2.327,528
Tizáninneni “ --- ---	3.606,812	2.384,303	1.222,509
Tizántúli “ --- ---	12.025,236	7.974,157	4.051,079
Erdély --- --- --- ---	3.470,582	2.180,469	1.290,113
Összesen	32.916,668	21.299,856	11.616,812

b) Méhészet.

	Méhesaládok száma
Dunáninneni megyék --- ---	124,546
Dunántúli “ --- ---	161,728
Tizáninneni “ --- ---	106,523
Tizántúli “ --- ---	231,853
Erdély --- --- --- ---	118,554
Összesen	743,204

Vége adjuk az új fölvétel főbb eredményeit megyénként.

	Ló	Szarvas- marha	Juh és birka	Sertés	Átszámított marha- állomány
Abaúj-Torna --- ---	18,887	60,861	171,607	44,251	90,324
Alsó-Fehér --- ---	7,631	67,955	149,228	44,890	89,746
Arad --- ---	52,336	119,839	96,998	135,008	180,927
Árva --- ---	7,933	35,113	32,222	9,419	43,851
Bács-Bodrog --- ---	137,795	146,632	461,590	253,213	312,177
Baranya --- ---	50,471	88,098	133,309	131,260	145,005
Bars --- ---	14,644	40,725	98,063	26,670	61,282
Békés --- ---	44,293	52,679	180,929	108,802	107,260
Bereg --- ---	11,016	59,593	35,598	59,253	72,409
Besztercze-Naszód	12,316	52,906	88,689	23,874	82,036
Bihar --- ---	58,584	176,012	347,098	226,957	267,071
Borsod --- ---	26,186	62,945	200,286	67,325	102,161
Brassó --- ---	13,477	30,310	82,818	18,112	56,899
Csanád --- ---	28,474	31,239	43,230	54,155	60,115
Csik --- ---	12,221	65,584	113,467	27,600	84,433
Csongrád --- ---	42,321	69,671	163,286	104,689	115,945
Esztergom --- ---	9,855	14,934	54,681	20,821	28,935
Fejér --- ---	28,354	56,168	457,578	110,235	125,279
Fogaras --- ---	9,441	50,872	63,554	18,526	79,117
Gömör és Kis-Hont	15,992	58,822	190,161	62,315	88,925
Győr --- ---	12,403	32,112	118,054	39,595	53,364
Hajdu --- ---	29,262	60,318	310,013	120,858	111,460
Háromszék --- ---	15,637	62,385	108,675	38,937	89,843
Heves --- ---	34,282	53,164	212,647	71,822	101,710
Hont --- ---	11,550	31,566	159,488	30,231	55,669
Hunyad --- ---	10,451	134,639	178,057	74,637	178,503
Jász-N.-Kún-Szolnok	49,612	89,314	309,237	138,019	159,231
Kis-Küküllő --- ---	4,803	30,042	64,765	23,929	42,378
Kolozs --- ---	7,066	78,639	134,402	57,721	99,971
Komárom --- ---	25,626	44,845	151,706	52,723	79,823
Krassó-Szörény ---	27,946	160,617	339,100	113,498	231,994
Liptó --- ---	5,880	27,882	44,153	11,999	36,044
Máramaros --- ---	13,408	95,559	118,001	38,004	123,460
Maros-Torda --- ---	10,121	69,054	88,771	41,020	85,468
Moson --- ---	15,322	38,851	37,826	22,227	55,750
Nagy-Küküllő --- ---	22,103	51,723	60,031	45,021	99,276
Nógrád --- ---	21,299	48,341	325,989	66,187	97,584
Nyitra --- ---	31,009	100,822	240,878	71,138	149,382
Pest-Pilis-Solt-K.-Kún	120,047	230,777	453,320	374,329	385,064
Pozsony --- ---	28,182	89,944	130,721	70,544	126,862
Sáros --- ---	8,929	62,039	119,128	26,953	77,033
Somogy --- ---	50,813	117,980	517,187	170,369	211,174
Sopron --- ---	16,797	79,231	116,771	59,562	103,576

	Ló	Szarvas- marha	Juh és birka	Sertés	Átszámított marha- állomány
Szabolcs... --- ---	27,050	75,398	225,531	106,239	115,790
Szatmár --- ---	36,968	113,132	158,033	126,505	155,031
Szeben --- ---	20,939	59,790	123,446	38,574	105,822
Szepes... --- ---	12,097	57,112	92,089	24,193	72,242
Szilágys --- ---	9,713	66,715	62,652	65,911	85,418
Szolnok-Doboka... ---	7,888	80,013	131,995	55,651	104,510
Temes --- ---	88,707	126,415	210,398	141,002	224,631
Tolna --- ---	34,579	63,871	259,224	98,426	117,440
Torda-Aranyos --- ---	7,360	62,839	146,066	53,726	81,566
Torontál --- ---	181,562	174,265	415,745	259,276	365,203
Trencsén... --- ---	10,466	82,767	112,886	27,185	101,588
Turócs --- ---	3,311	16,050	43,912	8,097	22,276
Udvarhely --- ---	10,558	48,792	72,133	29,454	72,425
Ugocsa --- ---	4,571	24,199	13,296	18,081	29,006
Ung --- ---	8,812	60,007	23,219	28,441	67,890
Vas --- ---	23,193	144,771	184,831	107,836	175,980
Veszprém --- ---	20,832	71,449	311,771	82,330	115,893
Zala --- ---	28,271	149,180	254,299	125,624	191,339
Zemplén... --- ---	31,496	107,931	164,738	85,138	148,474
Zólyom --- ---	5,711	43,895	85,255	15,252	53,367
Fiume város és területe	229	296	36	—	573

XXIV.

A selyemtenyésztés.

A selyemtenyésztés az utolsó években fokozatos^a fejlődést mutat. A termelésre vonatkozólag a szegszárdi felügyelőség következő adatokat mutat be. Termeltetett összesen gubó:

1879 --- ---	2,507. ₀₀	kilo
1880 --- ---	10,131. ₇₁	«
1881 --- ---	41,530. ₉₉	«
1882 --- ---	24,445. ₈₇ *	«
1883 --- ---	72,142. ₈₆	«
1884 --- ---	122,133. ₀₁	«

A községek száma, melyekben a selyemtenyésztés folytattatott, 1880-ban 172, 1881-ben 423, 1882-ben 433

* Felette kedvezőtlen időjárás.

és 1883-ban 463, 1884-ben 557 volt; a termelők száma volt 1880-ban 1,059; 1881-ben 2,976; 1882-ben 3,674 és 1883-ban 6,261; 1884-ben 9,892. A tenyésztők keresete 1880-ban 11,062 frt 66 kr, 1881-ben 41,816 frt 72 kr, 1882-ben 26,197 frt 11 kr, 1883-ban 78,185 frt 11 kr, 1884-ben 130,370 frt 50 kr.

A beváltó-állomások száma 1884-ben 19 volt.

A tenyésztők között jelentékenyebb számban vannak a tanítók, kik ez által 1880-ban 1,286 frt 36 krt, 1881-ben 4,966 frt 85 krt, 1882-ben 1,712 frt 63 krt, 1883-ban 2,629 frt 01 krt kerestek.

Legjelentékenyebb a termelés Bács-Bodrog (1883-ban 40,511 kilo 52 gr.), Tolna és Torontál megyékben. Ellenben Sopronmegyében meglepő a hanyatlás; míg ugyanis 1881-ben a legjelentékenyebb termelők közé tartozott és 1882-ben is a termelés 2630.₇₃ klgrt, a termelők száma 545-öt tett, addig a termelés 1883-ban 223.₃₅ klgra csökkent, a termelők száma 8-ra! — A gubó-beváltás 1882 és 1883-ban 13 helyen eszközöltetett.

A szederfák terjesztésére kiosztatott 1880—84-ig 6,772 községben 4,847¹/₄ liter szederfamag.

Ültetett 1880—84-ig 824 községben 232,409 darab szederfa.

A faiskolákban összesen számláltatott 1882-ben 1,885 szederfa és csemete; az összes az országban számlált szederfa pedig 8.017,941.

A selyemfonás is haladást tesz, a mennyiben 1884-ben Pancsován 131 munkás 60 orsón 52,229.₆₄ kilo selyemgubót dolgozott fel; az előállított kész selyem mennyisége 4,116.₆₇₅ kilogramm.

Az oktatás útján is több irányban a figyelem ezen fontos iparágra lett irányozva. 1880—84-ig 69 külön selyemtenyésztési tanfolyam tartatott, melyet 2,212 tanuló látogatott; azonkívül tartattak szakszerű előadások a néptanító-gyűléseken, tanító-képezdéken stb.

Kiképeztetett elméletileg és gyakorlatilag 11 egyén, kiknek feladata a selyemtenyésztést terjeszteni.

Egy selyemtenyésztési tankönyv is 1880—84-ig 16,845 példányban osztatott ki.

XXV.

Állategészségügy.

Megbetegedett :

	1882-ben	1883-ban	1884-ben
Ló --- --- ---	6,423 0. ₃₅ %	14,999 0. ₈₂ %	5,219 0. ₂₉ %
Szarvasmarha	2,839 0. ₀₆ "	2,178 0. ₀₅ "	10,604 0. ₂₃ "
Juh --- --- ---	8,414 0. ₀₉ "	12,823 0. ₁₄ "	6,836 0. ₁₇ "
Sertés --- ---	5,677 0. ₁₅ "	1,618 0. ₀₄ "	6,793 0. ₁₈ "

Meggyógyult :

	1882-ben	1883-ban	1884-ben
Ló --- --- ---	4,886 0. ₂₇ %	13,575 0. ₇₄ %	4,176 0. ₂₃ %
Szarvasmarha	671 0. ₀₁ "	484 0. ₀₁ "	8,547 0. ₁₉ "
Juh --- --- ---	7,490 0. ₈ "	12,570 0. ₁₄ "	6,330 0. ₀₇ "
Sertés --- ---	371 0. ₀₁ "	220 0. ₀₁ "	1,813 0. ₀₅ "

Az egészségi állapot tehát az utolsó évben szarvasmarhánál és sertésnél rosszabbult, lovagnál és juhoknál az előbbi évhez képest javult. A megbetegedett állatokból meggyógyult a lovagnál 80.₀₁ % (1883: 76.₀₇ %, 1882: 90.₅₁ %), szarvasmarhánál 80.₆₀ % (1883: 23.₆₃ %, 1882: 22.₂₂ %), juhoknál 92.₆₀ % (1883: 89.₀₂ %, 1882: 98.₀₃ %), sertéseknél 26.₆₉ % (1883: 6.₅₄ %, 1882: 13.₆₀ %).

A lovak közül legtöbb megbetegedett rühben 4181 (1883: 6423), a szarvasmarhák közül száj- és köröm-fájásban 8,052 (1883: 1,923), juhok közül himlőben 2,628 (1883: 4,896) és sertések közül lépfenében 2,857 (1883: 5,329).

XXVI.

A folyamhalászat.*

Halászati törvény hiányában nálunk a halászat teljes szabadságát a legtöbb helyen törvényhatósági szabályrendeletek korlátozzák. Eltekintve attól, hogy ezek is vajmi ritkán lesznek végrehajtva, már az által, hogy eltérő elveken alapulnak, intézkedéseikben sem oly egyöntetűek,

* Az országos halászati felügyelő jelentéséből.

hogy a halászat ügyének oly tekintélyt kölcsönözhetnének, a minőt hazánk őstermelő talaján méltán megérdemel.

Ily viszonyok közt, végpusztulással fenyegető halászatunk felvirágzása, csakis a rendszeres tenyésztés nyújtotta előnyök kellő felhasználása, valamint a meglevő halállomány megoltalmazása által várható.

A halak természetes elszaporodását ugyanis a természet és kultúra egyaránt nehezítik. A tökéletlen ivarzás, az árvizek, a szél által okozott hullámozás, az állatok közt előforduló számtalan ellenség pusztításai, az erdőirtások, a lecsapolások, gyári vizek fertőzése, mindmennyi oka halászatunk hanyatlásának.

A mesterséges tenyésztés, a midőn a halikrát védelmébe veszi, számtalan oly befolyástól védi meg az abba zárt embryót, a melyek annak lételet épen ily korban veszélyeztetik a legtömegesebben. Ennek működését kiegészíti a rendszeres oltalom, mert ez van hivatva a halacskák fejlődését biztosítani attól a pillanattól, a midőn azok a tenyésztőkből a szabadba kerülnek.

A kezdet nehézségeivel küzdve, a haladás e téren nem nagy ugyan, de mégis elégséges arra, hogy a mutatókönyv megváltozték legyen tekinthető. Az e téren történtek a következőkben foglalhatók össze: A poprádvölgyi halászati szövetkezet, melynek működési köre hazánk egyetlen lazacz (*Salmo salar*) régióját öleli fel, a pisztráng-fajok tenyésztése mellett főleg ennek szaporítását tűzte ki célul. Miután a Poprádnak, N.-Lomnicztól Lublóig terjedő szakaszán, úgymint az ezen szakaszba torkolló összes patakokon is, a halászati jogot bérlet útján e szövetkezet magának megszerezte, azon 1,700 forintnyi állami kölcsönből, mely számukra kamat nélkül a miniszterium részéről engedélyeztetett, Tátraházán (Kézsmárk mellett) egyszerű, de kellőleg felszerelt költőházat állított fel. Működését ez intézet a múlt ősz folyamában megkezdve, jelenleg már 105,000 halikra áll költés alatt, a melyekből kikelt halzsengék a szövetkezeti vizek benépesítésére vannak szánva. A szövetkezet eddig kifejtett rendszeres és öntudatos munkássága a legjobb reményekre jogosít.

Másodszorban Körmöczbánya sz. kir. város megemlítendő, mely követésre méltó példával igyekszik vizeit a halászat szempontjából is értékesíteni. Csekély költséggel, a czélnak megfelelő kis költőházat rendezett be és tart üzemben, a melyben az ápolt pisztrángok ezreivel emeli ezen halfaj megélhetésére alkalmas vizének hal-állományát.

Ugyancsak a felvidék halászatának emelésére tenne hasznos szolgálatot az állam akkor, a midőn nagy kiterjedésű erdőségeiben az okszerű halászatot illetőleg, a kezdeményezés terére lépne.

Ezen erdőségek ugyanis számos oly patak forrásvidékét ölelik fel, a melyek mértföldnyi hosszúságban kizárólag az állam tulajdonát képezve, a salmenidák tenyésztésére kiválóan alkalmasak. Azon körülménynél fogva ugyanis, hogy ezen halak ivarzásukat megelőzőleg vándorolnak, az illető víz forrás-vidékének elérésére törekedve, felette fontos, hogy a halászati jog lehetőleg nagy szakaszon ugyanazon tulajdonost illesse. Miután az állami erdőségek kezelő- és felügyelő-személyzete, az okszerű halászat többi feltételeire nézve teljes biztosítékot képez, a mondott czél megvalósításával nemcsak állandó jövedelmi forrást nyerhetünk, de mert ez által gyakorlatilag igazolva ezen gazdasági ág jövedelmezőségét, a legkönnyebben lehetne újításoktól idegenkedő gazdaközönségünket a jó példa utánzására bírni.

A tárgyalások ez iránt az erdészeti osztálylyal folyamatban vannak, s hihetőleg rövid idő múlva befejezést is nyernek.

A természetes tenyésztés terén, mely nagy tömegek termelésével foglalkozva, sokkal inkább van hivatva a halászat nemzetgazdasági jelentőségét érvényre juttatni, nincs ugyan még befejezett munkálatunk, de hogy haladás itt is jelezhető, arról tanúságot tesz, miszerint beérkezett folyamodványok alapján terv készült Szeniczey Ödön részére, annak taksonyi bérletén 2 tóra; Zichy Ferencz gróf kálózi birtokán ugyancsak 2 tóra; Kárik Ferencz rábakovácsi birtokosnak, a Rába holt medrében összesen 29 holdnyi területet felölelő tavakra, végre Kecskemét sz. kir. város tulajdonát képező Szikra-pusztán 600 kat. holdnyi

területre, a melyek a megelőző hatósági tárgyalások vagy egyéb okok miatt, a folyó év folyamában kerülnek kivitel alá.

Örvendetes eseményként említhető, miszerint hazai halászatunk egy világhírű fajának, a fogasnak megóvására, úgymint általában a balatoni halászatnak emelése érdekében megindult mozgalom létrehozta a balatoni halászszövetkezetet.

Sorsát nem kerülhette el hazai halászatunk e gyöngye sem; a kiméletlenül úzótt halpusztítás a birtokosok jövedelmét úgynnyira megapasztotta, hogy jelenleg 106,000 katasztrális holdnyi vízterület összesen csak 17,672 frtot jövedelmez évi bérként. A tapasztalható hanyatlás folytán indítatva, a balatoni birtokosok és bérlők, a szövetkezésben nyilvánuló önsegély útján kívánnak érvényt szerezni ezen Somogy, Veszprém és Zala megyék közgazdaságára kiváló fontos tényezőnek, s a midőn a múlt év végén az említett szövetkezetet tényleg megalkották, a Balaton sorsa oly intézmény kezeibe került, a mely a jól felfogott érdeken alapulva, egyedül képes a halászatnak lendületet adni, minden oly esetben, a midőn e jogban sok birtokos osztozik.

Az iglói állami haltenyésztő intézet is fokozott munkássággal iparkodik feladatának megvalósításán. A mellett, hogy berendezésénél fogva, mint minta-intézet szolgál azoknak, kik a haltenyésztés technikáját elsajátítani kívánják, nem téveszti szem elől termelési képességének fokozásával azon keresletet sem kielégíteni, mely a halikrák és zsenge halak iránt mutatkozik.

Az által, hogy Borsodmegye két leggazdagabb pisztrángpatakja, a Szinva és Garadna halászatát az ivarzás idejében ezen intézet gyakorolhatja a bérlők károsítása nélkül, a mennyiben az ikráktól megfosztott halak a vízbe ismét visszabocsáttatnak, oly mennyiségű tenyész-halat nyerne, hogy produktivitása a mai állapothoz képest sokszorosan lesz emelhető.

XXVII.

A tengeri halászat.

A tengeri halászat eredménye a magyar-horvát tengerparton 1883—84-ben (1883 október — 1884 októberig) a következő volt :

	1884		1885
	Nyári halászat	Téli halászat	Nyári halászat
Mennyiség --- --- ---	162,651 klgr.	63,167 klgr.	349,596 klgr.
Érték --- --- ---	76,238 frt	54,535 frt	99,181 frt
Halászbárkák száma	117	142	110
Halász-hálók --- ---	195	127	197
Halászok --- ---	605	639	654

Tunhal fogatott 45,692 kilogramm az 1884. évi nyári halászat alkalmából és 77,081 kilogramm az 1885. évi nyári halászat alkalmából.

XXVIII.

A budapesti marhavásár.

A budapesti marhavásárra felhajtott : 1877-ben 284 ezer 381 darab, 1878-ban 270,873 drb, 1879-ben 258,491 darab, 1880-ban 265,481 drb, 1881-ben 247,558 drb, 1882-ben 255,710 drb, 1883-ban 264,876 drb, 1884-ben 271,764 darab.

Egyes állatfajok szerint volt a felhajtás :

	Ökör	Bivaly	Fejőstehén	Vágótehén	Borjú	Bárány	Birka
1881	51,174	4,282	9,491	36,343	52,648	27,529	66,091
1882	58,698	5,796	11,365	32,984	56,742	25,266	64,859
1883	61,010	7,601	12,138	30,970	59,901	28,426	64,830
1884	57,715	7,855	11,218	33,924	67,325	31,695	62,400

A budapesti marhavásáron eladatott ökör 1884-ben 50,715, 1883-ban 54,654; fejőstehén 1884-ben 10,125, 1883-ban 10,935; vágótehén 1884-ben 31,853, 1883-ban 29,646; bivaly 1884-ben 6,454, 1883-ban 7,115; borjú 1884-ben 66,551, 1883-ban 59,446; birka 1884-ben 52,242,

1883-ban 52,848; bárány 1884-ben 31,623, 1883-ban 28,385; összesen 1884-ben 249,563, 1884-ben 243,029 drb.

A súly szerint eladott állatok átlag ára tett: ökröknél métermázsánként 1883 és 1884-ben 54 frt, vágóteheneknél 1884-ben 51.₅₈ frt, 1883-ban 51.₅₀ frt, bivalyoknál 1884-ben 47.₈₈ frt, 1883-ban 47.₅₀ frt.

XXIX.

A sertéskereskedelem.

Az I. magyar sertéshízlaló és kölcsönelőlegező részvénytársaság az 1885-diki sertéskereskedelemről következő képet nyújt: 1885-ben Kőbányára felhajtattott 567,950 drb sertés, elszállítattott 466,502 drb, Szerbiából tett a felhajtás 78,887. Romániából 14,483 drb. Az elszállítás következőképen alakult: Budapestre 160,078 drb, Bécsbe 125,541 drb, Csehországba 42,230 drb, Bodenbachon át 60,654 drb, Oderbergen át Németországba 47,878 drb. A külföldre kivitt sertés között volt: magyar fajta 91,570 drb, szerbiai és román fajta 20,023 drb, összesen: 111,593 darab.

A sertések ára kilogrammonként következőképen alakult: magyar nehéz 43.₆—44.₅ kr (1884: 48.₅—49.₁ kr), könnyű 43.₆—44.₇ kr (1884: 48.₆—49.₇ kr), vidéki 41.₃—43.₆ kr (1884: 47.₆—48.₈ kr), öreg nehéz 40.₉—41.₉ kr (1884: 45.₆—46.₃ kr), szerb nehéz 40.₉—43.₅ kr (1884: 47.₅—49.₆ kr), román nehéz 41.₈—43.₇ kr (1884: 47.₈—49.₇ kr), tüskésért 48.₄ kr.

A kőbányai sertésvesztegelde kimutatása szerint borsókásnak találtatott 622 (1884: 393) szerbiai, 159 (1884: 173) román sertés.

Az előbbi években tett a felhajtás:

1871	---	---	---	511,320 darab	1878	---	---	---	456,070 darab
1872	---	---	---	449,680	1879	---	---	---	548,100
1873	---	---	---	419,080	1880	---	---	---	474,820
1874	---	---	---	290,850	1881	---	---	---	673,561
1875	---	---	---	312,360	1882	---	---	---	524,796
1876	---	---	---	493,140	1883	---	---	---	526,031
1877	---	---	---	549,180					

Az előbbi években tett az elszállítás :

	Összesen	Ebből Budapestre	Ebből Bécsbe
1870 --- --- ---	550,540 darab	146,000 darab	248,580 darab
1871 --- --- ---	520,130 "	147,250 "	234,370 "
1872 --- --- ---	412,530 "	118,180 "	185,390 "
1873 --- --- ---	448,330 "	110,630 "	193,360 "
1874 --- --- ---	284,330 "	91,120 "	129,970 "
1875 --- --- ---	330,170 "	78,260 "	127,670 "
1876 --- --- ---	469,330 "	114,290 "	138,650 "
1877 --- --- ---	548,060 "	116,410 "	179,080 "
1878 --- --- ---	448,630 "	122,240 "	184,840 "
1879 --- --- ---	561,570 "	143,560 "	194,720 "
1880 --- --- ---	414,360 "	116,710 "	133,980 "
1881 --- --- ---	613,469 "	131,780 "	147,987 "
1882 --- --- ---	461,647 "	134,976 "	105,800 "
1883 --- --- ---	487,988 "	152,306 "	101,699 "

Az évi átlag-ár tett kilogrammként krajczárookban :

	Magyar	Szerb	Román
1870 --- --- ---	49. ₃	47. ₃	46. ₄
1871 --- --- ---	49. ₂	47. ₈	47. ₃
1872 --- --- ---	55. ₂	52. ₇	52. ₅
1873 --- --- ---	54. ₈	52. ₂	53. ₃
1874 --- --- ---	66. ₀	62. ₅	59. ₈
1875 --- --- ---	57. ₇	54. ₆	51. ₄
1876 --- --- ---	60. ₅	56. ₈	54. ₇
1877 --- --- ---	55. ₀	52. ₅	49. ₀
1878 --- --- ---	48. ₃	48. ₃	47. ₀
1879 --- --- ---	40. ₁	38. ₃	38. ₄
1880 --- --- ---	57. ₃	56. ₀	48. ₀
1883 --- --- ---	57. ₀	55. ₁	55. ₀

A Z I P A R.

XXX.

Bánya- és kohó-ipar.

Bányaiparunk alakulása az utolsó évben ismét kedvezőbb irányt mutat. Daczára országunknak érczekben és ásványokban nagy gazdagságának, a bányászat és kohászat évi termelvényeinek értéke igen szerény összegek között forog. Bányászatunk főbb mozzanatait a következő adatok tüntetik fel. Tett:

	Adományozott bányaterület	Ebből		Szabad kuta- tások	Ebből		Munká- sok	Magán- birto- kosok	Termelés pénzértéke millió forint
		kincstári	magán		kincstári	magán			
		millió	□ méter		s z á m a				
1879	559. ₄	82. ₄	476. ₉	11,571	211	11,360	41,803	1,224	17. ₅
1880	569. ₅	82. ₃	487. ₁	12,239	218	12,021	41,799	1,222	18. ₆
1881	573. ₃	82. ₃	490. ₉	18,052	213	17,839	42,920	1,222	19. ₁
1882	573. ₃	84. ₂	489. ₁	20,278	304	19,974	45,694	1,247	19. ₉
1883	585. ₅	86. ₈	498. ₆	18,374	215	18,159	46,489	1,255	21. ₄
1884	593. ₄	86. ₄	506. ₉	16,578	213	16,365	45,719	1,253	22. ₅

Bányatermelésünk a főbb termelvényekben tett:

a) Nemes érczek:

	A r a n y		E z ü s t	
	kilogr.	pénzérték	kilogr.	pénzérték
1879	---	1,593. ₆	18,660. ₉	1.679,488 frt
1880	---	1,604. ₀	17,443. ₈	1.569,942 "
1881	---	1,578. ₆	17,583. ₀	1.579,419 "
1882	---	1,724. ₃	16,568. ₀	1.490,754 "
1883	---	1,628. ₈	16,708. ₃	1.503,549 "
1884	---	1,684. ₅	15,049. ₉	1.353,989 "

b) Vas :

		Színített nyersvas	Öntött nyersvas	Összes pénzérték
1879	---	1.096,626 mm.	86,585 mm.	4.777,205 fr ^t
1880	---	1.328,249 "	111,070 "	5.729,607 "
1881	---	1.489,745 "	150,258 "	6.500,685 "
1882	---	1.614,090 "	148,522 "	7.110,661 "
1883	---	1.650,975 "	113,589 "	7.556,574 "
1884	---	1.816,417 "	130,833 "	8.270,766 "

c) Kőszén :

		Fekete	Barna	Összes pénzérték
1879	---	6.740,086 mm.	9.324,758 mm.	6.737,653 frt
1880	---	8.050,472 "	10.133,926 "	6.951,747 "
1881	---	8.485,185 "	11.126,331 "	6.920,130 "
1882	---	7.993,194 "	12.598,963 "	7.097,243 "
1883	---	8.925,007 "	14.737,793 "	8.363,246 "
1884	---	9.404,335 "	15.846,228 "	9.130,780 "

d) Réz és ólom :

		Réz	Pénzérték	Ólom	Pénzérték
1879	---	10,356 ^{.24} mm.	737,724 frt	19,574 ^{.57} mm.	321,050 frt
1880	---	8,302 ^{.59} "	602,333 "	16,986 ^{.32} "	251,369 "
1881	---	8,280 ^{.47} "	580,934 "	17,853 ^{.79} "	245,565 "
1882	---	6,722 ^{.79} "	506,570 "	16,649 ^{.22} "	193,130 "
1883	---	8,027 ^{.51} "	604,699 "	21,051 ^{.08} "	261,704 "
1884	---	6,138 ^{.38} "	428,109 "	17,648 ^{.08} "	254,700 "

Vége említjük itten még a *sót* is, mely ugyan mint egyedárúsági cikk a szabad bányaipar tárgyát nem képezi, miért is a fentebbi általános adatok a sóra nem vonatkoznak. A sótermelés tett :

1879	---	1.514,205 mm.	12 ₀	millió forint
1880	---	1.578,792 "	12 ₃	" "
1881	---	1.499,444 "	11 ₇	" "
1882	---	1.639,293 "	12 ₅	" "
1883	---	1.598,368 "	12 ₂	" "
1884	---	1.595,467 "	13 ₈	" "

A munkások között előfordult balesetek száma tett :

1879	---	409 ebből 45 halálos
1880	---	378 " 50 "
1881	---	366 " 34 "
1882	---	388 " 51 "
1883	---	496 " 57 "
1884	---	950 " 122 "

A munkások javára fennálló társpénztárak vagyonállapota 1884 végén 8.024,330 frtot tett; ebből kincstári 2.618,116 frt, magán 5.406,214 frt.

XXXI.

A szesz-, sör- és répaczukor-gyártás.

1. *Szeszfőzdék.* Magyarországon volt nagyobb szesz-főzde 1868—69. évben 1,030, 1869—70-ben 971, 1870—71-ben 952, 1871—72-ben 948. 1872—73-ban 860, 1873—74-ben 758, 1874—75-ben 784, 1875—76-ban 782, 1876—77-ben 727, 1877—78-ban 668, 1878—79-ben 720, 1879—80-ban 646, 1880—81-ben 666, 1881—82-ben 618, 1882—83-ban 580, 1883—84-ben 586 és 1884—85-ben 525. Kisebb üstfőzde volt ugyanezen években 72,611, 65,111, 76,487, 86,549, 90,387, 82,018, 81,797, 93,357, 96,660, 98,270, 113,520, 79,672, 82,510, 91,686, 86,164, 87,242, 91,328. A termelés tett 1880—81-ben 62.989,468, 1881—82-ben 66.198,850, 1882—83-ban 68.172,200, 1883—84-ben 76.413,701, 1884—85-ben 105.588,795 hektoliter szeszfokot, mihez még 1880—81-ben 1.596,804, 1881—82-ben 2.377,019, 1882—83-ban 1.535,173, 1883—84-ben 1.927,464, 1884—85-ben 2.305,618 hektoliter szeszfok adómentesen termelt szesz járul. Az adóelőírás tett 1880—81-ben 6.928,842, 1881—82-ben 7.281,584, 1882—83-ban 7.498,942, 1883—84-ben 8.405,507, 1884—85-ben 11.614,767 frtot; az adóvisszatérítés összege 1.645,225 frt, 1881—82-ben 1.135,024 frt, 1882—83-ban 2.166,156 frt, 1883—84-ben 1.441,731 frt, 1884—85-ben 1.703,245 frt.

2. *Sörfőzdék.* Az országban volt 1878—79. évben 174, 1879—80-ban 142, 1880—81-ben 138, 1881—82-ben 139, 1882—83-ban 124, 1883—84-ben 119, 1884—85-ben 118. A sörtermelvény mennyisége volt az említett években: 473,517, illetőleg 427,152, 455,527, 486,913, 547,051, 645,306 és 669,462 hektoliter. Nem működött

az utolsó évben 47 serfőzde. A fogyasztási adó tett 1878—79-ben 937,422 frtot, 1879—80-ban 850,162 frtot, 1880—81-ben 917,771 frtot, 1881—82-ben 992,374 frtot, 1882—83-ban 1.117,913 frtot, 1883—84-ben 1.318,305 frtot és 1884—85-ben 1.381,270 frtot. A legjelentékenyebb serfőzdek a következők: Haggenmacher Henrik, Promontor 23,424 hektl., Dreher Antal, Kőbánya 200,018 hektl., I. magyar részvénytársaság, Kőbánya 169,200 hektl.

3. *Czukorgyárak.* Azon czukorgyáraknak száma, melyek czukort belföldi anyagokból termeltek, volt: 1868—69-ben 22, 1869—70-ben 26, 1870—71-ben 25, 1871—72-ben 26, 1872—73-ban 23, 1873—74-ben 20, 1874—75-ben 17, 1875—76-ban 18, 1876—77-ben 17, 1877—78-ban 17, 1878—79-ben 17, 1879—80-ban 17, 1880—81-ben 15, 1881—82-ben 14, 1882—83-ban 15, 1883—84-ben 15, 1884—85-ben 15.

A felhasznált répa mennyisége 1880—81. évben 3.215,495.₂₂, 1881—82-ben 2.057,294, 1883—84-ben 2.607,031, 1884—85-ben 2.362,012 métermázsát tett. A répa ára métermázsánként 95—100 kr volt. Az alkalmazott munkások száma: 3,672 férfi, 2,315 nő. A legnagyobb czukorgyárak a diószegi, melyben az utolsó évben 315,463 métermázsa répa dolgoztatott fel, továbbá a nagy-surányi (feldolg. 215,042 mm. répa), a nagy-szombati (feldolg. 163,996 mm. répa), a petőházi (feldolg. 275,967 métermázsa répa), a csepregi (feldolg. 240,612 mm. répa), a nagy-tapolcsányi (feldolg. 167,545 mm. répa), a felszerfalvai (feldolg. 235,112 mm. répa).

A tényleges adóösszeg 1880—81-re 2.572,396 frt 19 krt, 1881—82-re 1.568,795 frt 65¹/₂ krt, 1882—83-ra 2.071,639 frt, 1883—84-re 2.085,625 frtot tett; az adó-visszatérítés az 1881-diki közévben 1.005,858 frt 90 krt, 1882-ben 1.003,018 frtot, 1883-ban 2.076,122 frtot, 1884-ben 1.081,850 frtot, 1884—85-ben 1.889,610 frt.

XXXII.

A malomipar.

Az 1884-dik évben végrehajtott iparstatisztikai felvétel anyagából az országos statisztikai hivatal igen érdekes adatokat állított össze Magyarország malomiparáról. Ezen munkálatból vesszük a következő adatokat.

1885 elején fennállott összesen 17,277 malom; ezek között volt:

Nagyobb berendezésű gőzmalom	---	---	---	---	---	---	122
Egyszerű	"	"	---	---	---	---	778
Nagyobb	"	vízimalom	---	---	---	---	81
Egyszerű	"	"	---	---	---	---	12,439
Szárazmalom	---	---	---	---	---	---	3,197
Szélmalom	---	---	---	---	---	---	650

A 122 nagyobb berendezésű gőzmalom keletkezési ideje a következő:

1831—40	---	---	---	---	---	1
1841—50	---	---	---	---	---	4
1851—60	---	---	---	---	---	18
1861—70	---	---	---	---	---	44
1871—80	---	---	---	---	---	36
1881—85	---	---	---	---	---	17
Ismeretlen	---	---	---	---	---	2

A malmok számában csak a gőzmalmoknál mutatkozik jelentékeny szaporodás a multhoz képest, míg a többi malmok számában csökkenés mutatkozik. Mutatják ezt a következő számok, melyek a bánsági megyék és Erdély nélkül mutatják Magyarország malomiparát összehasonlítva egy 1863 és 1873-ban eszközölt felvétel eredményeivel. Volt ugyanis:

	1863	1873	1885
Gőzmalom	147	482	877
Vízimalom	13,206	12,835	9,355
Szárazmalom	7,966	6,354	3,196
Szélmalom	475	842	649
Összesen	21,794	20,513	14,077

Az egy napi őrlőképesség métermázsákban:

q. napi őrlő- képességgel bir	Nagyobb berendezésű gőzmalmok	Egy- szerű	Nagyobb berendezésű vízimalmok	Egy- szerű	Száraz- malmok	Szél- malmok
1— 5	1	3	4	9,176	2,249	217
5— 10	3	7	10	2,106	744	212
10— 20	3	122	21	740	171	110
20— 30	7	94	13	230	32	63
30— 40	6	105	9	77	1	18
40— 50	6	106	3	56	—	15
50— 100	41	238	11	50	—	14
100— 500	36	110	10	4	—	1
500—1,000	7	3	—	—	—	—
1,000—1,500	4	—	—	—	—	—
1,500—2,000	7	—	—	—	—	—
2,000-en felül	1	—	—	—	—	—
A malmok száma	122	788	81	12,439	3,197	650

Legnagyobb terjedelmű skálát a nagyobb berendezésű gőzmalmok mutatnak, ezeknél míg egyrésről egy árpagyöngy-gyár csak 5 q. árpát képes megdarálni, másrésről olyannal is találkozunk, mely naponként 2,600 q. búzát képes feldolgozni. Legszámosabb különben az 50—100 és 100—500 q. napi őrlőképességgel bíró nagyobb berendezésű gőzmalom.

A nagyobb berendezésű malmoknál és egyszerű gőzmalmoknál az iránt is gyűjtettek adatok, hogy a nap mely szakában vannak működésben; mire nézve a következő kimutatás ad felvilágosítást:

A m a l o m			
	csak nappal	kivételesen éjjel is	rendszeresen éjjel is
d o l g o z i k			
A nagyobb berendez. gőzmalmok közül	17	46	59
Az egyszerű „ „ „	455	319	14
A nagyobb „ vízimalmok „	5	31	45
Összesen	477	396	118

A malmok minőségére következtethetünk abból is, ha vizsgáljuk, hogy malmaink miként üzik az őrlést. Erre nézve szolgáljon a következő kimutatás:

	A m a l m o k k ö z ü l			
	eladásért	pénzért	vámra	saját fogyasztásra
		üz i a z	ő r l é s t	
Nagyobb berendezésű gőzmalom	110	12	—	—
Egyszerű gőzmalom	60	693	—	35
Nagyobb berendezésű vízimalom	68	13	—	—
Egyszerű vízimalom	518	6,058	5,206	657
Szárazmalom	12	399	2,542	244
Szélmalom	2	93	524	31
Együtt	770	7,268	8,272	967

A malmaink által megőrölt gabonamennyiség az utóbbi öt év alatt felvételünk szerint következő volt:

1880	17.570,196 métermázsa
1881	18.812,007 „
1882	20.250,244 „
1883	21.963,332 „
1884	22.454,721 „
Összesen	101.050,500 métermázsa

A megőrölt mennyiséget a különféle malmok szerint részletezve, a következő kimutatás tünteti fel:

	1884
Nagyobb berendezésű gőzmalmok	9.572,206
Egyszerű gőzmalmok	4.861,261
Nagyobb berendezésű vízimalmok	893,222
Egyszerű vízimalmok	6.407,585
Szárazmalmok	501,002
Szélmalmok	219,445
Összesen	22.454,721

Fentebb már vázlatosan megismertettük malmaink őrlőképességét, most, hogy a termelés adatai előttünk állanak, e tárgyra részletesebben kitérhetünk, mely czélból adjuk a következő kimutatást:

	Az 1884. év végén működő malmok száma	Egy napi (24 órai) őrlőképességük	Az átlagosan egy malomra eső őrlő- képesség nagys.	Folytonos műkö- dés mellett az egy évi munkanapok száma	Az összes egy évi őrlőképesség 1884-ben	1884-ben a mal- mok tényleg meg- őröltek	Az őrlőképesség és a tényleg meg- őrölt mennyiség közötti különböz.	Tényleg megőrölt mennyiség az őrlő- képesség %-ban
		20. ₉₂ %						
Nagyobb berendezésű gőzmalmok	120	38,462	320	350	13.461,700	9.572,206	3.889,494	71. ₁₀
		28. ₄₀ %						
Egyszerű gőzmalmok... --- ---	766	52,232	68	350	18.281,200	4.861,261	13.419,939	26. ₆₀
		2. ₃₈ %						
Nagyobb berendezésű vízimalmok	81	4,372	54	350	1.530,200	893,222	636,978	58. ₃₇
		34. ₉₆ %						
Egyszerű vízimalmok... --- ---	12,430	64,281	5	270	17,355,870	6.407,585	10.948,285	36. ₉₂
		8. ₆₄ %						
Szárazmalmok... --- ---	3,193	15,893	4	350	5.562,714	501,002	5.061,712	9. ₀₁
		4. ₇₀ %						
Szélmalomok... --- ---	650	8,639	13	100	863,866	219,445	644,421	25. ₄₀
Összesen	17,239	183,879	10	—	57.055,550	22.454,721	34.600,829	39. ₃₅

A tényleg megőrölt mennyiség nagysága szerint 1884-ban
őrölt métermázsákban :

	Nagyobb berend.	Egy- szerű	Nagyobb berend.	Egy- szerű	Száraz	Szél-
	gőzmalmok		vízimalmok		malmok	
	k ö z ü l					
100 mm. alul őrölt	—	19	—	3,492	1,827	202
100— 200-ig	—	30	—	2,494	684	142
200— 500 „	—	93	3	3,391	524	171
500— 1,000 „	2	103	6	1,689	117	97
1,000— 2,000 „	3	117	13	832	31	29
2,000— 5,000 „	10	186	17	420	9	9
5,000— 10,000 „	23	117	17	82	1	—
10,000— 50,000 „	41	70	19	30	—	—
50,000—100,000 „	14	5	5	—	—	—
100,000—200,000 „	9	9	—	—	—	—
200,000—300,000 „	4	—	—	—	—	—
300,000—400,000 „	2	1	—	—	—	—
400,000—500,000 „	3	—	—	—	—	—
500,000—600,000 „	4	—	—	—	—	—
600,000—700,000 „	—	—	—	—	—	—
700,000—800,000 „	1	—	—	—	—	—
A csak az év elején ala- kult és szünetelő mal- mok száma	4	16	1	—	—	—

A malmok között őrölt :

	1,000 mmázsánál kevesebbet	1000—10,000 métermázsát	10,000—100,000 százalékban	100,000 mmázsánál többet
Nagyobb berendezésű gőzmalmok	1.73 ⁰ / ₀	31.03 ⁰ / ₀	47.41 ⁰ / ₀	19.83 ⁰ / ₀
Egyszerű gőzmalmok	32.67 „	56.00 „	10.00 „	1.33 „
Nagyobb berendezésű vízimalmok	11.25 „	58.75 „	30.00 „	—
Egyszerű vízimalmok	89.03 „	10.73 „	0.24 „	—
Szárazmalmok	98.71 „	1.29 „	—	—
Szélmalomok	94.15 „	5.85 „	—	—

A megőrölt gabonamennyiséghez az egyes gabona-
nemek a következő mennyiséggel és arányban járulnak :

		1884-ben	
Búza	13.880,427	métermázsa	61. ₈₁ %
Rozs	3.291,939	"	14. ₆₆ "
Kétszeres	305,724	"	1. ₃₆ "
Árpa	1.897,418	"	8. ₄₅ "
Zab	219,662	"	0. ₉₇ "
Tengeri	2.654,301	"	11. ₈₂ "
Köles	55,044	"	0. ₂₆ "
Egyebek	150,206	"	0. ₃₇ "
Összesen	22.454,721	métermázsa	100. ₀₀ %

hogy a buza mind nagyobb tért foglal el s míg 1880-ban az összes megőrölt gabonának csak 58.₁₀ %-át képezte, 1884-ben már 61.₈₁ %-ra emelkedik. E körülmény különben nagyobb berendezésű malmaink fejlődésével áll kapcsolatban, melyek csaknem kizárólag buzaörléssel foglalkoznak és az általuk előállított kitünő liszttel, a nehéz viszonyok daczára, diadalmasan megállják helyüket a világpiaczon. De kapcsolatban áll ez kétségkívül nagyobb buza-termelésünkkel és a buzaárak nagymérvű hanyatlásával is, minthogy a buzaliszt olcsóbbodása szükségkép nagyobb fogyasztást idézett elő, mely természetesen visszahatott malmaink termelésére is. A buza nagy térfoglalásából önként következik, hogy a többi gabonanemek csökkenő százalékokat mutatnak, daczára, hogy a megőrölt mennyiség a többi gabonanemeknél is csaknem kivétel nélkül emelkedett. Így például 1880-ban csak 2.813,477 q. rozst őrltek malmaink, 1884-ben már 3.291,939-et, árpából 1880-ban csak 1.603,747-et, 1884-ben már 1.897,418-at stb.

A különféle malmok szerint pedig következő eredményt találunk (1885):

G a b o n a n e m e k	Nagyobb berendezésű		Egyszerű	
	q.	%	q.	%
Búza	9.011,660	64. ₉₂	1.866,437	13. ₄₅
Rozs	359,898	10. ₉₈	811,619	24. ₆₆
Kétszeres	11,922	3. ₉₀	161,789	52. ₈₂
Árpa	134,565	7. ₀₉	817,037	43. ₆₆
Zab	100	0. ₀₅	5,460	2. ₄₉
Tengeri	28,141	1. ₀₆	1.120,177	42. ₂₀
Köles	23,159	42. ₀₇	12,803	23. ₂₆
Egyebek	2,761	1. ₈₄	65,939	43. ₉₀
Összesen	9.572,206	42. ₆₃	4.861,261	21. ₆₅

Gabonanemek	Nagyobb berendezésű vízimalmok		Egyszerű	
	q.	%	q.	%
Búza --- --- --- --- ---	794,060	5.72	1.845,063	13.29
Rozs --- --- --- --- ---	71,991	2.19	1.949,256	59.21
Kétszeres --- --- --- --- ---	1,148	0.38	123,802	40.49
Árpa --- --- --- --- ---	15,598	0.82	831,935	43.85
Zab --- --- --- --- ---	2	0.00	213,652	97.26
Tengeri --- --- --- --- ---	8,373	0.32	1.349,046	50.82
Köles --- --- --- --- ---	1,487	2.70	15,129	27.49
Egyebek --- --- --- --- ---	563	0.38	79,702	53.06
Összesen	893,222	3.98	6.407.585	28.54

Gabonanemek	Szár- malmok		Szél-	
	q.	%	q	%
Búza --- --- --- --- ---	262,935	1.90	100,272	0.72
Rozs --- --- --- --- ---	72,208	2.19	26,967	0.82
Kétszeres --- --- --- --- ---	3,694	1.21	3,369	1.10
Árpa --- --- --- --- ---	55,464	2.92	42,819	2.26
Zab --- --- --- --- ---	306	0.14	142	0.06
Tengeri --- --- --- --- ---	103,803	3.91	44,761	1.69
Köles --- --- --- --- ---	1,913	3.48	553	1.00
Egyebek --- --- --- --- ---	679	0.45	562	0.37
Összesen	501,002	2.23	219,445	0.97

Vagy pedig az egyes malomcsoportok szerint:

Gabonanemek	Nagyobb berendezésű gőzmalomok		Egy- szerű vízimalmok		Szár- Szél- malmok	
százalékokban						
Búza --- --- --- --- ---	94.15	38.39	88.90	28.80	52.48	45.69
Rozs --- --- --- --- ---	3.76	16.70	8.03	30.42	14.41	12.29
Kétszeres --- --- --- --- ---	0.12	3.33	0.13	1.93	0.74	1.53
Árpa --- --- --- --- ---	1.41	16.81	1.75	12.98	11.07	19.51
Zab --- --- --- --- ---	0.00	0.11	0.00	3.32	0.06	0.00
Tengeri --- --- --- --- ---	0.29	23.04	0.94	21.06	20.72	20.40
Köles --- --- --- --- ---	0.24	0.26	0.16	0.24	0.38	0.25
Egyebek --- --- --- --- ---	0.03	1.36	0.06	1.25	0.14	0.26
Összesen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Az őrölt lisztek minőségéről következő kimutatás nyújt felvilágosítást:

	Nagyobb berendezési gőzmalom	Egy- szerű	Nagy. berend. vízimalom	Egy- szerű	Száraz- malom	Szél- malom
1-féle őrleményt állít elő	—	535	—	7,738	2,623	605
2 „ „ „ „	—	105	—	2,242	483	40
3 „ „ „ „	—	86	—	1,529	58	4
4 „ „ „ „	—	44	—	704	1	—
5 „ „ „ „	—	15	—	167	1	—
6 „ „ „ „	—	3	—	51	—	—
7 „ „ „ „	5	—	15	—	—	—
8 „ „ „ „	1	—	16	—	—	—
9 „ „ „ „	10	—	11	—	—	—
10 „ „ „ „	12	—	7	—	—	—
11 „ „ „ „	16	—	14	—	—	—
12 és többféle őrleményt állít elő	74	—	14	—	—	—
Kizárólag árpa-gyöngyöt, darát vagy kölest	4	—	4	8	31	1
Az összes malmok száma	122	788	81	12,439	3,197	650

Országrészek szerint a malmok száma következő arányban oszlik meg:

	Összesen	Nagyobb berendezési gőzmalom	Egyszerű
Duna bal partja	16. ⁰³ / ₀	3. ³⁸ / ₀	2. ²⁹ / ₀
„ jobb „	19. ⁷⁴ / ₀	13. ⁹⁴ / ₀	14. ²¹ / ₀
Duna-Tisza köz	14. ⁹⁷ / ₀	31. ⁹⁶ / ₀	26. ⁵² / ₀
Tisza jobb partja	7. ⁰⁶ / ₀	12. ³⁰ / ₀	6. ⁶⁰ / ₀
„ bal „	10. ⁶⁹ / ₀	8. ¹⁹ / ₀	27. ⁰¹ / ₀
Tisza-Marosköz	12. ⁹⁹ / ₀	22. ⁹⁵ / ₀	20. ³¹ / ₀
Erdély	18. ⁵² / ₀	7. ³⁸ / ₀	3. ⁰⁶ / ₀

A malomiparral foglalkozó egyének jelenlegi létszáma a következő:

	A nagyobb berendezési gőzmalmoknál	Az egy- szerű	A nagyobb berende- zésű vízi- malmoknál	Az egyszerű vízi-, száraz- és szél- malomnál	Együtt
Az önálló iparosok száma	156	1,067	103	19,401	20,727
Az üzletvezetők és tiszt- viselők száma	658	364	95	1,337	2,454
A segédek száma	723	1,167	321	6,048	8,259
A 16 éven felüli állandó munkások száma	3,467	1,237	269	727	5,700
A 16 éven alóli állandó munkások száma	45	31	11	48	135
Átvitel	5,049	3,866	799	27,561	37,275

	A nagyobb berendezésű gőzmalmoknál	Az egyszerű	A nagyobb berendezésű vízi-malmoknál	Az egyszerű vízi- és szél-	Együtt
Áthozatal	5,049	3,866	799	27,561	37,275
A napszámosok száma...	2,036	545	93	416	3,090
A 16 éven felüli tanonczok száma	82	109	30	961	1,182
A 16 éven alóli tanonczok száma	37	77	12	835	961
A 16 éven felüli és a gyártelepen kívül dolgozók száma	80	107	—	—	187
A 16 éven alóli és a gyártelepen kívül dolgozók száma	4	25	—	—	29
A csak időnként használt munkások száma	20	24	18	1,332	1,394
Összesen	7,308	4,753	952	31,105	44,118

A *gőzgépek* száma és lóereje a következő volt:

	A nagyobb berendezésű gőzmalmoknál	Az egyszerű
Az elmozdíthatlan gőzgépek száma	139	311
Az elmozdítható „ „	13	489
Összesen	152	800
A kazánok száma	340	904
A gőzgépek effectív lóereje	19,492	10,180

A vízerő részint vízikerekek, részint turbinák által hasznosíttatik, számukat és lóerejüket a következő kimutatás adja:

	Vizikerek száma	Vizikerek lóereje	Turbinák száma	Turbinák lóereje
Nagyobb berendez. gőzmalmoknál	26	519	10	421
Egyszerű gőzmalmoknál	25	126	—	—
Nagyobb berendez. vízimalmoknál	151	1,572	14	811
Egyszerű vízimalmoknál	18,736	45,757	—	—
Összesen	18,938	47,974	24	1,232

A malomkőjáratok a következők:

	A malomkőjáratok száma
A nagyobb berendezésű gőzmalmoknál	1,014
Az egyszerű gőzmalmoknál	1,983
A nagyobb berendezésű vízimalmoknál	321
Az egyszerű vízimalmoknál	18,996
A szárazmalmoknál	3,680
A szélmalmoknál	1,343
Összesen	27,337

A kőjáratok rendszere a következő:

	Nagyobb berendez. gőzmalmoknál	Az egyszerű	Nagyobb berendez. vízimalmoknál
Francia rendszerű	696	566	215
Magyar	202	1,350	86
Német	78	36	20
Tót	—	—	—
Hollandi	38	—	—
Összesen	1,014	1,983	321

XXXIII.

A házi ipar.

Az 1883 év végén végrehajtott iparstatisztikai felvétel a házi iparról is nyújtott tanulságos adatokat. Ezek szerint a népesség 5.₆₇ %-a foglalkozik házi iparral, a legerősebben van képviselve, a fonó és szövő ipar, mely maga 4.₈₂ %-ot tesz; legkevésbé szerepel az agyag- és kőipar (0.₀₂ %), a faipar (0.₀₆ %). Összesen foglalkozik a házi ipar körül 37,972 férfi és 763,616 nő, vagyis 801,588: ezek közül 681,035, vagyis az egésznek 84.₉₆ %-a foglalkozik fonó- és szövőiparral. A házi iparral foglalkozók között van 26,469 férfi, 497,951 nő, kik önállóan foglalkoznak vele, továbbá 183,637 16 éven felüli, 93,531 16 éven aluli családtag. Az évi termelés értéke 3.791,364 frt, melyből ismét 2.648,165 frt esik a fonó- és szövő-ipar csoportjaira. Az évi termelés értékéből esik egy házi iparral foglalkozó személyre átlag 4.₇ frt. A házi ipar legerősebben van elterjedve Erdélyben,

Torontál és Krassóban, továbbá északon. Azon megyék, melyekben a lakosságnak több mint 10%-a foglalkozik házi iparral, a következők:

Szilágy	--- --- --- --- ---	25. ⁰⁶ %
Árva	--- --- --- --- ---	23. ⁴³ "
Kis-Küküllő	--- --- --- --- ---	20. ⁵⁹ "
Csík	--- --- --- --- ---	19. ⁷⁷ "
Besztercze-Naszód	--- --- --- --- ---	16. ⁸⁰ "
Torontál	--- --- --- --- ---	15. ⁶⁶ "
Hunyad	--- --- --- --- ---	14. ⁹⁰ "
Udvarhely	--- --- --- --- ---	14. ⁶³ "
Ugocsa	--- --- --- --- ---	14. ⁵³ "
Nagy-Küküllő	--- --- --- --- ---	13. ³² "
Fogaras	--- --- --- --- ---	13. ²⁶ "
Krassó-Szörény	--- --- --- --- ---	12. ⁶⁴ "
Zemplén	--- --- --- --- ---	11. ⁷⁹ "
Alsó-Fehér	--- --- --- --- ---	10. ⁹⁴ "
Szeben	--- --- --- --- ---	10. ⁸¹ "
Szepes	--- --- --- --- ---	10. ⁵⁵ "

A KERESKEDELEM.

XXXIV.

Az osztrák-magyar vámterület külkereskedelme.

Az osztrák-magyar külkereskedelem alakulása az utolsó években a következő:

	Összes bevitel	kivitel	Összesen	Kiviteli többlet
	millió forint (ezüst)			
1875---	549. ₃	550. ₉	1,100. ₂	1. ₆
1876---	534. ₃	595. ₂	1,129. ₅	60. ₉
1877---	555. ₃	666. ₆	1,221. ₉	111. ₃
1878---	552. ₁	654. ₇	1,206. ₈	102. ₃
1879---	556. ₆	684. ₀	1,240. ₆	127. ₄
1880---	613. ₅	676. ₀	1,289. ₅	62. ₅
1881---	641. ₈	731. ₅	1,373. ₃	89. ₇
1882---	654. ₂	781. ₉	1,436. ₁	127. ₇
1883---	624. ₉	749. ₉	1,374. ₈	125. ₀
1884---	612. ₆	691. ₅	1,304. ₁	78. ₉

A mi különösen a mezőgazdasági cikkeket és segédanyagokat illeti, azokban tett a külkereskedelem:

	Bevitel	Kivitel	Összesen	Kiviteli többlet
	millió forint (ezüst)			
1875---	176. ₉	269. ₆	446. ₅	92. ₇
1876---	198. ₃	333. ₇	532. ₀	135. ₄
1877---	224. ₆	414. ₉	639. ₅	190. ₃
1878---	196. ₇	371. ₁	567. ₈	174. ₄
1879---	208. ₀	403. ₀	611. ₀	195. ₀
1880---	236. ₅	389. ₅	626. ₀	153. ₀
1881---	230. ₈	431. ₀	661. ₈	200. ₂
1882---	229. ₀	466. ₉	695. ₉	237. ₉
1883---	220. ₃	441. ₅	661. ₈	221. ₂
1884---	207. ₇	376. ₀	583. ₇	168. ₃

A mezőgazdasági czikkekre esik az egész kereskedelemnek:

	Bevitelnél	Kivitelnél	Összesnél	Kiviteli többletnél
1875	32.2 ^{0/0}	49.0 ^{0/0}	40.3 ^{0/0}	16.8 ^{0/0}
1876	37.1 ^{0/0}	56.1 ^{0/0}	47.1 ^{0/0}	19.0 ^{0/0}
1877	40.4 ^{0/0}	62.3 ^{0/0}	52.3 ^{0/0}	21.8 ^{0/0}
1878	35.3 ^{0/0}	56.7 ^{0/0}	47.0 ^{0/0}	21.1 ^{0/0}
1879	37.4 ^{0/0}	58.9 ^{0/0}	49.2 ^{0/0}	21.5 ^{0/0}
1880	38.6 ^{0/0}	57.6 ^{0/0}	48.5 ^{0/0}	19.0 ^{0/0}
1881	36.0 ^{0/0}	58.9 ^{0/0}	48.2 ^{0/0}	22.9 ^{0/0}
1882	35.0 ^{0/0}	59.7 ^{0/0}	48.4 ^{0/0}	24.7 ^{0/0}
1883	35.2 ^{0/0}	58.9 ^{0/0}	48.1 ^{0/0}	23.7 ^{0/0}
1884	30.9 ^{0/0}	54.4 ^{0/0}	44.7 ^{0/0}	23.5 ^{0/0}
1875—84	36.1 ^{0/0}	57.5 ^{0/0}	47.5 ^{0/0}	21.4 ^{0/0}

A többi árukra esik:

	Bevitel	Kivitel	Összesen	Kiviteli többlet
	millió forint (ezüst)			
1875	372.4	281.3	653.7	91.1
1876	336.0	261.5	597.5	74.5
1877	330.7	251.7	582.4	79.0
1878	355.4	283.6	639.0	71.8
1879	348.6	281.0	629.6	67.6
1880	377.0	286.5	663.5	90.5
1881	411.0	300.5	711.5	110.5
1882	425.2	315.0	740.2	110.2
1883	404.6	308.4	713.0	96.2
1884	404.9	315.5	720.4	89.4

Esik tehát ezekre:

	Bevitelnél	Kivitelnél	Összesnél	Kiviteli többletből
1875	67.8 ^{0/0}	51.0 ^{0/0}	59.4 ^{0/0}	16.8 ^{0/0}
1876	62.9 ^{0/0}	43.9 ^{0/0}	52.9 ^{0/0}	19.0 ^{0/0}
1877	59.6 ^{0/0}	37.8 ^{0/0}	47.7 ^{0/0}	21.8 ^{0/0}
1878	64.4 ^{0/0}	43.3 ^{0/0}	53.0 ^{0/0}	21.1 ^{0/0}
1879	62.2 ^{0/0}	41.1 ^{0/0}	50.8 ^{0/0}	21.5 ^{0/0}
1880	61.4 ^{0/0}	42.2 ^{0/0}	51.5 ^{0/0}	19.0 ^{0/0}
1881	64.0 ^{0/0}	41.1 ^{0/0}	51.8 ^{0/0}	22.9 ^{0/0}
1882	65.0 ^{0/0}	40.3 ^{0/0}	51.6 ^{0/0}	24.7 ^{0/0}
1883	64.8 ^{0/0}	41.1 ^{0/0}	51.9 ^{0/0}	23.7 ^{0/0}
1884	69.1 ^{0/0}	45.6 ^{0/0}	55.3 ^{0/0}	23.5 ^{0/0}
1875—84	63.9 ^{0/0}	42.5 ^{0/0}	52.5 ^{0/0}	21.4 ^{0/0}

Ha külön vizsgáljuk a nyersanyagok és gyártmányok csoportját a 80-as években, a következőket találjuk:

	Nyersanyagok		Gyártmányok	
	bevitel	kivitel millió forint	bevitel	kivitel
1880	321. ₅	304. ₈	292. ₀	371. ₂
1881	330. ₇	339. ₃	311. ₁	392. ₂
1882	334. ₄	381. ₈	319. ₈	400. ₁
1883	329. ₁	348. ₉	295. ₃	401. ₀
1884	313. ₃	307. ₇	299. ₃	383. ₈

A mezei és kerti termények forgalmát a következő adatok legjobban képesek megvilágítani. Tett mezei és kerti termelvényekben:

	A bevitel		A kivitel		A kiviteli többlet	
	millió forint	az egésznek ‰-ában	millió forint	az egésznek ‰-ában	millió forint	az egésznek ‰-ában
1880	98. ₄	16. ₀	133. ₆	19. ₈	35. ₂	56. ₃
1881	82. ₃	12. ₈	144. ₆	19. ₈	62. ₃	69. ₄
1882	80. ₉	12. ₄	197. ₇	25. ₃	116. ₈	91. ₅
1883	68. ₄	10. ₉	144. ₇	19. ₃	76. ₃	61. ₀
1884	58. ₁	9. ₅	116. ₀	16. ₈	57. ₉	73. ₄

Szőtt és kötött árukban tett:

	A bevitel millió forint	A kivitel millió forint
1880	57. ₀	55. ₂
1881	60. ₈	64. ₀
1882	59. ₆	60. ₂
1883	55. ₃	55. ₄
1884	53. ₄	53. ₂

A legfontosabb czikkek a bevitelnél a következők:

	1880	1881	1882	1883	1884
	millió forint				
Gyapot	42. ₇	44. ₃	44. ₀	53. ₂	50. ₃
Gyapju	36. ₆	40. ₉	40. ₂	38. ₅	39. ₈
Gabona	65. ₂	51. ₇	51. ₇	36. ₉	36. ₉
Kávé	27. ₈	31. ₀	31. ₃	27. ₉	26. ₃
Bőrök	22. ₂	22. ₂	22. ₀	21. ₆	20. ₇
Gyapot-fonalak	17. ₉	16. ₉	18. ₉	19. ₆	18. ₅
Gyapju-árúk	21. ₀	21. ₄	22. ₄	19. ₃	18. ₀
Selyem és selyemhulladékok	15. ₆	16. ₉	17. ₉	18. ₅	17. ₇
Gépek és géprészek	10. ₉	13. ₈	19. ₇	16. ₀	17. ₁
Dohánygyártmányok	17. ₂	14. ₃	13. ₁	6. ₇	16. ₀
Vágómarha	11. ₀	17. ₃	16. ₁	20. ₉	15. ₀
Gyapjufonalak	13. ₇	14. ₂	14. ₉	13. ₀	14. ₇

	1880	1881	1882	1883	1884
		millió forint			
Selyemárúk --- --- --- ---	16. ₂	18. ₆	17. ₁	15. ₁	14. ₇
Bor --- --- --- ---	17. ₃	19. ₃	20. ₄	15. ₇	14. ₇
Vas és vasárúk --- --- --- ---	11. ₅	14. ₃	15. ₉	18. ₆	14. ₂
Len --- --- --- ---	11. ₉	14. ₁	15. ₂	12. ₇	14. ₀
Dohánylevelek --- --- --- ---	10. ₁	11. ₂	11. ₃	11. ₅	12. ₈
Festő- és cserző-anyagok --- ---	10. ₅	9. ₆	10. ₅	11. ₃	12. ₅
Ásványszén --- --- --- ---	9. ₃	9. ₂	11. ₁	10. ₈	12. ₄
Rövidárúk és órák --- --- ---	12. ₄	13. ₆	12. ₂	10. ₇	11. ₅

A legfontosabb kiviteli cikkek a következők:

	1880	1881	1882	1883	1884
		millió forint			
Gabona --- --- --- ---	75. ₇	80. ₉	119. ₉	79. ₇	62. ₆
Czukor --- --- --- ---	58. ₄	74. ₈	65. ₂	70. ₀	61. ₆
Fa --- --- --- ---	44. ₈	46. ₇	51. ₅	62. ₄	61. ₅
Rövidárúk és órák --- --- ---	35. ₇	38. ₅	44. ₅	42. ₁	47. ₉
Vágómarha --- --- --- ---	35. ₈	52. ₇	50. ₈	53. ₁	32. ₉
Gyapjúárúk --- --- --- ---	24. ₄	30. ₃	30. ₀	26. ₂	26. ₄
Gyapjú --- --- --- ---	26. ₅	20. ₀	20. ₆	24. ₈	22. ₆
Örlemények --- --- --- ---	24. ₆	23. ₉	32. ₀	31. ₄	21. ₁
Üveg és üvegárúk --- --- ---	18. ₁	16. ₈	20. ₁	21. ₅	21. ₈
Faárúk --- --- --- ---	15. ₉	15. ₉	17. ₅	17. ₆	17. ₇
Bőrárúk --- --- --- ---	14. ₀	15. ₁	17. ₈	16. ₉	16. ₄
Ásványszén és koksz --- --- ---	12. ₁	12. ₁	12. ₂	15. ₁	15. ₇
Ásványok, különféle --- --- ---	8. ₂	10. ₆	13. ₆	12. ₁	13. ₄
Bőrök --- --- --- ---	12. ₁	12. ₅	12. ₃	11. ₈	11. ₉
Vas és vasárúk --- --- --- ---	24. ₆	22. ₀	16. ₇	11. ₈	11. ₈
Bor --- --- --- ---	15. ₅	8. ₉	9. ₂	9. ₅	10. ₆
Igásmarha --- --- --- ---	13. ₀	16. ₅	12. ₀	11. ₅	10. ₉
Papir és papirárúk --- --- ---	7. ₉	8. ₉	7. ₉	8. ₅	10. ₃
Len- és jutafonal --- --- ---	6. ₉	8. ₂	9. ₁	8. ₈	9. ₀
Gyapotárúk --- --- --- ---	7. ₄	8. ₆	7. ₉	9. ₉	8. ₅

Árúosztályok szerint tett a forgalom az utolsó két évben:

	Bevitel		Kivitel	
	1883	1884	1883	1884
	millió forint			
Gyarmatárúk --- --- --- ---	29. ₀	27. ₄	0. ₀	0. ₀
Fűszerek --- --- --- ---	2. ₄	2. ₃	0. ₀	0. ₀
Déli gyümölcsök --- --- ---	6. ₅	6. ₄	0. ₆	0. ₁
Czukor --- --- --- ---	0. ₂	0. ₁	70. ₀	61. ₆
Dohány --- --- --- ---	18. ₀	28. ₄	6. ₁	7. ₈

	Bevitel		Kivitel	
	1883	1884	1883	1884
	millió		forint	
Gabona, hüvelyesek, őrlmények, rizs	46. ₈	45. ₇	120. ₇	91. ₅
Főzelék, gyümölcs, növény, növényrészek	21. ₅	13. ₃	23. ₈	24. ₄
Vágó- és igásmarha --- --- ---	22. ₇	17. ₀	64. ₆	42. ₆
Egyéb állatok --- --- ---	1. ₇	2. ₀	3. ₄	3. ₇
Állati termékek --- --- ---	30. ₂	28. ₈	28. ₉	29. ₂
Zsiradékok --- --- ---	7. ₀	7. ₆	7. ₉	6. ₉
Olajok (zsíros) --- --- ---	11. ₁	9. ₄	0. ₉	0. ₈
Italok --- --- ---	3. ₆	3. ₉	26. ₂	23. ₄
Étárúk --- --- ---	7. ₃	7. ₂	4. ₄	4. ₄
Fa, kőszén, turfa --- --- ---	13. ₈	16. ₀	77. ₉	77. ₄
Esztergályos és faragóanyagok --- ---	8. ₆	6. ₇	0. ₀	0. ₉
Ásványok --- --- ---	5. ₂	5. ₀	12. ₀	13. ₉
Gyógyszerészeti és illatszerek --- ---	0. ₉	0. ₇	0. ₈	0. ₄
Festő- és cserző-anyagok --- --- ---	12. ₇	14. ₀	3. ₆	4. ₅
Mézgák és gyanták --- --- ---	4. ₃	4. ₃	1. ₀	1. ₆
Ásványolaj, barnakőszén és palakátrány	9. ₇	10. ₆	0. ₁	0. ₅
Gyapotsfonalak és szövetek --- --- ---	81. ₂	78. ₈	14. ₅	14. ₁
Kender, len, juta és egyéb nem részlete-				
tezett fonóanyagok, fonalak és szövetek	23. ₇	23. ₈	17. ₃	17. ₃
Gyapjufonalak és szövetek --- --- ---	70. ₉	72. ₇	55. ₄	53. ₄
Selyem és selyemárúk --- --- ---	33. ₅	32. ₄	15. ₀	12. ₀
Ruházatok, fehérnemű- és pipere-árú	7. ₈	7. ₃	8. ₆	7. ₇
Kefekötő- és szita-árúk --- --- ---	0. ₅	0. ₅	0. ₃	0. ₄
Szalma- és hánacs-árúk --- --- ---	2. ₃	2. ₆	0. ₄	0. ₃
Papír és papír-árúk --- --- ---	4. ₃	3. ₉	8. ₅	9. ₉
Kautsuk, guttapercha és árúk --- ---	3. ₇	4. ₄	1. ₂	1. ₃
Viaszposztó és viasztaffet --- --- ---	0. ₃	0. ₃	0. ₀	0. ₀
Bőr és bőrárúk --- --- ---	17. ₈	16. ₇	21. ₂	20. ₄
Szűcsárúk --- --- ---	1. ₁	1. ₁	0. ₃	0. ₁
Fa- és csontárúk --- --- ---	5. ₁	5. ₁	19. ₁	18. ₆
Üveg és üvegárúk --- --- ---	2. ₂	1. ₉	21. ₅	21. ₆
Kő-árúk --- --- ---	9. ₁	10. ₈	2. ₁	4. ₁
Agyagárúk --- --- ---	2. ₁	2. ₀	4. ₃	4. ₇
Vas és vasárúk --- --- ---	18. ₆	14. ₂	11. ₇	11. ₆
Közönséges fémek és árúk azokból ---	12. ₅	11. ₈	6. ₂	6. ₄
Gépek és géprészek --- --- ---	15. ₉	17. ₁	7. ₇	4. ₅
Járművek --- --- ---	0. ₁	0. ₅	6. ₂	5. ₅
Mű- és hangszerek, órák, rövidárúk ---	12. ₅	13. ₆	44. ₂	50. ₂
Konyhasó --- --- ---	0. ₂	0. ₂	0. ₄	0. ₃
Vegyészeti segédanyagok --- --- ---	7. ₅	6. ₆	5. ₂	5. ₀
Vegyészeti termékek, festő-, gyógy- és				
illatszerek --- --- ---	7. ₅	6. ₉	4. ₄	4. ₇
Gyertyák és szappan --- --- ---	0. ₈	0. ₇	0. ₇	0. ₇
Gyúárúk --- --- ---	0. ₇	0. ₇	3. ₆	4. ₃
Irodalmi és műtárgyak --- --- ---	15. ₅	14. ₈	8. ₄	8. ₃
Hulladékok --- --- ---	2. ₂	3. ₁	6. ₀	6. ₀

Az egyes országok illetőleg a határok szerint volt külforgalom (nemesérczek nélkül):

	Bevitel		Kivitel	
	1883	1884	1883	1884
Németország --- --- --- --- ---	393. ₃	380. ₅	457. ₄	406. ₇
Oroszország --- --- --- --- ---	29. ₉	29. ₇	28. ₃	25. ₉
Románia --- --- --- --- ---	38. ₉	33. ₄	48. ₈	45. ₄
Szerbia --- --- --- --- ---	15. ₅	13. ₅	17. ₂	17. ₅
Törökország, Montenegro --- --- ---	0. ₈	0. ₈	0. ₃	0. ₂
Olaszország --- --- --- --- ---	25. ₇	22. ₀	56. ₂	46. ₅
Svájcz --- --- --- --- ---	4. ₀	4. ₈	6. ₀	12. ₁
Trieszt --- --- --- --- ---	99. ₃	99. ₀	97. ₄	92. ₉
Egyéb kikötők --- --- --- --- ---	17. ₅	28. ₉	38. ₃	44. ₃

Vagyis %-ban:

	Bevitel		Kivitel	
	1883	1884	1883	1884
Németország --- --- --- --- ---	62. ₉₄	62. ₁₀	60. ₉₉	58. ₈₁
Oroszország --- --- --- --- ---	4. ₇₈	4. ₈₆	3. ₇₈	3. ₇₅
Románia --- --- --- --- ---	6. ₂₂	5. ₄₅	6. ₅₀	6. ₅₆
Szerbia --- --- --- --- ---	2. ₄₇	2. ₂₁	2. ₃₀	2. ₅₂
Törökország, Montenegro --- --- ---	0. ₁₃	0. ₁₃	0. ₀₄	0. ₀₃
Olaszország --- --- --- --- ---	4. ₁₂	3. ₅₉	7. ₄₉	6. ₇₃
Svájcz --- --- --- --- ---	0. ₅₅	0. ₇₈	0. ₈₀	1. ₇₅
Trieszt --- --- --- --- ---	15. ₈₉	16. ₁₆	12. ₉₉	13. ₄₄
Egyéb kikötők --- --- --- --- ---	2. ₈₀	4. ₇₂	5. ₁₁	6. ₄₁

Tekintettel azon körülményre, hogy a határok szerinti kimutatások csak nagyon elmosódott képet nyújtanak a kereskedelem irányáról, ujabban külön kimutatások szerkesztetnek arról, honnan hozatnak és hová vitetnek az áruk? Ezen kimutatások azonban nem nyújtanak pontos, számszerű kimutatást, azonban így is igényt tarthatnak némi figyelemre. E szerint az 1884-diki áruforgalom következő irányokban mozgott a fontosabb árucikkek szerint.

A mi mindenekelőtt a bevitelt illeti, úgy a következőket találjuk:

Hozatott:

Kakaobab --- --- ---	Áfrika és Kelet-Indiából (London, Bréma, Hamburg, Havre, Lissabon kikötőin át).
Kávé, nyers --- --- ---	Santos, Java, Ceylon, Manila, Portorico-ból (Antwerpen, Havre, Hamburg, Rotterdam, London és Amsterdamon át, de közvetlenül is).

Téa	Congo és Souchong (Hamburgen és Londonon át).
Bors	Bréma, Hamburg, Hollandia, London, Singapore, Sumatra, Penang, Batariából.
Fahéj	Chinából.
Sáfrán	Francia- és Spanyolországból.
Füge, szőlő, mazsola	Görögország- és Szicziából.
Czitrom, narancs	Olaszországból.
Mandula	Olasz- és Franciaországból.
Csokoládé	Svájcából (Neuchatel).
Dohány	Amerika, Nyugat- és Kelet-India, Törökország, Hollandia és Oroszországból.
Gabona	Oroszországból, Dunafejedelemségekből.
Rizs	India, Japan, Olaszországból.
Állatok	Szerbia, Dunafejedelemségek, Németország, Svájc, Anglia, Oroszországból.
Ásványolaj	Amerika, Oroszországból.
Vegyészeti cikkek	Németország, Angliából.
Nyers gyapot	Kelet-India (66%), Amerika (30%), Egyiptom (3%), Levante (1%).
Gyapotfonalak	Anglia, Skócia, Németország, Svájc.
Gyapotárúk	Anglia, Francia-, Németország, Elzász, Dél-Németország, Svájc.
Függönyök	Anglia (80%), Franciaország.
Szalag, zsinor, gomb	Németország (90%).
Kötött árúk	Szász-, Franciaország, Angliából.
Len	Oroszország (70%), Németország (20%), Belgium és Hollandia (10%).
Kender	Olaszország, Oroszországból.
Jute	Kelet-India (62%), Anglia (38%).
Jutefonal	Anglia, Belgium, Német-, Franciaország.
Lenárúk	Németország, Anglia, Olaszországból.
Battiszt	Franciaország, Írland, Belgiumból.
Hímzett szövetek	Franciaország (80%).
Bútor- és ruhaszövetek	Német-, Franciaországból.
Szőnyegek	Anglia és Németországból.
Nyers gyapjú	Ausztrália, Dél-Amerika, Oroszország, Románia, Szerbia, Törökországból.
Gyapjúfonal	Belgium, Anglia, Németországból.
Gyapjuszövetek	Németország, Belgium, Anglia, Franciaországból.
Selyemárúk	Anglia, Franciaország, Svájc, Olasz-, Németországból.
Papír	Németországból.
Üveg	Németország, Belgium, Anglia, Franciaországból.
Porcellán	Német-, Franciaország, Angliából.
Kőszén	Németországból.

Faárúk	Német-, Franciaországból.
Bútor	Német-, Franciaországból.
Zsebórák	Svájczból.
Rövidárúk	Német-, Franciaország, Angliából.
Vas és vasárúk	Németország, Anglia, Franciaországból.
Mozdonyok	Németország (90%), Franciaországból.
Varrógépek	Anglia, Németországból.

A kivitelnél kevés kivétellel az iparczikkék kelet felé, a nyersanyagok és élvezeti czikkek nyugat felé vitetnek.

Megkülönböztetvén a szárazföldi és tengeri kereskedelmet, a forgalom 1884 óta következő alakulást mutat:

	Szárazföldi kereskedelem millió forint	Tengeri
1854—1858-dik évi átlag	188.7	57.7
1859—1863 " " "	184.5	44.8
1864—1868 " " "	243.2	39.0
1869—1873 " " "	443.0	74.7
1874—1878 " " "	472.0	91.7
1879—1883 " " "	505.8	112.4
1884 " " "	484.7	127.9

Ha pedig az utolsó öt év eredményeit százalékokban számítjuk, a következőket találjuk:

	Szárazföldi kereskedelem		Tengeri	
	bevitel	kivitel	bevitel	kivitel
1880	80.35	82.77	19.65	17.23
1881	82.11	83.83	17.89	16.17
1882	81.99	83.28	18.01	16.72
1883	81.31	81.90	18.69	18.10
1884	79.12	80.15	20.88	19.85

Hogy az 1882-ben életbe léptetett különbözeti vámtételek a tengeri forgalomra emelőleg hatottak, még jobban mutatják a következő számadatok:

	Német határon át behozatott (mmázsa)			Kikötőkön át behozatott (mmázsa)		
	kávé	théa	fűszer	kávé	théa	fűszer
1881	262,820	4,047	13,373	87,463	88	6,994
1882	211,067	5,415	13,119	160,113	202	13,529
1883	91,252	1,908	2,118	243,859	976	19,791
1884	78,353	1,645	1,272	275,268	1,813	20,913

A fontosabb czikkek évi forgalma tett 1851-től kezdve átlagban:

		1851—55	1856—60	1861—65	1866—70	1871—75	1876—80	1881—84
Gyapot...	B.*mm.	329,560	395,050	249,212	389,928	513,276	637,105	890,460
	K.* "	2,458	3,426	11,454	26,280	17,799	37,303	92,921
Sör	B. mm.	8,236	8,418	5,831	3,777	4,202	4,833	17,580
	K. "	3,237	16,963	62,409	165,111	267,362	315,364	340,585
Vas	B. mm.	123,992	246,028	152,214	959,868	1,487,538	619,245	1,427,492
	K. "	7,604	17,220	34,095	42,288	57,522	127,033	102,952
Szarvasmarha...	B. darab	149,876	130,556	108,420	131,685	179,589	111,509	64,618
	K. "	93,070	99,670	138,058	139,305	145,986	170,920	116,573
Liszt**	B. mm.	53,666	105,310	151,130	158,809	416,317	558,018	251,148
	K. "	71,342	240,327	440,870	1,248,360	876,315	1,771,900	1,641,541
Kőszén	B. mm.	1,023,631	1,832,248	3,256,733	5,764,127	15,984,678	18,501,940	23,363,860
	K. "	855,231	1,843,935	3,425,168	7,534,157	17,517,963	30,819,241	38,357,031
Bor és szőlő	B. mm.	336,963	312,334	65,715	43,592	131,136	93,652	42,706
	K. "	74,065	106,175	120,821	150,193	141,647	396,612	438,258
Búza	B. mm.	726,000	317,205	324,933	388,372	1,480,197	1,937,133	1,936,445
	K. "	119,112	709,294	2,017,439	3,935,738	1,090,321	2,874,667	2,584,298
Gyapjú	B. mm.	89,235	99,025	112,682	131,790	151,784	183,284	252,774
	K. "	77,842	113,629	164,737	135,019	125,726	101,705	110,631
Czukor	B. mm.	398,193	212,751	45,755	15,558	15,226	11,797	12,723
	K. "	156	1,588	57,475	289,964	774,584	1,806,375	2,731,273
Sertés	B. darab	585,974	448,506	472,544	517,428	652,603	509,148	310,249
	K. "	83,448	103,933	149,511	252,944	168,117	317,282	241,160
Szesz	B. mm.	35,772	10,161	5,510	6,642	12,903	11,336	13,037
	K. "	4,979	34,890	37,745	147,084	50,759	171,558	211,547

* B. = Bevitel, K. = Kivitel. — ** És egyéb őrlmények.

A mi különösen a nemesérczek be- és kivitelét illeti, az a következő számokból kitűnik:

	Bevitel millió forintban	Kivitel millió forintban
1855—59	35. ₀	24. ₃
1860—64	26. ₈	35. ₆
1865—69	29. ₆	35. ₂
1870—74	39. ₅	41. ₁
1875—79	39. ₆	18. ₀
1880	32. ₁	22. ₅
1881	36. ₅	5. ₉
1882	22. ₅	48. ₈
1883	21. ₇	4. ₁
1884	12. ₆	9. ₈
1880—84	25. ₁	18. ₂

Az utolsó két évben mutatkozó forgalomból jut:

	Bevitel millió forintban		Kivitel millió forintban	
	1883	1884	1883	1884
Aranyra	0. ₂	0. ₀	0. ₂	0. ₁
Ezüstre	5. ₉	1. ₂	0. ₀	0. ₁
Aranyérmekre	13. ₉	10. ₂	1. ₉	3. ₀
Ezüstérmekre	0. ₆	0. ₄	0. ₁	4. ₈

A nemesérczek összes forgalmáról 1855—1884-ig következő érdekes adatok nyújtanak fölvilágosítást a határok szerint. Tett kilogrammban:

	Arany és aranyérmek		Ezüst és ezüstérmek	
	bevitel	kivitel	bevitel	kivitel
Németország	256,762	44,891	4.461,610	3.186,984
Oroszország	1,740	1,019	6,487	10,073
Románia, Szerbia, Törökország és Montenegro	41,175	15,338	130,844	90,964
Olaszország	9,878	8,670	91,455	1.321,226
Svájc	365	716	2,322	2,017
Trieszt	72,061	96,957	360,588	1.143,903
Egyéb kikötők	2,292	2,819	100,438	61,275

Az osztrák-magyar vámterületnek jövedelme 1866 előtt azaz míg olasz tartományait bírta, sokkal nagyobb volt, mint most.

Ha azonban ama tartományok jövedelmétől eltekintünk, akkor a vámjövedelem tesz a beviteli vám után:

1854	---	---	9. ₂	millió frtot	1870	---	---	20. ₄	millió frtot
1855	---	---	12. ₆	" "	1871	---	---	24. ₀	" "
1856	---	---	13. ₅	" "	1872	---	---	27. ₈	" "
1857	---	---	12. ₅	" "	1873	---	---	26. ₀	" "
1858	---	---	12. ₈	" "	1874	---	---	20. ₄	" "
1859	---	---	9. ₃	" "	1875	---	---	20. ₄	" "
1860	---	---	9. ₃	" "	1876	---	---	19. ₀	" "
1861	---	---	9. ₃	" "	1877	---	---	19. ₇	" "
1862	---	---	10. ₁	" "	1878	---	---	22. ₃	" "
1863	---	---	10. ₃	" "	1879	---	---	20. ₈	(arany) "
1864	---	---	9. ₄	" "	1880	---	---	26. ₀	" "
1865	---	---	9. ₅	" "	1881	---	---	29. ₄	" "
1866	---	---	9. ₆	" "	1882	---	---	37. ₇	" "
1867	---	---	11. ₇	" "	1883	---	---	45. ₀	" "
1868	---	---	17. ₅	" "	1884	---	---	44. ₇	" "
1869	---	---	20. ₃	" "					

A bevételből eszközöltetett az utolsó három évben:

	Ausztriára	Magyarországra
1880	91. ₃₇ ⁰ / ₀	8. ₆₃ ⁰ / ₀
1881	89. ₀₀ "	10. ₈₀ "
1882	88. ₆₄ "	11. ₁₂ "
1883	87. ₈₃ "	12. ₀₄ "
1884	87. ₅₉ "	12. ₁₀ "

1878 végéig azonkívül több cikk után kiviteli vám is szedtetett; de 1879 óta ily vám csak rongyok után szedetik. A kiviteli vám utáni bevétel volt (kerek összegben):

1875	---	---	240,000	frt	1880	---	---	63,000	frt
1876	---	---	228,000	"	1881	---	---	31,000	"
1877	---	---	179,000	"	1882	---	---	33,000	"
1878	---	---	139,000	"	1883	---	---	36,324	"
1879	---	---	9,000	"	1884	---	---	38,580	"

Az átviteli vám tett évi átlagban:

1853—57	---	---	0. ₇	millió frt	1873—77	---	---	0. ₂	millió frt
1858—62	---	---	0. ₄	" "	1878—82	---	---	0. ₀	" "
1863—67	---	---	0. ₃	" "	1883—84	---	---	0. ₀	" "
1868—72	---	---	0. ₁	" "					

A vámbevétel legnagyobb része a következő czikkekből kerül ki:

	1883	1884
	millió forint	
Kávé --- --- --- --- --- --- --- ---	12.7	13.3
Kőolaj --- --- --- --- --- --- --- ---	8.0	7.8
Vas és vasárúk --- --- --- --- --- --- --- ---	3.7	3.0
Gépek --- --- --- --- --- --- --- ---	2.0	2.0
Gyapotfonalak --- --- --- --- --- --- --- ---	1.8	1.3
Gyapjúárúk --- --- --- --- --- --- --- ---	1.5	1.7
Déli gyümölcsök --- --- --- --- --- --- --- ---	1.1	1.5

Az adóvisszatérítés tett 1884-ben 24.7 millió frtot és pedig czukorért 24.7, sörért 0.4, szeszért 3.0 millió frtot.

II. *Az átviteli kereskedelem.* Minthogy az átviteli kereskedelem nem esik vám alá, az ebbeli adatok kevésbé részletesen mutathatók ki, miért is az értékmegállapítás csak megközelítő értékű. Az utolsó években tett az átvitel:

	Mennyiség millió mmázsában	Érték millió forintban
1878 --- --- --- --- --- --- --- ---	6.9	387.1
1879 --- --- --- --- --- --- --- ---	4.2	318.8
1880 --- --- --- --- --- --- --- ---	4.4	341.4
1881 --- --- --- --- --- --- --- ---	4.0	363.7
1882 --- --- --- --- --- --- --- ---	4.6	286.9
1883 --- --- --- --- --- --- --- ---	4.4	311.5
1884 --- --- --- --- --- --- --- ---	4.4	310.9

Az összes átviteli kereskedelemről esik:

	A bevitelnél		A kivitelnél	
	1883	1884	1883	1884
Németországra --- --- --- --- --- --- --- ---	44.69	38.95	43.85	46.29
Oroszországra --- --- --- --- --- --- --- ---	19.79	24.72	5.89	6.05
Romániára --- --- --- --- --- --- --- ---	1.98	1.80	5.66	5.91
Szerbiára --- --- --- --- --- --- --- ---	7.98	8.50	3.58	3.84
Montenegró, Törökországra --- --- --- --- --- --- --- ---	2.68	2.32	0.23	0.26
Olaszországra --- --- --- --- --- --- --- ---	9.67	9.72	9.77	9.99
Svájcra --- --- --- --- --- --- --- ---	1.32	1.52	23.30	19.15
Triesztre --- --- --- --- --- --- --- ---	10.94	11.34	5.25	4.35
Egyéb kikötőkre --- --- --- --- --- --- --- ---	0.95	1.13	3.07	4.16

Magyarország áruforgalma.

Az 1884-dik év áruforgalmi statisztikája először ad nekünk teljesebb és megbízhatóbb képet külkereskedelmünkről. Ez évben először szerepel a kimutatásokban a postaforgalom is, és mily szerepet játszik az, azt abból láthatjuk, hogy cikkek, melyeknek forgalma azelőtt igen csekélynek volt kimutatva, most milliókkal szerepelnek. A helyesebb értékszámítás is emeli e kimutatások értékét, melyek az Ausztriával most folyó szerződési tárgyalásoknál oly nagy fontossággal bírnak.

Szem előtt tartva a kimutatások változott alapját, mindenekelőtt adjuk külkereskedelmünk általános képét azon időponttól kezdve, melyben az 1881. XIII. törvényczikk alapján külkereskedelmünk statisztikája újból* összeállítatik. E szerint tett:

	Bevitel	Kivitel	Összesen
	millió forint		
1882	438. ₉	446. ₄	885. ₃
1883	475. ₈	454. ₅	930. ₃
1884	484. ₄	393. ₆	878. ₀

A főcsoportok szerint pedig tett a külkereskedelem:

	1882		1883		1884	
	bev.	kiv.	bev.	kiv.	bev.	kiv.
	millió forintban					
Élelmi és élvezeti tárgyak	41. ₂	200. ₁	54. ₃	196. ₇	44. ₆	165. ₉
Nyers anyagok	27. ₇	92. ₅	39. ₂	96. ₉	35. ₅	70. ₇
Gyártmányok	369. ₉	153. ₈	382. ₂	160. ₈	404. ₂	165. ₉

* A régiebb adatok szerint tett külkereskedelmünk:

	Behozatal		Kivitel	
	átvitel levo- nása nélkül	átvitel le- vonásával	átvitel levo- nása nélkül	átvitel le- vonásával
1867	286. ₇	—	282. ₇	—
1868	377. ₃	319. ₇	351. ₄	329. ₉
1869	479. ₁	408. ₉	345. ₂	329. ₇
1870	409. ₇	344. ₀	357. ₄	342. ₈
1871	542. ₇	472. ₃	375. ₄	357. ₇
1872	570. ₅	488. ₁	331. ₁	313. ₀
1873	518. ₀	456. ₇	318. ₁	300. ₀
1874	521. ₈	452. ₃	304. ₁	288. ₀

Az 1884-dik évet alapul véve, esik tehát nálunk:

	Bevitel	Kivitel
Élelmi és élvezeti czikkekre	9.2 ⁰ / ₀	42.1 ⁰ / ₀
Nyers anyagokra	7.3 "	17.9 "
Gyártmányokra	83.5 "	40.0 "

Részletezve a fenti adatokat a következő eredményeket nyerjük (1884):

1. Nyersanyagok.

a) Ipari segédanyagok:

	Bevitel millió forint	Kivitel
Az állatországból	15.8	26.8
A növényországból	13.3	42.1
Az ásványországból	6.3	1.6

b) Élelmezési és élvezeti czikkek.

Az állatországból	11.5	71.6
A növényországból	32.6	93.2
Az ásványországból	0.3	1.1

2. Gyártmányok.

A ruházati ipar készítményei és a számára készített segédanyagok	181.3	26.9
Különféle szerves anyagokból készült czikkek	84.6	21.1
Tápszerek és egyéb fogyasztási czikkek	45.2	80.7
Vegyészeti czikkek	24.0	7.3
Műipari czikkek	11.4	1.7
Gépek, eszközök, mű- és hangszerek, készleteszközök	15.9	5.3
Vas és vasárúk	20.0	5.5
Egyéb fémek és fémárúk	7.6	5.9
Nem fémszerű czikkek ásványokból	13.9	2.2

Az egyes államok szerint tett hazánk:

	1884	
	bev. millió forintban	kiv.
Ausztria	403.7	280.0
Németország	18.5	43.2
Svájc	2.7	6.7
Olaszország	3.3	5.8
Franciaország	1.1	14.3

	1884	
	bév. millió	kiv. forintban
Belgium és Németalföld	0.9	2.8
Nagybritannia	7.4	13.9
Oroszország	0.2	0.8
Bosznia és Hercegovina	1.8	2.3
Románia	20.0	9.3
Szerbia	11.5	6.4
Balkán félsziget	4.3	3.1
Más államok	8.4	4.8

Külkereskedelmünk legerősebb Ausztriával, melyre az egész forgalom 77.3 %-a (1884) esik. Azonban ennek oka csak az, hogy Ausztria nemzetközi kereskedelmünkben a közvetítő szerepét játssza. A forgalmi statisztika nem képes az áruk tulajdonképi rendeltetési és származási helyét velünk tudatni, csak azt, hol történt az áru feladása, vagy hová? Ennek következménye azután az, hogy egy jelentékeny része azon áruknak, melyek a forgalmi statisztika szerint Ausztriába mennek, onnét tovább küldetnek, és a melyek Ausztriából jönnek, más országokból származnak. Tehát Ausztriában sem oly mérvben a fogyasztónk, mint a forgalmi statisztika azt mutatja, sem nem termelők. Mily szerepet játszik Ausztria nemzetközi kereskedelmünk közvetítésében, azon körülmény mutatja, hogy az osztrák-magyar monarchia összes külkereskedelmében Magyarország közvetlen külkereskedelme 1884-ben csak 14.9 %-al szerepel.

A mi különösen mezőgazdasági czikkeink (liszttel együtt) kivitelét a különböző államokba illeti, azt a következő számok mutatják:

	1882	1883	1884
	millió forintban		
Ausztriába	122.0	133.1	112.5
Németországba	38.2	26.5	16.9
Svájcba	9.9	8.1	5.4
Olaszországba	0.6	0.8	0.5
Más országokba	18.2	25.0	19.3

Átmegyünk az egyes árucsoportok ismertetésére. --- Az 1882-ben életbeléptetett vámtarifa a régi 19 osztály helyett 50-et különböztet meg. Ezek szerint volt 1884-ben:

	Behozatal forintban	Kivitel
Gyarmatárúk --- --- --- ---	7.483,915	700,222
Fűszerek --- --- --- ---	731,646	97,756
Déli gyümölcs --- --- --- ---	1.490,281	57,945
Cukor --- --- --- ---	11.967,316	4.908,594
Gabna és hüvelyesek; liszt és órle- mények; rizs --- --- --- ---	19.737,724	130.304,286
Dohány --- --- --- ---	9.194,886	7.428,417
Főzelék, gyümölcs, növények és nö- vényrészek --- --- --- ---	6.465,548	17.371,949
Vágó- és igásmarha --- --- --- ---	12.530,388	63.806,360
Más állatok --- --- --- ---	103,088	4.758,978
Állati termények --- --- --- ---	8.038,681	14.163,448
Zsiradékok --- --- --- ---	2.557,848	4.228,711
Zsiros olajok --- --- --- ---	3.026,406	1.095,787
Italok --- --- --- ---	19.095,488	22.812,497
Etelek --- --- --- ---	5.155,836	1.992,385
Fa, szén és tőzeg --- --- --- ---	9.028,867	21.874,227
Esztergályos és faragó anyagok ---	1.351,233	1.606,096
Ásványok --- --- --- ---	1.824,292	1.318,070
Gyógyszer és illatszer-anyagok ---	901,762	281,022
Festő és cserző anyagok --- ---	2.774,609	5.695,601
Mézgák és gyanták --- ---	970,823	87,236
Ásványolajok, továbbá barnaszén és szénpala-kátrány --- --- --- ---	8.111,953	945,687
Pamut, pamutfonalak és pamutárúk	61.089,874	5.112,537
Len, kender, juta és más külön meg- nem nevezett növényi fonó-anyagok, az ezekből készült fonalak és árúk	24.268,530	2.628,578
Gyapjú, gyapjúfonál és gyapjú árúk	55.717,157	16.953,429
Selyem és selyemárúk --- --- ---	21.710,655	2.628,578
Ruházatok, fehérnemű és pipere-árúk	28.730,314	11.401,772
Kefekötő- és szitakötő-árúk --- ---	908,839	302,950
Áruk szalmából és háncsból --- ---	377,841	535,704
Papiros és papiros-árúk --- --- ---	5.360,294	1.814,407
Kaucsuk s guttapercha, valamint az azokból való árúk --- --- ---	1.279,275	104,148
Viaszos vászon és viaszos tafota ---	1.141,046	25,659
Bőr és bőrárúk --- --- --- ---	30.854,394	5.852,676
Szűcsárúk --- --- --- ---	2.254,756	1.265,758
Fa és csont-árúk --- --- --- ---	9.256,046	3.788,331
Üveg és üveg-árúk --- --- --- ---	2.776,573	612,531
Kőárúk --- --- --- ---	8.033,404	1.005,869
Agyag-árúk --- --- --- ---	3.077,394	586,144
Vas és vasárúk --- --- --- ---	20.006,147	5.578,791
Nemtelen fémek s az ezekből való árúk	3.603,975	1.077,680
Gépek és géprészek --- --- --- ---	10.266,837	3.436,733

	Behozatal forintban	Kivitel
Kocsik és hajók	1.569,044	1.206,792
Nemes fémek és ércpénz	4.036,133	4.840,687
Műszerek, órák és apró áruk	32.267,452	6.853,621
Konyhasó	1.013,462	53,550
Vegyészeti segédanyagok	3.316,319	1.381,274
Vegyészeti árúk, gyógy-, festő- és illatszerek	4.350,865	2.846,596
Gyertya és szappan	2.206,963	353,114
Gyujtószer	526,701	236,261
Irodalmi és műtárgyak	11.427,628	1.761,268
Hulladékok	478,974	4.377,034

A mi különösen a *mezei termelvények és örlemények* kivitelét illeti, az következőképen alakult:

	Behozatal forintban	Kivitel
Buza	6.576,865	34.942,676
Kétszeres	17,404	117,541
Rozs	325,368	9.006,610
Árpa	1.066,316	18.898,798
Maláta	13,005	1.052,333
Zab	587,071	6.487,803
Kukoricza	3.293,774	5.873,939
Pohánka	12,133	99,384
Köles	463,721	260,448
Hüvelyesek	271,266	2.511,455
Rizs	5.740,364	965,864
Liszt	1.236,803	48.504,718
Másféle örlemény	133,634	1.582,657
Burgonya	87,522	124,619
Friss szőlő	61,091	221,594
Másféle friss gyümölcs	1.172,342	526,378
Friss főzelék	275,712	532,672
Vörös- és foghagyma	31,244	55,063
Élő növények	46,011	18,948
Széna, szalma, tengeri fű	338,161	562,508
Repcze	22,040	3.194,113
Mák	97,299	9,822
Len- és kendermag	33,766	344,406
Lóhere	352,990	934,675

A mi pedig a kivitelt *állatokban és állati termékekben* illeti, annak főtételei következők (a bevitt is föltüntetjük, mely egyes czikkeken elég jelentékeny):

	Behozatal forintban	Kivitel
Ökör	1.984,934	20.756,935
Tehén	642,865	396,460
Borjú	229,908	95,625
Juh és kecske (kos, ürü, bak)	892,600	3.208,900
Sertés	7.008,190	35.013,060
Ló	1.685,600	4.098,050
Baromfi	17,448	2.031,555
Bárány, juh, borjú, kecskebőr	3.846,089	2.905,754
Marhabőr	3.786,736	1.018,207
Tollak	89,610	5.055,943
Tojás	15,032	2.378,634

Legnagyobb a kivitel szarvasmarhákban és sertésben. Érdekes azonban, hogy a baromfitenyésztés maga is mintegy tíz milliónyi kivittel szerepel, miért is ezen termelési ág fontosságára nem lehet eléggé figyelmeztetni. Örvendetes azon körülmény is, hogy az 1881—82-diki évhez képest ezen cikkekben további emelkedés mutatkozik a kivitelben; csak a tojáskivitel, úgy látszik, megállapodott. A többi cikkek közül is a szarvasmarha és sertések kivitele mutat jelentékeny emelkedést, a lovaké inkább csökkent.

Végre föltüntetjük a következőkben még néhány fontosabb cikkek forgalmát (1884):

a) Behozatal.

	Forintban
Kávé	7.235,678
Déli gyümölcs narancs és citrommal együtt	1.490,281
Cukor	11.967,316
Nyers dohány	2.118,326
Dohánygyártmányok	7.076,560
Faolaj	1.624,910
Sör	2.344,304
Szesz	2.177,947
Bor hordókban	11.169,746
Sajt	1.560,961
Fűrészelt faárú	3.507,161
Kőszén és koks	4.408,719
Indigo	1.352,228
Kőolaj	7.427,057
Pamut-fonál	11.177,145
Pamutvászon	3.455,657

	Forintban
Kötött áruk pamutból	1.978,440
Len-fonál	2.478,196
Zsákok	3.357,870
Nyers gyapjú	3.310,443
Pamutszövetek	41.829,365
Lenszövetek	8.707,397
Lenvászon, csipkék lenből	1.522,015
Juta-árak	1.441,658
Gyapjuszövetek	48.090,077
Kötött áruk gyapjúból	1.383,175
Fehérnemű	4.282,271
Férfi ruházatok	9.260,683
Női ruházat	8.416,507
Selyem és selyemárak	21.710,655
Kalapok	4.476,773
Papiros és papiros áruk	5.360,294
Talpbőr	5.794,118
Viaszos vászon	1.052,664
Felső bőr	4.517,570
Bőröndös áruk	4.967,911
Szűgyártó áruk	2.132,651
Finom bőrárak	5.093,662
Czipők és csizmák	5.664,297
Finom faárak	1.833,882
Csontárak	1.374,627
Fabutorok	3.262,943
Drága és féldrága kövek	7.557,500
Vas és aczél rudakban	2.529,776
Sinek	1.279,561
Vas és aczélpléh	1.284,594
Öntött vasárak	1.550,175
Kovácsolt vasárak	2.835,562
Szerszámok	1.551,135
Szögek	3.820,790
Cséplőgépek	1.524,104
Locomobilok	1.313,195
Géprészek	5.624,570
Vasuti kocsik	1.316,350
Stearin gyertyák	1.286,666
Disznózsír	129,560
Kovácsolt vasrudak	2.835,562
Közhasznú műszerek	1.318,770
Harmónium, vonó és fuvó hangszerek	1.611,080
Zsebórák	7.477,440
Aranyműves áruk	8.369,400
Ezüstműves áruk	5.868,660
Leoni drót és fonadékok, valódiak	1.192,800

	Forintban
Gyermekjátékszerek	1.830,028
Könyvek	3.146,063
Képek	6.159,285
Festmények	1.843,125

Ezen adatok igen tanulságosak; mutatják mérlegünknek passiv tételeinek legérdekesbjeit, melyek épen ez oknál fogva bővebb magyarázatot nem igényelnek.

b) Kivitel.

	Forintban
Finomított cukor	4.331,184
Nyers dohány	7.233,601
Disznózsir	2.145,613
Szesz	7.657,663
Bor hordókban	12.275,901
Ásványvíz	1.126,343
Épület- és műfa	2.455,413
Donga	12.329,316
Fűrészelt faárú	5.134,274
Cserző héjak	3.806,335
Gubacs	1.121,305
Pamutfonal	1.542,356
Pamutszövet	3.096,683
Gyapjú, nyers	9.193,019
Gyapjúsövetek	6.717,775
Selyemszövetek	1.296,199
Fehérneműek	1.032,921
Férfi ruházatok	5.267,275
Női „	3.625,698
Felső bőr	1.090,976
Bőröndös árúk	1.119,629
Czipők és csizmák	1.689,951
Vas és aczél rudakban	1.348,723
Kovácsolt vasárúk	1.063,390
Géprészek	2.605,457
Vasuti kocsik	1.038,800
Zsebórák	1.162,560
Aranyműves árúk	3.086,200
Ezüstműves árúk	1.483,860
Korpa	1.689,527
Rongyok	1.229,384

XXXVI.

Külkereskedelem és vámbevétel a többi államokban.

		Bevitel		Kivitel	
Nagybritannia	--- (1884)	390. ₀	millió font	295. ₉	millió font
Franciaország *	(1884)	4,526. ₀	« frank	3,350. ₁	« frank
Németország	--- (1884)	3,284. ₉	« márka	3,269. ₄	« márka
Olaszország	--- (1884)	1,343. ₈	« lire	1,096. ₄	« lire
Belgium	--- (1883)	2,805. ₄	« frank	2,605. ₅	« frank
Németalföld	--- (1883)	991. ₂	« forint	646. ₀	« forint
Dánia	--- (1883)	288. ₅	« krona	199. ₉	« krona
Svédország	--- (1883)	333. ₉	« «	256. ₅	« «
Norvégia	--- (1884)	158. ₇	« «	112. ₁	« «
Oroszország					
(európai)	--- (1883)	508. ₆	« rubel	607. ₈	« rubel
Finnland	--- (1883)	15. ₇	« «	15. ₅	« «
Oroszország					
(ázsiai)	--- (1883)	33. ₀	« «	17. ₀	« «
Románia	--- (1884)	294. ₉	« lei	184. ₁	« lei
Szerbia **	--- (1884)	51. ₀	« dinar	38. ₇	« dinar
Bulgária	--- (1884)	46. ₃	« leu	48. ₈	« leu
Törökország	(1884—85)	1,975. ₇	« piaster	1,239. ₀	« piaster
Portugal	--- (1884)	35. ₃	« milreïs	21. ₈	« milreïs
Spanyolország	(1883)	893. ₄	« pesetas	719. ₄	« pesetas
Egy.-Államok	(1883—84)	667. ₆	« dollar	724. ₉	« dollar
Egyiptom **	--- (1884)	836. ₄	« e. piaster	1,267. ₉	« e. piaster

A főárúcsoportok következőképen voltak képviselve a bevitelnél és kivitelnél:***

a) Bevitel.

	Élvezeti cikkek	Nyers- anyagok m i l l i ó	Gyárt- mányok
Nagybritannia	170. ₄	136. ₃	40. ₈
Franciaország	1,717. ₇	1,708. ₈	551. ₃
Németország	1,131. ₇	1,031. ₅	608. ₇
Olaszország	320. ₃	425. ₆	390. ₂

* Commerce special.

** Átvitel nélkül.

*** Pénznemek úgy mint fent.

	Élvezeti cikkek	Nyers- anyagok millió	Gyárt- mányok
Belgium --- --- --- ---	625. ₉	442. ₁	107. ₄
Németalföld --- --- --- ---	292. ₉	252. ₁	109. ₅
Dánia --- --- --- ---	106. ₀	91. ₇	90. ₈
Oroszország --- --- --- ---	110. ₆	191. ₄	85. ₅
Spanyolország --- --- --- ---	270. ₃	196. ₃	201. ₁
Éjszak-Amerika --- --- --- ---	245. ₃	129. ₀	208. ₄
Egyiptom --- --- --- ---	197. ₅	151. ₆	319. ₉

b) Kivitel.

	Élvezeti cikkek	Nyers- anyagok millió	Gyárt- mányok
Nagybritannia --- --- --- ---	10. ₉	37. ₆	158. ₆
Franciaország --- --- --- ---	856. ₁	610. ₈	1,520. ₀
Németország --- --- --- ---	641. ₇	504. ₇	1,762. ₅
Olaszország --- --- --- ---	321. ₃	447. ₃	146. ₅
Belgium --- --- --- ---	264. ₇	363. ₄	389. ₀
Németalföld --- --- --- ---	233. ₈	141. ₆	80. ₄
Dánia --- --- --- ---	149. ₄	28. ₁	22. ₄
Oroszország --- --- --- ---	419. ₈	148. ₃	5. ₉
Spanyolország --- --- --- ---	431. ₀	151. ₂	24. ₈
Éjszak-Amerika --- --- --- ---	343. ₄	242. ₅	58. ₇
Egyiptom --- --- --- ---	363. ₂	30. ₀	828. ₀

A vámbevétel tesz: *

Összes bevétel Vámbevétel
millió

Nagybritannia --- --- --- ---	119. ₂	20. ₃
Franciaország ** --- --- --- ---	3,016. ₀	340. ₈
Németország --- --- --- --- (1885)	611. ₉	199. ₃
Olaszország *** --- --- --- --- (1886)	1,365. ₇	178. ₀
Belgium --- --- --- --- (1885)	319. ₈	26. ₅
Németalföld --- --- --- --- (1885)	120. ₇	4. ₉
Svédország --- --- --- --- (1886)	82. ₃	29. ₀
Norvégia --- --- --- --- (1883—84)	40. ₈	18. ₆
Oroszország --- --- --- --- (1885)	866. ₂	106. ₃
Románia --- --- --- --- (1885—86)	130. ₀	?
Szerbia --- --- --- --- (1884—85)	46. ₀	5. ₅
Portugal --- --- --- --- (1885—86)	31. ₉	7. ₉
Spanyolország --- --- --- --- (1885—86)	872. ₅	134. ₀
Egyesült-Államok --- --- --- --- (1883—84)	348. ₅	195. ₀

* Pénznem úgy mint fent.

** Általános budget.

*** Rendes bevételek.

Az osztrák-magyar konzulátusok.

A külkereskedelem fontos tényezőit képezik a konzulátusok. A legújabb kimutatások szerint az osztrák-magyar monarchia konzulátusainak létszáma (a zárjel közötti számok a valóságos államhivatalnokok vezetése alatt álló konzulátusok számát adják) a következő:

1. Európa.

	Főkonzulátusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
Németország	5 (1)	10 (1)	2	4	21 (2)
Franciaország	2 (2)	8	7	14	31 (2)
Nagybritannia	2 (2)	1 (1)	20	10	33 (3)
Olaszország	4 (2)	9 (1)	15	10	38 (3)
Oroszország	4 (4)	4 (1)	7	6	21 (5)
Svéd- és Norvégország	1	3	—	3	7
Dánia	1	—	—	—	1
Németalföld	—	1 (1)	2	—	3 (1)
Belgium	—	4	—	—	4
Spanyolország	2 (1)	3	6	21	32 (1)
Portugália	1	1	2	7	11
Monaco	—	1	—	—	1
Svájc	—	3 (1)	—	—	3 (1)
Török birodalom	5 (5)	8 (8)	5 (1)	11 (1)	29 (15)
Rumánia	—	7 (6)	9 (4)	—	16 (10)
Szerbia	—	1 (1)	1 (1)	—	2 (2)
Montenegró	—	—	1 (1)	—	1 (1)
Görögország	—	4 (4)	4	14	22 (4)
Tengerentúli birtokok					
Nagybritannia	—	2	—	—	2
Összesen Európa	27 (17)	70 (25)	81 (7)	100 (1)	278 (50)

2. Ázsia.

	Főkonzulátusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
a) Önálló államok					
China	1 (1)	—	—	—	1 (1)
Japán	—	1 (1)	—	—	1 (1)
Siam	—	1	—	—	1
Perzsia	—	1	—	—	1
Átvitel	1 (1)	3 (1)	—	—	4 (2)

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
Áthozatal	1 (1)	3 (1)	—	—	4 (2)
b) Európai államok birtokai :					
Franciaország	—	1	—	—	1
Nagybritannia	1	8 (1)	1	4	14 (1)
Németalföld	—	1	—	1	2
Török birodalom	3 (3)	1 (1)	8 (2)	19	31 (6)
Portugalia	1	—	—	—	1
Spanyolország	—	1	—	—	1
Összesen Ázsia	6 (4)	15 (3)	9 (2)	24	54 (9)

3. Afrika.

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
a) Önálló államok :					
Marokkó	1 (1)	—	—	7	8 (1)
Zanzibar	—	1	—	—	1
b) Európai államok birtokai :					
Franciaország	1	—	2	3	6
Nagybritannia	—	5	1	—	6
Török birodalom	2 (2)	4 (2)	6	12	24 (4)
Összesen Afrika	4 (3)	10 (2)	9	22	45 (5)

4. Amerika.

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
a) Önálló államok :					
Egyesült-Államok	1	14	4	—	19
Argentína	1 (1)	—	—	—	1 (1)
Brazília	1	3	6	—	10
Chile	1	5	—	—	6
Columbia	—	3	—	—	3
Costa Rica	—	1	—	—	1
Ecuador	—	1	—	—	1
Guatemala	—	1	—	—	1
Haiti	—	2	—	—	2
Honduras	—	1	—	—	1
Nicaragua	—	1	—	—	1
Peru	1	1	1	3	6
San-Domingo	—	1	—	—	1
San-Salvador	—	1	—	—	1
Uruguay	—	1	—	—	1
Venezuela	—	3	—	—	3
Átvitel	5 (1)	39	11	3	58 (1)

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
Áthozatal	5 (1)	39	11	3	58 (1)
b) Európai államok birtokai :					
Dánia	—	1	—	—	1
Nagybritannia	—	6	—	1	7
Spanyolország	1	1	3	—	5
Összesen Amerika	6 (1)	47	14	4	71 (1)

5. Ausztrália.

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
a) Önálló államok :					
Hawaii	—	1	—	—	1
b) Európai államok birtokai :					
Nagybritannia	—	3	—	—	3
Összesen Ausztrália	—	4	—	—	4

Összesítés.

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
Európa	27 (17)	70 (25)	81 (7)	100 (1)	278 (50)
Ázsia	6 (4)	15 (3)	9 (2)	24	54 (9)
Afrika	4 (3)	10 (2)	9	22	45 (5)
Amerika	6 (1)	47	14	4	71 (1)
Ausztrália	—	4	—	—	4
Összesen	43 (25)	146 (30)	113 (9)	150 (1)	452 (65)

XXXVIII.

Az osztrák-magyar bank.

Fő- és ágintézetek. 1885. évben 4 mellékhely állíttatott fel, még pedig Bregenz, Feldkirch, Marburg és Varasdon. 1885. deczember 31-én e szerint, a központi szolgálat számára Bécsben létező osztályokon kívül fennállottak: a két főintézet Bécsben és Budapesten, továbbá a birodalmi tanácsban képviselt országokban és királyságokban 23 fiókinézet és 16 mellékhely, valamint a magyar korona országaiban 15 fiókinézet és 13 mellékhely; összesen 40 bankintézet és 29 mellékhely. A bank működése tehát 1885. évben 69 bankhelyre terjedett ki.

A műveletek összesége. A bank összes műveletei 1885. évben tettek 1.316,204.915 frtot, 1884. évben azok tettek 1.470,421.259 forintot. A műveletek tehát 1885. évben 154,215.344 frttal csökkentek.

Érczkészlet és külföldi helyekre szóló váltók. Az érczkészlet tett: 1885. évi decz. 31-én ezüstben 129.723,317 forint 25 krt, aranyban 69.072,718 forint 8⁵ krt, együtt 198.796,035 frt 33⁵ krt. — 1884. évi decz. 31-én ezüstben 128.568,175 frt 50 krt. aranyban 78,822.132 frt 99 krt, együtt 205.390,308 frt 49 krt. — 1885. évben tehát szaporodott ezüstben 3.155,141 frt 75 krral, csökkent aranyban 9.749,414 frt 90⁵ krral, csökkent együtt 6.594,273 frt 15⁵ krral. — Az ezüstkészlet szaporodása keletkezett: a banknál eszközlött fizetésekből, még pedig: átutalásokból a forgatmányi (giró-) üzletben 30,350,910 frt, közvetlen fizetésekből 2.972,598 frt, 33 323,508 frt, a m. kir. pénzügyi kormányzat követeléséből 250,300 forint, törvényes ezüstpénz beváltásából $\frac{1}{4}$ száztóli díj mellett 25,534 frt, készpénz-letétekből 9.373,740 frt, 42.973,082 frt. Ellenben kiadatott: különféle üzletekben alpari 10.177.440 frt 25 kr, eladás által a megalkudott árfolyamon 18.032,693 frt, a forgatmányi (giro-) üzletben 1.182,867 frt, készpénz letétekből 10.424,940 frt, 39.817,940 frt 25 kr, tehát fenti szaporodás 3.155,141 frt 75 kr. — Az 1878. évi augusztus 31-iki álláshoz képest, mely idő óta a banknál nagyobb ezüst-összegek a forgalomból befolynak, a bank ezüstkészlete 1885. évi december 31-én 59.645,833 frt 52⁵ krral szaporodott. Az arany-készlet csökkenése keletkezett: aranyban fizetendő váltók bevásárlása által 9.532,878 frt 80⁵ kr. Különféle üzletekbeni kiadások által 9.102,473 frt 49 kr, 18.635,352 frt 29⁵ kr. Ellenben különféle üzletekben befolyt 8.885,937 frt 39 kr, tehát csökkenés 9.749,414 frt. 90⁵ kr. 1885. évben az összes érczkészlet elérte: a legmagasabb állást január 31-én 206.659,000 frt, a legalacsonyabb állást május 15-én 194.023,000 frt. átlagos állása tett 198.855,000 frt. — A külföldi helyekre szóló, aranyban fizetendő váltók készlete tett: 1885. decz. 31-én 929,525 frt 5 kr 2 £, 1 £ = 10 frt 21⁵ kr. 9.495,100

frt 51 kr. 1.494,051 frt 45 kr mm. 1 mm, = 50 kr, 747,025 frt 73 kr. 10.242,126 frt 24 k. 1884. december 31-én 31,945 frt 1 kr 3 £, 1 £ = 10 frt 21.⁵ kr, 326,318 frt 81 kr, 25,200 frt mm. 1 mm. = 50 kr, 12,600 frt, 338,918 frt 81 kr, tehát szaporodott 9.903,207 frt 43 krral. — Az aranyban fizetendő váltóknál 1885. évben mutatkozott a legmagasabb állás június 23-án 10.583,000 frt, a legalacsonyabb állás jan. 7-én 338,000 frt, az átlagos állás 8.900,000 frt. 1885. évi december 31-én a főlebb kimutatott 10.242,126 forint 54 krajczár, összegü készlet árkelet-értéke 12,666,583 forint 12 krra rugott. Az összforgalom 1885. évben ment 77.945,268 forint 9 krajczárra. Ennél, valamint a nemes érczekben való üzleteknél összesen 370,201 forint 96 krajczár (1884. évben: 386,945 frt 98.⁵ kr), tehát 16,744 frt 2.⁵ krral kisebb jövedelem éretett el, mint a múlt évben. A bank arany és külföldi helyekre szóló arany-váltó összbirtoka 1885. évi december 31-én 79.314,844 frt 32.⁵ krra rugott (1884. évben: 79.161,051 frt 80 kr) tehát 1885. évben 153,792 frt 52.⁵ krral szaporodott.

Államjegyek a bank pénztáraiban. A bank pénztáraiban levő államjegyek tettek 1885. évi december 31-én 4.496,136 frtot, 1884. évi december 31-én 5.280,416 frtot, 1885. évben tehát csökkentek 784,280 frttal. — A bank pénztáraiban levő államjegyek elérték a legmagasabb állást július 23-án 8.511,000 frttal, a legalacsonyabb állást október 7-én 1.176,000 frttal, átlagos állásuk volt 3.446,000 frttal.

Bankjegy-forgalom. A bankjegy-forgalom tett: 1885. évi december 31-én 363.603,020 frt, 1884. évi december 31-én 375.725,030 frtot, csökkent tehát 1885. évben 12.122,010 frttal. — A bankjegy-forgalom 1885. évben elérte a legmagasabb állást január 7-én 371.772,000 frttal, a legalacsonyabb állást augusztus 15-én 330.026,000 frttal, átlagosan forgalomban volt bankjegy 347.376,000 frt. — 1885. évi december 31-én a bankjegy-forgalom állott: 107,649 darab 1,000-esből 107.949,000 frt, 1.159,506 darab 100-asból, 115.950,600 frt, 14.000,342 darab 10-es-

ből 140.003,420 frt, együtt 15.267,497 darabból, melyek összege 363.603,020 frt.

A bankjegy-forgalom fedezete. Forgalomban lévő bankjegyek 1885. évi deczember 31-én 363.603,020 frt. Ebből az érczkészlet által fedezve 198.796,035 frt 33.⁵ kr. Tehát a bankszerűen fedezendő 200.000,000 frtnyi kontingensből forgalomban volt 164.806,984 frt 66.⁵ kr. Ide járulnak: Azonnal visszafizetendő idegen pénzek, még pedig: 1. Elismervény mellett: Beváltandó utalványok 952,463 frt 34 kr. 2. Folyó számlára: Forgatmányi (giro-) követelések 2.667,865 frt 46 kr. Követelések a bizományi és letéti üzletből 662,119 frt 1 kr. Készpénz-letétek 533,503 forint 29.⁵ kr, 4.815,951 frt 10.⁵ kr. Bankszerűen fedezendő főösszeg 169.622,935 frt 77 kr. Bankszerű fedezet: Külföldi helyekre szóló, aranyban fizetendő váltók 10.242,125 frt 24 kr. Leszámitolt váltók és értékpapírok 136.442,984 frt 4 kr. Kézi zálogra adott kölcsönök 27,216,700 frt. Osztrák- és magyar állami, országos és községi adósságok beváltott lejárt értékpapirjai és szelvényei 197,931 frt 32 kr. Államjegyek 4.496,136 frt, együtt 178.595,877 frt 60 kr. — Az 1885. évi deczember 31-én bankszerűen fedezendő összeg tehát túlfedezve volt 8.972,941 frt 83 krral. A forgalomban levő bankjegyek 1885. év folyamában átlagosan 57.²⁴ százalékkal ércz által voltak fedezve (1884. évben 53.⁵⁰ százalékkal).

Kamatláb. A kamatláb a bank üzleteiben 1885. évben változatlan maradt és így mint a megelőző évben volt:

A leszámítolási üzletben:

92 nap alatt fizetendő váltók, értékpapírokért és szelvényekért 4⁰/₀

A kölcsön üzletben:

A bank zálogleveleire nyújtott kölcsönökért	---	---	---	4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀
Más értékpapírokra nyújtott kölcsönökért	---	---	---	5 " "

A jelzálog hitelüzletben:

5 ⁰ / ₀ -os záloglevelekben nyújtott kölcsönökért	---	---	---	6 ⁰ / ₀
4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os " " "	---	---	---	5 ¹ / ₂ " "
4 ⁰ / ₀ " " "	---	---	---	5 " "

Leszámítolás. Az 1884. évi deczember 31-ikével a bank tárczájában váltókban és értékpapirokban volt: 139,107 darab, melyek összege 167.712,876 frt 69⁵ kr. 1885. évben leszámítoltatott: 725,822 darab, melyek összege 720.965,025 frt 79⁵ kr, együtt 764,929 drb váltó és értékpapír, melyek összege 888,677,902 frt 49 kr. Ebből beszédetett 663,442 drb, melyek összege 52.234,918 frt 45 kr. Tehát az 1885. év végével a tárczában megmarad: 101,487 drb váltó és értékpapír, melyek összege 136.442,984 frt 4 kr, tehát az előző évhez képest kevesebb 31.269,892 frt 65⁵ krral. Az 1885. év végén a tárczában levő váltók és értékpapirokból leszámítoltatott: Bécsben 24,550 darab 56.833,935 frt 39 kr. vagyis 41⁶⁵⁴ százalék, az osztrák fióköketeknél 37,769 darab 37.100,859 frt 3 kr, vagyis 27¹⁹² százalék. Budapesten 11,494 darab 23.127,476 frt 36 kr vagyis 16⁹⁵⁰ százalék, a magyar fiók intézeteknél 27,619 darab 19.380,713 frt 26 kr vagyis 14²⁰⁴ százalék, együtt 101,487 darab váltó és értékpapír 136.442,984 frt 4 kr, vagyis 100 százalék. Ezek között van: 64,745 darab helyi váltó 88.944,054 frt 6 kr, vagyis 65¹⁸³ százalék, : 6,278 darab küldény 26.793,824 frt 40 kr, vagyis 19⁶³⁷ százalék, 10.464 darab értékvapír 20.705,105 frt 58 kr, vagyis 15¹⁷⁵ százalék, együtt 101,487 darab váltó és értékpapír 136.442,984 frt 4 kr, vagyis 100 százalék. Ezek közül 92 nap alatt beszédésre lejár: 1886. január havában 64.193,694 forint 95 kr, vagyis 47⁰⁵ százalék, 1886. február havában 35.910,451 frt 88 kr, vagyis 26³² százalék, 1886. márczius havában 36 035,608 frt 45 kr, vagyis 25⁴¹ százalék, 1886. április havában 303,228 frt 76 kr, vagyis 0²² százalék, együtt 136.442,984 frt 4 kr, vagyis 100 százalék. Az Osztrák-magyar bank összes leszámítolása 1885. évben elérte: legmagasabb állását január 7-én 161.841,000 frttal, legalacsonyabb állását augusztus 14-én 96.381,000 frttal, átlagos állása volt 117.486,000 frt. (1884. évben 136.352,000 frt). Leszámítolási kamatok fejében 1885. évben befolyt: Bécsben 1.341,706 frt 61 kr. (1884. évben: 1.902,732 frt 15 kr., az osztrák fiókoknál 1.436,776 frt 55⁵ kr. (1884. évben: 1.710,543

frt 65⁵ kr). Budapesten 863,157 frt 49 kr. (1884. évben: 1.138,235 frt 84 kr), a magyar fiókoknál 764,033 frt 22⁵ kr. (1884. évben: 731,562 frt 71 kr), együtt 4.405,673 frt 88 kr. (1884. évben: 5.483,074 frt 35⁵ kr), mindössze tehát 1.077,400 frt 47⁵ krral kevesebb, mint a megelőző évben. Ugyanis Bécsben 561,025 frt 54 krral, az osztrák fiókoknál 273,767 frt 10 krral, Budapesten 275,078 frt 35 krral kevesebb, a magyar fiókoknál 32,470 frt 51⁵ krral több folyt be kamat fejében. Az összes bankintézetknél 1885. évben leszámítolás végett felajánlott helyi váltók és küldények összege tett 622,640 darabot 680 millió 634 ezer 020 forint 15⁵ krral. Ebből leszámítoltatott 574,582 darab 641.816,302 frt 93⁵ krral, ellenben részint alaki hiány miatt, részint egyéb okból elutasított 48,058 darab 38.817,717 frt 22 krral, vagyis 5⁷⁰ százaléka (1884. évben; 5⁵²⁰/o) a felajánlott váltóösszegnek. Az egyes bankintézetnél leszámított váltók átlagos folyó ideje és értéke volt:

	Ausztria	Magyarország	Együtt
Átlagos lejáratí idő ---	49 nap	66 nap	55 nap
" összege ---	1,129 frt	1,093 frt	1,117 frt

Magyarországon tett:

	Átlagos lejáratí idő	Átlagos összeg
Budapest ---	61 nap	1,827 frt
Arad ---	80 "	786 "
Brassó ---	76 "	519 "
Debreczen ---	80 "	871 "
Eszék ---	75 "	558 "
Fiume ---	38 "	1,648 "
Győr ---	63 "	1,382 "
Kassa ---	77 "	780 "
Kolozsvár ---	78 "	943 "
N.-Kanizsa ---	72 "	1,034 "
N.-Szeben ---	80 "	778 "
Pozsony ---	71 "	831 "
Sopron ---	73 "	1,244 "
Szeged ---	80 "	496 "
Temesvár ---	69 "	389 "
Zágráb ---	76 "	1,299 "

Az 1885. évben leszámított váltók közül fizetés hiányában óvatoltatott: Bécsben 589 darab 255,822 frt 67 krral, az osztrák fiókökintézeteknél 3,055 darab 734,286 frt 91 krral, Budapesten 762 darab 281,750 frt 1 krral, a magyar fiókökintézeteknél 943 darab 265,490 frt 82 krral, együtt 5,349 darab 1.537,350 frt 41 krral vagyis 0.230% (1884. évben 0.200%) a leszámított összegnek. Az 1885. évben Prágában 5,659 frt 4 kr, Nagy-Kanizsán 300 frt és Szegeden 1,625 frt 8 kr, összesen 7,584 frt 12 krnyi váltók lettek szükölködökké, melyek azonban valamennyin az ily váltókra befolyt bevételekből leirattak. Az 1885. évben leszámított küldényekből fizetendőek voltak: Bécsben 40,388 darab váltó 47.392,825 frt 47 krral, az osztrák bankfiókok és mellékhelyeknél 95,412 darab váltó 67.813,064 frt 76 krral, Budapesten 52,981 darab váltó 60.043.557 frt 87 krral, a magyar bankfiókok és mellékhelyeknél 34,344 darab váltó 20.124,308 frt 7 krral, együtt 223,125 darab váltó 195.373,756 frt 17 krral. 1885. évben helyi váltó és küldény levelezési uton leszámítottatott: Bécsben 2 levelező részére 571 darab 538,901 frt 12 krral, az osztrák fiókökintézeteknél 144 levelező részére 25,484 darab 18.210,446 frt 9 krral, Budapesten 34 levelező részére 3,599 darab 4.860,963 frt 64 kr, a magyar fiókökintézeteknél 284 levelező részére 66,684 darab 38,668,068 frt 88 krral, együtt 464 levelező részére 95,338 darab 62.278,379 frt 73 krral. A bankmellékhelyek a levelezők közt befoglaltatnak. — A bankmellékhelyek üzletforgalma 1885. évben tett: Az osztr. bankmellékhelyeknél leszámított váltókban 11,368 darab 7.959,714 frt 27 kr, beszédett váltókban 22,191 darab 10.263,834 frt 4 kr, bizományi beszédésben 3,168 darab 603,378 frt, együtt 36,727 darab 18.825,926 frt 31 kr. — A magyar bankmellékhelyeknél leszámított váltókban 20,032 darab 12.864,511 frt 12 kr, beszédett váltókban 32,500 darab 18.966,680 frt 7 kr, bizományi beszédésben 2,537 darab 637,359 frt 55 kr, együtt 55,069 darab 32.468.550 frt 74 kr. — Együtt leszámított váltókban, 31,400 darab 20.824,225 frt 39 kr, beszédett váltóban 54,691 darab 29.230,514 frt 11 kr,

bizományi beszédésben 5,705 darab 1.239,737 frt 55 kr. — Együtt 91,796 darab 51 294,477 frt 5 kr. — Leszámitolási kamatok fejében a bankmellékhelyek által befolyt: 163,530 frt 63 kr.

Kölcsönök kézi zálogra. A kézi zálogra künnevő kölcsönök tettek: 1884. évi decz. 31-én Bécsben 14.887,200 frt, az osztrák fiókintézeteknél 12.350,000 frt, Budapesten 4.330,300 frt, a magyar fiókintézeteknél 2.652,600 frtot, együtt 34.220,100 frtot. — 1885. évi decz. 31-én Bécsben 11.820,600 frt, az osztrák fiókintézeteknél 8.392,600 frt, Budapesten 3.316,300 frt, a magyar fiókintézeteknél 3.687,200 frt, együtt 27.216,700 frt. — Tehát 1885. évben csökkenés Bécsben 3.066,600 frt, az osztrák fiókintézeteknél csökkenés 3.957,400 frt, Budapesten csökkenés 1.014,000 frt, a magyar fiókintézeteknél szaporodás 1.034,600 frt, együtt csökkenés 7.003,400 frt. — Az 1885. évben nyújtott kölcsönök összege tett, még pedig: Bécsben 50.784,100 frt, az osztrák fiókintézeteknél 45.248,200 frt, Budapesten 15.521,300 frt, a magyar fiókintézeteknél 14.696,800 frt, együtt 126.250,400 frtot. Kölcsönökből visszafizettetett, még pedig: Bécsben 53.850,700 frt, az osztrák fiókintézeteknél 49.205,600 frt, Budapesten 16.535,300 frt, a magyar fiókintézeteknél 13.662,200 frt, együtt 133.253,800 frt. — A kölcsönök elérték 1885. évben a legmagasabb állást január 7-én 34.388,000 frttal, a legalacsonyabb állást márczius 15-én 23.932,000 frttal, átlagos állásuk volt 26.740,000 frt. (1884. évben 25.819,000 frt). — Az 1885. évi decz. 31-én kinnlevő kölcsönök fejében a bécsi és budapesti főintézeteknél és az osztrák és magyar fiókoknál kézi zálogul 122 különféle nemű értékpapir volt elhelyezve, melyek tőkeösszege tett 39.146,990 frt 18 krt. Ezen értékpapírok árkeleti értéke 1885. évi deczember 31-én tett 42.008,837 frt 48 krt. — Kamatok fejében a kölcsönüzletben részben befolyt, részben 1885. évre még kinn áll: Bécsben 580,914 frt 95 kr. (1884. évben: 561,983 frt 87 kr), az osztrák fiókintézeteknél 442.498 frt 82 kr. (1884. évben: 416,121 frt 62 kr), Budapesten 176,221 frt 92 kr. (1884. évben: 192,429 frt 48 kr), a magyar fiókintézeteknél 144,305 frt

5 kr. (1884. évben: 125,611 frt 12 kr), együtt 1.343,940 frt 74 kr. (1884. évben: 1.296,146 frt 9 kr), egészben tehát 47,794 frt 65 krral több, mint a megelőző évben. — Ugyanis Bécsben 18,931 frt 8 krral, továbbá az osztrák fiókoknál 26,377 frt 20 krral és a magyar fiókoknál 18,693 frt 93 krral több, Budapesten 16,207 frt 56 krral kevesebb kamat folyt be.

Bankutalványok. Az 1885. évben az összes bankintézeteknél 46,299 darab bankutalvány 155.628,119 frt 48 krnyi összegben állíttatott ki, azaz 9,379 darab bankutalvánnyal és 19.955,313 frt 64 kr. összeggel kevesebb, mint 1884. évben. — Az 1885. évben kiállított bankutalványok főösszegéből kiadatott: 15,533 darab 66.928,532 frt 81⁵ kr összegben a díj lefizetése mellett, 26,203 darab 58.654,425 frt 21⁵ kr összegben a díj utánvétele mellett és 4,563 darab 30.045,161 frt 45 kr összegben díjmentesen. 1885. évi december 31-én még forgalomban volt; 346 darab bankutalvány 952,463 frt 34 kr összegben. — Bankutalványokért díj fejében bevétetett: Bécsben 8,691 frt 10 kr. (1884. évben: 9,368 frt 59 kr), az osztrák fiókinézeteknél 11,041 frt 36 kr. (1885. évben: 12,150 frt 4⁵ kr), Budapesten 5,603 frt 31⁵ kr. (1884. évben: 5.146 frt 20 kr), a magyar fiókinézeteknél 6,020 frt 45 kr, (1884. évben: 6,481 frt 82 kr), együtt 31.356 frt 22⁵ kr. (1884. évben: 33,146 frt 65⁵ kr), tehát 1885. évben 1,790 frt 43 krral kevesebb, mint az előző évben.

Bizományi üzletek. Értékpapírok és ércpénzek bizományi vételében és eladásában 1885. évben a bank által eszközöltetett:

Vétel útján	13.185,606 frt 28 kr	635,531 frt 31 kr	13.821,137 frt 59 kr
Eladás	11.686,061 " 5 "	469,872 " 23 "	12.155,933 " 28 "
Együtt	24.871,667 frt 33 kr	1.105,403 frt 54 kr	25.977,070 frt 87 kr

A forgalom ezen üzletekben 1885. évben a megelőző évhez képest csökkent 1.478,735 frt 71⁵ krral értékpapírokban, szaporodott 490,231 frt 81⁵ krral ércpénzekben, tehát összesen csökkent 988,503 frt 90 krral. Díj fejében

befolyt: 32,032 frt 14 kr. (1884. évben: 37,779 frt 58 kr), tehát 1885. évben 5,747 frt 44 krral kevesebb, mint a múlt évben. — Bizományi pénzbeszedés végett az 1886. évben benyújtatott: Bécsben 47,642 darab 11.795,887 frt 78 kr. (1884. évben: 35,194 darab 13.092,187 frt 22 kr), az osztrák fiókoknál 19,950 darab 6.113,813 frt 37⁵ kr. (1884. évben: 15,198 darab 5.392,165 frt 48 kr), Budapestén 5,885 darab 1.315,083 frt 53 kr. (1884. évben: 3,702 darab 971,511 frt 58 kr), a magyar fiókoknál 2,311 darab 1.682.708 frt 49⁵ kr. (1884. évben: 2,191 darab 1.804,549 frt 97 kr), együtt 75,788 darab 20.907,493 frt 18 kr. (1884. évben: 56,285 darab 21.260,414 frt 25 kr). — 1885. évben ezen üzletben a darabszám 19,503 darabbal szaporodott és az összeg 352,921 frt 7 krral csökkent. Díj fejében befolyt: 23,888 frt 82 kr. (1884. évben: 25,705 frt 52⁵ kr), tehát 1885. évben 1,816 frt 70⁵ krral kevesebb, mint a megelőző évben. — A jelzálog-részutalványi üzletben a cs. és kir. közös pénzügyministerium számlájára az 1885. évben kiadatott utalvány 22,235 darab 125.864,250 forint, beváltott utalvány 21,684 darab 109.866,230 frt, meghosszabbított utalvány 5,283 darab 26.764,850 frt, együtt 49,202 darab 262.495,330 frt. Ezen üzletbeni előlegezésekért 1885. évben 3%-os kamat fejében a banknak megtérített 11,895 frt 41 kr.

Forgatmányi üzlet. Forgatmányi követelés maradt 1884. decz. 31-én 8.211,734 frt 28 kr. 1885. év folyamában Bécsben befolyt: készpénzfizetés által 156.056,826 frt. váltók és értékpapírok beszedése által 106.419,552 frt 48 kr, átruházás által 87.980,500 frt, 350.456,878 frt 48 kr, együtt 358.668,612 frt 76 kr. Ennek ellenében ugyanott fetvéttetett: készpénz kivétele által 268.020,247 frt 30 kr, átruházás által 87.980,500 frt, 356.000,747 frt 30 kr. A forгатmányi követelések tehát 1885. évi decz. 31-én tettek 2.667,865 frt 46 krt. A forгатmányi üzletben ezüstben befolyt 30.350,910 frt, miből 1.182,867 frt ismét kiadatott. Bécsben a forгатmányi üzletnél a forgalom 1885. évben tett: 706.457,625 frt 78 krt. (1884.: 916.170,117 frt 47 krt), tehát 1885. évben 209.712,491 frt 69 krral

kevesebbet, mint a megelőző évben. A bécsi kiegyenlítési egyesület 1885. évi 514.622,793 frt 74 krt tevő összforgalmában az osztrák-magyar bank 110,243,316 frt 54 krnyi összeggel vagyis $21\cdot^{422}$ százalékkal vett részt (1884: $25\cdot^{717}$ százalék). Budapesten, hol a bank forgatmányi intézménye a közönségnek 1880. óta nyitva áll, úgy mint az előbbi években, 1885. évben sem vétetet igénybe a forgatmányi üzlet.

Letétek. Kezelési letétek. 1884. évi decz. 31-én a bank kezelése alatt állott: Bécsben 17,496 letét 113.459,092 frt 56 kr névértékben, Budapesten 1,584 letét 8.942,331 frt 6 kr névértékben, együtt 19,080 letét 122.401,423 frt 62 kr névértékben. — 1885. évben hozzájött: Bécsben 9,049 letét 69.608,343 frt 50 kr névértékben, Budapesten 1,495 letét 8.105,499 frt 19 kr névértékben, együtt 10,544 letét 77.713,842 frt 69 kr névértékben, összesen 29,624 letét 200.115,266 frt 31 kr. — Kivétetett: Bécsben 3,845 letét 31.386,312 frt 88 kr névértékben, Budapesten 471 letét 3.615,198 frt 16 kr névértékben, együtt 4,316 letét 35.001,511 frt 4 kr névértékben, 1885. évi december 31-én, tehát kezelésben maradt: 25,308 letét 165.113,755 frt 27 kr, tehát 6,228 letéttel 42.712,331 frt 65 kr névértékben több mint a múlt évben. A kezelésbe adott értékpapírnemek száma 807-re (1884. évben; 729) ment.

Őrzési letétek. 1884. évi december 31-én a bank őrizetében volt: Bécsben 3,681 letét 89.166,511 frt 49 kr névértékben, Budapesten 205 letét 2.457,438 frt 30 kr névértékben, együtt 3,886 letét 91.623,949 frt 79 kr névértékben. — 1885. évben hozzájött: Bécsben 4,030 letét 94.522,838 frt $68\cdot^5$ kr névértékben, Budapesten 274 letét 8.136,114 forint 40 kr névértékben, együtt 4,304 letét 102.658,953 frt $8\cdot^5$ kr névértékben, összesen 8,190 letét 194.282,902 frt $87\cdot^5$ kr. — Kivétetett: Bécsben 3,876 letét 94.234,885 frt 25 kr névértékben, Budapesten 296 letét 8.974,523 forint 96 kr névértékben, együtt 4,172 letét 103.209,409 frt 21 kr névértékben. 1885. évi december 31-én tehát őrizetben maradt; 4,018 letét 91.073,493 frt $66\cdot^5$ kr, tehát 132 letéttel több és 550,456 frt $12\cdot^5$ kr

névértékben kevesebb, mint a múlt évben. Az őrzés végett letétben volt értékpapírnemek száma 541-re rugott (1884: 599). Együttvéve 1885. évi deczember 31-én a bank kezelése és őrizete alatt állott: Bécsben 28,535 letét 241.135,588 frt 10⁵ kr. névértékben, Budapesten 2,591 letét 15.051,660 frt 83 kr. névértékben, együtt 29,326 letét 256.187.248 frt 93⁵ kr névértékben, tehát 6,360 letéttel 42.161,875 frt 52⁵ kr névértékben több, mint a múlt év megfelelő szakában. — A letéti üzlet jövedelme 1885. évben tett: Kezelési letétek után Bécsben 81,122 frt 70⁵ krt, Budapesten 7,673 frt 86 krt, összesen 88,796 frt 56⁵ kr. Őrzési letétek után Bécsben 56,537 frt 33 krt, Budapesten 2,504 frt 9 krt, összesen 59,041 frt 42 krt. Együtt Bécsben 137,660 frt 3⁵ krt, Budapesten 10,177 frt 95 kr, összesen 147,837 frt 98⁵ krt. (1884. évben: kezelési letétek után 71,396 frt 23⁵ krt, őrzési letétek után 59,959 frt 88 krt, együtt 131,356 frt 11⁵ krt), tehát többet kezelési letétek után 17,900 frt 33 krral, kevesebbet őrzési letétek után 418 frt 46 krral, többet együtt 16,481 frt 87 krral, mint a múlt évben.

Jelzálog kölcsönök. 1885. évben a jelzálog hitelüzletben: kérelmezett 638 kölcsön, melyek összege 26.380,100 frt, engedélyezett 406 kölcsön, melyek összege 19.174,800 frt. Az engedélyezett kölcsönökből esik: A birodalmi tanácsban képviselt királyságok- és országokra, még pedig: Alsó-Ausztriára 70 kölcsön 3.574,200 frttal, Gácsországra 54 kölcsön 867,700 frttal, Bukovinára 18 kölcsön 503,900 frttal, Sziléziára 1 kölcsön 80,000 frttal, Stiriára 1 kölcsön 14,000 frttal, Tengermellékre 1 kölcsön 5,000 frttal, együtt 145 kölcsön 5.044,800 frttal. A magyar korona országaira, még pedig: Magyarországra 253 kölcsön 13.900.000 frttal, Horvát-Szlavonországra 8 kölcsön 230.000 frttal, összesen 261 kölcsön 14.130,000 frttal, együtt a fenti 406 kölcsön 19.174,800 frttal. — 1885. évben kiszolgált 306 kölcsön, melyek összege 10.274,200 frt, visszafizettetett 233 kölcsön, melyek összege 7.671,680 frt 17⁵ kr. — 5%-os és 4¹/₂%-os záloglevelekben nyújtott kölcsönök visszafizetése (konvertálása) végett kölcsönök 4¹/₂%-os,

illetőleg 4%-os záloglevelekben kérelmeztek: 4 $\frac{1}{2}$ %-os záloglevelekben 1.249,500 forint, 4%-os záloglevelekben 9.061,000 frt, együtt 10.310,500 forint; engedélyeztek: 4 $\frac{1}{2}$ %-os záloglevelekben 1.029,100 frt, 4%-os záloglevelekben 8.277,100 frt, együtt 9.306,200 frt; keresztülvitettek (az előbbi évekből befejezetlen kölcsönengedélyezéseket betudva): 4 $\frac{1}{2}$ %-os záloglevelekben 1.381,300 frt, 4%-os záloglevelekben 2.714,000 frt, együtt 4.095,300 forint — 1885. évben mutatkozott szaporodás 73 kölcsön, melyek összege 2.602,519 frt 82 \cdot^5 kr, 1884. évi december 31-én fennállott 3,085 kölcsön, melyek összege 86.766,693 frt 92 kr. 1885. évi december 31-én tehát fennmaradt 3,158 kölcsön, melyek összege 89.369,213 frt 74 \cdot^5 kr. Az összes jelzálog kölcsönökből jut: Ausztriára 24.606,360 frt 21 kr. Magyarországra 64.762,853 frt 53 \cdot^5 kr. Ebből esik: házakra 774 kölcsön 18.070,163 frt 84 krral, jószágokra 1.704 kölcsön 66.133,903 frt 30 krral, kisbirtokra 680 kölcsön 5.165,146 frt 60 \cdot^5 krral, együtt a fenti 3,158 kölcsön 89.369,213 frt 74 \cdot^5 krral. A magyar jelzálogkölcsönüzletből jut:

Házakra	---	---	---	---	---	8.110,632	frt	93	kr.
Jószágokra	---	---	---	---	---	51.583,351	"	69	"
Kisbirtokra	---	---	---	---	---	5.068,868	"	91 \cdot_5	"

Az összeg magassága szerint volt kölcsön:

5,000 frt alatt	---	---	---	---	231	672,435	frt	45	krral
5,000—10,000 frtig	---	---	---	---	1,150	6.904,766	"	44	"
10 - 20,000	"	---	---	---	744	9.758,192	"	69	"
20 - 50,000	"	---	---	---	636	18.449,474	"	51 \cdot_5	"
50 - 100,000	"	---	---	---	231	15.096,511	"	58	"
110—500,000	"	---	---	---	150	26,607,103	"	96	"
500,000 frton felül	---	---	---	---	16	11.880,729	"	11	"

Mint jelzálog-hitelüzlet jóvedelem, a záloglevelek kamatainak és a kisorsolt záloglevelek beváltására a tartalék-alapból nyújtott előlegek kamatainak levonása után, az 1885. év számára 855.371 frt 29 \cdot^5 kr. (1884: 891,153 frt 18 kr), mutatkozik, tehát 35,781 frt 88 \cdot^5 krral kevesebb, mint az előző évben. A jelzálog-kölcsönöknek 1885. évi

julius 1-je előtt lejárt és az 1885. évi deczember 31-én még hátralékos kamatai 203,342 frt 24 krt tesznek (1884: 201,546 frt 63⁵ kr), tehát 1,795 frt 60⁵ krral többet, mint a múlt évben; ezek nincsenek beállítva a jövedelmek közé. 1885. évben a bank részéről végrehajtás útján nem vétetett meg ingatlan. A jelzálog-hitelüzletből átvett és a banknak birtokában még meglevő 3 ingatlan könyvértéke 1885. évi deczember 31-én ugy mint az előző évben, 1.084,815 frt 71⁵ krt, ezek tiszta jövedelme 1885. évben 48,718 frt 42 krt tett. Oly végrehajtások által, melyek 1885. évi decz. 31-én még folyamatban voltak, beköveteltetett, még pedig: 34 birói végrehajtás által, kölcsönök és ezek után hátralékos kamat fejében 592,605 frt 37⁵ kr, 34 politikai végrehajtás által, hátralékos évi részletek fejében 29,684 frt 90 kr, együtt 622,290 frt 27⁵ kr.

Záloglevél-forgalom. A banknak záloglevél-forgalma 1885. évben következő változásokat tapasztalt: Forgalom 1884. évi deczember 31-én 5%-os 24.927,200 frt, 4¹/₂%-os 42.281,500 frt, 4%-os 16.789,200 frt, együtt 83.997,900 frt. — Kiadott 1885. évben 5%-os 39,400 frt, 4¹/₂%-os 3.690,200 frt, 4%-os 6.567,200 frt, együtt 19.296,800 frt. — Kisorsoltatott 1885. évben 5%-os 10.712,500 forint, 4¹/₂%-os 1.969,400 forint, 4%-os 185,500 forint, együtt 12.867,400 frt. — Kölcsönvisszafizetések záloglevelekben 1885. évben 4%-os 236,300 frt, együtt 236,300 frt. — Forgalom 1885. deczember 31-én 5%-os 14.254,100 frt, 4¹/₂%-os 44.002,300 frt, 4%-os 22.934,600 frt, együtt 81.191,000 frt. — Az 1884. évi deczember 31-én mutatkozott forgalomhoz hasonlítva, a forgalom 1885. évi decz. 31-én 5%-os záloglevelekben csökkent 10.673,100 frttal, 4¹/₂%-os záloglevelekben szaporodott 1.720,800 forinttal, 4%-os záloglevelekben szaporodott 6.145,400 frttal, egészben tehát csökkent 2.806,900 frttal. — Az egyes osztályzatok szerint 1885. évi deczember 31-én záloglevél forgalomban volt: 5000 frtos 5%-os 1,705 darab 8.525,000 frt, 4¹/₂%-os 6,715 darab 33.575,000 frt, 4%-os 3,388 darab 16.940,000 frt, együtt 11,808 darab 59.040,000 frt. 1,000 frtos 5%-os 5,198 darab 5.198,000 frt, 4¹/₂%-os

9,451 darab 9.451,000 frt. 4%-os 5,424 darab 5.424,000 frt, együtt 20,073 darab 20.073,000 frt. 100 frtos 5%-os 5,311 darab 531,100 frt, 4 $\frac{1}{2}$ %-os 9,763 darab 976,300 frt, 4%-os 5,706 darab 570,600 frt, együtt 20,780 darab 2.078,000 frt, összesen 52,661 darab 81.191,000 frt. — Az 1885. évi deczember 31-éig beváltásra még nem került, kisorsolás által már esedékessé vált záloglevelek között voltak: 5%-os záloglevelek 5,000 frtos o. é. 834 darab 4.170,000 frt, 1,000 frtos o. é. 2,493 darab 2.430,000 frt, 100 frtos o. é. 3,101 darab 310,110 frt, együtt 6,428 darab 6.973,100 frt. — 4 $\frac{1}{2}$ % záloglevelek 5,000 frtos o. é. 21 darab 105,000 frt, 1,000 frtos o. é. 73 darab 73,000 frt, 100 frtos o. é. 169 darab 16,900 frt, együtt 263 darab 194,900 frt. — 4%-os záloglevelek 1,000 frtos o. é. 9 darab 9,000 frt, 100 frtos o. é. 26 darab 2,600 frt, együtt 35 darab 11,600 frt. — Összesen 5,000 frtos o. é. 855 darab 4.275.000 frt, 1,000 frtos o. é. 2,575 darab 2.575,000 frt, 100 frtos o. é. 3,296 darab 329,600 frt, együtt összesen 6,726 darab 7.179,600 frt. A bank kisorsolt, még fel nem vett zálogleveleinek jegyzéke minden bankintézetnél kívánatra ingyen kiszolgáltatik. Jelenleg valamennyi az 1880. év előtt kibocsátott 5%-os záloglevelek kisorsolvák.

Pénztári mozgalom. A bank valamennyi pénztárainál 1885. évben készpénzben összesen bevételgett 4.076,702.779 frt 70 kr, kiadatott 4.065,838.178 frt 61 kr. Az 1885. évi pénztári mozgalom tehát 8.142,540.958 forint 31 kr. (1884: 9.042,784.948 frt 16 $\frac{5}{8}$ kr) és az előző évhez hasonlítva kevesebb 900.243,989 frt 85 $\frac{5}{8}$ krral. Ezen pénztári mozgalomból esik:

A bankjegyforgalom- és bankjegyfelváltásra	4,173.844,402 frt 64 kr.
A nemes érczbeni forgalomra	348.648,526 „ 81 $\frac{5}{8}$ „
A leszámítolási üzletre	1,477.605,618 „ 12 $\frac{5}{8}$ „
A kölcsön üzletre	117.269,139 „ 62 „
A bankutalványi üzletre	311.626,145 „ 7 $\frac{5}{8}$ „
A forgatmányi üzletre	706.457,625 „ 78 „
A devise (érczváltó) üzletre	85.447,866 „ 37 „
A bizományi üzletre	93.796,377 „ 22 „
A jelzálog-részutalványi üzletre	309.167,805 „ 42 „
A többi üzletekre	518.677,451 „ 24 $\frac{5}{8}$ „
Együtt	8,142.540,958 frt 31 kr.

Az évi jövedelmek és azok hováfordítása. 1885. évben jövedelmekben bevétetett, illetőleg elszámoltatott: Váltók és értékpapírok leszámítolásából az 1886. évre való kamatelővitel levonása után 4.789,414 frt 53 kr. Kézi zálogra adott kölcsönökből 1.343,940 frt 74 kr. Jelzálog-kölcsönökből, az 1886. évre való kamatelővitel levonása után és a záloglevelek kamatoztatásának levonásával 855,371 forint 29⁵ kr. Külföldi helyekre szóló, aranyban fizetendő váltókból, az 1886. évre való elővitel levonása után 218,788 frt 27 kr. Nemes érczekbeni üzletekből 73,653 frt 16 kr. Bankutaltványokból 31.356 frt 22⁵ kr. Bizományi üzletekből 55,920 frt 96 kr. Letéti üzletből 147,837 frt 98⁵ kr. A tőzsdeszerűen vásárolt záloglevelek kamataiból 215,457 frt 97 kr. Különféle más üzletekből és befektetésekből, az 1886. évre való elővitel levonása után 271,414 frt 83 kr. Értékpapírok után pénztárilag befolyt nyeresémből 81,973 frt 91 kr. A tartalékalap elhelyezéseiből, az 1886. évre való kamatelővitel levonása után 519,491 frt 98⁵ kr. együtt 8.604,621 frt 86 kr. Ellenben 1885. évben költségek fedeztettek: Jövedelmi adó pótlékokkal, továbbá mint illeték-átalány a kölcsön-üzletben 862,769 frt 76 kr. Kezelési költségek (Regie) 1.682,701 27⁵ kr. Bankjegy-gyártási költségek 259,824 frt 74⁵ kr. Ezen 2.805,295 frt 78 krt tevő összes költségek levonása után mutatkozik tiszta évi jövedelem 5.799,326 frt 8 kr. Miután a tartalékalap 18.089,114 frt 75 krra, tehát a befizetett részvénytőkének több, mint husz százaléka rug, minek folytán részére való átutalásnak a tiszta évi jövedelemből helye nincsen (az alapszabályok 103. cikke), és miután a két állami kormányzat javára osztályrész nem jut, mert a tiszta évi jövedelem 7 százalékon aluli osztalékot eredményez, a részvényeseket illeti a fenti egész tiszta évi jövedelem, mely tesz 5.799,326 frt 8 krt. Azonkívül a részvényeseket illeti az 1884. évről áthozott, kiosztásra nem került nyereség, mely tesz 11,190 frt 19 krt, 150,000 bankrészvényre tehát esik együtt 5.810,516 frt 27 kr. Az 1885. év első felében eredményezett tiszta jövedelemből 1885. július havában már kiosztatott: 18 frt részvényen-

ként, tehát 2.700,000 frt. 1886. évi február havában, a közgyűlés után, kiosztásra kerülend: 20 frt 70 kr. részvényenként, tehát 3.105,000 frt, együtt 5.805,000 frt. Az e szerint mutatkozó 5,516 frt 27 kr maradék, mely a részvényeseket az évi jövedelemből illető 5.810,516 frt 27 krból még fennmarad, kiosztásra nem került nyereségül a részvényesek javára új számlára átvitetik. Az 1885. évi osztalék tehát részvényenként 38 frt 70 krt tesz, vagyis a befizetett tőke 6.⁴⁵ százalékát (1884. évben: 42 frt 30 kr. vagyis 7.⁰⁵ százalék).

Tartalékalap. 1884. évi december 31-én a tartalékalap tett 18.000,000 frtot. Ehez az 1885. évi december 31-iki mérlegzárlattal utaltatott: *a*) a bankrészvények után elévült, fel nem vett osztalék (bankalapszabályok 11. cikke) 1,606 frt; *b*) záloglevelek elévült, fel nem vett kamatai (a bank jelzáloghitel-osztálya alapszabályainak 64. §-a) 649 frt; *c*) a bécsi kisegítő bizottság által ezen egyesület biztosító alapjára a bank részéről tett befizetésre visszafizetett hányad 10,000 frt; *d*) a magyar hitelkisegítő-egyesület által ezen egyesület biztosító alapjára a bank részéről tett befizetésre visszafizetett hányad 160 frt; *e*) a még a bank birtokában levő tőzsdeszertőleg megvett zálogleveleknél 1885. december 31-én mutatkozó árfolyami nyereség (bankalapszabályok 101. cikke) 36,169 frt 45 kr; *f*) a «szükségközlő váltók» számlájára való bevételek átvitele egyenlegül 33,971 frt 69 kr; *g*) egy átengedett, már az előző évben a tartalékalap által leírt követelés fejében befolyt összeg 10,000 frt, tehát egészben 92,556 frt 14 kr, együtt 18.092,556 frt 14 kr. Ellenben a tartalékalapból kivételt: *a*) a forgalomból kizárt bankjegyekért 1885. évben teljesített megtérítések 300 frt; *b*) elévült bankrészvény-osztalékok és záloglevél-kamatokért 1885. évben teljesített megtérítések 2,167 frt 10 kr; *c*) a tartalékalap értékpapirjainál 1885. évi december 31-én mutatkozó árfolyami veszteség (bankalapszabályok 101. cikke) 974 frt 30 kr. Ezen együtt 3,441 frt 40 krt tevő összegek levonása után 1885. december 31-én a tartalékalap 18.089,114 frt 74 krral fennáll és így 1885. évben 89,114

frt 74 krral szaporodott. 1885. évi deczember 31-én a tartalékalapból gyümölcsözőleg elhelyezve volt: váltókban és értékpapirokban 10.575,091 frt 82⁵ kr, a jelzálog-hitel-üzlet részére, kisorsolt záloglevelek beváltására tett előlegekben 7.423,933 frt 87⁵ kr, együtt 17.999,025 frt 70 kr. A tartalékalap értékpapirjai a következők: 1885. decz. 31-iki árfolyami érték: 345,500 frt, 5⁰/₀-os bankzáloglevél 353,792 frt, 197,100 frt 4¹/₂⁰/₀-os bankzáloglevél 200,056 frt 50 kr, 2,000 frt kölcsön az alsó-ausztriai iparegylet házának felépítésére 2,000 frt, 46,000 frt kölcsön a bécsi tőzsde felépítésére 43,585 frt, 23,900 frt kölcsön a budapesti tőzsde és gabonacsarnok felépítésére 23,541 frt 50 kr, 6.500,000 frt jelzálog-részutalványok 6.500,000 forint, 956,000 frt m. kir. pénztárjegyek 956,000 frt, összesen 8.078,975 frt 82⁵ kr. Ezenkívül a tartalékalap birtokában volt leszámított váltókban és értékpapirokban 2.496,116 frt 82⁵ kr, együtt 10.575,091 frt 82⁵ kr.

A mi különösen a magyar főintézetet és fiókjait illeti, ezeknek működését a főbb üzleti ágakban a következő számok mutatják:

	Váltók és érték- papírok leszámí- tolása	Kölcsönök kézi zálogokra	Kiállított utalványok	Külföldi váltók vétele stb.
os z t r á k é r t é k ü f o r i n t b a n				
Budapest*...	129.481,441	15.521,300	27.805,385	7.078,135
Arad ---	7.230,050	640,900	2.045,529	77,689
Brassó ---	3.560,117	931,800	932,555	380,458
Debreczen**	10.703,103	404,400	5.304,948	439,497
Eszék ---	4.121,392	518,800	314,320	547,457
Fiume ---	3.055,399	540,600	2.933,569	11,617
Győr ---	3.989,772	390,500	661,710	114,141
Kassa***	6.946,809	881,600	967,405	240,141
Kolozsvár ---	5.732,366	1.173,300	618,090	152,742
N.-Kanizsa****	7.716,820	323,800	1.022,057	197,874
Nagy-Szeben	2.287,727	1.658,300	639,736	283,904

* Kecskemét és Székesfehérvárral.

** Nagyvárad és Szatmár-Németivel.

*** Miskolczczal.

**** Péccsel.

	Váltók és érték- papirok leszámí- tolása	Kölcsönök kézi zálogokra osztárak értékű	Kiállított utalványok forintban	Külföldi váltók vétele stb.
Pozsony ---	4.130,135	2.583,100	1.476,466	326,558
Soprony ---	1.687,555	943,800	579,362	51,483
Szeged *	9.799,108	380,800	3.515,237	109,607
Temesvár **	13.026,313	1.326,200	2.669,427	1.036,301
Zágráb ***	7.957,558	1.998,900	2.143,634	318,569

Ha végre még a mult év eredményeit az előbbi évek eredményeivel összehasonlítjuk, a fontosabb mozzanatokra nézve a következő eredményeket találjuk:

A mi mindenekelőtt a bankjegyforgalmat illeti, az volt:

1818 végén	---	---	---	---	26.738,365	frt	p. p.
1820 "	---	---	---	---	51.915,255	"	"
1830 "	---	---	---	---	111.988,605	"	"
1840 "	---	---	---	---	167.079,390	"	"
1850 "	---	---	---	---	255.367,221	"	"
1860 "	---	---	---	---	474.861,562	"	o. é.
1870 "	---	---	---	---	296.893,160	"	"
1880 "	---	---	---	---	328.622,890	"	"
1881 "	---	---	---	---	354.207,560	"	"
1882 "	---	---	---	---	368.633,710	"	"
1883 "	---	---	---	---	380.457,420	"	"
1884 "	---	---	---	---	375.725,030	"	"
1885 "	---	---	---	---	363.603,020	"	"

Az ércfedezet volt:

1818	19.214,653	frt	$36\frac{1}{4}$	kr.	p. p., azaz	1 :	1. ⁸⁸
1820	29.424,892	"	$17\frac{3}{4}$	"	"	1 :	1. ⁷⁷
1830	17.565,422	"	$44\frac{1}{2}$	"	"	1 :	6. ³⁷
1840	15.513,549	"	$20\frac{1}{4}$	"	"	1 :	10. ⁷⁷
1850	32.303,124	"	50	"	"	1 :	7. ⁹⁰
1860	89.167,926	"	18	"	o. é.,	1 :	5. ⁸²
1870	114.327,175	"	80	"	"	1 :	2. ⁶⁰
1880	173.301,613	"	$67\frac{5}{5}$	"	"	1 :	1. ⁸⁹
1881	190.856,000	"	—	"	"	1 :	1. ⁸⁵
1882	193.739,709	"	35	"	"	1 :	1. ⁹⁰
1883	199.378,868	"	54	"	"	1 :	1. ⁹⁰
1884	205.390,308	"	49	"	"	1 :	1. ⁸⁸
1885	198.796,035	"	$33\frac{5}{5}$	"	"	1 :	1. ⁸²

* Ujvidékkel.

** Nagybecskerek, Lugos, Fehértemplom és Verseczczel.

*** Sziszek és Varasddal.

A leszámítolási üzlet állapota volt :

1818 végén	---	---	---	---	---	6.557,395	frt	31	kr.	p.	p.
1820	"	---	---	---	---	1.626,110	"	59	"	"	"
1830	"	---	---	---	---	4.987,297	"	47	"	"	"
1840	"	---	---	---	---	31.324,114	"	57	"	"	"
1850	"	---	---	---	---	37.531,336	"	50	"	"	"
1860	"	---	---	---	---	58.165,743	"	—	"	o.	é.
1870	"	---	---	---	---	109.694,405	"	24	"	"	"
1880	"	---	---	---	---	139.108,819	"	11 ¹ / ₂	"	"	"
1881	"	---	---	---	---	156.544,944	"	60 ¹ / ₂	"	"	"
1882	"	---	---	---	---	162.668,240	"	74 ₅	"	"	"
1883	"	---	---	---	---	169.345,057	"	17 ₅	"	"	"
1884	"	---	---	---	---	167.712,876	"	69 ₅	"	"	"
1885	"	---	---	---	---	136.442,984	"	04	"	"	"

Ebből esett Magyarországra :

1850	---	---	---	---	---	13.082,216	frt	34	kr.	p.	p.
1860	---	---	---	---	---	22.943,112	"	56	"	o.	é.
1870	---	---	---	---	---	43.415,155	"	75	"	"	"
1880	---	---	---	---	---	39.916,978	"	94 ₅	"	"	"
1881	---	---	---	---	---	37.458,371	"	56	"	"	"
1882	---	---	---	---	---	44.440,271	"	40 ₅	"	"	"
1883	---	---	---	---	---	47.735,612	"	70 ₅	"	"	"
1884	---	---	---	---	---	52.175,557	"	13 ₅	"	"	"
1885	---	---	---	---	---	42.508,189	"	—	"	"	"

A lombardüzlet állapota volt :

1818 végén	---	---	---	---	---	4.782,100	frt	p.	p.		
1820	"	---	---	---	---	16.724,900	"	"	"		
1830	"	---	---	---	---	10.968,000	"	"	"		
1840	"	---	---	---	---	17.470,100	"	"	"		
1850	"	---	---	---	---	20.005,000	"	"	"		
1860	"	---	---	---	---	54.417,830	"	"	"		
1870	"	---	---	---	---	41.259,200	"	"	"		
1880	"	---	---	---	---	20.924,300	"	"	"		
1881	"	---	---	---	---	21.991,500	"	"	"		
1882	"	---	---	---	---	32.537,000	"	"	"		
1883	"	---	---	---	---	30.034,800	"	"	"		
1884	"	---	---	---	---	34.220,100	"	"	"		
1885	"	---	---	---	---	27.216,700	"	"	"		

Ebből esett Magyarországra :

1860	---	---	---	---	---	4.512,200	frt	o.	é.		
1870	---	---	---	---	---	18.821,700	"	"	"		

1880	---	---	---	---	---	4.845,900	frt	o.	é.
1881	---	---	---	---	---	4.372,800	"	"	
1882	---	---	---	---	---	7.039,600	"	"	
1883	---	---	---	---	---	7.540,500	"	"	
1884	---	---	---	---	---	6.982,900	"	"	
1885	---	---	---	---	---	7.003,500	"	"	

A jelzálogkölcönök állapota volt :

1856	végén	---	---	---	---	1.697,115	frt	—	kr.	p.	p.
1860	"	---	---	---	---	55.726,071	"	77	"	o.	é.
1870	"	---	---	---	---	63.438,085	"	97	"	"	
1880	"	---	---	---	---	97.854,252	"	66	"	"	
1881	"	---	---	---	---	95.307,165	"	79	"	"	
1882	"	---	---	---	---	90.121,939	"	35. ₅	"	"	
1883	"	---	---	---	---	86.988,955	"	84. ₅	"	"	
1884	"	---	---	---	---	86.766,693	"	92	"	"	
1885	"	---	---	---	---	89.369,213	"	74. ₅	"	"	

Ebből esett Magyarországra :

1856	---	---	---	---	---	87,150	frt	—	kr.	p.	p.
1860	---	---	---	---	---	37.421,038	"	52	"	o.	é.
1870	---	---	---	---	---	36.241,931	"	36	"	"	
1880	---	---	---	---	---	59.764,658	"	58	"	"	
1881	---	---	---	---	---	61.739,887	"	71	"	"	
1882	---	---	---	---	---	61.649,657	"	98	"	"	
1883	---	---	---	---	---	60.631,867	"	09. ₅	"	"	
1884	---	---	---	---	---	62.337,165	"	78. ₅	"	"	
1885	---	---	---	---	---	64.762,853	"	53. ₅	"	"	

Esett tehát Magyarországra :

		1878	1883	1884
A leszámolási üzletnek	---	27. ₇ ^{0/0}	27. ₅ ^{0/0}	31. ₁ ^{0/0}
A lombard	"	21. ₆ "	25. ₀ "	20. ₂ "
A jelzálog	"	58. ₄ "	69. ₇ "	71. ₈ "

A leszámítolási díj (helyi váltóknál) tett :

1831—60	---	---	---	---	4	--5	^{0/0}
1860—70 (jul.)	---	---	---	---	4	--5 ^{1/2}	"
1870—80	---	---	---	---	4 ^{1/2}	--6 ^{1/2}	"
1880	---	---	---	---	4		"
1881	---	---	---	---	4		"
1882	---	---	---	---	4		"
1883	---	---	---	---	4	₂₀	"
1884	---	---	---	---	4	₁₁	"
1885	---	---	---	---	4		"

A bank által fizetett osztalék volt :

1816 - 20	6. ₄	1871—80	8. ₆₃
1821—30	10. ₃	1881	6. ₅₀
1831—40	12. ₃	1882	7 ¹ / ₆
1841—50	12. ₁₈	1883	7 ¹ / ₆
1851—60	10. ₂₉	1884	7. ₀₅
1861—70	7. ₄₂	1885	6. ₄₅

Az államnak adóssága a bank irányában tett:

1818 végén	10.490,000	frt	—	kr	p.	p.
1820	34.231,541	“	18 ² / ₄	“	“	“
1830	108.029,760	“	—	“	“	“
1840	126.304,387	“	45	“	“	“
1850	150.402,918	“	6 ¹ / ₄	“	“	“
1860	257.054,159	“	64. ₅	“	o. é.	“
1870	80.000,000	“	—	“	“	“
1880	80.000,000	“	—	“	“	“
1881	79.748,918	“	78	“	“	“
1882	79.595,268	“	54	“	“	“
1883	79.448,402	“	46	“	“	“
1884	79.403,386	“	65. ₅	“	“	“
1885	79.403,386	“	65. ₅	“	“	“

XXXIX.

Az osztrák-magyar bankkerületek.

Az örökös tartományokban egy bankkerületre átlag 12,499.₃₄ □ kilometer esik; a magyar bankkerületekre pedig átlag 20,194.₆₁ □ kilometer. Az egyes magyar bankkerületek területe a következő:

Debreczen	44,624. ₈₃	□ kilom.	Eszék	17,189. ₆₈	□ kilom.
Budapest	40,437. ₈₂	“	Nagy-Kanizsa	15,785. ₇₀	“
Kassa	32,131. ₄₈	“	Brassó	15,139. ₇₉	“
Temesvár	26,382. ₁₄	“	Szeged	14,493. ₀₆	“
Kolozsvár	25,583. ₈₆	“	Győr	10,436. ₀₃	“
Arad	18,551. ₆₄	“	Fiume	8,389. ₃₁	“
Pozsony	18,502. ₂₆	“	Sopron	8,342. ₅₀	“
Zágráb	18,048. ₂₆	“	Nagy-Szeben	8,075. ₄₇	“

XL.

A leszámított váltók átlagos összege és lejáratí ideje.

A bankok működésének egyik fontos mozzanata a leszámított váltók átlagos értéke és a lejáratí ideje. A mi az elsőt illeti, az osztrák-magyar bank által leszámított váltók átlagos összege tett:

	Bécs forint	Osztrák fiókok	Budapest forint	Magyar fiókok
1876	2,362	1,387	2,264	1,019
1877	2,696	1,265	2,249	961
1878	2,234	1,204	2,143	885
1879	2,025	1,087	2,114	963
1880	1,889	1,091	2,113	943
1881	1,897	1,016	2,261	888
1882	1,715	1,062	2,203	842
1883	1,700	1,080	2,328	874
1884	1,484	1,034	2,127	779
1885	1,397	938	1,827	6.6

Látjuk, hogy a bank általában az utolsó években már jóval kisebb váltókat számított le, bár a számok még mindig a mellett tanuskodnak, hogy a nagykereskedelemre esik a leszámítolás túlnyomó része. Feltűnő az, hogy a budapesti intézetnél leszámított váltók átlagos összege még nagyobb mint a Bécsben leszámítottaké, bár Bécs nagyobb kereskedelme inkább az ellenkező arányt indokolná.

Az átlagos lejáratí ideje a leszámított váltóknak volt:

	Bécs	Osztrák fiókok	Budapest	Magyar fiókok
1876	61 nap	64 nap	74 nap	82 nap
1877	57 "	62 "	73 "	78 "
1878	56 "	61 "	73 "	78 "
1879	57 "	57 "	68 "	77 "
1880	58 "	61 "	71 "	76 "
1881	46 "	61 "	66 "	76 "
1882	62 "	64 "	68 "	75 "
1883	47 "	64 "	68 "	74 "
1884	36 "	63 "	66 "	73 "
1885	38 "	60 "	61 "	74 "

E számok mutatják, mennyivel gyorsabb a kereskedelmi forgalom Bécsben, mint akár a többi osztrák városokban, akár Magyarországon; különben a lejáratí idő mindenütt rövidebb most, mint tíz év előtt.

XLI.

Jegybankok jövedelmei.

Igen érdekes a következő összeállítás, mely nekünk néhány európai jegybank által részvényeseinek osztalékát mutatja:

		Osztr.-magy. bank	Német birod bank	Angol bank	Francia bank	Olasz nemzeti bank
1878	---	7. ³⁸	6. ³	9. ⁵	9. ⁵	13. ⁰⁷
1879	---	6. ⁵⁰	5	10. ⁵	11	13. ³³
1880	---	6. ³⁸	6	9. ⁵	15	13. ⁴⁷
1881	---	6. ⁵⁰	6. ⁶⁶	9. ⁵	25	13. ³³
1882	---	7. ¹⁷	7. ⁰⁵	10. ⁵	29	13. ⁰⁷
1883	---	7. ¹⁷	6. ²⁵	10	22. ⁶	11. ⁸⁶⁶
1884	---	7. ⁰⁵	6. ²⁵	9. ⁷⁵	21. ⁴	10. ⁴
	Átlag	6. ⁸⁵	6. ²¹⁵	9. ⁸⁹³	19. ⁰⁷¹	12. ⁶⁴⁸

XLII.

A magyar hitelintézetek.

Összes hitelintézeteink száma (az osztrák-magyar bank fiókjaival együtt) volt:

1867	---	69	1878	---	651
1870	---	292	1879	---	668
1873	---	490	1880	---	689
1874	---	594	1881	---	716
1875	---	625	1882	---	757*
1876	---	645	1883	---	801
1877	---	649			

* Csak Magyarország-Erdélyben. — 1884-ben volt pedig VARGHA szerint 856 intézet, közte 124 bank és földhitelintézet, 370 takarékpénztár, 362 szövetkezet.

Ezek között volt 1883-ban:

Bank	118
Takarékpénztár	349
Szövetkezet	315

Az alapszabályilag biztosított tőke:

1870	69.087,000	frt	1878	98.559,172	frt
1873	194.686,690	«	1879	97.534,446	«
1874	182.758,100	«	1880	117.696,494	«
1875	146.006,839	«	1881	90.256,160	«
1876	106.121,825	«	1882	111.984,860	«*
1877	105.006,000	«	1883	102.410,046	«**

A leszámítolási üzlet állapota:

	Bankszerű váltótárca	Hiteltulajd.
1870	96.605,000	forint
1873	126.578,317	frt
1874	137.317,751	«
1875	137.913,709	«
1876	139.919,838	«
1877	147.391,895	«
1878	157.760,981	«
1879	175.947,054	«
1880	193.738,260	«
1881	201.143,527	«
1882	222.107,316	«
1883	235.121,603	«

A lombardüzlet állapota:

1870	25 257,000	frt	1878	19.364,774	frt
1873	33.117,676	«	1879	23.123,420	«
1874	27.878,114	«	1880	22.474,164	«
1875	25 669,290	«	1881	27.265,279	«
1876	19.729,845	«	1882	29.393,198	«
1877	19.617,875	«	1883	33.097,107	«

A jelzálogüzlet állapota:

1870	123.956,000	frt	1875	205.442,938	«
1873	166.840,111	«	1876	216.128,141	«
1874	184.627,432	«	1877	221.723,002	«

* A szövetkezetek és egyéb intézetek törzsbetét-tőkéje nélkül.

** Befizetett alaptőke VARGHA szerint.

1878	---	---	226.871,764	frt	1881	---	---	259.463,261	frt
1879	---	---	234.957,068	«	1882	---	---	282.135,660	«
1880	---	---	244.223,012	«	1883	---	---	297.532,698	«

Takarékpénztári betétek összege :

1870	---	---	131.247,000	frt	1878	---	---	249.537,598	frt
1873	---	---	174.208,372	«	1879	---	---	282.978,433	«
1874	---	---	181.635,066	«	1880	---	---	305.262,059	«
1875	---	---	198.411,566	«	1881	---	---	336.215,333	«
1876	---	---	217.018,018	«	1882	---	---	352.813,987	«
1877	---	---	236.530,476	«	1883	---	---	378.788,050	«

A pénztárjegyek és utalványok összege :

1870	---	---	14.624,000	frt	1878	---	---	7.284,627	frt
1873	---	---	13.345,200	«	1879	---	---	6.789,579	«
1874	---	---	17.343,703	«	1880	---	---	8.013,053	«
1875	---	---	12.742,884	«	1881	---	---	7.177,275	«
1876	---	---	9.264,493	«	1882	---	---	7.362,775	«
1877	---	---	7.690,193	«	1883	---	---	7.904,828	«

A nyereség volt :

1873	---	---	8.181,969	frt	1879	---	---	11.644,553	frt
1874	---	---	9.170,210	«	1880	---	---	11.764,807	«
1875	---	---	7.941,132	«	1881	---	---	13.286,575	«
1876	---	---	7.482,648	«	1882	---	---	14.408,413	«
1877	---	---	9.103,665	«	1883	---	---	12.700,710	«
1878	---	---	9.667,840	«					

A tartaléktőke :

1873	---	---	8.087,444	frt	1879	---	---	14.890,155	frt
1874	---	---	8.505,582	«	1880	---	---	20.628,323	«
1875	---	---	8.624,803	«	1881	---	---	23.350,781	«
1876	---	---	8.919,045	«	1882	---	---	28.109,160	«
1877	---	---	11.197,730	«	1883	---	---	32.016,160	«
1878	---	---	12.739,303	«					

Bankok. Az osztrák-magyar bankon kívül volt nálunk (a földhitelintézetek nélkül) bankintézet :

1867	---	---	5	1873	---	---	89
1868	---	---	11	1874	---	---	90
1869	---	---	28	1880	---	---	107
1870	---	---	40	1881	---	---	109
1871	---	---	49	1882	---	---	113
1872	---	---	82	1883	---	---	118

A 118 bankintézetnek részvénytőkéje 1883. 53.252,280 forintot tett, melyből 49.474,853 forint tényleg be van fizetve. Üzletök főadatai a következők:

Takarékpénztári betétek	49.032,108	frt
Pénztárjegyek és utalványok	6.186,314	«
Elfogadványok forgalomban	1.701,164	«
Folyó számlai hitelezők	38.018,353	«
Záloglevél-tartozások	11.229,600	«
Váltótárcza	60.936,220	«
Lombardüzlet	15.980,528	«
Jelzálogüzlet	17.971,237	«
Kölcsönök kötvényekre	1.085,406	«
Folyó számlai adósok	29.713,720	«

Az 1882-dik évre a bankintézetek 4.320,427 forint nyereséget mutattak ki.

Takarékpénztárak. A tulajdonképeni hitelintézeteknél sokkal gyorsabban honosultak meg és sokkal nagyobb számban terjedtek el nálunk a takarékpénztárak. Sőt azt kell mondani, hogy a takarékpénztárak a hitelintézeteket jóformán pótolták, minthogy nálunk humanistikus jellegök-ből majdnem teljesen kivetkőztettek és inkább mint betéti bankok szervezkedtek és működtek, talán épen azért, mivel hitelszervezetünk fejletlen állapota mellett csak e módon lehetett némileg a hitelszükségleten segíteni.

A takarékpénztárak száma következő emelkedést mutat:

1867	54	1874	290
1868	66	1879	309
1869	116	1880	314
1870	136	1881	322
1871	153	1882	335
1872	229	1883	349
1873	274		

A takarékpénztárak száma e szerint az alkotmány visszaállítása óta hatszorosára emelkedett. A takarékpénztárak alapszabályilag megállapított alaptőkéje (tartaléktőkével együtt) volt:

1866	2.601,164	frt	1881	26.668,800	frt
1870	7.051,000	«	1882	28.472,808	«
1880	26.917,980	«	1883	28.923,080	«

A magyar takarékpénztárak betétei tettek:

1866	53.492,559	frtot	1878	215.680,148	frtot
1873	152.092,648	«	1879	242.838,115	«
1874	158.931,264	«	1880	260.022,068	«
1875	173.631,413	«	1881	283.696,713	«
1876	189.713,114	«	1882	293.809,574	«
1877	206.291,870	«	1883	314.053,186	«

A takarékpénztárak aktivüzletei között különösen helyt foglal a leszámítolás, jelzálogkölcson és lombardüzlet. 1882. év végén tett:

	1882	1883
	forintot	
A váltótárca állapota	109.063,374	116.766,684
Jelzálogkölcsonök állapota	109.060,912	113.749,515
A lombardüzlet	9.777,117	7.774,024

Kamatláb. 1883-ban a bankoknál az átlagos szedett kamat a leszámítolásnál 7.₇₆ %, előlegeknél 8.₁₃ %. A takarékpénztáraknál a leszámítolás 7.₉₇ % az előlegek után 8—11 %.

XLIII.

Az első hazai takarékpénztár-egyesület aláírási felhívása.

Pest Vármegyének Rendei erősen meggyőződve a' felöl, miként a' hazának dolgozó és szolgáló alsóbb néposztályainál, a' közte gyakorta szomorúan tapasztalt szegénységnek, nyomornok, erkölcs-sülyedésnek, 's mindezekből folyó békétlen indulatnak, legtöbbnyire az legyen alap oka, hogy a' szorgalom és takarékság, két fő erényei a' köznépeknek, nála még nagyobbára szunnyadnak, csak kikerülhetetlen szükség készíti többnyire őt kellenen munkára, 's nap és év felemésztik nála rendszerint a' napnak és évnek keresményét. Átlátták egyszersmind a' tisztelt Rendei azt is, hogy a' köznépi szorgalom és takarékság' ébresztésének, serkentésének leghatalmasabb eszközei legyenek a' *Takarék-pénztárak*; mik mind ennél mind más

számtalan idveiknél, különösen pedig azon tekintetnél fogva, hogy azok egyszersmind alapjai más jótékony intézeteknek, mint dolgozó házaknak, fogház-javító Intézeteknek 's a' t. annyira divatba jövének immár a' külföldön, hogy Europa eddigelé közel 1200 takarékpénztárt számlál tartományai-ban. Ezeknél fogva fájdalmas gondolat vala az Pest Megye' Rendeinek, hogy jó hazánk, melynek a' jótékony intézetek' ezen nemére előlegesen és kitünőleg volna szüksége, mind eddig nem bír egy ön állású Takarékpénztárral is! 's innen miután egyik Táblabírájok Fáy András úr, egy Pest megyében a' dolgozó és szolgáló köznép' számára felállítandó Takarékpénztárnak általa kidolgozott tervét nyújtá be Közgyűlésünkben a' Rende'knek, nem leheté azt küldöttségi megvi'sgálás után, örvendezéssel el nem fogadniok, 's létesítése iránt a' szükséges rendeleteket el nem határozniok. Szétküldettek Tisztviselőink, 's ajánlkozott forró emberbarátok között az ajánlások' aláírási ívei: 's az emberiségnek ezen szent ügye, minden elő-ítéletek, akadályok, 's tán adakozási unatkozások' daczára is, meleg részvétellel fogadtatott nem csak megyénk' birtokosai, hanem kül megyeiek, polgárok, kereskedők között is; meggyőződ-ven mindnyájan a' felől, hogy hitelbeli törvényeink' jelen állásában, e' nemben csak illy kisded kezdemény lehet kivi-hető, mit később gyakorlat, haladás, kedvezőbb törvények, 's pártoló körülmények, mind inkább inkább kifognak terjeszthetni. Mint emlékkönyvünk, 's annak idejében ki-nyomtatandó adakozási név-sorunk bizonyítandja, a' hazá-nak több kitünő férfait, nagyait van immár szerencsénk takarékpénztárunk' részvényesei közt tisztelhetnünk, 's a' siker naponként biztatóbb a' felől, hogy a' 400 részvényre számolt intézet, határidejére 1840-iki Január hónapra meg-fog nyitthatni.

úgy tiszteli a' haza, mint minden hon' javára diszére szolgáló, és emberiséget boldogító ügynek forró barátját. Minélfogva mi is, Tekintetes Pest Megye' e' tárgyban megbizott Küldöttségének tagjai, legkisebbé sem kételkednén abban, hogy

munkában vett Takarékpénztárunkat is

pártolandja, bátrak vagyunk
tisztelettel felszólítani, megkérni
mint Megyénk' egyik birtokos urát az
iránt, hogy takarékpénztárunk' részvényei közzül, úri tet-
szése 's nagylelkűsége szerint egyet, vagy többet kegyesen
elfogadni, 's ebbeli pártfogásával, Pest megyének az egész
haza előtt vállalt szent szándékát, mint annak egyik lelkes
fia elősegíteni méltóztassék. Ezt annyival is inkább szabad
reménylenünk Megyénk' lelkesebbjeitől, minthogy egy actia
100 pengő forintból állván (melly soha le nem fizettetik.
hanem csak mint jótállási tőke kamatozik az intézetnek
tiz évig, 's ezen időn túl mind jótállás mind kamatozás
megszűnik 's ekként egy egy actiának minden terhe, a' tiz
évig évenként fizetendő hat pengő forint kamatban hatá-
rozódik, mellyért szék és szavazat adatik a' részvényes-
nek) a' takarékpénztárunkra szánandó hazafiúi áldozatok
egyáltalában nem terhelők. Minek csalhatalatlan jelensége
az is, hogy megyénk' apróbb, de buzgóbb birtokosai közzül
is, többen vállaltak immár takarékpénztári részvényeket.

Kik minél előbb, — mint-
hogy az Intézet megnyitásának határ-ideje közelget, teendő
határozatát, 's alulírt Elnökünkhöz intézendő nagy becsű
válaszát kikérvén, tapasztalt kegyeibe aján-
lottak, megkülönböztetett tisztelettel maradtunk.

Pesten October' 16-án 1839.

Tekintetes Nemes Pest Megyének,
a' takarékpénztár' ügyében kine-
vezett küldöttsége 's annak elnöke

Simontsits János
Másod All Ispány.

XLIV.

A váltóforgalom.

A váltóforgalom jelentékeny emelkedéséről a következő
adatok tanuskodnak. Eladatott összesen (Horvátországgal
együtt) váltóürlap:

1872	---	---	---	1.235,898	1878	---	---	---	2.231,867
1873	---	---	---	1.500,716	1879	---	---	---	2.274,451
1874	---	---	---	1.557,836	1880	---	---	---	2.618,267
1875	---	---	---	1.630,290	1881	---	---	---	2.933,300
1876	---	---	---	1.767,364	1882	---	---	---	3.039,525
1877	---	---	---	1.957,646	1883	---	---	---	3.225,381

Legnagyobb az emelkedés a kis váltóforgalomban, mely 1872 óta roppant mérvekben szaporodik. Eladatott ugyanis 5 kros ürlap:

1872	---	---	---	287,914	1878	---	---	---	733,905
1873	---	---	---	371,236	1879	---	---	---	766,481
1874	---	---	---	433,761	1880	---	---	---	982,335
1875	---	---	---	458,114	1881	---	---	---	1.140,889
1876	---	---	---	517,180	1882	---	---	---	1.208,373
1877	---	---	---	610,334	1883	---	---	---	1.257,662

XLV.

A budapesti pénzüintézetek.*

A betétüzlet állapota 1885. december 31-én.

	Takarékpénztári betét		Pénztárjegy és utalvány		Összesen	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
Hazai első takarékp. ---	74.010,992	66	352,500	—	74.363,492	66
Pesti m. keresk. bank	2.760,169	92	8.204,449	44	10.964,619	36
Magyar földhitelintézet	—	—	2,600	—	2,600	—
Első magyar iparbank	1.683,715	91	24,600	—	1.708,315	91
Magy. ált. hitelbank---	—	—	205,000	—	205,000	—
Egyesült budapesti főv. takarékpénztár ---	15.764,067	03	304,000	—	16.068,067	03
Magyar leszámítoló és pénzváltó bank ---	1.423,739	01	2.318,202	78	3.741,941	79
Budapest III. ker. tkp.	445,575	91	—	—	445,575	91
Magy. orsz. közp. tkp.	4.665,089	53	246,100	—	4.911,189	53
Bpesti bankegyes. r.-t.	772,621	11	—	—	772,621	11
Magyar orsz. bank r.-t.	—	—	166,700	—	166,700	—
Magyar ált. takarékp.	457,161	66	349,600	—	806,761	66
Összesen	101.983,132	74	12.173,752	22	114.156,884	96

* A leszámolás alatt levő intézetek nélkül.

Egyéb üzletágak állapota 1885. deczember 31-én.

	Váltó-tárca		Lombard		Jelzálog	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
Az osztrák-magyar bank főintézete Budapesten	23.127,476	36	3.316,300	—	—	—
Hazai első tkpénztár	11.360,644	25	490,336	34	25.089,606	73
Pesti magy. keresk. bank	9.205,041	19	3.689,749	75	12.871,680	07
Magy. földhitelintézet	1.545,195	80	—	—	86.065,154	78
Első magy. iparbank	1.995,927	05	292,952	25	21,104	—
Magyar ált. hitelbank	5.858,503	36	9,220	—	—	—
Egyes. bpesti főv. tkp.	8.156,135	43	3.270,932	15	4.002,047	34
M. leszám. és pénzv. b.	2.674,188	65	4.156,049	06	—	—
Magy. jelzálog és hitelb.	427,103	84	1.120,277	04	44.065,769	86
Bpest III. ker. tkpénztár	493,605	86	250	—	11,220	71
Magyar orsz. közp. tkp.	5.711,274	64	1.326,753	50	209,612	65
Bpesti bankegyes. r.-t.	1.403,790	67	6,655	23	199,332	04
Kisbirtokosok orsz. föld.	729,820	75	500	—	5.883,555	68
Magyar orsz. bank r.-t.	3.502,056	26	—	—	—	—
M. ált. takarékpénztár	1.585,102	89	35,470	09	—	—
Összesen*	54.648,390	64	14.399,145	41	178.419,083	86

Összehasonlítva a két utolsó év eredményeit, az egyes üzletágak szerint, a következő eredményekhez jutunk:

	1882	1883	1884	1885
	millió forint			
Takarékpénztári betét	83. ₅	89. ₃	94. ₀	101. ₈
Pénztárjegy és utalvány	5. ₈	6. ₁	5. ₅	12. ₁
Váltó-tárca	44. ₉	45. ₈	51. ₃	54. ₆
Lombard	12. ₅	14. ₆	16. ₀	14. ₃
Jelzálog	127. ₁	138. ₅	145. ₈	178. ₄

XLVI.

Államjegyek.

A forgalomban volt államjegyek összege 1885-ben tett millió forintban:

Január végén	344. ₀	Julius végén	327. ₂
Február „	319. ₉	Augusztus végén	337. ₅
Márcz. „	316. ₅	Szeptemb. „	335. ₅
Április „	315. ₅	Október „	335. ₇
Május „	312. ₄	November „	338. ₃
Junius „	313. ₇	Deczember „	338. ₂

* Az osztrák-magyar bank nélkül.

Volt pedig forgalomban (1885):

1 frtos	---	---	---	---	---	68.033,927 =	68.033,927 frt
5 "	---	---	---	---	---	22.994,315 =	114.971,575 "
50 "	---	---	---	---	---	3.104,869 =	155.243,450 "
						Összesen	338.248,952 frt

Az előbbi években pedig tett:

1866 január 1.	---	---	---	---	---	1875 végén	---	---	---	346. ₅
1866 május végén	---	---	---	120. ₃		1876 "	---	---	---	355. ₄
1866 végén	---	---	---	224. ₀		1877 "	---	---	---	345. ₉
1867 "	---	---	---	313. ₁		1878 "	---	---	---	364. ₀
1868 "	---	---	---	307. ₉		1879 "	---	---	---	313. ₀
1869 "	---	---	---	319. ₀		1880 "	---	---	---	327. ₇
1870 "	---	---	---	352. ₁		1881 "	---	---	---	320. ₄
1871 "	---	---	---	373. ₆		1882 "	---	---	---	351. ₄
1872 "	---	---	---	375. ₉		1883 "	---	---	---	350. ₉
1873 "	---	---	---	344. ₀		1884 "	---	---	---	354. ₂
1874 "	---	---	---	345. ₂						

XLVII.

Pénzverés.

A pénzverés 1884-ben a bécsi és körmöczbányai pénzverő hivatalok kimutatása szerint következő volt:

a) A bécsi pénzverde:

1. Törvényes országos ezüstpénz.

	Darab	frt	kr.
Kétforintos	87,296	174,592	—
Egyforintos	4.303,125	4.303,125	—
Összesen	4.390,421	4.477,717	—

2. Kereskedelmi ezüstpénz.

	Darab	frt	kr.
Levanti tallér (belértéke 2.10483 frt)	1.477,862	3.110,648	89

3. Aranypénz.

	Darab	frt	kr.
Arany, négyszeres, à 19 frt 20 kr. ---	35,035	672,672	—
Arany, egyszerű, à 4 frt 80 kr. ---	238,039	1.142,587	20
Nyolczforintos = 20 frank = 8 frt 10 kr.	91,016	737,229	60
Négyforintos = 10 frank = 4 frt 5 kr.	7,518	30,447	90
Összesen aranypénz	371,608	2.582,936	70

4. Ezüst váltópénz.

	Darab	frt	kr.
10 krajczáros ---	10.380,040	1.038,004	—

b) A körmöczi pénzverde :

1. Törvényes országos ezüstpénz.

	Darab	frt	kr.
Egyforintos ---	1.721,725	1.721,725	—

2. Aranypénz.

	Darab	frt	kr.
Nyolczforintos = 20 frank = 8 frt 10 kr.	284,185	2.301,898	50
Négyforintos = 10 frank = 4 frt 5 kr.	53,533	216,808	65
Összesen	337,718	2.518,707	15

A két pénzverde együtt 1884-ben 15.₁₂ millió forint értékű ércpénzt vert, ellenben :

1883 ---	19. ₇₁	millió forintot
1882 ---	14. ₁₆	“ “

Az utolsó két év összehasonlítása következő eredményeket mutatja :

	1883			1884		
	Ausztria	Magyar-ország	Összesen	Ausztria	Magyar-ország	Összesen
	millió forint					
Ezüstforintos ---	6. ₁	7. ₀	13. ₁	4. ₄	1. ₇	6. ₁
Levantei tallér ---	0. ₆	—	0. ₆	3. ₁	—	3. ₁
Aranypénz ---	2. ₉	2. ₄	5. ₃	2. ₅	2. ₅	5. ₀

Az országos pénznemek veretése általában csökkenést mutat. Ellenben érdekes a levantei tallérok veretésében mutatkozó jelentékeny emelkedés.

A pénzveretés különösen nálunk erősen csökkent összesen csak 4.₂ millió frtot tett, ellenben 1883-ban 9.₄ millió frtot. 1885-ben pedig tett a pénzverés:

a) A bécsi pénzverdében:

1. Törvényes országos ezüstpénz.

	Darab	Pénzérték
Összesen	3.469,639	3.547,740 frt — kr.

2. Ezüst kereskedelmi pénz.

Levantei tallér (belérték 2.10483 frt)	1.386,891	2.919,170 frt 27 kr.
--	-----------	----------------------

3. Aranypénz.

Aranynégyszeres	= 19 frt 20 kr.	?	?
„ egyszerű	= 4 frt 80 kr.	?	?
Nyolczforintosok	= 8 frt 10 kr.	?	?
Összesen	501,544	3.369,799 frt 65 kr.	

4. Ezüst váltópénz.

10-krajczáros	4.661,062	466,106 frt 20 kr.
---------------	-----------	--------------------

5. Rézpénz.

Egykrajczáros	30.000,000	300,000 frt — kr.
Főösszeg	40.019,136	10.602,816 frt 12 kr.

b) Körmöczbányán:

1. Törvényes országos ezüstpénz.

	Darab	Pénzérték frt	kr.
Egyforintos	1.672,086	1.672,086	—

2. Aranypénz.

Nyolczforintos	= 20 frank vagy 8 frt 10 kr.	266,928	2.162,116 80
Négy „	= 10 „ „ 4 „ 05 „	64,277	260,321 85
Egyszerűarany	= 4 frt 80 kr.	43	206 40
Összesen	331,248	2.422,645 05	

3. Rézpénz.

Egykrajczáros	20.005,955	200,059 55
Főösszeg	22.009,289	4.294,790 66

Érdekes lesz ezen adatokat a megelőző évek adataival összevetni. A mi mindenekelőtt az 1867—81-ig terjedő korszakot illeti, az adatok a következők: (Az adatok 1867—70-ig a körmöczbányai és gyulafehérvári két pénzverdére vonatkoznak, ezentul az egy körmöczbányaira.)

	A r a n y p é n z e k									E z ü s t p é n z e k			Ezüst váltóp.		Réz váltóp.		Összesen	
	kir. arany			20 frankos			10 frankos			1½ forintos		1 forintos		20, 10 és 5 kros		4, 1 és 5/10 kros		Összesen
	darab szám	összeg frt	kr	darab szám	összeg frt	kr	darab szám	összeg frt	kr	darab szám	összeg frt	darab szám	összeg frt	frt	kr	frt	kr	
1867	.	2.204,204	59	685,924	1.028,886	868,701	4.101,791	59
1868	.	2.450,962	11.5	168,304	252,456	840,070	1.278,828	90	249,282	62	5.071,599	63.5
1869	.	1.715,623	82.5	855,873	3.906,614	70	50,727	36	6.528,838	88.5
1870	70,999	340,795	20	171,198	1.383,178	70	151,008	609,623	70	.	.	1.821,609	4.615,308	20	.	.	8.770,514	80
1871	.	.	.	75,575	612,157	50	89,539	362,632	95	.	.	2.444,984	209,078	50	.	.	3.628,852	95
1872	.	.	.	273,161	2.212,604	10	53,108	215,087	40	.	.	3.456,245	372,553	40	.	.	6.256,489	90
1873	.	.	.	244,505	1.980,490	50	13,384	54,205	20	.	.	2.338,364	106,605	30	37,030	.	4.516,695	.
1874	.	.	.	240,359	1.946,907	90	8,229	33,327	45	.	.	2.081,702	132,371	30	.	.	4.194,308	65
1875	.	.	.	260,537	2.110,349	70	10,682	43,262	10	.	.	2.073,958	42,504	40	.	.	4.270,074	20
1876	.	.	.	303,920	2.501,911	80	24,039	137,517	75	.	.	4.265,421	51,848	60	.	.	6.956,699	15
1877	425	2,169	60	312,959	2.534,967	90	24,240	98,172	.	.	.	2.241,386	46,007	70	.	.	4.922,703	20
1878	.	.	.	307,755	2.492,815	50	14,830	60,093	90	.	.	5.717,374	.	.	44,781	54	8.315,604	94
1879	.	.	.	305,621	2.475,530	10	12,367	50,086	35	.	.	25.755,927	.	.	101,009	84	28.382,553	29
1880	5,075	24,360	.	301,422	2.441,518	20	12,546	50,811	30	.	.	3.814,618	6.331,307	50
1881	.	.	.	308,789	2.501,190	90	11,737	47,534	85	.	.	15.494,763	.	.	122,328	31	18.165,817	06
	76,499	6.738,115	33	3.105,801	25.193,622	80	425,709	1.762,354	95	854,228	1.281,342	74.070,995	10,762,721	.	605,159	67	120.404,310	75

Adjuk itt végre a pénzverés eredményeit 1857—1866 végéig. Ausztria-Magyarországban:

a) Ezüst pénzekből veretett:

	Darab	frt	kr.
Kettős pénzjegy: tallér	19,464	58,392	—
Egyes " "	23.379,739	44.069,608	—
Két forintosok	780,794	1.561,588	—
Egy " "	106.980,150	106.980,150	—
Negyed forintosok	173.357,279	43.339,319	75
Összesen	310.527,426	196.009,058	75

b) Ezüst váltópénzekből veretett:

	Darab	frt	kr.
10 krajczáros	11.636,194	1.163,619	40
5 " "	8.223,088	411,154	40
Összesen	19.859,282	1.574,773	80

c) Réz váltópénz veretett:

	Darab	frt	kr.
4 krajczáros	46.042,527	1.841,701	08
1 " "	691.121,825	6.911,218	25
$\frac{5}{10}$ " "	150.640,798	753,203	99
1 olasz " "	40.640,000	406,400	—
$\frac{5}{10}$ " "	20.379,500	101,897	50
Összesen	948.824,650	10.014,420	82

d) Aranypénz veretett:

	Darab	Korona
Korona	101,607	= 101,607. ⁰⁰⁰⁰
Félkorona	794,099	= 397,049. ⁵⁰⁰⁰
Egyszerű arany	13.162,800	= 4.530,790. ⁰¹⁴⁶
Kettős " "		= —
Négyes " "	164,561	= 226,575. ²⁹⁸³
Összesen	14.223,067	= 5.256,021. ⁸¹³² (= 13 frt 50 kr.)

e) Kereskedelmi pénz veretett:

Levantei tallér --- --- 13.570,675 darab = 28.563,969 frt 57 kr.

Összesen veretett tehát 1857—1866 végéig: 1.306.995,100 pénzdarab, mely 307.118,516 frt 92 krnyi értéket képviselt.

XLVIII.

A z a g i o.

Az arany agiója a bécsi tőzsdén következőképen alakult :

1884-ben :

	Legmagasabb	Legalacsonyabb	Havi átlag
Január --- --- --- ---	120. ^{37.5}	119. ^{87.5}	120. ^{07.93}
Február --- --- --- ---	120. ^{37.5}	120. ^{06.25}	120. ^{14.84}
Márczius --- --- --- ---	120. ²⁵	120. ^{06.25}	120. ¹³
Április --- --- --- ---	120. ⁵⁰	120. ^{06.25}	120. ^{27.34}
Május --- --- --- ---	121. ³¹	120. ⁵⁰	120. ^{32.21}
Junius --- --- --- ---	121. ^{43.75}	120. ⁷⁵	121. ^{02.72}
Julius --- --- --- ---	121. —	120. ^{81.25}	120. ^{39.58}
Augusztus --- --- --- ---	120. ^{87.5}	120. ^{56.25}	120. ^{66.5}
Szeptember --- --- --- ---	121. ^{12.5}	120. ^{68.75}	120. ⁸⁶
Október --- --- --- ---	121. ⁵⁰	120. ^{81.25}	121. ^{11.57}
November --- --- --- ---	122. ^{12.5}	120. ^{68.75}	121. ⁵⁵
Deczember --- --- --- ---	122. ^{06.25}	121. ^{68.75}	121. ^{90.625}

Az arany-agiónek évi átlaga 1884-ben 120.78.⁹⁴³.

1885-ben :

	Legmagasabb	Legalacsonyabb	Havi átlag
Január --- --- --- ---	122. ⁵⁰	121. ⁹³	122. ²⁰
Február --- --- --- ---	122. ⁶²	122. ⁰⁶	122. ³⁵
Márczius --- --- --- ---	122. ⁸⁷	128. ³¹	122. ⁴⁹
Április --- --- --- ---	124. ⁸⁷	122. ⁵⁰	123. ⁸⁴
Május --- --- --- ---	124. ²⁵	122. ⁸⁷	123. ³⁰
Junius --- --- --- ---	123. ³⁷	122. ⁹³	123. ⁰¹
Julius --- --- --- ---	123. ⁹³	123. ⁰⁶	123. ⁵³
Augusztus --- --- --- ---	124. ²⁵	123. ³¹	123. ⁸⁴
Szeptember --- --- --- ---	124. ⁸⁷	123. ⁵⁰	124. ⁰⁶
Október --- --- --- ---	125. ³¹	124. ³¹	124. ⁷⁵
November --- --- --- ---	125. ¹⁸	124. ³⁷	124. ⁷⁸
Deczember --- --- --- ---	125. —	124. ⁶²	124. ⁷⁸

Az arany agiónak évi átlaga pedig 1885-ben 123.58.⁰⁶. Az arany agió tehát az utolsó két évben következetes emelkedést mutat, mely különösen 1885-ben igen jelentékeny is volt.

1848 óta az agio következőképen alakult (1875-ig ezüst, 1876 óta arany):

1848	---	---	---	---	109. ³⁷	1866	---	---	---	---	119. ⁸⁴
1849	---	---	---	---	113. ⁸⁵	1867	---	---	---	---	124. ⁴⁸
1850	---	---	---	---	119. ⁸²	1868	---	---	---	---	114. ⁴⁰
1851	---	---	---	---	126. ⁰⁵	1869	---	---	---	---	121. ⁰²
1852	---	---	---	---	119. ⁷⁵	1870	---	---	---	---	121. ⁸⁹
1853	---	---	---	---	110. ⁶²	1871	---	---	---	---	120. ³⁸
1854	---	---	---	---	127. ⁷⁵	1872	---	---	---	---	109. ²⁷
1855	---	---	---	---	120. ⁶²	1873	---	---	---	---	108. ¹⁴
1856	---	---	---	---	105. ³⁷	1874	---	---	---	---	105. ²⁴
1857	---	---	---	---	105. ⁵⁰	1875	---	---	---	---	103. ⁴⁰
1858	---	---	---	---	104. ¹²	1876	---	---	---	---	120. ⁸⁰
1859	---	---	---	---	120. ⁶²	1877	---	---	---	---	122. ⁸⁸
1860	---	---	---	---	132. ²⁵	1878	---	---	---	---	117. ⁰⁵
1861	---	---	---	---	141. ⁵⁰	1879	---	---	---	---	116. ^{28.8}
1862	---	---	---	---	128. ⁰⁷	1880	---	---	---	---	117. ^{33.5}
1863	---	---	---	---	113. ⁰⁹	1881	---	---	---	---	116. ^{75.6}
1864	---	---	---	---	115. ⁷²	1882	---	---	---	---	118. ^{80.88}
1865	---	---	---	---	108. ³²	1883	---	---	---	---	118. ^{95.26}

XLIX.

A pénzpiacz.

Az európai pénzpiaczokon 1885-ben a kamatláb következőképen alakult:

	Amsterdam	Berlin	Brüssel	London	Páris	Bécs
Január	3	4	4	5	3	5, 4
Február	3	4	4, 3 $\frac{1}{2}$	4	3	4
Márczius	3	4, 5	3	4, 3 $\frac{1}{2}$	3	4
Április	3	5, 4 $\frac{1}{2}$	3	3 $\frac{1}{2}$	3	4
Május	3	4 $\frac{1}{2}$, 4	3	3 $\frac{1}{2}$, 3, 2 $\frac{1}{2}$, 2	2, 3	4
Junius	2 $\frac{1}{2}$	4	3	2	3	4
Julius	2 $\frac{1}{2}$	4, 4 $\frac{1}{2}$	3	2	3	4
Augusztus	2 $\frac{1}{2}$	4	3	2	3	4
Szeptember	2 $\frac{1}{2}$	4	3	2	3	4
Október	2 $\frac{1}{2}$	4	3	2	3	4
November	2 $\frac{1}{2}$	4	3, 4	2, 3	3	4
Deczember	2 $\frac{1}{2}$	4	4, 3 $\frac{1}{2}$	3, 4	3	4

Az előbbi évekkal összehasonlítva pedig tett:

	London	Páris	Bécs	Berlin
1881	3. ⁵⁰	3. ⁸⁴	4	4. ⁴²
1882	4. ¹²	3. ⁸⁰	4. ²¹	4. ⁵⁴

	London	Páris	Bécs	Berlin
1883	3. ⁵⁶	3. ⁰⁷	4. ¹⁰	4. ⁰⁵
1884	3. ⁰⁰	3. ⁰⁰	4	4. ⁰⁰
1885	2. ⁹²	3. ⁰⁰	4	4. ²⁸

A pénzpiacz tényezői közül e helyen még a következő adatokat adjuk:

Váltóárfolyam. A bécsi tőzsdén az év végén jegyzetett:

	1881	1882	1883	1884	1885
London	118. ⁸⁵	119. ⁴⁰	121.—	123. ²⁵	126.—
Páris	47. ⁰⁷	47. ³⁵	48. ⁰⁵	48. ⁶⁵	49. ⁹⁵
Berlin	58. ²⁰	58. ⁶⁵	59. ³⁰	60. ²⁰	61. ⁹⁵

Az ezüst ára. Londonban az ezüst uncziája jegyzetett:

1861—65	61 ¹ / ₄	d.
1866—70	60 ⁵ / ₈	“
1871—75	59	“
1876	53	“
1877	54 ³ / ₄	“
1878	52 ⁵ / ₈	“
1879	51 ¹ / ₄	“
1880	52 ¹ / ₄	“
1881	51 ¹¹ / ₁₆	“
1882	51 ⁵ / ₈	“
1883	51—	“
1884	49 ⁷ / ₈	“
1885	46 ¹⁵ / ₁₆	“

Az arány ezüst és arany között következőkép alakult:

1861—65	1 : 15. ⁴⁰
1866—70	1 : 15. ⁵⁵
1871—75	1 : 15. ⁹⁸
1876	1 : 17. ⁷⁹
1877	1 : 17. ²²
1878	1 : 17. ⁹²
1879	1 : 18. ⁴⁰
1880	1 : 18. ⁰⁵
1881	1 : 18. ²⁴
1882	1 : 18. ²⁷
1883	1 : 18. ⁴⁹⁰
1884	1 : 18. ⁹⁰⁷
1885	1 : 20. ⁰⁹¹

Értékpapírok.

A budapesti tőzsdén 1884-ben volt a következő érték-
papírok árfolyama:

	jan.	febr.	márcz.	ápr.	máj.	jun.
v é g é n						
Papírárad. (5 ⁰ / ₀)	87. ⁶ ₈	87. ⁸ ₈	88. ⁵ ₅	88. ⁵ ₅	88. ⁶ ₆	87. ⁹ ₉
Aranyárad. (4 ⁰ / ₀)	87. ⁷⁵ ₇₅	90. ³ ₃	91. ⁷ ₇	91. ³ ₃	91. ⁸ ₈	91. ¹ ₁
Vasuti kölcsön	140 ¹ / ₄	141 ¹ / ₂	142	141 ¹ / ₄	142 ¹ / ₄	143
M. földteh. kötv.	100 ¹ / ₂	100 ¹ / ₄	100 ³ / ₄	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂
Szőlődézsmaavlts.	98	97 ³ / ₄	97 ¹ / ₂	98	98 ¹ / ₄	98 ¹ / ₂
Földhit. 5 ⁰ / ₀ -os záloglevele ---	120 ¹ / ₂	120 ¹ / ₂	122	122 ³ / ₄	122 ³ / ₄	122 ¹ / ₂
Pesti keresk. b. 6 ⁰ / ₀ -os zálogl.	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂
Hazai tkp. részv.	4,815	4,710	5,200	5,135	5,250	5,210
Hengerm. részv.	615	612	650	585	600	600
Gschwindt-féle szeszgy. részv.	440	445	478	442	442	438
Pesti könyvny. r.	935	950	950	880	880	880
I. m. bizt. int.---	3,000	2,950	3,090	3,100	3,300	3,250
P. közuti vasp. r.	493	522	572	586	584	575
M. hitelbank ---	307 ¹ / ₂	311	326 ¹ / ₂	320 ¹ / ₄	309	299
	jul.	aug.	szept.	okt.	nov.	decz.
v é g é n						
Papírárad. (5 ⁰ / ₀)	88. ⁹ ₉	88. ⁴ ₄	88. ⁷ ₇	89	90. ⁷ ₇	91
Aranyárad. (4 ⁰ / ₀)	92. ¹ ₁	91. ⁷ ₇	92. ⁹ ₉	93. ⁵ ₅	95. ⁸ ₈	96. ² ₂
Vasuti kölcsön---	142 ¹ / ₂	141 ³ / ₄	142 ¹ / ₂	142 ³ / ₄	145	145 ¹ / ₂
M. földteh. kötv.	101 ¹ / ₂	101	100 ¹ / ₂	101	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂
Szőlődézsmaavlts.	100	98 ³ / ₄	98 ³ / ₄	98 ¹ / ₄	98 ³ / ₄	99 ¹ / ₂
Földhit. 5 ¹ / ₂ 0 ⁰ / ₀ -os záloglevele ---	122 ¹ / ₂	124 ¹ / ₂	123 ¹ / ₂	122 ¹ / ₂	122 ¹ / ₂	122 ³ / ₄
Pesti keresk. bank 6 ⁰ / ₀ -os zálogl.	101 ¹ / ₂	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄	102 ¹ / ₂	102 ¹ / ₂
Hazai tkp. részv.	5,220	5,200	5,140	5,275	5,600	5,600
Hengerm. részv.	606	606	560	560	590	590
Gschwindt-féle szeszgy. részv.	438	440	440	440	450	458
Pesti könyvny. r.	900	900	900	1000	1025	1025
I. m. bizt. int. r.	3,480	3,500	3,430	3,525	3,525	3,500
Pesti közuti vasp.	579	584	595	591	613	604
M. hitelbank ---	314 ¹ / ₂	298 ¹ / ₄	289 ¹ / ₄	288 ¹ / ₂	308 ¹ / ₂	300 ¹ / ₂

Az utolsó két év eredményeit összehasonlítván, a következőket találjuk.

1885-ben pedig volt az árfolyam:

	jan.	febr.	márcz.	ápr.	máj.	jun.
	v é g é n					
Papíráradék (5 ⁰ / ₀)	94. ₃	94	91. ₉	88. ₁	93. ₂	92. ₄
Aranyjáradék (4 ⁰ / ₀)	98. ₂	98 ¹ / ₂	97 ¹ / ₂	92. ₆	98. ₄	89. ₀
Vasuti kölcsön ---	145 ³ / ₄	147	146 ¹ / ₂	144	146 ³ / ₄	148
M. földteh. kötv.	101 ¹ / ₂	102 ¹ / ₂	102	102	103	102 ¹ / ₂
Szőlődézsma válts.	98 ³ / ₄	98 ³ / ₄	98	96 ¹ / ₂	96 ¹ / ₂	98
Földhitelint. 5 ⁰ / ₀ -os záloglevele ---	122 ³ / ₄	123 ¹ / ₄	123 ³ / ₄	124 ¹ / ₂	124	127
Pesti keresk. bank 6 ⁰ / ₀ -os záloglev.	101 ³ / ₄	102 ¹ / ₄	102 ¹ / ₄	102 ¹ / ₄	102	102 ¹ / ₂
Hazai takarékp. r.	5,875	5,750	5,650	5,250	5,600	5,860
Hengerm. részv.---	642	650	625	595	590	605
Gschwindt-féle szeszgyár részv.	456	456	456	417	415	425
Pesti könyvny. r.	1,080	1,100	1,100	1,025	1,025	1,025
I. m. bizt. intézet részvénye ---	3,600	3,575	3,300	3,050	3,075	3,130
Pesti közuti vasp.	606	628	591	546	598	590
Magyar hitelbank	314	315 ¹ / ₄	306	275 ¹ / ₂	288 ³ / ₄	284 ¹ / ₄

	jul.	aug.	szept.	okt.	nov.	decz.
	v é g é n					
Papíráradék (5 ⁰ / ₀)	92. ₃	92. ₃	90 ¹ / ₄	90 ¹ / ₂	90 ¹ / ₄	92. ₇
Aranyjáradék (4 ⁰ / ₀)	99. ₀	99. ₀	97. ₃	98. ₈	98. ₅	101. ₃
Vasuti kölcsön ---	148 ¹ / ₂	148	148	148 ¹ / ₄	148 ¹ / ₁	149 ¹ / ₂
M. földteh. kötv.	102 ³ / ₄	102 ¹ / ₂	102 ¹ / ₄	104 ¹ / ₄	102 ³ / ₄	103 ¹ / ₂
Szőlődézsma válts.	98	98	97 ³ / ₄	97 ³ / ₄	98	98
Földhitelint. 5 ⁰ / ₀ -os záloglevele ---	127	127	126 ³ / ₄	127 ¹ / ₄	127 ¹ / ₄	127 ¹ / ₂
Pesti keresk. bank 6 ⁰ / ₀ -os záloglev.	103	103	103	103	102 ³ / ₄	102 ³ / ₄
Hazai takarékp. r.	5,927	5,870	5,875	6,000	6,000	6,050
Hengerm. részv.---	628	625	635	650	650	650
Gschwindt-féle szeszgyár részv.	420	415	415	415	400	400
Pesti könyvny. r.	1,025	1,025	1,025	1,025	1,000	1,040
I. m. bizt. intézet részvénye ---	3,120	3,120	3,120	3,050	3,025	3,000
Pesti közuti vasp.	586	594 ¹ / ₂	586	579	548	557
Magyar hitelbank	289	287 ¹ / ₂	281 ¹ / ₂	286 ³ / ₄	291 ¹ / ₂	306

Az év végén volt az árfolyam:

	1884	1885
Papíráradék (5 ⁰ / ₀)	90. ⁷	92. ⁷
Aranyjáradék (4 ⁰ / ₀)	95. ⁹	101. ³
Vasuti kölcsön	145 ¹ / ₄	149 ¹ / ₂
Magyar földtehermentesítési kötvény	100 ³ / ₄	103 ¹ / ₂
Szőlődezsmaváltság	98 ¹ / ₂	98
Földhitelintézet 5 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os záloglevele	103. ⁷⁵	127 ¹ / ₂
Pesti keresk. bank 6 ⁰ / ₀ -os záloglevele	101 ³ / ₄	102 ³ / ₄
Hazai takarékpénztár részvénye	5.565	6,050
Hengermalom részvénye	585	650
Gschwindt-féle szeszgyár részvénye	455	400
Pesti könyvnyomda részvénye	1,000	1,040
I. m. bizt. intézet részvénye	3,470	3,000
Pesti közuti vaspálya részvénye	602	557
M. Hitelbank	303	306

A magyar értékpapírok rentabilitása a következő adatokból tűnik ki: A rentabilitás tett az év végén:

	1884	1885
5 ⁰ / ₀ -os papíráradék	5. ⁴⁹	5. ³⁹
4 ⁰ / ₀ -os magyar aranyjáradék	5. ⁰⁷	4. ⁹²
Földtehermentesítési kötvény	4. ⁸⁵	4. ⁷²
Szőlődezsmaváltság	4. ⁷³	4. ⁷⁴
Földhitelintézet 5 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os záloglevél	5. ⁴²	4. ⁹⁰
„ 5 ⁰ / ₀ -os arany „	4. ⁹⁹	4. ⁹⁰

A *bécsi* tőzsde nevezetesebb értékpapírjainak árfolyama volt:

	1884 decz. 31.	1885
4.2 ⁰ / ₀ -os egységes papíráradék	82. ⁰⁵	83. ⁷⁵
4 2 „ „ ezüstjáradék	83. ⁰⁵	83. ⁰⁵
4 „ osztr. aranyjáradék	103. ⁹⁰	110. ⁷⁰
5 „ „ papíráradék	97.—	101. ⁷⁰
1860-diki államsorsjegy egész	134. ⁶⁰	139. ²⁰
1864 „ „ „	170. ⁵⁰	170. ²⁵
Anglobank	95. ⁵⁰	103. ⁷⁵
Hitelintézet	290. ²⁰	300.—
Bankegyesület	104. ²⁵	106. ⁷⁵
Osztrák-magyar bank	857.—	872.—
Tartományi bank	97. ¹⁰	106.—
Dunagőzhajózási társulat	528.—	471.—
Északi vasut	2,307.—	2,320.—
Déli vasut	145. ⁵⁰	133. ⁵⁰

	1885 decz. 31.	1884
Osztrák-magyar állami vasut --- --- ---	275. ₂₀	307. ₅₀
Erzsébet vasut elsőbbség 4 ⁰ / ₀ arany --- ---	123. ₄₀	116. ₅₀
Osztrák-magyar bank jelzáloglevél 5 ⁰ / ₀ ---	102. ₄₀	102. ₈₀
Első osztr. takarékp. záloglevél 5 ¹ / ₂ --- ---	104. ₇₅	102. —
Husz frankos arany --- --- ---	9. _{98.5}	9. _{74.5}
Husz márkás " --- --- ---	12. ₃₇	12. ₀

LI.

Vállalataink jövedelmezősége 1868—1884.

Gazdasági életünk fejlődésének egyik fontos symptomáját mindenestre nagyobb vállalataink jövedelmezőségében találjuk. E czélból adjuk a következő összeállításban a fővárosi vállalataink által fizetett osztalékokat.

1. Biztosítás.

	1881	1882	1883	1884
I. m. ált. bizt. társaság ---	22. ₂₀ ⁰ / ₀	19. ₂₀ ⁰ / ₀	15. ₂₀ ⁰ / ₀	22. ₀₀ ⁰ / ₀
Foncière pesti biztosító társ.	5. ₉₀ "	— "	5. ₀₀ "	5. ₀₀ "
Magyar-francia bizt. társ. ---	4. ₀₀ "	5. ₉₂ "	6. ₈₀ "	7. ₃₂ "
Pannonia bizt. társ. --- ---	26. ₆₆ "	15. ₃₃ "	20. ₆₆ "	16. ₆₆ "

2. Pénzintézetek.

	1881	1882	1883	1884
Hazai első takarékpénztár ---	30. ₀₀ ⁰ / ₀	30. ₀₀ ⁰ / ₀	32. ₀₀ ⁰ / ₀	35. ₀₀ ⁰ / ₀
Pesti keresk. bank --- ---	9. ₀₀ "	9. ₀₀ "	9. ₀₀ "	9. ₀₀ "
I. magyar iparbank --- ---	8. ₆₆ "	8. ₆₆ "	7. ₃₃ "	7. ₆₆ "
Ált. m. hitelbank --- ---	10. ₅₀ "	9. ₇₅ "	9. ₇₅ "	10. ₅₀ "
Egyes. bp. fővárosi tkp. ---	17. ₅₀ "	17. ₀₀ "	14. ₀₀ "	14. ₀₀ "
Budapesti iparbank --- ---	0. ₀₀ "	0. ₀₀ "	0. ₀₀ "	5. ₅₀ "
Leszámitoló és pénzváltó bank	6. ₀₀ "	5. ₀₀ "	5. ₀₀ "	5. ₅₀ "
Magyar jelzáloghitelbank ---	5. ₅₀ "	5. ₂₅ "	5. ₄₃ "	5. ₈₀ "
III. ker. tkpénztár --- ---	8. ₀₀ "	11. ₀₀ "	12. ₀₀ "	12. ₀₀ "
Országos központi tkpénztár	11. ₀₀ "	11. ₀₀ "	9. ₃₃ "	9. ₃₃ "
Közp. ipartárs. hitelintézet ---	0. ₀₀ "	2. ₅₀ "	0. ₀₀ "	0. ₀₀ "
Budapesti bankegyes. r. t. ---	9. ₀₀ "	9. ₀₀ "	8. ₀₀ "	8. ₀₀ "
M. országos bank --- ---	— "	8. ₀₀ "	4. ₀₀ "	0. ₀₀ "
M. ált. takarékpénztár --- ---	— "	4. ₅₀ "	4. ₅₀ "	4. ₅₀ "

3. Malmok.

	1881	1882	1883	1884
Concordia --- --- ---	0. ⁰⁰ / ₀	10. ⁰⁰ / ₀	10. ⁰⁰ / ₀	8. ⁰⁰ / ₀
I. budapesti --- --- ---	10. ⁰⁰ "	24. ⁰⁰ "	24. ⁰⁰ "	20. ⁰⁰ "
Erzsébet --- --- ---	0. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "
Hengermalom --- --- ---	0. ⁰⁰ "	12. ⁰⁰ "	8. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "
Lujza --- --- ---	6. ²⁵ "	21. ⁸⁷ "	20. ⁰⁰ "	15. ⁰⁰ "
Molnárok és sütők --- ---	11. ⁰⁰ "	17. ⁵⁰ "	20. ⁰⁰ "	15. ⁰⁰ "
Pannonia --- --- ---	0. ⁰⁰ "	15. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "	5. ⁰⁰ "
Victoria --- --- ---	5. ⁴⁰ "	16. ⁶⁶ "	13. ³³ "	5. ⁰⁰ "

4. Egyéb vállalatok.

	1881	1882	1883	1884
Budapesti közuti vaspálya	14. ⁰⁰ / ₀	13. ⁰⁰ / ₀	16. ⁰⁰ / ₀	16. ⁰⁰ / ₀
Budapesti alagút --- ---	7. ⁶² "	7. ⁶² "	8. ⁵⁷ "	9. ⁵² "
Athenaeum-nyomda --- ---	20. ⁰⁰ "	20. ⁰⁰ "	26. ⁶⁶ "	26. ⁶⁶ "
Pesti könyvnyomda --- ---	11. ⁰⁰ "	12. ⁰⁰ "	14. ⁰⁰ "	15. ⁰⁰ "
Ganz és társa-féle vasgyár	10. ⁰⁰ "	12. ⁵⁰ "	15. ⁰⁰ "	16. ²² "
Schlick-féle öntőde --- ---	8. ⁰⁰ "	9. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "	9. ⁰⁰ "
Rima-murány salgó-tarjáni vasfinomító társ. --- ---	11. ⁵⁰ "	10. ⁰⁰ " *	10. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "
Gschwindt-féle szeszgyár ---	13. ⁰⁰ "	14. ⁰⁰ "	15. ⁰⁰ "	14. ⁰⁰ "
I. magyar serfőződe --- ---	8. ⁷⁵ "	10. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "	12. ⁵⁰ "
I. m. sertéshizl. és előleg. r. t.	15. ⁰⁰ "	15. ⁰⁰ "	15. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "
Salgó-tarjáni kőszén r. t. ---	7. ⁰⁰ "	7. ⁰⁰ "	8. ⁰⁰ "	9. ⁰⁰ "
I. m. spodium és csontliszt r. t.	10. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "	9. ⁰⁰ "	0. ⁰⁰ "
Ujlaki téglá- és mészégető r. t.	4. ⁵⁰ "	5. ⁰⁰ "	5. ⁰⁰ "	7. ⁵⁰ "
Kőbányai téglagyár --- ---	18. ⁷⁵ "	12. ⁵⁰ "	12. ⁵⁰ "	12. ⁵⁰ "
I. m. gyapjmosó és bizom. r. t.	6. ⁰⁰ "	7. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "	10. ⁰⁰ "
Kőszénbánya és téglagyár ---	6. ¹⁵ "	6. ⁹² "	6. ⁹² "	10. ⁰⁰ "

A fővárosi részvényvállalatok átlagos jövedelme tett az utolsó öt évben:

	1880	1881	1882	1883	1884	átlag
			s z á z a l é k			
Pénzüntézetek --- --- ---	9. ²	7. ³	8. ³⁶	7. ⁰⁵	7. ³⁰	7. ⁸²
Malmok --- --- ---	7. ⁵	3. ⁷	15. ⁴	13. ⁹	10. ⁷	10. ²⁴
Építési ipar --- --- ---	1. ⁵	5. ¹	4. ⁸	5. ²	8. ¹	4. ⁹⁴
Vasipar --- --- ---	9. ⁷	10. ³	10. ¹	10. ⁹	8. ⁸	9. ⁹⁶
Nyomdászati ipar --- ---	12. ⁶	12. ⁵	12. ⁶	14. ⁸	15. ⁵	13. ⁶⁰
Egyéb ipar --- --- ---	5. ²	7. ⁹	8. ²	5. ²⁵	5. ⁸	6. ⁴⁷
Biztosítás --- --- ---	6. ⁴	7. ⁹	7. ⁹⁸	8. ⁷⁹	10. ⁵⁵	8. ³²
Közlekedés --- --- ---	9. ⁹	10. ⁵	10. ⁷⁵	12. ⁷⁵	11. ³¹	11. ⁰⁴
Egyéb részv. váll. --- ---	4. ⁵	7. ⁷	6. ⁴²	8. ⁴⁵	8. ⁸⁸	7. ¹⁹

* Rimamurány-salgótarjáni részvénytársaság.

A fővárosi részvénytársaságok által az utolsó öt évben fizetett osztalék átlagban 8.₈₄ %-nak felel meg; legnagyobb az osztalék a nyomdai és közlekedési vállalatoknál, valamint malmoknál, legkisebb az építő iparban. Nagy ingadozása a jövedelemnek mutatkozik különösen az építési iparban, a malmoknál, legnagyobb állandóságot mutatnak nyomdai, közlekedési vállalatok, pénzügyintézetek stb.

LII.

A Clearing-intézetek.

A pénzforgalom és fizetési szervezet szempontjából alig van fontosabb intézmény, mint a nyugati államokban fenálló clearing- vagy leszámoló intézetek, melyek aránylag igen csekély készpénzzel óriási forgalmat engednek eszközölni. A nagyobb clearing-intézetek üzlete a legujabb adatok szerint következőkép alakult. A forgalom nagysága tett osztrák forintokban (arany):

London 1883. máj. 1. — ápr. 30.	57.464. ₄	milliót
New-York (1883. okt. 1. — 1884. szept. 30.)....	70.672. ₇	„
Páris (1884. ápr. 1. — 1885. márcz. 31.)....	828. ₇	„
Milano (1884)	512. ₉	„
Livorno (1884)....	415. ₅	„
Hamburg (1884)	2.620. ₂	„
Berlin (1884)	1.436. ₅	„
M.-Frankfurt (1884)	1.091. ₆	„
Bécs (1884)	261. ₅	„

A forgalom közvetítéséhez szükségeltetett készpénzben (ill. új átirás):

New-Yorkban	4. ₄₇	%
Párisban	45. ₇	„
Hamburgban	8. ₄₁	„
Berlinben	53. ₂₈	„
M.-Frankfurtban	17. ₈₇	„
Bécsben	38. ₇₈	„
Milanóban	15. ₂₈	„ stb.

A nagyobb intézetek forgalma következő fejlődést mutat:

	New-York *	London **	Páris †	Bécs ††
	milliókban (osztrák forint aranyban)			
1873	73,510. ₇	60,466. ₂	428. ₄	330. ₄
1874	47,380. ₈	60,665. ₁	402. ₈	250. ₀
1875	51,951. ₉	54,550. ₉	442. ₇	227. ₄
1876	44,771. ₁	49,161. ₂	513. ₇	224. ₄
1877	48,278. ₆	51,113. ₇	439. ₉	263. ₉
1878	46,659. ₉	49,283. ₂	525. ₆	265. ₈
1879	52,195. ₅	53,125. ₇	644. ₅	247. ₁
1880	77,078. ₅	59,622. ₉	816. ₉	238. ₄
1881	100,676. ₉	64,391. ₄	909. ₀	238. ₉
1882	96,504. ₀	62,439. ₁	831. ₇	220. ₈
1883	83,527. ₅	58,898. ₂	843. ₆	257. ₆
1884	70,672. ₇	57,464. ₄	828. ₅	261. ₅

LIII.

A budapesti kir. zálogházak.

A budapesti kir. zálogházak évi forgalma volt:

1884-ben :

a) Ékszerek.

	Belváros		Terézváros	
	darab	tőke (ft)	darab	tőke (ft)
Zálogok felvétele	159,151	1.749,910	70,000	560,337
„ kiváltása	157,155	1.670,195	64,128	495,530

b) Ingók.

Zálogok felvétele	292,540	656,524	138,147	358,623
„ kiváltása	281,208	630,778	132,608	339,459

Együtt.

Zálogok felvétele	451,691	2.406,434	208,147	918,960
„ kiváltása	438,363	2.309,973	196,736	834,989

* Az év végződik október 1-jével.

** „ „ „ április 30-dikával.

† „ „ „ márczius 13-dikával.

†† „ „ „ deczember 31-dikével.

1885-ben :

a) Ékszerek.

	Belváros		Terézváros	
	darab	tőke (frt)	darab	tőke (frt)
Zálogok felvétele ---	166,121	1.743,491	77,219	620,849
" kiváltása ---	161,312	1.738,984	72,933	563,758

b) Ingók.

Zálogok felvétele ---	300,000	680,590	134,461	352,275
" kiváltása ---	295,017	660,127	133,280	343,714

Együtt.

Zálogok felvétele ---	456,121	2.424,081	211,678	973,124
" kiváltása ---	456,383	2.399,111	206,213	907,472

Az árverések statisztikája a következő :

1885-ben.

	Belváros	Terézváros
Elárverezett drb ---	43,604	19,143
Követelés ---	160,033 frt 26 kr.	78,810 frt 51 kr.
Eladási ár ---	226,674 " 24 "	113,827 " 03 "

A KÖZLEKEDÉS.

LIV.

Vasutak.

A vasúti hálózat következő fejlődést mutat:

1846	---	---	35 kilom.	1865	---	---	2,161 kilom.
1847	---	---	161 "	1866	---	---	2,161 "
1848	---	---	178 "	1867	---	---	2,285 "
1849	---	---	178 "	1868	---	---	2,634 "
1850	---	---	222 "	1869	---	---	2,738 "
1851	---	---	356 "	1870	---	---	3,477 "
1852	---	---	356 "	1871	---	---	4,402 "
1853	---	---	414 "	1872	---	---	5,336 "
1854	---	---	480 "	1873	---	---	6,263 "
1855	---	---	558 "	1874	---	---	6,435 "
1856	---	---	660 "	1875	---	---	6,435 "
1857	---	---	949 "	1876	---	---	6,718 "
1858	---	---	1,254 "	1877	---	---	6,792 "
1859	---	---	1,390 »	1878	---	---	6,920 "
1860	---	---	1,617 "	1879	---	---	7,072 "
1861	---	---	1,838 "	1880	---	---	7,099 "
1862	---	---	1,913 "	1881	---	---	7,206 "
1863	---	---	1,946 "	1882	---	---	7,703. ₇ "
1864	---	---	1,946 "	1883	---	---	8,322. ₀ * "

Az utolsó két évben következő vonalak nyitattak meg;
1884-ben :

Jun. 28. kétegyháza-kisjenői vonal	---	---	---	26. ₆ kilom.
Jul. 16. budapest-ujszónyi vonal	---	---	---	90. ₅ "

* A vasúti hálózat hosszára nézve a különböző hivatalos közlemények különböző adatokat adnak; névszerint :

Az országos statisztikai hivatal	---	---	8,322. ₀ kilom.
A vasúti főfelügyelőség jelentése	---	---	8,359. ₀ "
A «Közlekedési ügyek története» című munka	---	---	8,459. ₀ "

Aug. 16. központi személyudvar az oda vezető vonallal	2. ₉	kilom.
Szept. 15. zimony-belgrádi vonal --- --- --- ---	3. ₁	«
Nov. 3. csáca-zvardoni vonal (osztrák-magyar vasut)	20. ₀	«

Továbbá helyi érdekű vasutak :

Jun. 1. piski-vajdahunyadi vasut --- --- --- ---	15. ₇	kilom.
Jul. 7. szatmár-nagybányai vasut --- --- --- ---	56. ₀	«
Jul. 26. besztercebánya-brezovai vasut --- --- ---	34. ₂	«
Aug. 19. nagytapolcsány-béliczi vasut --- --- ---	15. ₇	«
Okt. 5. debreczen-hajdu-nánási vasut --- --- ---	42. ₃	«
Decz. 31. margitfalva-szomolnokai vasut --- --- ---	33. ₀	«
Máj. 16. a dorozsmai sertés hizlalóba vezető szárnyv.	2. ₀	«

Az 1884-dik év végével a nyilvános forgalomnak átadott vasutak hossza 8882 kilométer.

1885-ben pedig következő vasutak adattak át a forgalomnak :

Szabadkai-bajai vonal --- --- --- ---	58. ₅₀	kilom.
Pest-Budafok (pest-bécsi vasut) --- --- --- ---	1. ₇₀	«
N.-Várad-Velence-Püspökfürdő --- --- --- ---	6. ₁₀	»
P.-Tenyő-Kun-Szt-Márton --- --- --- ---	35. ₀	«
Esztergom-Nána-Csata --- --- --- ---	20. ₂₀	«
Szered-Galgóc-Lipótvár --- --- --- ---	17. ₂₀	«
Ujszász-Jászapáti --- --- --- ---	32. ₁₀	«
Barcs-Pakrácz --- --- --- ---	100.—	«
Daruvár-Pakrácz --- --- --- ---	24.—	«
Mezőtúr-Túrkeve --- --- --- ---	17. ₉₀	«
Összesen	312. ₇₀	kilom.

1885 végén tehát 9195 kilométer vasut volt a forgalomnak átadva.

Örvendetes szaporodást mutatnak az utolsó években a helyi érdekű vasutak, melyek jelenleg már a vasuti hálózatnak mintegy nyolczad részét teszik. 1884. év végével ugyanis következő helyi érdekű vasutak voltak a forgalomnak átadva :

Az osztrák-magyar államvasut vonalai (Valkány-Perjámos, Vojtek-Bogsán, Tót-Megyer-Bélicz) --- ---	174	kilom.
A m. kir. államvasutak vonalai (garam-berzencze-selmeczi, besztercebánya-brezovai, bánréve-dobsinai, feled-tiszolczi, mezőtúr-szarvasi vonalai és piski-v.-hunyadi vonalrész) --- --- --- ---	211	«
Arad-kőrösvölgyi és arad-csanádi vasút --- ---	267	«

N.-Kikinda-becskerekai vasut	70 kilom.
Szamosvölgyi vasut	50 "
Rétszilás-szegzárdi vasut	56 "
Kőszeg-szombathelyi vasut	17 "
Szatmár-nagybányai vasut	56 "
Mármarosói só vasutak	37 "
Debreczen-nánási vasut	43 "
Békés-pusztaföldvári vonal	8 "
Margitfalva-szomolnokai vasut	33 "
Összesen	1,022 kilom.

Magán használatra szolgáló ipar- és bányavasut pedig volt 1884 végén 267 kilométer.

1849 óta vasutaink következő forgalmat mutatnak:

	Személy	Vámmázsa		Személy	Vámmázsa
1849	149,112	593,900	1862	2.049,686	37.889,685
1850	210,103	1.259,974	1863	2.468,078	38.253,174
1851	523,660	2.409,208	1864	1.838,787	38.126,737
1852	837,316	5.291,451	1865	1.681,480	45.839,611
1853	833,172	8.436,365	1866	3.406,858	58.759,710
1854	1.143,883	11.399,037	1867	2.069,805	56.424,019
1855	1.096,277	9.099,032	1868	2.723,685	107.239,726
1856	1.216,477	14.960,699	1869	3.616,211	111.745,895
1857	1.348,793	15.772,572	1870	4.941,650	108.691,863
1858	1.558,594	19.046,584	1871	6.983,813	141.737,047
1859	2.712,350	29.997,155	1872	9.809,038	151.156,868
1860	1.947,896	35.986,782	1873	12.601,336	173.867,326
1861	2.051,399	51.052,689			

Az utolsó években pedig tett a forgalom:

	S z e m é l y szállítás	Teherszállítás mmázsa
1876	9.217,482	92.876,940
1877	8.656,992	111.544,600
1878	9.419,294	112.565,430
1879	9.817,282	111.935,660
1880	9.660,563	109.814,530
1881	10.213,333	124.929,820
1882	10.586,416	138.109,140
1883*	11.613,973	162.059,820
1884	12.358,330	173.696,430

* Az 1883. és 1884-diki adatok «A közlekedési ügyek története» című munka alapján.

Vizsgáljuk már most a forgalmat. A mi mindenekelőtt a *személyforgalmat* illeti:

	1882	1883	1884
Tisztán magyar vasutakon ---	6.410,082	7.079,482	7.710,267
Osztr.-magyar vasutak magyar vonalain --- ---	4.176,334	4.597,102	4.648,063
Összesen	10.586,416	11.676,584	12.358,330

Az utasok következőkép osztottak el az egyes kocsiosztályok szerint a tisztán magyar vasutakon:

	1882	1883
I. kocsiosztály --- --- ---	71,726	82,672
II. " " --- --- ---	861,421	955,198
III. " " --- --- ---	3.460,427	3.949,705
IV. " " --- --- ---	1.529,265	1.711,387
Katonák --- --- ---	487,243	380,520

A tisztán magyar vasutakat véve szemügyre, az utasok következő arányban osztottak el kocsiosztályok szerint:

	1882	1883
I. kocsiosztály --- --- ---	1. ₁₂	1. ₁₇
II. " " --- --- ---	13. ₄₄	13. ₄₉
III. " " --- --- ---	53. ₉₈	55. ₇₉
IV. " " --- --- ---	24. ₈₆	24. ₁₇
Katonák --- --- ---	7. ₆₀	5. ₃₈

Átlag befuttatott minden utas által 1882: 51.₃₇, 1883: 51.₅₉ kilométer és pedig:

	1882	1883
I. kocsiosztály --- --- ---	90. ₉₉	92. ₃₂
II. " " --- --- ---	63. ₅₉	66. ₂₂
III. " " --- --- ---	47. ₆₀	48. ₈₅
IV. " " --- --- ---	37. ₀	36. ₉₅

Legnagyobb volt a személyforgalom a következő vasutaknál: Az üzleti hossz egy kilométerére esik befutott személy kilométerekben:

	1882		1883
Déli vasut (m. v.) ---	205,074	Osztrák-magyar vasut	115,029
Osztr.-m. vasut (m. v.)	163,900	Pécs-bárcsi vasut ---	113,840
Magy.nyug.vasut(m.v.)	130,738	Alföld-fiumei vasut ---	108,507
Alföld-fiumei vasut ---	123,043		

A teherforgalmat (kezelési javak és podgyász nélkül) következő adatok mutatják. Összesen szállított:

	1882	1883 t o n n a	1884
Tisztán magy. vasutakon...	7.813,430	8.395,470	9.752.819
Osztr.-magyar vasutak magyar vonalain	5.997,484	6.164,852	7.616,824
Összesen	13.810,914	14.560,322	17.369,643

A teherforgalom következőkép oszlik meg a tisztán *magyar* vasutakon:

	1882		1883	
Gyorsárúk	23,199	tonna	24,228	tonna
Kőszén és koks	1.353,669	«	1.762,304	«
Egyéb teherjavak	6.459,761	«	6.633,166	«
Kezelési javak	858,608	«	945,228	«

A tisztán magyar vasutaknál esik e szerint:

	1882	1883
Gyorsjavakra	0. ₂₇	0. ₂₅
Rendes díjosztályu javakra	11. ₇₂	70. ₈₃
Leszállított díjosztályu javakra	62. ₅₇	
Kőszénre és kocszra	15. ₅₇	18. ₈₂
Kezelési javakra	9. ₈₇	10. ₀₉

A kőszén- és kocsz-szállítás teszi 1882-ben a mohács-pécsi vasutnál az összesnek 72.₈₇ %-át, a kassa-oderberginél 46.₁₂ %-át, a budapest-pécsinél 43.₈₁ %-át, 1883-ban a mohács-pécsinél 73.₆₄ %-ot, a kassa-oderberginél 44.₄₀ %-ot, az első erdélyinél 44.₀₆ %-ot.

Minden tonna átlag befutott a tisztán magyar vasutakon 1882 : 126.₀₇, 1883 : 134.₁₂ kilométert és pedig:

	1882	1883
Gyorsárúk	115. ₁₅	123. ₂₇
Teherjavak	129. ₆₁	140. ₉₆
Kőszén és kocsz	107. ₅₇	108. ₄₀

Legnagyobb volt a forgalom a következő magyar vasutaknál: Az üzleti hossz kilométerére esik szállított tonna-kilométer:

	1882.	1883.
Mohács-pécsi vasut	371,023	382,193
M. államí vasutak	277,905	292,866
Pécs-bárcsi vasut	214,448	179,659

A közös vasutak magyar vonalai között:

	1882	1883.
Osztrák-magyar vasut	348,056	381,788
Déli vaspálya	303,518	308,060
Kassa-oderbergi vasut	302,954	302,969

A tisztán magyar vasutakon minden mozdony átlagosan befulott:

1882	22,683 kilométert
1883	25,250 „

A vonatok száma volt a tisztán magyar vasutaknál:

	1882.	1883.
Gyors- és futárvonat (a m. áll. vasutaknál)	2,920	2,920
Személyvonat	37,063	41,635
Tehervonat	66,349	79,004
Vegyesvonat	55,481	61,822
Együtt	161,813	185,381

A vonatok gyorsasága a magyar vasutakon a következő:

a) Gyorsvonatok gyorsasága.

A kassa-oderbergi vasuton óránként	38—40 kilométert
Osztrák-magyar állami magyar vonalán óránként	41—48 „
Déli vasuton óránként	35—39 „
M. kir. államvasuton óránként	40—45 „

b) Személyvonatok gyorsasága.

A közös vasutakon óránként	31—35 kilométert
A tisztán magyar vasutakon óránként	20—34 „

A forgalom egyéb viszonyairól még a következőket említjük:

Késés volt az összes magyar pályákon:

	Magyar vasutak	Közös vasutak m. vonalain	Összesen
1882	2,206	2,927	5,133
1883	2,615	2,868	5,483

Kisiklás fordult elő:

	Magyar vasutak	Közös vasutak m. vonalain	Összesen
1882	188	52	240
1883	217	47	264
1884	219	57	276

Összeütközés volt:

	Magyar vasutak	Közös vasutak m. vonalain	Összesen
1882	40	10	50
1883	32	11	43
1884	60	10	70

Sérülés és megöletés fordult elő:

	Magyar vasutak		Közös vasutak magyar vonalain		Összesen	
	sérülés	megöletés	sérülés	megöletés	sérülés	megöletés
1882	54	56	30	54	84	110
1883	72	70	43	39	115	109
1884	109	68	34	50	143	118

A járműszerek állománya volt tisztán magyar vasutakon:

	1882	1883	1884
Mozdonyok száma	581	652	741
Személykocsik száma	1,324	1,309	1,337
Teherkocsik száma	13,380	15,350	16,640

Átme gyünk a vasutak pénzügyi viszonyaira. A beruházási tőke tett a tisztán magyar vasutaknál az 1881. év végén 467.434,098 frtot, azaz kilometerenként 103,353 frtot.

A vasutak bevételei tettek:

	1882		1883	
	M. vasutak	Közös vasutak	M. vasutak	Közös vasutak
	forint		forint	
Személyforgalom (és mellékjöv.)	6.598,121	6.366,223	7.728,830	6.981,303
Áruforgalom	22.330,648	24.292,282	25.726,575	25.384,212
Összesen	28.928,769	30.658,505	33.455,405	32.365,515

A tisztán magyar vasutaknak a személyforgalomból származó bevételei következőkép oszlanak meg:

	1882		1883	
I. kocsi osztály ---	306,066 frt	azaz	365,980 frt	azaz 4.90 ⁰ / ₀
II. „ „ ---	1.823,868 „	„	2.106,247 „	„ 28.22 „
III. „ „ ---	3.331,964 „	„	3.843,902 „	„ 51.51 „
IV. „ „ ---	731,762 „	„	820,705 „	„ 11.— „
Katonák ---	404,461 „	„	326,292 „	„ 4.37 „

Az áruforgalomból származó bevételek következőkép oszlanak meg a tisztán magyar vasutaknál:

	1882.		1883.	
Gyorsjavak	241,827 frt	azaz 1.08 ⁰ / ₀	299,367 frt	azaz 1.16 ⁰ / ₀
Kőszén és koks	2.727,787 „	„ 12.22 „	25.383,260 „	„ 98.67 „
Egyéb javak	19.349,079 „	„ 86.80 „		

A bevételek tettek kilométerenként és személyenként:

	1882		1883.	
I. osztály ---	4.69	krajczárt,	4.80	krajczárt
II. „ ---	3.83	„	3.33	„
III. „ ---	2.02	„	1.99	„
IV. „ ---	1.29	„	1.30	„
Katonák ---	0.87	„	0.85	„
Átlag ---	2.00	„	2.04	„

A közös vasutak magyar vonalain az átlagbevétel tett 1882 az osztrák-magyar vasutnál 2.56, a délinél 2.25 krt. stb.: 1883 2.62 ill. 2.38 krt.

A bevételek tettek tonnakilométerenként az áruforgalomnál:

	1882		1883	
Gyorsárak ---	9.05	krt,	10.02	krt
Rendes viteldíj-osztályu javak ---	5.20	„	2.25	„
Mérsékelt „ „ ---	1.76	„		
Kőszén és koks ---	1.87	„		
Átlag ---	2.26	„	2.27	„

Legnagyobbak a bevételek a következő vasutaknál (kilométerenként):

	1882	1883
Mohács-pécsi vasut --- --- ---	13,569 frt,	13,218 frt
Pécs-barcsi vasut --- --- ---	9,231 "	9,951 "
M. kir. államvasutak --- --- ---	7,437 "	7,896 "
Alföld-fiumei vasut --- --- ---	5,765 "	5,433 "

A közös vasutak magyar vonalain pedig:

	1882	1883
Oszták államvasut --- --- ---	15,444 frt	14,770 frt
Déli vasut --- --- ---	11,776 "	11,576 "
Kassa-oderbergi vasut --- --- ---	8,010 "	7,981 "

Átmegyünk a kiadásokra. Az összes kiadások tettek a magyar vasutaknál (a közösöknél 1882-ben még hiányzik a részletezés):

1882 --- --- ---	19,704,275 frtot
1883 --- --- ---	21,854,629 "

A tulajdonképeni üzleti kiadások a tisztán magyar vasutaknál tettek 1882-ben 18.719,361, 1883: 20.816,147 frtot, vagyis kilométerként 1882: 4035, 1883: 4019.

A tulajdonképeni üzleti kiadások a következők:

	1882	
Általános igazgatás --- --- ---	754,724 frt vagyis	4. ⁰³ / ₀₀
Pályafelügyelet és pálya karbantartás	7.370,415 "	39. ³⁷ / ₀₀
Forgalmi és keresk. szolgálat ---	5.423,791 "	28. ⁹⁸ / ₀₀
Vonatmozdítás és műhelyszolgálat ---	4.902,750 "	26. ¹⁹ / ₀₀

	1883	
Általános igazgatás --- --- ---	836,264 frt vagyis	4. ⁰² / ₀₀
Pályafelügyelet és pálya karbantartás	7.791,831 "	37. ⁴³ / ₀₀
Forgalmi és keresk. szolgálat ---	6.386,673 "	30. ⁶⁵ / ₀₀
Vonatmozdítás és műhelyszolgálat ---	5.510,421 "	26. ⁴⁷ / ₀₀

Ezen kívül tettek a tulajdonképeni üzlethez nem tartozó kiadások 1882: 984,914, 1883: 1.038,481 forintot, vagyis az összes kiadásoknak 5.⁰⁰/₀₀-át.

Minden 1000 tonnakilométer után a kiadás:

	Tiszta súly	Nyers súly
1882 --- --- ---	16. ³⁵ / ₀₀ frt	7. ⁰⁰ / ₀₀ frt
1883 --- --- ---	16. ⁶⁶ / ₀₀ "	6. ³⁹ / ₀₀ "

A tulajdonképeni üzleti kiadások a nyers bevételeknek tették:

1882	---	---	---	---	---	---	---	---	62. ₁₀ %-át
1883	---	---	---	---	---	---	---	---	60. ₄₈ "

Legnagyobbak voltak az üzleti kiadások:

	1882	1883	
Mohács-pécsi vasut	5,904 frt	5,600 frt	kilometerként
M. kir. államvasutak	4,628 "	4,671 "	"

A tisztán magyar vasutaknak:

	1882	1883	
Bevételei	28.928,769 frt	33.455,405 frt	
Kiadásai	19.704,275 "	21.854,629 "	
Tiszta nyereség	9.224,494 frt	11.600,776 frt	

E nyereség a felhasznált beruházási tőkéhez képest
1881: 2.₁₅ %, 1882: 2.₁₇ %, 1883: 2.₆₅ %-nak felel meg.

LV.

A vasútak a többi államokban.

A külföldi vasutügy állapotának fontosabb adatait tárgyalván, azon kedvező helyzetben vagyunk, hogy a tavál közzétett nemzetközi statisztika segítségével a vasutügy legérdekesebb mozzanatait összehasonlítólág kísérhetjük, holott azelőtt ez adatok vagy épen nem, vagy csak hozzávetőleg állottak rendelkezésre. Miután azonban ezen részletes adatok csak 1883-ról vagy épen csak 1882 ről állnak rendelkezésre, a vasuthálózat feltüntetésére azonban már újabb adatok vannak, nem kerülhattük el, hogy a következőkben ne hivatkozzunk különböző évekre:

1. A vasúti hálózat.

Nagybritannia	---	---	---	---	(1884)	30,358	kilom.
Franciaország	---	---	---	---	(1884)	29,379	"
Németország	---	---	---	---	(1885)	37,134	"
Ausztria	---	---	---	---	(1885)	13,126	"

Belgium	(1884)	3,366	kilom.
Németalföld	(1885)	2,189	«
Dánia	(1884)	1,885 ⁹	«
Svédország	(1884)	6,600	«
Norvégia	(1885)	1,562	«
Oroszország	(1885)	25,241	«
Olaszország	(1883)	9,455	«
Svájc	(1883)	2,960	«
Spanyolország	(1885)	8,387	«
Portugal	(1885)	1,610	«
Románia	(1885)	1,458	«
Szerbia	(1885)	245	«
Bulgária	(1885)	224	«
Törökország	(1885)	1,432	«
Görögország	(1884)	338 ⁸	«
Egyesült-Államok	(1884)	194,006	«

2. Befektetési tőke. (1883.)

	Kilométerként (frank)	Összesen millió frank
Németország	331,436	11,797 ²
Ausztria-Magyarország	390,804	7,968 ⁹
Belgium	?	?
Dánia	127,586	190 ⁶
Nagybritannia	?	19,129 ³
Olaszország	301,672	2,852 ³
Norvégia	108,988	158 ²
Németalföld	300,873	602 ⁵
Románia	298,000	425 ⁵
Svédország	119,099	599 ⁴
Svájc	347,715	933 ⁶
Franciaország	406,000	11,537 ⁷
Olaszország	253,963	6,025 ⁵

3. Forgalom. (1883.)

	Szállított személyek	Szállított terhek (tonnában)
Németország	246,818,254	198,253,730
Ausztria-Magyarország	54,480,408	71,713,826
Belgium	63,665,270	37,336,836
Dánia	7,674,672	1,287,753
Nagybritannia	683,718,137	266,382,968
Olaszország	34,817,031	12,485,744
Norvégia	2,869,981	1,150,294
Németalföld	18,152,222	6,240,618

	Szállított személyek	Szállított terhek (tonnában)
Románia --- --- --- ---	1.607,428	1.591,875
Svédország --- --- --- ---	8.591,198	7.550,569
Svájc --- --- --- ---	24.047,487	7.087,990
Franciaország --- --- --- (1882)	204.758,171	96.821,793
Oroszország --- --- --- (1882)	37.209,842	44.067,962

Használtatott (1882):

	A továbbított ülőhelyeknek	A teherhord- képességnek
Németország --- --- --- ---	23. ⁶⁶ / ₀	45. ⁰⁴ / ₀
Ausztria-Magyarország --- --- ---	24. ²⁷ "	45. ¹¹ "
Belgium --- --- --- ---	20. ⁷⁹ "	38. ²⁰ "
Dánia --- --- --- ---	26. ⁷⁶ "	27. ⁰⁹ "
Franciaország --- --- --- ---	?	?
Olaszország --- --- --- ---	25. ⁷³ "	38. ⁷⁵ "
Norvégia --- --- --- ---	24. ¹⁰ "	35. ¹⁹ "
Németalföld --- --- --- ---	20. ⁸⁰ "	33. ⁸⁹ "
Románia --- --- --- ---	32. ²² "	37. ¹² "
Oroszország --- --- --- ---	33. ⁹⁰ "	49. ⁵⁰ "
Svájc --- --- --- ---	30. ⁹³ "	31. ²³ "

4. Pénzügyi eredmények. (1883.)

	Üzleti kiadások aránya a bevételekhez	A bevételi fölösleg a befektetési tőke arányában
Németország --- --- --- ---	54. ⁶⁰	4. ⁶³
Ausztria-Magyarország --- ---	53. ¹²	3. ⁶¹
Belgium --- --- --- ---	58. ⁶¹	—
Dánia --- --- --- ---	69. ⁷⁷	2. ⁷¹
Nagybritannia --- --- --- ---	52. ⁶⁵	4. ³⁹
Olaszország --- --- --- ---	67. ⁵²	2. ³⁵
Norvégia --- --- --- ---	60. ⁰⁶	1. ⁷¹
Németalföld --- --- --- ---	58. ⁷³	3. ⁷⁴
Románia --- --- --- ---	58. ⁴⁶	2. ⁵³
Svédország --- --- --- ---	56. ⁰⁴	3. ⁸⁸
Svájc --- --- --- ---	51. ⁹⁸	3. ⁵⁸
Franciaország --- --- --- (1882)	52. ⁰³	4. ⁶⁵
Oroszország --- --- --- (1882)	66. ⁷¹	4. ⁷⁵

5. Átlagos bevétel. (1883.)

	Személy kilométerként C e n t i m e s	Tonna
Németország --- --- --- ---	4. ³⁵	5. ²⁶
Ausztria-Magyarország --- --- ---	5. ²⁰	7. ³⁰
Belgium --- --- --- ---	3. ⁸²	5. ⁰⁰
Dánia --- --- --- ---	4. ¹⁸	8. ⁹³

	Személy kilométerként	Tonna Centimes
Franciaország	4.88	6.91
Olaszország	4.80	7.75
Norvégia	4.38	7.61
Németalföld	5.53	4.92
Románia	7.95	4.91
Oroszország	4.86	7.48
Svájc	5.48	10.48

6. Szerencsétlenségek. (1882.)

	Az utasok közül			
	megöletett	100,000 utas után	megsérült	100,000 utas után
Németország	77	.	371	.
Ausztria-Magyarország	3	0.01 %	26	0.05 %
Belgium	11	0.02 "	76	0.01 "
Dánia	—	—	—	—
Franciaország	25	0.01 "	183	0.08 "
Olaszország	4	0.01 "	51	0.14 "
Norvégia	—	—	—	—
Németalföld	2	0.01 "	7	0.04 "
Oroszország	64	0.17 "	123	0.33 "
Svájc	5	0.02 "	21	0.09 "

HADLEY szerint (Railroad Transportation New-York 1885) a vasútügy fontosabb adatai 1884-re vonatkozólag a következők (a forgalomra vonatkozó adatok 1881—83):

	Nagy- britannia	Francia- ország	Német- ország	Orosz- ország	Olasz- ország	Belgium	Egyesült Államok
A vasútak hossza	18,600	18,500	22,300	15,700	5,900	2,600	120,000
Szaporodás az utolsó 5 év alatt	5%	9%	8%	7%	13%	6%	43%
100 □ mértföldre	15.2	4.9	10.6	0.8	5.1	23.2	3.4
10,000 lakos után	5.3	4.9	4.9	1.9	2.0	4.8	22.5
Költség mfl. doll.	204,000	128,000	105,000	80,000	92,000	132,000	61,000
100 mfl.ldre jut:							
mozdony	76	46	51	40	29	72	22
személykocsi	232	105	95	50	88	139	21
teherkocsi	2,298	1,207	1,081	775	510	1,840	663
Utasok (milliókb.)	655	180	224	33	34	57	313
Teher (mil. tonna)	291	93	198	14	11	37	400

LVI.

P o s t a .

1. Levélposta-szállítmányok.

Közönséges levelek :	1883-ban	1884-ben
bérmertve --- --- --- ---	59.374,829	64.380,160
bérmertetlenül --- --- --- ---	1.216,270	1.168,558
Ajánlott levelek --- --- --- ---	6.058,651	6.520,440
Árúminták --- --- --- ---	2.266,274	2.392,632
Keresztkötések és nyomtatványok ---	11.915,812	13.260,072
Hivatalos levelek --- --- --- ---	18.734,614	19.883,170
Hírlapok --- --- --- ---	43.118,002	45.987,272
Levelezési lapok --- --- --- ---	19.116,896	21.857,166
Összesen	161.801,348	175.449,470

A levélpostai szállítmányok forgalmának aránya a lakosság létszámához :

	Lakosság létszáma	A levélpostai szállítmányok összes száma		Esik fejénként darab	
		1883-ban	1884-ben	1883-ban	1884-ben
Magyarország	13.749,603	146.178,158	159.349,896	10. ₆	11. ₆
Horvátország	1.892,499	15.623,190	16.099,574	8. ₂	8. ₅
Összesen	15.642,102	161.801,348	175.449,470	10. ₃	11. ₂

2. Kocsipostai szállítmányok.

Csomagok értéknylv. nélkül :	Darab	Kilogramm	Érték forintban
1883-ban --- --- ---	3.186,480	12.599,270	—
1884-ben --- --- ---	3.597,555	16.119,733	—
Pénz- és értékküldemények :			
1883-ban --- --- ---	7.389,100	17.333,346	1.105.778,996
1884-ben --- --- ---	7.485,138	18.273,232	1.196.026,338

	D a r a b		Összeg forintokban	
	1883-ban	1884-ben	1883-ban	1884-ben
Továbbított postautalványok és utánvétli szállítmányok ---	6.766,319	7.481,187	192.145,953	215.203,772

A postautalványi és postautánvételi forgalom részletezése szerint volt :

	1883-ban	1884-ben
Tisztán belföldi forgalom --- ---	98.791,992 frt	112.255,874 frt
Ausztriában Magyarország számára kifizettetett --- --- --- ---	71.176,676 „	78.508,029 „
Magyarországban Ausztria számára kifizettetett --- --- --- ---	16.255,428 „	18.278,728 „
Külföldön Magyarország számára kifizettetett --- --- --- ---	2.044,450 „	2,261,341 „
Magyarországban a külföld számára kifizettetett --- --- --- ---	3.877,407 „	3.899,800 „
Összesen	192.145,953 frt	215.203,772 frt.

A tisztán belföldi forgalomra esik 52.₂ % (1883. 51.₄ %).
Az Ausztriával kölcsönös forgalomra 45.₀ % (1883. 45.₅ %).

Ezen összesen 96.786,757 frtnyi (1883. 87.432,104 frt) összegből 78.508,029 frt (1883. 71.176,676 frt) vagyis 81.₁ % (1883. 81.₄ %) küldetett postautalvány útján Magyarországból Ausztriába és 18.278,728 frt (1883. 16 millió 255,428 frt) vagyis 18.₉ % (1883. 18.₆ %) Ausztriából Magyarországra. — A külföldi kölcsönös forgalomra 2.₈ % (1883. 3.₁ %). A 6.161,141 frtnyi (1883. 5.921,857 frt) összegből 2.261,341 frt (1883. 2.044,450 frt) = 36.₇ % (1883. 34.₅ %) küldetett Magyarországból a külföldre és 3.899,800 frt (1883. 3.877,407 frt) = 63.₃ % (1883. 65.₅ %) a külföldről Magyarországra.

3. Hírlapok külforgalma.

	Negyedévi péld. száma		Érték forintban	
	1883	1884	1883	1884
Külföldi hírlapok forgalma				
belföldön --- --- ---	25,594	28,516	46,192	46,554
Belföldi hírlapok forgalma				
külföldön --- --- ---	1,172	1,399	5,620	7,080

4. A postaszolgálat kiterjedése.

	1883	1884
Postahivatalok száma --- --- ---	3,169	3,613
Levéljegy magánárúsítók száma --- --- ---	1,255	1,417
Levélszekrények száma --- --- ---	1,276	1,545
A postaszolgálatban alkalmazott egyének száma	9,689	10,698
„ „ használt lovak „ ---	4,033	4,133
„ „ „ kocsik „ ---	2,651	2,749
„ „ „ waggonok „ ---	147	169
Postajáratok száma --- --- ---	3,526	3,806

Az üzleti kilométerek száma :

	1883	1884
Postaútakon --- --- --- --- --- ---	23.621,514	22.763,466
Vasútakon --- --- --- --- --- ---	14.550,297	17.486,584
Vizen --- --- --- --- --- ---	201,960	470,772
Összesen	38.373,771	40.720,822

5. Pénzbeli eredmény.

	1883	1884
Bevétel --- --- --- --- --- ---	7.908,397 frt	8.443,026 frt
Kiadás --- --- --- --- --- ---	6.051,858 „	6.594,692 „
Tiszta jövedelem	1.856,538 frt	1.848,334 frt

LVII.

A posta az európai államokban.

	Levelek	Levelező- lapok száma (milliókban)	Ujságok és nyom- tatványok
Nagybritannia --- (1884—85)	1,360	160	464
Franciaország --- (1883)	613. ₈	32. ₉	691. ₈ *
Németország --- (1884)	778. ₉	225. ₆	709. ₇ **
Ausztria --- (1883)	276. ₈	58. ₇	39. ₉
Belgium --- (1884)	101. ₉	24. ₇	149. ₄ *
Németalföld --- (1884)	63. ₃	21. ₁	47. ₂
Dánia --- (1883)	29. ₄	0. ₅	34. ₆
Svédország --- (1883)	41. ₅		34. ₅ *
Norvégia --- (1884)	18. ₉		15. ₉ ***
Oroszország --- (1883)	148. ₉		109. ₇
Olaszország --- (1883)	187. ₈		109. ₅
Svájc --- (1884)	87. ₉		85. ₄ *
Spanyolország --- (1882—83)		111. ₀	
Portugal --- (1883)	20. ₆	1. ₅	14. ₆ *
Románia --- (1884)	10. ₄	1. ₂	4. ₀ *
Szerbia --- (1884)	1. ₉		
Bulgária --- (1884)		2. ₇	
Törökország --- (1882)		3. ₀	
Görögország --- (1883)	5. ₁	0. ₀	3. ₄ *

* Árúmustrákkal együtt.

** Azonkívül 17.₅ m. árúmustra.

*** Csak ujságok.

LVII.

T á v i r d a.

A távirda tevékenységéről 1884-ben a következő adatok nyujtanak felvilágosítást:

a) *Hálózat.*

A hálózat vonalainak hossza kilométerekben	---	---	---	16,542. ₉
A hálózat vezetékhuzalainak hossza kilométerekben	---	---	---	61,619. ₁
			Összesen	78,162
1883-ban	---	---	---	75,373. ₁

b) *Állomások.*

Az állami távirdaállomások száma	---	---	---	---	590
A vasuti	"	"	---	---	745
Az állami és vasuti távirdaállomások együttes száma					1,335
1883-ban	---	---	---	---	1,250
Éjjel-nappali szolgálatú távirdaállomás volt	---	---	---	---	41
Egész napi szolgálatú	"	"	---	---	153
Korlátolt nappali szolgálatú	"	"	---	---	1,140
			Összesen		1,335
1883-ban	---	---	---	---	1,250

c) *Személyzet.*

Felsőbb és központi közigazgatási személyzet	---	---	---	121*
A távirdaállomások kezelő személyzete	---	---	---	1,178
Alsóbb személyzet	---	---	---	197
			Összesen	1,496
1883-ban	---	---	---	1,442

d) *Gépkészülékek.*

Gépkészülék volt:	Morse-féle rendszerű közönséges	---	---	1,815
	Morse-féle ellenirányú táviró	---	---	3
	Morse-féle automat	---	---	1
	Hughes-féle nyomó táviró	---	---	20
			Összesen	1,839
1883-ban	---	---	---	1,717

* Csak az állami távirda-állomásoknál alkalmazott távirda-személyzet.

e) Táviratok.

A belföldi forgalomban volt díjköteles távirat	---	---	1.843,623*
“ “ “ “ díjmentes “	---	---	1.762
A nemzetközi “ “ feladott “	---	---	649,486
A “ “ “ megérkezett “	---	---	712,812
“ “ “ “ átmenő “	---	---	159,893
Mindennemű távirda szolgálatai	---	---	154,811
Közvetített távirat	---	---	2.253,261
Az összes táviratok száma			5.775,648
1883-ban	---	---	5.889,255

f) Bevétel.

A belföldi és külföldi táviratok után	---	---	1.701,129	frt
Különbféle bevétel	---	---	118,823	“
Összesen			1.819,952	frt
1883-ban	---	---	1.766,249	“

g) Kiadás.

Rendkívüli kiadás új vonalépítésre stb.	---	---	100,000	frt
Rendes kiadás: személyzeti költség	---	---	1.165,318	“
“ “ vonal- s állomásfentartási s egyéb költség	---	---	634,592	“
Összesen			1.899,910	frt
1883-ban	---	---	1.759,348	“

Az összesen kezelt táviratok száma tett:

1867	---	---	631,985	darabot
1870	---	---	2.489,136	“
1875	---	---	3.722,394	“
1880	---	---	5.131,863	“
1884	---	---	5.775,648	“

LVIII.

A távirdák az európai államokban.

Nagybritannia	(1884–85)	33. ₂	millió távirat.
Franciaország	(1883)	29. ₄	“ “
Németország	(1884)	18. ₈	“ “
Ausztria	(1884)	6. ₆	“ “
Belgium	(1884)	6. ₇	“ “

* A belföldi forgalomban csak a feladott táviratok számíttatnak fel.

Németalföld	(1884)	3. ₃	millió távirat.
Dánia	(1883)	1. ₂	“ “
Svédország	(1884)	1. ₁	“ “
Norvégia	(1884)	0. ₈	“ “
Oroszország	(1884)	10. ₄	“ “
Olaszország	(1883)	6. ₅	“ “
Svájc	(1884)	2. ₉	“ “
Spanyolország	(1884)	2. ₄	“ “
Portugal	(1883)	1. ₁	“ “
Románia	(1884)	1. ₂	“ “
Szerbia	(1884)	0. ₄	“ “
Rulgária	(1884)	0. ₄	“ “
Törökország	(1882)	1. ₁	“ “
Görögország	(1884)	0. ₆	“ “

LIX.

A folyamhajózás.

A hajózás kiterjedését (1883.) a következő adatok mutatják:

A Dunán: Dévénytől Ó-Orsováig a győrgönyői (15. ₉₃ kilom.), az érşokujvári (13. ₆₅ kilom.), a sz.-endrei (30. ₃₄ kilom.) és a mohácsi (56 kilom.) ágak beszámításával	Az egész (evezős hajó és tutajjal) hajózható hosszúság kilométerekben	Gőzössel
A Tiszán: Tiszaújlaktól a Dunáig	1,076. ₃₁	1,076. ₃₁
A Dráván: Légrádtól a Dunáig	969. ₄₉	767. ₀₀
A Száván: az országhatártól a Dunáig	248. ₈₂	155. ₀₀
A Maroson: Marosujvártól a Tiszáig	663. ₅₀	595. ₅₀
A Szamoson: Szatmártól a Tiszáig	367. ₉₂	—
A Bodrogon: Sárospataktól a Tiszáig	98. ₆₁	—
A Körösön: Békéstől a Tiszáig	30. ₃₄	—
A Körösön: Békéstől a Tiszáig	219. ₂₃	—
A Kulpán: Károlyvárostól a Száváig	135. ₇₉	2. ₃₀
A Vágon	317. ₅₂	—
A Nyitrán: Naszvadtól a Dunáig	15. ₁₂	—
A Garamon	146. ₆₄	—
A Sión: egész hosszában	151. ₅₁	—
A Balaton taván: egész hosszában	91. ₀₃	91. ₀₃
A Ferencz-csatornán: egész hosszában	238. ₂₀	238. ₂₀
A Bégán: Temesvártól a Tiszáig	114. ₀₀	114. ₀₀
Összesen	4,888. ₀₃	3,039. ₃₁

A gőzhajózási vállalatok személy- és áruforgalma volt :

	Szállított személyek	árúk tonnákban
Az első cs. kir. szab. Dunagőzhajózási társ.	2.662.939	1.447.888
A cs. kir. szab. oszt. államvasutttársaság	9.208	48.204
Balatoni gőzhajózási vállalat --- --- ---	5.862	152
Győri gőzhajózási részvény-társaság ---	—	100.160
Luczenbacher Pál utódai Budapest ---	—	170.525
Huber W. Pancsova --- --- ---	—	35.108
Morovicz és társa Sziszek --- --- ---	—	38.900
Eggenhofer József és társai Budapest ---	—	68.200
Mirkovits és Kaiser, Kamencz --- ---	31.697	—
I. Pancsovai csavargőzös vállalat ---	—	8.296
II. " " " " --- ---	—	6.893
A Ferencz-csatornai gőzvontatási vállalat	—	128.780
Dráva-gőzhajózási társulat Bars --- ---	—	75.994
Geiringer, Berger s társa Budapest --- ---	—	6.032
Lucic Miklós Becskerek --- --- ---	—	—
Rossmayer Ferencz Tolna --- --- ---	—	38.570
Manó György Budapest --- --- ---	—	5.587
Weisz és Guttentag Budapest --- --- ---	—	4.192
Összesen ---	2.709.706	2.183.481

A *Ferencz-csatorna* összes forgalma tett:

A Dunáról a Tiszára --- --- ---	19.718 tonnát.
A " " csatornába --- --- ---	115.600 "
A csatornából a Tiszára --- --- ---	2.204 "
A Tiszáról a Dunára --- --- ---	69.725 "
A " a csatornába --- --- ---	5.905 "
A csatornából a Dunára --- --- ---	153.515 "
A csatornák belforgalma --- --- ---	9.562 "
A felső Dunáról az alsóra és viszont --- --- ---	951 "
Összesen ---	377.186 tonnát.

Ezen mennyiség legnagyobb része, minthogy a szabad folyamom gőzerővel továbbított, a gőzhajózási vállalatok fenti forgalmi kimutatásában már bennfoglaltatik.

LX.

Tengeri hajózás.

A kereskedelmi tengeri hajók állományát 1883 végén a következő számok mutatják:

	Vitorlás hajó		Gőzös	
	szám	tonnatartalom	szám	tonnatartalom
Hosszú járású --- --- ---	129	61,695	7	5,912
Nagy parthajózás és hajó --- ---	3	612	—	—
Kis " " ---	190	2,296	10	223
Halászbárka --- --- ---	58	122	—	—
Számozott bárka és kirakó hajó	86	201	—	—
Összesen	466	64,926	17	6,135

A magyar-horvát tengerpart kikötőinek forgalma volt:

a) *Érkezett.*

	Miveletet végző hajó rakottan		Miveletet végző hajó üresen	
	szám	tonnatart.	szám	tonnatart.
Osztrák-magyar monarchiából vitor- lás hajó --- --- ---	1042	24,213	347	17,517
Osztr.-magyar monarchiából gőzös	575	151,939	267	31,231
Külföldről vitorlás hajó --- --- ---	742	68,118	243	56,092
" gőzös --- --- ---	166	163,711	74	69,038
Összesen vitorlás hajó	1,784	92,331	590	73,609
" gőzös ---	741	315,650	341	100,269

b) *Elindult.*

Osztrák-magyar monarchiából vitor- láhajó --- --- ---	995	21,230	438	16,877
Osztr.-magyar monarchiából gőzös	790	149,730	10	3,399
Külföldről vitorlás hajó --- --- ---	905	118,900	11	3,476
" gőzös --- --- ---	271	257,880	6	7,447
Összesen vitorlás hajó	1,898	140,130	449	20,353
" gőzös ---	1,061	407,610	16	10,847

Összehasonlítva az előbbi évekkel volt: Miveletet végző hajó és pedig:

	Érkezett				Elindult			
	rakottan		üresen		rakottan		üresen	
	szám	tonna-tart.	szám	tonna-tart.	szám	tonna-tart.	szám	tonna-tart.
1876	3,524	194,033	1,550	67,360	3,362	213,905	1,619	46,948
1877	3,519	190,865	1,599	76,622	3,270	215,508	1,830	48,792
1878	3,523	258,213	1,107	43,249	3,523	258,213	1,107	43,249
1879	3,263	280,140	1,417	142,236	3,570	370,155	1,086	51,175
1881	3,624	335,889	1,402	132,012	4,290	460,291	839	55,455
1882	4,800	470,603	1,584	181,635	4,762	559,881	1,642	86,063

LXI.

A tengeri hajózás az európai államokban.

			Érkezés		Indulás	
			millió tonna	millió tonna*	millió tonna	millió tonna*
Nagybritannia	---	(1884)	31. ₆	" "	32. ₅	" "
Franciaország	---	(1884)	12. ₃	" "	8. ₂	" "
Németország	---	(1884)	9. ₃	" "	9. ₄	" "
Ausztria-Magyarorsz.	---	(1884)	6. ₈	" "	6. ₈	" "
Belgium	---	(1883)	3. ₉	" "	2. ₄	" "
Németalföld	---	(1884)	11. ₇	" köbm.	11. ₇	" köbm.
Dánia	---	(1884)	1. ₂	" tonna	0. ₉	" tonna
Svédország	---	(1883)	2. ₀	" "	3. ₄	" "
Norvégia	---	(1883)	2. ₂	" "	2. ₃	" "
Oroszország	---	(1883)	?	" "	?	" "
Olaszország	---	(1884)	16. ₇	" "	16. ₆	" "
Svájc	---	(1884)	?	" "	?	" "

			Vitorlás		Gőzös	
			Tonnatart.	Tonnatart.	Tonnatart.	Tonnatart.
Nagybritannia	---	(1884)	18,053	3. ₄ millió	6,601	3. ₉ millió
Franciaország	---	(1884)	14,327	0. ₅ "	895	0. ₄ "
Németország	---	(1884)	3,712	0. ₈ "	603	0. ₃ "
Ausztria-Magyarorsz.	---	(1884)	9,068	0. ₂ "	138	0. ₀ "
Belgium	---	(1884)	15	0. ₀ "	47	0. ₀ "
Németalföld	---	(1884)	673	0. ₅ "	107	0. ₃ "
Dánia	---	(1885)	3,015	0. ₁ "	274	0. ₀ "
Svédország	---	(1883)	3,337	0. ₄ "	845	0. ₁ "
Norvégia	---	(1883)	7,899	1. ₅ "	404	0. ₀ "
Oroszország	---	(1883)	2,139	0. ₄ "	204	0. ₁ "
Olaszország	---	(1884)	7,072	0. ₈ "	215	0. ₁ "

LXII.

F i u m e.

Fiume hajóforgalma az utolsó években következő alakulást mutat:

Érkezett					Indult			
	vitórlás	tonna	gőzös	tonna	vitórlás	tonna	gőzös	tonna
1876	1,865	68,579	754	89,259	1,800	69,365	733	90,422
1877	1,812	71,699	905	95,337	1,815	68,512	909	89,660
1878	1,851	67,846	870	143,947	1,880	73,091	862	142,629
1879	1,731	74,035	905	251,634	1,693	72,800	908	252,831
1880	1,808	86,471	874	256,172	1,786	82,871	874	256,416
1881	1,807	97,067	872	301,251	1,835	101,081	882	305,008
1882	2,100	133,022	949	354,401	2,135	137,188	939	345,126
1883		3,456	581,759			3,424	578,940	
1884		3,817	641,739			3,749	630,934	

A fiumei kikötő összes áruforgalma volt:

1876. évben:

Összes behozatal	730,138 métermázsa	9.466,785 frt értékben,
« kivitel	1.121,217 «	10.974,722 « «
együtt	1.851,435 métermázsa	20.441,507 frt értékben.

1877. évben:

Összes behozatal	599,342 métermázsa	6.508,696 frt értékben,
« kivitel	1.199,039 «	10.079,677 « «
együtt	1.798,381 métermázsa	16.588,373 frt értékben.

1878. évben:

Összes behozatal	626,831 métermázsa	6.471,932 frt értékben,
« kivitel	1.365,689 «	12.380,719 « «
együtt	1.992,520 métermázsa	18.852,551 frt értékben.

1879. évben:

Összes behozatal	679,384 métermázsa	6.942,356 frt értékben,
« kivitel	7.376,550 «	22.701,193 « «
együtt	3.055,934 métermázsa	29.643,549 frt értékben.

1880. évben:

Összes behozatal	667,729	métermázsa	7.851,655	frt értékben,
“ kivitel	2.189,536	“	19.362,498	“ “
együtt	3.857,265	métermázsa	27.214,153	frt értékben.

1881. évben:

Összes behozatal	821,323	métermázsa	12.179,211	frt értékben,
“ kivitel	2.414,220	“	22.323,810	“ “
együtt	3.235,543	métermázsa	34.503,021	frt értékben.

1882. évben:

Összes behozatal	1.112,898	métermázsa	14.828,127	frt értékben,
“ kivitel	3.296,753	“	29.149,865	“ “
együtt			43.977,992	frt értékben.

1883. évben:

Összes behozatal	1.482,547	métermázsa	21.712,293	frt értékben,
“ kivitel	4.296,880	“	43.011,562	“ “
együtt	5.779,427	métermázsa	64.723,855	frt értékben.

1884. évben:

Összes behozatal	2.085,530	métermázsa	23.224,335	frt értékben,
“ kivitel	4.228,920	“	44.950,026	“ “
együtt	6.314,450	métermázsa	68.174,361	frt értékben.

1885-ben a forgalom következőkép alakult:

A külföldi lobogók Magyarországból és Magyarországra együtt.

	É r k e z e t t				E l i n d u l t			
	rakománynyal hajók	tonna	üresen hajók	tonna	rakománynyal hajók	tonna	üresen hajók	tonna
Vitorlás ---	9	187	5	72	17	504	34	1,314
Gőzös ---	—	—	—	—	—	—	—	—
Vitorl. és gőz.	9	187	5	72	17	504	34	1,314

A külföldi lobogók Ausztriából és Ausztriába együtt.

	É r k e z e t t				E l i n d u l t			
	rakománynyal hajók	tonna	üresen hajók	tonna	rakománynyal hajók	tonna	üresen hajók	tonna
Vitorlás ---	70	1,635	63	2,515	54	1,161	100	5,149
Gőzös ---	1	550	46	41,470	—	—	2	1,649
Vitorl. és gőz.	71	2,185	109	43,985	54	1,161	102	6,798

Magyarország ki- és beviteli forgalma.

	É r k e z e t t				E l i n d u l t			
	rakománynyal		üresen		rakománynyal		üresen	
	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna
Vitorlás ---	108	1,937	102	1,770	190	3,550	63	2,477
Gőzös ---	406	22,381	134	4,260	514	25,346	27	1,259
Vitorl. és gőz.	514	24,318	236	6,030	704	28,896	90	3,736

Ausztria ki- és beviteli forgalma.

	É r k e z e t t				E l i n d u l t			
	rakománynyal		üresen		rakománynyal		üresen	
	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna
Vitorlás ---	999	22,313	240	10,105	932	19,621	304	11,524
Gőzös ---	647	135,643	388	62,147	858	139,815	124	17,700
Vitorl. és gőz.	1,646	157,956	628	72,252	1,790	159,436	428	31,224

Összes belforgalom.

	É r k e z e t t				E l i n d u l t			
	rakománynyal		üresen		rakománynyal		üresen	
	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna
Vitorlás ---	1,107	24,250	342	11,875	1,122	23,171	367	17,001
Gőzös ---	1,053	158,024	522	66,407	1,372	165,161	151	20,959
Vitorl. és gőz.	2,160	182,274	864	72,282	2,494	188,332	518	34,960

Külföldi lobogók összesen.

	É r k e z e t t				E l i n d u l t			
	rakománynyal		üresen		rakománynyal		üresen	
	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna
Vitorlás ---	607	74,434	188	21,208	729	85,279	15	8,718
Gőzös ---	116	141,255	71	65,299	225	236,763	11	13,304
Vitorl. és gőz.	732	215,689	259	86,507	954	322,042	26	22,029

Külforgalom.

	É r k e z e t t				E l i n d u l t			
	rakománynyal		üresen		rakománynyal		üresen	
	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna
Vitorlás ---	659	95,396	276	56,430	866	141,152	17	10,841
Gőzös ---	256	218,930	100	88,178	398	334,511	11	13,304
Vitorl. és gőz.	915	314,326	376	144,608	1,264	475,663	28	24,145

Belforgalom.

	É r k e z e t t				E l i n d u l t			
	rakománynyal		üresen		rakománynyal		üresen	
	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna
Vitorlás ---	1,107	24,250	342	11,875	1,122	23,171	367	14,001
Gőzös ---	1,053	158,024	522	66,407	1,372	165,161	151	20,959
Vitorl. és gőz.	2,160	182,274	864	78,282	2,494	188,332	518	34,960

Bel- és külforgalom.

	É r k e z e t t				E l i n d u l t			
	rakománynyal		üresen		rakománynyal		üresen	
	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna	hajók	tonna
Vitorlás ---	1,766	119,646	618	68,305	1,988	164,323	384	24,832
Gőzös ---	1,309	376,954	622	154,585	1,770	499,672	162	34,263
Vitorl. és gőz. 3,075	496,600	1,240	222,880	3,758	663,995	546	59,105	

LXIII.

Az úthálózat.

Az úthálózatról ujabbban következő adatok állanak rendelkezésre (1883):

1. Állami utak.

Magyarország ---	5,823. ₂	kilom.
Fiume ---	3. ₂	«
Horvát-Szlavonország ---	1,205. ₆	«
Összesen	7,031. ₉	kilom.
Azonkívül magánvámút ---	122. ₁	kilom.

2. Törvényhatósági utak.

Magyarország ---	33,480	kilom.
Fiume ---	30	«
Összesen	33,510	kilom.

3. Községi utak (megközelítőleg).

Magyarország ---	45,248	kilom.
------------------	--------	--------

Az utak következőkép oszlanak el:

	Állami	Törvényhatósági ú t a k	Községi
Duna balpartja ---	767. ₅	kilom.	4,173 kilom.
« jobb « ---	1,114. ₂	«	6,566 «
Duna-Tisza köze ---	275. ₁	«	5,644 «
Tisza jobbpartja ---	595. ₀	«	4,596 «
« bal « ---	572. ₆	«	4,174 «
Tisza-Maros köze ---	911. ₄	«	3,123 «
Erdély ---	1,587. ₁	«	5,208 «

Volt pedig összesen az utak közt:

	Állami	ú t a k	Törvényhatósági
Kavicsolt, de kőalappal nem biró út --- --- --- ---	3,449 ₆	kilom.	14,658 kilom.
Kavicsolt és kőalappal biró út	3,473 ₈	"	7,414 "
Kőburkolatos út --- --- ---	32 ₄	" (koczkaköves)	59 "
Kongó téglaut --- --- --- ---	51 ₅	"	48 "
Ki nem épített út --- --- ---	24 ₄	"	11,335 "

Az állami utak kezelési és föntartási költsége tett:

	Összesen	Kilométerként
Duna balpartján --- --- --- ---	424,531 forintot	553 forintot
" jobb " --- --- --- ---	464,827 "	417 "
Duna-Tisza köze --- --- --- ---	211,092 "	767 "
Tisza jobbpartján --- --- --- ---	226,623 "	381 "
" bal " --- --- --- ---	266,556 "	465 "
Tisza-Maros köze --- --- --- ---	407,051 "	447 "
Erdély --- --- --- ---	557,884 "	351 "
Fiume --- --- --- ---	1,680 "	525 "
Horvát-Szlavonország --- --- --- ---	464,046 "	385 "
Összesen	3.024,290 forintot	430 forintot

(Magyarország-Erdély --- --- --- 2.558,564 forintot 439 forintot)

Legmagasabb volt a költség (Magyarország-Erdélyben) Csongrádmegyében, hol 2197 forintra emelkedett kilométerként, legalacsonyabb Mésenmegyében 196 forinttal.

Az 1883-dik évre Magyarország-Erdélyben összeirt összes közmunka a következő:

	Összesen	Ebből természetben leszolgáltatott	Megváltatott
Kétfogatú ígás napszám ---	2.300,356	1.245,269	1.055,087
Egyfogatú " " ---	98,548	39,712	58,836
Kézi napszám --- --- ---	6.219,892	3.225,547	2.994,345

A váltságösszeg tett 3.365,158 forintot.

Ezen adatok igen kedvezőtlen képét nyújtják úthálózatunknak. Az állami utak, melyek a követelményeknek jóformán egyedül megfelelnek, a vasuti hálózat hosszától már messze elmaradtak, melyeknek hálózata több mint ezer kilométerrel hosszabb. A törvényhatósági és községi utak

hossza is csekély, azokból egyharmad nincs kiépítve, és jelentékeny része bizonyára a legsiralmasabb állapotban. Legterjedelmesebb az állami úthálózat a Duna jobbpartján és Erdélyben. A Duna jobbpartja általában a legkedvezőbb viszonyokat mutatja, a legkedvezőtlenebbeket a Duna-Tisza köze.

LXIV.

Budapest árúforgalma.

A fővárosi kereskedelem fejlődéséről alig adhat valami jobb fölvilágosítást, mint a következő néhány adat, mely a fővárosnak a vasútakon és gőzhajókon közvetett forgalmát mutatja. Volt ugyanis az utolsó tizenkét évben az összes árúforgalom:

1874	---	---	---	---	---	---	---	19. ₂	millió métermázsá
1875	---	---	---	---	---	---	---	20. ₅	" "
1876	---	---	---	---	---	---	---	21. ₉	" "
1877	---	---	---	---	---	---	---	23. ₃	" "
1878	---	---	---	---	---	---	---	23. ₃	" "
1879	---	---	---	---	---	---	---	24. ₂	" "
1880	---	---	---	---	---	---	---	23. ₇	" "
1881	---	---	---	---	---	---	---	26. ₅	" "
1882	---	---	---	---	---	---	---	30. ₉	" "
1883	---	---	---	---	---	---	---	36. ₀	" "
1884	---	---	---	---	---	---	---	35. ₉	" "
1885	---	---	---	---	---	---	---	36. ₅	" "

Az utolsó év forgalmából esik:

Az érkezésre	---	---	---	---	---	---	23. ₂	millió métermázsá
Az elszállításra	---	---	---	---	---	---	13. ₃	" "

A legnagyobb forgalom a következő árúcsoportokra esik (1885):

	Érkezett	Elszállított
	millió	millió
	---	---
Gabonaneműek	7. ₀	1. ₁
Liszt	0. ₁	4. ₂
Tüzelő anyag	6. ₀	0. ₀

Az egyes forgalmi intézetek szerint a forgalom következőképen alakult:

Magyar államvasutak	---	---	---	---	18. ₆	millió métermázs
Osztárak	"	---	---	---	8. ₂	" "
Déli vasút	---	---	---	---	3. ₄	" "
Dunagőzhajózási társaság	---	---	---	---	6. ₂	" "

LXV.

Budapest főváros közraktárai.

A fővárosi közraktárak forgalma volt 1885-ben:

	Készlet	Beraktározás	Kiraktározás
	m é t e r m á z s a		
Január 1-én	306,469	81,211	117,933
Február 1-én	269,747	60,847	96,585
Márczius 1-én	234,009	63,321	79,630
Április 1-én	210,095	89,170	72,137
Május 1-én	234,733	130,066	86,210
Június 1-én	278,587	117,829	101,015
Július 1-én	294,401	96,884	138,394
Augustus 1-én	281,463	186,619	131,209
Szeptember 1-én	308,301	213,612	145,498
Október 1-én	376,415	178,006	153,265
November 1-én	401,155	131,235	146,953
Deczember 1-én	395,438	74,031	115,213

Összesen volt 1885-ben:

	1885	1884
Beraktározás	1.420,636	852,009
Kiraktározás	1.245,648	796,949

Búzában a forgalom a következő:

	Készlet	Beraktározás	Kiraktározás
	m é t e r m á z s a		
Január 1-én	130,968	40,660	73,161
Február 1-én	98,467	24,861	51,774
Márczius 1-én	71,554	26,961	30,227
Április 1-én	68,288	41,735	33,976
Május 1-én	76,047	80,051	47,826
Június 1-én	108,272	60,451	50,051
Július 1-én	118,672	27,213	76,134
Augustus 1-én	69,751	91,210	65,759
Szeptember 1-én	95,201	115,202	62,239
Október 1-én	148,164	82,092	58,264
November 1-én	171,992	50,790	42,940
Deczember 1-én	179,842	21,943	40,623

A PÉNZÜGY.

LXVI.

Az 1886. állami költségvetés.

A) **Rendes kiadások.**

I. Fejezet.

A királyi udvartartás költségei 4.650,000 frt.

II. Fejezet.

Ö császári és Apostoli királyi Felsége kabinet-i irodája és a kabinet-i iroda nyugdíjai 75,383 frt.

III. Fejezet. Országgyűlés.

1. A főrendiház kiadásai 52,934 frt. — 2. A képviselőház kiadásai 1.122,965 frt. — 3. Az országgyűlési gyorsiroda személyzetének illetményei 35,568 frt. — 4. A magyar delegáció kiadásai 6,000 frt. — 5. Az állami közös függő adósságot ellenőrző bizottság kiadásai 7,000 frt. — Összesen (III. fejezet 1—5. cím) 1.224,467 frt.

IV. Fejezet.

Az 1886. évre megállapított közösügyi kiadásokból a magyar korona országait illető összeg 26.733,997 frt.

V. Fejezet.

Az 1849. évtől az 1867. évig fennállott központi kormány közegeinek nyugdíjai átalányképen 86,175 frt.

VI. Fejezet. Nyugdíjak.

1. Országgyűlés 7,267 frt. — 2. Állami számvevőszék 22,259 frt. — 3. Ministerelnökség és fiúmei kormányzó-ság 2,287 frt. — 4. Ő császári és Apostoli kir. Felsége körüli ministerium 7,577 frt. — 5. Horvát-szlavon-dalmát ministerium 3,025 frt. — 6. Belügyministerium 438,480 frt. — 7. Pénzügyministerium 2.174,000 frt. — 8. Köz-munka- és közlekedési ministerium 404,600 frt. — 9. Föld-mivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium 432,675 frt. — 10. Vallás- és közoktatásügyi ministerium 154,310 frt. — 11. Igazságügyi ministerium 779,797 frt. — Honvédelmi ministerium 322,582 frt. — Együtt (VI. fejezet 1—12. cím) 4,738,859 frt.

VII. Fejezet. Állami adósságok.

1. Az 1867. évi XV. törv.-czikkben elvállalt állam-adóssági járulék: Évi járulék folyó pénzértékben 17.388,200 frt. Évi járulék ezüstben 11.776,000 frt. Évi törlesztési járulék folyó pénzértékben 1.000,000 frt. Évi törlesztési hányad ezüstben 150,000 frt. — 2. Földtehermentesítés és örökváltságok: Kamatok és járulékok 9.812,197 frt. Tőketörlesztés 7.211,615 frt. Tőkebeli kiegyenlítések 7,000 frt. Járulék a földtehermentesítési alapigazgatóság költségei fedezésére 40,375 frt. Járulék az erdélyi igazoló bizott-mány költségei fedezésére 4,588 frt. Kötvényürlapok és szelvényívek előállításai költségei 12,400 frt. — 3. Szőlő-dézsmaaváltság: Kamatozás 531,370 frt. Törlesztés 1.796,000 frt. Tőkebeli kiegyenlítésekre 200 frt. Kezelési költségek 44,810 frt. — 4. Maradvány és irtványföldek megváltása: Kamatok 108,600 frt. Törlesztés 94,600 frt. Tőkebeli kiegyenlítésekre 1,000 frt. Kezelési költségekre 6,730 frt. — 5. Az 1867. évi XIII. t.-cz. alapján felvett vasuti kölcsön: Kamatok 4.593,084 frt. Törlesztés 1.175,520 frt. Kezelési költségek 38,377 frt. — 6. Az 1870. évi X. t.-cz. alapján felvett sorsolási kölcsön: Évi járadék 1.224,000 frt. Járulékok a pénzügyministerium hitelműveleti osztályának költ-

ségeihez 5,000 frt. Járulék a pénzügyministeriumi számvévőség és a központi állami pénztár költségeihez 7,500 frt. Egyéb kezelési és sorsolási költségek 1,000 frt — 7. Az 1870. évi XXX. t.-cz. alapján elvállalt budapesti lánczhíd-elsőbbbségi kölcsön: Kamatok 59,766 frt. Tőketörlesztés 38,800 frt. Kezelési és sorsolási költségek 227 frt. — 8. Az 1871. évi XXXVII. t.-cz. alapján felvett gömöri iparvasutak záloglevél kölcsön: Kamatok 343,594 frt. Törlesztés 132,804 frt. Kezelési költségek 2,135 frt. — 9. Az 1871. évi XLV. t.-cz. alapján felvett 30 millió frtnyi kölcsön: Kamatok 1.375,904 frt. Törlesztés 978,360 frt. Kezelési költségek 3,575 frt. — 16. Az 1872. XXXII. t.-cz. alapján felvett 54 millió frtnyi kölcsön: Kamatra 2.588,996 frt. Törlesztés 1.723,600 frt. Kezelési költségek 6,768 frt. — 11. Az 1881. évi XXXII. t.-cz. alapján kibocsátott 4% aranyjáradék kölcsön: Kamatok 22.032,000 frt. Kezelési költségek 81,030 frt — 12. Az 1880. évi VIII., IX., 1881. évi X., XI., XLV., 1882. évi IV. t.-cz. 4. §-a, XXI., XXII., XLVII., 1883. évi II., III. t.-cz. 4. §-a, XII., XVI., XXXVIII., végre az 1884. évi I. t.-cz. 4. §-a IV., VIII., IX., XIII., XIX., XXIV., XL. és az 1885. évi I. t.-czikk 4. §-a, valamint XX. törv.-czikk értelmében felvett 5%-os papíráradék-kölcsön: Kamatok 11.609,695 forint. Kezelési költségek 13,600 forint. — 13. Az 1880. évi VIII., IX. és 1881. évi XI. törv.-czikk értelmében kibocsátott járadék-kötvények és az 1886. évi hiány fedezésére kibocsátandó értékpapírok kamataira 1.000,000 frt. — 14. A vágvölgyi vasut vételárának hátralékos része után járó kamatra az 1879. évi XXVII. t.-cz. alapján 80.470 frt. — 15. Az uj-szőny-brucki vasut csereértékének hátralékos része után járó 5% kamatra 125,000 frt. — 16. Az 1880. évi XX. t.-cz. alapján felvett tiszai és szegedi kölcsön: Évi járulék 2.400,000 frt. Kezelési költségek 5,286 frt. — 17. Az 1880. évi XLVI. t.-cz. alapján a zárgráb-károlyvárosi vasutvonal megvétele folytán a cs. k. szab. déli vasut társaságnak fizetendő évi járulék 12. és 13. részlete 297,600 frt. — 18. Függő adósság: A közös függő adósság kezelési költségeiből Magyarországot terhelő 30%

213,900 frt. Pénztári jegyek, birói és árvaletétek kamataira, továbbá a pénztári jegyek előállítási kezelési költsége és bankjutalék 1.563,000 frt. A tiszai és szegedi alap pénzeiből állami kiadások fedezésére igénybe vett összegek évi járulékaira 64,737 frt. — Együtt (VII. fejezet 1—18. cím) 108.761,013 frt.

VIII. Fejezet. Kamatbiztosítást élvező vasutak átvétele folytán elvállalt adósságok.

1. Az 1876. évi L. t.-cz. alapján a keleti vasut átvétele folytán elvállalt adósság és felvett 9.989,300 frtnyi kölcsön: I. kibocsátásu elsőbbségi kölcsön 2.301,415 frt. II. kibocsátásu elsőbbségi kölcsön 1.860,475 frt. A 9.989,300 frtnyi kölcsön 630,116 frt. Kezelési költségek 20,911 frt. — 2. Az 1880. évi XXXVIII. t.-cz. alapján a tiszavidéki vasut megváltása folytán elvállalt adósság: A részvénytulajdonosok bevételeire 391,998 frt. 15.750,000 frtnyi sorsjegykölcsön évi járadéka 819,000 frt. a) 19.509,500 frtnyi elsőbbségi kölcsön 5% kamatjára 975,475 frt, b) és tőke törlesztésére 51,000 frt. Kezelési költségek 5,349 frt. — 3. Az 1884. évi XXIX. t.-cz. alapján az «Első erdélyi vasut» megváltása folytán elvállalt adósság: Részvénytulajdonosok kamatozására és bevételeire 730,226 frt. Elsőbbségi kölcsön kamatozására és törlesztésére 1.072,586 frt. Az 1875. évi XLI. és 1876. évi XI. t.-cz. folytán felvett egyesített vasuti beruházási kölcsönből az első erdélyi vasutra eső részsősszeg kamatozása és tőketörlesztése 269,860 frt. Kezelési költségek 5,911 frt. — 4. Az 1884. évi XXX. t.-cz. alapján a báttaszék-dombovár-zákányi (duna-drávai) vasut megváltása folytán elvállalt adósság: Részvénytulajdonosok kamatozására és bevételeire 241,688 frt. Elsőbbségi kölcsön kamatozására és törlesztésére 355,330 frt. Az 1875. évi XLI. és 1876. évi XI. t.-cz. folytán felvett egyesített vasuti beruházási kölcsönből a báttaszék-dombovár-zákányi vasutra eső rész-összeg kamatozása és tőketörlesztésére 11,234 frt. Kezelési költségek 2,696 frt. — 5. Az 1884. évi XXXIX. t.-cz. alapján az alföld-fiumei vasut

megváltása folytán elvállalt adósság: Részvény-szelvény kamatozására és beváltására 964,380 frt. I. kibocsátású elsőbbségi kölcsön 973,170 frt; II. kibocsátású elsőbbségi kölcsön 99,040 frt. Az 1875. évi XLI. és 1876. évi XI. t.-cz. folytán felvett egyesített vasuti beruházási kölcsönből az alföld-fiumei vasutra eső részösszeg kamatozására és tőketörlesztésére 75,367 frt. Kezelési költségek 9,135 frt. — Együtt (VIII. fejezet 1—5. czim) 11.866,372 frt.

IX. Fejezet.

Előlegezések a vasuti kamatbiztosítás alapján 7 millió 454 ezer 187 forint.

X. Fejezet. Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete.

1. Horvát-Szlavonországok autonóm kormányzatának az 1880. évi LIV. t.-cz. értelmében 3.799,126 frt. — 2. A polgárosított Horvát-Szlavon-Határőrvidék beligazgatási szükségletének fedezésére 2.200,000 frt. — Együtt (X. fejezet 1—2. czim) 5.999,126 frt.

XI. Fejezet. Állami számvevőszék.

Személyi járandóságok 105,000 frt. Dologi kiadások 5,100 frt. — Együtt (XI. fejezet) 110,100 frt.

XII. Fejezet. Ministerelnökség.

1. A ministerelnökség költségei: Személyi járandóságok 72,600 frt. Dologi kiadások 31,000 frt. — 2. A fiumei és a magyar-horvát tengerparti kormányzó és személyzete költségei: Személyi járandóságok 26,080 frt. Dologi kiadások 5,250 frt. — 3. Rendelkezési alap 200,000 frt. — Együtt (XII. fejezet 1—3. czim) 334,930 frt.

XIII. Fejezet. Ő cs. és Apostoli királyi Felsége személye körüli ministerium.

Személyi járandóságok: Fizetések és lakpénzek 37,618 frt. Tiszti személyi és működési pótlékok 4,135 frt. Drágasági pótlékok 3,414 frt. Szolgák ruhailletményei 584 frt. Jutalmak és segélyek 1,200 frt. Dologi kiadások 7,340 frt. — Együtt (XIII. fejezet) 54,255 frt.

XIV. Fejezet. Horvát-szlavon-dalmát minister és személyzete.

Személyi járandóságok: Fizetések és lakpénzek 28,490 frt. Szolgák ruhailletményei 300 frt. Jutalmak és segélyek 450 frt. Dologi kiadások 6,840 frt. — Együtt (XIV. fejezet) 36,080 frt.

XV. Fejezet. Belügyministerium.

1. Központi igazgatás és földtehermentesítési alapigazgatóság részére átalánykép 342,488 frt. — 2. Távirati kiadások 12,400 frt. — 3. Országos levéltár 31,750 frt. — 4. Megyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai 4.515,000 frt. — 5. Főispánok és a budapesti főpolgármester fizetései 251.500 frt. — 6. Egészségügyi tanács 1,800 frt. — 7. Általános közigazgatási kiadások: A nemzeti színház és a magy. kir. operaház állami segélyezésére 265,000 frt. A kolozsvári nemzeti színház segélyezésére és a színházi országos alap kiegészítésére 14,000 frt. A nemzeti színházi alapok jövedelméből a színház szükségletére 27,300 frt. A magyar színészegyesület segélyezésére 5,000 frt. Betegápolási költségek 564,232 frt. Himlőoltási költségek 51,450 frt. Járványok és más rendkívüli okoknál fogva felmerülhető költségek 5,000 frt. Szülházi kiadások 10,000 frt. Lelenczek és törvénytelen ágyból született gyermekek tápdíjai 73,600 frt. Téboldjai

kiadások 386,000 frt. Közbiztossági kiadások 150,000 frt. Országos csendőrség és a predeali nemzetközi vasutnál rendőri szolgálat szükséglete 3.151,538 frt. Toloncz kiadások 62,600 frt. Életmentési díjak 800 frt. «Hivatalos lap» költsége 9,000 frt. Országos törvények és rendeletek tárának költségei 22,440 frt. Budapesti önkéntes tűzoltóegylet segélyezésére 5,000 frt. Fővárosi rendőrség átalánya 827,673 frt. Utlevelek kiállításával járó költségek 4,197 frt. Előre nem látható költségek 6,000 frt. Karhatalmi költségek 5,000 frt. Országgyűlési képviselők választása és a választók névjegyzékének kiigazítása alkalmával felmerülő költségekre 8,000 frt. Katonai előfogati díjpótlékokra szükséges költségek 8,700 frt, — Együtt (XV. fejezet 1—7 cím) 10.817,468 frt.

XVI. Fejezet. Pénzügyministerium.

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok 577,836 frt. Dologi kiadások 142,600 frt. — 2. Pénzügyi közigazgatási bíróság: Személyi járandóságok 73,727 frt. Dologi kiadások 5,978 frt. — 3. Pénzügyigazgatóságok és számvévő osztályok: Személyi járandóságok 711,763 frt. Dologi kiadások 134,058 frt. — 4. Illetékkiszabási hivatalok és illetékkezelési számtisztek: Személyi járandóságok 429,806 frt. Dologi kiadások 48,923 frt. — 5. Adófelügyelők és azok segédszemélyzete, valamint a földadó nyilvántartás: Személyi járandóságok 577,010 frt. Dologi kiadások 215,140 frt. Földadó nyilvántartás átalánykép 330,000 frt. — 6. Állami pénztárak: a) Központi állami pénztár 61,673 frt. b) Állami pénztár Budapesten 33,566 frt. c) Állami pénztár Zágrábban 16,204 frt. — 7. Adóhivatalok: Személyi járandóságok és dologi kiadások 1.133,193 frt. — 8. Pénzügyi, illetőleg vám- és adóőrség: Személyi járandóságok és dologi kiadások 2.155,000 frt. — 9. Jogügyi igazgatóságok: a) Magyarország: Személyi járandóságok 62,580 frt. Dologi kiadások 3,253 frt. b) Horvát-Szlavonország: Személyi járandóságok 14,665 frt. Dologi

kiadások 1,820 frt. — 10. Kincstári ügyészségek: Személyi járandóságok 62,170 frt. Dologi kiadások 8,477 frt. — 11. Pénzügyi törvényszékek Horvát-Szlavonországban 6,095 frt. Állandó kataster: Személyi járandóságok 414,625 frt. Dologi kiadások 115.375 frt. — 13. a) Bányászati és erdészeti akadémia Selmezbányán 103.297 frt. b) Bányász-iskola Selmezbányán 9,345 frt. c) Bányász-iskola Felsőbányán 10,106 frt. d) Bányász-iskola Nagyágon 505 frt. — 14. a) Egyenes adók kezelési, kivetési és beszedési költségei 850,000 frt. b) A hadmentességi díjról szóló 1880. évi XXVII. t.-cz. 6. §-a értelmében a külön alap javára fordítandó 828,535 frt. — 15. Fogyasztási adók beszedési költségei 305,108 frt. — 16. A fogyasztási adóvisszatérítések felosztásából az 1878. évi XIX. t.-cz. 2. §-a értelmében Magyarország terhére szesz-adó czímén 396,696 frt. — 17. Határvám kezelési költségei 351,769 frt. — 18. Bélyeg-kezelési költségek 211,037 frt. — 19. Jogilleték és díjak kezelési költségei 51,158 frt. — 20. Fémjelzés üzemi és kezelési költségei 10,927 frt. — 21. Ut-, hid- és révvám Horvát-Szlavonországban 2,700 frt. — 22. Dohányjövedék: Dohányjövedéki központi igazgatóság 80,054 frt. Vétel, gyártás, eladás 22.153,396 frt. — 23. Lottójövedék 1.614,000 frt. — 24. Sójövedék 2.623,824 frt. — 25. Perköltségek 54,000 frt. — 26. Állami jószágigazgatóságok és számvevőségek 130,198 frt. — 27. Állami jószágok 1.170,401 frt. — 28. Bányáigazgatóságok és számvevőségek 180,937 frt. — 29. Fémbányászat és opálbánya 3.200,050 frt. — 30. Fémkohászat 3.511,902 frt. — 31. Pénzverő hivatal fémbeváltással együtt 4,837,770 frt. — 32. Vasművek: Központi vasműigazgatóság 50,877 frt. Vasgyárak 5.085,365 frt. — 33. Zsilvölgyi kőszénbánya 22,764 frt. — 34. Sótérmeles 1.070,762 frt. — 35. Felhagyott bányaművek és a bányászat körüli egyházi és jótékony czélok 71,882 frt. — 36. Állami nyomda 570,000 frt. — 37. Állami épületek 9,971 frt. — 38. Budapesti állami hidak 138,150 frt. — 39. Különféle kiadások 211,237 frt. — Együtt (XVI. fejezet 1—39 cím) 57.214,261 frt

XVII. Fejezet. Közmunka és közlekedési minis- terium.

1. a) Központi igazgatás: Személyi járandóságok 376,297 frt. Dologi kiadások 89,950 frt. b) Tarifa-bizottság és közlekedési tanács 8,000 frt. c) Vasuti kormánybiztosok 4,200 frt. — 2. Államépítészeti és folyammérnöki hivatalok: Személyi járandóságok: Államépítészeti hivatalok 318,743 frt. Folyammérnöki hivatalok 87,464 forint. Dologi kiadások: Államépítészeti hivatalok 94,086 forint. Folyammérnöki hivatalok 40,590 frt. — 3. Kőutak kezelése, fenntartása és építése: a) Kezelés: Személyi járandóságok 112,494 frt. Dologi kiadások 3,622 frt. b) Fenntartás 2.979,311 frt. c) Új utak és hidak építése: Kolozsmegyében az apahida-szászrégeni állami ut folytatólagos kiépítésére 20,000 frt. Krassó-Szörénymegyében a bázias-orsovai állami ut Ribisevo és Divics közti szakaszának folytatólagos kiépítésére 15,000 forint. Szilágymegyében a nagy-károly-csucsai állami út csiziri-meszeshegyi meredek szakaszának áthelyezésénél műtárgyakra 20,000 frt. A törvényhatóságoknak utjaik és hidjaik fenntartására 250,000 frt. A Krndija hegyen átvezető eszék-nasiczi és bektezlipiki összekötő állami ut folytatólagos kiépítésére 26,000 frt. Az eszék-vukovári uton Kliszától a vukovári vasuti állomás felé vezető résznek folytatólagos kiépítésére 39,000 frt. d) A Barcs és Terezienfeld közti Dráva-híd kölcsöntörlesztési és vámkezelési költsége 24,000 frt. — 4. Vízutak kezelése, fenntartása és építése: a) Kezelés: Személyi járandóságok 28,480 frt. Dologi kiadások 47,400 frt. b) Fenntartás 195,200 frt. c) Új építkezések: A Dunánál: a) az ordas-fajszai vonal szabályozására 100,000 frt. b) a solti dunaág elzárására 25,000 frt. c) a bajai partbizt. folytatására 150,000 frt. A Temesnél: A folyó hajózhatóvá tételére 27,000 frt. A Marosnál: Szabályozási munkákra 30,000 frt. A Drávánál: Szabályozási munkákra 150,000 frt. A Szávánál: A preluscikai átmetszés befejezésére 62,000 frt. Sürgős munkákra és állami kezelés alatt nem álló folyókra segélykép 80,000 frt. Hajózási

akadályok elhárítására 20,000 frt. — 5. Műszaki egyének kiképzésére s utazási ösztöndíjakra 3,000 frt. — 6. Posta: Személyi járandóságok 3.369,100 forint. Dologi kiadások 3.928,900 forint. — 7. Távirat: Személyi járandóságok 1.237,658 frt. Dologi kiadások 941,200 frt. — 8. A m. k. állami vasutak: *A.* Igazgatóság: Személyi járandóságok 1.199,725 frt. Dologi kiadások 258,700 frt. *B.* Üzletvezetőségek: Személyi járandóságok 761,310 forint. Dologi kiadások 187,550 frt. *C.* Külszolgálat: Személyi járandóságok 6.234,740 forint. Dologi kiadások 473,150 forint. *D.* Különféle kiadások: Személyi járandóságok 152,300 frt. Dologi kiadások 118,600 frt. *E.* Fenntartási és üzemi kiadások: *a)* Pályafenntartás s felügyelet 5.132,000 forint. *b)* Állomási és menetszolgálat 1.704,000 frt. *c)* Vontatási és műhelyi szolgálat 4.375,000 frt. *d)* Anyagszertári szolgálat 54,500 frt. — 9. A m. k. állami gépgyár kiadásai: Igazgatóság: Személyi járandóságok 100,860 frt. Dologi kiadások 10,760 frt. Különféle kiadások: Személyi járandóságok 30,800 frt. Dologi kiadások 8,000 frt. Üzemi és fenntartási kiadások: *a)* Általános költségek 7,740 forint. *b)* Műhelyi költségek 210,000 forint. *c)* Gyártási költségek 1.881,840 frt. — 10. A diósgyőri vas- és aczélgyár és barnaszénbánya kiadásai: Igazgatóság: Személyi járandóságok 111,668 frt. Dologi kiadások 10,676 frt. Különféle kiadások: Személyi járandóságok 58,000 frt. Dologi kiadások 6,500 frt. Üzemi és fenntartási kiadások: *a)* Általános költségek 29,000 frt. *b)* Műhelyi és bányaköltségek 590,000 frt. *c)* Gyártási és termelési költségek 2.504,156 frt. — Együtt (XVII. fejezet 1—10 cím) 41.115,270 frt.

XVIII Fejezet. Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium.

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok 229,969 frt. Dologi kiadások 59,748 frt. — 2. Közgazdasági előadók díjazására az 1882. évi XX. t.-cz. alapján 30,000 frt. — Ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi czélok: Ipari czélokra 105,500 frt. Gépészeti ipariskola Kassán

20,000 frt. Kereskedelmi czélokra 5,770 frt. Külkereskedelmi czélokra 10.000 frt. Szabadalmak és védjegyek kezelése: Személyi járandóságok 4,660 frt. Dologi kiadások 3,700 frt. Az 1878. évi XX. t.-cz. értelmében az osztrák kincstár javára 25% fejjében oda számolandó 2,000 frt. — 4. A gazdaság különböző ágainak emelésére 452,736 frt. — Selyemtenyésztés emelésére 659,700 frt. — 6. Gazdasági tanintézetek: Magyaróvári gazdasági akadémia 64,000 frt. Keszthelyi gazdasági tanintézet 38,000 forint. Debreczeni gazdasági tanintézet 20,675 frt. Debreczeni földmives iskola 37,390 frt. Kolozsmonostori gazdasági tanintézet 48,010 frt. Kassai gazdasági tanintézet 63,260 frt. Liptó-ujvári földmives iskola 16,200 frt. Rimaszombati földmives iskola 17,030 frt. Zsitva-ujfalui földmives iskola 15,930 frt. Adai földmives iskola 13,290 frt. Csákovai földmives iskola 19,000 frt. Uj-szent-imrei földmives iskola 15,000 frt. Érdiőszegi vinczellérképezde 8,100 frt. Tarczali vinczellérképezde 10,015 frt. Budapesti vinczellérképezde 12,300 frt. N.-enyedi vinczellérképezde 7,700 frt. Ménesi vinczellérképezde 9,300 frt. — 7. Állami erdők 4.169,802 frt. — Erdőfelügyelőségek: Személyi járandóságok 108,000 frt. Dologi kiadások 9,000 frt. — 9. Országos erdei alap 36,800 frt. — 10. Állami lótenyészintézetek: Lótenyészintézeti közp. igazgatás 34,590 frt. Méneskari hadapródiskola 10,000 frt. Méneshirtok-gazdaságok 1.189,060 frt. Ménesek 911,124 forint. Méntelepek 1.332,991 frt. Lóversenyek 28,000 frt. Lótenyésztési jutalmak 17,302 frt. Magánosok és községek méntartása segélyezésére és közös csikólegelők előmozdítására 20,000 frt. Tenyészanyag vásárlására és a káposztás-megyeri kancza-telep szükségletére (a lótenyész-alap jövedelméből) 14,556 frt. — 11. Veszteginézetek: Személyi járandóságok 32,460 frt. Dologi kiadások 11,090 frt. A boszniai határszálen 3 veszteginézet és egy kirendeltség szükséglete 9,600 frt. A kőbányai és soproni sertésvesztegeldék 10.200 frt. — 12. A keleti marhavész és egyéb járványos állati betegségek elfojtására: Személyi járandóságok 43,800 frt. Dologi kiadások 114.750 frt. — 13. Budapesti állatorvosi intézet:

Személyi járandóságok 34,227 frt. Dologi kiadások 19,273 frt. — 14. Bányakapitányságok: Személyi járandóságok 53,322 frt. Dologi kiadások 10,078 frt. — 15. Földtani intézet: Személyi járandóságok 21,059 frt. Dologi kiadások 23,483 frt. — 16. Statistikai hivatal: Személyi járandóságok 100,480 frt. Dologi kiadások 76,000 frt. — 17. Tengeri hajózás és révügy: a) Tengerészeti igazgatás: Személyi járandóságok 89,310 frt. Dologi kiadások 22,420 frt. b) Szakoktatás: Személyi járandóságok 12,435 frt. Dologi kiadások 3,240 frt. c) Tengerészeti külön czélokra 39,850 frt. d) Tengeri kikötők 54,800 frt. — 18. Budapesti kir. zálogházak 200,000 frt. — 19. Mértékhitelítés: Személyi járandóságok 7,300 frt. Dologi kiadások 6,191 forint. — Együtt (XVIII. fejezet 1—19. cím) 10.875,576 frt.

XIX. Fejezet. Vallás- és közoktatásügyi minis- terium.

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok 221,420 frt. Dologi kiadások 16,169 frt. — 2. Tanulmányi ügyek igazgatása: Országos közoktatási tanács 6,980 frt. Tankerületi főigazgatóságok 71,000 frt. Népművelési tanfelügyelőségek 200,000 frt. Vizsgálati bizottmányok 10,000 frt. — 3. Tanintézetek: Felsőbb tanintézetek: Budapesti királyi egyetem: Személyi járandóságok és dologi kiadások 593,930 frt. Középiskolai tanárképző és az azzal egybekötött gyakorló-iskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 42,683 frt. Kolozsvári egyetem: Személyi járandóságok és dologi kiadások 212,028 forint. Kolozsvári közép-iskolai tanárképző: Személyi járandóságok és dologi kiadások 14,832 frt. József-műegyetem: Személyi járandóságok és dologi kiadások 176,551 frt. Országos mintarajztanoda és rajztanár-képző: Személyi járandóságok és dologi kiadások 54,000 frt. Iparművészeti iskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 32,000 frt. Nagyszebeni jogakadémia: Személyi járandóságok és dologi kiadások 16,000 frt. Középtanodák: Gymnasiumok: Személyi járandóságok és dologi kiadások és pedig: budapesti, nagy-

szebeni, kaposvári, fiumei, losonczi, munkácsi, zombori, fehértemplomi állami gymnasium 178.977 frt. Reáliskolák: Személyi járandóságok és dologi kiadások és pedig: budapesti II. kerületi állami reáliskola, győri. a budapesti V. kerületi állami reáliskola, kassai, körmöczi, lőcsei, nagyváradi, pancsovai, pécsi, szegedi, székelyudvarhelyi, temesvári, soproni, dévai, kecskeméti, nagykállói, aradi, székesfehérvári, pozsonyi, brassói állami reáliskolák 478.246 forint. Sümegi reáliskola segélyezésére 4,000 forint. Esztergomi reáliskola segélyezésére 2,000 forint. Vágújhelyi reáliskola segélyezésére 1,200 frt. Felekezeti középiskolák segélyezésére az 1883. évi XXX. t.-cz. 47. §-a értelmében 40,000 frt. Középiskolák közös költségei 10,000 frt. Szakiskolák és pedig: a) Bábaiskolák Nagyszebenben, Nagyváradon, Pozsonyban és Szegeden; Személyi járandóságok és dologi kiadások 27,000 frt. b) Budapesti iparközépiskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 62,057 forint. c) Iparos tanulók iskolái: Személyi járandóságok 38,000 frt. d) Fiumei állami kereskedelmi iskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 14,900 frt. e) Kereskedelmi iskolák segélyezésére 19,000 frt. Elemi és polgári férfi tanítóképezdek: Személyi járandóságok és dologi kiadások: budapesti, budai, bajai, félegyházai, csurgói, devai, iglói, kolozsvári, lévai, losonczi, márm.-szigeti, modori, sárospataki, székely-kereszturi, zilahi, znió-várallyai, aradi, csáktornyai férfi elemi és polgári tanító-képezdek 366,900 frt. Elemi és polgári tanítónő-képezdek: Személyi járandóságok és dologi kiadások: budapesti, budai, kolozsvári, pozsonyi, szabadkai, budapesti, pesti, győri elemi és polgári tanítónő-képezdek 220,900 frt. Tanítóképzők közös költségei 8,000 frt. Tornapóttanfolyamok 6,000 frt. Népnevelési szükséglet 1.100,000 frt. A népitanítók nyugdíjintézete segélyezésére 150,000 frt. A «Néptanítók Lapja» kiadására 11,000 frt. Állami felsőbb leányiskolák: Személyi járandóságok és dologi kiadások: budapesti, m.-szigeti, trencsényi, soproni, lőcsei, pozsonyi, beszterczebányai, temesvári állami felsőbb leányiskolák 154,500 frt. Kolozsvári felsőbb leányiskola segélyezésére 3,500 forint. Siketnémák

intézete Vácson: Személyi járandóságok és dologi kiadások 37,000 frt. Vakok országos intézete Budapesten: Személyi járandóságok és dologi kiadások 39,731 frt. A vakok országos intézetéből kilépő növendékek segélyezésére, az ápol dai alap tiszta jövedelme 2,383 frt. A balatonfüredi szeretetház költségeinek fedezésére 5,000 frt. Állami tanintézetek építésére fölvett kölcsönök kamatozása és tőke törlesztésére: Az egyetemi épületek létesítésére felvett 2,087,968 frtnyi kölcsön törlesztésének 14-ik részlete 146,322 frt. Az egyetemi bonczteni intézet felépítésére fölvett 300,000 frt. kölcsön törlesztésének 11-ik részlete 21,000 frt. Az egyetemi belkóroda felépítésére fölvett 300,000 frt kölcsön törlesztésének 4-ik részlete 21,000 frt. A budapesti egyetemi orvoskari intézetek felépítésére az 1881. évi XX. t.-cz. értelmében beruházott 718,853 frt kölcsön után az idézett t.-cz. 3. §-a értelmében 4-ik részletül 43,132 frt. A budapesti egyetemi természettudományi intézetek építésére fordított 680,000 frtnyi kölcsön törlesztésének 4-ik részlete 40,800 frt. A budapesti V. kerületi állami reáliskola építésére fordított 250,000 frt kölcsön törlesztésének 4-ik részlete 15,000 frt. A kir. «József» műegyetem és állatgyógyintézetl étesítésére fölvett 790,000 frtnyi kölcsön törlesztésének 4-ik részlete 50,000 frt. A kolozsvári egyetemi bonczteni intézet 230,000 frtnyi építési költségének törlesztésére 4-ik részletül 13,800 frt A budapesti egyetemi I-ső szülészeti kóroda elhelyezésére megvásárolt épület 101,525 frt vételárának 3-ik törlesztési részlete gyanánt, az ezen kóroda után eddig fizetett házbérösszeg 6,542 frt. A szülészeti kóroda kibővítésére és az egyetemi építkezésekre szükséges terület nagyobbítására megvett alapítványi ház és telek 161,230 frt vételára után törlesztési 3-ik részletül 9,600 frt. A festészeti mesteriskola épületére fölvett 65,000 frtnyi kölcsön törlesztésére 4-ik részletül 3,900 frt. A II. szülészeti kóroda elhelyezésére megvásárolt ház és telek 70,438 frtnyi vételárának fedezésére fölvett kölcsön 3-ik törlesztési részleteül 6.210 frt. A pozsonyi bábaiskolai épület és telek 76,844 frtnyi vételárának fedezésére fölvett kölcsön után törlesz-

tés fejében 3-ik részletül az eddig fizetett házbér 4,800 frt. A pancsovai állami reáliskola építésére fölvett 50,000 frt kölcsön után törlesztési 2-ik részletül 3.000 forint. A dévai állami reáliskola építésére fölvett 50,000 frt kölcsön után törlesztési 2-ik részletül 3,000 frt. A budapesti ipar-középiskola számára megvett telkek 70,196 frt vételárából — a Budapest főváros által ezen czélra adományozott 30,000 frt és az ezen összeg után időközben felszaporodott 1,640 forint 70 kr. kamat levonása után — még fennmaradó 38,555 frt 30 kr. kölcsön törlesztése fejében 2-ik részletül 2,314 frt. Az országos mintarajztanoda kibővítésére megvett telek 25,000 frt vételárának kamata és törlesztési 1. részlete 1,500 frt. A modori állami tanítóképző-intézet épületének létesítésére felvett 120,000 frt kölcsön 1-ső törlesztési részlete 5,000 frt. A soproni állami felsőbb leány-iskola épületének felépítésére felvett 127,000 frt kölcsön törlesztésének 1-ső részlete 5,000 frt. A budapesti törvényszéki orvostani intézet részére megvett telek 47,746 frtnyi vételárának 1-ső törlesztési részlete 2,500 frt. Az országos közoktatási tanács és a tanárképző intézet gyakorló iskolája épületének létesítésére felvett kölcsön 1-ső törlesztési részletül 8,000 frt. Az orvoskari intézetek részére megvett «Édeskuthy»-féle telek és épület 40,000 frt vételárának 1-ső törlesztési részlete 2,400 frt. A budapesti VI. kerületi állami tanítónőképző intézet kibővítésére megkivántató telek vételárának és építési költségeinek fedezésére felvett 203,671 frtnyi kölcsön 1-ső törlesztési részlete 5,000 frt. A kolozsvári egyetemi természet- és orvostudományi intézet részére létesítendő állandó vízvezeték 78,000 frtnyi költségének fedezésére szolgáló kölcsön törlesztésének 1-ső részlete 4,650 frt. — 4. Ösztöndíjak és egyéb tanulmányi czélok: Utazási ösztöndíjak felsőbb és középiskolai tanárok és tanárjelöltek számára 12,000 frt. A nagyszebeni Teréz árvaház kir. alapítványi javadalma 17,690 forint. A gyulafehérvári r. kath. káptalan részére kir. alapítványi évi járulék 5,985 frt. A kolozsvári elemi iskola rajztanítójának 315 frt. Alapítványi járulék az erdélyi iskola-alap részére a tanítók fizetéseinek pótlására 10,452

frt. Segély az ösztöndíj-alapnak 1,064 frt. Szegény tanulók segélyezésére 1,200 frt. Goldberg-féle ösztöndíj: 2 állomás, egyenkint 315 frttal 630 frt. Kamarai járandóság, erdélyi helv. hitv. evang. egyházak és tanodák számára 14,000 frt. Kamarai járandóság három róm. kath. lelkész számára 187 frt. Halli alapítványi alafák és segélydíjak és pedig: 7 alafa 420 frttal, 7 segélydíj 210 frttal megkívántató összeg pótlására 4,116 frt. A magyarországi középtanodákba járó 15 horvátországi tanuló számára 200 frttal 3,000 frt. Oly egyetemi magántanárok jutalmazására, kik elméleti szakot adnak elő, melyre rendszeresített tanszék vagy nem létezik, vagy betöltve nincs, s kiknek a tanári pályán megtartása az illető fakultás véleménye szerint kívánatos 3,000 frt. Ösztöndíjak a magyar határőrvidék számára 4,740 forint. A debreczeni reformatus collegium részére 4,000 frt. Az általános tápintézeti alapba olvasztott nagyszombati convictusi alap és az ebből javadalma-zott nagyszombati convictus javára tett kincstári alapítvány után évi járulék fejében 6,090 frt. — 5. Közművelődési célok: Magyar nemzeti muzeum: Személyi járandóságok és dologi kiadások 100,000 forint. Országos képtár és ezzel kapcsolatos magyar történelmi képcsarnok 30,000 forint. Meteorológiai központi intézet: Személyi járandóságok és dologi kiadások 15,676 frt. Országos zeneakadémia és országos színész-iskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 43,850 frt. Nemzeti zenede segélyezésére 1,500 frt. Iparművészeti muzeum: Személyi járandóságok és dologi kiadások 22,000 frt. Technológiai iparmuzeum: Személyi járandóságok és dologi kiadások 20,500 frt. Festészeti mesteriskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 13,700 frt. Magyar művészeti ösztöndíj-alap 3 ösztöndíj 420 frttal 1,260 frt. Képzőművészet céljaira 15,000 frt. A képzőművészeti társulat segélyezésére 4,000 frt. A nápolyi Stazione Zoologicának 1,252 frt. Festészeti tanfolyam nők számára 4,000 frt. Iparművészeti céljaira 1,000 frt. Műemlékek: a) Országos bizottság 15,000 frt. b) Vajda-Hunyad várának fenntartására átalányul 5,000 forint. A magyar földrajzi társulat segélyezésére 1,000 frt. Magyar

történelmi és irodalomtörténeti források és emlékek kiadására és feldolgozására 15,000 frt. A magyar tudom. akadémia részére az ó-kori classikusok műveinek általa rendezett kiadására 500 frt. A magy. tudom. akadémia könyvtárának gyarapítására 5,000 frt. A magy. tudom. akadémia mathem. és term. tud. osztálya részére országos érdekű kutatásokra és közleményekre 5,000 frt. A m. kir. természettudományi társulatnak évi segélyezésére, oly célból: hogy a társulat ez összeget országos érdekű kutatásokra és közleményekre fordítsa 4,000 frt. Elszegényedett hazai írók vagy ezek családjainak segélyezésére 3,500 frt. Tornamesterek kiképzésére 3,000 frt. Közegészségtani előadások díjazására a jogakadémiákon 1,000 forint. — 6. Egyházi czélok: A görögszertartásu kath. egyháznak 99,000 frt. Az ágostai hitvallásu evang. egyháznak 36,000 frt. A helvét hitvallásu evang. egyháznak 65,000 forint. A görög-keleti hitvallásu egyháznak 100,000 frt. Az unitaria hitvallásu egyháznak 5,000 frt. Az izraelita vallásuak egyházának 5,000 frt. — Együtt (XIX. fejezet 1—6. cím) 5.802,564 frt.

XX. Fejezet. Igazságügyi ministerium.

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok 162,532 Dologi kiadások 56,000 frt. — 2. Királyi Curia: Személyi járandóságok 441,498 frt. Dologi kiadások 16,900 frt. — 3. Királyi tábla Budapesten: Személyi járandóságok 382,766 frt. Dologi kiadások 30,200 frt. — 4. Királyi tábla Maros-Vásárhelyen: Személyi járandóságok 101,496 frt. Dologi kiadások 7.000 frt. — 5. Királyi főügyészségek: Személyi járandóságok 34,680 frt. Dologi kiadások 11,932 frt. — 6. Királyi törvényszékek és járásbiróságok: Személyi járandóságok 5.142,565 frt. Dologi kiadások 1.339,400 frt. — 6. Királyi ügyészségek: Személyi járandóságok 1.027,448 frt. Dologi kiadások 1.364.900 frt. — 8. Országos fegyintézetek, kerületi börtön, közvetítő intézetek és állami fogház: Illavai országos fegyintézet 109,705 frt. Lipótvári országos fegyintézet 128,416 frt. Mária-nostrai országos

fegyintézet 42,405 forint. Munkácsi országos fegyintézet 85,105 frt. Nagy-enyedi országos fegyintézet 48,280 frt. Soproni országos fegyintézet 81,000 frt. Szamosujvári orsz. fegyintézet 104,300 frt. Váczi országos fegyintézet 108,821 frt. Szegedi ker. börtön 84,740 frt. Kis-hartai közvetítő intézet 16,213 frt. Váczi közvetítő intézet 10,700 forint. Váczi állami fogház 5,010 frt. — 9. Országos rabsegély- és javító-intézeti alap 322,760 frt. — 10. Telekkönyvezés 8,200 frt. — 11. Törvények szerkesztése 6,000 forint. — Együtt (XX. fejezet 1—11. cím) 11.480,972 frt.

XXI. Fejezet. Honvédelmi ministerium.

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok és dologi kadások 292,778 forint. — 1. Honvédségi intézetek: Hadbírósi költségek 4,000 forint. Központi ruharaktár 20,81 6frt. Fegyverzeti bizottság 17,092 frt. Ludovika akademia 306,315 frt. Honvéd menház 34,832 frt. — Ujjonczozás-felülvizsgálati költségek 35.000 frt. — 4. Honvéd főparancsnokság 60,170 frt. — 5. Kerületi parancsnokságok 238,657 frt. — 6. Csapatok: Gyalogság, koronaőrség, lovasság átalánykép 6.617,766 frt. — 7. Csendőrségi költségek 10,982 frt. — 8. Honvédhadbírósi tisztikar 50,834 frt. — 9. Honvéd hadbiztosság 68,628 frt. — 10. Honvéd szakszámvevőség 88,655 frt. — 11. Alapítványi helyek a közös katonai intézetekben 61,800 frt. — Együtt XXI. fejezet 2—11 cím) 7.903,225 frt. — Rendes kiadások összege 317.339,380 frt.

B) Átmeneti kiadások és beruházások.

I. Fejezet. Ő cs. és Apost. kir. Felsége személye körüli ministerium.

A hivatalos helyiségekhez illő butorzat helyreállítása, ugy ennek, valamint egyéb házi szükségleteknek jó karban fenntartására 2,000 frt.

II. Fejezet. Belügyminiszterium.

1. Igazoló bizottmány költsége 4,588 forint. — 2. A budapesti várbeli országház épületeinek helyreállítására III. részlet 6,000 frt. — 3. Az összes m. k. csendőrparancsnokság állományának szaporítására szükséges költségek 71,730 frt. — 5. A törvénygyűjtemény 1865/8. és 1876. évi, továbbá a rendeletek tára 1868. évi és 1876. évi újra előállításáért felmerülendő költségekre 4,800 frt. — 5. A szaporított 75 I. oszt. és 75 II. oszt. gyalogos rendőr, 2 gyalogos őrmester és 4 ellenőr, valamint 20 lovas rendőr első felszerelésére és a rendőri őrszemélyzet éészére szükségglendő 200 darab vízhatlan gallér beszerezhetésére 6,863 frt. — 6. A pozsonyi országos kórház megnagyobbítására: a) a szomszédos Prokop-féle ház megvételére 18,000 frt. b) 50 fekhely berendezésére 4,000 frt. — Együtt II. fejezet 1—6 czim) 115,981 frt.

III. Fejezet. Pénzügyminiszterium.

1. A rendelkezés alá jutott állami tisztviselők illetményeire 5,000 frt. — 2. Az állami javaknál a bérhátralékok leszámolásának keresztül vezetésére, a telepítvényes ügyek lebonyolítására, és az állami javak eladásának előkészítésére szükséges tervek és helyszini szemlék költségeire 7,000 frt. — 3. A selmeczbányai Fritz-féle ház belső berendezésére 7,500 frt. — 4. Az 1867. év végeig befektetett tiszti biztosítékok visszafizetésére 17,000 frt. — 5. Szeged város kárvallott lakosainak az 1880. évi XX. t.-cz. alapján adott 500,000 frt rovására adott kisebb kölcsönök után a 29. §. illetőleg az 1882. évi VII. t.-cz. 4. §-a értelmében az államkincstár által fizetendő annuitási részletek 29,640 frt. — 6. Szeged város lakóinak az 1880. évi XX. t.-cz. alapján adott kamatozó kölcsönökre egyszerre történt visszafizetések után az állami kincstár által fedezendő évi járulék 4,566 frt. — 7. Az 1883. évi XLI. t.-cz. alapján felvett 6.764,800 frtnyi jelzálog kölcsön kamat és tőke törlesztésére 450,000 frt. — 8. Az aldunai

telepítési kormánybiztosság kiadásainak és a bevándorolt bukovinai székelyek szükségleteinek fedezésére 30,000 frt. — 9. Az állami javak eladásának előmozdítása céljából felvett $4\frac{1}{2}\%$ -os záloglevél kölcsönök tőke- és kamattörlesztésére: 1884. évi kölcsön 57,750 frt. 1885. évi kölcsön 145,530 frt. — 10. A Rába és mellékfolyóinak szabályozására felvett kölcsön kamat és tőke törlesztésének az állami kincstár által fedezendő része, az 1885. évi XV. t.-cz. 7. §-a értelmében 376.100 frt. — 11. Egy Wertheim-féle pénzszekrény beszerzésére a zágrábi állami pénztár és egy lyukasztógép beszerzésére a budapesti állami pénztár részére 980 frt. — 12. A fővárosban alkalmazott és szolgálattételre beosztott alsóbb rendű állami hivatalnokok, altisztek és szolgák segélyezésére 250,000 frt. — Együtt (III. fejezet 1—12. cím) 1.381,066 frt.

IV. Fejezet. Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium.

1. Közpoti igazgatás: Átköltözési és átalakítási célokra 10,000 frt. — 2. Phylloxera rovar ellen való védekezés céljaira 50,000 frt. — 3. Új földmives és vinzellér-iskolák felállítására 40,000 frt. — 4. Az «Adria» gőzhajózási társaság segélyezésére az 1882. évi XIII. t.-cz. alapján 150,000 frt. — 5. Az «Adria» gőzhajótársaság felügyeletére 5,000 frt. — 6. Gőzhajózási járatok segélyezésére 50,000 frt. — 7. A m. kir. földtani intézet vegy-műhelyének felszerelésére 1,000 frt. Együtt (IV. fejezet, 1—7. cím) 306,000 frt.

V. Fejezet. Vallás- és közoktatásügyi miniszterium.

1. A budapesti egyetem közegészségtani intézetének folytatólagos felszerelésére (2-dik részlet) 1,000 frt. — 2. A fővárosi Szt.-Rókus közkórházban elhelyezett II. sebészeti kóroda tantermének és dolgozó helyiségeinek fölépítésére szükségelt 66,033 frt 2-dik részlete 10,000 frt. —

3. Ugyanazon kórházban az elmebeteg megfigyelő osztályban, az elmekórtani tanszék tantermének és dolgozó helyiségeinek felállítására szükséges 20,795 frt 2-ik részlete 5,000 frt. — 4. Az orvoskari üllői-úti telepnek feltöltési, parkirozási és bekerítési költségeire szükséges 21,000 frt 2-dik részlete 6,000 frt. — 5. Pázmány Péter műveinek a budapesti tud. egyetem által rendezendő kiadásához hozzájárulás 1,500 frt. — 6. Az iparművészeti iskola újabb helyiségeinek átalakítására és felszerelésére 2.000 frt. — 7. A pancsovai állami reálgymnáziumnak az építkezés tartamára leendő ideiglenes elhelyezésére 5,000 frt. — 8. A magyar történelmi képcsarnok helyiségeinek átalakítására, berendezésére és bebutorozására szükséges 5,000 frt 2-dik részlete 1,000 frt. — 9. Az iparművészeti muzeummal kapcsolatos iroda, rajzterem és kiállítási helyiségek folytatólagos berendezésére 3-dik részlet 1,000 frt. — 10. A technológiai iparmuzeum építkezési költségeinek részbeni fedezésére fölvett 12,000 frtnak 3-dik és utolsó részlete 4,000 frt. — 11. A magyar nemzeti muzeumban egy hírlapkönyvtár berendezésére szükséges 5,000 frt 2-dik részlete 2,000 frt — 12. Magyarország néprajzi leírásának költségeire 2-dik részlet 5,000 frt. Együtt (V. fejezet, 1—12. cím) 44,500 frt.

VI. Fejezet. Honvédelmi minisztérium.

1. Az országos honvédségélyező-egylet rendelkezésére 80,000 frt. — 2. Hadi készletként beszerzedő új töltényekre 1882-dik évben 5 évre engedélyezett összeg V. részlete 120,000 frt. — 3. A hadi készlet kiegészítésére beszerzett lovassági karabélyok árának 2-dik törlesztési részlete 89,000 frt. — 4. Hátibőröndök beszerzésére szükséges 460,000 frtnak 4 évre való felosztása mellett esedékes 2-dik részlete 115,000 frt. — Együtt (VI. fejezet, 1—5. cím) 404,000 frt. — Átmeneti kiadások összege 2.253,547 frt.

II. Beruházások.

I. Fejezet.

Állandó országház építésére: az 1884. évi XIX. t.-cz. alapján 600,000 frt.

II. Fejezet. Pénzügyminiszterium.

1. Építkezésekre a határvámjövedéknél 20,000 frt. —
2. Építkezésekre a dohányjövedéknél 570,000 frt. —
3. Építkezésekre a sójövedéknél 17,000 frt. — 4. Építkezésekre az állami jöszágoknál 50,000 frt. — 5. Beruházások a bányászat és pénzverésnél: *a)* A körmöczbányai Nándor-altárna berendezésére 125,000 frt; — *b)* a szélaknai bányahivatal alá tartozó bányaműveknél teljesítendő feltárási munkálatokra 220,000 frt; — *c)* a vasműveknél teljesítendő építkezésekre 42,000 frt; — *d)* a selmeczbányai erdészeti akadémia kiépítésére 1-ső részletként 40,000 frt. — 6. Földadó-szabályozási munkálatok befejezésére 200,000 frt. — 7. A vágvölgyi vasut megvételére a 6.988,000 frttal megállapított vételár 1885. évben fizetendő részlete az 1879. évi XXVII. t.-cz. alapján 600,000 frt. — 8. 5,614 darab tiszavidéki vasuti részvény törlesztésére az 1880. évi XXXVIII. t.-cz. alapján 1.377,149 frt. — 9. Ujszőny-brucki vasut csereértéke 2.500,000 frt. — 10. A maros-ludas-beszterczei helyi érdekű vasut építési költségeihez való hozzájárulás fejében, az 1884. évi XXXII. t.-cz. alapján 1.50,000 frt. — 11. A bihar-békési helyi érdekű vasut építési költségeihez való hozzájárulás fejében, az 1885. évi XVIII. t.-cz. alapján 150,000 frt. — 12. A nagyvárad-dobrest-vaskóhi helyi érdekű vasut építési költségeihez való hozzájárulás fejében 150,000 frt. — Együtt (II. fejezet, 1—12. cím) 6.211,549 frt.

III. Fejezet. Közmunka- és közlekedési miniszterium.

1. Budapesti dunarész szabályozására 345,000 frt. —
2. Fiumei kikötő építésére: *a)* szerződésben foglalt munkálatok folytatására és új építkezésekre 677,000 frt. — *b)* a felügyeletre 23,000 frt. —
3. A felső Duna általános szabályozási munkálataira és felügyeletre 1.100,000 frt. —
4. A Tiszánál létesítendő szabályozásra 600,000 frt. —
5. Szeged város belterületén építendő rakpartra 304,000 frt. —
6. Az egyesült Kőrös folyónál az átmetszések kiásatása és bővítésére 500,000 frt. —
7. A Bodrog folyónál az átmetszések kiásatására és bővítésére 150,000 frt. —
8. A honvédelem szempontjából egyes köz- (állami és törvényhatósági) utakon sürgősen szükségelt hiánypótlásokra 450,000 frt. —
9. A távirda-hálózat fejlesztésére 80,000 frt. —
10. Vizmútani adatok rendezésére 20,000 forint. —
11. Kiegészítési munkálatokra és leltárszaporításra az állami vasutaknál 800,000 frt. —
12. Új építkezésekre és forgalmi eszközök beszerzésére az állami vasutaknál:
 - a)* A munkács-beszkidai vasut további kiépítésére 3-dik részlet 2.800,000 frt. —
 - b)* A dombovár-zákonyi vonal átalakítása 2-dik részlet 200,000 frt. —
 - c)* A budapest-dunaparti pályaudvar további kiépítésére (7-dik részlet) 25.000 forint —
 - d)* Győr állomás bővítésére és átalakítására 1-ső részlet 200,000 frt. —
 - e)* A komárom-újszónyi állomás átalakítására 120,000 frt. —
 - f)* Bruck állomáson egy rendező állomás kiépítésére 1-ső részlet 100,000 frt. —
 - g)* Az aradi állomás további kiépítésére 4-dik részlet 68,000 frt. —
 - h)* A budapesti személypályaudvarnál szükséges mozdonyszin és egyéb sürgős pótmunkák végrehajtására 295,000 frt. —
 - i)* A főműhely gépészeti felszerelésének folytatására 4-dik részlet 700,000 frt. —
 - k)* Fahidak vasszerkezettel való ellátására 2-dik részlet 400,000 frt. —
 - l)* 150 drb mozdony beszerzésére 3-dik részlet 750,000 forint —
 - m)* 600 drb. teherkocsi beszerzésére 4-dik részlet 289,700 frt. —
 - n)* 3,000 drb teherkocsi beszerzésére 3-dik

részlet 1.122,000 frt. — o) 2,000 teherkocsi beszerzése
 2. részlet 720,000 frt. — p) 100 drb személykocsi beszerzése 1-ső részlet 100,000 frt. — 13. Beruházások és új építkezések a m. kir. állami vasutak gépgyáránál 285,000 frt. — 14. Beruházások és új építkezések a győri vas- és aczélgyár és barnaszénbányánál 127,000 forint. Együtt (III. fejezet, 1—14. czim) 12.841,700 frt.

IV. Fejezet. Földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minisztérium.

1. Gazdasági tanintézetek 28,772 — 2. Selyemtenyészésnél 35,000 frt. — 3. Állami lótenyészintézetnél 84,000 frt. — 4. Uszorok beszerzésére 10,000 frt. — 5. Kövezési munkákra 23,257 frt. — 6. Sanségói fénytorny építési költségeihez való hozzájárulás 5,178 frt. — 7. Egy darab tüzfecskendő 1,000 frt. — 8. Gőzkotró átalakítása 24,000 frt. — 9. Az állami erdőknél 243,900 forint. — 10. A kassai rétmesteri iskola épületének felállítása 11,385 frt. — 11. A kassai gépészeti ipariskola épületének felállítása 34,000 frt. — Együtt (IV. fejezet, 1—11. czim) 500,992 frt.

V. Fejezet. Vallás- és közoktatásügyi minisztérium.

1. A budapesti egyetemi könyvtár hiányai pótlására szükséges 15,000 frt 3-dik évi részlete 3,000 frt. — 2. Az egyetemi gazdasági hivatal, továbbá a gondnok és néhány szolga elhelyezése végett szükséges lakhelyiségek fölépítésére szükséges 25,000 frt 2-dik részlete 13,000 frt. — 3. A budapesti egyetemen a kivonulandó természettudományi és természettudományi tanszékek helyiségeinek az elméleti tanszakok céljaihoz mért átalakítására, valamint a díszterem kifestésére 8,500 frt. — 4. A budapesti egyetem új természettudományi és természettudományi intézeteinek belső felszerelésére szükséges 150,000 frt 1-ső részlete 15,000 frt. — 5. A budapesti egyetemi élettani tanszék-

nek folytatólagos fölszerelése 1,000 frt. — 6. A budapesti egyetem orvoskaránál levő főző-, mosó- és fertőztelenítő intézetnek gőzgéppel és a szükséges készülékkel való fölszerelésére 25,000 frt. — 7. Az egyetemi czélokra megvett és a közalapítványi ügyigazgatóság székházául szolgáló budapesti épületnek helyreállítására 1,000 frt. — 8. A budapesti egyetem élettani intézete épületében elhelyezett egészségtani intézet helyiségeinek kibővítésére és belső fölszerelésére szükséges 17,447 frt 1-ső részlete 4,000 frt. — 9. A budapesti egyetem természettudományi intézetének tanszerekkel való fölszerelésére szükséges 120,000 frt 1-ső részlet 15,000 frt. — 10. A budapesti egyetem természetrajzi és természettani intézetei telkének bekerítési, rendezési és parkirozási költségeire szükséges 29,110 frt 1-ső részlete 10,000 frt. — 11. A budapesti egyetem új törvényszéki orvostani intézetének építésére szükséges 198,380 frt 1-ső részlete 7,000 frt. — 12. A budapesti egyetem kórboncz-tani intézetének górcsőekkel való fölszerelésére 500 frt. — 13. A budapesti egyetem 2-dik boncz-tani tanszékének folytatólagos fölszerelésére 500 frt. — 14. A kolozsvári egyetemi könyvtár hiányainak kiegészítésére 6 év alatt fölveendő 9,000 frtnak 2-dik részlete 1,500 frt. — 15. A kolozsvári egyetem új boncz-tani, kórboncz-tani és törvényszéki orvostani intézet 45,000 frtnyi alapfölszerelésére 10,000 frt. — 16. A kolozsvári egyetemi egészségtani tanszék folytatólagos fölszerelésére 1,000 frt. — 17. A kolozsvári egyetem egészségtani és élettani intézetének építésére szükséges 153,000 frt 1-ső részlete 5,000 frt. — 18. A kolozsvári egyetemi orvoskari építkezések biztosítási munkálatainak költségeire 8,500 frt. — 19. A kolozsvári egyetemhez tartozó csillagászati torony megvételére 1,000 frt. — 20. A «József» műegyetem két új (építészeti) tanszékének alapberuházására 2,000 frt. — 21. Ugyanezen intézet egyik nagy rajztermének átalakítására és még hiányzó fölszerelésekre 10,000 frt. — 22. Ugyanezen intézeten az egészségtan oktatásához szükségelt fölszerelésekre 600 frt. — 23. A zombori m. kir. állami gymnázium épületének létesítésére 3-dik részletül 15,000 frt. —

24. Ugyanazon intézet telkének kibővítésére és tornacsarnokának fölépítésére 22,000 frt. — 25. Ugyanezen intézet új épületének belső fölszerelésére 6,000 frt. — 26. A kaposvári m. kir. állami gymnasium telkének kibővítésére 8,000 frt. — 27. A budapesti V. ker. kir. állami főreáliskola épületének belső fölszerelésére szükséges 30,813 frt 2-dik részlete 10,000 frt. — 28. A nagyváradi országos bábaképezdének kórodai helyiségekkel való kibővítésére 3,000 frt. 29. A budapesti I. ker. állami tanítóképző intézet épületének belső fölszerelésére 2-dik részlet 8,000 forint. — 30. Ugyanezen intézetnek tanszerekkel leendő fölszerelésére megkívántató 27,800 frtból 1-ső részletül 6,000 frt. — 31. A pozsonyi felsőbb leányiskola épületét terhelő, a posta-kincstárnak visszatérítendő 11,315 frt tőke és a pozsonyi takarékpénztárnak visszatérítendő 27,549 frt tőke és kamatainak törlesztésére 20,000 frt. — 32. A festészeti mesteriskola szakkönyvtárára hat év alatt fölveendő 6,000 frtnak 2-dik részletül 1,000 frt. — 33. Nők számára nyitott festészeti tanfolyam első fölszerelése 2,000 forint. — 34. Az iparművészeti muzeum szakkönyvtárának kiegészítésére szükséges 10,000 frtnak 1-ső részlete 2,000 frt. — Együtt (V. fejezet, 1—34. czim) 246,100 frt.

VI. Fejezet. Igazságügyi miniszterium.

1. Törvénykezési s ügyészégi új építkezésekre, átalakításokra és fölszerelésekre 100,000 frt. — Beruházások összege 20.500,441 frt.

C) Rendkívüli közösügyi kiadás.

1. Rendkívüli közösügyi kiadás 1.723,302 frt. — 2. A Bosznia és Hercegovinában, továbbá a Lim területén álló parancsnokságok, intézetek és csapatok 1886-dik évi rendkívüli szükséglete 5.955,000 frt után 1.869,870 frt. — Együtt (I. fejezet 1—2. czim) 3.503,540 frt. — **Kiadások főösszege 343.686,540 frt.**

A) Rendes bevételek.

	Forint
Állami adósságok	15.957,870
Állami számvevőszék	1,770
Ő cs. és ap. kir. Felsége személye körüli miniszterium	300
Belügyminiszterium	805,195
Pénzügyminiszterium:	
Egyenes adók: Földadó	35.300,000
Házadó	8.800,000
Keresetadó	17.730,000
Nyilv. számadásra kötel. vállalatok és egyletek adója	2.600,000
Bánya-adó	110,000
Tőkekamat és járadékadó	5.300,000
Vasúti és gőzhajózási szállítás utáni adó	4.200,000
Nyereményadó	210,000
Fegyveradó és vadászati adó	600,000
Hadmentességi díj	3.000,000
Általános jövedelmi pótagó	16.200,000
Késedelmi kamat	1.400,000
Adóbehajtási illetékek	300,000
Adóbehajtási költségátérítvény	250,000
Fogyasztási adók: Szeszadó	11.100,000
Boradó	3.560,000
Húsadó	2.550,000
Söradó	1.200,000
Czukoradó	1.692,300
Az 1881. IV., illetve 1883 V. t.-cz. alapján fogyaszt. adó	25.262,300
A fogyasztási adó visszatérítések	5.055,407
Agionyeremény	848,000
Határvám	458,300
Bélyeg	8.756,000
Jogilletékek	16.635,000
Díjak	330,000
Fémjelzés	27,060
Út-, híd- és révvám Horvát-Szlavonországban	26,500
Dohányjövedék: vétel, gyártás, eladás	43.854,700
Lottojövedék	3.102,700
Sójövedék	14.837,988
Perköltségek	72,000
Állami jószágok	3.150,873
Bányaigazgatóságok és számvevőségek	50,191
Fémbányászat és opálbánya	3.044,865
Fémkohászat	3.511,902
Pénzverőhivatal fémbeváltással együtt	4.930,541
Vasművek	5.328,121
Zsilvölgyi kőszénbánya	35,153

	Forint
Sótermelés	1.070,762
Felhagyott bányaművek és a bányászat körüli egy- házi és jótékony czélok	2,230
Állami nyomda	750,000
Állami épületek	23,376
Budapesti állami hidak	138,150
Állami vasútak tiszta jövedelme	15.348,425
Állami gépgyár tiszta jövedelme	290,000
Diósgyőri vas- és aczélgyár és barnaszénbánya tiszta jövedelme	360,000
Állami ingó vagyon	28,001
Különféle bevételek	680,501
Összesen pénzügyminiszterium	254.009,046
Közmunka- és közlekedési miniszterium	37.895,637
Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium	10.677,026
Vallás- és közoktatásügyi miniszterium	588,311
Igazságügyi miniszterium	663,820
Honvédelmi miniszterium	303,982
Rendes bevételek összege	320.902,957

B) Átmeneti bevételek.

Belügyminiszterium	11.090
Pénzügyminiszterium	8.718,735
Átmeneti bevételek összege	8.729,825

Bevételek főösszege 329.632,782

LXVII.

Az államháztartás.

(Az 1883. és 1884. zárszámadások szerinti tényleges kiadás és bevétel.)

Kiadások.

	1883	1884
A királyi udvartartás	4.650,000 frt — kr	465,000 frt — kr
Ő felsége kabineti irodája	69,804 „ 81½ „	71,968 „ 46½ „
Országgyűlés	1.228,187 „ 18 „	1.117,968 „ 74 „
Közösügyi kiadások	28.840,044 „ 23½ „	26.046,768 „ 72½ „
Nyugdíjak (1867-ig)	109,936 „ — „	85,355 „ 25 „
„ (1867 óta)	4.245,091 „ 22 „	4.518,406 „ 93½ „
Államadósságok	109.943,774 „ 17 „	115.448,842 „ 13½ „

1883

1884

Előlegezések a vasúti kamatbiztosítás alapján	11.321,621 frt 59½ kr	9.531,611 frt 62½ kr
Horvát-Szlavonország bel-igazgatási szükséglete	5.686,678 „ 84½ „	6.024,327 „ 98½ „
Fiume --- --- ---	82,680 „ 49 „	95,915 „ 51 „
Állami számvevőszék	108,946 „ 20 „	110,515 „ 81 „
Miniszterelnökség --- ---	299,351 „ 01 „	300,082 „ 56 „
Ő felsége személye körüli miniszterium --- ---	54,329 „ 73 „	53,387 „ 10 „
Horvát-Szlavon miniszter és személyzete --- ---	37,118 „ 57 „	36,827 „ 68 „
Belügyminiszterium ---	9.009,660 „ 55½ „	10.037,540 „ 36½ „
Pénzügyminiszter --- ---	58.476,153 „ 39½ „	52.496,447 „ 52 „
Közmunka- és közlekedési miniszterium --- ---	32.162,155 „ 28½ „	40.088,945 „ — „
Földmivelés-, ipar- és keresked. miniszterium	10.203,831 „ 56 „	10.651,208 „ 25½ „
Vallás- és közoktatási miniszterium --- ---	5.364,451 „ 43½ „	5.771,150 „ 81½ „
Igazságügyi miniszterium	11.081,862 „ 67½ „	11.373,703 „ 51 „
Honvédelmi „	7.041,756 „ 20 „	7.128,597 „ 87½ „
A rendes kiadások összege	300.017,435 frt 16½ kr	305.639,571 frt 86 kr
Átmeneti kiadások --- ---	64.450,068 frt 88½ kr	90.841,772 frt 68½ kr
Beruházások --- ---	28 913,958 „ 14½ „	29 215,733 „ 83½ „
Rendkívüli közösügyi kiadások --- --- ---	6.000,345 „ 66 „	4.818,761 „ 73 „
Összesen	399.381,807 frt 85½ kr	430.515,840 frt 13 kr

Bevételek.

1883

1884

Földadó --- --- ---	39.555,010 frt 81 kr	38.225,111 frt 68½ kr
Házadó --- --- ---	9.208,783 „ 82 „	8.913,935 „ 28½ „
Kereseti adó --- --- ---	16.729,442 „ 13 „	17.770,146 „ 48½ „
Nyilvános számadásra kötelezett társulatok és egyletek adója --- ---	2.310,178 „ 88 „	2.191,505 „ 66 „
Bányaadó --- --- ---	128,640 „ 18 „	99,739 „ 19½ „
Tőkekamat- és járadékadó --- --- ---	4.402,804 „ 50 „	5.498,526 „ 49½ „
Jövedelemadó --- ---	231,206 „ 30 „	271,862 „ 47 „
Malomadó --- --- ---	44,368 „ 81½ „	37,421 „ 09½ „

Kereskedelem-, ipar- és védelmi adó ---	305,555 frt 57 kr	298,632 frt 59 $\frac{1}{2}$ kr
Vasúti és gőzhajózási szál- lítás utáni adó ---	4.264,859 " 41 "	4.031,434 " 26 $\frac{1}{2}$ "
Nyereményadó ---	221,937 " 35 $\frac{1}{2}$ "	210,572 " 32 "
Fegyver- és vadászati adó	660,849 " 48 "	545,795 " 69 "
Hadmentességi díj ---	4.016,004 " 65 $\frac{1}{2}$ "	3.108,160 " 01 "
Általános jöved. pótdó	9.926,677 " 55 "	13.060,965 " 84 $\frac{1}{2}$ "
Fényűzési adóhátralék ---	14,132 " 65 $\frac{1}{2}$ "	—
Késedelmi kamat ---	1.363,857 " 86 $\frac{1}{2}$ "	1.301,121 " 10 $\frac{1}{2}$ "
Adóbehajtási illetékek ---	294,378 " 59 "	243,430 " 68 $\frac{1}{2}$ "
Szeszadó ---	7.597,015 " 67 $\frac{1}{2}$ "	8.131,616 " 87 $\frac{1}{2}$ "
Boradó ---	3.587,279 " 99 $\frac{1}{2}$ "	3.630,952 " 08 $\frac{1}{2}$ "
Húsadó ---	2.583,982 " 01 $\frac{1}{2}$ "	2.596,515 " 07 $\frac{1}{2}$ "
Söradó ---	1.125,148 " 80 $\frac{1}{2}$ "	1.374,849 " 37 "
Czukoradó ---	2.071,581 " 11 $\frac{1}{2}$ "	2.195,578 " 90 $\frac{1}{2}$ "
Czukor-, kávé-, söradó ---	1.960,191 " 04 "	2.169,681 " 08 $\frac{1}{2}$ "
Ásványolaj ---	521,909 " 47 $\frac{1}{2}$ "	1.731,499 " 72 "
Fogyaszt. adóvisszatéríté- sek sör- és czukoradó czímén ---	7.195,406 " 18 $\frac{1}{2}$ "	6.565,079 " 17 $\frac{1}{2}$ "
Határvám ---	549,535 " 55 $\frac{1}{2}$ "	526,801 " 64 "
Agió-nyeremény a határ- vám után ---	1.199,119 " 71 $\frac{1}{2}$ "	850,013 " 97 "
Bélyeg ---	8.427,773 " 51 $\frac{1}{2}$ "	8.869,978 " 03 $\frac{1}{2}$ "
Jogi illetékek ---	15.504,299 " 56 "	17.015,634 " 89 $\frac{1}{2}$ "
Díjak ---	326,927 " 64 "	462,389 " 62 $\frac{1}{2}$ "
Fémjelzés ---	25,148 " 20 "	26,993 " 65 $\frac{1}{2}$ "
Út-, híd- és révvám Hor- vátországban ---	23,828 " 39 $\frac{1}{2}$ "	27,217 " 69 $\frac{1}{2}$ "
Dohányjövedék ---	42.111,970 " 77 "	40.282,701 " 00 $\frac{1}{2}$ "
Lottójövedék ---	3.046,893 " 52 "	2.895,509 " 41 "
Sójövedék ---	14.830,591 " 45 "	14.873,250 " 12 $\frac{1}{2}$ "
Perköltségek ---	16,235 " 90 $\frac{1}{2}$ "	10,457 " 83 $\frac{1}{2}$ "
Állami jószágok ---	3.661,703 " 07 "	4.052,807 " 13 $\frac{1}{2}$ "
Bányaigazgatóságok ---	78,965 " 30 $\frac{1}{2}$ "	52,146 " 27 $\frac{1}{2}$ "
Fém- és opál-bányászat	2.752,651 " 07 "	2.785,210 " 69 $\frac{1}{2}$ "
Fémkohászat ---	3.055,742 " 19 "	3.658,279 " 32 "
Pénzverde fémbeváltással	4.354,979 " 06 $\frac{1}{2}$ "	9.762,738 " 48 "
Vasművek ---	1.959,740 " 35 "	1.825,733 " 26 "
Zsilvölgyi kőszénbányák	38,350 " 56 "	32,030 " 96 "
Sótermelés ---	1.039,535 " 89 "	932,928 " 65 "
Felhagyott bányam. stb.	5,801 " 72 "	1,931 " 05 $\frac{1}{2}$ "
Állami nyomda ---	738,120 " 02 "	643,229 " 81 "
Állami épületek ---	34,453 " 19 "	31,347 " 74 "
Budapesti állami hidak	138,117 " 87 "	170,561 " 32 "
Állami vasútak ---	8.190,438 " 94 "	9.532,252 " 44 $\frac{1}{2}$ "

	1883	1884
Állami gépgyár --- ---	114,626 frt 18 kr	319,668 „ 90 kr
Állami erdők --- ---	6.485,124 „ 70 „	6.137,216 „ 91½ „
Posta --- ---	7.908,397 „ 19½ „	8.443,026 „ 92 „
Távirda --- ---	2.041,279 „ 36½ „	2.075,299 „ 20 „
A rendes bevét. összege	300.455,378 frt 38½ kr	294.910,306 frt 06 kr
Átmeneti „ „	119.453,319 „ 75 „	106.300,237 „ 19 „
Összesen	419.908,698 frt 13½ kr	401.210,543 frt 25 kr

A bevételek e szerint következőképen oszlanak el főcsoportok szerint (1884):

Egyenes adók --- ---	96. ₀₆	millió forint
Közvetett adók --- ---	115. ₉₅	„ „
Államvagyon --- ---	33. ₁₀	„ „
Posta, távirda és ménések --- ---	12. ₅	„ „

Az összes adószolgáltatásból esik e szerint:

Az egyenes adókra --- ---	45. ₃ %
A közvetett adókra --- ---	54. ₇ „

A közvetett adók aránya következetes emelkedést mutat. 1877-ben még az egyenes adók tették az összes adószolgáltatás nagyobb részét* t. i.:

Egyenes adók --- ---	52. ₈ %
Közvetett adók --- ---	47. ₂ „

* Állami jöszágok, erdők, vasútak, vasgyárak, bányák.

LXIX.

Az államadósság.

Magyarország állami adósságait 1883 végén a következő adatok tüntetik fel:

1. Visszafizetési kötelezettség nélkül fölvett adósságok.

Aranyjáradék-kölcsön (6 $\frac{0}{0}$)	---	---	---	201.350,413	frt	—	kr
" " (4 $\frac{0}{0}$)	---	---	---	284.711,495	"	60	"
5 $\frac{0}{0}$ -os papíráradék-kölcsön	---	---	---	129.696,428	"	—	"
Összesen				615.758,336	frt	60	kr

2. Törlesztendő adósságok.

Földtehermentesítési adósság***	---	---	---	208.392,528	frt	21 $\frac{1}{2}$	kr
1868. évi vasúti kölcsön *	---	---	---	76.072,800	"	—	"
Gömöri vasút záloglevél-kölcsön *	---	---	---	5.767,200	"	—	"
Szőlődézsma váltásági adósság***	---	---	---	14.073,988	"	96 $\frac{1}{2}$	"
1871. évi 30 millió forintos adósság *	---	---	---	23.659,000	"	—	"
1872. " 54 " " " *	---	---	---	45.038,0 $\frac{0}{0}$	"	—	"
Keleti vasutat terhelő állami adósság *	---	---	---	9.836,900	"	—	"
" " " II. kib. els. kötv. *	---	---	---	29.992,500	"	—	"
" " " I. " " " **	---	---	---	44.414,700	"	—	"
Maradvány- és irtványföldek váltásága***	---	---	---	2.110,690	"	—	"
1870. évi sorsolási kölcsön***	---	---	---	25.180,000	"	—	"
Lánczhíd elsőbbségi kölcsön***	---	---	---	1 067,100	"	—	"
Lánczhíd jog megváltása***	---	---	---	383,544	"	—	"
A tiszavidéki vasút megváltása folytán elvállalt adósság***	---	---	---	47.960,298	"	28	"
Az 1870. évi XX. tcz. alapján felvett tiszaszegei kölcsön***	---	---	---	42.910,000	"	—	"
A zágráb-károlyvárosi vasútvonal megvétele folytán *	---	---	---	4.787,879	"	02	"
A vágvolgyi vasút megvétele folytán	---	---	---	2.888,000	"	—	"
Összesen				584.535,128	frt	48	kr
Főösszeg	---	---	---	1.200.293,465	frt	08	kr
1882-ben	---	---	---	1,171 478,609	frt	34 $\frac{1}{2}$	kr
1881-ben	---	---	---	1,118.148,044	"	93 $\frac{1}{2}$	"

* Aranyértékű.

** Ezüstértékű.

*** Bankértékű.

Az állam hitele — mérve az állampapírok értékén — következő fokozatokat mutat az utolsó öt év adatai szerint :

	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885
Magyarország --- --- --- ---	7. ₁	6. ₃	5. ₂	5. ₄₉	5. ₃₆	5. ₀₆	4. ₉
Anglia --- --- --- ---	3. ₀₇	3. ₀₃	3. ₀₁	2. ₉₆	2. ₉₇	3. ₀₂	3. ₀₂
Franciaország --- --- ---	3. ₆	3. ₅	3. ₅₇	3. ₇₇	3. ₉₆	3. ₇₉	3. ₇
Északamerikai Egyes.-Államok	4. ₈	3. ₆	3. ₄	3. ₃	3. ₂	3. ₂	3. ₂
Olaszország --- --- --- ---	5. ₄₂	5. ₀₀	4. ₉₅	4. ₉₂	4. ₈₂	4. ₄₃	4. ₆
Ausztria --- --- --- ---	5. ₆₈	5. ₂	4. ₉₄	4. ₉₃	4. ₈	4. ₆₂	4. ₆
Oroszország --- --- --- ---	5. ₈	5. ₁	5. ₃	6. ₀₀	6. ₀₀	5. ₁	5. ₁

Magyarország hitele tehát igen kedvezően fejlődött, azonban még mindig csekélyebb, mint akár Ausztria, akár Olaszország hitele.

1884 végén pedig következőkép alakult az állam-adósság :

1. Visszafizetési kötelezettség nélkül fölvett kölcsönök.

Aranyjáradék-kölcsön (6 ⁰ / ₀)	---	---	---	---	?	frt	?	kr
" " (4 ⁰ / ₀)	---	---	---	---	485.862,704	"	99	"
Papíráradék " (5 ⁰ / ₀)	---	---	---	---	157.964,271	"	27	"
Összesen					643.826,976	frt	26	kr

2. Törlesztendő adósságok.

a) Aranyértékben kamatozók :

1867. évi vasúti kölcsön --- --- --- ---	75.216,000	frt	—	kr
Gömöri " " --- --- --- ---	5.670,150	"	—	"
1871. évi 30 milliós " --- --- --- ---	22.943,000	"	—	"
1872. " 54 " " --- --- --- ---	43.777,000	"	—	"
Magyar keleti vasutat terhelő adósság --- ---	9.820,100	"	—	"
" " " " II. kibocsátásu				
elsőbbségi kölcsön --- --- --- ---	29.991,300	"	—	"
A zágráb-károlyvárosi vasutat terhelő adósság	4.784,018	"	87	"

b) Ezüstértékben kamatozók :

Magyar keleti vasút I. kibocs. kölcsön --- ---	44.336,400	frt	—	kr
--	------------	-----	---	----

c) Bankértékben kamatozók:

Tiszavidéki vasúti részvények	12.154,695	frt	—	kr
„ I. kibocs. sorsjegykölcsön	14.051,219	„	59	„
„ II. „ elsőbbs. kölcsön	19.571,000	„	—	„
Vágvölgyi vasutat terhelő adósság	2.288,000	„	—	„
1870. évi sorsolási kölcsön	24.715,000	„	—	„
Lánczhíd elsőbbségi adósság	1.032,600	„	—	„
Lánczhídjog megváltása	381,882	„	—	„
Tisza-szegedi kölcsön (1880. XX. tcz.)	42.580,000	„	—	„
Földtehermentesítési adósság	202.063,223	„	09	„
Szőlődezsma váltásági adósság	12.513,237	„	01½	„
Maradvány- és irtványföldek váltásága	2.141,880	„	—	„
Az 1883. XLI. tcz. alapján a magyar föld- hitelintézetől fölvett jelzálogkölcsön	6.647,281	„	83	„
Az 1884 I. tcz. alapján fölvett jelzálogkölcsön	1.039,786	„	61	„
Az 1884. XXIX. tcz. alapján az I. erdélyi vasút megváltása folytán elvállalt adósság	38.383,788	„	82	„
Az 1884. XXX. tcz. alapján a báttaszék- dombovár-zákányi vasút megváltása foly- tán elvállalt adósság	11.656,888	„	92	„
Összesen	627.758,451	frt	74½	kr
Főösszeg	1,271.585,428	„	00½	„

LXX.

Államháztartás és államadósságok a többi államokban.

Az európai államok pénzügyi viszonyairól a következő adatok nyújtanak tájékozást:

1. Államháztartás.

	Bevétel	Kiadás
Nagybritannia (1884—85)	119.2 millió £.	119.4 millió £.
Franciaország* (1886)	3,016.0 „ frank	3,178.9 „ frank
Németország (1885—86)	611.9 „ márká	611.9 „ márká
Ausztria (1885)	504.9 „ forint	520.1 „ forint
Belgium (1885)	319.8 „ frank	319.4 „ frank
Németalföld (1885)	120.7 „ forint	135.3 „ forint
Dánia (1884—85)	53.7 „ krona	46.9 „ krona

* Általános költségvetés.

		Bevétel	Kiadás
Svédország --- (1886)	82. ₃	millió krona	82. ₃ millió krona
Norvégia --- (1883—84)	40. ₈	“ “	42. ₁ “ “
Oroszország --- (1885)	866. ₂	“ rubel	866. ₂ “ rubel
Olaszország --- (1886)	1,696. ₄	“ frank	1,707. ₃ “ frank
Svájc --- (1885)	45. ₈	“ “	45. ₇ “ “
Spanyolország (1885—86)	872. ₅	“ pesetas	897. ₁ “ pesetas
Portugal --- (1885—86)	31. ₉₆₃	“ milreis	38. ₂ “ milreis
Románia --- (1885—86)	130. ₀	“ lei	130. ₀ “ lei
Szerbia --- (1884—85)	46. ₀	“ dinar	44. ₂ “ dinar
Bulgária --- (1885)	34. ₈	“ leii	35. ₇ “ leii
Törökország --- (1880—81)	1,615. ₅	“ piaster	1,914. ₈ “ piaster
Görögország --- (1885)	74. ₀	“ drachm.	85. ₄ “ drachm

2. Államadósság.

Nagybritannia --- (1885)	740. ₃	millió £.	
Franciaország --- (1886)	1,333. ₇	“ frank	(évi kiadás)
Németország --- (1885)	535. ₈	“ márka	
Ausztria --- (1889)	3,351. ₂	“ forint	
Belgium --- (1885)	2,119. ₁	“ frank	
Németalföld --- (1885)	1,062. ₅	“ forint	
Dánia --- (1884)	199. ₀	“ krona	
Svédország --- (1885)	230. ₂	“ “	
Norvégia --- (1884)	106. ₈	“ “	
Oroszország * --- (1885)	2,425. ₅	“ rubel	papirban
“ --- “	179. ₉	“ “	érczben
“ --- “	73. ₆	“ németalföldi	forintban
“ --- “	41. ₇	“ font	sterling
Olaszország --- (1884—85)	530. ₃	“ frank	(évi kiadás)
Svájc --- (1885)	35. ₅	“ “	
Spanyolország --- (1883—84)	273. ₈	“ pesetas	(évi kiadás)
Portugal --- (1884)	586. ₉	“ milreis	
Románia --- (1885)	683. ₈	“ lei	
Szerbia --- (1885)	200. ₀	“ dinar	(kerek összegben)
Törökország --- (1885)	92. ₂	“ font	sterling
Görögország --- (1885)	350. ₂	“ drachme	
		“	

* Lengyelország nélkül. — Azonkívül az állami vasútak kötelezvényei és külön fedezettel bíró adósságok.

LXXI.

A költségvetések szentesítése.

Az államháztartás vitele szempontjából igen érdekes az, mely időpontban válik a költségvetés törvénynyé. Ezt a következő adatok mutatják.

A költségvetés szentesített:

Az 1886. évi 1886. márczius 19.	Az 1877. évi 1876. deczemb. 28.
« 1885. « 1885. február 20.	« 1876. « 1875. deczemb. 27.
« 1884. « 1884. « 27.	« 1875. « 1875. május 17.
« 1883. « 1883. január 15.	« 1874. « 1873. deczemb. 30.
« 1882. « 1882. márczius 25.	« 1873. « 1873. április 27.
« 1881. « 1880. deczemb. 14.	« 1872. « 1872. február 26.
« 1880. « 1880. május 16.	« 1871. « 1871. márczius 29.
« 1879. « 1879. április 6.	« 1870. « 1870. április 29.
« 1878. « 1878. június 26.	« 1869. « 1868. december 8.

LXXII.

A 6°/o-os magyar aranyjáradék-adósság konverziója.

(A pénzügyminiszter jelentése.)

Az 1881. évi XXXII. törvényczikkkel a pénzügyminiszter felhatalmaztatott, hogy az 1875. évi XLIX., 1876. évi XLVI., 1877. évi VII., IX., XIV., XV., XVII., 1878. évi II., VIII., IX., XV., XVI. és XVII. és 1879. évi II. törvényczikk alapján kibocsátott összesen 400 millió aranyforint (1000 millió frank, 40 millió sterling font, 810 millió német birodalmi márka) névértékű adómentes 6°/o-os magyar aranyjáradék-kölcsönkötvények beváltására 4°/o-kal aranyban kamatozó, hasonlóan adómentes és a beváltandó 6°/o kötvényekkel, a kamatlábat kivéve, mindenben egyenlő járadék-kötvényeket bocsáthasson ki, s ezen művelet keresztülvitele céljából a 6°/o-os aranyjáradék-kötvények birtokosainak a kötvényekben kifejezett tőkét részletenként legalább három óra felmondhassa és a mennyiben a kötvénybir-

tokosok a birtokukban levő 6°/_o-os kötvények helyébe az azokért nekik csere útján felajánlandó 4°/_o-os aranyjáradék-kötvényeket elfogadni hajlandók nem lennének, a kötvény-birtokosoknak, a kötvények névszerinti tőkeértékét sterlingértékben vagy aranyforintokban oly módon kifizethesse, hogy a felmondott kötvények után a felmondási határidőn túl kamat nem jár, és ennek folytán a hiányzó — a felmondásig le nem járt — szelvények értéke a tőkéből levonatik.

Az idézett törvény kimondván továbbá, hogy a fentebbi művelet 1884. év végeig keresztülviendő, utasítja a pénzügyminisztert, hogy a kibocsátandó 4°/_o-os aranyjáradék-kötvényeket részletenként oly áron és oly módon értékesítse, melynél fogva az aranyjáradék-kötvények után fizetendő évi kamatösszeg a beváltási művelet legombolyításának ideje alatt folyton kevesbedjék, a művelet befejezése után pedig az ezen törvény alapján kibocsátott összes 4°/_o-os aranyjáradék-kötvények után évi kamat fejében legfeljebb 21.800,000 aranyforint (218,000 sterling font) fizetessék.

Ezen törvény végrehajtása a pénzügyminiszterre bízott s egyuttal elrendelte a törvény, hogy ezen egész művelet befejezése után legkésőbb 1885. évben erről az országgyűlésnek jelentés teendő. Minthogy a beváltandó 6°/_o-os aranyjáradék-kölcsönkötvények helyett kibocsátandó 4°/_o-os aranyjáradék-kölcsönkötvények utolsó részlete az 1884. év második felében kiadatott s a forgalomban volt 400.000,000 aranyforint névértékű 6°/_o-os kötvények bevonására s az ezek helyett kibocsátandó 4°/_o-os kötvények forgalomba hozatalára vonatkozó művelet befejezettnek tekinthető, az idézett törvény — utolsó helyen — említett határozmányának kívánok ezen előterjesztés bemutatása által eleget tenni.

Az 1881. évi XXXII. t.-cz. azon rendelkezése, mely szerint a kibocsátandó 4°/_o-os aranyjáradék-kölcsön után évi kamat fejében legfeljebb 21.800,000 aranyforint fizetessék, megjelölván azon határt, melyben a convertálási műveletnek mozognia kellett, mindenekelőtt megállapítandó volt,

hogy e cél lehető legbiztosabb elérésére mily út és mód választassék.

Ezek közt leghelyesebbnek találtam azt, hogy a convertálási művelet egy tekintélyes s befolyásos pénzcsoport közreműködésével eszközöltessék, s e végből oda törekedtem, hogy ezen nagyfontosságú pénzügyi operatio pontos, biztos s fennakadás nélküli keresztülvitelére oly pénzzerőket nyerjek meg, melyek forrásaiknál, összeköttetéseiknél, megbízhatóságuknál és tekintélyüknél fogva a megkívántató teljes biztonságot nyújtják. — Az ezen célból alakult consortiummal kötöttem meg 1881. ápril hó 8-án a conversio keresztülvitelére vonatkozó szerződést.

Ezen consortium a következő intézetekből és bankházakból alakult:

1. K. K. priv. oest. Creditanstalt für Handel und Gewerbe, 2. S. M. von Rothschild és 3. Wodianer Móritz bankházak Bécsben; 4. Magyar általános hitelbank Budapesten; 5. De Rothschild frères bankház Párisban; 6. N. M. Rothschild & Sons hankház Londonban; 7. M. A. von Rothschild und Söhne M/m. Frankfurtban; 8. Direction der Disconto-Gesellschaft Berlinben; 9. S. Bleichröder bankház Berlinben és 10. Bank für Handel und Industrie Darmstadtban.

Az 1881. ápril 8-án előlegesen kötött s az idézett törvény hatálybalépte után véglegesített szerződés lényegesebb határozmányai a következőkbe foglalhatók össze:

Felsoroltatván az 1881. évi XXXII. törvényczikkben foglaltak, a szerződés megjelöli a forgalomba bocsátott 6%-os kötvények egyes kibocsátásait, a törvényczikkek és névértékek részletezésével s jelezi, hogy ezen részletes kibocsátásoktól eltérőleg a 4%-os kamatozó aranyjáradék-kötvények mind egy és ugyanazon napról (a convertálásról szóló törvény kihirdetése napjáról) lesznek keltezendők, folyószámokkal ellátandók és egy kibocsátást képeznek.

A consortium kötelezi magát, hogy a 4%-os aranyjáradék-kötvényeket előzetesen s aranyforintokban meghatározott árfolyamok mellett esetenként bejelentendő optiókban átveszi.

A kincstár kezelése alatt levő alapok tulajdonát képező 6%-os aranyjáradék-kötvények, melyek mennyisége azonban a 11 milliót meg nem haladhatja, az utóbbi határozmány hatálya alól kivételnek és a kincstár által közvetlenül convertáltatnak.

A consortium által esetenként bejelentendő optiók 20 millió forintnál kisebb értékre nem vonatkozhatnak. Ha a 4%-os kötvényeknek az egyes optiókra nézve az 1881. ápril hó 8-án kötött szerződésben megállapított árfolyamát a bejelentést megelőző tiz napon át Párisban jegyzett tőzsdei árfolyamok átlaga több mint 2%-kal meghaladja, az esetben a 2% a consortiumot illeti, a 2%-ot meghaladó többlet pedig felerészben a consortium, felerészben a kincstár javára esik.

Az optiókból átveendő összeg leszámolása az optió nyilvánításakor a consortium által egy bizonyos határidőre tüzetik, mely egy — naptár szerinti — hó első napjára essék és a 6%-os kötvények megfelelő összegének felmondására egy legkevesebb 105 napból álló határidő tüzetik ki, úgy hogy az optió nyilvánítása és a leszámolása napja között 195 napnál több ne legyen.

Az egyes leszámolások napjáig a 6%-os kötvények bevonandó részletének kamatai az államot terhelik, ellenben az ezek fejében kibocsátandó 4%-os kötvények kamata a leszámolás napjáig az állam javára íratik.

Az optált 4%-os kötvények vételárát a consortium — bárminő kibocsátása — 6%-os kötvényekkel egyenliti ki, melyek elszámolási értéke a kötvény névértékének a sterling font forgalmi értékéhez mért felemelésével, ellenben ha a kötvények a magyar királyi központi állampénztárnál váltatnának be, a beváltási érték névértékben, aranyforintokban lesz számítandó.

A consortium által optált, de aláírás vagy vásárlás útján be nem vonható kötvénymennyiséget az állam felmondhatja.

A consortium ezen felmondott 6%-os kötvények beváltását is átvállalja és azon kötvényeket, melyek 10 hó alatt visszafizetésre bemutattnak, a 4%-os kötvények

vételárát beszolgáltatja; 10 hó elteltével a consortium ezen kötelezettsége megszűnik s a kincstár a beváltást maga eszközli Budapesten és pedig aranyforintokban. Ezen utóbbi esetben a consortium azon 4%-os kötvények vételárát, mely bevont 6%-os kötvényekkel nem fedeztetett, a kincstárnak aranyforintokban megfizeti.

A convertálás folyamán felmerült és ezzel összekötésben levő hirdetési költségeket a consortium viseli.

A convertálási művelet folyama alatt ismételten oly események következtek be, melyek a pénzpiacok hangulatát érezhetően nyomván, az általános pénzviszonyokat is oly mértékben érintették, hogy a pénzpiacok tartózkodó magatartásának hatása a convertálási műveletet is igen érzékenyen befolyásolta. Ezen események közül főleg a francia pénzpiacson 1882-ben beállott és az egész európai pénzpiaczra visszaható válságot kell felemlítenem; ilyenek voltak továbbá az amerikai válság, az egyiptomi zavarok, az angol-orosz bonyodalmak és egyéb bajok, melyek az értékpapírok árfolyamának gyakori hullámzását és főleg azok leszállását idézték elő, s ezen bajok kihatásaikban mindannyiszor a convertálásra is kedvezőtlen hatást gyakoroltak, úgy hogy a fentebb ismertetett szerződés határozmányait az egész műveletre érvényesíteni nem lehetett s az átveendő 4%-os kötvények mennyiségére s az átvételi árfolyamokra vonatkozó eredeti megállapodások később részben módosultak.

Ezen felmerült bajok daczára azonban sikerült ezen hitelműveletet az 1881. évi XXXII. törvényczikkben kijelölt határokon belül foganatosítani s hogy ezen művelet a törvény által megszabott feltételek alatt és az abban kijelölt időben keresztülvihető volt, az legnagyobbbrészt az annak keresztül vitelére vállalkozott consortium erélyének, kitarásának és erejének tulajdonítandó, mely az időnként előforduló nehezebb idők közt is felhasználta a kedvezőbb időpontokat, hogy ezen értékpapírok kedvező árfolyam mellett értékesíthetők legyenek.

A convertálási művelet egyes alaki részleteinek ismertetéseül a következőket tartom megemlítendőeknek:

A nevezett pénzcsoport közreműködése szerződésileg biztosítva lévén, tekintettel azon fölötté kedvező hangulatra, mely e hitelművelet iránt nyilvánult, első intézkedés gyanánt ideiglenes szelvény nélküli kötvények bocsáttattak ki 120.000,000 frt névértékben, mely ideiglenes kötvények a véglegesekkel kicserélendőek voltak s addig is a vevők biztosítására szolgáltak.

Elkészülvén a végleges 4%-os aranyjáradék-kölcsönkötvények, azokból hét részletben 534.739,600 frt névértékű kötvény a consortiumnak adatott át, 10.260,400 frt névértékű kötvény ellenben a kincstár által kezelt alapok birtokában volt 6%-os aranyjáradék-kötvényeknek közvetlen, azaz a consortium közreműködése nélkül való kicserélésére fordíttatott.

A közvetítésre vállalkozott pénzcsoport által beváltott 6%-os kötvényeket illetőleg meg kell jegyezni, hogy azok nagyobb részben a consortium által közvetlenül szabadkézből váltattak be, kisebb részben a kincstár hozzájárulásával sorsolás, illetve felmondás útján vonattak be.

A szabadkézből vásárolt s az aláírási felhívásoknál önként bejelentett 6%-os járadék-kötvények 234.674,200 frtot tettek, míg 165.325,800 frtnyi kötvény fel lett mondva a kötvény-birtokosoknak.

A forgalomba bocsátott 4%-os aranyjáradék-kölcsön-czimleteit, azaz az egyes értékfokozatok mennyiségét a következő összeállítás tünteti fel:

	Frtos	Számig	Darab	Darab	Forint
A) sorozat	100	1—150,000	150,000	290,000	29.000,000
D)	100	3,601— 5,000	140,000		
		1—100			
B)	500	1— 80,000	80,000	87,200	43.600,000
D)		3,241— 3,600	7,200		
		1—20			
C)	1,000	1—440,000	440,000		440.000,000
D)	10,000	1— 3,240	3,240		32.400,000
		Összesen	820,440		545,000,000

Megjegyzendő, hogy a keresleti viszonyok figyelembe vételével szükségessé vált 1,760 darab 10,000 frtos címletet 100 és 500 frtos értékfokozatokra szétiratni, mi akként történt, hogy a szétírt 100 és 500 frtos kötvények az illető 10,000 frtos címlet számával, törve 1—100, illetőleg 1—20 jelöltettek meg.

A mint az eredeti szerződés fentebb ismertetett határozmányai is jelzik, az egész convertálási műveletet azon alapra fektettem, s az összes intézkedések tervszerűen oda irányultak, hogy az új járadék-kötvények az általános értékforgalomba oly módon vezettessenek be, mely lehetővé teszi, hogy azok tőkeelhelyezési czélokra megkedveltetvén, keresettekké váljanak, s hitelünket a külföldön is előmozdítván, értékben folyton növekedjenek, vagy más szavakkal kifejezve, árfolyamuk fokozatosan emelkedjék. Eme törekvésnek tulajdonítandó, hogy az eredeti szerződésben a consortiumnak optiók engedtetek, s a kibocsátási árfolyamok emelésének lehetősége fentartatott, minthogy alapos kilátás kínálkozott arra, hogy a consortium tekintélyének s befolyásának sikerülend új aranyjáradékunk számára azon kedvező fogadtatás után, melyben megjelenésekor részesült oly kibocsátási árfolyamokat biztosítani, melyek az 1880: XXXII. törvénycikkben meghatározottnál jóval nagyobb kamatmegtakarítást eredményeztek volna.

Meggyőződéseim szerint ezen kedvezőbb eredmény el is éretett volna, ha nem következnek be a nemzetközi pénzügyi viszonyokra bénítólag hatott azon események, melyeket fentebb érintettem.

Minthogy azonban a törvény által megadott határok minden körülmények között be voltak tartandók, a művelet minden egyes részlete akként lett foganatosítva, hogy a minimalis kamat-megtakarítás minden esetre biztosítva legyen és pedig akként, hogy az aránylagos kamat-csökkenés még azon esetben is el legyen érve, ha a convertálási művelet tőlünk függetlenül beálló kedvezőtlen körülmények folytán félbeszakadt, vagy hosszabb időre megakadt volna.

A jelen előterjesztésem tárgyát képező művelettel járt

kiadásokat s költségeket illetőleg szükségesnek tartom fel-
említeni, miszerint azok egy része a fentebb ismertetett
szerződés értelmében a consortium által viseltettek, ellen-
ben a kincstár viselte az előállítási, bélyegzési, szállítási s
egyéb költségeket, melyek mindössze kereken 1.280,000 frtra
rugtak, ezen összeget fedezi azon kamatmegtakarítás, mely
a rente conversió keresztülvitele alatt eléretett, s mely
1881. július 1-től 1885. január 1-ig 3.207,165 aranyforintot
tett. Megjegyzem, hogy e költségek az illető évek állami
költségvetésébe fel nem vétetvén, az állami zárszámadá-
sokban mint előirányzat nélküli kiadások számoltattak el,
s illetőleg számoltatnak el.

A convertálásnak összesen kereken 1.280,000 frttal
számjelzett költségeire nézve csak azt tartom még meg-
jegyzendőnek, hogy több mint fele a költségeknek az újon-
nan kibocsátott 4%-os címletek külföldi bélyeggel való
ellátására esik.

Minthogy az előrebocsátottak szerint 24.000,000 frt évi
kamatot igényelt 400.000,000 frt 6%-os aranyjáradék-
kötvény becserélésére 21.800,000 frt évi kamat teherrel járó
545.000,000 frt 4%-os aranyjáradék bocsátatott ki és a
6%-os kötvények tekintettel a sterling fontnak az arany-
forinthez viszonyított árkeletére $101.196.5083$ %-os átlagár-
folyamon váltattak be, a 4%-os kötvények kibocsátási átlag
árfolyama $74.2726.911$ %-ot tett.

A kibocsátott 4%-os járadék-kötvények ellenében a
6%-os kötvények bevonása is befejezettnek tekinthető s
1885. január 1-től kezdve a 6%-os kötvények után sem-
miféle kamat a kincstárt többé nem terheli. Az 1885. ja-
nuár 15-ére felmondott utolsó részlet vagyis 92.331,300
forint névértékű 6%-os járadékkötvény után a kamat egész
1885. január 15-éig járt ugyan, de a folyó évre eső ka-
matok a consortiumot terheltek, míg viszont ezen utolsó
részlet fejében kibocsátott 4%-os kötvények kamata már
1885. január 1-től terheli az államkincstárt. Az összes
400.000,000 frtnyi 6%-os járadékkötvényből jelenleg még
mintegy 430,000 forint névértékű 6%-os járadékkötvény
nem lett kifizetés végett bemutatva. Ezen 430,000 forint-

ból 400,000 frt az 1883. és 1884. július 1-jére felmondott kötvényekre, 30,000 frt pedig a legutóbbi bevonásra, vagyis az 1885. január 15-ére felmondott kötvényekre esik.

A korábbi bevonásokból még kint levő 400,000 frtnak ellenértéke a központi állampénztárba már beszállított, míg a legutóbbi bevonásból még kint levő 30,000 frtnak megfelelő tőke- és kamat-ellenérték szerződés szerint 1886. január 15-én lesz a consortium által beszoigáltatandó, úgy hogy ezen időn túl a még kint levő 6%-os járadékkötvények csak a központi állampénztárnál lesznek az elévülési idő lejártáig beválthatók.

Az eddig tisztelettel előterjesztetteket összefoglalva, a 6%-os aranyjáradék-kölcsönnek 4%-os aranyjáradékkölcsönre való átváltoztatására vonatkozó hitelművelet eredményei röviden a következőkben tüntethetők elő:

1. A 400.000,000 aranyforint névértékű 6%-os aranyjáradék-kölcsön bevonása mellett kibocsáttatott 545.000,000 forint névértékű 4%-os aranyjáradék-kölcsön, mihez képest a tőketartozás növekedett 145.000,000 aranyforinttal;

2. a fentebbi 6%-os aranyjáradék-kölcsön után fizetett 24.000,000 aranyforintnyi kamat a convertálás folytán leszálit évi 21.800,000 frtra, mi egyenlő évi 2.200,000 aranyforint kamatmegtakarítással:

3. ezen felül már a convertálás folyama alatt megtakarított kamat fejében 3.207,165 aranyforint.

Minthogy a fentebbiek szerint, daczára annak, hogy a convertálás-folyama alatt ismételen következtek be oly körülmények, melyek e műveletre kedvezőtlenül hatottak vissza, s azon reményeket, melyek kezdetben annak előnyösebb eredményre való keresztülviteléhez köttettek, csak részben engedték valósulni, a 6%-os aranyjáradék-kölcsönnek 4%-os aranyjáradék-kölcsönre való kicserélését mégis sikerült azon kereten belül foganatosítani, melyet az 1881. évi XXXII. t.-czikk jelölt ki, s minthogy ezen művelet, a kamatteher csökkenésében rejlő előnyön kívül még azon haszonnal is járt, hogy aranyjáradékunk a nemzetközi értékgalomban meghonosodván, ez a magyar állam és közhitelnek a külfölddel szemben való megszilár-

dítására is igen jótékonyan hatott, azt hiszem, hogy az idézett törvény határozmányainak megfelelttem, miért is bátorkodom a tisztelt házat tiszteletteljesen kérni, miszerint jelen előterjesztésemet jóváhagyólag tudomásul venni méltóztassék.

LXXIII.

A szabad kir. városok vagyoni állapota.

	Közös vagyon értéke jövedelmező	nem jövedelmező f o r i n t	Összes cselekvő vagyon	A vagyon szenvedő állása
<i>Arad.</i>				
1868	2.333,024. ⁰⁷ $\frac{1}{4}$	137,559. ⁸⁵	2.470,583. ⁴² $\frac{1}{4}$	232,312. ⁰⁰
1876	1.206,996. ⁷⁴	576,096. ⁹⁹	1.783,093. ⁷³	853,580. ²⁰ $\frac{1}{2}$
1882	2.091,696. ⁸³ $\frac{1}{2}$	607,998. ⁴⁶ $\frac{1}{2}$	2.699,695. ³³	1.111,327. ³³ $\frac{1}{2}$
<i>Baja.</i>				
1875	2.077,461. ⁷⁶ $\frac{1}{2}$	140,920. ⁵¹	2.218,382. ²⁷ $\frac{1}{2}$	550,014. ⁵⁰
1882	2.105,414. ⁹⁷	134,017. ³⁸	2.217,932. ³⁵	350,118. ⁸⁴
<i>Debreczen.</i>				
1868	8.122,421. ⁰² $\frac{1}{2}$	5.283,426. ⁵²	13.400,847. ⁵⁴ $\frac{1}{2}$	981,303. ⁰² $\frac{1}{2}$
1875	7.785,218. ⁵⁸	6.317,355. ¹⁴ $\frac{1}{2}$	14.102,573. ⁷² $\frac{1}{2}$	889,757. ²⁷
1882	13.893,506. ⁴¹ $\frac{1}{2}$	878,166. ⁹³	14.771,673. ³⁴ $\frac{1}{2}$	1.092,707. ³⁸ $\frac{1}{2}$
<i>Fiume.</i>				
1875	395,641. ⁸⁴ $\frac{1}{2}$	1.307,919. ⁴⁰	1.703,561. ²⁴ $\frac{1}{2}$	657,796. ²⁵ $\frac{1}{2}$
1882	512,171. ⁶⁴ $\frac{1}{2}$	1.723,383. ⁶¹	2.235,555. ²⁵ $\frac{1}{2}$	810,716. ⁹⁶ $\frac{1}{2}$
<i>Győr.</i>				
1868	2.055,864. ⁹⁵	10,000. ⁰⁰	2.065,864. ⁹⁵	541,940. ⁷⁰ $\frac{3}{4}$
1875	1.912,911. ⁶³	10,000. ⁰⁰	1.922,911. ⁶³	492,001. ⁰⁵ $\frac{1}{2}$
1882	1.875,783. ⁷¹	59,770. ⁰⁰	1.935,553. ¹	416,996. ²⁹
<i>Hód-Mező-Vásárhely.</i>				
1875	1.266,568. ⁹⁴	297,484. ⁴⁵ $\frac{9}{10}$	1.564,053. ³⁹ $\frac{9}{10}$	646,297. ⁴⁰ $\frac{7}{10}$
1882	1.224,578. ⁹⁴	593,750. ⁷¹ $\frac{3}{10}$	1.818,329. ⁶⁵ $\frac{3}{10}$	776,798. ⁷⁷
<i>Kassa.</i>				
1868	2.578,440. ⁴⁶	578,667. ⁵⁸ $\frac{1}{2}$	3 157,108. ⁰⁴ $\frac{1}{2}$	371,744. ⁸⁰
1875	Leltár nem vétetett fel.			
1882	6.071,138. ⁰⁰	559,102. ¹⁴	6.630,240. ²⁰	620,030. ³²

Közös vagyon értéke jövedelmező	nem jövedelmező f o r i n t	Összes cselekvő vagyon	A vagyon szenvedő állása
------------------------------------	--------------------------------	---------------------------	-----------------------------

Kecskemét.

1868		1.616,149. ⁰⁰	158,069. ⁰⁰
1875	1.652,418. ^{76 1/2}	70,458. ⁴²	1.722,877. ^{18 1/2}
1882	1.694,171. ⁷²	123,495. ⁷⁷	1.817,667. ⁴⁹

Kolozsvár.

1875	3.591,614. ³⁹	320,571. ^{83 1/2}	3.912,186. ^{22 1/2}
1882	3.710,509. ⁰⁹	518,223. ¹³	4.228,732. ²²

Komárom.

1868	1.033,817. ⁷⁹	135,183. ⁰⁸	1.169,000. ⁸⁷
1875	1.255,421. ²⁵	154,043. ⁴²	1.409,464. ⁶⁷
1882	1.517,799. ⁷⁷	153,444. ⁰⁴	1.671,243. ⁸¹

Marosvásárhely.

1876	419,524. ⁵⁰	297,108. ^{43 1/2}	716,632. ^{93 1/2}
1882	562,105. ⁸¹	280,903. ⁶⁸	843,009. ⁴⁹

Nagyvárad.

1868	1.522,643. ⁶⁸	77,378. ^{51 8/10}	1.600,022. ^{14 8/10}
1875	2.051,579. ⁵²	266,289. ³⁸	2.317,868. ⁹⁰
1882	2.312,838. ⁶³	292,592. ¹⁷	2.605,430. ⁸⁰

Pancsova.

1875	2.056,329. ⁰⁰	219,859. ⁹¹	2.276,153. ⁹¹
1882	1.687,254. ^{40 1/10}	381,544. ^{60 1/2}	2.068,799. ^{00 1/2}

Pozsony.

1868	1.167,581. ^{07 1/2}	392,081. ^{84 1/2}	1.559,662. ⁹²
1875	4.883,363. ^{33 1/2}		1.082,409. ²⁷
1882	6.434,866. ⁹⁷	669,712. ⁹⁰	7.104,579. ⁸⁷

Selmecz.

1868	468,231. ⁸²	15,953. ⁷⁶	484,185. ⁵⁸
1875	486,261. ⁵⁶	23,455. ⁰¹	509,715. ⁵⁷
1882	591,764. ^{85 1/2}	28,490. ⁷⁴	620,255. ^{59 1/2}

Sopron.

1868		1.247,846. ²⁰	346,409. ^{10 1/2}
1875	Leltár hiányzik.		
1882			

	Közös vagyon értéke jövedelmező	nem jövedelmező f o r i n t	Összes cselekvő vagyon	A vagyon szenvedő állása
--	------------------------------------	--------------------------------	---------------------------	-----------------------------

Szabadka.

1868			4.181,753. ₀₀	592,595. ₀₀
1875	3.305,969. ₁₁	973,569. ₉₇	4.279,539. ₀₀	632,174. ₅₁
1882	3.174,923. ₅₃	1.065,846. ₅₄	4.240,770. ₆₇	509,638. ₁₅

Szatmár-Némethi.

1868			2.255,697. ₃₇	132,929. ₂₆
1875			2.235,833. ₉₁	27,300. ₀₀
1882			2.288,784. ₃₅	64,300. ₀₀

Székes-Fehérvár.

1875	1.457,126. ₁₆	326,529. ₉₇	1.783,656. ₁₃ $\frac{1}{4}$	225,562. ₁₆ $\frac{1}{2}$
1882	1.435,466. ₆₂	333,492. ₃₉ $\frac{3}{4}$	1.768,958. ₉₁ $\frac{3}{4}$	242,525. ₈₃

Temesvár.

1868	1.793,093. ₉₅	790,222. ₅₀ $\frac{1}{2}$	2.583,316. ₄₅ $\frac{1}{2}$	468,757. ₈₃ $\frac{1}{2}$
1875	2.069,643. ₄₃	796,582. ₅₆	2.866,225. ₉₉	519,076. ₂₄
1882	2.417,520. ₃₆	645,385. ₆₅ $\frac{1}{2}$	3.062,906. ₀₁ $\frac{1}{2}$	696,914. ₁₈

Ujvidék.

1868	2.227,878. ₂₀	49,839. ₆₆ $\frac{1}{2}$	2.277,717. ₈₇ $\frac{3}{4}$	60,878. ₁₆ $\frac{1}{2}$
1875	2.733,129. ₄₁	52,483. ₁₉	2.785,612. ₆₀	291,552. ₁₉
1882	2.873,197. ₄₀	162,816. ₃₅	3.036,013. ₉₅	181,937. ₄₇

Versecz.

1868	1.661,560. ₀₀	384,577. ₁₇	2.016,137. ₁₇	312,122. ₄₄
1875	2.810,180. ₀₀	573,243. ₇₄	3.383,423. ₇₄	437,970. ₂₅
1882	2.943,000. ₀₀	482,653. ₇₆	3.425,653. ₇₆	621,290. ₀₄

Zombor.

1868	842,513. ₈₂	60,212. ₃₃	902,726. ₁₅	92,351. ₃₇
1875	815,762. ₀₀	23,348. ₀₀	839,110. ₀₀	49,794. ₅₉
1882	1.378,635. ₈₀	149,994. ₉₅	1.554,800. ₇₀	230,022. ₅₆

Bélabánya.

1875	26,442. ₅₉	9,249. ₂₀	35,691. ₆₉	11,411. ₉₅ $\frac{1}{2}$
1882	28,432. ₁₄ $\frac{1}{2}$	6,176. ₆₁	34,608. ₈₅ $\frac{1}{2}$	8,829. ₁₁

LXXIV.

Az osztrák-magyar monarchia közös államháztartása.

A közös állami háztartás netto szükséglete tett (1,000 forintban):

Ebből a vámjövedelem által fedezve

1868	---	---	---	---	107,798	frtot	12,250	vagyis	11. ⁸⁶ / ₀
1869	---	---	---	---	91,233	"	16,204	"	17. ⁷⁶ / ₀
1870	---	---	---	---	109,118	"	12,550	"	11. ⁵⁰ / ₀
1871	---	---	---	---	119,147	"	15,257	"	12. ⁸⁰ / ₀
1872	---	---	---	---	106,977	"	19,812	"	18. ⁵⁴ / ₀
1873	---	---	---	---	110,520	"	17,536	"	15. ⁸⁶ / ₀
1874	---	---	---	---	112,219	"	11,111	"	9. ⁹⁰ / ₀
1875	---	---	---	---	109,607	"	11,969	"	10. ⁹² / ₀
1876	---	---	---	---	122,060	"	6,459	"	5. ²⁹ / ₀
1877	---	---	---	---	119,665	"	4,719	"	3. ⁹⁴ / ₀
1878	---	---	---	---	215,837	"	3,856	"	1. ⁷⁸ / ₀
1879	---	---	---	---	137,034	"	2,570	"	1. ⁸⁸ / ₀
1880	---	---	---	---	115,760	"	4,908	"	4. ²⁴ / ₀
1881	---	---	---	---	119,923	"	1,730	"	—1. ⁴² / ₀
1882	---	---	---	---	146,567	"	15,614	"	10. ⁶⁵ / ₀
1883	---	---	---	---	125,524	"	16,069	"	12. ⁸⁰ / ₀
1884	---	---	---	---	122,478	"	17,063	"	13. ⁹³ / ₀

A hadügyminiszterium netto szükséglete tett (ezer forintban):

1868	---	---	---	103,004	frtot	1877	---	---	---	111,140	frtot
1869	---	---	---	85,301	"	1878	---	---	---	206,698	"
1870	---	---	---	103,437	"	1879	---	---	---	131,072	"
1871	---	---	---	113,509	"	1880	---	---	---	110,144	"
1872	---	---	---	101,727	"	1881	---	---	---	114,257	"
1873	---	---	---	104,951	"	1882	---	---	---	140,666	"
1874	---	---	---	106,566	"	1883	---	---	---	111,399	"
1875	---	---	---	103,548	"	1884	---	---	---	116,642	"
1876	---	---	---	114,224	"						

Magyarország járuléka tett (1000 frtban):

1868	---	---	---	31,721	frtot	1872	---	---	---	46,245	frtot
1869	---	---	---	31,429	"	1873	---	---	---	47,830	"
1870	---	---	---	38,126	"	1874	---	---	---	42,379	"
1871	---	---	---	46,680	"	1875	---	---	---	43,252	"

1876	---	---	---	45,383	frtot	1881	---	---	---	38,199	frtot
1877	---	---	---	43,510	"	1882	---	---	---	39,286	"
1878	---	---	---	68,038	"	1883	---	---	---	34,369	"
1879	---	---	---	33,600	"	1884	---	---	---	33,100	"
1880	---	---	---	36,192	"						

Magyarországnak a közös költségekhez szolgáltatott járuléka tett fejenként 1880: 2 frt 31 krt, 1881: 2 frt 43 krt, 1882: 2 frt 32 krt, 1883: 2 frt 18 krt, 1884: 2 frt 10 krt.

A TANÜGY ÉS SZELLEMI ÉLET.

LXXV.

A népoktatás.

A népoktatás állapotát a következő adatok mutatják:
A *tankötelesek* (6—15 éves koru) gyermekek száma volt :

	1883	1884
6—12 éves	1.602,354	1.638,153
13—15 „	640,183	638,764
Összesen	2.242,537	2.276,917
1000 lakosra	163. ₃	165. ₆

Tényleg iskolába járt :

6—12 éves	1.354,534	1.395,689
A tanköteleseknek % ₀ -a	84. ₅₃	85. ₁₉
13—15 éves	402,302	405,042
A tankötelesek % ₀ -a	62. ₄₇	63. ₄₁
Összesen	1.756,836	1.800,731
A tankötelesek % ₀ -a	78. ₈₄	79. ₀₈
A tankötelesek közt volt fiu	1.149,375	1.161,022
„ „ „ leány	1.093,162	1.115,895
Iskolába járt fiu	936,330	959,324
„ „ leány	820,506	841,407

A mindennapi iskolabajárás kötelezettsége alatt álló két nembeli gyermekek közül járt iskolába 1884-ben 100 közül :

Fiu	88. ₂
Leány	82. ₀

Az ismétlő iskolába járásra kötelezettek közül :

Fiu	68. ₃
Leány	58. ₃

A *népiskolák* közt volt jellegre nézve:

Állami	---	---	---	---	---	423	503
"	0/0	---	---	---	---	2. ⁶³	3. ⁰⁹
Községi	---	---	---	---	---	1,793	1,844
"	0/0	---	---	---	---	11. ¹⁴	11. ³⁹
Felekezeti	---	---	---	---	---	13,675	13,651
"	0/0	---	---	---	---	85. ⁰⁰	84. ²⁴
Magán	---	---	---	---	---	167	207
"	0/0	---	---	---	---	1. ⁰⁴	1. ²⁸
Egyesületi	---	---	---	---	---	32	
"	0/0	---	---	---	---	0. ¹⁹	

Fokozat szerint volt:

Elemi iskola	---	---	---	---	---	15,893	15,993
"	"	0/0	---	---	---	98. ¹⁹	98. ⁶⁹
Felső népiskola	---	---	---	---	---	68	76
"	"	0/0	---	---	---	0. ⁴¹	0. ¹⁸
Polgári iskola	---	---	---	---	---	129	136
"	"	0/0	---	---	---	0. ⁸⁰	0. ⁸⁴

A *tanítók* száma volt 1883-ban 22,984 — 1884: 23,158. (Itt csak a tényleg szolgálatot tevő rendes és segédtanítókról van szó). A tanítók közt volt tanítónő 1883: 2377 = 10.35%, 1884: 2578 = 11.13%.

A tanítók képességi fokozatát tekintve volt:

	1883	1884
Képesített	19,507 = 84. ⁸⁷ 0/0	19,802 = 85. ⁵¹ 0/0
Nem képesített	3,477 = 15. ¹³ "	3,356 = 14. ⁴⁹ "

A *népiskolák* között 1883-ban 12,711, 1884-ben 12,763 csak egy tanítóval bírt.

A *népiskolák* fenntartására fordítottatott 1883-ban: 12.186,825, 1884-ben 12.917,473 frt. Ezen jövedelem származott:

	1883	1884
Ingatlan vagyonból	1.849,740 = 15. ²⁰ 0/0	2.007,473 = 15. ⁶¹ 0/0
Tőkepénzből	358,235 = 2. ⁹⁴ "	379,863 = 2. ⁹⁶ "
Tandíjból	1.601,178 = 13. ¹⁴ "	1.679,491 = 13. ⁰⁷ "
Állami segélyből	1.065,682 = 8. ⁷⁵ "	1.245,742 = 9. ⁵ "
Községi	3.696,753 = 30. ³⁰ "	4.060,715 = 31. ²⁴ "
Egyházi	2.882,057 = 23. ⁶⁵ "	2.873,487 = 22. ³⁶ "
Egyéb forrásokból	733,180 = 6. ⁰² "	671,029 = 5. ²² "

A kiadás pedig történt:

	1883		1884
Tanítók fizetésére ---	9.558,608 = 78. ⁴⁵ / ₁₀₀		9.889,110 = 76. ⁵⁸ / ₁₀₀
Fűtésre, tisztogatásra ---	823,347 = 6. ⁷⁵ / ₁₀₀ "		827,907 = 6. ⁴¹ / ₁₀₀ "
Tanszerekre ---	163,548 = 1. ³⁴ / ₁₀₀ "		186,393 = 1. ⁴⁴ / ₁₀₀ "
Szegény tanulóknak ---	128,215 = 1. ⁰⁵ / ₁₀₀ "		151,001 = 1. ¹⁸ / ₁₀₀ "
Építkezésekre ---	966,053 = 7. ⁹² / ₁₀₀ "	}	1.863,062 = 14. ³⁹ / ₁₀₀ "
Vegyesekre ---	547,054 = 4. ⁴⁹ / ₁₀₀ "		

Átlagban volt:

	1884
Minden rendes tanító javadalmazása ---	446 frt 55 kr.
" segéd " " ---	287 " 25 "

Minden 1000 forintnyi kiadásból esik:

	1884
Személyi kiadásokra ---	765 frt 80 kr.
Dologi " " ---	234 " 20 "

Vallás szerint volt:

	Tanköteles		Iskolába járó	
	1883	1884	1883	1884
Róm. katolikus ---	1.088,508	1.107,466	923,958	948,270
Görög " ---	238,334	233,533	135,134	137,218
" keleti ---	287,014	293,019	192,545	194,864
Helvét ---	321,255	327,161	252,701	259,268
Ágostai ---	188,548	191,445	175,482	170,827
Unitárius ---	9,575	9,030	7,248	7,106
Mózes hitü ---	109,303	115,260	79,754	87,178

Ezer tanköteles gyermek közül járt tehát iskolába:

	1883	1884
Róm. katolikus ---	848. ⁸	856. ³
Görög " ---	567. ⁰	587. ³
" keleti ---	670. ⁹	665. ⁰
Helvét ---	786. ⁶	792. ⁵
Ágostai ---	877. ⁶	892. ³
Unitárius ---	757. ⁰	786. ⁹
Mózes hitü * ---	729. ⁷	756. ⁴

* A kisebb nemzetiségek be vannak osztva: románok közé olaszok; tótok közé cseh, vend stb.; úgyszintén horvátok közé vend, dalmát; ruthenek közé bolgár.

Nemzetiség szerint volt :

	1883	1884	1883	1884
Magyar anyanyelvű ---	1.073,123	1.106,438	877,656	911,715
Német " ---	313,421	315,794	269,856	282,387
Román " ---	363,693	365,955	221,848	214,633
Tót " ---	322,543	317,580	273,118	268,557
Szerb " ---	59,317	61,070	43,670	45,778
Horvát " ---	40,306	40,468	30,221	31,350
Ruthén " ---	70,134	69,612	40,467	46,211

Ezer tanköteles gyermek közül járt tehát iskolába :

	1883	1884
Magyar --- --- --- --- ---	820	824. ₁
Német --- --- --- --- ---	859	894. ₂
Román --- --- --- --- ---	609	586. ₅
Tót --- --- --- --- ---	846	845. ₇
Horvát --- --- --- --- ---	730	774. ₇
Ruthén --- --- --- --- ---	570	668. ₈

A szorgalmi idő megtartása szerint olyan tanuló, ki a 8—10 havi szorgalmi időt kijárta, találkozott (1883.) 1.458,730, 1884: 1.546,371; olyan, ki a tanévet nem fejezte be teljesen 1883: 298,106, 1884: 254,960. E szerint tehát a tényleg iskolába járó minden ezer tanulóra 1883: 795.₇, 1884: 858.₅ tett a törv. 54. §-ában megjelölt kötelezettségnek eleget, ellenben minden 1000 tanuló között találtatott 1883: 204.₃, 1884: 141.₅ gyermek, ki a tanévet a törvény 53%-ában foglalt kedvezmény vagy más egyéb oknál fogva be nem fejezte.

A tannyelvre nézve volt az iskola között:

	1883	1884
Kizárólag magyar tannyelvű ---	7743 = 48. ₁₃ %	7938 = 48. ₉₈
Magyarral vegyes --- --- ---	2814 = 17. ₄₉ "	2766 = 17. ₀₇
A magyart, német tannyelvet nem oktató --- --- --- --- ---	5533 = 34. ₃₈ "	5501 = 33. ₉₅

A tanítók között volt :

	1883	1884
Magyar nyelvű --- --- ---	18814 = 81. ₉₀ %	19121 = 82. ₅₇
Magyarul nem beszélő ---	1021 = 4. ₄₄ "	938 = 4. ₀₅
Magyarul keveset tudó --- ---	1773 = 7. ₇₁ "	1857 = 8. ₀₂
Magyarul nem tudó --- ---	1376 = 5. ₉₅ "	1242 = 5. ₃₆

Az iskolák jellege szerint következőket találjuk. Minden 100 iskola között magyar tannyelvvel bírt:

	1883	1884
Unitárius iskola --- --- --- --- --- ---	100. ₀	—
Helvét --- --- --- --- --- ---	98. ₁	—
Egyesületi --- --- --- --- --- ---	90. ₈	—
Állami --- --- --- --- --- ---	88. ₀	—
Magán --- --- --- --- --- ---	78. ₄	—
Zsidó --- --- --- --- --- ---	67. ₈	—
Községi --- --- --- --- --- ---	61. ₉	—
Róm. kath. --- --- --- --- --- ---	55. ₉	—
Ágostai --- --- --- --- --- ---	22. ₅	—
Görög-keleti --- --- --- --- --- ---	0. ₀₄	—
“ kath. --- --- --- --- --- ---	6. ₄	—

Összefoglalva a népoktatási ügy főbb eredményeit, a következőket találjuk:

	1883	
Egy-egy iskola jutott --- --- ---	17. ₅	kilometerre
“ “ “ --- --- ---	859	lakosra
“ “ “ --- --- ---	139	tankötelesre
“ “ “ --- --- ---	106	tényleg iskolába járóra
“ “ “ --- --- ---	1. ₂₆	községre
Egy-egy tanterem jutott --- --- ---	97. ₇	tankötelesre
“ “ “ --- --- ---	74. ₈	tényleg iskolajáróra
Egy-egy tanító “ --- --- ---	98. ₈	tankötelesre
“ “ “ --- --- ---	75. ₈	iskolajáróra
Minden községre “ --- --- ---	1. ₇₇	tanító
Minden egyes iskola --- --- ---	735	forintba került
Minden egyes tanítói állomás --- --- ---	524. ₈₉	“ “

A népiskolákban volt tanító- és egyéb könyvtár 1883: 4670, 1884: 6315.

Tanító- és tanítónő képzőintézet volt összesen 1883: 71, 1884: 70 és pedig (1884) férfiak számára 54, nők számára 16. Jelleg szerint volt állami 14, felekezeti 116. A tanítóképezdei növendékek száma 1883: 3594, 1884: 3632 és pedig (1884) 2641 férfi, 991 nő. Az oktatást (1884) 641 tanár és tanító látta el. A tanítóképezdek fenntartása került 1883: 803,158, 1884: 768,435 frtba.

A tanítók országos nyugdíjintézetének állapota 1884. végével:

Illetmény részesített tagja volt 1884: 2179 és pedig

Nyugdíjas tanító	---	---	---	---	---	230
Segélyzett „	---	---	---	---	---	11
Segélyzett özvegy	---	---	---	---	---	670
Gyámoltott árva	---	---	---	---	---	1254
Végkielégített	---	---	---	---	---	14

Az intézet alapvagyon (1884) 4.535,284 frtot tett.
Kiadás volt 77,606 frt 83 kr.

Törvényhatóságunkint a népoktatásügy fontosabb adatai következőké alakulnak:

1. A mindennapi tankötelezettség alá eső 6 - 12 éves korosztályba tartozók iskolabajárási aránya a következő:

Esztergom	---	---	---	---	99. ₁	N.-Küküllő	---	---	---	87. ₀
Budapest	---	---	---	---	98. ₉	Hajdu	---	---	---	86. ₅
Baranya	---	---	---	---	98. ₇	Csongrád	---	---	---	86. ₄
Liptó	---	---	---	---	97. ₅	Fiume	---	---	---	86. ₄
Győr	---	---	---	---	97. ₁	Fogarás	---	---	---	85. ₃
Nyitra	---	---	---	---	96. ₅	Árva	---	---	---	84. ₉
Mosony	---	---	---	---	96. ₃	J.-N.-K.-Szolnok	---	---	---	84. ₉
Fehér	---	---	---	---	96. ₁	T.-Aranyos	---	---	---	84. ₇
Vas	---	---	---	---	95. ₁	Csanád	---	---	---	84. ₆
Komárom	---	---	---	---	94. ₈	Zala	---	---	---	84. ₅
Sopron	---	---	---	---	94. ₈	Háromszék	---	---	---	83. ₉
Veszprém	---	---	---	---	93. ₇	Heves	---	---	---	83. ₈
Zólyom	---	---	---	---	93. ₆	Borsod	---	---	---	83. ₇
Bars	---	---	---	---	93. ₄	Torontál	---	---	---	81. ₁
Szeben	---	---	---	---	93. ₂	Turóc	---	---	---	80. ₉
Tolna	---	---	---	---	93. ₁	Kis-Küküllő	---	---	---	78. ₇
Abauj-Torna	---	---	---	---	93. ₁	Zemplén	---	---	---	78. ₂
Gömör	---	---	---	---	92. ₂	Csik	---	---	---	76. ₅
Pozsony	---	---	---	---	92. ₀	Bihar	---	---	---	75. ₄
Szepes	---	---	---	---	91. ₁	Bereg	---	---	---	75. ₁
Sáros	---	---	---	---	90. ₉	Kolos	---	---	---	75. ₀
Temes	---	---	---	---	90. ₉	A.-Fehér	---	---	---	74. ₆
Brassó	---	---	---	---	90. ₃	M.-Torda	---	---	---	72. ₂
Hont	---	---	---	---	90. ₃	Arad	---	---	---	72. ₁
Szabolcs	---	---	---	---	90. ₀	Ung	---	---	---	71. ₃
P.-P.-S.-K.-Kun	---	---	---	---	89. ₄	Hunyad	---	---	---	71. ₁
Somogy	---	---	---	---	89. ₄	Krassó-Szörény	---	---	---	69. ₀
Bács-Bodrog	---	---	---	---	89. ₀	Ugocsa	---	---	---	67. ₂
Udvarhely	---	---	---	---	88. ₈	Sz.-Doboka	---	---	---	65. ₂
Besztercze-Naszód	---	---	---	---	88. ₇	Szilágy	---	---	---	60. ₈
Békés	---	---	---	---	88. ₄	Szatmár	---	---	---	48. ₆
Trencsén	---	---	---	---	88. ₄	Máramaros	---	---	---	40. ₄
Nódrád	---	---	---	---	88. ₀					

2. Az iskolák illetőleg tanítók száma tett törvényhatóságokint:

	Iskola	Tanító		Iskola	Tanító
Budapest	151	877	Liptó	105	142
A.-Torna	285	366	M.-Torda	261	314
A.-Fehér	261	306	Máramaros	205	225
Arad	324	380	Mosony	72	120
Árva	108	122	N.-Küküllő	231	383
Bács-Bodrog	433	842	Nógrád	311	368
Baranya	415	541	Nyitra	455	691
Bars	214	257	Pest-P.-S.-K.-Kun	504	912
Bereg	225	298	Pozsony	320	559
B.-Naszód	161	189	Sáros	272	303
Békés	224	301	Somogy	413	512
Bihar	585	697	Sopron	270	431
Borsod	280	360	Szabolcs	292	319
Brassó	74	226	Szatmár	419	488
Csanád	97	137	Szeben	149	332
Csik	97	169	Szepes	241	370
Csongrád	162	327	Szilágy	291	236
Esztergom	79	123	Sz.-Doboka	334	337
Fehér	238	343	Temes	372	647
Fogarás	110	162	Tolna	218	366
Gömör	309	363	T.-Aranyos	203	224
Győr	131	204	Torontál	327	639
Hajdu	106	214	Trencsén	381	480
Háromszék	171	273	Turóc	87	108
Heves	194	297	Udvarhely	155	202
Hont	182	222	Ugocsa	105	120
Hunyad	313	368	Ung	223	239
J.-N.-K.-Szolnok	187	315	Vas	481	631
K.-Küküllő	180	214	Veszprém	299	415
Kolos	237	382	Zala	401	578
Komárom	162	258	Zemplén	450	495
Kr.-Szörény	420	510	Zólyom	160	208

Összesen 305 községnek még 1884-ben sem volt iskolája.

A népoktatásügy fejlődését legjobban mutatják a következő számok:

	1867	1884
A tanköteles gyermekek száma	2.023,373	2.276,917
Tényleg iskolába járt	1.068,233	1.800,731
A népiskolák száma	13,716	16,205
Iskolát nem tartott	1598 község	305 község
A néptanítók száma	17,492	23,158
A népoktatás költségei (1869)	3.760,000 frt	12.917,473 frt

A polgári iskolák. 1884-ben 136 polgári iskola állott fenn, melyben 700 tanterem és más tanhelyiség mellett 876 tanító által 6557 fiu és 6225 leány, együttevén 12,782 gyermek oktattatott. A polgári iskolák fentartására összesen fordított 942,974 frt, miből 353,558 frt az állam által fedeztetett.

LXXVI.

A középiskolák.

Magyarországban 1885. évben 177 középiskola tartott fenn.

Ezen tanintézetek közt volt jellegre nézve:

Állami	26
Államilag segélyezett	18
Községi	9
Királyi (katholikus)	11
Római katolikus	48
Örmény	2
Görög katolikus	2
Görög keleti	4
Helvét	28
Ágostai	24
Unitárius	1
Magán vállalati	3

Fokozatra nézve volt:

Főgymnasium	86
Gymnasium	64
Főreáliskola	21
Reáliskola	6

Százalékos arány szerint tekintve, a gymnasiumok száma $150 = 84.8$, a reáliskolák száma $27 = 15.2$ %-ot képviselték.

Az 1885-iki tanév kezdetén az ország különböző vidékein fennálló, különféle jellegű s fokozatú középiskolába beiratott összesen 42,937 tanuló, és pedig a tanintézet minősége szerint a 150 gymnasiumba összesen $37,448 = 87.21$ %, — a 27 reáliskolába összesen $5,489 = 12.79$ %.

Áttérve a szülők polgári állásának ismertetésére, habár erre nézve meg kell is jegyezni, hogy némely esetekben a gyermekeiket beírató szülők nem mindenkor a helyes fogalmat választák és vallották be.

A szülők polgári állása szerint volt :

Önálló értelmiségi	---	---	---	---	---	6,270	=	16. ⁰ / ₅ %
“ őstermelő	---	---	---	---	---	7,206	=	18. ⁹ / ₉ “
“ kis- és nagyiparos, kereskedő	---	---	---	---	---	12,957	=	34. ² / ₂ “
Állami vagy községi tisztviselő	---	---	---	---	---	6,083	=	16. ⁰ / ₀ “
Magántisztviselő	---	---	---	---	---	2,673	=	7. ¹ / ₁ “
Személyes szolgálattevő, munkás stb.	---	---	---	---	---	2,083	=	5. ³ / ₃ “

A tanulási eredményre nézve minden 1,000 tanuló közül a rendes tantárgyakból

Mindenből jelesen	---	---	---	---	---	---	---	8. ⁰³ / ₀ %
“ jól	---	---	---	---	---	---	---	20. ⁴⁰ / ₄₀ “
“ elégségesen	---	---	---	---	---	---	---	48. ⁹⁰ / ₉₀ “
Elégtelen osztályzatot egy tantárgyból	---	---	---	---	---	---	---	9. ⁸² / ₈₂ “
“ “ két tantárgyból	---	---	---	---	---	---	---	5. ⁰⁵ / ₀₅ “
“ “ több tantárgyból	---	---	---	---	---	---	---	7. ⁸⁰ / ₈₀ “

Az érettségi vizsgát minden 1,000 vizsgálatra jelentkezett közül 856 sikerrel tette le.

Az érettségi vizsgálatra jelentkezőkből készül:

	A gymnasiumbeli k ö z ü l	A reáliskolai
A theologiai pályára	420	—
A bölcsészeti “	89	6
A jogi “	444	7
Az orvosi “	270	3
A mérnöki “	100	45
Az építész “	12	5
A gépész-mérnöki pályára	16	13
A vegyészi “	6	3
A gazdasági “	192	12
Az erdészeti és bányászati pályára	101	17
Ipari pályára	15	1
A kereskedői pályára	12	9
Alsóbb hivatalnoki pályára	151	35
Katonai pályára	86	7
A pályaválasztás iránt nem határozott	514	42

A középiskolai tanárokról. Hazánk középiskoláiban az 1883—84-iki tanév alatt mindent összevéve 2678 tanár és tanító működött. E létszám a két rendbeli középiskolában a következőképen oszlott meg, ugyanis a 150 gymnasiumban volt 2,193, — a 27 reáliskolában 485.

Az 1884-iki tanévben alkalmazott és működő középiskolai tanár és tanító közül általában $1,784 = 66\frac{2}{3}$ -nak oklevele, ellenben $894 = 33\frac{1}{3}$ -nek nem.

A középiskolai tanárokat képző intézetek. Nyilvános jellegű intézet három állott fenn 1884-ben: 1. a budapesti, 2. a kolozsvári, 3. a rajztanár képző intézet. A budapesti tanárképző intézetbe 54 tanárjelölt iratkozott be; képesített 26. Az intézet fenntartására fordított 40,458 frt. A kolozsvári tanárképző intézetnél 26 tanárjelölt iratkozott be, képesített 17.

A rendes tantárgyakat oktató tanárok között a magyar nyelvet tökéletesen beszélt 93.0 % (1883: 87.1 %), csak némileg beszélt 4.0 %, nem beszélt 2.9 %.

A középiskolák bevételeiről. A bevételeket tekintve, Magyarország 178 középiskolájának fenntartása az 1883. tanévben mindent beleszámítva 4.252,966 forintba került. Ez összegből a gymnasiumokra esett 3.385,416 frt, vagyis az egésznek 79.79 %-a, a reáliskolákra esett 867,550 frt, vagyis az egésznek 20.21 %-a.

Állami s államilag segélyezett felsőbb leányiskolákról. Ezen intézetek kedvező fejlődést mutattak. Az 1884. tanévben 7 (1883: 5) létezett. Ezeknek statisztikai viszonyai a következőkből látszanak:

	Növendékek száma	Tanárok	Összes költség
Budapesti --- --- --- ---	354	25	55,270 frt
Lőcsei --- --- --- ---	62	11	9,310 „
Máramaros-szigeti --- --- ---	50	12	11,582 „
Soproni --- --- --- ---	79	12	14,423 „
Trencsényi --- --- --- ---	48	11	10,809 „
Besztercebányai --- --- ---	30	9	7,047 „
Pozsonyi --- --- --- ---	39	9	6,473 „

A középtanodai tanügy haladásáról a következő adatok nyujtanak felvilágosítást:

	1867	1884
Gymnasiumok száma --- --- --- --- ---	146	150
Reáliskolák száma --- --- --- --- ---	24	27
Gymnasiumi tanulók száma --- --- --- --- ---	31,382	37,448
Reáliskolai tanulók " --- --- --- --- ---	2,825	5,489
Gymnasiumi tanárok " --- --- --- --- ---	1,633	2,193
Reáliskolai " " --- --- --- --- ---		485

LXXVII.

Főtanodák.

1. *A hittani intézetek.* A budapesti tudomány-egyetemmel kapcsolatos hittani tanfolyammal együtt, az 1883—84-iki tanévben összesen 52 hittani intézetről vannak adataink.

Ezen hittani intézetek hallgatóinak, illetőleg növendékeinek száma volt 1883: 1857, 1884: 2071, és pedig vallásra nézve:

	1883	1884
Római katolikus hitvallású --- ---	843 = 45. ₄	866 = 41. ₈
Görög " " --- ---	289 = 15. ₅	282 = 13. ₆
" keleti " --- ---	228 = 12. ₈	299 = 14. ₄
Ágostai hitvallású --- --- --- ---	138 = 7. ₅	149 = 7. ₂
Helvét hitvallású reformált --- ---	276 = 14. ₅	366 = 17. ₆
Unitárius --- --- --- --- ---	13 = 0. ₆	15 = 0. ₇
Mózes-hitű --- --- --- --- ---	70 = 3. ₅	94 = 4. ₅

2. *A jogakademiák.* Az 1883—84-iki tanévben 13 különféle jellegű jogakademia, vagy mikép azt némely fenntartók nevezik, joglyceum létezett az országban.

a) Jellegüket tekintve, volt közöttük: az állampénztár-ból fenntartott jogakademia 1, a tanulmányi alap terhére fennállott 4, az egri érsekség által fenntartatott róm. kath. jellegű 1, s a pécsi püspökség terhére eső róm. kath. jellegű 1. Továbbá: az ágost. hitv. evang. egyház által fenntartatott 1, s végre a helv. hitv. egyházak által fenntartatott 5. Azonban az utolsó tanévben a nagyszombati akademiának fokozatos feloszlása már megkezdett, a pápai

pedig a tanév végén föloszlott. — *b)* A 13 jogakademián alkalmazott tanárok száma volt az utolsó évben, és pedig: az I. félévben 129, a II. félévben 131, s így az utolsó félévben 2-vel több. — 3. A 13 jogakadémiában beiratkozott hallgatók száma volt:

	1883		1884	
	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév
Eger --- --- --- ---	53	51	49	43
Győr --- --- --- ---	49	45	44	43
Kassa --- --- --- ---	87	85	75	74
Nagyszeben --- --- --- ---	59	58	42	41
Nagyvárad --- --- --- ---	61	55	67	56
Pécs --- --- --- ---	43	36	45	39
Pozsony --- --- --- ---	105	98	89	80
Eperjes --- --- --- ---	40	37	39	36
Debreczen --- --- --- ---	95	95	94	92
Kecskemét --- --- --- ---	34	37	64	64
M.-Sziget --- --- --- ---	64	65	64	62
Pápa --- --- --- ---	22	21	20	19
Sárospatak --- --- --- ---	51	50	40	36

3. *A budapesti egyetem.* A két utolsó évről való egyetemi hallgatókról következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

Az I. félévben volt:

	1883			1884		
	rendes	rend-kivüli	összes	rendes	rend-kivüli	összes
Hittudományi kar --- --- ---	85	2	87	87	4	91
Jog- és államtudományi kar ---	1,486	132	1,612	1,538	121	1,659
Orvostudomá-) orvos --- ---	1,046	110	1,156	1,011	106	1,117
nyai kar) gyógyszerész ---	106	—	—	99	—	99
Bölcsészettudo-) bölcsész ---	218	60	278	212	52	264
mányi kar) gyógyszerész ---	130	—	130	112	—	112
Összesen	3,065	304	3,369	3,059	283	3,342

A II. félévben volt:

	1883			1884		
	rendes	rend-kivüli	összes	rendes	rend-kivüli	összes
Hittudományi kar --- --- ---	84	3	87	87	4	91
Jog- és államtudományi kar ---	1,353	96	1,449	1,466	97	1,563
Orvostudomá-) orvos --- ---	1,008	65	1,073	977	92	1,069
nyai kar) gyógyszerész ---	104	—	104	92	—	92
Bölcsészettudo-) bölcsész ---	200	47	247	197	53	250
mányi kar) gyógyszerész ---	123	—	123	107	—	107
Összesen	2,872	211	3,083	2,926	246	3,172

Az egyes hitfelekezetek az egyetemi hallgatók között átlagban következő arányban voltak képviselve:

	1883	1884
Római katolikus --- --- --- ---	38.7 ⁰ / ₀	38.4 ⁰ / ₀
Görög " --- --- --- ---	2.1 "	2.2 "
" keleti --- --- --- ---	2.8 "	2.6 "
Ágostai --- --- --- ---	10.1 "	10.5 "
Helvét --- --- --- ---	14.1 "	13.6 "
Unitárius --- --- --- ---	2.0 "	1.9 "
Zsidó --- --- --- ---	32.0 "	30.8 "

1. A budapesti egyetemen szabályszerű vizsgálat és szigorlat volt:

	1883	1884
A vizsgálaton jelentkezők közül elfogadtatott --- --- --- ---	1,296 = 59.25 ⁰ / ₀	1,173 = 66.1 ⁰ / ₀
A szigorlatokon jelentkezők közül elfogadtatott --- ---	1,297 = 69.78 "	1,351 = 64.1 "
A jog- és államtud. karnál volt I. alapvizsgálat --- --- ---	448 —	377 —
Képesítettett --- --- --- ---	310 = 69.2 "	113 = 30.0 "
A jog- és államtud. karnál volt II. alapvizsgálat --- --- ---	472 —	363 —
Képesítettett --- --- --- ---	284 = 60.10 "	193 = 53.2 "
A jog- és államtud. karnál volt jogtudom. államvizsg. --- ---	31 —	36 —
Képesítettett --- --- --- ---	19 = 61.3 "	19 = 52.9 "
A jog- és államtud. karnál volt államtud. államvizsg. --- ---	36 —	34 —
Képesítettett --- --- --- ---	29 = 80.6 "	18 = 52.9 "
Az orvosi karnál elővizsga volt Elfogadtatott --- --- --- ---	743 —	652 —
	668 = 89.90 "	566 = 86.8 "
Szigorlat volt a jog- és állam- tudományi karnál --- --- ---	908 —	1,057 —
Elfogadtatott --- --- --- ---	625 = 68.0 "	676 = 63.9 "
Szigorlat volt az orvosi karnál Elfogadtatott --- --- --- ---	656 —	718 —
	392 = 59.7 "	414 = 57.6 "
Összesen --- --- --- ---	4,047 —	3,882 —
Ezek között szigorlat --- ---	1,860 —	2,108 —

A tudori avatások eredménye a következő:

	1883	1884
Hittudományi tudorrá avattatott --- --- ---	1	7
Jog- és államtudományi tudorrá avattatott ---	4	3
Jogtudományi tudorrá avattatott --- --- ---	151	195
Államtudományi tudorrá avattatott --- ---	14	13
Egyetemes orvosi tudorrá avattatott --- --- ---	62	90
Orvosi tudorrá avattatott --- --- --- ---	3	2
Sebésztudományi tudorrá avattatott --- --- ---	2	6
Bölcsészettudorrá avattatott --- --- --- ---	33	21
Vegyésztudorrá avattatott --- --- --- ---	1	—
Összesen	271	340

Az egyetem szükséglete tett:

	1883	1884
Személyi járandóságok --- ---	336,285 frt	360,423 frt
Dologi kiadások --- --- ---	497,178* «	200.710 «
Összesen	833,463 frt	561,133 frt

2. A *kolozsvári egyetem*. Beíratkozott hallgató volt:

	1883	1884
I. félévben --- --- --- ---	477	449
II. „ --- --- --- ---	446	441

I. félév:

	1883		1884	
	rendes	rendkívüli	rendes	rendkívüli
Jogtudományi kar --- --- ---	221	13	214	13
Orvostudományi kar --- ---	107	1**	103	1†
Bölcsészeti kar --- --- ---	65	1	61	2
Mathematikai természettud. kar	26	7	23	9††

II. félév:

	rendes	rendkívüli	rendes	rendkívüli
Jogtudományi kar --- --- ---	216	8	210	11
Orvostudományi kar --- --- ---	103	1	101	9†
Orvostudományi kar --- --- ---	57	1	58	—
Mathematikai természettud. kar	24	3***	23	9††

* Rendkívüli kiadásokkal együtt.

** és 23 gyógyszerész.

*** és 10, illetőleg 11 gyógyszerész.

† és 8 gyógyszerész.

†† és 15 gyógyszerész.

A fenntartási költségek tettek:

1883	---	---	---	---	---	---	---	---	---	263,121	frtot
1884	---	---	---	---	---	---	---	---	---	199,307	"

1884-ben esik:

Személyi járandóságok	---	---	---	---	---	---	---	---	---	156,708	frt
Dologi kiadások	---	---	---	---	---	---	---	---	---	42,599	"

Szülésznőket képző bába-tanfolyamok. Szülésznői tanfolyam tartatott:

	1883	1884
Budapest	2	2
Kolozsvár	2	1
Pozsony	2	2
Nagyvárad	2	2
Szeged	1	2
Nagy-Szeben	—	1

	1883	1884
Összesen beiratkozott	381	418
Oklevelet nyert	365 = 95. ₃ %	399 = 95. ₄ %

3. *József-műegyetem.* A hallgatókról következő adatok nyújtának felvilágosítást:

					1883	1884
Az építészeti osztályban	I. félév	---	---	---	49	50
"	II. "	---	---	---	47	44
Mérnöki	I. "	---	---	---	366	385
"	II. "	---	---	---	332	333
Gépész-mérnöki	I. "	---	---	---	153	154
"	II. "	---	---	---	134	134
Vegyészi	I. "	---	---	---	24	22
"	II. "	---	---	---	21	21
Egyetemes	I. "	---	---	---	13	12
"	II. "	---	---	---	9	10
Rendkívüli	I. "	---	---	---	40	42
"	II. "	---	---	---	28	23

					1883	1884
Összesen volt	I. félévben	---	---	---	645	662 hallgató
"	II. "	---	---	---	571	564 "

LXXVIII.

Az egyetemek külföldön.

Ausztriában volt az egyetemi hallgatók (1884. téli félév) száma :

Bécs	5,000
Grác	965
Innsbruck	686
Prága (német)	1,695
„ (cseh)	1,055
Lemberg	985
Krakkó	811
Czernovicz	270

Karok szerint volt :

Hittani hallgató	1,216
Jog- és államtud. hallgató	5,383
Orvosi hallgató	2,930
Bölcsészeti hallgató	1,938
Összesen	11,467

A többi államokban pedig tett a legújabb adatok szerint (1883—84.) az egyetemi hallgatók száma :

Németország	25,964	Belgium	4,291
Nagybritannia (egyetemek és kollegek)	23,823	Németalföld	1,538
Spanyolország	15,732	Svájc *	1,654
Franciaország	14,085	Svédország	3,380
Olaszország	12,191	Norvégia	840
Oroszország	10,700	Dánia	1,261
		Portugália	900

Legnagyobb hallgatóságnak örvendtek a következő egyetemek (1883—84) :

Páris	8,307	Oxford	3,119
Bécs	5,000	Cambridge	2,900
Berlin	4,154	Athen	2,611
Lipce	3,160	München	2,511
Nápoly	3,414	Prága	2,750
Budapest	3,342		

* A Lausanne-i és Neufchateli «académies» nélkül.

LXXIX.

Kereskedelmi tanintézetek.

1884-ben összesen 15 kereskedelmi középiskola állott fenn. A tanulók száma ez intézetekben volt:

Budapesti keresk. akadémián	558
" magán iskola	131
" " "	18
Kolozsvár	110
Debreczen	89
Temesvár	67
Ujvidék (áll.)	66
N.-Kanizsa	62
Baja	55
Ujvidék (társ.)	54
Fiume	52
Székes-Fehérvár	36
Brassó	31
Pécs	23
Zala-Egerszeg	6
Összesen	1358

LXXX.

A művészetekkel foglalkozó tanintézetek.

A művészettel foglalkozó tanintézeteink működését a következő adatok mutatják:

1. *Az országos mintarajztanoda és rajztanár-képezde:*
Ezen intézet növendékeinek száma tett:

	1883	1884
Téli félév	109	110
Nyári félév	97	98

2. *A m. kir. iparművészeti iskola.* Ez intézet még folytonos fejlődésben van. A növendékek száma:

	1883	1884
Téli félév	46	66
Nyári félév	35	60

3. *A festészeti mesteriskola.* Ez intézet 1883. év végén nyílt meg, azonban mindjárt az első évben életrevalóságának több jelét adta. A növendékek száma volt 1884-ben: 11.

4. *Az országos zeneakadémia.* A növendékek száma tett:

	1883	1884
Ujból felvéve fi-növendék --- ---	19	16
„ „ nő „ --- ---	46	21
Összesen az év végén --- ---	134	108

5. *Az országos színésziskola.* Növendék volt:

	1883	1884
Drámai --- --- --- ---	26	28
Operai --- --- --- ---	9	4
Összesen --- --- --- ---	35	32

LXXXI.

Emberbaráti intézetek és kisdedóvodák.

Emberbaráti intézeteink egynémelyikéről a következő adatokat közölhetjük:

	El volt helyezve					
	1883	1883	1883	1884	1884	1884
	fiu	leány	összesen	fiu	leány	összesen
Árva- és szeretetházakban ---	—	—	—	1053	937	1990
A siketnémák váci intézetében --- --- --- ---	59	34	93	—	—	93
Az izr. siketnémák budapesti intézetében --- --- --- ---	32	28	60	—	—	75
A vakok országos intézetében --- --- --- ---	67	19	86	68	21	89
A hülyék budapesti magánintézetében --- --- --- ---	—	—	18	20	5	25

A kisdedóvodák száma tett 1884-ben 364. Az óvodákban el volt helyezve 17,766 fiú, 19,176 leány, összesen 36,972. A kisdedek nevelésével összesen 532 egyén foglalkozott, ezek között 313 képesített. A kisdedóvó-intézetek összes fentartási költsége 290,851 frtot tett.

Kisdédóvó képzőintézet 1884-ben kettő állott fenn: 1. az országos kisdédóvó-egyesületé és 2. a központi Fröbel-nőegylet, összesen 102 növendék taníttatott és 48 képesített. Az intézetek fentartására fordított 35,050 frt.

LXXXII.

Az ösztöndíjak.

Azon eszközök közé, melyekkel jeles és törekvő erőket a különböző életpályáknak megnyerhetni, különösen pedig azok közül, kik a hosszabb tanulás által igényelt nagyobb anyagi áldozatra nem képesek, tartoznak az ösztöndíjak. A magyar tanuló ifjúság bőven élvezi nagylelkű adományozók jótéteményeit. Érdekesnek tartjuk erről némi tájékoztatást nyújtani. Az ösztöndíjügy állapota az 1883-diki tanévben a következő volt:

1. Felsőbb tanintézetek.

a) Világi intézetek.

	Téli félév		Nyári félév		Összesen
	ösztöndíjas	ösztöndíjak értéke	ösztöndíjas	ösztöndíjak értéke	az ösztöndíjak értéke
Budapesti tud. egyetem	236	43.790.—	264	49.672.—	93.462.—
Kolozsvári „ „	103	10.555.—	127	13.869.—	24.424.—
József-műegyetem ---	61	7.620.50*	60	7.500.—	15.120.50
Kir. jogakadémiák ---	54	6.358.10	57	6.949.10	13.307.20
Egyéb jogtani intézetek	78	1.406.95	90	1.523.84	2.931.84
Összesen ---	532	69.731.60	598	79.513.94	149.245.54

b) Hittani intézetek.

Hittani intézetek	---	---	---	---	483	16.652.95
-------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----------

2. Középtanodák.

	Ösztöndíjas	Az ösztöndíjak értéke
Gymnasiumok ---	2345	155.190.—
Realiskolák ---	150	17.129.—
Összesen ---	2495	172.319.—

* és 25 darab arany.

A gymnáziumok közül jelentékeny ösztöndíjak felett rendelkeznek: Budapest II. ker. kir. gymn. 5,105 frt, Kolozsvári kegyesrendű gymn. 7,639 frt, a Nagyszombati rom. kath. gymn. 12,986 frt, nyitrai kegyesr. gymn. 5,228 frt, komáromi benczés gymn. 5,050 frt.

3. Szakiskolák.

	Ösztöndíjas	Az ösztöndíjak értéke
Gazdasági intézetek ---	304	45,694.—
Ipariskolák. ---	140	12,065.80
Kereskedelmi iskolák ---	22	2,592.—
Művészeti iskolák ---	26	7,300.—
Honvédségi iskolák ---	—	—
Szakképző intézetek ---	116	8,105.—
Összesen ---	608	75,756.80

E szerint volt:

	Ösztöndíjas	Az ösztöndíjak értéke
Főiskolákon:		
a) világi ---	565 *	149,245.54
b) hittani ---	483	16,652.95
Középtanodák ---	2495	172,319.—
Szakiskolák ---	608	75,756.80
Összesen ---	4151	413,974.29

Leggazdagabban van a budapesti egyetem és itt ismét a jog- és államtudományi kar ösztöndíjakkal ellátva. A főiskolák összes ösztöndíjainak ugyanis 62%-a a budapesti egyetemé; a budapesti egyetem ösztöndíjainak pedig 52%-a fölött rendelkezik a jog- és államtudományi kar. Igen szegényesen vannak nálunk különösen a reáliskolák ösztöndíjakkal ellátva, a mi a gyakorlati életpályák iránti eddigi csekély érdeklődést mutatja. Legjobban látjuk ezt a következő adatokból. Egy-egy tanintézetnek volt rendelkezésére:

Egyetemek ---	8313 frt
Jogakademiák ---	1249 „
Hittani intézetek ---	340 „

* Átlag.

Gymnasiumok	---	---	---	---	---	1027	frt
Reáliskolák	---	---	---	---	---	612	«
Szakiskolák	---	---	---	---	---	789	«

A szakiskolák közül azonban szintén csak a gazdasági intézetek vannak jobban ellátva; ha azoktól eltekintünk, a szakiskolákra egyenként csak 406 frt jut.

LXXXIII.

Az iskolai takarékpénztárak.

Ezen intézmény hazánkban következő fejlődést mutat.
Volt:

	Helység- ben	Iskolá- ban	Kezelő tanító	Betevő tanuló	Betét frt
1876	13	15	32	2621	13,337
1877	17	20	95	2010	18,884
1878	30	36	105	3682	30,416
1879	35	50	93	2865	33,650
1880	96	141	222	7333	54,647
1881	178	240	451	14,984	71,817
1882	256	365	565	16,273	114,734
1883	314	438	697	21,992	131,580
1884	317	458	758	24,085	151,451
1885	334	517*	775	23,494	152,474

LXXXIV.

Az ipari oktatás.

Budapesti középipartanoda. Az utolsó évben már hat szakosztály, t. i. építészeti, gépészeti, két vegyészeti, fém- és faipari állott működésben.

A tanulók száma örvendetes szaporodást mutat ki:

1879—80	---	---	---	---	---	20	tanuló
1884—85	---	---	---	---	---	139	«

* 174 bejelentett iskolából nem jött kimutatás.

és pedig:

I. évfolyam	---	---	---	---	---	66
II. évfolyam:	építészeti szakosztály	---	---	---	---	7
	gépészeti	"	---	---	---	25
	vegyészeti	"	---	---	---	2
	fémvasipari	"	---	---	---	5
	faipar	"	---	---	---	5
III. évfolyam:	építészeti	"	---	---	---	11
	gépészeti	"	---	---	---	7
	vegyészeti	"	---	---	---	6
	fémvasipari	"	---	---	---	2
	faipari	"	---	---	---	3

Azonkívül tartattak még következő tanfolyamok: építőiparosok téli tanfolyama, a gőzgépkezelők és gőzkazánfűtők esti tanfolyama, a talapzatos gőzgépkezelők tanfolyama, a gőzmozdony- és cséplőgépkezelők tanfolyama.

Tanműhelyek. A közoktatási miniszter legújabb jelentése összesen 56 tanműhelyről tesz jelentést. Ezen létszámban azok, melyek legújabban szerveztettek és pedig valamely felsőbb nép- avagy polgári iskolával kapcsolatban vannak, nincsenek befoglalva. Ezen tanműhelyek közül 8 foglalkozik a len és kender feldolgozásával, 6 szalma, káka stb. feldolgozásával, 13 a fa feldolgozásával, 2 vasiparral, 2 csipkeiparral, 2 gyermekjáték-készítéssel, 1 agyag-, porcellániparral és 21 női kézimunkák tanításával. Azonkívül tanítatják a háziipar egyik-másik ága 869 népiskolában.

3. *A technologiai muzeum.* Ezen intézet is az utolsó évben fokozottabb működést tüntet fel. Előadás összesen 36 tartatott. Ezekre állandó igazolványt nyert: 146 asztalos, 9 kocsigyártó, 5 ács, 4 esztergályos, 2 kádár, 150 építő- és géplakatos, 24 bádogos, 19 szer- és kazánkovács, 6 rézműves, összesen 363. A szakrajzgyakorlatra a nagy számmal jelentkező iparossegédek közül felvétellett 25 asztalos, 22 lakatos, 3 bádogossegéd, összesen 50. Az előkészítő rajztanfolyamra felvétellett összesen 38. Az intézet gyűjteményeit 1884. szeptember 1-től 1885. szeptember végéig 60,397 személy látogatta.

4. *Az ipari tanítókat és tanítónőket képező intézetek* 1884-ben két ily intézet állott fenn: a budapesti I. kerületi állami tanítóképző-intézettel kapcsolatos férfi, és a VIII. kerületben az országos nőipar-egyesület szakiskolájával kapcsolatos nőtanítókat képző magánintézet. Az első intézetnek 1883—84-ben 20 növendéke volt; ezek közül 9 nyert oklevelet; a második intézetben pedig 1883—84-ben 18 növendék volt és 15 nyert oklevelet.

5. *Az iparos tanulók tanfolyamai.* Ezen sokáig elhanyagolt ügy is újabban kedvező fejlődést vesz. 1885-ben 220 községben 33,659 iparos tanuló járt tanoncziskolába.

LXXXV.

A hírlapok.*

Hazánkban 1886 elején összesen 758 hírlap és folyóirat jelent meg: 1884-hez képest tehát jelentékeny szaporodás mutatkozik, minthogy ez év elején csak 708 jelent meg.

Nyelv szerint van e lapok között:

Magyar	516
Német	160
Szláv	45
Román	27
Olasz	7
Franczia	2
Héber	1

Különösen a magyar hírlapirodalom mutat nagyszerű fejlődést, mint ezt a következő számokból láthatni. Magyar lap megjelent:

1830	10	1868 elején	140
1847	33	1871	164
1848	86	1881	356
1850 elején	9	1884	482
1861	52	1885	494
1867	80	1886	516

* SZINNYEY JÓZSEF adatai alapján.

Tartalom szerint van a magyar lapok között:

Politikai napilap	20
„ hetilap	31
Vegyes tartalmú képes lap	3
Egyházi és iskolai lap	42
Szépirodalmi és vegyes tartalmú lap	19
Humorisztikus lap	13
Szaklap	97
Vidéki lap (nem politikai)	121
Hirdetési lap	7
Folyóirat	134
Vegyes melléklet	29

A megjelenési helyre nézve a magyar lapok közül 231 jelenik meg a fővárosban, 282 a vidéken és 3 külföldön. Majdnem minden városnak van egy magyar lapja. Kivételt tesznek a jelentékenyebb városok közül csak Erdélyben a német lakosságu városok Nagy-Szeben, Medgyes, Segesvár, továbbá Versecz, Fehértemplom, Lőcse stb.

LXXXVI.

Magyarország köz- és magánkönyvtárai.

Valamely állam szellemi kulturájának egyik mozzanatát kétségtelenül a könyvtárak képezvén, üdvözlünk kell az orsz. statisztikai hivatal kezdeményezését, mely hazánk könyvtárainak statisztikáját óhajtja összeállítani. A hivatalhoz 1885 október végéig beérkezett adatok alapján a következő kimutatás készült:

	Könyvtárak s z á m a	Könyvek	Átlag
Nyilvános könyvtárak	36	1.086,458	30,179
Hatósági könyvtárak	66	181,405	2,748
Felsőbb tanintézeti könyvtárak	43	402,194	9,353
Szakiskolai könyvtárak	31	80,056	2,582
Középiskolai könyvtárak	259	981,489	3,789
Népoktatási tanintézeti könyvtárak	204	225,757	1,106
Római kath. egyházmegyei könyvtárak	110	537,301	4,884
Átvitel	749	3.494,660	

	Könyvtárak s z á m a	Könyvek s z á m a	Átlag
Áthozatal	749	3.494,660	
Görög keleti és görög n. e. egyházmegyei könyvtárak --- --- --- ---	18	59,955	3,330
Római kath. szerzetesi könyvtárak ---	149	720,826	4,838
Protestáns egyházi könyvtárak ---	37	84,057	2,271
Budapesti egyleti és társulati könyvtárak	20	80,183	4,009
Vidéki egyleti és társulati könyvtárak ---	310	313,171	1,010
Kölcsön-könyvtárak --- --- --- ---	74	407,877	5,512
Összesen közkönyvtárak ---	1,357	5.160,729	3,803
Magán-könyvtárak --- --- --- ---	913	2.167,469	2,374
Főösszeg ---	2,270	7.328,198	3,228

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS.

LXXXVII.

A bíróságok tevékenysége.

A magyarországi I., II. és III. folyamodású kir. bíróságok által elintéztetett:

	Polgári *	1882		Birói**	Fegy.
		Telekkönyvi	Büntető		
		b e a d v á n y o k			
A magyar kir. kuria ---	11,536	—	14,836	—	439
A budapesti kir. ítélőtábla	64,169	—	68,736	183	843
A m.-vásárhelyi kir. ítélőt.	9,868	—	8,220	56	284
Az I. f. kir. törvényszékek	618,907	649,109	392,347	—	2,738
A kir. járásbíróságok ---	1.647,293	627,787	978,724	—	—
Összesen 1882 :	2.351,773	1.276,896	1.462,863	239	4,304
1881 :	2.375,044	1.316,173	1.294,270	203	4,746
1880 :	2.577,124	1.303,384	1.168,148	195	5,287

	Polgári *	1883		Birói**	Fegy.
		Telekkönyvi	Büntető		
A magyar kir. kuria ---	10,445	—	16,126	—	527
A budapesti kir. ítélőtábla	60,815	—	53,830	176	857
A m.-vásárhelyi kir. ítélőt.	8,997	—	6,490	49	307
Az I. f. kir. törvényszékek	625,180	612,440	389,777	—	2,070
A kir. járásbíróságok ---	1.602,374	664,274	999,099	—	—
Összesen	2.307,811	1.276,714	1.465,322	225	3,761

Ezen adatok mutatják a polgári beadványok számának csökkenését, a büntető beadványok számának emelkedését, a mennyiben a fentiek szerint volt :

	Polgári	Büntető
1880 --- --- ---	2.577,124	1.168,148
1881 --- --- ---	2.375,044	1.294,270
1882 --- --- ---	2.351,773	1.462,863
1883 --- --- ---	2.307,811	1.465,322

* Urbéri, váltó, kereskedelmi és bánya (II. és III. bíróságoknál telekkönyvi is).

** Gyakorlati és telekkönyvi vizsgálatot tárgyazó.

1880-hoz képest e szerint a polgári beadványok száma 269,213-al csökkent, a büntető beadványoké pedig 297,174-el emelkedett.

Érdekesek továbbá a következő adatok, melyek a kuria tevékenységére vonatkoznak. A kuriánál elintéztetett:

	Polgári beadvány	Büntető
1880	41,903	8,386
1881	36,345	13,442
1882	11,536	14,836
1883	10,445	16,126

A polgári ügyek száma mintegy negyedére csökkent, a büntető ügyeké kétszeresére emelkedett.

LXXXVIII.

A bűnügy.

Büntető igazságszolgáltatásunk menetét és eredményeit a következő adatok mutatják:

A) Büntettek és vétségek.

1. Feljelentések.

	1882	1883
Elsőfolyamodású kir. törvényszékek	55,218	53,444
Kir. járásbiróságok	163,169	162,969

2. Perbefogások száma.

	1882	1883
Elsőfolyamodású kir. törvényszékek	33,515	29,308
Kir. járásbiróságok	168,096	167,376

3. Vizsgálati fogságban tartott személyek.

	1882	1883
Elsőfolyamodású kir. törvényszékek	21,045	20,249
Kir. járásbiróságok	5,860	5,349

4. A vizsgálati fogság megszűnt.

	1882	1883
1— 8 nap után	9,390	9,385
8—30 „ „	5,690	5,410
1— 3 hó „	4,333	4,209
3— 6 „ „	2,205	2,012
6—12 „ „	1,451	1,361

5. Elítéltek száma.

	1882	1883
Elsőfolyamodású kir. törvényszékek	20,491	18,386
Kir. járásbiróságok	54,994	50,821

6. A vád alól felmentettek száma.

	1882	1883
Elsőfolyamodású kir. törvényszékek	8,241	7,738
Kir. járásbiróságok	42,184	42,868

B) Büntetések.

	1883 törvényszék	jbiróság
Halálbüntetésre	0. ¹⁴	—
Életfogytiglani fegyházra	0. ²³	—
10—15 évig tartó fegyházra	0. ⁶⁵	—
„ „ „ államfogházra	—	—
5—10 „ „ fegyházra	2. ²⁴	—
„ „ „ államfogházra	—	—
„ „ „ börtönre	0. ²³	—
„ „ „ fogházra	0. ⁰¹	—
2—5 „ „ fegyházra	11. ⁴⁸	—
„ „ „ államfogházra	—	—
„ „ „ börtönre	3. ⁸⁸	—
„ „ „ fogházra	0. ¹¹	—
1—2 „ „ államfogházra	0. ⁰¹	—
„ „ „ börtönre	9. ⁶²	—
„ „ „ fogházra	1. ⁰¹	—
6 hótól 1 évig tartó államfogházra	0. ⁰²	—
„ „ „ börtönre	25. ⁴⁸	—
„ „ „ fogházra	3. ⁸⁶	0. ⁰¹
1—6 hóig tartó államfogházra	0. ⁰²	—
„ „ „ fogházra	23. ⁰⁴	7. ⁰⁴
14 naptól 1 hóig tartó államfogházra	0. ⁰⁴	—
„ „ „ fogházra	7. ⁰⁷	15. ⁴⁴
1—14 napig tartó államfogházra	0. ¹²	—
„ „ „ fogházra	8. ⁹⁸	43. ⁰¹

	1883	
	törvényszék	jbiróság
1000 frttól 4000 frtig terjedő pénzbüntetéssel...	0. ₀₁	0. ₀₂
100 " 1000 " " "	0. ₁₄	0. ₁₄
100 frton alóli pénzbüntetéssel --- --- ---	1. ₆₁	33. ₇₄
Mellékbüntetésül megbüntetésre --- --- ---	18. ₂₁	33. ₁₈
Politikai jogok gyakorlásától való felfüggesztésre	31. ₇₀	2. ₂₄
Hivatalvesztésre --- --- --- --- ---	32. ₀₀	0. ₈₇
Hivatás vagy foglalkozástól való eltiltásra ---	0. ₀₇	0. ₀₂
Az országból való kiutasításra --- --- ---	0. ₁₇	0. ₀₂
Sajtó útján elkövetett bűncselekmény elítélése	0. ₀₁	—

7. Az elítéltek személyi viszonyai.

a) Nem szerint volt :

	1882		1883	
	törvényszék	jbiróság	törvényszék	jbiróság
Férfi --- --- --- --- ---	87. ₉₉	76. ₅₄	89. ₀₅	76. ₂₃
Nő --- --- --- --- ---	12. ₀₁	23. ₄₆	10. ₉₅	23. ₇₇

b) Kor szerint volt :

	1882				1883			
	törvényszék		járásbiróság		törvényszék		járásbiróság	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
16 éven alul --- ---	1. ₄₂	1. ₉₁	1. ₃₁	0. ₉₀	1. ₈₂	2. ₃₃	1. ₀₉	0. ₉₁
16—20 éves --- ---	13. ₃₂	15. ₃₃	9. ₆₂	8. ₇₀	13. ₃₃	15. ₄₅	9. ₇₁	8. ₃₇
21—30 " --- ---	44. ₀₀	38. ₃₀	43. ₆₆	40. ₂₀	43. ₅₆	36. ₂₇	43. ₁₉	40. ₉₄
31—40 " --- ---	21. ₇₈	21. ₃₈	24. ₀₂	27. ₃₉	22. ₆₅	23. ₂₅	24. ₃₉	27. ₀₄
41—50 " --- ---	12. ₇₉	14. ₅₁	14. ₀₁	15. ₁₈	12. ₀₄	14. ₅₆	14. ₀₈	15. ₄₁
51—60 " --- ---	4. ₇₉	5. ₈₅	5. ₆₄	5. ₈₄	4. ₇₉	5. ₆₆	5. ₆₁	5. ₄₅
60-on felül --- ---	1. ₉₀	2. ₇₂	1. ₇₄	1. ₇₉	1. ₈₁	2. ₄₈	1. ₉₃	1. ₈₈

c) Családi állapot szerint volt :

	1882				1883			
	törvényszék		járásbiróság		törvényszék		járásbiróság	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Nőtlen vagy hajadon ---	43. ₉₁	35. ₂₈	34. ₀₆	17. ₇₂	45. ₃₂	38. ₀₅	33. ₆₆	17. ₉₈
Nős vagy férjes ---	53. ₀₂	47. ₈₉	60. ₇₈	67. ₂₃	51. ₈₉	47. ₂₄	61. ₁₇	67. ₂₆
Törvényesen elvált ---	0. ₁₆	0. ₅₃	0. ₅₁	1. ₁₇	0. ₁₁	0. ₅₀	0. ₆₈	1. ₂₇
Özvegy --- ---	2. ₉₁	16. ₃₀	4. ₆₅	13. ₈₈	2. ₆₈	14. ₂₁	4. ₄₉	13. ₄₉
Gyermekekkel biró ---	46. ₁₉	53. ₂₉	57. ₉₂	68. ₀₀	45. ₀₇	53. ₃₀	58. ₀₉	68. ₄₂
Gyermektelen --- ---	53. ₈₁	46. ₇₁	42. ₀₈	32. ₀₀	54. ₉₃	46. ₇₀	41. ₉₁	31. ₅₈

d) Hitfelekezet szerint volt :

	1882		1883	
	törvényszék	jbiróság	törvényszék	jbiróság
Római katolikus --- --- ---	46. ¹⁵	41. ⁵²	46. ¹⁷	41. ²⁶
Görög " --- --- ---	10. ⁶⁸	12. ⁴¹	11. ⁹⁶	12. ²²
" keleti --- --- ---	16. ³³	18. ²¹	16. ³⁸	19. ¹²
Ágostai --- --- ---	6. ⁴³	8. ²⁴	5. ⁹⁵	7. ⁷³
Helvét --- --- ---	15. ⁴⁰	14. ⁸⁶	14. ²¹	14. ⁵⁸
Unitárius --- --- ---	0. ⁶⁴	0. ⁷⁴	0. ⁶¹	0. ⁶³
Zsidó --- --- ---	4. ³⁴	3. ⁹⁸	4. ⁶⁹	4. ³⁹
Egyéb --- --- ---	0. ⁰³	0. ⁰⁴	0. ⁰³	0. ⁰⁷

e) Anyanyelv szerint volt :

	1882		1883	
	törvényszék	jbiróság	törvényszék	jbiróság
Magyar --- --- ---	53. ⁵⁷	46. ⁴⁷	53. ¹²	48. ¹⁷
Német --- --- ---	8. ⁷⁶	9. ⁹¹	8. ⁴³	9. ⁷⁷
Tót --- --- ---	11. ⁶⁸	12. ⁹⁸	10. ⁹⁰	11. ⁵²
Román --- --- ---	18. ⁵³	23. ⁰⁸	20. ²⁵	22. ⁹⁰
Orosz (ruthén) --- --- ---	1. ²⁶	1. ⁵³	2. ¹⁴	1. ⁶³
Horvát --- --- ---	0. ⁹¹	1. ²⁶	0. ⁴⁷	1. ⁰⁰
Vend --- --- ---	0. ²⁰	0. ³⁹	0. ¹⁹	0. ³⁰
Örmény --- --- ---	0. ⁰¹	0. ⁰⁶	0. ⁰⁴	0. ⁰⁴
Szerb --- --- ---	4. ⁵⁷	3. ⁸⁷	3. ⁸²	4. ²⁰
Egyéb --- --- ---	0. ⁵¹	0. ⁴⁵	0. ⁶⁴	0. ⁴⁷

f) Foglalkozás szerint volt :

	1882		1883	
	törvényszék	jbiróság	törvényszék	jbiróság
Értelmiségi kereset --- --- ---	0. ⁵¹	0. ⁴³	0. ⁶¹	0. ⁴⁴
Köztisztviselő --- --- ---	1. ²⁹	0. ²⁷	1. ²²	0. ²⁵
Földművelő: birtokos, haszon- bérlő, tiszt --- --- ---	19. ³³	31. ⁸⁵	17. ⁴⁷	30. ³³
évi szolga --- --- ---	9. ⁹⁶	8. ⁹⁸	10. ⁰⁰	9. ⁰⁵
napzámos --- --- ---	25. ⁵⁴	24. ⁵⁹	23. ⁰⁴	23. ⁹³
Bányászat és ipari vállalkozó és hivatalnok --- --- ---	3. ⁶⁸	3. ⁵⁹	3. ⁶⁹	3. ⁵³
segéd vagy évi munkás ---	5. ⁵⁶	3. ⁴³	5. ⁹³	3. ⁵³
napzámos --- --- ---	1. ⁴⁷	2. ¹⁸	1. ⁴⁷	1. ⁹⁸
Kereskedelmi vállalkozó és hi- vatalnok --- --- ---	1. ⁵⁴	1. ³⁴	1. ⁶⁵	1. ⁴³
segéd vagy évi munkás ---	1. ¹⁶	1. ²³	1. ⁵⁵	1. ³⁹
napzámos --- --- ---	0. ⁷⁸	1. ³³	0. ⁸¹	1. ³⁹
Jövedelméből élő --- --- ---	0. ⁴³	1. ⁵⁰	1. ¹¹	1. ⁹⁹

	1883		1883	
	törvényszék	írárság	törvényszék	írárság
Alamizsnából élő --- ---	0. ₂₆	0. ₄₈	0. ₃₇	0. ₄₀
Házi cseléd --- ---	7. ₇₃	4. ₀₁	7. ₉₂	4. ₄₂
Napszámos --- ---	13. ₁₅	9. ₁₂	16. ₂₅	10. ₅₉
Egyéb és foglalkozás nélküli	7. ₆₁	5. ₆₇	6. ₈₁	5. ₃₅

g) Műveltségi fok :

	1883		1883	
	törvényszék	írárság	törvényszék	írárság
Olvasni, írni nem tudó --- ---	57. ₂₉	55. ₉₂	56. ₆₄	56. ₀₇
Csak olvasni tudó --- ---	3. ₆₁	5. ₉₇	2. ₉₃	5. ₀₃
Olvasni, írni tudó --- ---	38. ₁₃	36. ₄₁	39. ₃₈	37. ₂₃
Magasabb műveltségű --- ---	0. ₉₈	1. ₇₀	1. ₀₅	1. ₆₇

h) Vagyoni állapot :

	1882		1883	
	törvényszék	írárság	törvényszék	írárság
Vagyon nélküli --- ---	73. ₆₀	53. ₈₅	75. ₆₇	54. ₅₃
Kevés vagyonnal bíró --- ---	20. ₁₃	34. ₄₀	17. ₄₁	34. ₁₂
Vagyonos --- ---	6. ₂₇	11. ₇₅	6. ₉₂	11. ₃₅

i) Honosság :

	1882		1883	
	törvényszék	írárság	törvényszék	írárság
Magyar --- ---	99. ₀₈	99. ₂₆	99. ₉₃	99. ₄₃
Oszták --- ---	0. ₆₆	0. ₆₁	0. ₀₇	0. ₅₇
Egyéb külföldi --- ---	0. ₂₆	0. ₇₃		

k) Előélet :

	1882				1883			
	törvényszék férfi	nő	járásbíró férfi	nő	törvényszék férfi	nő	járásbíró férfi	nő
Még soha sem büntetve	73. ₈₈	78. ₇₈	80. ₁₈	85. ₆₁	75. ₂₂	78. ₄₄	79. ₁₉	83. ₉₂
Hasonnemű büntetett v. vétség miatt büntetve	14. ₉₁	14. ₆₃	10. ₁₄	8. ₆₆	14. ₀₄	15. ₇₅	10. ₆₁	9. ₇₀
Külön büntetett v. vétség miatt büntetve ---	11. ₂₁	6. ₅₉	9. ₇₀	5. ₇₃	10. ₇₄	5. ₈₁	10. ₂₀	6. ₃₈

8. Az elítéltek az egyes büntettek és vétségek* szerint.

	1882	1883
Összesen --- ---	20,491	18,385

* A járásbírók részletes kimutatásait itt mellőzzük, mivel az esetek túlnyomó nagy része néhány kategóriára (lopás, könnyű testi sértés, rágalmozás stb) esik.

Ebből:

	1882	1883
Felségsértés a király, kir. ház tagjainak bántalmazása s a király megsértése --- --- ---	9	11
Hütlenség --- --- --- --- --- --- ---	5	3
Lázadás --- --- --- --- --- --- ---	—	6
Hatóságok elleni erőszak --- --- --- --- ---	1182	1135
Az alkotmány, törvény, hatóság stb. ellenében izgatás --- --- --- --- --- --- ---	30	9
Magánosok elleni erőszak --- --- --- --- ---	276	328
A polgárok választási joga ellen elkövetett vétségek	76	1
Vallás és szabadgyakorlása " " "	70	79
Személyes szabadság, házi jog, titok megsértése	257	243
A titok tiltott felfedezése --- --- --- --- ---	—	—
Pénzhamisítás stb. --- --- --- --- --- ---	32	75
Hamis tanuzás, eskü, vád --- --- --- --- ---	148	130
Szemérem ellen --- --- --- --- --- --- ---	132	121
Kettős házasság --- --- --- --- --- --- ---	11	13
Családi állás ellen --- --- --- --- --- ---	15	17
Rágalmazás és becsületsértés --- --- --- --- ---	230	252
Az ember élete ellen --- --- --- --- --- ---	764	734
Párviadal --- --- --- --- --- --- ---	11	31
Testi sértés --- --- --- --- --- --- ---	4523	4349
Közegészség ellen --- --- --- --- --- ---	10	23
Vagyon ellen --- --- --- --- --- --- ---	12,113	10,329
Okirat és egyéb hamisítás --- --- --- --- ---	310	265
Hivatali és ügyvédi büntettek és vétségek ---	198	177

E szerint esik az összes elítéltekből:

	1882	1883
A vagyoni büntettekre --- --- --- --- ---	59,1 ⁰ / ₀	56,1 ⁰ / ₀ *
Az élet és egészség elleni büntettekre --- ---	25,9 "	27,9 "
Állam és közintézkedések ellen --- --- --- ---	9,7 "	9,8 "

9. Kihágások.

		1882		1883	
		törvényszék	jbiróság	törvényszék	jbiróság
Feljelentések száma	--- ---	12,577	14,210	15,714	11,754
Vádlottak	“ --- ---	14,933	19,114	17,103	16,501
Elítéltek	“ --- ---	14,466	19,141	14,133	16,787

* Az abszolút számok a következők:

	1882	1883
Vagyoni büntettek --- --- --- --- ---	12,113	10,389
Élet és egészség elleni büntettek --- ---	5,308	5,137
Állam és közintézkedések ellen --- ---	1,990	1,812

10. Sajtóvétségek.

	1882	1883
Feljelentések száma és pedig közvádló panasza folytán	15	14
" " magán panasz folytán --- --- ---	74	83
A vizsgálat elintézése végtárgyalás által --- --- ---	28	24
Vétkesnek kijelentetett --- --- --- --- --- --- ---	13	8

Közigazgatási hatóságok előtt előfordult kihágások:

	1882	1883
Feljelentések száma --- --- --- --- --- --- ---	126,278	126,353
Vádlottak " --- --- --- --- --- --- ---	174,758	170,599
Elítéltek " --- --- --- --- --- --- ---	169,845	171,069

11. Börtönügy.

	1882	1883
A fegyintézetekben és kerületi börtönökben levő fegyenczek száma az év végén --- --- --- --- ---	3598	3714
Az elsőfolyamodású kir. törvényszékek fogházaiban szabadságbüntetés végett az év végén --- --- ---	5876	7143
A kir. járásbiróságok fogházaiban szabadságbüntetés végett az év végén --- --- --- --- --- --- ---	992	1111
Az első fenyítő törvényszékek fogházaiban kihágás végett az év végén --- --- --- --- --- --- ---	105	81
A kir. járásbiróságok fogházaiban kihágás végett az év végén --- --- --- --- --- --- ---	75	59
A közigazgatási hatóságok fogházaiban kihágás végett az év végén --- --- --- --- --- --- ---	223	151

Erkölcstatisztikai szempontból kiváló érdekléssel bírnak a fegyenczekre vonatkozó adatok, annál inkább, mivel több irányban még részletesebbek azoknál, melyek a bűntettekhez vonatkoznak és így mélyebb betekintést engednek az erkölcsi élet titkaiba.

A fegyenczek személyes viszonyairól feljegyezzük a következőket:

a) Nem:

	1882	1883
Férfi --- --- --- --- --- --- ---	4429	4690
Nő --- --- --- --- --- --- ---	448	603

b) Szülőhely:

Vidék --- --- --- --- --- --- ---	3973	4302
Város --- --- --- --- --- --- ---	872	914
Külföld --- --- --- --- --- --- ---	72	77

c) Utolsó lakhely:

	1882	1883
Vidék --- --- --- --- ---	3568	3894
Város --- --- --- --- ---	1142	1202
Külföld --- --- --- --- ---	13	16
Kóbor --- --- --- --- ---	194	181

d) Születés:

	1882	1883
Törvényes --- --- --- --- ---	4804	5172
Törvénytelen --- --- --- --- ---	113	121

e) Kor:

	1882	1883
20 éven alul --- --- --- --- ---	276	288
20—30 évig --- --- --- --- ---	2152	2337
30—40 „ --- --- --- --- ---	1412	1498
40—50 „ --- --- --- --- ---	714	776
50—60 „ --- --- --- --- ---	279	295
60 éven felül --- --- --- --- ---	84	99

f) Anyanyelv:

	1882	1883
Magyar --- --- --- --- ---	2272	2417
Német --- --- --- --- ---	366	409
Tót --- --- --- --- ---	609	653
Ruthén --- --- --- --- ---	76	94
Illir (Szerb) --- --- --- --- ---	246	280
Horvát --- --- --- --- ---	59	47
Román --- --- --- --- ---	1032	1111
Más --- --- --- --- ---	257	282

g) Hitfelekezet:

	1882	1883
Római kath. --- --- --- --- ---	2301	2445
Görög „ --- --- --- --- ---	589	684
„ keleti --- --- --- --- ---	900	934
Ágostai --- --- --- --- ---	215	245
Helvét --- --- --- --- ---	729	779
Unitarius --- --- --- --- ---	27	27
Izraelita --- --- --- --- ---	153	177
Más --- --- --- --- ---	3	2

h) Családi állapot:

	1882	1883
Nőtlen --- --- --- --- ---	2396	2566
Házas --- --- --- --- ---	2085	2270
Özvegy --- --- --- --- ---	436	457
Gyermekekkel --- --- --- --- ---	1748	1903
Gyermekek nélkül --- --- --- ---	773	824
Szülei élnek --- --- --- ---	2177	2436
« nem élnek --- --- --- ---	2740	2857

i) Foglalkozás:

	1882	1883
Határozott foglalkozás nélkül ---	357	427
Napszámos, cseléd --- --- ---	2512	2809
Iparos, keresk. segéd, gyármunkás	676	732
Földművelő --- --- --- --- ---	1163	1096
Iparos, kereskedő, gyáros ---	92	96
Tudományos foglalkozás --- ---	17	16
Tisztviselő --- --- --- --- ---	34	49
Földbirtokos vagy tőkepénzes ---	11	11
Az előbbi rovatok alá nem eső nők és családtagok --- --- ---	55	57

k) Vagyoni állapot:

	1882	1883
Vagyonos --- --- --- --- ---	383	324
Némi vagyonnal --- --- --- ---	639	652
Szegény --- --- --- --- ---	3895	4317

l) Miveltség:

	1882	1883
Oktatás nélkül --- --- --- ---	2971	3212
Csak olvasni tudó --- --- ---	273	259
Olvasni, írni tudó --- --- ---	1623	1775
Magasabb műveltségű --- --- ---	50	47
Kielégítő vallási ismeretekkel bíró	1399	1632
Hiányos " " " " " " " "	3518	3661
Egy nyelv birtokában --- --- ---	3132	3393
Több " " " " " " " "	1785	1900

m) Előélet:

	1882	1883
Korábban soha nem elítélve --- --- ---	2583	2865
Kihágásért vagy vétségért már elítélve --- ---	470	511
Ugyanazon büntetért már egyszer elítélve --- ---	517	504
Különnemű büntetért már egyszer elítélve --- ---	323	259
Ugyanazon büntetért már többször elítélve --- ---	811	912
Különnemű büntetért már többször elítélve --- ---	213	242

LXXXIX.

A bűnügyi statisztika Ausztriában.

A bűnügyi statisztika főbb eredményei 1882-ről Ausztriában a következők:

A mi mindenekelőtt a *honosságot* illeti, úgy volt a büntetettek között:

A birodalmi tanácsban képviselt államok alattvalói	97.73 %
A magyar birodalom alattvalói	1.29 "
Külföldiek	0.95 "
Ismeretlen	0.03 "

Nem és kor szerint volt:

	Férfi	Nő	Összes
16 éven alól	1.95	2.81	2.08
16—20 éves	14.04	15.79	14.31
20—30 "	39.29	33.49	38.41
30—60 "	42.15	45.52	42.66
60 éven felül	2.57	2.39	2.54

Vallás szerint volt:

Katholikusoknál	1.44
Görögkeletiekénél	2.08
Protestánsoknál	1.08
Zsidóknál	1.38

Családi állapot szerint volt:

	Férfi	Nő	Összes
Nőtlen, hajadon	56.56	50.25	55.61
Nős, férjes gyermekekkel	34.14	33.65	34.06
" " gyermekek nélkül	7.11	7.20	7.12
Özvegy gyermekekkel	1.49	6.48	2.25
" gyermekek nélkül	0.70	2.42	0.96

Vagyis az illető családi állapothoz tartozók között volt büntettes:

	Férfi	Nő	Összes
Nőtlen, hajadon *	4.94	0.82	2.92
Nős, férjes	2.92	0.51	1.71
Özvegy	1.89	0.47	0.83

* A 14 éven alóliak elhagyásával.

Műveltség szerint volt :

Irni és olvasni nem tudó	---	---	---	---	---	---	47.91 ^{0/0}
“ “ “ tudó	---	---	---	---	---	---	51.85 “
Magasabb műveltségű	---	---	---	---	---	---	0.29 “

Vagyis :

Ezer irni olvasni nem tudóra	---	---	---	---	---	---	1.56 ^{0/0}
“ “ “ tudóra	---	---	---	---	---	---	1.35 “

Vagyoni viszonyok szerint volt :

Vagyontalan	---	---	---	---	---	88.63 ^{0/0}
Némi vagyonnal	---	---	---	---	---	10.99 “
Vagyonos	---	---	---	---	---	0.38 “

Foglalkozás szerint volt és pedig 1,000 az illető foglalkozáshoz tartozó között :

Földbirtokos vagy bérlő	---	---	---	---	---	1.70
Gazdatiszt	---	---	---	---	---	0.82
Egyéb alkalmazottak és munkások	---	---	---	---	---	2.60
Ipar- és kereskedelmi önálló vállalkozók	---	---	---	---	---	2.33
Magasabb alkalmazottak	---	---	---	---	---	1.38
Segédek és munkások	---	---	---	---	---	4.04
Ház- és járadéktulajdonosok	---	---	---	---	---	0.69
Nyilvános tisztviselők és tanítók	---	---	---	---	---	0.74
Orvosok	---	---	---	---	---	0.11
Ügyvédek és közjegyzők	---	---	---	---	---	0.82
Papok	---	---	---	---	---	0.16
Tudósok, írók, művészek	---	---	---	---	---	0.94
Cselédek	---	---	---	---	---	3.71
Egyéb	---	---	---	---	---	1.96
Foglalkozás nélküliek	---	---	---	---	---	0.31

Visszaesésre nézve volt :

	Férfi	Nő	Összes
Megbüntetve még nem volt	48.58	62.08	60.61
Vétség vagy kihágás miatt büntetve	25.83	16.76	24.47
Büntetett miatt egyszer büntetve	10.57	8.18	10.21
“ “ többször “	15.02	12.98	14.71

A súlyosabb büntettek esetei voltak :

Tolvajság	---	---	---	---	---	17,818
Súlyos testi sértés	---	---	---	---	---	4,595
Csalás	---	---	---	---	---	2,773
Fajtalanság stb.	---	---	---	---	---	665
Gyilkosság	---	---	---	---	---	179
Sikkasztás	---	---	---	---	---	832
Rágalmazás	---	---	---	---	---	139
Emberölés	---	---	---	---	---	261
Felségsértés	---	---	---	---	---	322 stb.

LXL.

A kereskedelmi és váltótörvényszék.

A budapesti keresk. és váltótörvényszék működését a következő adatok mutatják:

a) A törvényszéki és fegyelmi iktató-könyvbe vezetett beadványok száma.

	Múlt évről hátralékban maradt	A folyó évben érkezett	Összesen	Elintéztetett	Hátralékban maradt
1872	308	111,014	111,412	111,366	46
1873	46	164,696	164,742	162,561	2,181
1874	2,181	171,242	173,423	172,698	725
1875	125	140,105	140,230	139,341	889
1876	889	145,135	146,024	145,505	519
1877	519	108,511	109,030	108,817	213
1878	213	103,939	104,152	103,938	214
1879	214	101,489	101,703	101,453	250
1880	250	91,090	91,340	91,191	149
1881	149	82,633	82,782	82,570	212
1882	212	62,069	62,281	61,898	387
1883	387	58,638	59,025	58,625	400
1884	400	56,627	57,027	56,653	374

b) Per (kereset).

	Múlt évről folyamatban maradt	A folyó évben érkezett	Összesen	Elintéztetett ítélet- tel	vég- zéssel	egyezség által	Folya- matban maradt
1872	---	13,757	13,757	2,344	10,201	1,192	20
1873	20	22,470	22,490	3,586	16,899	1,751	854
1874	254	20,160	20,414	3,423	15,088	1,893	10

	Multi évről folyamatban maradt	A folyó évben érkezett	Összesen	Elintéztetett ítélet- tel	vég- zéssel	egyezség által	Folya- matban maradt
1875	840	16,453	17,293	2,914	11,906	1,589	884
1876	818	14,622	15,440	2,978	10,018	1,554	890
1877	890	11,853	12,743	2,592	8,976	874	371
1878	371	14,367	14,738	1,636	12,689	136	282
1879	282	13,210	13,492	1,739	11,449	113	191
1880	191	13,897	14,088	1,945	11,704	151	208
1881	190	14,330	14,520	1,788	12,406	168	158
1882	158	13,629	13,777	1,608	11,843	101	225
1883	225	13,341	13,569	1,599	11,620	96	254
1884	254	14,960	15,214	1,564	13,100	71	381

c) Végrehajtás.

	Multi évről folyamatban maradt	A folyó évben érkezett	Összesen	Elintéztetett biztosi- tással	kielégi- téssel	Folya- matban maradt
1872	—	12,976	12,976	4,631	8,344	1
1873	1	18,808	18,854	6,957	11,850	47
1874	47	20,459	20,506	6,226	14,273	7
1875	624	15,615	16,239	4,682	10,957	640
1876	592	10,240	10,832	4,223	6,407	202
1877	202	10,635	10,837	2,778	7,879	180
1878	180	12,271	12,451	3,490	8,944	17
1879	17	11,515	11,532	3,139	8,382	11
1880	11	12,238	12,249	2,978	9,263	8
1881	8	11,482	11,490	2,779	8,705	6
1882	6	11,512	11,518	2,771	8,717	30
1883	30	10,768	10,798	2,329	8,449	20

d) Cégbejegyzés.

	A folyó évben érkezett összesen	Elintéztetett egyéni társas- bejegyzés	pót-	
1872	689	232	122	135
1873	495	180	115	280
1874	406	183	68	155
1875	307	129	80	98
1876	2,699	1,951	645	105
1877	575	293	100	102
1878	446	205	85	136
1879	670	441	109	120

	A folyó évben érkezett összesen	Elintéztetett egyéni társas pót- bejegyzés		
1880	536	268	108	160
1881	469	209	117	146
1882	491	187	151	153
1883	488	218	122	148
1884	484	213	133	138

e) *Czégkitörles.*

	A folyó évben érkezett összesen	Elintéztetett egyéni társas pót- kitörles		
1872	199	31	50	117
1873	249	46	53	150
1874	252	83	67	102
1875	203	82	54	67
1876	169	85	41	45
1877	82	32	23	27
1878	142	68	36	38
1879	197	88	55	54
1880	227	85	70	72
1881	182	85	37	60
1882	183	96	37	50
1883	197	91	65	41
1884	184	91	49	44

f) *A földtehermentesítési és más hitelpapírok megsemmisítését tárgyazó ügyek.*

	A folyó évben érkezett összesen	Elintéztetett	Folyamatban maradt
1872	45	45	—
1873	40	39	1
1874	27	27	—
1875	11	11	—
1876	17	17	—
1877	18	18	—
1878	19	19	—
1879	35	35	—
1880	21	21	—
1881	37	37	—
1882	83	83	—
1883	74	74	—
1884	113	113	—

g) *A magyar földhitelintézetnek a kereskedelmi és váltótörvény-
székhez utasított ügyei.*

	A folyó évben rkezett és elintéztetett összesen						
1872	---	---	---	---	---	---	478
1873	---	---	---	---	---	---	516
1874	---	---	---	---	---	---	539
1875	---	---	---	---	---	---	725
1876	---	---	---	---	---	---	565
1877	---	---	---	---	---	---	927
1878	---	---	---	---	---	---	793
1879	---	---	---	---	---	---	682
1880	---	---	---	---	---	---	663
1881	---	---	---	---	---	---	407
1882	---	---	---	---	---	---	445
1883	---	---	---	---	---	---	423
1884	---	---	---	---	---	---	388

h) *Csődügy.*

						Mult évről folyamatban maradt	A folyó évben érkezett	Összesen	Elintéz- tetett	Folya- matban maradt
1872	---	---	---	---	---	184	48	332	81	151
1873		---	---	---	---	151	120	271	69	202
1874	---	---	---	---	---	202	52	254	78	176
1875		---	---	---	---	182	56	238	58	180
1876	---	---	---	---	---	180	61	241	62	179
1877		---	---	---	---	179	48	227	84	143
1878	---	---	---	---	---	143	40	183	55	128
1879		---	---	---	---	128	41	169	59	110
1880	---	---	---	---	---	110	31	141	51	90
1881		---	---	---	---	90	22	112	36	76
1882	---	---	---	---	---	76	38	114	25	89
1883		---	---	---	---	90	45	135	41	94
1884	---	---	---	---	---	89	37	126	38	88

i) *Felebbvitel, felebbezés, felfolyamodás és semmiségi panasz.*

							Felterjesz-	Leérkezett		
							tetett	helyben-	meg-	feloldó vagy
								hagyó	másító	megsemmisítő
1872	---	---	---	---	---	---	775	389	113	103
1873	---	---	---	---	---	---	998	486	112	69
1874	---	---	---	---	---	---	1333	574	242	310
1875	---	---	---	---	---	---	1298	940	167	183
1876	---	---	---	---	---	---	1425	957	209	100

						Leérkezett		
						Felterjesztett	helyben-hagyó	meg-másító feloldó vagy megsemmisítő
1877	---	---	---	---	---	1433	994	227 147
1878	---	---	---	---	---	1388	964	167 188
1879	---	---	---	---	---	1240	841	163 161
1880	---	---	---	---	---	1243	884	160 114
1881	---	---	---	---	---	1023	722	159 131
1882	---	---	---	---	---	1047	724	176 77
1883	---	---	---	---	---	988	688	183 64
1884	---	---	---	---	---	1041	666	199 67

*k) Váltókeresetek az alperesek polgári állása szerint.**

Év	Kereskedők	Földbirtokosok	Hivatalnokok	Katonák	Mások	Összesen
1878	—	—	—	—	—	12,329
1879	—	—	—	—	—	12,132
1880	3,859	993	2,497	83	5,197	12,629
1881	3,959	1,200	2,318	94	5,080	12,651
1882	4,718	2,060	1,686	130	4,208	12,802
1883	4,653	2,171	1,443	260	3,947	12,474
1884	6,140	1,468	978	75	3,169	12,979

LXLI.

A tőzsdebíróság.

A budapesti tőzsdebíróság működéséről a következő adatok nyújtanak fölvilágosítást:

						Megindított keresetek	Hozott ítéletek	Egyezsége	Végrehajtások
1871	---	---	---	---	---	708	515	193	30
1872	---	---	---	---	---	857	656	183	69
1873	---	---	---	---	---	1,154	651	503	151
1874	---	---	---	---	---	931	610	321	159
1875	---	---	---	---	---	857	469	280	101
1876	---	---	---	---	---	982	618	314	72
1877	---	---	---	---	---	1,046	632	362	73
1878	---	---	---	---	---	890	568	380	65

* E jegyzék csak 1880 óta vezetettik.

					Megindított keresetek	Hozott ítéletek	Egyezsége	Végre- hajtások
1879	---	---	---	---	794	498	263	62
1880	---	---	---	---	819	525	240	71
1881	---	---	---	---	987	662	249	49
1882	---	---	---	---	1,127	727	295	78
1883	---	---	---	---	959	672	202	89
1884	---	---	---	---	1,128	704	288	130
1885	---	---	---	---	1,040	693	257	125

VEGYESEK.

I.

Statisztikai adatok Horvátországról.

Az országos statisztikára vonatkozó közleményeink csak részben terjeszkedvén ki Horvátországra, mi igen gyakran érezhető hiányként mutatkozik különösen kül-államokkal való összehasonlításoknál, igen hasznos munkát az, melyet a horvát statisztikai hivatal főnöke a kiállítás alkalmával közzé tett. Az érdekes adatokból néhányat itt is felemlitünk.

A földbirtok forgalmáról és megterheltségéről a következő adatok nyújtanak felvilágosítást. A földbirtokban tör-tént (1883):

	Változások száma	értéke millió forint	Átlagos érték
Szerződés által --- --- --- --- ---	14.998	5. ₃	357
Végrehajtás „ --- --- --- --- ---	785	0. ₇	860
Haláleset „ --- --- --- --- ---	1,836	2. ₁	1,421
Összesen	17,619	7. ₂	490

Az összes jelzálogteher 1883-ban 71.₂ millió forintnak felelt meg (1878: 56.₁). Az utolsó években a megterhel-tetésben következő mozgalom mutatkozik:

	Új teher	Törlesztés millió forint	Többletteher
1879 --- --- --- --- ---	6. ₃	3. ₆	2. ₇
1880 --- --- --- --- ---	6. ₀	3. ₄	2. ₆
1881 --- --- --- --- ---	8. ₃	3. ₇	4. ₆
1882 --- --- --- --- ---	6. ₉	4. ₃	2. ₈
1883 --- --- --- --- ---	6. ₆	3. ₁	3. ₄

A megterheltetés legnagyobb része szerződésekből származik (1883: 5.₁ millió frt).

Az új terhekből esik (1879—1883-ig) átlagban :

— 500 frtnyi adósságokra	---	---	---	---	---	75. ₉ %
501— 1,000 „	„	---	---	---	---	17. ₄ „
1,001—10,000 „	„	---	---	---	---	5. ₇ „
10,001—50,000 „	„	---	---	---	---	0. ₉ „
50,000-en felüli	„	---	---	---	---	0. ₁ „

A hitelintézetek száma (1883):

Takarékpénztár	---	---	---	---	---	34
Bank	---	---	---	---	---	7
Szövetkezet	---	---	---	---	---	53
Összesen						94

Az üzletágak állapota (1883):

Váltótárca	---	---	---	---	14. ₀ millió forint
Jelzálog	---	---	---	---	6. ₄ „ „
Takarékpénztári betét	---	---	---	---	22. ₄ „ „

A mi különösen a takarékpénztárakat illeti, azok következő képet mutatnak (1883):

Takarékpénztári betét	---	---	---	---	18. ₇ millió forint
Befizetett részvénytőke	---	---	---	---	1. ₁ „ „
Tartalékalap	---	---	---	---	0. ₆ „ „
Váltótárca	---	---	---	---	10. ₄ „ „
Jelzálog	---	---	---	---	6. ₁ „ „
Értékpapir-készlet	---	---	---	---	2. ₆ „ „

A takarékpénztári üzlet Horvátországban is igen jövedelmező. A takarékpénztárak következő osztalékokat fizettek :

1874	---	---	---	---	25. ₆₅ %	1879	---	---	---	---	30. ₅₈ %
1875	---	---	---	---	25. ₂₈ „	1880	---	---	---	---	27. ₈₉ „
1876	---	---	---	---	15. ₈₄ „	1881	---	---	---	---	27. ₄₂ „
1877	---	---	---	---	28. ₆₈ „	1882	---	---	---	---	30. ₄₀ „
1878	---	---	---	---	27. ₁₉ „	1883	---	---	---	---	33. ₉₅ „

Érdekes az, hogy Horvátországban ép az ellenkező fejlődést látjuk az üzletágakban mint nálunk, a mennyiben a váltótárca aránya csökken. A két üzletág következőkép arányul:

	1874 millió forint	1883
Váltótárca --- --- --- --- ---	6. ₄	2. ₆
Jelzálog --- --- --- --- ---	10. ₄	6. ₁

A tanügy állapotát a következő adatok mutatják:

	Elemi iskolák	Tanítók s z á m a	Iskolába járók
1880 --- --- --- --- ---	1,260	1,878	114,161
1881 --- --- --- --- ---	1,250	1,855	116,871
1882 --- --- --- --- ---	1,235	1,868	120,841
1883 --- --- --- --- ---	1,237	1,914	126,895
1884* --- --- --- --- ---	1,231	1,919	130,977

Azonkívül 17 polgári iskola. 10,000 lakóra jut 6.₅₉, 1000□ kilométerre 29.₃₅ népiskola. Az összes elemi iskolákban működik 1,919 tanító (közte 531 női tanító). Az iskolába járó gyermekek a tankötelesek számának 58.₆₉ %-át teszi. A tanító képezdek száma 4.

S z a k i s k o l á k	Tanulók száma
1. A mező- és erdőgazdasági iskola Kőrösön --- --- (1884)	141
2. Hajózási iskola Buccariban --- --- --- --- (1884)	35
3. Ipariskola Zágrábban --- --- --- --- --- (1884)	126
4. Kereskedelmi iskolák Zágrábban és Zimonyban (1883—84)	16

Az 1883—84-iki tanév végén létezett 9 főgymnasium, 1 alreálgymnasium, 3 főreáltanoda, 2 alrealtanoda, összesen 16 középiskola, vagyis 118,281 lakosra egy. A tanárok száma tett 1883—84-ben 267, és pedig 115 a gymnasiumoknál, 39 a reálgymnasiumoknál, 73 a reáliskoláknál. A tanulók száma volt:

* Az utolsó évek csökkenése onnét, hogy több helyen az elkülönített fiú- és leányiskolákat egyesítették.

	Gymnasium	Reáliskola
1880 --- --- --- --- ---	2,624	679
1881 --- --- --- --- ---	2,715	705
1882 --- --- --- --- ---	2,521	667
1883 --- --- --- --- ---	2,503	756
1884 --- --- --- --- ---	2,472	738

Egyetem és hittani intézetek. A Ferencz-József egyetemi hallgatóknak száma tett az intézet első tizedében (az egyetem 1874. okt. 19-én nyitott meg):

	Hittani	Jog- és államtudományi k a r	Bölcsészeti	Összesen
1875 --- --- ---	78	181	26	285
1876 --- --- ---	73	189	46	308
1877 --- --- ---	66	169	48	283
1878 --- --- ---	57	216	43	316
1879 --- --- ---	52	210	58	320
1880 --- --- ---	55	196	56	307
1881 --- --- ---	48	194	70	312
1882 --- --- ---	58	194	78	330
1883 --- --- ---	66	180	116	362
1884 --- --- ---	78	171	58	307

1884-ben volt vizsga és szigorlat:

	Sikeres	Sikertelen
Hittani szigorlat --- --- --- --- ---	—	—
Jogi " --- --- --- --- ---	16	1
Bölcsészeti " --- --- --- --- ---	—	—
Jogtörténeti államvizsga --- --- --- --- ---	54	14
Bírói " --- --- --- --- ---	40	2
Államtudományi " --- --- --- --- ---	52	2

A három hittani intézet hallgatóinak száma tett (1884):

Diakovár --- --- --- --- ---	28
Zengg --- --- --- --- ---	29
Karlócza --- --- --- --- ---	117

Horvátország autonóm pénzügye 1883-ban 6.098.429 forintnyi szükségletet mutat fel; ebből esik 3.999.098 a polgári részre, 2.099,331 a volt határőrvidékre. Ezen szükségletből jut:

Az országgyűlésre	27,643	forint
Báni hivatalra	33,789	„
Beligazgatásra	2.975,818	„
Egyház és iskolára	1.124,974	„
Igazságügyre	1.936,205	„

A bevételek tettek (1882):

Földadó	3.511,839	forint
Házadó	427,808	„
Kereseti adó	815,301	„
Tőkekamat- és járadékadó	111,780	„
Jövedelmi adó	129,120	„
„ pótdó	691,173	„
Hadmentességi díj	306,295	„
Egyenes adó összesen	6.535,792	„
Fogyasztási adó	445,953	„
Ebből szeszadó	116,083	„
„ söradó	135,490	„
Bélyeg	696,860	„
Illetékek	885,750	„
Díjak	44,181	„
Dohányjövedék	3.078,093	„
Lotto	177,967	„
Sójövedék	1.671,663	„
Államjavak	191,380	„
Államerdők	1.013,862	„

II.

A budapesti 1885-iki országos általános kiállítás.

Az 1885. év gazdasági történetének egyik legkiemelkedőbb mozzanata a budapesti országos általános kiállítás, mely gazdasági törekvéseink lehetőleg legtökéletesebb képét nyújtván, gazdasági politikánknak minden pontján irányeszméket nyújtott. Reméljük, hogy azok valósíttatni fognak.

A kiállításról a hivatalos jelentés alapján következő főbb adatokat nyújthatunk:

A mi mindenekelőtt a kiállítók számát illeti, azt a következő adatok mutatják:

1. Állandó kiállítás.

	A kiállítók száma	Gyűjteményes kiállítók	Kiállítók összesen
Mezőgazdasági és mezőgazd. szakoktatás ---	432	650	1,082
Kertészet és szőlőszet --- ---	89	2	91
Élő állatok, állattenyésztés és hizlalás ---	—	—	—
Állat termékek --- ---	100	279	379
Erdészet, erdészeti oktatás és vadászat ---	147	113	260
Bányászat és kohászat --- ---	207	20	227
Vegyészeti ipar --- ---	116	6	122
Élelmi szerek mint iparczikkék --- ---	171	27	198
Bor és egyéb szeszes italok --- ---	646	717	1,3 3
Agyag- és üvegipar --- ---	92	—	92
Vas- és fémipar --- ---	226	12	238
Faipar --- ---	138	14	152
Bőripar --- ---	120	12	132
Papíripar --- ---	58	3	61
Fonó- és szövőipar --- ---	236	63	299
Ruházati ipar --- ---	431	72	503
Butoripar --- ---	152	—	152
Arany- és ezüstműves czikkek, díszműipar és apró árúk --- ---	122	6	128
Sokszorosító ipar --- ---	117	6	123
Hangszer és zenészet --- ---	43	—	43
Tud. eszközök és műszerek --- ---	33	—	33
Építésipar --- ---	122	40	162
Járművek --- ---	53	9	62
Gépipar --- ---	155	10	165
Közlekedésügy --- ---	25	10	35
Hajózás és tengerészet --- ---	12	—	12
Honvédelmi felszerelések --- ---	17	—	17
Egészségügy --- ---	200	66	266
Háziipar --- ---	1,294	31	1,325
Iparoktatás --- ---	80	—	80
Nevelés és közoktatás --- ---	406	10	416
Csoporton kívüli kiállítók --- ---	2	—	2
Külföldi kiállítók --- ---	47	151	198
Főösszeg	6,091	2,329	8,420

2. Pótkiállítások.

	Kiállítók száma:
I. Műipari régiségek --- ---	110
II. Segédek és tanulók munkakiállítása --- ---	781
III. Nemzetközi osztály (gépek, szabadalmak) --- ---	219
Összeg	1,110

3. Állandó külön kiállítások.

Képzőművészeti kiállítás	127
Keleti pavillon	53
Boszniai pavillon	97
Összeg	277

4. Időleges virág- és gyümölcskiállítások.

I. tavaszi kiállítás	34
II. " "	88
I. nyári " "	48
II. " "	44
I. őszi " "	42
II. " "	541
Szőlőkiállítás	59
Árpa- és komlókiállítás	90
Összeg	946

5. Vegyes időleges kiállítások.

Agancs-kiállítás	24
Élőméhek kiállítása	70
Tejtermékek kiállítása	59
Összeg	153

6. Állatkiállítás.

Nemzetközi baromfikiállítás	119
Nemzetközi ebkiállítás	68
Hízott szarvasmarha és juhkiállítás	70
Tenyész-juhok kiállítása	134
Tenyész-sertések kiállítása	66
Hízott sertések kiállítása	45
Tenyész-szarvasmarha kiállítás	101
Nemzetközi lókiállítás	370
Összeg	973

Összesítés.

	Kiállítók száma :
Állandó kiállítás	8420
Pótkiállítások	1110
Állandó külön kiállítások	277
Időleges virág- és gyümölcskiállítás	946
Vegyes időleges kiállítások	153
Állatkiállítások	973

Az összes kiállítók főszáma: 11,879

E meglehetősen nagy végszám jelentőségének méltánylásául közöljük az eddigi hazai és legnevezetesebb külföldi országos kiállítások kiállítóinak főszámát a következőkben:

A kiállítók száma a következő volt: Kecskeméten (1872) 575; Szegeden (1876) 2227; Székesfehérvárott (1879) 2778; Berlinben (1870) 1781; Bécsben (1880) 1500; Grácban (1880) 1858; Düsseldorfban (1880) 2560; Brüsszelben (1880) 5300; Boroszlóban (1881) 1329; Halleben (1881) 1552; Stuttgartban (1881) 1548; Milanóban (1883) 7846; Nürnbergben (1882) 2818; Triesztben (1882) 3158; Moszkvában (1882) 5318; Zürichben (1884) 4864; Turinban (1884) 12,776.

E számok aránya szerint országos kiállításunk kiállítóinak számát eddig csak a turini (1884-ki) országos kiállítás multa felül 960-nal. Az 1885. évi országos kiállítás tehát a kiállítók számának aránya szempontjából az összes eddigi országos kiállítások között a második helyen áll.

A közönség érdeklődését a kiállítás iránt legjobban mutatja a látogatók nagy száma. Tett ugyanis a kiállítás napijegyes látogatóinak száma:

Nap	Május	Juuius	Julius	Augusztus	Szeptember	Október
1 --- ---	—	6,573	6099	3777	6747	5270
2 --- ---	179*	6,963	5052	15,321	8331	3156
3 --- ---	6,708	7,596	5743	5,055	10,596	7016
4 --- ---	3,104	21,130	6461	3,689	7986	20,712
5 --- ---	2,387	7476	17,210	6,041	6672	11,712
6 --- ---	7,223	8468	7,516	6,073	30,202	12,253
7 --- ---	8,204	19,997	6,534	5,466	17,707	13,291
8 --- ---	7,750	8,011	6,659	3,931	25,085	11,195
9 --- ---	5,486	8,039	5,476	17,709	8887	12,224
10 --- ---	30,914	7,637	5,313	5,981	11,604	7253
11 --- ---	7,220	9,296	6,028	5,937	14,246	15,045
12 --- ---	4,040	8,285	17,735	5,577	5458	7096
13 --- ---	7,229	8,147	6,340	5,714	21,133	6352
14 --- ---	15,203	22,052	5,202	4,637	7471	6268

* A megnyitás napján a látogatók nagy száma részint külön meghívókkal, részint bérletjegyekkel lépett a kiállítási területre.

Nap	Május	Junius	Julius	Augusztus	Szeptember	Október
15 --- ---	2,885	7622	5787	18,296	7531	6884
16 --- ---	2,481	7309	6185	23,734	7877	6702
17 --- ---	27,363	7159	5575	20,249	7904	6766
18 --- ---	5,907	7079	5528	5111	6047	26,049
19 --- ---	4,893	6309	15,061	9567	7407	7405
20 --- ---	4,022	6951	7606	23,610	21,209	3279
21 --- ---	13,316	16,453	5691	13,806	6484	3526
22 --- ---	7,733	3191	5684	8554	5639	6164
23 --- ---	12,000	5600	5702	22,186	6343	4128
24 --- ---	38,170	6831	4443	8008	7754	5050
25 --- ---	34,697	6056	3699	7113	8081	32,109
26 --- ---	11,820	6542	12,330	7184	5893	3389
27 --- ---	10,193	6524	2996	8158	22,404	6135
28 --- ---	10,363	19,890	4379	6822	6583	3908
29 --- ---	8,287	20,198	4417	4027	3970	7936
30 --- ---	9,155	5380	4476	11,143	4027	5242
31 --- ---	24,191	—	3645	5277	—	5213

Összesen : 333,123 289,564 210,572 297,753 317,578 278,768

November 1-én --- --- ---	9007
“ 2-án --- --- ---	6562
“ 3-án --- --- ---	5354
“ 4-én --- --- ---	11,087

Összesen : 32,010

Volt tehát összesen :

Május --- --- ---	333,123
Junius --- --- ---	289,564
Julius --- --- ---	210,572
Augusztus --- --- ---	297,753
Szeptember --- --- ---	317,578
Október --- --- ---	278,768
November --- --- ---	32,010

Összesen: 1.759,368

A jegyek kategóriája szerint volt:

5 frtos --- --- ---	179
1 “ --- --- ---	8,616
50 krros --- --- ---	687,863
30 “ --- --- ---	557,651
20 “ esti --- --- ---	215,095
20 “ munkás --- --- ---	209,713
20 “ katona --- --- ---	50,371
Napi szabad --- --- ---	29,880

Legnagyobb látogatás volt május 24-én: * 38170, legkisebb május 5-én: ** 2387.

Ezenkívül kiadatott:

12 frtos bérletjegy	---	---	---	1,076
8 " "	---	---	---	12 122
Állandó szabadjegy	---	---	---	3,572

Összesen 16,770 állandó jegy és ezenkívül 335 havi bérletjegy; ezekkel együtt (a 4558 db. szolgálati jegytől eltekintve, a látogatók száma $2\frac{1}{2}$ millióra emelkedik. Volt azonkívül a Kőbányán rendezett tenyész- és hizott-sertés kiállításnak 12,312 látogatója.

A kitüntetettek statisztikája a következő:

I. Általános kiállítás.

Kiállítók száma	---	---	---	8,543
Versenyen kívül	---	---	---	725
Díszoklevelet nyert	---	---	---	129 ***
Nagy érmet "	---	---	---	3,881
Közreműködői érmet nyert	---	---	---	1,020
A kitüntetettek % -a	---	---	---	47

II. Pót (munkakiállítás).

Kiállítók száma	---	---	---	781
Arany oklevél	---	---	---	118
Ezüst "	---	---	---	222
Bronz "	---	---	---	282
Pénzdíj	---	---	---	223
A kitüntetettek % -a	---	---	---	80

III. Időleges kiállítások.

Kiállítók száma	---	---	---	2,148
Versenyen kívül	---	---	---	97
Díszoklevéllel nyert	---	---	---	72
Tiszteletdíjat "	---	---	---	20
Pénzdíjat "	---	---	---	208
Nagy érmet "	---	---	---	812
Közreműködői díjat nyert	---	---	---	103

* Pünkösdi vasárnap.

** Zivataros nap.

*** A díszoklevél száma 103, mivel egyesek több csoportban szerepelnek.

A kiállítás pénzügye végre következőkép alakult:

I. Bevételek.

Segélyek	220,714	frt	01	kr.
Előlegek	1.116,176	«	85 ¹ / ₂	«
Kölcsönök	500,000	«	—	«
Belépti díjak	730,705	«	20	«
Tér-, szekrény-, edény-, tisztítási-, biztosítási-, elárusítási díjak	263,141	«	22	«
Sorsjáték	357,237	«	—	«
Nyert előlegek és idegen pénz	360,000	«	—	«
Katalogus elárusításából	1,556	«	55	«
Képzőművészeti katalogus elárusításából	3,765	«	64	«
Katalogus hirdetései után	4,500	«	—	«
Vendéglők, kávéházak, cukrászdák, dohánytőzsdék bérlete	12,846	«	59	«
Összesen tett a bevételek összege	3.637,452	frt	23 ¹ / ₂	krt

II. Kiadások.

Kerítés	28,206	frt	17	kr.
Feltöltések	73,700	«	47	«
Utak	19,919	«	04	«
Parkirozás	32,022	«	52	«
Csatornázás és vízvezeték	54,275	«	62	«
Utak és parkirozás fémtartása	35,468	«	99	«
Épületek költségei	1.330,487	«	48	«
Világítás	40,408	«	79	«
Vasút	25,000	«	—	«
Szállítási költség	23,963	«	91	«
Szekrények	119,862	«	10	«
Installáció és díszítés	178,783	«	96	«
Gépek	60,388	«	53	«
Időleges kiadások	152,998	«	24	«
Administrációi butorok és felszerelés	29,431	«	39	«
Korai kiadások	30,149	«	02	«
Nyomtatványok	36,340	«	89	«
Fizetések, bérek, illetmények	115,722	«	77 ¹ / ₂	«
Kiállítási őrszemélyzet	174,204	«	88	«
Tűzőrség	32,157	«	18	«
Rendőrség	6,199	«	10	«
Hirdetés	67,727	«	52 ¹ / ₂	«
Katalogus	56,249	«	83	«
Zene és ünnepélyek	29,129	«	61	«
Biztosítás	62,771	«	73	«

Kiállítási pénz- és tiszteletdíjak	---	---	76,9365	frt	5	kr.
Érmek és okmányok	---	---	5,716	"	—	"
Sorsjáték	---	---	249,250	"	—	"
Pénz- ts jegykezelés, jutalék és kamat	---	---	66,332	"	57	"
Vegyések	---	---	9,560	"	18 ¹ / ₂	"
Visszafizetett előleg	---	---	360,000	"	—	"
Adott előleg	---	---	15,589	"	—	"
Összesen :			3.598,955	frt	05 ¹ / ₂	kr.

A vagyonszámla következőkép alakul:

Szenvedő állapot *	---	---	1.866,176	frt	85 ¹ / ₂	kr.
Cselekvő állapot	---	---	1.369,189	"	97	"
Szenvedő egyenleg:			496,986	frt	88 ¹ / ₂	kr.

III.

A főváros népmozgalmi viszonyai.

Az esketések száma volt :

		10,000 lakos után
1874	---	2,525
1875	---	2,429
1876	---	2,412
1877	---	2,295
1878	---	2,374
1879	---	2,822
1880	---	2,894
1881	---	3,161
1882	---	3,419
1883	---	3,613
1884	---	3,952

Budapest esketési arányszáma, összehasonlítva Nyugat-Európa és Észak-Amerika nagyvárosaival, nagynak mondható. Tett t. i. az esketési arányszám a következő nagyvárosokban 1883-ban 10,000 lakos után :

* Ki nem egyenlített számlák	---	---	150,000	frt	—	kr.
A belügyminiszteriumnak a rendőrség költségeire	---	---	100,000	"	—	"
Országos bank által adott kölcső	---	---	500,000	"	—	"
Allami előlegek	---	---	1.116,176	"	85 ¹ / ₂	"

Bukarestben...	(1882)	56	Bécsben	88
Velenczében		63	Londonban	89
Brooklynban		63	Hamburgban	89
Stuttgartban		66	Lipcsében	91
Antwerpenben		73	Frankfurtban M./m.	92
Münchenben		77	Boroszlóban	93
Triesztben		80	Párisban	93
Rómában	(1882)	80	Drezdában	94
Christianniában	(1882)	83	Budapesten	95
Edinburgban		84	Berlinben	101
Baltimoreban		84	Glasgowban	101
Brüsszelben		84	Kopenhágában	104
New-Yorkban		88	Bostonban	110

Az egyes hónapokban volt a napi átlag :

		1880—84	1884
Január	hóban	9.0	8.9
Február	"	16.4	21.8
Márczius	"	2.9	3.0
Április	"	7.3	6.9
Május	"	13.6	15.6
Junius	"	8.8	12.7
Julius	"	7.9	8.8
Augusztus	"	11.2	13.2
Szeptember	"	8.5	9.3
Október	"	9.3	10.1
November	"	14.5	15.5
Deczember	"	2.7	2.7

Vallás szerint volt az esküvők között:

	Katholikus	Ágostai	Helvét	Neolog izraelita	Orthodox	Görög n. e.	Unitárius
1875	1,726	173	159		360	11	—
1876	1,712	191	155		336	18	—
1877	1,561	188	161		367	18	—
1878	1,637	176	155		404	12	—
1879	1,901	200	221		487	13	—
1880	1,925	237	181		535	16	—
1881	2,169	249	211		517	15	—
1882	2,327	242	259		558	19	14
1883	2,522	289	241	522	10	23	6
1884	2,648	330	313	614	14	24	9

A vegyes házasságok száma a következő : a 2,648
katholikus egyház szertartásai szerint kötött házasság közt

volt 328 vegyes vallásu, a 330 ágostai esküvő közt volt 250, a 313 helvét esküvő közt volt 217 és a 33 egyéb egyházban kötött házasság közt volt 19 vegyes vallásu. Az izraelitáknál vegyes házasságok nem köthetők.

Családi állapot szerint volt 1,000 vőlegény közt:

					Legény	Özvegy	Elvált
1874	---	---	---	---	817	177	6
1875	---	---	---	---	837	155	8
1876	---	---	---	---	827	165	8
1877	---	---	---	---	828	156	17
1878	---	---	---	---	822	171	7
1879	---	---	---	---	837	151	12
1880	---	---	---	---	843	145	12
1881	---	---	---	---	840	147	13
1882	---	---	---	---	860	130	10
1883	---	---	---	---	862	131	7
1884	---	---	---	---	860	130	10
Tizenegy évi átlagban					839	151	10

Továbbá 1,000 menyasszony közt volt:

					Hajadon	Özvegy	Elvált
1874	---	---	---	---	859	132	6
1875	---	---	---	---	879	115	6
1876	---	---	---	---	872	118	10
1877	---	---	---	---	875	110	15
1878	---	---	---	---	866	123	11
1879	---	---	---	---	875	117	8
1880	---	---	---	---	876	114	10
1881	---	---	---	---	886	106	8
1882	---	---	---	---	884	108	8
1883	---	---	---	---	887	103	10
1884	---	---	---	---	880	109	11
Tizenegy évi átlagban					877	114	9

A családi állapot kombinációja szerint volt 1,000 esetek között:

					Legény haja- donnal	vőlegény özvegygyel és elválttal	Özvegy és elvált vőlegény haja- donnal	özvegygyel és elválttal
1874	---	---	---	---	729	88	130	53
1875	---	---	---	---	762	76	118	44
1876	---	---	---	---	747	79	124	50
1877	---	---	---	---	751	76	125	48

	Legény haja- donnal	vőlegény özvegygyel és elválttal	Özvegy és elvált vőlegény haja- donnal	özvegygyel és elválttal
1878	748	75	118	59
1879	762	76	113	49
1880	764	79	112	45
1881	773	67	113	47
1882	788	73	98	41
1883	789	73	97	41
1884	782	78	98	42
11 évi átlagban	763	77	113	47

Mig tehát 1874-ben 1,000 legény vőlegényből csak 729 esküdött hajadonnal, addig az utolsó évben már 782.

Kor szerint volt:

Vőlegényeknél		Menyasszonyoknál			
1884	1883	1884	1883		
				17 éven alul	0.99% 0.75%
				17—19 évben	9.99% 9.83%
24 éven alul	7.49%	8.19%	20—23	27.28%	28.56%
24—29 évben	44.58%	46.69%	24—29	32.08%	32.13%
30—39	33.20%	31.62%	30—39	20.60%	20.87%
40—49	9.92%	8.69%	40—49	6.98%	5.70%
50—59	3.89%	3.29%	50—59	1.70%	1.83%
60 éven felül	1.01%	1.52%	60 éven felül	0.38%	0.33%

Ezen százalékszámításból kitűnik, hogy a vőlegényeknek majdnem fele, a menyasszonyoknak pedig egy harmadrésze szokott 24—29 éves korban az oltár elé lépni. Visszapillantván az utolsó évtized alatti ingadozásra, úgy találjuk, hogy ezer-ezer vőlegény közt volt 24—29 éves: 409, 429, 426, 433, 432, 444, 454, 423, 465, 467, 446. Egészben véve ezek arányában némi emelkedés észlelhető, a mi annak bizonyosságául szolgál, hogy a főváros lakosságának gazdasági állapota ezen idő alatt egészben javult.

Érdekes a legidősebb vőlegények és menyasszonyok előfordulására is egy pillantást vetni, miből meggyőződhetünk, hogy ezen legmagasabb korban kötött, a statisztikusok elnevezése szerint «támogatási házasságok» sűrűségében meglehetősen szabályszerűség uralkodik. Az utolsó tizenegy év alatt volt ugyanis ezer-ezer vőlegény közül 60 évnél idősebb: 11, 8, 8, 6, 13, 11, 10, 10, 10, 15,

10. Ezer-ezer menyasszony közt pedig volt 50 évnél idősebb :
14, 11, 13, 12, 12, 12, 14, 14, 14, 21, 21.

Az utolsó években a férfiak valamivel korábban szoktak oltár elé lépni, bár az 1884-ik év, a megelőző kettőhöz képest, e tekintetben rosszabbodást mutat.

Volt t. i. az átlagkor :

	Völegényeknél	Menyasszonyoknál
1884 --- --- --- --- ---	31. ⁵³	26. ⁹⁸
1883 --- --- --- --- ---	31. ¹⁶	26. ⁹⁷
1882 --- --- --- --- ---	31. ¹⁶	26. ⁸¹
1881 --- --- --- --- ---	31. ⁵⁰	26. ⁷⁹
1880 --- --- --- --- ---	31. ⁵⁰	26. ⁶⁵
1879 --- --- --- --- ---	32. ⁰⁹	26. ⁹⁹
1878 --- --- --- --- ---	31. ⁵⁷	26. ⁵⁰
1877 --- --- --- --- ---	31. ⁵⁵	26. ⁵⁴
1876 --- --- --- --- ---	31. ³³	26. ⁴³
1875—74-ben összevéve	31. ⁰⁷	26. ³⁴

Születések.

A fővárosban tett az élve szülöttek általános és viszonylagos száma :

1874 --- ---	13,194	vagyis 1,000 lakóra	43. ⁹
1875 --- ---	13,429	“ “ “	44. ²
1876 --- ---	13,760	“ “ “	44. ⁷
1877 --- ---	13,193	“ “ “	41. ⁶
1878 --- ---	12,879	“ “ “	38. ⁶
1879 --- ---	13,080	“ “ “	37. ⁴
1880 --- ---	13,356	“ “ “	36. ⁵
1881 --- ---	13,193	“ “ “	34. ⁸
1882 --- ---	14,047	“ “ “	35. ⁵
1883 --- ---	14,222	“ “ “	34. ⁵
1884 --- ---	14,557	“ “ “	34. ⁹
1885 --- ---	15,399	“ “ “	35. ⁸

A születések abszolút száma, mint ez összeállításhól kitetszik, már öt év óta, arányszámuk ellenben csak a két utolsó évben tüntet fel némi emelkedést. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy 1876-ban 1,000 lakóra még 44.⁷ születés esett, azóta pedig ez arányszám folyton és fokozatosan csökkent, akkor a két utolsó évi csekély emelkedés számbavehető változásnak nem tekinthető. A születés

arányszám fogyásával Budapest ezen tekintetben is mindinkább ölti magára a nyugateurópai városok jellegét, melyektől előbb roppant nagy születési arányszáma által különbözött. A beállt változásnak okát egyrészt talán abban kereshetjük, hogy a főváros népessége főleg oly elemekkel gyarapodik, melyek inkább munkakeresés, mint családalapítás céljából keresik fel a fővárost. Másrészt pedig tekintetbe veendő azon körülmény is, hogy az esketési arányszám az utolsó években mutat ugyan némi emelkedést, de korántsem olyat, mint azt a lakosság nagy szaporodása föltételezné. S így nemcsak a bevándorolt elemeknek a családalapítástól való tartózkodása, hanem egyáltalában a családalapításnak évről-évre fokozódó nehézségei okozhatnák, hogy az esketések és ebből kifolyólag a születések arányszáma nem tart lépést a lakosság szaporodásával.

Ezzel szemben tett az élveszülettek száma 1885-ben:

Lyonban	---	---	---	22. ₆	Liverpoolban	---	---	---	33. ₆
Párisban	---	---	---	27. ₂	Birminghamban	---	---	---	33. ₇
Barcelonában	---	---	---	27. ₄	Stockholmban	---	---	---	33. ₉
Dublinban	---	---	---	28. ₇	Berlinben	---	---	---	34. ₈
Szt-Pétervártt	---	---	---	29. ₄	Bécsben	---	---	---	34. ₉
Turinban	---	---	---	29. ₇	Varsóban	---	---	---	35. ₆
Edinburghban	---	---	---	29. ₈	Boroszlóban	---	---	---	35. ₇
Marseilleben	---	---	---	30. ₃	Budapesten	---	---	---	35. ₈
Brüsszelben	---	---	---	30. ₆	Hamburgban	---	---	---	35. ₉
Bukarestben	---	---	---	31. ₂	Münchenben	---	---	---	36. ₁
Krakkóban	---	---	---	32. ₃	Amsterdamban	---	---	---	38. ₀
Londonban	---	---	---	32. ₅	Glasgowban	---	---	---	38. ₁
Dresdában	---	---	---	33. ₂	Kopenhágában	---	---	---	38. ₇

Az egyes hónapok egy-egy napjára eső átlagos születési szám:

	1874—83	1883	1884	1885
Január	36. ₅	39. ₀	33. ₃	38. ₄
Február	39. ₁	38. ₅	40. ₈	41. ₀
Márczius	38. ₆	39. ₂	44. ₁	48. ₀
Április	39. ₀	40. ₈	40. ₉	43. ₁
Május	37. ₆	39. ₀	39. ₆	44. ₁
Junius	36. ₉	39. ₇	42. ₀	43. ₆
Julius	36. ₈	42. ₂	38. ₅	41. ₁
Augusztus	35. ₇	37. ₄	40. ₀	42. ₆

	1874—83	1883	1884	1885
Szeptember --- --- --- --- ---	36. ₃	41. ₂	40. ₁	42. ₇
Október --- --- --- --- ---	36. ₄	36. ₁	34. ₈	40. ₈
November --- --- --- --- ---	34. ₉	35. ₆	40. ₄	42. ₁
Deczember --- --- --- --- ---	34. ₉	38. ₈	36. ₈	38. ₆

Ha ezen havi átlagokat évszakok szerint foglaljuk össze, a következő ingadozást észleljük:

	1874—83	1883 évek átlaga	1884	1885
Tél --- --- --- --- ---	36. ₉	38. ₄	37. ₆	38. ₇
Tavaszi --- --- --- --- ---	38. ₄	39. ₇	41. ₂	44. ₁
Nyár --- --- --- --- ---	36. ₄	39. ₈	40. ₁	42. ₄
Ősz --- --- --- --- ---	35. ₈	37. ₈	38. ₄	41. ₅

Az 1885-ben előfordult 15,399 születés között volt 7,889 fiu és 7,510 leány, eszerint 1,000 leányszületésre esik 1,050 fiuszületés; ellenben 1884-ben 1,043, 1883-ban 1,049, 1882-ben 1,047, 1881-ben 1,065, 1880-ban 1,009, míg az 1874—1879 évek átlaga szerint 1,000 leányszületésre 1,042 fiuszületés esett.

Vallás tekintetében volt:

	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885
Katholikus	9,316	9,449	9,727	9,446	10,053	10,105	10,397	10,895
Ágostai	694	757	709	758	827	858	834	863
Helvét	705	662	696	773	802	809	856	1,013
Gör. keleti	50	42	42	35	42	40	36	40
Izraelita	2,114	2,170	2,182	2,181	2,319	2,301	2,317	2,462
Ó-zsidó	—	—	—	—	—	103	113	124
Unitárius	—	—	—	—	4	6	4	2
Összesen	12,879	13,080	13,356	13,193	14,047	14,222	14,557	15,399

A törvénytelen születések 1885-ben az összes születések 30.₅₅ % -át tették; az előbbi években:

1884 --- --- --- ---	30. ₈₈ %	1878 --- --- --- ---	31. ₈₆ %
1883 --- --- --- ---	31. ₆₆ "	1877 --- --- --- ---	30. ₅₁ "
1882 --- --- --- ---	32. ₀₄ "	1876 --- --- --- ---	30. ₁₈ "
1881 --- --- --- ---	32. ₂₀ "	1875 --- --- --- ---	29. ₇₄ "
1880 --- --- --- ---	33. ₀₃ "	1874 --- --- --- ---	29. ₂₀ "
1879 --- --- --- ---	32. ₇₆ "		

Az alábbi következő táblában vallásonként mutatjuk ki a törvényes és törvénytelen születéseket, különválasztván a két nemet is.

	Törvényes			Törvénytelen			Összesen		
	fiú	leány	együtt	fiú	leány	együtt	fiú	leány	együtt
Katholikus	3,563	3,554	7,117	1,964	1,814	3,778	5,527	5,368	10,895
Ágostai	332	264	596	127	140	267	459	404	863
Helvét	389	308	697	163	153	316	552	461	1,013
Görög n. e.	19	18	37	2	1	3	21	19	40
Zsidó	1,101	1,040	2,141	156	165	321	1,257	1,205	2,462
Ó-zsidó	59	46	105	13	6	19	72	52	124
Unitárius	1	—	1	—	1	1	1	1	2
Összesen	5,464	4,230	10,694	2,425	2,280	4,705	7,889	7,510	15,399

Hitfelekezetek szerint volt törvénytelen:

	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885
Katholikusoknál	36.7 ⁰ / ₀	37.5 ⁰ / ₀	37.5 ⁰ / ₀	36.3 ⁰ / ₀	36.2 ⁰ / ₀	35.4 ⁰ / ₀	34.4 ⁰ / ₀	34.7 ⁰ / ₀
Ágostaiaknál	29.1 ⁰ / ₀	28.0 ⁰ / ₀	31.1 ⁰ / ₀	34.4 ⁰ / ₀	31.9 ⁰ / ₀	33.9 ⁰ / ₀	35.8 ⁰ / ₀	30.9 ⁰ / ₀
Helvéteknél	32.5 ⁰ / ₀	32.8 ⁰ / ₀	38.2 ⁰ / ₀	37.7 ⁰ / ₀	38.2 ⁰ / ₀	37.2 ⁰ / ₀	33.9 ⁰ / ₀	31.2 ⁰ / ₀
Zsidóknál	11.9 ⁰ / ₀	14.3 ⁰ / ₀	12.2 ⁰ / ₀	11.9 ⁰ / ₀	12.3 ⁰ / ₀	13.4 ⁰ / ₀	13.1 ⁰ / ₀	13.1 ⁰ / ₀

1885-ben 126 (és pedig 123 kettős- és 3 hármas-szülés) fordult elő; e szerint 10,000 szülésre esett ez évben 82 többes-szülés; 1884-ben 95, 1883-ban 77, 1882-ben 80, 1881-ben 85, és 1880-ban 71. Az 1885-ben előfordult 123 ikerszülés közt volt 42 esetben 2 fiu, 31 esetben 2 leány és 50 esetben 1 fiu 1 leány; a hármas szülések közt volt 1 esetben 3 fiu, 1 esetben 2 fiu, 1 leány és 1 esetben 1 fiu, 2 leány.

Halvaszületett és elvetelés volt:

		Halva születés	Elvetelés	Összesen	1,000 élve születőre e szerint esett
1876	---	784	86	870	63. ₂
1877	---	770	139	899	68. ₁
1878	---	642	249	891	69. ₂
1879	---	619	303	922	70. ₅
1880	---	594	379	973	72. ₈
1881	---	725	333	1058	80. ₂
1882	---	715	305	1020	72. ₆
1883	---	765	334	1099	77. ₂
1884	---	780	351	1131	77. ₇
1885	---	783	388	1171	76. ₀

Hónapok szerint volt:

		Halva szülött	Elvetelés	Összesen	Napi átlagban		
					halva szülött	elvetelés	összesen
Január	hóban	67	28	95	2. ₂	0. ₉	3. ₁
Február	"	57	40	97	2. ₁	1. ₄	3. ₅
Márczius	"	75	30	105	2. ₄	1. ₀	3. ₄
Április	"	67	32	99	2. ₂	1. ₁	3. ₃
Május	"	73	28	101	2. ₄	0. ₉	3. ₃
Junius	"	77	29	106	2. ₆	0. ₉	3. ₅
Julius	"	67	42	109	2. ₂	1. ₃	3. ₅
Augusztus	"	52	38	90	1. ₇	1. ₂	2. ₉
Szeptember	"	51	28	79	1. ₇	0. ₉	2. ₆
Október	"	70	27	97	2. ₃	0. ₉	3. ₂
November	"	65	38	103	2. ₂	1. ₂	3. ₄
Deczember	"	62	28	90	2. ₀	0. ₉	2. ₉

Napi átlag szerint volt:

			Halva szülöttek		Elvetélések		Együtt	
			1884	1885	1884	1885	1884	1885
Téli (decz.-febr.)	---	---	2. ₂	2. ₂	1. ₁	1. ₁	3. ₃	3. ₃
Tavaszzal (márcz.-május)	---	---	2. ₃	2. ₃	0. ₈	1. ₀	3. ₁	3. ₃
Nyáron (jun.-aug.)	---	---	2. ₀	2. ₂	0. ₇	1. ₁	2. ₇	3. ₃
Ősszel (szept.-nov.)	---	---	2. ₀	2. ₁	1. ₂	1. ₀	3. ₂	3. ₁

1885. évben holtan született 783 gyermek közt volt 444 fiu és 339 leány, e szerint 1,000 halvaszületett leányra esik 1,310 halvaszületett fiu, a megelőző évben pedig esett 1,248.

Az elvetéléseknél a fiuk túlsúlya ez évben közel akkora, mint a halvaszülötteknél. Az 1884-ben előfordult 388 elvetelt közt volt ugyanis 217 fiu és 171 leány, 1,000 leányelvetelésre eszerint 1,269 fiu esett. A megelőző évben a fiuk túlsúlya igen csekély volt, 1,000 esetről mindössze 17.

Vallás szerint volt:

	Élve	Halva szülött	Elvetelés	100 élve szülöttre esik e szerint			
				halva szülött	elvetelés	együtt	1884
Katholikus	10,895	525	221	4. ₈	2. ₀	6. ₈	7. ₂
Ágostai	863	44	8	5. ₁	0. ₉	6. ₀	5. ₈
Helvét	1,013	46	21	4. ₅	2. ₁	6. ₆	7. ₅
Izraelita	2,586	96	52	3. ₇	2. ₀	5. ₇	6. ₅

Halálozások.

Az 1885-ik év folyamán a főváros egész területén 12,658 egyén halt meg (köztük 80 katona). Az 1885-re kiszámított polgári népszámhoz (419,316) a katonait (10,216) hozzácsatolván a főváros összes népessége ez évre 429,532 lelket tesz. Az elhaltak számát e népszámhoz viszonyítva e szerint azt találjuk, hogy ezer-ezer lakosra 29.₄ (csakis a polgári lakosságot véve 30) haláleset jut.

Az előbbi években pedig tett a halandóság (ezer lakóra):

1874	---	---	---	---	---	12,891	42. ⁰ / ₉
1875	---	---	---	---	---	12,046	39. ₆ "
1876	---	---	---	---	---	12,297	40. ₀ "
1877	---	---	---	---	---	12,644	39. ₈ "
1878	---	---	---	---	---	12,874	38. ₆ "
1879	---	---	---	---	---	12,139	34. ₆ "
1880	---	---	---	---	---	12,312	33. ₆ "
1881	---	---	---	---	---	13,055	34. ₅ "
1882	---	---	---	---	---	12,865	32. ₆ "
1883	---	---	---	---	---	12,300	29. ₈ "
1884	---	---	---	---	---	12,751	30. ₆ "
1885	---	---	---	---	---	12,659	29. ₄ "

A többi európai nagy városokban pedig tett a halandóság:

	1885	1884		1885	1884
Edinburg	18. ₄	19. ₉	Bukarest	27. ₄	28. ₂
Birmingham	19. ₃	21. ₇	Dublin	27. ₈	28. ₅
London	19. ₅	20. ₆	Bécs	27. ₉	26. ₈
Kopenhága	20. ₇	23. ₉	Szent-Pétervár	29. ₀	32. ₄
Brüsszel	21. ₈	24. ₂	Budapest	29. ₄	30. ₆
Lyon	23. ₃	25. ₀	Boroszló	30. ₀	31. ₉
Páris	23. ₆	26. ₀	Trieszt	30. ₈	33. ₇
Liverpool	23. ₇	25. ₆	München	30. ₇	31. ₁
Drezda	23. ₉	26. ₃	Varsó	31. ₂	32. ₉
Amsterdam	24. ₀	28. ₃	Prága	32. ₀	33. ₆
Stockholm	24. ₁	24. ₉	Marseille	33. ₇	34. ₇
Berlin	24. ₈	27. ₁	Odessa	35. ₇	34. ₅
Turin	25. ₆	31. ₁	Krakkó	37. ₃	33. ₈
Glasgow	26. ₀	27. ₄	Barcelona	38. ₁	32. ₂
Hamburg	26. ₀	26. ₂			

Fertőző bajokban elhalt e szerint:

	1000 lakóból
1874 --- --- --- --- ---	1,979 69. ⁰ / ₀
1875 --- --- --- --- ---	1,375 74. ⁴ / ₀
1876 --- --- --- --- ---	1,336 45. ⁵ / ₀
1877 --- --- --- --- ---	1,677 55. ² / ₀
1878 --- --- --- --- ---	1,823 54. ⁶ / ₀
1879 --- --- --- --- ---	1,522 43. ⁴ / ₀
1880 --- --- --- --- ---	1,154 33. ⁴ / ₀
1881 --- --- --- --- ---	1,650 43. ⁵ / ₀
1882 --- --- --- --- ---	1,599 40. ⁵ / ₀
1883 --- --- --- --- ---	670 16. ² / ₀
1884 --- --- --- --- ---	720 17. ³ / ₀
1885 --- --- --- --- ---	817 19. ⁰ / ₀

Hónaponként következőkép ingadozott a halandósági koefficiens:

	1880	1881	1882	1883	1884	1885
Január --- --- --- ---	32. ⁷ / ₀	34. ⁸ / ₀	39. ⁴ / ₀	29. ⁹ / ₀	29. ⁸ / ₀	29. ⁸ / ₀
Február --- --- --- ---	30. ⁰ / ₀	33. ³ / ₀	40. ⁴ / ₀	28. ⁵ / ₀	28. ¹ / ₀	28. ⁸ / ₀
Márczius --- --- --- ---	38. ³ / ₀	35. ⁴ / ₀	40. ³ / ₀	32. ³ / ₀	34. ⁶ / ₀	32. ⁷ / ₀
Április --- --- --- ---	35. ⁸ / ₀	37. ¹ / ₀	37. ⁴ / ₀	33. ² / ₀	37. ⁴ / ₀	31. ⁶ / ₀
Május --- --- --- ---	37. ⁷ / ₀	39. ¹ / ₀	36. ⁷ / ₀	33. ⁵ / ₀	41. ² / ₀	33. ¹ / ₀
Junius --- --- --- ---	33. ⁶ / ₀	32. ¹ / ₀	34. ⁵ / ₀	34. ⁰ / ₀	37. ³ / ₀	30. ⁶ / ₀
Julius --- --- --- ---	38. ¹ / ₀	38. ¹ / ₀	34. ⁴ / ₀	38. ² / ₀	33. ⁰ / ₀	33. ⁰ / ₀
Augusztus --- --- --- ---	36. ⁸ / ₀	39. ¹ / ₀	30. ² / ₀	29. ⁹ / ₀	28. ² / ₀	28. ⁵ / ₀
Szeptember --- --- --- ---	31. ² / ₀	31. ¹ / ₀	23. ⁹ / ₀	25. ³ / ₀	22. ⁸ / ₀	23. ⁷ / ₀
Október --- --- --- ---	29. ³ / ₀	29. ³ / ₀	23. ² / ₀	23. ⁶ / ₀	23. ⁶ / ₀	24. ² / ₀
November --- --- --- ---	29. ³ / ₀	29. ⁵ / ₀	24. ⁵ / ₀	21. ⁷ / ₀	23. ³ / ₀	27. ³ / ₀
Deczember --- --- --- ---	30. ⁶ / ₀	34. ⁴ / ₀	25. ⁷ / ₀	25. ⁷ / ₀	28. ⁴ / ₀	31. ⁰ / ₀

Ha az utolsó évnék havi koefficienseit évszakok szerint foglaljuk egybe, azt találjuk, hogy tavasszal 1,000 lakóra 32.⁵/₀, őszzsel pedig csak 25.¹/₀ halott esett. Eléggé kedvezők a tél halálozási viszonyai is, 1,000 lakóra 28.⁸/₀ halottal; a nyár pedig a tavasz kedvezőtlen viszonyait közelíti meg, okozván 1,000 lakó után 30.⁷/₀ halálesetet.

Az európai nagyvárosokban elhalt fertőző bajokban:

		Tíz-tízezer lakóból	
		1885	1884
Lyon --- --- --- ---	386	10. ₂	18. ₂
Birmingham --- --- ---	534	12. ₅	22. ₃
Boroszló --- --- --- ---	411	13. ₉	22. ₁
Edinburg --- --- --- ---	345	14. ₀	25. ₅
Kopenhága --- --- --- ---	424	15. ₃	24. ₆

		Tíz-tízezer lakóból	
		1885	1884
Brüsszel...	681	15. ₆	22. ₉
Budapest...	817	19. ₀	17. ₅
München...	467	19. ₁	23. ₀
London...	9,198	22. ₅	26. ₂
Berlin...	2,859	22. ₆	35. ₅
Páris...	5,084	22. ₇	31. ₂
Hamburg...	1,215	24. ₄	21. ₁
Amsterdam...	889	24. ₆	43. ₄
Bécs...	1,960	25. ₅	15. ₉
Dublin...	950	26. ₉	24. ₅
Prága...	743	27. ₃	61. ₄
Szent-Pétervár...	2,560	27. ₆	40. ₇
Turin...	763	28. ₅	45. ₄
Liverpool...	1,653	28. ₅	30. ₈
Odessza...	571	29. ₄	26. ₈
Bukarest...	595	29. ₇	31. ₇
Glasgow...	1,662	32. ₁	41. ₃
Drezda...	554	32. ₈	33. ₈
Stockholm...	792	39. ₆	24. ₀
Trieszt...	662	41. ₁	50. ₃
Varsó...	1,973	48. ₇	46. ₅
Krakkó...	371	53. ₀	74. ₁
Marseille...	2,733*	75. ₉	82. ₈
Barcelona...	2,758**	106. ₁	46. ₈

Az 1885-ben elhalt 12,658 egyén közül 12,221 mult ki természetes halállal, és pedig:

Légzőszervi bajokban...	5,208
Idegbajokban...	1,798
Emésztőszervi bajokban...	1,705
Alkati bajokban...	789
Vérkeringési bajokban...	561
Húgy- és ivarszervi bajokban...	468
Mozgásszervi bajokban...	178
Bőrbajokban...	46
Egyéb nem osztályozható vagy nem ismert betegségekben...	1,468

Erőszakos haláleset 1885-ben előfordult összesen 437 és pedig 23 gyilkosság, 179 öngyilkosság, 168 baleset, 67 esetben pedig az erőszak neme nem volt megtudható.

* Ebből 1,278 koleraeset.

** Ebből a barcelonai jelentés szerint 1,363 „egyéb fertőző baj” (túlnyomólag kolera).

A legnevezetesebb egyes halál-okokat, az összhalandósághoz viszonyítva, a következőkben soroljuk fel. Elhalt ugyanis:

	összesen	1885 halálesetek százaléka	összesen	1884 halálesetek százaléka
Gümőkórban (Tuberculosis pulmonum) --- --- --- ---	2,912	23. ₀	3,019	23. ₇
Tüdő-, mellhártya- és hörglobban (Pleuro-pneumonia et bronchitis)	1,437	11. ₄	1,664	12. ₈
Bélhuruthban (Diarhoea) --- --- ---	1,077	8. ₅	1,127	8. ₈
Veleszületett gyengeségben (Debilitas congenita) --- --- --- ---	768	6. ₁	668	5. ₂
Ráנגgörcsben (Convulsiones) ---	578	4. ₆	541	4. ₂
Aggkórban (Marasmus senilis) ---	479	3. ₈	494	3. ₉
Szervi szívbajban (Vitia cordis organica) --- --- --- --- ---	414	3. ₃	333	2. ₆
Agykérlobban (Meningitis) ---	352	2. ₈	324	2. ₅
Agyguta és szélhűdésben (Apoplexia et paralysis) --- --- ---	264	2. ₁	269	2. ₁
Kanyaróban (Moribilli) --- ---	179	1. ₄	123	0. ₉
Himlőben (Variola) --- --- ---	179	1. ₄	67	0. ₅
Hártyás torokgyíkban (Croup) ---	129	1. ₀	133	1. ₀
Roncsoló toroklobban (Diphtheritis)	125	1. ₀	120	0. ₉
Hagymázban (Typhus) --- ---	114	0. ₉	135	1. ₁
Hökhuruthban (Pertussis) --- ---	55	0. ₄	84	0. ₆
Vörhenyben (Scarlatina) --- ---	36	0. ₃	58	0. ₄
Gyermeakági lázban (Febris puerperalis) --- --- --- --- ---	24	0. ₂	47	0. ₄

A halál-okok közt, leggyakrabban fordultak elő a tüdőgümő és a légutak heveny bántalmai, ugymint tüdő-, mellhártya- és hörglob; a tüdőgümő az összes halálesetek 23.₀ %-át, az utóbbi okok azoknak 11.₄ %-át tették. Számos áldozatot követel évenként a bélhurut is, mely a gyermekek között különösen a nyári hónapokban szokott pusztítani. Ez évben a bélhuruthban elhaltak száma az összhalandóság 8.₅ %-át teszi. A gyermekkorban föllépő halálokok közt nagy számmal vannak képviselve a veleszületett gyengeség és a ráנגgörcs. Az e betegségek következtében elhalt gyermekek száma az összes halottak 10.₇ %-át teszi.

A fertőző bajok által okozott halandóság a megelőző két é inél ugyan jóval nagyobb, mindamellett még mindig eléggé kedvezőnek mondható. Tett t. i. azon halálesetek

száma, melyek croup, diphteritis, hökhurut, kanyaró, vörheny, himlő, hagymáz és gyermekági láz által okoztattak 1885-ben 841-et, 1884-ben 767-et és 1883-ban 728-at.

Ha a fertőző-bajokat egyenként vesszük szemügyre, azt találjuk, hogy a gyermekági láz, a vörheny, a hökhurut és a hagymáz igen enyhén léptek fel és jóval kevesebb halálesetet okoztak, mint a megelőző évben. A gyermekági láz ugyanis felényire csökkent, okozván csupán 24 halálesetet; a vörhenyben elhaltak száma 58-ról 36-ra, a hökhurutban elhaltaké 84 esetről 55-re csökkent; hagymázban ez évben 114, a megelőzőben 135 egyén halt el. Némi csökkenés észlelhető ezenkívül még a croupnál is, mely ez évben 129, a megelőzőben pedig 133 halálesetet okozott.

A himlőben és kanyaróban elhaltak száma ellenben a megelőző évhez képest, fájdalom, jelentékenyen emelkedett. E két betegség sűrűbb fellépésének tulajdonítandó, hogy a fertőző bajok általában kedvezőtlenebb képet mutatnak, mint a megelőző évben.

A mi különösen a himlőt illeti, az a múlt év első felében csak szórványosan s igen enyhén lépett fel, de az év második felében, különösen pedig utolsó negyedében már járványos jelleget öltött. Az egész év folyamata alatt összesen 179 halálesetet okozott s így majdnem háromszor annyit, mint a megelőző évben!

Az előbbi években elhalt himlőben (10,000 lakóból):

1874	---	---	---	---	---	---	---	32. ₉
1875	---	---	---	---	---	---	---	14. ₇
1876	---	---	---	---	---	---	---	3. ₅
1877	---	---	---	---	---	---	---	2. ₉
1878	---	---	---	---	---	---	---	7. ₁
1879	---	---	---	---	---	---	---	12. ₃
1880	---	---	---	---	---	---	---	9. ₅
1881	---	---	---	---	---	---	---	11. ₆
1882	---	---	---	---	---	---	---	9. ₉
1883	---	---	---	---	---	---	---	1. ₈
1884	---	---	---	---	---	---	---	1. ₆
1885	---	---	---	---	---	---	---	4. ₂

A kanyaró a múlt év három első negyedében feltűnően enyhén lépett fel, januártól szeptemberig mind-

össze 14 halálesetet okozván; október hóban már sürűben kezdett fellépni, novemberben pedig járványos jeleget öltött. E járvány deczemberben érte el tetőpontját, midőn a kanyaróban elhaltak száma 104-re emelkedett. Az egész évben elhaltak száma tett 179-et, s így 56-al többet mint a megelőző évben.

Ha kiszámítjuk, hogy az alábbi években 10,000 lakóból hány halt el kanyaróban, azt találjuk, hogy:

1874	---	---	---	---	---	---	---	---	3. ₀
1875	---	---	---	---	---	---	---	---	1. ₇
1876	---	---	---	---	---	---	---	---	9. ₈
1877	---	---	---	---	---	---	---	---	4. ₁
1878	---	---	---	---	---	---	---	---	5. ₁
1879	---	---	---	---	---	---	---	---	8. ₀
1880	---	---	---	---	---	---	---	---	3. ₁
1881	---	---	---	---	---	---	---	---	2. ₂
1882	---	---	---	---	---	---	---	---	4. ₇
1883	---	---	---	---	---	---	---	---	0. ₆
1884	---	---	---	---	---	---	---	---	2. ₇
1885	---	---	---	---	---	---	---	---	4. ₂

A kanyaró halálozási aránya, mint ez összeállításból kitetszik, folyton nagy hullámozást mutat fel. Összefoglalva a prophylaktikus rendszabályok behozatala előtti és utáni éveket, mégis azt találjuk, hogy ez utóbbiaknak halálozási aránya valamivel kedvezőbb.

A hagymázesetek túlnyomólag hasi hagymázból állottak. Az év vége felé mutatkoztak azonban első előjelei ama kúteges hagymáznak, mely azóta a folyó 1886-dik évben valóságos járványnya emelkedett, és melynek egyik fészke gyanánt a toloncztelepet ismerték fel. Szemben azon nagy fontossággal, mely annak tulajdonítható, ha a ragályos betegség költőhelyét feltalálják, – felemlítjük, hogy a fővárosi statisztikai hivatal a főváros halandóságáról kiadott XVIII. sz. közleményének 150. lapján már két évvel ezelőtt figyelmeztetett vala azon körülményre, hogy a kúteges hagymáz legszámosabb esetei a tolonczok házából szoktak származni.

Az 1885-ben elhalt 12,658 egyén közt 6,938 férfi és 5,720 nő, átlag tehát ezer-ezer férfigalottra 825 női halott esik.

Az 1885. évben elhaltak kora: 0—1 éves 3,395 (közük 2,302 törvényes, 1,093 törvénytelen); 1—5 évig 1,943 (1,528 törvényes, 415 törvénytelen); 20 évig 764; összesen 0—20 évig 6,102, 30 évig 1,182, 40 évig 1,276, 60 évig 2,300, 80 évig 1,558, 80-on túl 225, ismeretlen kora 15, összesen 12,658.

Ez összeállításból kitetszik, hogy a haláleseteknek közel felerésze a gyermekhalandóság által okoztatik, 1885-ben ugyanis 0—5 évig való gyermek 5,338 halt el s ezek az összes elhaltak 42.5%-át teszik, a gyermekhalandóság e szerint a megelőző évhez képest, midőn az 43.5%-ot tett, valamivel csökkent. 1883-ban a 0—5 évig elhaltak 41.0%-ot tettek, 1882-ben 46.3%-ot, 1881-ben 45.6%-ot, 1880-ban 46.2%-ot, 1879-ben 47.7%-ot, 1878-ban 49.6%-ot, 1877-ben 50.2%-ot és 1876-ban 53.1%-ot. Ezen számsorból kitűnik, hogy a gyermekek halálozási százaléka évről évre fogy és különösen a három utolsó évben már eléggé kedvezőnek mondható.

Az elhaltak közt volt: Katholikus 9365, ágostai 739, helvét 725, görög-keleti 112, unitárius 6, zsidó 1,570, végre egyéb vallásu és olyan, kinek vallása nem volt meg tudható, volt összesen 141.

Az öt éven felüli elhaltak közt volt: Nem házas 2,719 és pedig 1,669 férfi és 1,050 nő; házas 2866 és pedig 1,810 férfi és 1,056 nő: özvegy és elvált 1,480 és pedig 471 férfi és 1,009 nő. Megjegyzendő, hogy 255 esetben a családi állapot nem lett bejelentve.

IV.

Amerika mezőgazdasága és az amerikai verseny.

Az Egyesült-Államok mezőgazdaságáról szóló, az 1884-dik évre vonatkozó jelentés a rendesnél még sokkal érdekesebb és tanulságosabb tartalommal bír, a mennyiben egy külön fejezetben igen áttekinthetően és ügyesen vannak a mező-

gazdaság fontosabb mozzanatai összeállítva. A fontosabb adatok a következők:

A mi mindenekelőtt a művelés alatt álló területek arányát illeti, ez a következő:

A művelés alatt álló terület az egész területnek		A művelés alatt álló terület az egész területnek	
Ohio	94.0 ⁰ / ₀ -a	Mississippi	53.5 ⁰ / ₀ -a
Indiána	88.9 "	Wisconsin	44.1 "
Illinois	88.4 "	Kansas	41.0 "
Delaware	86.9 "	Michigan	37.6 "
Kentucky	84.0 "	Arkansas	35.6 "
Vermont	83.5 "	Maine	34.2 "
Maryland	81.1 "	Louisiana	28.5 "
Conecticut	79.1 "	Minnesota	26.4 "
New-York	78.0 "	Texas	21.6 "
Tennessee	77.3 "	Nebraska	20.4 "
Virginia	77.2 "	California	16.6 "
Rhode Island	74.1 "	Florida	9.5 "
N. Carolina	71.9 "	Oregon	7.0 "
S. Carolina	69.7 "	Dakota	4.0 "
Jowa	69.7 "	Washington	3.3 "
Georgia	69.0 "	Colorado	1.8 "
Pennsylvánia	68.7 "	Utah	1.2 "
Massachusetts	65.3 "	Nevada	0.8 "
N. Hampshire	64.6 "	N. Mexiko	0.8 "
W. Virginia	64.6 "	Idaho	0.6 "
Missouri	63.4 "	Montana	0.4 "
N. Jersey	61.4 "	Wyoming	0.2 "
Alabama	57.2 "	Arizona	0.2 "

A hét keleti államban az átlag 54.1%, a négy közép államban 72.9%; délen 43.3, nyugaton 54.4, a Pacific és Rocky Mountain államokban 7.6%; a territóriumokban 1.4%. Az Egyesült-Államok területének mintegy 29%-a áll művelés alatt. Az utolsó harmincz év alatt az emelkedés majdnem 100%, t. i. 293.5 millióról, 536.0 millió acre-ra. Csak 1870 és 1880 között 128 millió acre vétetett művelés alá.

A termelvények értéke husz év alatt (1859—79) 1676 millióról 3726 millió dollárra emelkedett. Ezen összeg következőképen oszlik meg:

Hús	---	---	---	---	---	800	millió doll. vagyis	21.5%
Tengeri	---	---	---	---	---	695	" "	18.7 "
Buza	---	---	---	---	---	437	" "	11.7 "
Széna	---	---	---	---	---	410	" "	11.0 "
Tejtermékek	---	---	---	---	---	353	" "	9.5 "
Gyapot	---	---	---	---	---	272	" "	7.3 "
Baromfi	---	---	---	---	---	180	" "	4.8 "
Egyéb	---	---	---	---	---	579	" "	15.5 "
						3726	millió doll. vagyis	100.0%

Igen érdekes adatok közöltetnek a mezőgazdaság és ipar kölcsönhatásáról. A jelentés axiomaként állítja föl azt a tételt, hogy nem a népesség szaporodása, hanem az ipar emeli a mezőgazdasági termékek értékét. Mutatják ezt a következő adatok:

			A mezőgazdasági terület több mint	Egy acre föld értéke	Mezőgazdasági munkások
I. osztályu államok	---		30	38.65 dollár	18%
II. "	"	---	30—50	30.55 "	42 "
III. "	"	---	50—70	13.58 "	58 "
IV. "	"	---	70-nél több	5.18 "	77 "

Mentől nagyobb az ipari munkások száma annál nagyobb tehát a föld értéke is. A columbiai kerületben, hol a munkásoknak csak 2%-a van a mezőgazdaság, 98% az ipar mellett elfoglalva, egy acre föld értéke 200.18 dollár. Ebből következik: «Values in agriculture are enhanced by increase of non-agricultural population».

Áttérve különösen a buzatermelés viszonyaira, azon tíz államban, melyben a buzatermelés a legjelentékenyebb (Pennsylvánia, Ohio, New-York, Virginia, Illinois, Indiána, Michigan, Maryland, Wisconsin, Missouri) 1849 óta a termelés következőkép emelkedett.

1849	---	---	---	---	---	86.5	millió bushel
1859	---	---	---	---	---	129.2	" "
1869	---	---	---	---	---	226.5	" "
1879	---	---	---	---	---	344.0	" "

Az Egyesült-Államok egész területén pedig tett a termelés:

1850	---	---	---	---	---	867.4	millió bushelt
1860	---	---	---	---	---	1239.0	" "
1870	---	---	---	---	---	1387.2	" "
1880	---	---	---	---	---	2697.5	" "

Az emelkedés tesz ezen negyven év alatt:

Buzánál	---	---	---	---	---	---	357 $\frac{0}{0}$ -ot
Tengerinél	---	---	---	---	---	---	196 "
Zabnál	---	---	---	---	---	---	178 "
Árpánál	---	---	---	---	---	---	40 "

Az átlagos termelés tesz:

Acreként Fejenként			Acreként Fejenként		
Maine ---	15.2	1.0	Texas ---	6.8	1.6
N.-Hampshire ---	15.0	0.5	Arkansas ---	6.2	1.6
Vermont ---	16.3	1.0	Tennessee ---	6.1	4.8
Massachutetts ---	16.4	0.1	W.-Virginia ---	10.2	6.5
Rhode Island	14.1	0.001	Kentucky ---	9.8	6.9
Connecticut ---	17.6	0.6	Ohio ---	18.0	14.4
N.-York ---	15.7	2.8	Michigan ---	19.5	21.7
N.-Jersey ---	12.7	1.7	Indiana ---	18.0	23.9
Pennsylvania---	13.5	4.5	Illinois ---	15.9	16.6
Delaware ---	13.4	8.0	Wisconsin---	12.8	18.9
Maryland ---	14.1	8.6	Minnesota ---	11.4	44.3
Virginia ---	8.7	5.2	Jowa ---	10.2	19.2
N.-Carolina ---	5.2	2.4	Missouri ---	12.0	11.5
S.-Carolina ---	5.6	1.0	Cansas ---	9.3	17.4
Georgia ---	6.6	2.0	Nebraska ---	9.4	30.6
Florida ---	5.2	0.002	California ---	22.0	7.3
Alabama ---	5.7	1.2	Oregon ---	15.8	33.6
Mississippi ---	5.0	0.2	Neyada ---	16.8	42.9
Lousiana ---	3.4	0.01	Colorado ---	18.9	1.1

Összehasonlítva a különböző államok buzatermelését, az eredmény a következő:

Magyarország	---	---	44.5	millió bushel vagyis	8.4	fejenként
Franciaország	---	---	294.4	" "	7.8	"
Spanyolország	---	---	117.5	" "	7.3	"
Olaszország	---	---	155.0	" "	5.4	"
Belgium	---	---	24.9	" "	4.5	"
Törökország	---	---	40.8	" "	4.2	"
Szerbia	---	---	4.0	" "	3.3	"
Görögország	---	---	4.3	" "	2.8	"

Nagybritannia	---	---	82.2	millió bushel	vagyis	2.7	fejenként
Németország	---	---	93.8	"	"	2.1	"
Oroszország	---	---	171.3	"	"	2.1	"
Ausztria	---	---	44.5	"	"	2.0	"
Portugal	---	---	7.5	"	"	1.9	"
Dánia	---	---	3.1	"	"	1.5	"
Németalföld	---	---	5.4	"	"	1.3	"
Irland	---	---	3.8	"	"	0.8	"
Svájc	---	---	2.1	"	"	0.8	"
Svédország	---	---	3.1	"	"	0.7	"
Norvégia	---	---	0.2	"	"	0.2	"

Összesen Európa 1215.6 millió bushel vagyis 3.7 fejenként

Egyesült-Államok (1879) 459.4 " " " 9.2 "

Összes gabonanemekben tesz a termelés:

Dánia	---	---	74.4	millió bushelt	vagyis	36.9	fejenként
Magyarország	---	---	426.0	"	"	27.2	"
Svédország	---	---	98.2	"	"	21.5	"
Franciaország	---	---	763.7	"	"	20.3	"
Románia	---	---	102.8	"	"	19.1	"
Oroszország	---	---	1567.8	"	"	18.8	"
Németország	---	---	784.1	"	"	17.3	"
Irland	---	---	74.4	"	"	14.6	"
Spanyolország	---	---	226.1	"	"	14.1	"
Belgium	---	---	74.6	"	"	13.4	"
Ausztria	---	---	290.4	"	"	13.0	"
Szerbia	---	---	14.3	"	"	11.4	"
Törökország	---	---	110.3	"	"	11.3	"
Nagybritannia	---	---	286.2	"	"	9.5	"
Norvégia	---	---	16.9	"	"	9.3	"
Olaszország	---	---	262.6	"	"	9.2	"
Németalföld	---	---	37.0	"	"	8.9	"
Portugal	---	---	34.7	"	"	8.7	"
Görögország	---	---	10.5	"	"	6.7	"
Svájc	---	---	17.4	"	"	6.5	"

Összesen Európában 5273.3 millió bushelt vagyis 16.1 fejenként

Egyesült-Államokban 2697.5 " " " 53.8 "

Igen tanulságosak még a következő adatok, melyek a termelés mennyisége és az ár közötti összefüggést mutatják. Tett tengeriben:

								Átlagos termelés acreként	
								bushel	ár
1871	---	---	---	---	---	---	---	29. ₁	48. ₂
1872	---	---	---	---	---	---	---	30. ₇	39. ₈
1873	---	---	---	---	---	---	---	23. ₈	48. ₀
1874	---	---	---	---	---	---	---	20. ₇	64. ₇
1875	---	---	---	---	---	---	---	29. ₄	42. ₀
1876	---	---	---	---	---	---	---	26. ₁	37. ₀
1877	---	---	---	---	---	---	---	26. ₆	35. ₈
1878	---	---	---	---	---	---	---	26. ₉	31. ₈
1879	---	---	---	---	---	---	---	29. ₂	37. ₅
1880	---	---	---	---	---	---	---	27. ₆	39. ₆
1881	---	---	---	---	---	---	---	18. ₆	63. ₆
1882	---	---	---	---	---	---	---	24. ₆	48. ₄
1883	---	---	---	---	---	---	---	22. ₇	42. ₄

A kivitel tett buzában és lisztben:

								Millió dollár
1840	---	---	---	---	---	---	---	83. ₉
1850	---	---	---	---	---	---	---	200. ₀
1860	---	---	---	---	---	---	---	297. ₇
1870	---	---	---	---	---	---	---	976. ₈
1880	---	---	---	---	---	---	---	2057. ₅
1881	---	---	---	---	---	---	---	2270. ₂
1882	---	---	---	---	---	---	---	2419. ₅
1883	---	---	---	---	---	---	---	2594. ₂

Legjobb képet nyújt az amerikai termelés átalakulásáról a következő összeállítás. Az egész kivitelből esett:

		Gyapotra	Kenyér- terményekre	Állatokra és állati termékekre	Összes mezőgaz- dasági kivitelre
1830	---	61. ₇ %	14. ₇ %	5. ₃ %	82. ₁₈ %
1840	---	69. ₀ "	14. ₆ "	3. ₃ "	82. ₉₃ "
1850	---	66. ₃ "	12. ₀ "	9. ₈ "	80. ₅₁ "
1860	---	74. ₈ "	9. ₅ "	8. ₀ "	81. ₁₄ "
1870	---	62. ₉ "	20. ₀ "	9. ₂ "	79. ₃₄ "
1880	---	30. ₈ "	42. ₀ "	21. ₉ "	83. ₂₅ "
1881	---	33. ₉ "	37. ₀ "	24. ₀ "	82. ₆₃ "
1882	---	36. ₂ "	33. ₁ "	24. ₃ "	75. ₃₁ "
1883	---	39. ₉ "	33. ₆ "	19. ₈ "	77. ₀₀ "

A mezőgazdasági munkabérek az utolsó években csökkenést mutatnak: Tett havonként a bér:

	1869	1875	1879	1882
	d o l l á r			
California --- ---	46. ³⁸	44. ⁵⁰	41. ⁰⁰	38. ²⁵
Keleti államok ---	32. ⁰⁸	28. ⁹³	20. ²¹	26. ⁶¹
Közép " --- ---	28. ⁰²	26. ⁰²	19. ⁶⁹	22. ²⁴
Nyugati " ---	27. ⁰¹	23. ⁷⁰	20. ³⁸	23. ⁶³
Déli " --- ---	17. ²¹	16. ²²	13. ³¹	15. ³⁰

A marhaállomány a következő:

	1840	1880	A marha-állomány értéke 1884-ben
	d a r a b		
Ló --- --- ---	4.336,719	10.357,488	833. ⁷ millió dollár,
Szarvasmarha ---	17.778,907	35.925,511	1106. ⁷ " "
Juh --- --- ---	21.723,220	35.192,074	119. ⁹ " "
Sertés --- --- ---	30.354,213	47.681,700	246. ³ " "

A gabona és liszt szállítási költsége tett Chicagoból New-Yorkba 1884-ben (100 font):

Január 1--márczius 31 --- ---	0. ³⁰ dollár
Április 1--június 30 --- ---	0. ¹⁵ "
Július 1--július 31 --- ---	0. ²⁰ "
Augusztus 1--december 31 ---	0. ²⁵ "

New-Yorkból Londonba pedig a szállítási költség:

Gabona (bushel)		Gabona (bushel)
Január és február --- 0. ⁰⁸ dollár,	Augustus --- ---	0. ⁰⁸ ¹ / ₂ dollár,
Márczius --- --- 0. ⁰⁵ "	September --- ---	0. ⁰⁴ ¹ / ₂ "
Április --- --- 0. ⁰⁷ ¹ / ₂ "	Október --- ---	0. ⁰⁹ "
Május --- --- 0. ⁰⁴ "	November --- ---	0. ¹⁰ ¹ / ₂ "
Június --- --- 0. ⁰⁷ "	December --- ---	0. ¹³ ¹ / ₂ "
Július --- --- 0. ⁰⁸ "		

Az amerikai verseny szempontjából igen érdekes az, mit e jelentés az amerikai mezőgazdaság jövőjéről mond. A jelentés az egyes terményekben való nagy kivitt az amerikai gazdaság hátrányos egyoldalúságának tulajdonítja, melynek következménye, hogy ismét más cikkekben függ a külföldtől.* Amerika ennek következtében kénytelen

* There is a want of harmony in the distribution of crops, which a higher culture, which time and experience will cure. There is too much area devoted to some crops, too small a rate of yield upon that area, and too little breadth to other crops.

buzáját a fél földgömb körül küldeni és az egyiptomi fellah-k és az indiai rajah-okkal versenyezni*; egy verseny, mely nem méltó a szabad amerikaihoz, de a mely nem is szükséges. Ennek a jövőben meg kell változnia. A termelés ezen egyenlőtlensége időleges viszonyok eredménye, melyeket a farmer helyes ítélete a közeli jövőben meg fog változtatni. «Megengedjük, hogy termelhetünk annyi kenyérterményt, hogy két vagy három kis európai nemzetet táplálhassunk, hanem ez nem volna sem politikus, sem hasznos» («both impolitic and unprofitable»). A nemzetek története mutatja, hogy a nemzetek jóléte és gazdagsága nem a termelés mennyiségétől, hanem bölcs beosztásától függ. Ha munkásaink csak kenyértermeléssel foglalkoznak, abban fölöslegünk lesz, de nélkülözni fogjuk az élet egyéb szükségleteit. A mezőgazdasági népek szegények. Az idegen nemzetek keveset vehetnek, mivel a nemzeteknek élelmezésükben függetleneknek kell lenniök vagy veszélyeztetik létüket. A mit pedig vesznek, annak ellenértékét drágán meg kell adni más bevitelben és a szállítási díjakban. A belkereskedelem sokkal fontosabb mint a külkereskedelem és annak legalább huszszorosát teszi Amerikában, de még nagyobb lehet, mert Amerika minden éghajlatot egyesít és mindent előállíthat, az északi és a déli égöv minden terményét, ha pedig ezer mértföld távolságában keresi azokat, az annyi jelent mint mindkét oldalon meggyújtani a gyertyát és a nemzeti szegénység sötétségében kioltani.** Amerikának tehát le kell szállítani buzatermelését, annál is inkább, mivel Amerikában e tekintetben nincs előnye más államok fölött és a tulter-

* The area in wheat is now 39.475,000 acres, and 12.000,000 acres are cultivated in excess of the wants of the country, the produce of which must be sold abroad, mainly in Liverpool, in competition with the grain of Russia, of South-America, of Australia and of India. It is sent 1,500 miles by land and 3,500 miles by sea, and from California more than half round the world, to compete with the half-civilised Fellahs of Egypt and the slavish ryots of India. It is a competition unworthy of American freemen, and utterly unnecessary.

** The productions of the United States range from lichens to lemons, and include the fruits of all zones, from gooseberries to guavas. With these resources of soil and sun, of coal and iron, of gold and silver, of water for transportation and for power, of muscle, of skill and genius, how stupid the folly of desuetude, how abject the shame of inanity, how injurious the crime of idleness. To go thousand of miles for that which we can produce from our surplus labor would be burning the candle at both ends and drifting into the darkness of national poverty.

melés az árakat annyira lenyomta, hogy veszteséget hoznak. Amerika csak annyi búzát termeljen, a mennyi ott fogyasztatik és valamit éhező államok számára, és egy csekély fölösleget, ha jobb árak adatnak a («More home consumtion, and export of the crumbs that fall from the home table».) Különben pedig szükséges a termelést a legváltozatosabbá tenni, mivel csak ez biztosítja a munka teljes értékesítését.*

Ezen hivatalos nyilatkozatok tanuskodnak a mellett, hogy Amerikában is érzik szükségét annak, hogy a termelésben «helyesebb arányok» hozassanak be.

V.

A gabona ára az Egyesült-Államokban.

1871—1885.

A gabona ára az Egyesült-Államokban következőkép alakult: A bushel ára tett centben:

	Buza	Tengeri
1871	125. ₈	48. ₂
1872	124.	39. ₈
1873	115.	48.
1874	94. ₁	64. ₇
1875	100.	42.
1876	103. ₇	37.
1877	108. ₂	35. ₈
1878	77. ₇	31. ₈
1879	110. ₈	37. ₅
1880	95. ₁	39. ₆
1881	119. ₃	63. ₆
1882	88. ₂	48. ₄
1883	91.	42. ₄
1884	64. ₅	35. ₇
1885	77. ₁	32. ₈

* All natural resources should be utilized — the glassy glade for the dairy, the hill crest and slope for fruit, the bottom lands for corn, tillable uplands for various crops in rotation, and no great district should be restricted to one product, whether cotton or wheat. Such restriction will in one generation lead to poverty of land and people. All national resources should be realized — the underlying ore, the coal, lime, kaolin, building stone, salt springs — beneath the soil as well as the soil itself. This use of nature, so varied and comprehensive, cau alone secure, the full utilization and productiveness of labor, and the highest averaged wealth and culture.

Adalékok az alkoholizmus kérdéséhez.

Az okok, melyek az alkoholizmus terjedését előidézik, igen különbözők, gazdaságiak, erkölcsiek stb. SCHULER * különösen arra is figyelmeztet újabban, milyen szoros összefüggésben áll az alkoholizmus az alsóbb osztályok hiányos táplálkozásával. Ha az élelmezés hiányos, akkor számtalan esetben az emésztő szervek tevékenysége nem eléggé izgattatik és azért ily esetekben okvetetlenül szükséges bizonyos anyagok felvétele, melyek az emésztő szervek szükséges tevékenységét előidézik. Ezen anyagok felvétele akkor is kívánatos, ha a test bizonyos mennyiségű munkát végez, melyért a táplálék nem nyújt teljes kárpótlást. Ily esetekben az egész munkaképesség igen sokszor attól függ, hogy oly anyagok vétessenek be — habár igen gyakran a testi szervezet kárára, — melyek a kívánt élénkséget és a jólét és jóllakottság érzetét idézik elő. Ezen hatást teszik — mint azt a legrégibb időktől kezdve tudták — az alkoholtartalmú anyagok. A rossz élelmezésnek ismét különböző oka van: szegénység, rossz szokások, sietős elvégzése az étkezésnek, hideg ételek, a nők tudatlansága a konyha körül, elfoglaltsága gyárakban stb. A szesz italok használata gyakran onnan származik, hogy a munkás korán reggel kezdi a munkát, midőn a reggelit még nem veszi, vagy késő éjszakáig folytatja, midőn már régen végezte a vacsorát. Különösen a burgonya is azon élelmiszerek közé tartozik, melyek erős italok igénybevételét követelik az emésztő szervek ingerlésére, — és így fejlődik a tüdőgümő.

Nagyon fontos, mit e tekintetben LIEBIG mond (Chemische Briefe, Volksausgabe, 339. l.): «Der Branntweingenuss ist nicht die Ursache, sondern eine Folge der Noth. Es ist eine Ausnahme von der Regel, wenn ein gut genährter Mann zum Branntweintrinker wird. Wenn hin-

* Des divers modes d'alimentation des classes ouvrières en Suisse Berne 1884.

gegen der Arbeiter durch seine Arbeit weniger verdient, als er zur Erwerbung der ihm nothwendigen Menge von Speise bedarf, durch welche seine Arbeitskraft völlig wieder hergestellt wird, so zwingt ihn eine starre, unerbittliche Naturnothwendigkeit, seine Zuflucht zum Branntwein zu nehmen; er sollte arbeiten, aber es fehlt ihm wegen der unzureichenden Nahrung täglich ein grosses Quantum von seiner Arbeitskraft. Der Branntwein, durch seine Wirkung auf die Nerven, gestattet ihm, die fehlende Kraft auf Kosten seines Körpers zu ergänzen, diejenige Menge heute zu verwenden, welche naturgemäss erst den Tag darauf zur Verwendung hätte kommen dürfen; *es ist ein Wechsel, ausgestellt auf die Gesundheit, welcher immer prolongirt werden muss*, weil er aus Mangel an Mitteln nicht eingelöst werden kann; der Arbeiter verzehrt das Kapital an Stelle der Zinsen, daher der unvermeidliche Bankerott seines Körpers.»

Az alkoholizmus káros hatása a népességre általánosan levén elismerve, úgy látszik, hogy minden állam előbb-utóbb kénytelen lesz ezen félelmetes vendéggel komolyabban foglalkozni. Ritkán történik valamely a törvényhozás elé hozandó kérdésnek alaposabb előkészítése, mint az történt az alkoholizmus kérdésével a Svájcban. Nem kevesebb mint öt közleményben össze van hordva jóformán az egész anyag, mely e kérdésre vonatkozik és tekintettel az ügy aktualis jellegére, nem akarjuk elmulasztani, hogy e közlemények fonálán tájékoztatást nyujtsunk a kérdés iránt.

Mielőtt azonban az anyagot ismertetőnk, hazánkra vonatkozólag akarunk némi megjegyzést tenni. Már az utolsó évfolyamban kimutattuk, hogy fővárosunkban a pálinkafogyasztás igen nagy mértéket öltött. Ezen könyvek lapján meggyőződhetünk arról, mily arányokban szaporodnak évről-évre a pálinkamérések a fővárosban. A ki e pálinkaméréseket felkeresi, meggyőződhetik arról, hogy ott gyakran ember ember mellett zsufolva áll, mintha ott az élet itala osztatnék ki. Már reggel 9 és 10 órakor, de különben minden órában látunk ottan száanalomra méltó alakokat, melyek már a pálinka álmát aluszsák.

A ki kételkedik az alkohol pusztító hatásában, az nézze meg ez alakokat, a mikor ott az asztalra dőlve alusznak, vagy mikor ezen méregkeverő helyeket elhagyják és a szem tompasága mindent, a legborzasztóbbat fogja neki mondani. És hányszor láttunk ily helyiségekben zsenge gyermekeket, csecsemőket szüleik karján, asszonyokat, szóval minden kor- és nembeli egyéneket. Hogy a különböző nemzetiségű egyének nem egyformán áldoznak ezen molochnak, azt abból sejtjük, hogy többnyire a tót atyafiakkal találkoztunk e helyeken. A pálinka demoralizáló hatása már az illető egyének külsejében is visszatükröződik, a mennyiben talán egyetlenegy tisztán öltözött egyént sem láttunk, hanem az mind az elhanyagoltság, az elzüllöttség bélyegét viseli. Megjegyezzük azt is, hogy egyetlenegy pálinkamérésben sem találtuk kifüggesztve az uzsoráról szóló törvénynek a korcsmai hitelre vonatkozó §-át! Hol van itt a hatóság örökös szeme!

Hogy különben nálunk elég szomorúan mutatkozik a nagy halandóságban, a bűnügy terén az örültek statisztikájában az alkoholizmus hatása, az ismeretes. Csak az utóbbira nézve kiemeljük, hogy a budapesti tébolydában 1882. és 83-ban 137 iszákossági tébolyodott volt elhelyezve.

A főváros egyes utczáiban tulságos sok a pálinka mérés.* Miért nem lehetne e számot korlátozni? Miért nem lehet kimondani, hogy a pálinkát csak pálinkamérésben szabad adni és nem szabad ezt az üzletet másokkal összekötni, mint az tényleg számos esetben történik stb.

Az alkoholizmus kérdésének megoldása kétségkívül igen nehéz. A nép életmódját és különösen ételmezési viszonyait kell megváltoztatni, mivel a pálinkaivás sok esetben csak következménye a hiányos ételmezésnek «Vanae sine moribus leges». Továbbá tekintetbe kell venni azt a mit eddig elfelejtettek, hogy sok ember nemcsak azért követ el bűntettet, mert iszik, hanem azért iszik, hogy bűntettet kövessen el. Nemcsak azért hal meg, mert iszik,

* Úgy látszik, hogy a szegény sorsú izraeliták nemcsak a pálinkaméréssel foglalkoznak nagy előszeretettel, hanem a pálinkaivással is!

hanem azért iszik, hogy meghaljon (hiszen vannak erre szomorú esetek a legkiválóbb emberek életéből.) Végre szem előtt tartandó, hogy a pálinka rossz hatásai különösen rossz minőségének a következményei, mint azt különösen SCHULER kimutatta. A kérdés tehát nagyon bonyolult és egyszerű tiltó intézkedésekkel célt nem érhetni.

Áttérve már most az alkoholizmus jelenlegi állapotára különböző államokban, melyek a svájci kormány dolgozataiban részletesen vannak tárgyalva, adjuk itt a következő adatokat:

Svédország. Svédországban az italok között a pálinka első helyet foglal el. 1829-ben 2,3 millió lakossága több mint 1.570,380 hektoliter pálinkát fogyasztott. A pálinkaivás súlyos népbetegség volt. Már a múlt században tettek intézkedések a pálinkaivás ellen; azonban hasztalanul. Legnagyobb fontossággal bírnak az 1855-diki törvények, melyek a pálinkafőzést és annak forgalombahozatalát szabályozzák. Általában azt állítják, hogy e törvények igen kedvező hatással voltak. Mindamellett azt tapasztaljuk, hogy az utolsó években még elég nagy az átlagos fogyasztás, sőt nagyobb mint 1855-ben: Tett fejenként:

1855	---	---	---	---	---	---	7. ³⁸	litert,
1876	---	---	---	---	---	---	12. ³³	"
1877	---	---	---	---	---	---	10. ⁶⁰	"
1878	---	---	---	---	---	---	10. ⁴⁷	"
1879	---	---	---	---	---	---	8. ⁷⁷	"
1880	---	---	---	---	---	---	8. ¹⁴	"

A vidéken úgy látszik, az új törvényhozásnak kedvezőbb eredménye volt, mint a városokban. 1855—56-ban a városokban, melyek a népesség 12%-át tették, 1912 pálinkamérés volt, a vidéken, a lakosság 88%-ával pedig csak 689; a városokban 1880-ban 17,803 büntetett iszákosság miatt, a vidéken 1523. Azért szükségesnek látszott a törvényhozást kiegészíteni a városok számára és ez történt az azóta oly híressé vált Gothenburgi rendszer által. Különösen Gothenburgban igen nagy levén az alkoholizmus. 1865-ben keletkezett a Gothenburgi-társulat, mely a pálinka-

méréseket magához vonja és azokat nem nyereszkesedésre alapítja, hanem az erkölcsök javítására. A társaság olvasó helyiségeket és egyéb üdítő helyiségeket tart, hol szeszes italok nem adatnak: a pálinkamérés korán este bezáratik, vásár- és ünnepnapokon csak az úgynevezett appetitoriumot («Aptit sup») szabad adni stb. A Gothenburgi rendszer kétségtelenül sok jót tett, mindamellett gyakran túloztattak a sikerei. Tény az, hogy Svédországban még mai nap a fogyasztás igen magas, sőt magában Gothenburgban a fejenkénti pálinkafogyasztás 18 liter, és ugyan csak Gothenburgban évenként több mint 2000 személy bekisértetik iszákosság miatt. Sőt egyesek, mint LEWIS, ki csak azért látogatta meg Svédországot, hogy a gothenburgi rendszert tanulmányozza és esetleg Angliába bevezesse, igen kedvezőtlenül nyilatkozik róla. Ő Gothenburgban a fogyasztást fejenként 27 literre teszi és egy napon 80 részeggel találkozott. Lewis kedvezőtlen véleményét a gothenburgi angol konzul megerősíti, ki ötven évig e városban lakott. Svédországban vannak mérsékletességi egyletek is mintegy 100, 30,000 taggal; ehhez járulnak az úgynevezett «goodtemplars» 40,000 taggal.

A mi az alkoholismus hatását illeti, azt látjuk, hogy elítélés alkoholismusért volt Svédországban:

1876	---	---	---	---	---	---	---	21,092
1877	---	---	---	---	---	---	---	22,126
1878	---	---	---	---	---	---	---	20,279
1879	---	---	---	---	---	---	---	19,306
1880	---	---	---	---	---	---	---	19,326

Büntett, melylyel az alkoholismus összefüggésben áll, volt:

1875	---	---	---	---	---	---	---	2,520
1876	---	---	---	---	---	---	---	2,883
1877	---	---	---	---	---	---	---	2,447
1878	---	---	---	---	---	---	---	2,617

A tébolydákba felvetteknek 6—8%-a az alkoholismus áldozata (1876—1880.) Alkoholismus chronikusban megbetegedett volt a kórházakban (1881) 364, delirium

tremensben 254. Haláleset szeszes italok túlságos használata következtében volt 1831—35-ig évi átlagban 47, 1881: 152. Öngyilkosság iszákosság következtében volt:

1876	---	---	---	---	---	---	---	---	11. ₁ %
1877	---	---	---	---	---	---	---	---	19. ₁ "
1878	---	---	---	---	---	---	---	---	14. ₈ "
1879	---	---	---	---	---	---	---	---	6. ₈ "
1880	---	---	---	---	---	---	---	---	20. ₀ "

Nagybritánia. Nagybritanniában az iszákosság, mint az eléggé ismeretes, szintén igen nagy szerepet játszik. Bár a vélemények eltérnek, mégis úgy látszik, hogy e baj az utolsó években növekvőben volt. Mindazonáltal e baj megítélésénél szem előtt tartandó, hogy különösen a legalsóbb osztályokban pusztit legerősebben. Úgy látszik továbbá, hogy aránylag szűkebb körre szorítkozik és területileg is szigorúan meghatározott. Angliát e tekintetben két részre oszthatni, egy északi és egy délre, a választó vonal körülbelül azon vonal, mely Bostont Cardiffal összeköti. Az északi részben sokkal nagyobb az iszákosság. Különösen a nagy közséntelegek mutatják a legnagyobb alkoholizmust. Hasonlóképen nagy az alkoholizmus a városokban is, a mi különösen a rossz lakásokkal is összefüggésben áll. Igen szomorú oldala az alkoholizmusnak az, hogy annak a nők igen nagy számban esnek áldozatul. Az angol törvényhozás többször foglalkozott az alkoholizmus bajával. Azon elvek, melyeket különösen az 1874-diki törvény felállít, a következők: Minden üzlet, melyben szeszes italok kicsinyben eladatnak, bezárandók:

A fő városban

Szombat este	---	---	---	---	éjféltől vasárnap 1 óráig délután,
Vasárnap este	---	---	---	---	11 órától reggeli 5 óráig,
Más napokon	---	---	---	---	éjféltől 1/2 órával reggeli 5 óráig.

Városokban vagy élénkebb* helységeken

Szombat este	---	---	---	---	11 órától vasárnap 1/2 1-ig délután,
Vasárnap este	---	---	---	---	10 órától reggeli 6 óráig,
Más napokon	---	---	---	---	este 11 órától reggeli 6 óráig.

* 1000-nél több lakossal.

M á s h e l y s é g e k b e n

Szombat este	--- --- ---	11 órától vasárnap $\frac{1}{2}$ 1-ig délután,
Vasárnap este	--- --- ---	10 órától reggeli 6 óráig,
Más napokon	--- --- ---	este 10 órától reggeli 6 óráig.

Ezen üzlet szabály szerint vasárnap délután is 3 órától 6 óráig zárva tartandó. Azonkívül vannak külön törvények a vasárnapi bezárásról: így Skóciában, Írlandban stb. — A többi a szeszes italok eladására vonatkozó intézkedéseket már az 1872-diki «főtörvény» tartalmazza, mely különösen a szeszes italok eladására jogosító engedélyek kiadását részletesen szabályozza; megtiltja a szeszes italok eladását 16 éven alóli személyeknek, büntetést szab azon személyekre, kik részeg állapotban találtnak az utcán vagy nyilvános épületekben; a főnnálló korcsmákról stb. pontos lajstromok vezetését rendeli el. Az iszákosok ellen az 1872-diki törvény intézkedésén kívül még alkalmazásba jön az 1879-diki «Habitual drunkards act». A Select Committee of the House of Lords on Intemperance 1877—79. jelentései az újabb törvényhozásra vonatkozólag különösen a következő megjegyzéseket teszi: Az 1869-iki, ill. 1872-iki törvények az engedélyek kiadását először engedik át a közigazgatási hatóságnak, holott azok azelőtt az adóközegek által adattak. Ezen törvények nagy különbséget tesznek az üzleti helyiségekben és az utcán át való eladás között («on» és «off» the premises); az elsőket megtagadhatja a hatóság további indokolás nélkül, a többieket csak bizonyos a törvényben megnevezett esetekben (rossz hírnév stb.) Az engedély csak két hatóság egybehangzó ítélete alapján nyerhető; az egyik hatóság adjá az engedélyt, a másik helybenhagyja. Összesen volt italmérési engedély:

	Anglia	Skócia	Írland
1880	302,992	25,018	52,044
1881	193,143	25,181	24,785
1882	190,005	18,767	24,809

Daczára annak, hogy Angliában ezen törvények által az alkoholizmus ellen a küzdelem felvétetett, még sem lát-

szik a közönség az eddig elértekkel megelégedni. Ujabban különböző irányokban mutatkozik a törekvés a törvényhozást tovább fejleszteni. Különben Angliában is, úgy mint Északamerikában a társadalom is nagy erélyt fejtett ki a baj megszüntetésében. A mérsékletességi egyletek nyomán, melyek a 20-as évek végén keletkeztek, elterjedtek a tartózkodási egyletek, miután amazok félrendszabályaik mellett nem érhettek célzt; napjainkban tehát az angol társulatok határozott célja, nemcsak a pálinka, hanem az összes szeszes italok termelését és fogyasztását elnyomni. A mi a fogyasztást és annak következményeit illeti, úgy Angliára vonatkozólag a legérdekesebb adatok állanak rendelkezésre és ezekhez tartoznak a . . . lapon közlöttek is. Az össz fogyasztás szeszes italokban 22.₃₈ liter (50%-os) alkoholra tétetik; ebből azonban csak 5.₃₇ liter esik a pálinkára. HOYLE szerint költöttek szeszes italokra fejenként:

1860	---	---	---	---	2 font 18 shillinget,
1870	---	---	---	---	3 " 16 "
1876	---	---	---	---	4 " 9 "

204,000 büntetésből 150,000 vagyis 75% hét grófságra (Lancashire, Middlesex, Durham, York, Stafford, Northumberland, Cheshire) esik és pedig különösen a következő nagy városokra: Liverpool, Manchester, Newcastle, Salford, Birmingham. Az egyes országokban is különböző a fogyasztás:

	Fejenként liter	Korcsmák száma 100,000 lakóra
Anglia és Wales	2. ₉₅	565
Skócia	7. ₉₅	346
Irland	4. ₅₄	357

Ez adatokból egyuttal azon tanulságot is merithetjük, hogy a fogyasztás nagysága nincs szoros összefüggésben a korcsmák számával, mit más adatok is bizonyítanak.

Az alkoholismus következményeire vonatkozólag a következő adatokat említjük. Iszákosság miatt letartóztatott Londonban (1881.) 27,268 egyén, azaz a lakosságnak 5.₆‰, Liverpoolban (1876.) 20,551 Manchester (1876.) 9,612,

Birmingham (1876.) 2824, Sheffield (1876.) 1237, Edinburg (1878.) 7391, Angliában és Walesben (1879.) 158,396, Irland (1879.) 91,359. Irlandban a letartóztatottak között volt 1879-ben 15.8‰ iszákos. Haláleset alkoholizmus és delirium tremens következtében volt 1.000,000 élő személy után 1878—80-ig: 42.₂, 1881: 47. A 15 éven felüli egyéneknél előfordult balesetek közül jut részegekre 13.0‰ , 0.9‰ delirium tremensben szenvedőkre. Angliában és Irlandban a tébolydákban felvettek közül 12‰ -nál az iszákosság volt a téboly oka. Az iszákosok száma Nagybritániában 600,000 tétetik.

A szesz italokra vetett adók (1881)-ben 28.₈ millió font sterlinget tettek, vagyis az összes állami bevételek 34.7‰ -át; fejenként tesz a szesz italadó 16.₆ shillinget.

1882-ben Hoyle egy a Times-hez intézett levelében az angol nép fogyasztását szesz italokból következőképen számítja ki (1881):

Sör	---	---	---	---	---	970. ₇	millió	gallon.
Szesz brit	---	---	---	---	---	28. ₇	"	"
Idegen	---	---	---	---	---	8. ₂	"	"
Bor	---	---	---	---	---	15. ₆	"	"
Angol borok	---	---	---	---	---	15. ₀	"	"

Tesz összesen tehát a fogyasztás 1038.₄ gallont. A kiadás tett:

Sör	---	---	---	---	---	72. ₈	millió	font.
Szesz, brit	---	---	---	---	---	28. ₇	"	"
" idegen	---	---	---	---	---	9. ₉	"	"
Bor	---	---	---	---	---	14. ₀	"	"
Angol borok	---	---	---	---	---	1. ₅	"	"

Az összes kiadás az utolsó tíz évben 1364.₈ millió frtra becsültetik. Ebben természetesen nincsenek befoglalva azon költségek és veszteségek, melyeket közvetve az ivás okoz. Ezeket HOYLE évenként mintegy 100 millió forintra teszi.

Franciaország. Ezen államban évek óta az alkoholizmus jelentékeny emelkedését konstatálják. Legnagyobb

és legveszedelmesebb a nagy ipari telepek munkásai között, de a vidéken is különösen vásár- és ünnepnapokon elég erősen nyilvánul. Gyermek és nők is a ragálnak áldozatul estek. Párisban 1876 óta az absyntivó nők egy klubot alapítottak, melynek tagjai az ülés - napokon minden ételtől tartózkodnak, de poharanként iszszák az absynthot, a ki legtöbbet bír el egy hónapon át, a klub elnöke. Roppant nagy elterjedést nyert az alkoholizmus a hadseregben. Páris ostromlásánál a nemzeti gárdának a feleségeik számára adott napi 75 centimét ezeknek kellett kifizetni, különben menthetetlenül a korcsmába vándorolt volna. A német-francia háboruban szenvedett vereség, melyet értelmes emberek jórészen az iszákosságra és annak demoralizáló hatására vezettek vissza, ösztönözte a köztársaságot, hogy fennállásának első évében e kérdéssel komolyan foglalkozott, miután már az orvosi tudomány első tekintélyei a fenyegető veszélyre figyelmeztettek. A köztársasági intézmények, melyek az általános szavazatjog alapján a népnek messzeterjedő befolyást engedtek a közügyekre, másfelől követelték, hogy e fontos jog csak egy józan nemzet kezébe adassék. Így keletkezett az 1873-diki törvény. Fontosabb intézkedései a következők: A ki utcán vagy úton, korcsmákban vagy más nyilvános helyeken tényleg részeg állapotban találtatik, 1—5 franknyi bírságot fizet. Első ízbeni visszaesésnél a büntető törvény 474. és 483. §§-ai alkalmazandók. A ki második elítélése után egy év lefolyása előtt visszaesik 6—30 napi fogsággal és 16—300 franknyi bírsággal büntetettik. Ha a legközelebbi 12 hónap alatt ismét részeg állapotban találtatik, az utóbbi büntetés legmagasabb foka reá alkalmazandó. A büntetés megkét-szerezhető. A ki a javító törvényszék által másodizben elítéltetett, egyuttal a következő jogokat elveszti: 1. a választó és szavazatjogot; 2. választhatás jogát; 3. hivatalviselési képességét; 4. a fegyverviselési jogot, két éven át az ítélet jogérvényre emelkedéséből számítva. Minden korcsmatulajdonos ki részegeket, vagy 16 éven alóli kiskorukat szeszes italokkal ellát, 1—5 franknyi bírságot fizet. Második visszaesésnél 6—30 napi fogsággal és 16—300 frtnyi

bírsággal fenytetik. Második ilyenmő büntetés esetében ezen büntetések maximuma esetleg annak kétszerese alkalmaztatik. Együttal elvonhatók a fent említett polgári jogok; a korcsma egy hónapra bezárható. A ki 16 éven alóli kiskorút lerészegít 6—30 napi fogsággal és 16—300 franknyi bírsággal büntettetik. A törvényszék ítéletét nyilvános falragaszok által közzé teheti. Minden nyilvánosan részeg egyén saját költségére bekísérhető a legközelebbi rendőri állomásra és visszatartható addig, míg kijózanodik. Ezen törvény a községházak kapuira és minden korcsmában kifüggesztendő. A törvény hatása iránt a nézetek eltérők. A törvény alapján történt elítélés:

1873	---	---	---	---	59.347	1878	---	---	---	---	71.972
1874	---	---	---	---	86.418	1879	---	---	---	---	65.989
1875	---	---	---	---	98.482	1880	---	---	---	---	60.714
1876	---	---	---	---	91.560	1881	---	---	---	---	67.379
1877	---	---	---	---	84.893	1882	---	---	---	---	68.934

A társadalmi tevékenység is ezen fontos ügy felé fordult, de egészben véve szerény határok között mozog. — Az alkoholfogyasztás jelentékeny emelkedését a következő számok mutatják: abszolút alkoholból fogyasztott fejenként átlag:

1830—39	---	---	---	---	---	1. ₂₀	liter,
1870—79	---	---	---	---	---	2. ₆₇	"
1880	---	---	---	---	---	3. ₆₄	"

A szeszfogyasztás emelkedik, a borfogyasztás csökken; Párisban a szeszfogyasztás (1880.) 6.₆₄ liter fejenként, Rouenban 13.₀.

A szeszes italok fogyasztásának hatása számos jelen-ségben mutatkozik. Az öngyilkosságokból 1876—80-ig 799 esett iszákosokra, a halállal végződő balesetekből 447.

A franczia académie de médecine a franczia tapasztalatok alapján a szeszes italok használatának legfőbb hátrá-nyait a következő véleményében, mely a franczia közok-tatási miniszterium által minden iskolának megküldetett, adja elő:

Üres gyomorba bevezetve, a pálinka még kis mennyiségben is vértódulást idéz elő, az emésztő tevékenységet élénkíti és a gyomornak elválasztását nagyobbítja. Ezen kedvezőtlen hatások csak mulandók és nyomtalanul eltűnnek, ha a pálinkaivás csak alkalmilag történik. Egy étellel megtelt gyomorra e hatások még csekélyebbek.

Ismételt vagy szokásszerű ivásnál a vértódulás még nagyobb és tartósabb; lob támad, az emésztő nedvek lassabban folynak és az emésztést veszélyeztető folyadékok lépnek helyébe. Idővel daganatok keletkeznek, keményedések, melyek a gyomor tevékenységére gátlólag és zsibbasztólag hatnak. Egyuttal a gyomor belsejében a hőség és az égés érzése támad, majd iznélküli, majd égő vagy savanyú folyadékok hányatnak ki, az étvágy eltűnik, az emésztés lassúbb lesz. Idővel a gyomorfájdalmak elterjednek a bordák és a hátig és a nyomás erős szaggyatással válik. Az emésztési bajok még aggasztóbbakká válnak és már ezek is elgyengülés következtében halált idézhetnek elő. Gyakran tüdővész vagy rák keletkezik.

A gyomorra gyakorolt hatástól eltekintve, a vérkeringés által tovább vitt szesz az agyvelőre, májra, tüdőre, vesékre, legerősebben az elsőre hat.

Az alkohol mindenekelőtt élénkíti az agyvelő tevékenységét. A gyenge izgatásból azonban lassanként a delirium állapota keletkezik, melyben az ivó izgága, erőszakos és izgatott; dühkitörések következnek, melyek minden bűntettekre alkalmassá teszik, vagy pedig teljes levertségben öntudatlanul ledől.

Ha ezen kicsapongások rövid időközökben ismétlődnek, azoknak kikerülhetlen következménye a delicímus tremens, egy speczifikus iszákos betegség, mely maga halálökká válik. De a könnyebb mindennap ismételt élvezet az egyszerű ideggyengüléstől az agyvelő felé történő vértóduláshoz, végre agylágyuláshoz vezet. Csökönös főfájás következik be, továbbá szédülés, hallucinációk, a szellemi és erkölcsi erők elgyengülése, szellemi tompaság, az emlékező tehetség elvesztése, nyelvzavarok, az izmok reszketése, rendes, vagy izgatott félrebeszélés muló rohamai. Absinth

ivóknál különösen epileptikus rohamok hozzájárulnak: a vége téboly, butaság, hűdés.

A májra nézve az alkohol mindenekelőtt vértódulást idéz elő, erős és folytatott élvezet mellett gyuladást, genyedést, nagyobbodást, elfogulást.

Járványos betegségek különösen iszákosokat szemelnek ki.

A gyógykezelés minden hevenykórnál sokkal nehezebb stb.

Ujabban a kérdés Francziaországban ismét napirendre került, mely alkalomból Rochard a következőket írja: * Francziaországban is, mint másutt, az égetett italok kassználata csak az újabb időben terjedt el. (Érdekes itt az arra való hivatkozás, hogy a szesz italként először magyarországi bányászok által használtatott). 1788-ban Francziaországban összesen 369,000 hektoliter, 1850-ben csak 891,500 hektoliter gyártatott, 1884-ben pedig 1.821,287 hektoliter és pedig :

Burgonyából és egyéb anyagokból **	---	---	510,562 hektoliter
Melashól **	---	---	685,646 „
Répából **	---	---	563,240 „
Bor-czider, gyümölcsből	---	---	61,839 „
Összesen :			1.821,287 hektoliter

Francziaország veszteségét (részletes számítások alapján) következőkép állapítja meg :

Az elfogyasztott pálinka ára	---	---	90.981,000 frank
Az iszákosság következtében elvesztett munkanapok értéke	---	---	962.771,000 „
Az iszákosság következtében beálló betegségekkel stb. járó költség	---	---	70.842,000 „
Az iszákosságra eső költsége a tébolydáknak	---	---	2.321,300 „
Az iszákosság következtében elkövetett öngyilkosságok által elvesztett emberélet értéke	---	---	3.170,000 „
Az iszákosságra eső költsége az igazságszolgáltatásnak	---	---	8.894,500 „
Összesen :			1.138.980,600 frank

* Revue des deux Mondes, 1886. 15. avril.

** Ezek a legártalmasabb szeszek.

Egészen eltekintve a morális veszteségtől, egészen eltekintve a családokban okozott nagy rendetlenségektől, egészen eltekintve az iszákosság által fokozott munkahiány következtében idegen munkásoknak fizetett összegtől, mely 450 millió frankot tesz évenként.

ROCHARD* a baj orvoslását a következőktől várja: az alsóbb osztályok miveltségének és jólétének emelésétől, a mérsékletességi egyletek, felolvasások, közlemények előmozdításától; az égetett italokra vetett adók emelésétől és párhuzamosan a többi italokra vetett adó leszállításától; az iszákosság ellen hozott törvény szigorú alkalmazásától. Érdekes azon megjegyzése is, hogy a valódi alkoholitus legfeljebb tíz évig élhet.

Egyesült-Államok. Az iszákosság és befolyása az egyénre és a társadalomra Amerikában a társadalom és állam legfontosabb problémáinak egyikévé vált. A szesztermelésre vonatkozó törvényeken kívül, különösen fontos intézkedések tétettek a szeszeseitalok forgalomba hozatala iránt. Első helyen állanak itt azon államok, melyek a szeszeseitalok forgalomba hozatalát teljesen és szigorúan megtiltották, mint Ohio, Michigan, Uj-Anglia, Vermont, N.-Hampshire, Rhode-Island, több éveken át Connecticut, New-York, Delaware, Massachusets különösen pedig Maine, melynek neve mintegy e rendszerrel összeforrt. Az első ilyen törvény 1851-ből származik. — A tilalom keresztülvitele számos nehézségekbe ütközik, melyek között a köztársaság törvényhozása és pénzügyi politikája nem az utolsó. Mind a mellett a tilalmi törvények jótékony hatással voltak, habár természetesen az iszákosságot ki nem irtották és sokféle módon kijátszatnak. Tény az, hogy Maine-ben 50 év előtt még minden 225 lakóra jutott egy pálinkamérés jelenleg csak 860 után egy, holott Massachusets-ben 300, New-Yorkban 200, Californiában 100, stb. A tilalmi rendszertől némiképp eltérő a local option rendszere, mely szerint a polgárok jogában áll, többségi határozattal a szeszeseitalokkal

* Il n'ya que deux remèdes contre l'alcoolisme, la suppression de la misère et la suppression de l'ignorance.

való kereskedést megtiltani. Ezen rendszer is sok államban fogadtatott el, ilyen Pennsylvánia, Indiana, Kentucky, Észak-Karolina, Maryland, Mississippi, N.-Jersey, Georgia, Alabama és kedvező megítélésben részesült, bár rendszeren egy nagy hibában szenved, hogy t. i. nincs gondoskodva annak szigorú keresztülviteléről. Amerika végre anyaföldje az újabb mérsékeltségi egyleteknek, melyek szintén igen üdvös működést fejtettek ki. A függetlenségi háború alatt roppant mérvben terjedt el az iszákosság és nagy pusztításokat okozott. Ezzel szemben keletkezett az első mérsékletességi egylet 1804-ben; 1829-ben már 1000 volt, tagjainak száma 100,000, 400 kereskedő felhagyott a szeszesitalok árulásával, 1200 iszákos lemondott a szeszesitalokról; 1831-ben az egyletek száma 3000; 1835-ben 8000, 1.500,000 taggal és 200,000 egyénnel, ki minden szeszesitalról lemondott; több mint 4000 (?) szeszgyár beszüntetett; 8000 kereskedő felhagyott a szeszesitalokkal való kereskedéssel és 12,000 iszákos bünéről letett. Ezen mozgalom évről-évre tovább terjedt és a törvényhozás törekvéseit is jelentékenyen előmozdította, habár célját azért korántsem érte el. Végre említendő, hogy Amerikában már 1857-ben állították fel az első menhelyet iszákosok részére; jelenleg pedig van 25 részint magán, részint állami menhely. Az Amerikában fogyasztott szeszes italok mennyiségének pontos megállapítása nem sikerült; a hivatalos adatok szerint 1880-ban a fejenkénti fogyasztás 4.79 literre (50%-os alkoholban) volna teendő. Általában tapasztalják, hogy a nagyobb fogyasztás a nagy izgalmakkal összekötött életnek, a nagy munkának és gondnak tulajdonítandó, kedvezőtlen hatását mindenfelé észlelhetni; 100,000 haláleset között 1870-ben 287 alkoholmérgezésnek tulajdonítandó. Mily nagy összegek pazaroltatnak szeszes italokra, mutatja az, hogy YOUNG szerint a szeszesitalokra 600 millió dollárt költenek (fejenként 15 dollárt) 1860—72-ig HARGREAVES szerint 6780.1 millió dollárt. A munkásoknak összes jövedelme 775.5 millió dollárra tétetett 1870-ben. Az alkoholizmus egyéb hatásaira vonatkozólag csak a következőket említjük meg: kimutatták, hogy a fiatal bün-

tettek számára felállított javító intézetekben 50%-ig emelkedett azoknak a száma, kik iszákos szülőktől származnak. Az iszákosok nagy jutalékát szolgáltatják a szegényházi lakosoknak és az azok által tartott gyermekeknek. Massachusetts államban 1872—74-ig összesen 53,459 ember tartóztatott le, ezek között 37,019 iszákosság miatt. Érdekes adatok állanak New-York államaira vonatkozólag rendelkezésre. Itt 1871—78-ig 1536 haláleset volt alkoholismus következtében; 1870—74-ig 560 férfi tartóztatott le több mint ötször iszákosság miatt; még borzasztóbbak a nőkre vonatkozó adatok, a mennyiben ilyen nő 9006 volt és közte 29 százszor (!) lett letartóztatva. Massachusetts államának statisztikai hivatala általában a bűnesetek 84, Indiana államának statisztikai hivatala 75%-át vezeti az iszákosságra vissza. Ugyanezen államban 1879-ben 314 férfiura jutott egy iszákos. Ohióban mintegy 8%-a az elválásoknak iszákosságra vezetetik vissza. Tanulságos különösen annak kimutatása, hogy nemcsak a szeszesitalok fogyasztása, hanem azok termelése és forgalomba hozatala erkölcsileg káros hatással jár; a kik szeszesitalok termelésével és eladásával foglalkoznak, nagy számát szolgáltatják a törvénysértőknek, a hamisan esküvőknek, a vesztegethetőknek, az emberölőknek stb. Mennyire veszélyezteti a jogérzetet, legjobban mutatja az 1876-ban felfedezett «whisky-ring», melyben a legmagasabb hivatalnokok szeszgyárosokkal a legnagyobb csalások keresztülvitelére egyesültek.

EVEREST, külügyi miniszter, az Egyesült-Államokban következőképen állapította meg az alkoholismus által okozott veszteségeket: Tíz év óta, — azt mondja, — az alkoholismus az Egyesült-Államoknak 3 milliárd közvetlen és 600 millió közvetett kiadást okozott. Tönkretett 300,000 egyént, szegényházba küldött 100,000 gyermeket, legalább 150,000 egyént börtönbe és 10,000-et tébolydába. 1500 gyilkosságot, 2000 öngyilkosságot, 50 millió kárt okozott, 200,000-et özvegygé és 1 milliót árvává tett.

Svájcz. A Svájcban az egyes kantonok különböző törvények által szabályozzák a szeszes italok eladását.

Ezen törvények különösen a következő elvekre vezethetők vissza: 1. bizonyos garanciát a visszaélések ellen keresnek abban, hogy az eladástól és korcsmatartástól bizonyos egyének ki vannak zárva; 2. hogy bizonyos korig (14, 16, egyes kantonokban a 18-dik évig) meg van tiltva a korcsma látogatása; 3. hogy bizonyos egyének, így p. olyanok, kik szegénységélyezésben részesülnek, eltiltatnak a korcsmák látogatásától és ilyeneknek nem szabad szeszesitalokat mérni; 4. hogy községi gyűléseket stb. nem szabad korcsmában tartani; 5. hogy erkölcstelenséget nem szabad türni; 6. hogy a korcsmák bizonyos órában este (10, 11 s 12 órákor) bezárandó.

Németalföldön rég időtől fogva az ivás átment a nép életszokásaiba. Semmiféle ünnepélyt erős ivás nélkül nem képzelhetni és a holtrészeg emberről a hollandi azt mondja, hogy boldog («zalig»). A híres hollandi festők is leginkább az iszákosság jeleneteit örökítették meg ecseteivel és a legkiválóbbak hírnevöket annak köszönik, hogy ezen jeleneteket nagyszerű hűséggel festették (Jordaens, Mieris, Hals, Steen, Dow stb.). Különben igen nagy különbségek konstatálhatók. A mezei munkás kevesebbet iszik, városokban a fogyasztás 35 literig emelkedik (35 fokú alkohol), a gátacon dolgozóknál, egy liter (gin) naponta minimumnak tekintetik. Ha ilyen munkások szerződtenek, a bér ennyi meg ennyi liter ginben állapíttatik meg és ehhez járul még néhány cent olyan életszükségletekre, melyeket nem lehet alkoholban kielégíteni. Ezen munkások igen korán halnak is. A női nem sem ment ezen büntől. Házi asszonyok a fűszerek bevásárlásánál isznak és a cselédek szeszes italokkal édesgettetnek az üzletekbe. A szeszes italok fogyasztásának jelentősége kiderül abból, hogy 4.₁ millió lakos 22.₁ millió forintot fizet az államnak ital-adókban, melyek az állami rendes bevételek egy ötödét teszik.

Az átlagos fogyasztás 9.₄₆ liter (50°/_o-os) alkohol. A korcsmák stb. száma 1881 előtt 45,000 volt, vagyis egy minden 90 lakos után. Németalföldön igen gyakran tettek különböző intézkedéseket az alkoholizmus ellen; a községek is több irányban iparkodtak a bajon segíteni. Leg-

nagyobb jelentőséggel bír azonban az 1881. június 28-diki törvény, melynek fontosabb intézkedései a következők: A ki szeszes italoknak kicsinyben való árulásával foglalkozik, erre engedélyt kér. Az engedélyek száma nem lehet nagyobb, mint:

1	minden	500	lakos	után	az	50,000	lélekszámnál	nagyobb	községekben
1	«	400	«	«		20—50,000	lélekszámmal	biró	«
1	«	300	«	«		10—20,000	«	«	«
1	«	250	«	«		a többi	községekben.		

A községi tanács ezenkívül megjelölheti azon városrészeket és utcákat, melyekben a szeszes italokkal való kereskedelem csak bizonyos föltételek alatt vagy épen nem üzhető; továbbá szabályokat bocsáthat ki az eladási helyiségek minősége iránt. Minden helyiségben az engedély és a törvény egy példánya kifüggesztendő. Engedélyt nem kaphatnak, kik az utolsó öt évben egy évig tartó börtönre vagy ennél még súlyosabb büntetésre ítéltettek, kik az illető helyiségben más üzletet folytatnak stb. Büntetés alá esnek, kik engedély nélkül szeszes italokat árulnak, kik 16 éven alóli egyéneknek szeszes italokat eladnak, ki mást szeszes italok fogyasztására kényszerít, ki részegnek szeszes italokat nyújt, ki részeg állapotban a közforgalmat vagy rendet zavarja, másnak biztonságát veszélyezteti stb. a törvény és idevágó szabályrendeletek ellenőrzésére hivatvák a lovas rendőrség és minden állami és községi rendőri közeg. stb. A törvény hatása iránt még nem lehet biztos ítéletet mondani. Tény az, hogy a korcsmák stb. száma jelentékenyen csökkent, mi azonban nem jelenti szükségkép a fogyasztás csökkenését, a fogyasztás is csökkent, de talán más körülmények következtében; szóval a törvény hatásairól csak évek múlva lehet majd szólni, ha a kis korcsmárosok agitációja a szigorú törvényt meg nem buktatja vagy legalább annak keresztülvitelét megghiúsítja.

Oroszország népének itala főleg a szesz. A fogyasztás magasságát pontosan megállapítani nem lehet. Ugy látszik azonban, hogy a baj itt nem annyira az, hogy sokat isz-

nak, hanem hogy mérséktelenül isznak: ha isznak. Onnét van, hogy átlag Pétervárott egy évben közel 50,000 részeg embert kísérnek be és 100 egyén hal meg alkoholmérgezés következtében. Szt.-Pétervárott az átlagos fogyasztás 10.₆ literre tétetik. Moszkvában 9.₂ literre stb. Az alkoholizmus ellen teendő intézkedések évek óta napirenden vannak, a nélkül, hogy bizonyos eljárásban tudtak volna megállapodni. A főnehézség abban rejlik, hogy az állam és a község jövedelmeinek (az állami jövedelmek több mint egy harmada) attól függ, hogy a fogyasztás nagy legyen, mely körülmények között az állam és a községek az iszákosságot inkább még türték, mintsem hogy elnyomták volna.

VI.

Alkoholizmus és közegészségügyi viszonyok Angliában.

A szeszes italok élvezete által okozott költségeket HOYLE következőképen állapítja meg Nagybritanniára nézve. Szeszes italokért kiadatott:

1830—39	---	---	---	---	---	762.698,754	£
1840—49	---	---	---	---	---	717.208,512	«
1850—59	---	---	---	---	---	817.041,512	«
1860—69	---	---	---	---	---	1,020.677,801	«
1870—79	---	---	---	---	---	1,359.887,808	«
Összesen						4,677.514,387	£

Ehhez hozzájárulnak még indirekt veszteségek, melyekkel együtt az egész terhet 7.016.712.508 £-re teszi. Ha ezen összegek csak 5% mellett takarítottak volna meg, 1879-ben az összeg kamattal együtt 13.317.123.954 £-re rugna: ennyit veszített tehát az ország ötven év alatt ezen veszedelmes élvezet által. Minthogy pedig Giffen az egész királyság tőkéjét 8.500 millióra becsüli, láthatjuk, mennyit haladna az ország jóléte és vagyonossága, ha ezen kiadások czélszerűbb irányt nyernének.

Az évi kiadás 130—136 millió font sterlingre becsül-
tetik, mi majdnem kétszer annyit tesz, mint az államadósság
évi terhe és ugyancsak közel kétszer annyit mint az
Egyesült-királyságban fizetett összes évi földbér.

BOURNE más alapon számítja ki a szeszes italok él-
vezetének nemzeti költségét, a mennyiben azon összes
egyének számát konstatálja, kik mint termelők, kereskedők
stb. a királyságban fogyasztott szeszes italok előállítása, for-
galombahozatala, és az ezek által szükségelt élelmi czikkek
előállítása körül vannak elfoglalva, és azon megdöbbentő
eredményhez jut, hogy az összes produktív népességnek
egy tizede, 1.097,525 egyén van ezen foglalkozások körül
elfoglalva. Tehát a bibliai tized, mely azelőtt az egyháznak
és a szegényeknek járt, most szeszes italokra költetik.
És itt még számításba nincsen véve az egészség és életben
való veszteség, melyet e szerencsétlen szokás okoz, nincsen
számításba véve az erkölcsi veszteség, melynek egy része
a bűnlajstromokban talál kifejezést, egy másik nagy tétele
pedig számokban nem is fejezhető ki. NORMANN számítása
szerint iszákosság folytán meghal egy évben 40,500, de az
összeg valóban 50—60,000 között ingadozik. Ehhez járul
még közvetve jelentékeny gyermekhalandóság. Iszákosság
folytán betegnek számítható 336,000 egyén. Kórházakban,
tébolydákban, dologházakban, vakok intézetében van BOURNE
hozzávetőleges számítása szerint 189,000 áldozata az
iszákosságnak. A bűnügy több nagy tekintélye szerint
átlagban nyolcz tizede a büneseteknek visszavezethető az
iszákosságra. Ehhez most hozzáveendő az igazságügy, az
egészségügy, az adóügy stb. körül elfoglaltak számának
azon része, mely ez által talál elfoglaltságot. BOURNE ezek
alapján a következő számítást teszi:

Haláleset	---	---	---	---	---	---	120,000
Betegség	---	---	---	---	---	---	335,000
Pauperizmus	---	---	---	---	---	---	200,000
Büntettes	---	---	---	---	---	---	88,000
Különböző nyilvános szolgálatok	---	---	---	---	---	---	141,000
Összesen							884,000

Ez, hozzáadva a fenti 1.097,525-hez látjuk, hogy közel két milliója a felnőtt népességnek ezen egy irányban válik áldozattá.

Mig ezen adatok azon nagy veszteségekről tesznek tanúságot, melyek egy nagyon elterjedt morális baj következményei, addig az angol statisztika azon kedvező helyzetben van, egy nagyfontosságú tényt feljegyezni: a nemzet halálozási viszonyainak újbóli jelentékeny javulását, mely különösen és első sorban a csökkent halálozási arányban talál kifejezést. Nem bocsátkozunk ama nagy hévvel, sőt szenvedélylyel folytatott vitába, vajjon ezen eredmény csakugyan azon számos intézkedésnek tulajdonítandó, mely a közegészségügy érdekében, különösen az 1875-ben életbe léptetett egészségügyi törvénynek tulajdonítandó vagy sem és vajjon talán annak is nincsen-e némi befolyása, hogy a feljegyzések most már pontosabban vezettetnek, a tény kétségkívül áll és buzdításul szolgálhat mindazon államoknak, melyek által jóformán még az egész hosszú útja a reformoknak megteendő, melyen Anglia évtizedek óta halad. Ha különösen az 1841-dik évet vesz szük kiindulási pontul, mely időponttal a népesedési hivatal (Register General) kezdi rendes működését, akkor azt látjuk, hogy a halálozási arányszám következőképen csökkent: Ezer élőbből meghalt:

1841—70	---	---	---	---	---	---	---	23. ₈
1871—75	---	---	---	---	---	---	---	22
1876—80	---	---	---	---	---	---	---	20. ₈

A különbséget jobban látjuk, ha a halálozások számában ezáltal beállott változást szemügyre vesszük. A fentebbi szám ugyanis azt mondja, hogy Angliának (Skócia és Irland nélkül) népességéből az 1876—80-ig terjedő időszakban évenként 31,000 egyénnel kevesebb halt meg, mint az előbbi évötödben. Ha hazánknak ugyanezen halandósága volna, akkor évenként 217,500 emberrel kevesebb halna el mint jelenleg. És a halálozási viszonyok még javulnak, mert 1881-ben csak 18.₉, 1882-ben 19.₆-ot tett.

A halálozási arány csökkenése következtében az átlagos élettartam is jelentékenyen javult. Mig ugyanis a régi

táblák szerint (melyeket FARR számított ki az 1838—54-diki adatok alapján) az átlagos élettartam vagy életvalószínűség 40.₃₆ felelt meg, addig az jelenleg 43.₅₆; — különösen kedvező a nők átlagos életkorának alakulása, mely 1838—54-ig 41.₈₅ volt. 1876—80-ig 45.₂₅-re emelkedett, holott a férfiaknál az átlagos élettartam 39.₉₁-ről 41.₉₂-re emelkedett. E szerint 1000 szülötthől élt:

							1838—54	1876—80
Az 5. életkor eléréséig	---	---	---	---	---	---	736. ₈	750. ₉
A 10. " "	---	---	---	---	---	---	702. ₅	726. ₈
" 15. " "	---	---	---	---	---	---	684. ₈	714. ₅
" 20. " "	---	---	---	---	---	---	662. ₈	699. ₁
" 25. " "	---	---	---	---	---	---	634. ₀	677. ₅
" 35. " "	---	---	---	---	---	---	572. ₀	623. ₁
" 45. " "	---	---	---	---	---	---	502. ₉	550. ₅
Az 55. " "	---	---	---	---	---	---	421. ₁	462. ₁
A 65. " "	---	---	---	---	---	---	309. ₀	333. ₄
" 75. " "	---	---	---	---	---	---	161. ₁	173. ₁
" 85. " "	---	---	---	---	---	---	38. ₆	42. ₁
" 95. " "	---	---	---	---	---	---	2. ₂	2. ₆

Igen érdekes kifejezését e ténynek akkor is találjuk, ha az illető egyének által átélt éveket vesszük. Ezen szempont szerint azt találjuk, hogy 1000 egyén 1838—54-ig átlag 40,858 évet élt át, jelenleg pedig 43,557-et.

Fontos az is az Angliában tapasztalt kedvezőbb halálozási viszonyok tekintetében, hogy a javulás különösen a produktív korosztályokban érvényesült; a javulásnak ugyanis a férfiaknál 70, nőknél 65%-a esik a 20—60 közötti életkorosztályokra.

VIII.

A tűzkárok.

A tűzkárok statisztikája újabban lényeges javítást nyert, a mennyiben a statisztikai hivatal az eddig csak hézagos anyag kiegészítésére a biztosító-társaságok közreműködését vette igénybe és ha nem is sikerült teljesen kifogástalan adatok birtokába jutni, az ily módon eszközölt

összeállítások mindenesetre sokkal teljesebbek az eddig közlöttekénél.

Összesen volt 1882-ben 7,937 tüzeset. Ezek között okoztatott :

Gyújtogatás által	---	---	---	---	---	1712
Gondatlanság v. hanyagság által	---	---	---	---	---	874
Villámcsapás által	---	---	---	---	---	142
Ismeretlen ok által	---	---	---	---	---	5209

A tűzvész következtében leégett :

Ház egészen	---	---	---	---	---	7468
“ részben	---	---	---	---	---	4903
Gazdasági épület egészen	---	---	---	---	---	11,753
“ “ részben	---	---	---	---	---	2227

Az elégett tárgyak értéke tett :

Összes érték	---	---	---	---	11.592,632	frt
Biztosítva volt	---	---	---	---	15.588,884	“
A kár fejében kifizettetett	---	---	---	---	4.108,753	“

A megkárosult községek száma volt 4,088. A kár elleni intézkedések :

Tűzoltó társulat	---	---	---	---	---	308
Éji- és tűzörök	---	---	---	---	---	10,340

A tűzoltásra rendelkezésre levő eszközök közül volt :

Szekérfecskendő	---	---	---	---	---	3331
Kézifecskendő	---	---	---	---	---	2400

Az egyes hónapok szerint következőkép oszlottak meg a tűzkáresetek :

Január	---	---	---	---	683	Julius	---	---	---	---	726
Február	---	---	---	---	722	Augusztus	---	---	---	---	712
Márczius	---	---	---	---	835	Szeptember	---	---	---	---	754
Április	---	---	---	---	754	Október	---	---	---	---	654
Május	---	---	---	---	563	November	---	---	---	---	547
Junius	---	---	---	---	536	Deczember	---	---	---	---	442

VII.

A forgalomban levő pénzmennyiség aránya
a külforglomhoz néhány európai államban
az utolsó évek adatai szerint.

a) Nagyobb államok.

	Külkeresk. millió forint	Pénz o. é.	A pénz aránya a forgalomhoz
Ausztria-Magyarország	1507. ₀	731. ₀	48. ₅ %
Németország	3015. ₀	1531. ₀	50. ₇ "
Franciaország	3731. ₀	3973. ₀	106. ₄ "
Olaszország	1000. ₄	747. ₀	74. ₇ "
Oroszország	1531. ₈	1797. ₀	117. ₃ "

b) Kisebb államok.

	Külkeresk. millió forint	Pénz o. é.	A pénz aránya a forg.
Németalföld	1368. ₄	316. ₀	23. ₀ %
Belgium	1173. ₀	334. ₀	28. ₄ "

VIII.

Községi adók Bajorországban.

Az állami adók után vetett adópótlék magassága tesz
1881-ben :

Felső-Bajorország	71 %
Alsó "	53 "
Olaszország	111 "
Felső-Olaszország	65 "
" Franken	64 "
Közép "	76 "
Alsó "	62 "
Sváben	62 "
Egész királyság	71 "

Volt pedig a közvetlen városoktól eltekintve, a községek száma, hol a pótlék tesz :

		%-a a községeknek
0	805	10. ⁰²
1— 50	2,846	35. ⁴³
50—500	2,559	31. ⁸⁶
100—250	1,633	20. ³³
250—500	173	2. ¹⁶
500 felül	16	0. ²⁰

IX.

Az örökösödési adó.

Az örökösödési adó eredményei alapján Franciaországban a következő érdekes adatok közöltetnek. Összesen megadóztatott :

1826	1337. ₃	millió frank
1850	2025. ₃	“ “
1860	2723. ₉	“ “
1870	3372. ₂	“ “
1880	5265. ₆	“ “
1882	5026. ₉	“ “

A rokonsági fok szerint volt (1882) :

Egyenes ágban...	3351. ₈	millió frank
Házastársak	505. ₇	“ “
Oldalrokonok	908. ₆	“ “
Nem rokonok	188. ₆	“ “

Az egyenes ágban és házastársak között az öröklött vagyon között volt :

Ingatlan	1856. ₅	millió frank
Ingóságok	988. ₀	“ “
Állampapírok	187. ₂	“ “
Egyéb értékpapírok	320. ₀	“ “

X.

A lelenczek halandóságáról.

A lelenczek halandóságáról a «Statist. Monatschrift» (április 1886) következő tanúlságos adatokat közöl. A halandóság tett:

		A lelenczházban ápolott gyermekek	Az ápolás végett kiadott gyermekek között
Bécs --- --- --- ---	(1882)	4. ⁵⁰	11. ²⁴
Prága --- --- --- ---	(1882)	7. ⁴⁴	14. ¹¹
Zara --- --- --- ---	(1882)	6. ⁶⁷	6. ²⁶
Cattaro --- --- --- ---	(1881)	3. ⁰⁸	10. ⁴⁷
Ragusa --- --- --- ---	(1882)	57. ¹⁴	8. ⁴⁷
Sebenico --- --- --- ---	(1882)	11. ⁷⁶	16. ³⁰
Spalato --- --- --- ---	(1882)	31. ⁵³	4. ⁸⁰
Grác --- --- --- ---	(1882)*	9. ⁵²	10. ⁴²
Trieszt --- --- --- ---	(1879)*	21. ⁴⁶	(1880) 3. ⁴⁴
Innsbruck --- --- --- ---	(1882)*	4. ⁰⁰	4. ¹⁴
Brünn --- --- --- ---	(1880)*	0. ⁹⁰	2. ⁵⁸
Olmücz --- --- --- ---	(1880)*	4. ³⁵	30. ⁰⁹
Krakkó --- --- --- ---	(1878)	6. ⁰⁰	2. ⁹⁹

XI.

A bérmlások.

Igen érdekes betekintést engednek a vallás és egyházi életbe a bérmlások statisztikája és az országos statisztikai hivatal mindenestre hálára kötelezett minket, midőn legújabb közleményében ezen jelenségre is kiterjeszkedik. A közölt adatok azonban ugy látszik, igen hiányosak, és a statisztikai hivatal bizonyosan arra fog törekedni, hogy a hézagok idővel kitöltessenek, addig is azonban igen czélszerű lett volna az új adógyűjtés módjáról, az adatok megbízhatóságáról némi felvilágosítást nyújtani. Ezt sajnálattal nélkülözzük. Az adatok nagy hézagossága mellett egyelőre nem is lehet e mozzanat megítélésébe bocsátkozni.

* A feloszlott vagy feloszlásban levő lelenczházak.

Csak ott merjük azt tenni, hol úgy látszik az anyag hiánytalanul érkezett a statisztikai hivatalhoz. Így látjuk pl. hogy volt a béráltak száma:

	Fiú	Leány
Az esztergomi főszékesegyházban --- --- --- ---	1,089	1,470
A hevesi főesperességben --- --- --- ---	4,051	4,720
A nyitrai püspökségben --- --- --- ---	9,466	11,509
A pesti főesperességben --- --- --- ---	7,224	11,474
A csongrádi főesperességben --- --- --- ---	16,011	20,029

Vagyis 100 lakosra jutott:

Az esztergomi főszékesegyházban --- --- --- ---	0.7	bérált
A hevesi főesperességben --- --- --- ---	6.5	«
A nyitrai püspökségben --- --- --- ---	7.1	«
A pesti főesperességben --- --- --- ---	11.6	«
A csongrádi főesperességben --- --- --- ---	17.6	«

A béráltak számában tehát úgy látszik nagy különbségek vannak és a fentebbi számokban különösen érdekes, hogy a fővárosban daczára a fővárosokban uralkodó szabad gondolkodásnak és daczára annak, hogy a fővárosban a fiatalabb korosztályok aránylag gyengébben vannak képviselve, a béráltak száma sokkal jelentékenyebb mint másutt.

A többi hitfeletkezetekre vonatkozó adatok úgy látszik még hézagosabbak. A görög-keleti egyházra vonatkozólag a legteljesebb adatok az aradi püspökségből érkeztek be. Ott a béráltak száma 25,328 vagyis 5.2 %. A lutheránus egyházra vonatkozólag a következő kerületből vannak teljesebb adatok:

	Fiú	Leány	
Dunáninnyi egyházkerület --- --- ---	1,469	1,451	vagyis 1.7 %
Tiszai egyházkerület --- --- ---	1,238	1,211	« 1.8 «

XII.

Nemzeti jövedelem és fogyasztás.

A statisztika legnehezebb tárgyai közé tartozik a nemzeti jövedelem és fogyasztás megállapítása. SOETBEER,

ki ezen kérdéssel évek óta foglalkozik, Poroszországra vonatkozólag a következő adatokat közli az 1882-dik évről.

Az egész nemzeti jövedelem tett 1882-ben 8,301.501,064 márkát. Ezen jövedelem nagyság szerint következőkép oszlik meg:

Szegényes jövedelemmel bir (adómentesek)	---	---	---	3.976,688
Csekély	"	"	(526— 2,000 márka)	4.748,363
Szerény	"	"	(2,001— 6,000 "	402,230
Közepes	"	"	(6,001— 20,000 "	68,809
Nagy	"	"	(20,001—100,000 "	8,540
Igen nagy	"	"	(200,000-en felül)	575

E szerint az összes adó alá tartozó személyek közül bir:

Szegényes jövedelemmel	---	---	---	43. ₂₀ %
Csekély	"	---	---	51. ₅₈ "
Szerény	"	---	---	4. ₃₇ "
Közepes	"	---	---	0. ₇₅ "
Nagy	}	"	---	0. ₁₀ "
Igen nagy				

Az egyes jövedelmi osztályokra esik az összjövedelemből:

I.	---	---	---	---	1,600. ₀	millió	márka
II.	---	---	---	---	4,312. ₈	"	"
III.	---	---	---	---	1,290. ₈	"	"
IV.	---	---	---	---	658. ₉	"	"
V.	---	---	---	---	322. ₉	"	"
VI.	---	---	---	---	115. ₈	"	"

Vagyis százalékban:

I.	---	---	---	---	---	19. ₂₈ %
II.	---	---	---	---	---	51. ₉₅ "
III.	---	---	---	---	---	15. ₅₅ "
IV.	---	---	---	---	---	7. ₉₄ "
V.	---	---	---	---	---	3. ₈₉ "
VI.	---	---	---	---	---	1. ₃₉ "

Átlag jut egy adó alá tartozó személyre:

I.	---	---	---	---	402	márka	jövedelem
II.	---	---	---	---	908	"	"
III.	---	---	---	---	3,209	"	"

IV.	---	---	---	9,577	márka	jövedelem
V.	---	---	---	37,814	"	"
VI.	---	---	---	201,489	"	"

A nemzeti jövedelem következő emelkedést mutat:

1876	---	---	---	7,857. ₁	millió	márka
1881	---	---	---	8,228. ₁	"	"
1882	---	---	---	8,301. ₅	"	"

100 háztartásra jut:

Jövedelmi adó alá tartozó	---	---	---	427
Osztály " " "	---	---	---	440
Adómentes	---	---	---	392

A 20,000-en felüli jövedelmek száma volt:

					Atlag jövedelem	
1873	---	---	---	---	7,646	50,300 márká
1875	---	---	---	---	7,910	50,300 «
1880	---	---	---	---	8,542	47,800 «
1882	---	---	---	---	9,115	48,100 «

A fogyasztásra vonatkozólag SOETBEER következő tanulságos számítást tesz:

Pálinka	---	---	---	221. ₄	millió	márka
Sör	---	---	---	572. ₈	"	"
Dohány	---	---	---	215. ₀	"	"

A porosz népesség e szerint 1882-ben 1,009 millió márkát pazarolt ezen három cikkre, vagyis a nemzeti jövedelemnek 12 százalékát.

XIII.

Üzletnyitások és üzletbeszűntetések Budapesten.

Igen érdekes világot vetnek a gazdasági életre azon adatok, melyek az üzletnyitásokra és üzletbeszűntetésekre vonatkoznak, mely adatok ezen Évkönyv szerkesztőjének

XIV.

Szabadalmak és védjegyek.

A szabadalmakról és védjegyekről következő adatok állanak rendelkezésre.

A szabadalmi osztály és szabadalmi levéltár 1885. évi ügyforgalma az előző évivel összehasonlítva, a következő számadatokat tünteti föl:

	1885	1884
Engedélyezett szabadalmak száma	2,471	2,580
Érvényben tartott „	3,233	3,161
Átruházott „	186	155
Teljesen megsemmisült szabadalmak száma	9	10
Részben „	7	5
Gyakorlatbevételek száma	1,000	1,000
Lejárt szabadalmak „	2,397	2,283
Titokbantartásról lemondás	21	21
Összesen	9,324	9,215

A 2471 engedélyezett szabadalom az egyes országok lakói közt ekkép oszlik meg (a zárjelbe tett szám az 1884-iki létszámot mutatja):

Magyar államterületi lakosnak engedélyeztetett	89	(108) = 3·602%
Osztrák államterületi lakosnak engedélyeztetett	916	(1012) = 37·071 „
Külföldieknek engedélyeztetett	1466	(1460) = 59·328 „

A külföldieknek adott szabadalmakból esik:

Németországra	742	(707) = 30·028%
Francziaországra	208	(227) = 8·418 „
Angolországra	201	(219) = 8·175 „
Amerikai Egyesült-Államokra	139	(142) = 5·625 „
Svájcra	39	(44) = 1·578 „
Belgiumra	31	(32) = 1·254 „
Oroszországra	30	(28) = 1·214 „
Olaszországra	20	(14) = 0·809 „
Svéd- és Norvégországra	16	(11) = 0·648 „
Spanyolországra	4	(3) = 0·162 „
Egyéb államokra	35	(33) = 1·416 „

A külföldi föltalálók közül csak 3 kérte szabadalmát Budapesten (1885-ben 14), a többi Bécsben. A 2,471 szabadalom közül 681-re (27,56 %) nézve a titokban tartás kéretett. E szerint 1790 szabadalom nyílt volt, melyek közül a «Közzgazdasági Értesítő»-ben közzététetett 276 (15,41 %) szabadalom.

A szabadalmi törzsdijakból s lajstromozási illetékekből befolyt a monarchia mindkét állam területén: 171,303 frt 47 kr. (1884-ben 199,756 frt 51 $\frac{1}{2}$ kr.).

Ez összegből jutott:

A magyar kincstárnak

az engedélyezések után	---	---	---	---	11,982 frt 24 $\frac{1}{2}$ kr.
az érvénybentartás díjai után	---	---	---	---	27,317 " 87 "
Összesen					39,300 frt 01 $\frac{1}{2}$ kr.

Az osztrák kincstárnak

az engedélyezések után	---	---	---	---	38,853 frt 12 $\frac{1}{2}$ kr.
az érvénybentartás díjai után	---	---	---	---	93,159 " 23 "
Összesen					132,003 frt 35 $\frac{1}{2}$ kr.

Az 1871. évtől 1885. év végeig terjedő tizenöt éves cyclyus alatt

összesen engedélyeztetett	---	---	---	---	25,804 szabadalom,
melyekből elenyészett	---	---	---	---	19,374 " "
szerint 1885. év végén érvényben állt	---				6,430 szabadalom.

Védjegy bejegyeztetett 1885-ben összesen 793; töröl-
tetett 27. 1885. végén érvényben volt 8443 védjegy:

XV.

A elsőszülöttek nemi aránya a zsidóknál.*

A budapesti izraelita (neolog) hitközség kebelében 1866—1880-ig 24,868 szülés közöl 3817 = 6,5 % elsőszülött volt és pedig 1938 fiú, 1879 leány. És pedig volt:

* Ez adatok közlését dr. NAGEL EMIL nyug. tanár úr szivességének köszönjük.

			Elsőszülött		Összes születés
			fiú	leány	
1866—70	---	---	542	562	1,104
1871—75	---	---	732	678	1,410
1876—80	---	---	664	639	1,303
Összesen			1,938	1,879	3,817
					24,868

Az elsőszülöttek nemi aránya e szerint 103.₁, holott az összes születések között 104.₃ (1885).

Ellenben tesz a nemi arány elsőszülötteknél:

A bécsi szülőházban...	(1870—74)	107. ₃₇
Bidder szerint (Münchenben)		111. ₅

XVI.

Rokonok közötti házasságok.

Ezen élettani szempontból annyira fontos jelenségről még eddig — fájdalom — nem elég pontos és részletes adat áll rendelkezésre. Olaszországban 1868. óta gyűjtik az adatokat, de 1883 óta határozottan elsőfokú rokonságra szoríttatván, a szám természetesen csökkent. Franciaországban 1853 óta gyűjtik ez adatokat, Poroszországban 1875 óta stb. Rokonok közötti házasság volt 1000 között:

Olaszországban	(1868—83)	7. ₂₅
Franciaországban	(1865—82)	11. ₁₆
Poroszországban	(1875—83)	7. ₈₂
Bajorországban	(1877—83)	9. ₂₇ stb.

Ugy látszik azonban, hogy e számok — mint erre már BERTILLON figyelmeztetett, — csak minimumoknak tekinthetők.

Az utolsó évben a részletesebb adatok következőkép alakultak:

		Olaszország	Franciaország	Poroszország
		1883	1882	1883
Összesen		889	3,052	1,703
Nagybátya és unokahuga között	}	71	160	148
Nagynéne és unokaöcscse	« }		35	27
Unokatestvérek	«	818	2,857	1,528

	Olaszország 1883	Franciaország 1882	Poroszország 1883
Százalék : összesen --- --- ---	3. ⁸³	10. ⁸⁶	7. ⁷²
Nagybátya és unokahúga között	0. ³¹	0. ⁵⁷	0. ⁶⁷
Nagynéne és unokaöcscs „	3. ⁵³	10. ¹²	0. ¹³
Unokatestvérek „		10. ¹⁷	6. ⁹²

XVII.

A népesség szaporodása az európai államokban (1800—1884).

A népesség átlagos évi szaporodása tett a jelen század alatt ezer lakó után :

Anglia --- --- ---	1801—1861	13. ⁶⁹	1861—1884	13. ²⁰
Skócia --- --- ---	1801—1861	10. ⁷⁹	1861—1884	10. ¹⁹
Irland --- --- ---	1801—1861	1. ⁷⁷	1861—1884	6. ⁸³
Franciaország* --- --- ---	1801—1861	4. ⁹²	1861—1881	2. ⁵²
Olaszország --- --- ---	1801—1861	6. ¹²	1861—1883	6. ⁷⁶
Németország --- --- ---	1816—1861	9. ⁵⁸	1861—1883	8. ⁴²
Ausztria --- --- ---	1830—1860	6. ⁴¹	1860—1883	7. ⁶⁹
Poroszország --- --- ---	1816—1861	11. ³²	1861—1883	9. ⁴⁴
Svájc --- --- ---	1837—1860	5. ⁸⁹	1860—1883	6. ²⁹
Belgium --- --- ---	1831—1860	7. ⁷²	1860—1883	8. ³⁸
Németalföld --- --- ---	1795—1859	7. ¹³	1859—1883	10. ²³
Svédország --- --- ---	1800—1860	8. ³²	1860—1883	7. ⁶⁹
Norvégia --- --- ---	1801—1860	10. ²²	1860—1883	7. ⁶³
Dánia --- --- ---	1801—1860	9. ³⁵	1860—1883	10. ¹³
Spanyolország --- --- ---	1800—1860	6. ⁶²	1860—1883	3. ³¹
Görögország --- --- ---	1821—1861	12. ⁶⁷	1861—1882	12. ⁶¹
Szerbia** --- --- ---	1831—1859	19. ¹⁹	1859—1883	14. ⁷³
Oroszország --- --- ---	1851—1867	8. ³⁷	1867—1879	12. ⁹²
Finnland --- --- ---	1800—1860	12. ³⁹	1860—1883	8. ⁹¹
Egyesült-Államok --- --- ---	1800—1860	30. ⁰⁹	1860—1880	23. ⁶²

* Az első korszakban hiányzik Savoya és Nizza, azonban hozzászámított az Elsass-Lotharingia; a második korszakban hiányzik az utóbbi és hozzászámított az előbbi.

** Az új terület nélkül.

XVIIa.

Fővárosi építkezések és építési költségek.

A fővárosban történt építkezésekről a következő számok nyujtanak felvilágosítást:

	Uj építkezés	Ebből lakház
1874	165	131
1875	141	87
1876	193	124
1877	136	75
1878	111	73
1879	100	53
1880	130	83
1881	162	98
1882	180	121
1883	255	189
1884	297	202
1885	372	222

Összesen épült tehát ezen idő alatt a fővárosban 1458 új lakház. Ezekből:

Az I. kerületben	46
A II. „	55
A III. „	46
Kültelek	44

Összesen Buda 191

IV. kerület	50
V. „	39
VI. „	338
VII. „	207
VIII. „	257
IX. „	89
X. és kültelek	240

Összesen Pest 1267

Legtöbb lakház épült e szerint a VI. és VIII. kerületben, legkevesebb a Lipótvárosban.

Az összesen keletkezett szobák száma tett:

1874	---	---	---	---	---	3263
1875	---	---	---	---	---	1917
1876	---	---	---	---	---	4201
1877	---	---	---	---	---	1776
1878	---	---	---	---	---	791
1879	---	---	---	---	---	862
1880	---	---	---	---	---	1230
1881	---	---	---	---	---	2427
1882	---	---	---	---	---	2452
1883	---	---	---	---	---	3736
1884	---	---	---	---	---	4427

Budapesten 1885 végén 170,761 szoba létezett.

Az építkezésre (a telek árán kívül) fordított költség tett:

1874*	---	---	---	---	---	15. ₉	millió	forintot
1875	---	---	---	---	---	6. ₄	"	"
1876	---	---	---	---	---	12. ₀	"	"
1877	---	---	---	---	---	6. ₉	"	"
1878	---	---	---	---	---	2. ₁	"	"
1879	---	---	---	---	---	2. ₃	"	"
1880	---	---	---	---	---	3. ₁	"	"
1881	---	---	---	---	---	5. ₈	"	"
1882	---	---	---	---	---	6. ₀	"	"
1883	---	---	---	---	---	8. ₅	"	"
1884	---	---	---	---	---	19. ₉	"	"
1885	---	---	---	---	---	15. ₃	"	"

Az építkezésre fordított költségből átlag 30% esik középületekre, gyárakra, általában nem rendes lakásul szolgáló épületekre.

Az építkezési költségek alakulását a következő adatok mutatják; egy □ méter beépítése új lakházaknál került:

Földszintes házaknál	---	---	---	---	---	39	forintba
Egyemeletes	"	---	---	---	---	74	"
Két	"	"	---	---	---	121	"
Három	"	"	---	---	---	205	"

* Az 1874. évet megelőző korszakra nézve csak Pestről vannak adataink; az 1871—73. éveket magában foglaló cyclusból az építkezési kedv a legnagyobb volt. Tett ugyanis az építkezésre fordított költség:

1871	---	---	---	---	---	12. ₃	millió	forintot
1872	---	---	---	---	---	14. ₁	"	"
1873	---	---	---	---	---	18. ₄	"	"

XVIII.

A vallási élet statisztikájához.

A német evangelika egyházhoz tartozó egyének (az Ausztriában élő evangélikusok hozzászámításával) vallási életéről ujabban igen érdekes adatok közöltetnek, melyekből a következőket közöljük:

A mintegy 1.100,000 gyermek közül (1882), mely evangelika szülők házasságából származott (közte 85,500 vegyes házasságból és 97,500 evangelika anya törvénytelen gyermeke) 90% az evangelika egyházban kereszttetett. Érdekes, hogy míg például Ausztriában a törvényes gyermekeknek csak 96%-a kereszttetett, addig a törvénytelenek közül 100%.

Az egyházi esketések aránya a következő (1882):

	Tiszta evang. p á r o k	Vegyes
Poroszország	92.7 ⁰ / ₀	85.1 ⁰ / ₀
Bajorország	98.0 "	109.1 "
Szászország	98.0 "	180.0 "
Württemberg	98.6 "	138.7 "

Az elhaltak közül egyházi temetésben részesült (1882):

Poroszország	66.4 ⁰ / ₀
Bajorország	96.6 "
Szászország	87.2 "
Württemberg	83.0 "

A bérálásban részesült összesen 557,000 gyermek az úrvacsorájában 12.4 millió egyén, vagyis a népességnek 43.9%-a. Ezekből azonban leszámítandók azok, a kik csak mint kísérők a bérálás alkalmából kívánták az úrvacsoráját.

XIX.

Süssmilch Magyarországról.

A moralstatisztika híres úttörője munkájában több helyen foglalkozik hazánkkal és azon kérdéssel, miért nincs ez országnak sűrűbb lakossága. Számítása szerint itt 15 millió embernek kellene laknia, tényleg pedig úgy látszik, hogy csak 3₄ millió van, mely szám a valóságtól jelentékenyen elmaradt, miután az 1785-diki számlálás szerint mintegy 9 milliót tett a népesség. Ide igtatjuk az egész szakaszt (II. 209. l.)

«*Magyarország*. Ez országgal is úgy vagyok mint Lengyelországgal, mivel nem találhattam adatokat a népesség számának meghatározására. Annyit minden bizonyossággal tudunk, hogy egy kitünő és termékeny, de egyuttal néptelen ország. A sok háború, különösen Törökországgal, melyek nemcsak sok embert emésztettek, de melyek alatt ezren rabszolgaságba hurczoltattak, főakadályt képeztek. A sok pestis a bajt csak tetőzte és e szép országnak már annyiban is a török a legveszedelmesebb szomszéd, mivel az előítéletében szabad tért enged a pestisnek, minek következtében államai úgy Ázsiában, mint Európában, különösen az Egyptommal kereskedő városok, egy évben sem szabadulnak tőle. Van ugyan Magyarországnak egy-némely tartománya, mely a két bajtól kevesebbet szenvedett és melyek még közepszerű állapotban vannak, ellenben vannak a síkságban nagy területek, hol sem falut, sem várost nem láthatni és melyek legfeljebb marhatenyésztésre használatnak, mi által azonban csak kevés családnak nyujthatni fenntartást. Az osztrák ház ugyan többször iparkodott egyes vidékeket német gyarmatosokkal benépesíteni, de az általuk felépített falvak mind kihaltak és üresek.* Egy barátom, ki ezen vidékeken utazott okúl különösen a németek mértéktelenségét evésben és ivásban

* Megjegyzendő, hogy ez nem a Mária-Terézia és II. József alatt történt gyarmatosításokra vonatkozik. SÜSSMILCH munkája 1741-ben jelent meg.

említette, minek következtében ők minden csemegében, húsban, halban és különösen borban való bőség mellett megérlelődtek a magyar betegségre, vagy pesztialis hólyagokra, mit az éghajlat és a nagy különbségek a nappali hőség és az éjjeli hideg között még valószínűleg előmozdított.

Ez okokból alkalmasint Magyarországgal nem lehet más számítást tenni, mint Lengyelországgal, hacsak nincs még kevesebb népessége.

Templemann számítása szerint egész Magyarország területe 75,525 angol □ mértföld és pedig:

Magyarország külön	36,060
Erdély	14,400
Tótország	10,000
Horvátország	1,925
Morlachia	2,850
Szerbia	3,640
Rumánia	2,800
Temesi Bánság	3,850

Számításaim szerint 15 milliónyi népességgel kellene birnia. De adhatunk neki $\frac{1}{3}$ vagy 5 milliót? Miután most Rumánia, Szerbia és más részek elszakítottak, úgy az osztrák részre most alig marad több 3 milliónál».

XX.

Az öngyilkosságok Londonban.

1686—1758.

Süssmilch (I. 542.) igen érdekes táblát közöl a London városában majdnem egy századon át előfordult öngyilkosságokról, mely adatok még akkor is megérdemlik figyelmünket, ha azok egész pontossággal nem bírnának. Különben megjegyezzük, hogy az adatokat Süssmilch London városának nyomtatott népességi bulletineiből vette. Ezek szerint volt öngyilkosság:

1686—1690	---	---	---	---	---	---	89
1691—1700	---	---	---	---	---	---	223
1701—1710	---	---	---	---	---	---	311
1711—1720	---	---	---	---	---	---	295
1721—1730	---	---	---	---	---	---	499
1731—1740	---	---	---	---	---	---	507
1741—1750	---	---	---	---	---	---	393
1751—1755	---	---	---	---	---	---	199
1756—1758	---	---	---	---	---	---	114

XXI.

Jégesők Ausztriában.

Igen érdekes és tanulságos adatok állanak újabban rendelkezésre az annyira hézagos jégeső-statisztikára vonatkozólag. Ezen adatok szerint tizenkét évi átlagban a jégesők következőképen oszlanak el az egyes hónapokra:

Márczius	---	---	---	---	---	---	1
Április	---	---	---	---	---	---	6
Május	---	---	---	---	---	---	21
Junius	---	---	---	---	---	---	29
Julius	---	---	---	---	---	---	30
Augusztus	---	---	---	---	---	---	27
Szeptember	---	---	---	---	---	---	14
Október	---	---	---	---	---	---	1
Deczember	---	---	---	---	---	---	0 ₁
						Összesen	129 ₁

A jégeső érte a mezőgazdasági területnek:

[illegible]

Az okozott kár tett hektáronként:

1872	---	---	---	21. ₀	frtot	1878	---	---	---	29. ₀	frtot
1873	---	---	---	23. ₈	"	1879	---	---	---	24. ₆	"
1874	---	---	---	23. ₃	"	1880	---	---	---	29. ₆	"
1875	---	---	---	27. ₈	"	1881	---	---	---	27. ₂	"
1876	---	---	---	27. ₃	"	1882	---	---	---	30. ₀	"
1877	---	---	---	30. ₆	"						

Az összes kár tett 12 év alatt 117.₁ millió forintot, vagyis hektáronként 27.₀ forintot. Az évi kár tett 10.₆ millió forintot, a biztosító társulatok által nyújtott kárpótlás mintegy 5.₄₇ %-át teszi a kárnak.

XXII.

A Suez-csatorna.

A Suez-csatorna forgalma megnyitása óta a következő

	A hajók száma	Tonnatartalom
1870	486	0. ₄ millió
1871	765	0. ₇ "
1872	1,082	1. ₄ "
1873	1,173	2. ₀ "
1874	1,264	2. ₄ "
1875	1,494	2. ₉ "
1876	1,457	3. ₀ "
1877	1,663	3. ₄ "
1878	1,593	3. ₂ "
1879	1,477	3. ₂ "
1880	2,026	4. ₃ "
1881	2,727	5. ₇ "
1882	3,198	7. ₁ "
1883	3,307	8. ₀ "
1884	3,284	8. ₃ "

Lobogó szerint jut e forgalomból (1884):

	A hajók száma	Tonnatartalom
Az angol lobogóra	2,473	6. ₃ millió
A francia lobogóra	300	0. ₈ "
Az osztrák-magyar lobogóra	65	0. ₁ "
Az olasz lobogóra	55	0. ₁ "
A németalföldi lobogóra	145	0. ₃ "
A német lobogóra	130	0. ₂ "

XXIII.

A nemes érczek.

A nemes érczek termelése tett 1883-ban (Soetbeer szerint):

a) Arany.

Egyesült-Államok	---	---	---	---	---	---	45,140	kilogramm
Ausztrália	---	---	---	---	---	---	40,100	«
Oroszország	---	---	---	---	---	---	35,800	«
Más országok	---	---	---	---	---	---	22,900	«
Összesen							143,940	kilogramm

b) Ezüst.

Egyesült-Államok	---	---	---	---	---	---	1.111,457	kilogramm
Mexikó	---	---	---	---	---	---	739,000	«
Délamerika	---	---	---	---	---	---	510,000	«
Németország	---	---	---	---	---	---	235,063	«
Más országok	---	---	---	---	---	---	300,000	«
Összesen							2.895,520	kilogramm

A termelés 1851 óta következőképen alakult:

	Arany millió márká	Ezüst
1851—55	551. ₁	159. ₅
1856—60	574. ₉	162. ₉
1861—65	516. ₅	198. ₂
1866—70	535. ₄	241. ₀
1871—75	476. ₂	354. ₅
1876—80	479. ₉	450. ₀
1881	440. ₅	466. ₇
1882	409. ₉	498. ₄
1883	401. ₆	251. ₂

XXIV.

Ásványok és fémek termelése.

A kőszén. Kőszén termeltetett Európában az utolsó évek adatai szerint 295.₅ millió tonna; abból esik (1883):

Angliára	163. ₇	millió tonna
Németországra	70. ₄	“ “
Franciaországra	21. ₄	“ “
Belgiumra	18. ₀	“ “
Ausztria-Magyarországra	17. ₀	“ “
Oroszországra	3. ₃	“ “

stb.

A többi földrészek termelése — a mennyiben ismeretes — 98.₁ millió tonna.

Vas. A vastermelés összesen $19\frac{1}{2}$ —22 millió tonnára tétetik; ebből:

Anglia	(1883)	8. ₆	millió tonna
Egyesült-Államok	(1883)	4. ₆	“ “
Németország	(1884)	3. ₅	“ “
Franciaország	(1883)	2. ₀	“ “
Belgium	(1883)	0. ₇	“ “
Ausztria	(1883)	0. ₅	“ “
Magyarország	(1884)	1. ₉	“ “

stb.

Réz. Réz termeltetik összesen 1.₉ millió métermázsa és pedig:

Chile	450,000	métermázsa
Egyesült-Államok	405,000	“
Dél-Amerika és Cuba	203,000	“
Spanyolország	250,000	“
Németország	185,000	“

stb.

Ólom. Az ólomtermelés körülbelül 4.₃ millió métermázsa és pedig:

Egyesült-Államok	1. ₄	millió métermázsa
Spanyolország	1. ₃	“ “
Németország	0. ₉	“ “
Nagybritannia	0. ₅	“ “

stb.

XXV.

A világgazdaság.*

A világgazdaság főbb adatait a következő összeállítás nyújtja :

Gabonatermelés értéke	---	---	---	---	13,659	millió	frt	o. é.
Gőzgépek (a közlekedésnél alkalmazottak kivételével) értéke	---	---	---	---	20,000	"	"	"
Az ezek által képviselt lóerő	---	---	---	---	13 ₃ —15	"		
A közlekedésnél alkalmazottakkal együtt az érték	---	---	---	---	62,750	"	"	"
Világkereskedelem	---	---	---	---	34,168	"	"	"
Pénzforgalom (arany és ezüst)	---	---	---	---	12,696	"	"	"
" (papír)	---	---	---	---	8,027	"	"	"
Tengeri hajózás : vitorlás hajók száma	---	---	---	---	42,732	darab		
" " tartalma	---	---	---	---	13 ₀	millió	tonna	
gőzhajók száma	---	---	---	---	8,433	darab		
" tartalma	---	---	---	---	6 ₆	millió	tonna	
Vasútak hossza	---	---	---	---	444,341	kilométer		
Levélforgalom	---	---	---	---	6,700	millió	darab	
Távirdaforgalom	---	---	---	---	167 ₅	"	"	

XXVI.

Szeszes italok termelése és fogyasztása.

Bor. A bor termelése tesz Európában 118₉ millió hektolitert és pedig :

Franciaország	---	---	---	---	49 ₅	millió	hektoliter
Olaszország	---	---	---	---	27 ₀	"	"
Spanyolország	---	---	---	---	20 ₅	"	"
Ausztria	---	---	---	---	2 ₉	"	"
Magyarország	---	---	---	(1885)	1 ₈	"	"
Portugal	---	---	---	---	4 ₅	"	"
Görögország	---	---	---	---	1 ₅	"	"
Németország	---	---	---	---	3 ₅	"	"

stb.

* Az adatok többnyire az 1883. és 1884-diki évekre vonatkoznak.

Szesz. Szesz termeltetik Európában 16.₀ millió hektoliter és pedig (100⁰/₀ alkoholban):

Oroszország	---	---	---	---	---	---	6. ₆	millió hektoliter
Németország	---	---	---	---	---	---	2. ₅	" "
Franciaország	---	---	---	---	---	---	1. ₇	" "
Ausztria	---	---	---	---	---	---	1. ₆	" "
Magyarország	---	---	---	---	---	---		
Nagybritannia	---	---	---	---	---	---	1. ₁	" "
stb.								

Sör. Sör termeltetik összesen mintegy 150 millió hektoliter és pedig:

Nagybritannia	---	---	---	---	(1882)	44. ₀	millió hektoliter
Németország	---	---	---	---	(1882—83)	39. ₂	" "
Ausztria	---	---	---	---	(1882—83)	11. ₈	" "
Magyarország	---	---	---	---	---	0. ₆	" "
Belgium	---	---	---	---	---	9. ₂	" "
Franciaország	---	---	---	---	---	8. ₃	" "
Oroszország	---	---	---	---	---	7. ₂	" "
Egyesült-Államok	---	---	---	---	(1883)	17. ₄	" "
stb.							

A szeszes italok fogyasztása tesz Scherzer szerint:

	Pálinka	Sör
Anglia	4 liter	125 liter
Franciaország	4. ₇ "	24 "
Németország	4. ₀ "	85 "
Belgium	5. ₄ "	164 "
Németalföld	* "	40 "
Dánia	** "	60 "
Svédország	6. ₀ "	21 "
Norvégia	3. ₈ "	35 "
Oroszország	*** "	8. ₅ "
Svájc	4. ₃ "	30 "
Olaszország	1. ₂ "	? "
Ausztria-Magyarország	3. ₃ "	30 "

* 420,000 hektoliter fogyasztás.

** Dánia 370,000 hektoliter

*** Oroszország 6.₄ millió hektoliter

XXVII.

Húsfogyasztás.

A húsfogyasztás tesz fejenként (Scherzer-Gobin szerint):

Nagybritannia --- ---	47. ⁵⁹	kilogr., ebből	18. ¹⁹	kilogr. marhahús
Franciaország --- ---	31. ⁰⁰	“ “	12. ⁶⁵	“ “
Svájc --- ---	18. ⁸¹	“ “	12. ⁴¹	“ “
Poroszország --- ---	18. ²⁶	“ “	8. ²¹	“ “
Belgium --- ---	15. ⁶⁹	“ “	7. ³⁴	“ “
Németalföld --- ---	15. ²¹	“ “	10. ³⁰	“ “
Ausztria-Magyarország	13. ⁹⁶	“ “	1. ¹⁰	“ “
Dánia --- ---	13. ⁸⁴	“ “	7. ⁴¹	“ “
Svédország és Norvégia	13. ⁴¹	“ “	8. ²⁴	“ “
Spanyolország --- ---	12. ⁶⁴	“ “	2. ⁷²	“ “
Olaszország --- ---	9. ⁷¹	“ “	3. ³⁶	“ “

XXVIII.

A polgári házasságok.

Az osztrák statisztikai hivatal jeles statisztikusának *Schimmer* ur szivességéből azon helyzetben vagyunk, az örökös tartományokban kötött polgári házasságokról (Noth-civillehe) következő adatokat nyújtani: Ilyen házasság volt:

	Vőlegény hitfelekezetnélküli, menyasszony zsidó	Menyasszony hitfelekezetnélküli, vőlegény zsidó	Mindkét fél hitfelekezet- nélküli
1876 --- ---	24	28	132
1877 --- ---	30	17	128
1878 --- ---	20	11	75
1879 --- ---	19	19	94
1880 --- ---	25	29	133
1881 --- ---	24	32	120
1882 --- ---	20	22	115

A legtöbb esetben tehát mindkét fél hitfelekezet nélkülinek jelentette magát. Azon esetek száma pedig, melyben a vőlegény zsidó maradt, majdnem egészen egyenlő azokkal, melyekben a menyasszony megmaradt ősi vallásában.

Összesen volt e szerint polgári házasság az örökös tartományokban*:

1876	---	---	---	---	---	---	---	184
1877	---	---	---	---	---	---	---	175
1878	---	---	---	---	---	---	---	106
1879	---	---	---	---	---	---	---	132
1880	---	---	---	---	---	---	---	187
1881	---	---	---	---	---	---	---	176
1882	---	---	---	---	---	---	---	157

Összesen volt tehát ezen 7 év alatt 1,117 ilyen házasság.

A mi különösen *Bécs* városát illeti, ott volt 1870 óta következő számú polgári házasság:

		Völegény zsidó menyasszony hitfelekezetenküli	Menyasszony zsidó völegény völegény	Mindkét fél
1870	---	2	—	4
1871	---	13	14	15
1872	---	21	26	16
1873	---	14	19	32
1874	---	20	21	34
1875	---	16	20	31
1876	---	22	28	22
1877	---	15	25	32
1878	---	11	18	15
1879	---	18	13	23
1880	---	23	24	25
1881	---	27	21	23
1882	---	21	18	38

Ha az utolsó három évre összehasonlítást teszünk az egész államban és Bécsben előfordult ily házasságok között, a következőket találjuk:

	Állam	Bécs
1880	187	72
1881	176	71
1882	157	77

A fővárosra egymagára esik tehát a polgári házasságoknak 42%-a.

* Megjegyezzük, hogy ez adatok mindenesetre csak a minimumot képviselik, miután úgy látszik, még csak nagyon hízagosan közöltetnek.

XXIX.

Az elsőszülöttek nemi aránya.

A születések nemi aránya a statisztikai tudomány egyik legérdekesebb problémája. Igen különböző elméletek állítottak fel a nemi arány magyarázatára, míg végre elterjedt azon meggyőződés, hogy előbb maga a jelenség a legkülönbözőbb alakulásaiban észleletek tárgyává teendő. Külön kell vizsgálni az arány alakulását lakhely szerint, törvényszerűség szerint stb. A nagy kérdésnek egyik része az, mikép alakul a nem az elsőszülötteknél? Erre iparkodtam némi feleletet adni a következő adatokkal, melyek az elsőszülöttek nemi arányát mutatják az európai uralkodó házakban és a főnemességnél, mint azt az 1884-dik évi Gothai Almanach segítségével összeállítani sikerült. E szerint volt az elsőszülöttek között:

	Fiú	Leány
Uralkodó-házaknál --- --- --- ---	148 esetben	121 esetben
A német főnemességnél * --- --- ---	160 „	155 „
Egyéb főnemesség Európában --- --- ---	200 „	147 „
Összesen	508 esetben	423 esetben

Az első szülöttek között a két nem aránya tehát úgy alakul, hogy 100 leányra jut 120 fiú, a fiúk aránya tehát sokkal nagyobb az első szülöttek között, mint különben a születéseknél, melyeknél átlagban 100 leányra csak 105 – 7 fiú jut.

Természetes, hogy ily kis számoknál az eredményekre nem szabad túlságos nagy súlyt fektetni. És azért csak felhozzuk még azt, hogy a részletekben még nagyobb eltérést találunk az általános szabálytól. Így p. az angol főnemesség között a fiúk aránya még magasabbnak mutatkozik, úgy hogy majdnem kétszer akkora mint a leányoké. Ugy szintén Poroszországban és Oroszországban találunk számos családot, hol a fiúk az elsőszülöttek között roppant nagy túlsúlyban vannak, másfelé találunk azonban oly csa-

* „Standesherren mit dem Rechte der Ebenbürtigkeit.“

ládokat is, melyek különösen gazdagok leányokban. Itt nagyobb számok engednek csak általánosabb következtetésekhez jutni.

XXX.

A parlamenti választások Ausztriában.

A választási statisztika évről évre buzgóbb művelésben részesül. Azon államok sorába, melyek már eddig is alaposabban művelték, lép most Ausztria. Az újabban közzétett adatokból közöljük a következőket:

Választó volt:

	1873	1879	1885
Nagybirtok	4,931	4,768	5,119
Kereskedelmi kamrák	499	515	593
Városok	186,323	196,993	298,793
Vidéken	1,062,259	1,088,457	1,369,536

100 lakosra jut választó:

	1873	1879	1885
Városokban	4. ₉	5. ₀	7. ₀
Vidéken	6. ₅	6. ₄	7. ₇

100 választó közül gyakorolta választási jogát:

	Nagybirtok	Keresk. kamrák	Városok	Vidék ösválasztó	választó
1873	57	81	60	—	91
1879	54	88	57	32	94
1885	70	84	63	31	94

XXXI.

Az európai jegybankok.

Az európai jegybankok főbb üzleti mozzanatai az utolsó két évben az év végén a következő:

	Ércz- fedezet	Jegyfor- galom	Leszá- mitolás m i l l i ó	Lom- bard	Letét és giro	Kamat- láb
Német birod. bank 1884 márka	517. ₈	854. ₁	511. ₅	140. ₁	267. ₅	4 ⁰ / ₀
„ „ „ 1885 „	618. ₂	858. ₂	461. ₆	78. ₉	261. ₀	4 „
Angol bank --- 1884 font sterl.	20. ₆	25. ₀	27. ₃	—	24. ₉	5 „
„ „ --- 1885 „	20. ₁₁	24. ₅₁	23. ₄₂	—	25. ₀₅	4 „

		Ércz- fedezet	Jegyfor- alom	Leszá- mítolás m i l l i ó	Lom- bard	Létét és giró	Kamat- láb
Francia bank	1884 francs	2029. ₈	3010. ₁	1052. ₁	444. ₁	372. ₉	3 ⁰ / ₀
" "	1885 "	2242. ₉	2945. ₀	804. ₂	440. ₂	397. ₁	3 "
Olasz nemz.bankok	1884 lire	234. ₅	510. ₂	266. ₅	33. ₄	112. ₀	5 "
" " "	1885 "	207. ₁	539. ₆	385. ₈	72. ₃	125. ₄	5 "

XXXII.

A folyamhajózás Ausztriában.

A folyamhajózás Ausztria legfontosabb vízi utain következő eredményt mutat:

Lefelé.

	1884	1885
	métermázsza	
A felső Dunán (többnyire bevitel) --- ---	1.679,064	1.489,019
Az Elbán (többnyire kivitel) --- ---	15.063,202	14.530,119
A Visztulán és mellékfolyóin --- ---	3.042,639	2.440,562
Összesen :	19.784,905	18.459,700

Fölfelé.

A Felső Dunán (többnyire kivitel) --- ---	577,340	894,289
Az Elbán (bevétel) --- ---	1.051,346	891,075
Összesen :	1.628,686	1.785,364

Összesen.

A felső Dunán --- ---	2.256,404	2.383,308
Az Elbán --- ---	16.114,548	15.421,194
A Visztulán és mellékfolyóin --- ---	3.042,639	2.440,562
Összesen :	21.413,591	20.245,064

A legfontosabb árucikkek a következők :

	1884	1885
	métermázsza	
Tüzelő anyagok --- ---	13.125,628	12.903,761
Segédanyagok --- ---	5.661,331	4.592,417
Élvezeti cikkek --- ---	1.776,259	1.972,017

A járművek száma tett:

<i>Fölfelé.</i>						1884	1885
Személygőzösök	---	---	---	---	---	1,118	992
Tehergőzösök	---	---	---	---	---	1,238	1,236
Áruhajok	---	---	---	---	---	11,300	10,674
Összesen:						13,656	12,902

<i>Lefelé.</i>						1884	1885
Személygőzösök	---	---	---	---	---	1118	991
Tehergőzösök	---	---	---	---	---	1236	1247
Áruhajok	---	---	---	---	---	12,750	11,247
Tutajok	---	---	---	---	---	2892	3172
Összesen:						17,996	16,657

XXXIII.

Marhavásárok.

Adjuk a következő marhavásároknak forgalmát az 1885-dik évről. Felhajtattott:

	Szarvasmarha	Borjú	Juh	Sertés
Pozsony	74,595	—	216,757	—
Bécs	114,783	170,548	168,525	112,682
Páris	295,110	106,301	1,737,930	279,783

A felhajtott szarvasmarha között volt magyar származású:

Pozsony	59,476
Bécs	36,290

A párisi juhvásárra felhajtott állatok között volt magyar származású 222,011. 1884-hez képest jelentékeny csökkenés mutatkozik, amennyiben akkor 300,047 magyar juh hajtattott fel a párisi vásárra.

A pozsonyi és bécsi marhavásár viszonylagos fejlődését a következő adatok mutatják, felhajtattott:

	1884	1885
Pozsony	60,423	74,595
Bécs	122,122	114,783

XXXIV.

Adalékok Magyarország gazdaságtörténetéhez.

Valamint a megelőző évfolyamokban, úgy ebben is némely érdekes adatokkal kívánunk hazánknak eddig még alig művelt gazdaságtörténetéhez hozzájárulni.

a) Drágaságok.

1525. «Ist in der Stadt Leutsch eine grosse theuerung gewesen, also das 1 Kiebel Weiz d. 44, Korn d. 33, Gerst d. 25, Haber d. 12, Meelt d. 25, das Kiebel hopten d. 75, 5 eyer d. 1, 2 kleine hinnerchen d. 6, ein Kiebel erbs d. 50, ein klein roken Brod d. 3 gegolten.» (Wagner, *Analecta Scepus*. II. 11. lap stb.).

1585. «Ebben az esztendőben, nagy aszályosság vala; az, ki miatt igen nagy drágaság lön Erdélyben és Magyarorszáiban, annál inkább, hogy egy maros köble búza felment vala 6 frtra, de ismét nagy hirtelenséggel 1586-ik esztendőben, pünkösdi nap tájában, úgy megolcsódék, hogy három forintra leszálla az ára; aztán aratásig 2 forintra; azután sokáig úgy járt a búza; mert azelőtt oly igen nagy olcsóság vala Erdélyben, hogy az elegy buzát egy vékával a vásárhelyi piaczon megvehették három pénzen; az, ki igen tiszta búza volt, megvehették egy vékával öt pénzen» (Kemény: *Erd. történeti tára* II. kötet *Vita Thomae Borsos*).

1603. «Oly igen pusztíták a szegény Erdélyt, hogy a miatt nagy drágaság lön az országban; aratás előtt Kolozsvárott egy kolozsvári köből buzát adtak negyven magyar forinton; Vásárhelytt is egy maros köble búza sokáig jártában eljárt huszonhat magyar forinton.

1622. Nagy drágaság. Damals galt in Ungarn ain Mezen Waz fl 10; ein Mezen Korn u. ein Mezen Gersten 8 fl, ein Mezen Arbs 10 fl, ein Mezen Heiden 5 fl, ein Mezen Prein 9 fl, ein Laib Brod 1 fl, ein Kieffel Salz 2 fl, ein æ fleisch 21 kr, ein Pindt Bier 18 kr, ein Pindt Wein

1 fl, ein Ungarische Halbe Schmalz 1 Teller, ein Ztr. Inslet 70 Teller, ein Ztr. Wull 150 Teller, ein Ztr. Hanff 10 Teller, ein Ztr. Eisen 30 Teller, ein rohés Ochsen Haut 24 fl, allvey ein tall für 75 Kreuzer gerechnet. (Schwartner I. 344. l.)

1622. In diesen Jahr ist in dieser Gegend eine grosse Pest und theuerung gewesen. In der theuerung galt 1 Kiebel Weitzen 4 fl., 1 K. Korn fl. 3.50 d., 1 K. Gerst fl. 3, die Haber fl. 2.1 d., π Kalb- u. Schweinfleisch d. 10, die halb Wein d. 50, 1 pint junges Bier 6 d., altes 9 d. (Wagner, Analecta II. 11. l.)

1649. «Hat ein Kübel Korn gegolten flor. 6, Hirsch fl. 5, Haber fl. 1 (Kemény, Chronik von Goebel und Wachsmann, 1514—1663).

1684. «Zu Ausgang diesses 1684 Jahr ist der Mezen Kohn gewest umb 3 fl. 7 gr. Kays, der mezen waiz um 4 fl. Kay., der Haberern 33 gr., der Heyten das mezen umb 2 fl. 13 gr., das mezen Hirsch umb 3 fl., das mezen Semmel mell umb 7 fl. 10 gr., das viertel Heyten mell umb 18 gr., das π rindtfleisch in Stadt penken umb 4 $\frac{1}{2}$ ung., das π Schweins ist wol umb 8 und 9 ung. kommen. Und ist noch kein Speck dagewest. Das π Salz umb 12 ung., ein Zentner um 10 fl. Kay.» (Csányi, Sopronyi Krónikája.)

1740. «Annus hic ingratissimam sui memoriam reliquit. Charistia summa triticum nullum vel exiguum, ut incolae ob intolerabilem famam ad exoticas partes se recipere habuerint necesse. Triticum 7, de ordinario tamen 8, siligo 5—6, panicum hordeum triticum saracenicum tribus et medio quarto, avena uno et medio floreno vendebatur.» (Apor, Synopsis mutationum, 11, 148. l. stb.)

1794. «Der Ztr. schwarzes Brodmehl in Pest 3 fl. 18 kr., ein Ei 7—10 kr., 1 Klafter Stroh 15—18 fl. (Schwartner, I. 345. l.)

b) *Kereskedelem és közlekedés.*

1336. január 6-án Róbert Károly igen fontos intézkedése Magyarország külkereskedésére nézve, mely által név-

szerint annak éjszaknyugati vonala megállapított. Már IV. Béla korában ezen vonal ki volt jelölve. A vonal a következő helységek kijelölése által határoztatik meg: In primo introitu ad metas Regni Hungariae in alba Ecclesia vel in wlgar Wywar; item abinde sive in Saaswar, sive in Scynche — et abhinc in Jabluncza circa castrum Kurlathkw — item abinde in loco Bykzaad sive in villa Beyn — praeterea a civitate Tyrnauensi usque ad Budam — primo in Torkoshyda, poeterea in Seniptey; item in villis Archiepiscopi Strigoniensis Nartid et Welvord vocatis, item ultra Danubium ex ista parte in Strigonis, postea in villa Csabya; item in villa Sancti Jacobi pro castro Veteris Bade et in porta Civitatis Budensis stb. (Tört. tár III, budai regesták). — A budai regesták következő kereskedelmi útakról szólnak: Prága, Boroszló, Nürnberg, Amberg, Regensburg, Köln, Buda; Vienna—Buda; Buda versus Jadram vel a Jadra aut de aliis Dalmatiae partibus versus Budam, de Brassoria in Jadram, et de Jadra in Brassorium; Kassa—Krakkó stb.

«Beszterczéről in anno 1661. Szatmárig magunk lovain mentünk, onnét aztán a német igazgatása által már régen felállított rendes postákon de mind lóháton, mert akkor még a posta koleszák nem valának Magyarországon. A posták voltak: Szathmár, Tokaj, Kassa, Eperjes, Lőcse, Bajnócz, Galgócz, Pozson.» (Szalay, gróf Bethlen életleírása I köt. 272. l.)

«Iter Constantinopolitanum, Anno 1620, 28 aug. Beszterczebánya—Sz.-Köröszt—Zernoza—Drégely — Jenő — Vác — Buda (16 napig időznek) — Erd—Adom—Becske—Tolna — Pax—Sárvár—Báttaszék—Szekcső—Mohács — Baranya — Valkó—Mitrovicz—Zemlén — Nándorfehérvár — Inarzik (Konstantinápolyig nagyon kövel rakott út, melyet császár útjának neveznek) — Batinica — Jagodna—Alexnica—Niz (magyar pénz addig kél, egy napig mulatnak) — Kuricsesnie—Saart—Dragományi—Philippi (1 napig mulatnak)—Kajal—Harmanli—Drinápoly—Hampsa—Borgas—Sillibria — Kucsuk Csemegh—Konstantinápoly. Nov. 14-én (Tört. tár 3. Révay László naplójából).

1094. Nemo cursorum audeat ducere equum ultra tertiam villam, vel accipere ad ecclesiam emptum, sive ad curiam episcoporum, seu comitum, nec de presbyteris, aut clericis, ac curribus eorum. Accipiat autem qualescunque invenerit equos, ut regis legatio citius expediatur. (Decretorum liber III. cap.)

c) Pénzügy.

«1702 okt. 18-án hirdeti Huszár János szolgabíró: kegyelmes urunk eő felsége kegyelmes parancsolattya, hogy az, kiknek dohányok terem, senkinek Jószága elvesztése alatt ne merészelje eladni, hanem az Budai arra rendelt Commissariusnak, ki is az árát úgy megadja mint más». Későbbi parancs «és ismét az kereskedők, a kik Tobákkal kereskednek, mástul ne vehessenek tobákot, hanem az eő fölsége Commissariusaitól» (Ung. Magazin, III. köt. 279. l.)

XXXV.

A jog- és államtudományi irodalom az utolsó tizenegy év alatt.

A jog- és államtudomány körében megjelent munkák száma tett:

	Összesen	Német	Francia	Angol	Olasz	Németalföldi	Skandináv	Spanyol
1875	3,187	1,666	625	316	139	198	120	123
1876	3,407	1,822	576	457	196	204	105	47
1877	3,396	1,732	656	415	259	154	102	78
1878	3,393	1,704	637	554	165	148	122	63
1879	3,920	1,997	818	406	283	211	118	87
1880	3,756	1,829	866	412	277	169	141	62
1881	3,975	1,901	897	317	428	217	137	78
1882	3,515	1,623	846	379	290	161	168	48
1883	3,761	1,613	863	604	325	166	120	70
1884	4,394	1,960	866	813	341	194	156	64
1885	4,192	1,870	870	660	400	165	172	55
Összes.	40,896	19,717	8,520	5,333	3,103	1,987	1,461	775*

* Megjegyzendő, hogy ez összeállításban csak a német, németalföldi és skandináv irodalomnál a folyóiratok is vannak felvéve.

XXXVI.

A gazdasági élet átalakulása 1850 óta.

A gazdasági élet 1850. óta bekövetkezett átalakulásának főbb mozzanatait Mulhall History of Prices című könyvében (London, 1885) következőkép foglalja össze:

1. *Árváltozás Angliában.* a) 1885-ben 20 sillinggel ugyanannyit vehetni, mint az 1850-el végződő évtizedben 21-el. b) Az 1862-65-diki amerikai háború az árakat rendkívül magasra emelte. c) A jelenlegi árhanyatlás nagyobb mérvben érvényesült Anglia beviteli czikkeinél, mint kiviteli czikkeinél.

2. *Nemes érczek.* a) A világon jelenleg $3\frac{3}{4}$ -szer annyi aranyérem van, mint 1850-ben. b) Az ezüst jelenleg csak 41%-át teszi az érempénznek, míg 1850-ben 60%-ot tett. c) A világ most 70%-al több ezüstpénzt használ, mint 1850-ben. d) Az ezüst mennyisége jelenleg csak 19-szerese az aranynek, holott 1850-ben 32-szeresét tette. e) Ha a nemes érczek ára azok mennyiségétől függne, akkor az ezüst ára nem volna 49, hanem 102 pence unciánként. f) 1860 óta India és China valamivel több ezüstöt vettek föl, mint a mennyi az összes termelés. g) Az ezüst árcsökkenésének oka, hogy kimentek az ezüstékszerek a divatból.

3. *Pénzpiacz.* a) Nagybritannia jóformán határtalan mennyiségű tőkék felett rendelkezik és pedig $\frac{1}{4}$ -del olcsóbb kamatláb mellett, mint a kontinens. b) Az átlagos kamatláb Európában $\frac{1}{8}$ -addal alacsonyabb mint 25 év előtt. a mennyiben akkor $4\frac{1}{4}$, most $3\frac{3}{4}$ %. c) Húsz év folyt le, mióta a kamatláb 10%-ra emelkedett és azóta a kereskedelmi válságok szabályossága megszűnt. d) A nemesércz az európai bankokban felhalmozódik 1%-nyi kamatláb mellett. e) Minden évben 300 millió frtra menő tőke keletkezik, vagyis mintegy 1 millió naponta. f) A bukások által okozott veszteségek az egész világon $3\frac{1}{2}$ %-át teszik a kereskedelem értékének. g) A nagy árhanyatlás, mely 1880. óta Nagybritanniában beállott, nem volt veszélyes, miután a

bukások száma 1881—84 között 32%-al volt kisebb mint 1875—80-ban.

4. *Pénzügy.* *a)* Az utolsó 20 év alatt az adók 92%-al emelkedtek, vagyis négyszerte nagyobb arányban, mint a népesség, mi a tömegek fogyasztási képességét az egész világon csökkenteni alkalmas volt. *b)* Ugyanezen időben a közjólét oly módon emelkedett, hogy a munkásosztályok mindenütt kétszer annyit fogyasztanak, mint 1850-ben. *c)* A hadügyi költségek a kontinensen 9, Nagybritanniában $6\frac{1}{4}$ %-kal emelik a termelési költségeket. *d)* Nagybritannia, egy állam kivételével, a legkönnyebben megadóztatott állam Európában. *e)* Az átlagos megadóztatás a világon $10\frac{1}{4}$ %-a a keresetnek, azonban Olaszország, Spanyolország és Franciaország annyira túlhaladják ez arányt, hogy ott jelentékeny túlmegadóztatás van. *f)* Nagybritanniában az államadósság $8\frac{3}{4}$ %-át teszi a tőkének, a kontinensen 11%-át. *g)* Az államadósságok kamatai az összes államokban a közjövedelmek egy negyedét veszik igénybe. *h)* 52%-a az összes 1850 óta felvett államadósságoknak közhasznú munkákra vétetett fel, mi évenként a termelési költségeknél és szállítási díjaknál 360 millió font megtakarítást nyújt.

5. *Kereskedelem.* *a)* A kereskedelem névleges értéke 1860 óta megkétszereződött, míg az árúk súlya a négyszeres, minek oka az, hogy az árúk átlagos értéke tonnánként 45%-kal csökkent. *b)* Ez különösen tulajdonítandó a nagy súlyú árúknak, kőszén, vas, gabona, melyeknek mennyisége részben kilencszerte emelkedett. *c)* A kereskedelmi mérleg úgy alakult, hogy az utolsó 20 évben Európának 22%-kal, Nagybritanniának 33%-kal nagyobb bevitele volt, mint kivitele. *d)* A kimutatásokban a mérleg egyenleget mutat szegény államokban, mint Spanyolország, Oroszország, jelentékeny beviteli többletet gazdag államokban. *e)* Minden vám, mely a 10%-ot meghaladja, barbár.

6. *Vasutak.* *a)* A vasutak a szárazföldi szállítás költségeit $\frac{1}{6}$ -ára csökkentették és tonnánként 50 shilling megtakarítást nyújtanak. *b)* Ezen megtakarítás megfelel

az árak 9%-ának. *c)* A szállítási díjak Angliában 17%-kal magasabbak, mint a kontinensen, és kétszerte magasabbak, mint az Egyesült-Államokban. *d)* A világ árúforgalma tesz naponként 4 millió tonnát, mely átlag 100 mértföldre szállíttatik, átlag 8 shilling díj mellett; az alkalmazottak száma 2 millió, 1850-ben az átlagos napi forgalom csak 400,000 tonnát tett.

7. *Hajózás.* *a)* A hajószállítás olcsóbbátétele által az árúk költsége tonnánként 9 shillinggel, vagy az érték 5%-ával csökkent. *b)* A szállítási költség csökkenése a hajózás tökéletesbülésének tulajdonítandó, a mennyiben egy brit hajós jelenleg annyit szállít, mint 1870-ben kettő, 1860-ban három, 1850-ben négy. *c)* A hajózás tökéletesbülése főleg a gőznek tulajdonítandó; jelenleg a gőzösök az összes árúk 72%-át szállítják és kétszer annyit, mint 1850-ben. *d)* A gőzhajók ötször annyi szállítási képességgel bírnak, mint egyenlő tonnatartalmú vitorlás hajók. *e)* A brit hajók az összes tengeri szállítás 51%-át teljesítik.

8. *Gőzerő.* *a)* A világban alkalmazott gőzerő jelenleg $5\frac{1}{2}$ -szerte nagyobb, mint 1850-ben és kétszer akkora, mint 1870-ben. *b)* Az ipari erő jelenleg 802 lábtonna fejenként. 1850-ben 527, jelenleg tehát öt munkás annyi munkát végezhet, mint 30 év előtt nyolcz. *c)* Ez 40%-nyi megtakarítást eredményezett 1850 óta, mi 13%-nyi ár-csökkenést követelt. a mennyiben más tényezők ellensúlyt nem képeztek. *d)* A gőzerő 1000 lótonna után Nagy-britanniában $8\frac{1}{2}$, az Egyesült-Államokban 10, a kontinensen $13\frac{1}{2}$ pencebe kerül, minek következtében Anglia 12%-kal olcsóbban termel, mint a kontinens. *e)* Nincs állam, mely a munkának oly nagy részét végezi gőzerővel, mint Nagybritannia (78%). *f)* Legnagyobb a gőzerő az Egyesült-Államokban ($10\frac{1}{2}$ millió lóerő).

9. *Mezőgazdaság és élelmezés.* *a)* Bár a mezőgazdasági népesség Európában és Amerikában csökkent, az eke alatt álló terület 50%-kal emelkedett. *b)* A magtermelés érték tekintetében fölülmúl minden egyéb termelést és minden változás a gabona árában jelentékenyen befolyásolja az arany vételerejét. *c)* Európának évenként

több mint 10 millió tonna gabonát kell más földrészekből behoznia. *d)* Egy mezőgazdasági munkás az Egyesült-Államokban annyit termel, mint négy ügyes francia és német, vagy hat orosz és spanyol, miből következik, hogy háromnegyedrésze a parasztmunkának a kontinentális államokban elvész. *e)* Az európai termelés költségei még további csökkenést fognak mutatni. *f)* A marha aránya a népességhez 10%-kal kisebb Európában, mint harmincz év előtt, ezért Európa nemsokára 1.200,000 tonna húst fog évenként Ausztráliából és a River Plateből szükségelni, minthogy az Egyesült-Államok nemsokára egész termelésüket magok fogják igénybe venni. *g)* A mezőgazdaság nem ad megfelelő hasznot Nagybritanniában, Svédországban, Belgiumban, és azért hanyatlásnak fog indulni. *h)* Az élelemért fizetett pénz a nemzetek keresetének 45%-át teszi. *i)* A kereset többlete az ételmezés kielégítése után legnagyobb Nagybritanniában, az Egyesült-Államokban és Franciaországban, és azért a többi árúknak a fogyasztása is. *k)* Az átlagos ételmezési költség tesz fejenként 9 pencet Nagybritanniában, 7-et az Egyesült-Államokban és 5-öt a kontinensen. *l)* Az európai munkás jelenleg 110 font kenyeret vehet azon összegben, melylyel az 1860-al végződő évtizedben csak 77-et vehetett. *m)* Nagybritannia 1841—1860-ig a búzaszükségletnek egy negyedét fedezte külföldről, jelenleg kétharmadát. *n)* A húsfogyasztás emelkedett Nagybritanniában 40, a kontinensen 42%-kal 1850 óta. *o)* A tejtermelés 1850 óta 44%-kal emelkedett Európában. *p)* Nagybritannia 30%-át a tojásnak és 50%-át a vaj- és sajtnak külföldről szerzi be.

10. *Ipar.* *a)* A világon majdnem korlátlan kereslet van szőtt árúk után és annak emelkedése sokkal nagyobb mérvű, mint az árak csökkenése. *b)* Az áraknak 11%-kal való csökkenése 137%-kal való emelkedését a fogyasztásnak idézte elő 1850 óta. *c)* Míg az olcsóbb árucikkek, mint pamut és juta fogyasztása nagyobbodó piacot talál, addig a vászonfogyasztás hanyatlik. *d)* A nyersanyagok árváltozása csak gyengítve hat a gyártmányokra. *e)* Daczára az alacsonyabb áraknak a brit gyapotipar

eredményei 1870 óta kedvezőbbek, mint az előbbi korszakokban. *f)* A textilipar 1850 óta 91%-kal emelkedett, a gyártmányok súlya 137%-kal, mi 20%-nyi árcsökkenésnek felelne meg. *g)* A vasfogyasztás összehasonlítva a népességgel, most négyszer akkora, mint volt 1850-ben úgy Európában, mint az Egyesült-Államokban. *h)* Aczél most egy harmad költséggel állítatik elő, mint húsz év előtt. *i)* Nagybritannia és Belgium vasat és aczért olcsóbban termelnek, mint a többi országok. *k)* A kőszéntermelés értéke négyszer akkora, mint az egész ezüst- és aranytermelés. *l)* Az ezüst- és aranybányászat a legkevésbé jövedelmező iparágak közé tartozik. *m)* A bányai-
ipar évenként 244 millió fontot képvisel, vagyis az emberi munka évi termékeinek 5%-át. *n)* A petroleum, mely az összes bányatermékek 7%-át teszi a világon, húsz év óta 80%-nyi árcsökkenést mutat. *o)* A bányatermékek árhanyatlása a legtöbb cikknek árhanyatlását vonta maga után.

11. *Népesség.* *a)* A polgárisult világ népessége 1850 óta 42%-kal emelkedett (1850: 300, 1885: 422 millió). *b)* A föld értéke főleg a népesség sűrűségétől függ; Nagybritanniaiban a népesség 12-szer sűrűbb, mint Oroszországban és a föld értéke 15-ször magasabb, mint a Don mellett. *c)* A mezőgazdasági népesség száma csökken Európában és 11 millió ember vándorolt 1850 óta főleg a mezőgazdasági területekből az Egyesült-Államokba, részben gépekben találván helyettesítőiket. *d)* A sűrűn lakott államokban a munkabér magasabb, mint a gyéren lakottakban. *e)* Anglia népességének nagyobb egészsége arra képesíti, hogy előnyösebben termeljen, mint a legtöbb nemzet.

12. *Munkabérek.* *a)* A munkabérek gyakran emelkednek, midőn az árak csökkennek és megfordítva. *b)* 1850 óta a munkabérek jelentékenyen emelkedtek Európában, míg az árak csökkentek. *c)* Az angol munkások a legmagasabban jutalmazottak Európában és munkájuk a legolcsóbb. *d)* A mezőgazdasági munkabérek 1850 óta 90, az ipari munkabérek 50%-kal emelkedtek. *e)* A munka-

bérek átlaga Európában 30, az Egyesült-Államokban 18%-át teszik a gyártmányoknak. *f)* Az amerikai munkások csak 33%-át a keresetnek költik az élelemre, a brit munkások 45%-ot, a kontinentális munkások 55%-ot. *g)* 1780 óta a munkabérek Angliában megkétszereződtek és a munkás 44%-kal több élelmet vehet ma, mint akkor. *h)* A paraszt keresete, kifejezve gabonában, 88%-kal magasabb, mint a XVIII. században.

13. *Nemzeti jólét.* *a)* A húsz legjelentékenyebb nemzetnek vagyona 51,000 millió font, az évi kereset 7,300 millió font. *b)* A föld, marha és befektetések az egész nemzeti vagyon 40%-át teszik. *c)* A házak az emberiség vagyonának egy negyedét teszik és a házbér Európában 27 munkanapot vesz igénybe. *d)* Az átlagos vagyon legnagyobb Angliában, az átlagos kereset legnagyobb Ausztráliában. *e)* A megtakarítás tesz Angliában naponta 3 pécet, Franciaországban $3\frac{1}{2}$, az Egyesült-Államokban $2\frac{3}{4}$ pécet. *f)* Az átlagos kiadás tesz fejenként és naponta 6 pécet élelemért, 2 pécet ruháért, 4 pécet lakásért, adóért és egyébért, összesen 12.1 pécet. *g)* Az élelem, ruházat, lakás, adó levonása után marad az angolnak 91 munkanap, az amerikaiaknak 75, a francziának 69, a németnek 40, az oroszoknak 14, az olaszoknak 10 nap többi szükségleteinek fedezésére. Ezen többlettől függ nemcsak a házbér, hanem számos fényűzési cikk ára a különböző országokban.

Ezen eredmények kétségkívül ép oly érdekesek, mint a hogy egészben véve a viszonyokat híven ábrázolják, habár több irányban a pontos statisztikai alap hiányában matematikai szigorral nem bírván, részben a konjekturális statisztika körén túl nem emelkednek és csak hozzávetőleges értékeket képviselnek.

XXXVII.

Népszámlálás Boszniában és a Hercegovinában.

Az 1885-iki népszámlálás szerint volt az okkupáció területén 1.336,091 lakos (1879 : 1.158,440). A szaporodás tehát igen jelentékeny ($15\frac{1}{3}\%$). Hitfelekezeti szerint volt :

	1879	1885
Mohammedán --- --- ---	448,613	492,710
Orthodox --- --- ---	496,761	571,250
Katholikus --- --- ---	209,391	265,788
Zsidó --- --- ---	3,426	5,805

A szaporodás kétségkívül első sorban a népszámlálás pontosabb keresztülvitelének tulajdonítandó. A nagyobb községek a következők :

Szerajevó --- --- ---	26,268
Mostar --- --- ---	12,665
Banyaluka --- --- ---	11,357
Bjelina --- --- ---	7,807
Dolny-Tuzla --- --- ---	7,189
Travnik --- --- ---	5,933
Tesanj --- --- ---	5,807

XXXVIII.

A katolikusok száma és elterjedése.

Werner jezsuita író szerint* az egész világon tesz a katolikusok száma 217.412,790, vagyis az egész emberiség 15% -át. Ezek következőkép oszlanak el :

	Lakosság	Katolikusok	%
Európa --- ---	328. ₃ millió	153.833,000	47. ₂
Ázsia --- ---	796. ₀ "	9.232,000	1. ₁
Afrika --- ---	206. ₀ "	2.642,000	1. ₂
Amerika --- ---	102. ₀ "	51.033,790	50. ₀
Ausztrália --- ---	4. ₃ "	672,000	15. ₆
Polarvidék --- ---	0. ₈ "	—	—

* *Katholischer Missions-Atlas*, Freiburg, 1885.

Az európai államokban tesz a katolikusok száma :

Olaszország	28.393,000
Spanyolország	16.870,000
Portugalia	4.306,554
Franciaország	36.400,000
Belgium	5.502,000
Hollandia	1.439,137
Luxemburg	203,623
Németország	16.231,724
Ausztria-Magyarország	29.502,008
Svájc és Lichtenstein	1.169,906
Oroszország	2.882,991
Lengyelország	4.572,958
Dánia, Svéd és Norvégia	4,312
Nagybritannia, Malta, Gibraltár	5.784,878
Balkán-félsziget	490,000

Az egész népességhez viszonyítva tesz a katolikusok aránya :

Portugáliában	99. ⁹⁹ / ₁₀₀ -ot
Spanyolországban	99. ₈ „
Olaszországban	99. ₆ „
Franciaországban	96. ₅ „
Ausztria-Magyarországban	78. ₆ „
Irlandban	76. ₇ „
Svájcban	41. ₀ „
Hollandiában	35. ₉ „
Anglia és Skóciában	5. ₀ „
Oroszország és Finnlandban	3. ₇ „
Balkán-félszigeten	2. ₈ „
Dániában	0. ₁₅ „
Norvégiában	0. ₀₂ „
Svédországban	0. ₀₁ „

XXXIX.

A zsidók száma.

Klöden újabban a zsidók számára vonatkozólag következő adatokat állított egybe :

Európa	---	---	5.430,290	vagyis 1. ₆₄₈ %
Afrika	---	---	415,000	
Ázsia	---	---	300,000	
Amerika	---	---	300,000	
Ausztrália	---	---	12,000	
Összesen			6.457,290	— 0. ₀₄ %

Az európai zsidóság következőkép oszlik meg :

Németország	---	---	562,751	vagyis 1. ₀₃ %
Ausztria-Magyarország			1.643,708	“ 4. ₃₃ “
Oroszország	---	---	2.552,145	“ 3. ₄₄ “
Franciaország	---	---	63,000	“ 0. ₁₆ “
Olaszország	---	---	40,430	“ 0. ₁₄ “
Törökország	---	---	118,780	“ 2. ₁₉ “
Románia	---	---	265,000	“ 4. ₉₃ “
Görögország	---	---	2,625	“ 0. ₁₅ “
Norvégia	---	---	34	“ —
Svédország	---	---	2,993	“ 0. ₀₇ “
Dánia	---	---	3,946	“ 0. ₂₀ “
Németalföld	---	---	81,693	“ 1. ₉₅ “
Luxemburg	---	---	777	“ 0. ₃₇ “
Belgium	---	---	3,000	“ 0. ₀₅ “
Nagybritannia és Írland			49,439	“ 0. ₁₄ “
Portugal	---	---	200	“ —
Spanyolország	---	---	1,902	“ 0. ₀₁ “
Svájc	---	---	7,373	“ 0. ₂₅ “

A többi világrészekben lakó zsidók száma következőkép oszlik meg :

<i>Ázsia :</i>	Törökország és Arábia	---	194,800 (Palaestina 24,800)
	Perzsia	---	20,000
	Orosz-Ázsia	---	47,000
	Turkesztán-Afganisztán	---	14,000
	India	---	15,000 (köztök 2,350 fekete)
<i>Afrika :</i>	Capland	---	1,500
	Falósák (Abessziniában)	---	200,000
	Egyiptom	---	8,000
	Tripolis	---	600
	Marokko	---	100,000
	Algír	---	34,570
	Tunis	---	55,000
<i>Amerika :</i>	Brit-Éjszakamerika	---	2,393
	Egyesült-Államok	---	230,257
	Dél-Amerika	---	?
	Ausztrália	---	11,523

Legtöbb zsidó van Oroszországban a következő tartományokban :

Ssanralki...	14. ⁵³ / ₀
Mohilew ...	13. ₀ "
Siedlce ...	12. ⁵³ / ₀ *
Lomza ...	12. ⁸⁴ / ₀ *
Radom ...	11. ⁵⁷ / ₀ *
Varsó ...	11. ¹¹ / ₀ *

Németországban legnagyobb a zsidóság száma :

Rhein-Hessen ...	3. ⁴¹ / ₀
Posen ...	3. ₃₂ "
Alsó-Elsass ...	3. ₂₄ "
Berlin ...	4. ₈₀ "
Mannheim ...	4. ₂₉ "
Hamburg ...	3. ⁵³ / ₀ "

Ausztriában legtöbb zsidó van Bukovinában 11.₇₉ és Gácsországban a lakosság 11.⁵³/₀-a.

XL.

Az 1884-iki kolera Francziaországban.

A kolera kezdett Francziaországban 1884. jun. 20-ikán a Var departementben és tartott 1885. január 10-éig (utolsó eset a Vendéében). Összesen 30 megyében és 477 községben lépett fel, 7,820 áldozatot ejtven.

Az egyes hónapok szerint volt a halálesetek száma :

Junius ...	90
Julius ...	2,381
Augusztus ...	2,608
Szeptember ...	1,236
Október ...	272
November ...	1,146
Deczember ...	87

* Lengyelország.

XLI.

A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom hazánkban és a külföldön.

(1884 és 1885.)

a) Hazánkban.

ACSÁDY: A magyar társadalom 1680 körül. Budapest 1885.

BOSNYÁK: A birtokminimum mint agrarreform Magyarországon. Budapest 1885.

ECSERI: A munkás - segélyezés ügye Magyarországon tekintettel a munkásbiztosítás kérdésére. Budapest 1884.

FENYVESSY ADOLF: Adósságok conversiója különös tekintettel a magyar aranyjáradék conversiójára. («Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből».) Budapest 1885.

FÖLDES: Nemzetgazdasági és statisztikai Évkönyv. Második évfolyam. Budapest 1884.

FÖLDES: Magyarország statisztikája összehasonlítva egyéb államokkal, különös tekintettel Ausztriára. Budapest 1885.

FÖLDES: A nemzetgazdaság és pénzügytan kézikönyve. II. kiadás. Budapest 1885.

GAÁL JENŐ: A mezőgazdasági válság kérdése. Budapest 1885.

GELLÉRI: A kiállítások története s fejlődése. Budapest 1885.

GYÖRGY ENDRE: A kisbirtoki hitelszervezet hiányai. Budapest 1885.

HAJNAL: Fiume és kikötője. Budapest 1885.

KATONA: A pénztartozásokról jogi és közgazdasági alapon. Győr 1885.

KAUTZ: A pénzügytan vagy államgazdaságtan. IV. kiad. Budapest 1885.

KELETI: A Balkán-félsziget némely országai- és tartományainak közgazdasági viszonyai. Budapest, 1885.

KERPELY: A magyar vasipar jövője. («Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből».) Budapest 1884.

LÁNG: Hazánk értelmi és anyagi fejlődése 1870—1880. («Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből».) Budapest 1884.

LÁNG és JEKELFALUSSY: Magyarország népességi statisztikája. Budapest 1884.

LUKÁCS BÉLA: Államháztartás és adózás Franciaországban. Budapest 1884.

LUKÁCS BÉLA: Államháztartás és adózás Angliában. Budapest 1884.

MARISKA: Az államgazdaságtan (pénzügytan) kézikönyve. Budapest 1885.

MIKULIK: Magyar kisvárosi élet a XVI. és XVII. században. Rozsnyó 1884.

PÉCH: A selmeczi bányaváll. története. Budapest 1885.

PÉCH: Alsó-Magyarország bányaművelésének története. Budapest 1884.

PIKLER: Ricardo. Budapest 1885.

PÓLYA: Az újabb agrármozgalom és irodalom hazánkban. Budapest 1884.

PÜSPÖKI: A posta-takarékpénztári intézmény. Budapest 1884.

RÁCZ: A buza a nemzetközi piacon. Budapest 1885.

SZOLCSÁNYI: Európa államainak statisztikája, kiváló tekintettel Magyarországra. Eger, 1884.

VARGHA: Magyarország pénzintézetei. Budapest 1885.

— Vasúti politikánk és a közvélemény. Budapest 1885.

Hivatalos kiadványok.

TISZA KÁLMÁN miniszterelnök mint belügyminiszter jelentése az ország közegészségi viszonyaira vonatkozólag az 1881. évre. Budapest 1884.

ZICHY JENŐ gróf: Vasuti politikánk és a közvélemény. Budapest 1885.

A m. korona területén levő állami és vasuti távirdák statisztikája az 1883. évről. Budapest 1884.

A vallás- és közoktatási miniszternek a közoktatás állapotáról szóló X. jelentése Budapest 1884.

Az 1883. évi fogyasztási adó eredményeknek statisztikai egybeállítása. Budapest 1884.

TISZA KÁLMÁN miniszterelnök mint belügyminiszter jelentése az ország közegészségi viszonyaira vonatkozólag az 1882. évre. Budapest 1885.

A vallás- és közoktatási miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XI. jelentése. Budapest 1885.

Az 1884. évi fogyasztási adó eredményeknek statisztikai egybeállítása. Budapest. 1885.

A magyar kir. államvasutak tíz évi tevékenysége. Budapest 1885.

A magyar állam erdőségeinek gazdasági és keresk. leírása. 4 kötet és térkép. Gróf Széchenyi Pál miniszter úr megbízásából írta BEDŐ ALBERT. Budapest 1885.

A magyar korona területén lévő állami és vasuti távirdák statisztikája az 1884. évről. Budapest 1885.

Fiume és kikötője. A közmunka- és közlekedési miniszterium megbízásából összeállította HAJNAL ANTAL. Budapest 1885.

A m. kir. vasuti főfelügyelőség évi jelentése 1884-ről. Budapest 1885.

A hazai közmunka és közlekedési ügyek története és fejlődése. Kiadja a közmunka- és közlekedési m. kir. miniszterium. Budapest 1885.

Hivatalos statisztikai közlemények: Magyarország háziipara az 1884. év elején. Összeállította Dr. JEKELFALUSSY JÓZSEF. Budapest 1885.

Hivatalos statisztikai közlemények: Magyarország malomipara az 1885. év elején. Összeállította Dr. JEKELFALUSSY JÓZSEF. Budapest 1885.

Hivatalos statisztikai közlemények: Magyarország hiva-

talos statisztikája. Történelme és fejlődése. Szerkesztette GYÖRGY ALADÁR. Budapest. 1885.

Hivatalos statisztikai közlemények. Az országos m. kir. statisztikai hivatal könyvtárának és térképgyűjteményének czimjegyzéke 1867—1884. Összeállította FINDURA IMRE. Budapest 1885.

Budapest főváros statisztikai hivatalának közleményei.

Budapest főváros halandósága az 1878—81. években és annak okai. Irta KÖRÖSI JÓZSEF Budapest 1885.

Azonkívül az országos és fővárosi statisztikai hivatalok rendes közleményei.

b) Külföldön.

I. Nemzetgazdaságtan.

ADLER: Rodbertus, der Begründer des wissenschaftlichen Socialismus. Leipzig 1884.

ADLER: Die Geschichte der ersten socialpolitischen Arbeiterbewegung in Deutschland. Breslau 1885.

ALEXI: John Law und sein System. Berlin 1885.

ALLARD: La crise, la baisse des prix, la monnaie. II. éd. Paris 1885.

ARENDT: Börsensteuer und Börsenorganisation Berlin 1885.

AMELIN: Le libre échange absolu à l'intérieur et à la frontière. Paris. 1884. (Pereire-dij).

ASCHROTT: Das englische Armenwesen in seiner hist. Entwicklung und seiner heutigen Gestalt. Leipzig 1885.

ATKINSON: The distribution of products. New-York and London. 1885.

BABEAU: La vie rurale dans l'ancienne France. 2. ed. Paris. 1885.

BAMBERGER: Die Schicksale des lateinischen Münzbundes. Berlin 1885.

BEISSEL: Geldwerth und Arbeitslohn im Mittelalter. Freiburg, i. B. 1884.

BEQUET: Regime et législation de l'assistance publique et privé en France. Paris 1885.

BERGERET : Mécanisme du budget de l'état. Paris 1884.

BIOLLAY : Le pacte de famine. L'administration du commerce. Paris 1885.

BLANCARD : Les salaires et les prix des marchandises dans l'empire romain d'après l'édit de Diocletian. Marseille 1884.

BONAR : Malthus and his work. London 1885.

BARLET : Histoire du commerce et de l'industrie de la Belgique. Malines 1885.

BEAULIEAU : Le collectivisme. Examen critique du nouveau socialisme. Paris 1884.

BERGHOF-ISING : Das staatliche Erbrecht u. die Erbrechts-Steuer. Leipzig 1885.

BEER : Allgemeine Geschichte des Welthandels. IV. Abth. II. Hälfte 1. u. 2. Th. Wien 1884.

BESSON : L'impôt sur le revenu. Paris 1884.

BOUSQUET : La banque de France et les institutions de credit. Paris 1885.

BÖDIKER : Die Unfallgesetzgebung der europäischen Staaten. Leipzig 1884.

BÖHM-BAWERK : Geschichte und Kritik der Kapitalzinstheorien. Innsbruck 1884.

BROGLIE : Le libre échange et l'impôt. Nouvelle édition. Paris 1885.

BUCHANAN : A plea for silver coinage and the double Standard. Denver, Chain. 1885.

CUNNINGHAM : Politics and Economics. An essay on the nature of the principles of political economy. London 1885.

CERNUSCHI : Le grand procès de l'union latine. Paris 1884.

CHAILLEY : L'impôt sur le revenu. Législation comparée et économie politique. Paris 1884.

COHN : System der Nationalökonomie. Bd. I. Stuttgart 1885.

COOLEY : Popular and legal view of Traffic pooling. Chicago 1884.

DEL MAR : The science of money. London 1885.

DEL MAR: A history of money in ancient countries from the earliest times to the present. London 1885.

DARGUN: Sociologische Studien I. Egoismus u. Altruismus in der Nationaloeconomie. Leipzig 1885.

DEHN: Deutschland und Orient in ihren wirthschaftspolitischen Beziehungen. München 1884.

DENIS: La crise agricole. Bruxelles. 1885.

DIGBY: History of the law of real property. London 1884.

DOMETT: History of the Bank of N.-York 1784—1884. N.-York 1884.

DOWELL: A history of taxation and taxes in England from the earliest times to the present day. London 1884.

DROZ: Die landwirthschaftliche Krisis. Aarau 1884.

DUC: Essai de sociologie et d'economie politique. Aurlac 1885.

DU CAMP: La charité privée à Paris. Paris 1885.

EBERTY: Über Lebensmittelversorg von Grossstädten in Markthallen. Berlin 1884.

EHLERS: Gegen Getreidezölle. Posen 1885.

ENGELS: Ursprung der Familie, des Privateigenthums u. des Staats. Zürich 1884.

FOURNIER DE FLAIX: L'impôt sur le pain, la réaction protectionniste et les résultats des traités de commerce. Paris 1885.

FOVILLE: Études économiques et statistiques sur la propriété foncière. Le morcellement. Paris 1885.

FRANKLIN: Les corporations ouvrières de Paris du XII. au XVIII. siècle. Paris 1884.

GACCA: Il credito et l'agricoltura. Torino 1884.

GAUTHIER: Le travail ancien et le travail moderne. Paris 1884.

GEDDES: An analysis of the principles of economics. London 1885.

GEORGE: Social problems. London 1884.

GERDOLLE: La crise agricole. Leipzig 1884.

GOERTZ: Landwirthschaft auf den Goertz-Wrisbergischen Gütern. Jena 1884.

GREFF: Les impots de consommation. Bruxelles 1884.

GROSS: Die Lehre vom Unternehmergewinn. Leipzig 1884.

GROSS: Karl Marx. Leipzig 1885.

GUYOT YVES: Lettres sur la politique coloniale. Paris 1885.

HADLEY: Railroad transportation. Its history and its laws. New-York and London 1885.

HANSSEN: Agrarhistorische Abhandlungen II. Bd. Leipzig 1884.

HASSE: Geschichte der Leipziger Messen. Leipzig 1885.

HAUPT: Währungspolitik u. Münzstatistik. Berlin 1884.

HEISIG: Schaffgotschische Güterkomplexe in Preussisch-Schlesien. Jena 1884.

HECHT: Die Warrants. Stuttgart 1884.

HERTEL: Die preuss. Oberrechnungskammer. Berlin 1884.

HEU: L'extinction des dettes hypothécaires. Paris 1884.

HERTZKA: Das Personenporto. Wien 1885.

HEYD: Histoire du commerce du Levant au moyen-âge. Leipzig 1885.

HILDEBRAND: Theorie des Geldes. Jena 1884.

HIERNAUX: Organisation du credit au travail. Paris 1884 (Pereire-dij).

HOWARD: Our Clearing-System and Clearing-Houses. London 1884.

HUBERT-VALEROUX: Les corporations d'arts et métiers et les syndicats professionnels en France et à l'étranger Paris 1885.

HUE: Le pétrole, son histoire, ses origines etc. Paris 1885.

ILLING: Die deutsche Gewerbeordnung. Berlin 1885.

JENKS: Henry C. Carey als Nationalökonom. Jena 1885.

JENOT: Législation sur la contribution personnelle. Liège 1884.

JEVONS: Investigations in currency and finance. London 1884.

JOSSEAU: Traité du crédit foncier. Paris 1884.

KAHN: Geschichte des Zinsfusses in Deutschland seit 1815 u. die Ursachen seiner Veränderung. Stuttgart 1884.

KAIZL: Die Verstaatlichung der Eisenbahnen in Oesterreich. Leipzig 1885.

KERR: History of banking in Scotland. Edinburgh 1884.

KNIES: Das Geld II. Aufl. Berlin 1885.

KOCH: Die Reichsgesetzgebung über Münz- u. Bankwesen, Papiergeld, Prämienpapiere u. Reichsanlehen. Berlin u. Leipzig 1885.

KRAEMER: Die Entwicklung der Landwirthschaft in den letzten 100 Jahren. Basel 1884.

KÜHN: Die Getreidezölle in ihrer Bedeutung für den kleinen u. mittleren Grundbesitz. 2. Aufl. Halle a. S. 1885.

LA FARGUE: Relevement de l'agriculture. Etudes et solutions pratiques des principales questions agricoles de notre temps. Paris 1885.

LALANDE: L'Angleterre, l'agriculture anglaise et le libre-échange. Paris 1885.

LAMPERTICO: Il credito. Milano 1884.

LAUNHARDT: Mathematische Begründung der Nationalökonomie. Leipzig 1885.

LAURENT: Réformation morale des classes laborieuses. Bruxelles 1884.

LAVELEYE: Éléments d'économie politique. Paris 1884.

LAVELEYE: La crise et la contraction monétaire. Paris 1885.

LAVELEYE ET SPENCER: L'État et l'Individu, ou Darwinisme social et christianisme. Florence 1885.

LAVOLLÉE: Les classes ouvrières en Europe. Paris 1884.

LEHR: Beiträge zur Statistik der Preise. Frankfurt a. M. 1885.

LEMCKE: Der Niedergang der Landwirthschaft in Nordamerika. Kiel 1885.

LEPLAY: L'organisation de la famille 3. edit. Paris 1884.

LEROY-BEAULIEU: Le collectivisme. Examen critique du nouveau socialisme. Paris 1884.

LEYEN: Die nordamerikanischen Eisenbahnen in ihren wirtschaftlichen u. politischen Beziehungen. Leipzig 1885.

LORIÀ: Carlo Darwin e l'economia-politica. Milano-Turin 1884.

MARLO: Grundzüge der Volkswirtschaftslehre oder Grundlage der sozialen u. politischen Ökonomie. Leipzig 1885.

MARX: Das Kapital. Zweiter Band. Buch II. Der Circulationsprocess des Kapitals. Hamburg 1885.

MARX: Das Elend der Philosophie. Antwort auf Proudhon's «Philosophie des Elends». Stuttgart 1885.

MASON: Tariff-history of the United-States. Chicago 1884.

MATAJA: Der Unternehmergewinn. Wien 1884.

MATTELO: Falso socialismo e falso economia-politica. Bologna 1884.

MENGER: Die Irrthümer des Historismus in der deutschen Nationalökonomie. Wien 1884.

MEYER: Geschichte der preussischen Handwerkerpolitik. Minden 1884.

MEYER R: La crise internationale de l'industrie et de l'agriculture. Berlin 1885.

MOLINARI: L'évolution politique et la révolution. Paris 1884.

MORTARA: I doveri della proprietà fondiaria e la questione sociale. Roma 1885.

MUN: La crise économique. Paris 1884.

NEYMARCK: Turgot et ses doctrines. Paris 1885.

NEURATH: Grundzüge der Volkswirtschaftslehre. Wien 1885.

NORDMANN: Der ländliche Grundbesitz, seine Lage u. seine Bedeutung. Berlin 1884.

NÖRDLING: Die Selbstkosten des Eisenbahntransportes. Wien 1885.

OSTEN: Die Arbeiterversicherung in Frankreich. Leipzig 1884.

ORDEGA: Die Gewerbepolitik Russlands von Peter I. — Katharina II. Tübingen 1885.

PETERS: Ein Beitrag für Lohnreform. Tübingen 1884.

PICARD: Les chemins de fer français. Paris 1885.

PICOT: Un devoir social et les logemens d'ouvriers. Paris 1885.

PIGEONNEAU: Histoire du commerce de la France. Première partie. Paris 1885.

PÖHLMANN: Die Übervölkerung der antiken Grossstädte. Leipzig 1884.

POMMER: Beiträge zur Geschichte der Landwirthschaft im Rgb. Merseburg. Halle 1884.

QUARTA E CLEMENTINI: Legge sull' imposta di ricchezza mobile. Torino 1884.

QUARTA: Il credito agrario e le banche di emissione. Roma 1884.

RAE: Contemporary Socialism. London 1884.

REITZENSTEIN U. NASSE: Agrarische Zustände in Frankreich u. England. Leipzig 1884.

ROBUSTELLI: Il credito agrario. Novara 1884.

RODBERTUS: Das Kapital. Vierter socialer Brief an Kirchmann. Berlin 1884.

RODBERTUS: Zur Beleuchtung der socialen Frage II. Th. Berlin 1885.

ROGERS: Six centuries of work and wages. London 1884.

W. ROSCHER: Versuch einer Theorie der Finanz-Regalien. Leipzig 1884.

R. ROSCHER: Postsparkassen u. Localsparkassen in Deutschland. Dresden 1885.

ROSSI: Gli Stati Uniti e la concorrenza americana. Firenze 1884.

ROTA: Principii di scienza bancaria. Milano 1885.

RYAN: Arbitration between capital and labor. Columbus 1885.

SALAMON: Les coalitions commerciales d'aujourd'hui. Paris 1885.

SCHRAUT: System der Handelsverträge und der Meistbegünstigung. Leipzig 1884.

SAX: Die Hausindustrie in Thüringen II. Theil. Jena 1884.

SAX: Wesen und Aufgaben der Nationalökonomie. Wien 1884.

SAY: Le socialisme d'Etat. Paris 1884.

SCHÄFER: Die Hanse u. ihre Handelspolitik. Jena 1885.

SCHÖNBERG: Handbuch der politischen Ökonomie. Zweite Aufl. Tübingen 1885.

SCHREIBER: Das Tarifwesen der Eisenbahnen. Wien 1884.

SEEBOHM: Die englische Dorfgemeinde. Ein Beitrag zur Geschichte der Volkswirtschaft. Heidelberg 1885.

SCHÄFFLE: Gesammelte Aufsätze Bd. I. Tübingen 1885.

SCHÄFFLE: Die Aussichtslosigkeit der Socialdemokratie. Tübingen 1885.

SCHÄFFLE: Vereinigter Versicherungs u. Spardienst bei Zwangshilfkassen. Tübingen 1884.

SEIDLER: Budget u. Budgetrecht. Wien 1885.

SIDGWICK: The scope and method of political economy. London 1885.

SPENCER: The man versus the state. London 1885.

STEIN: Lehrbuch der Finanzwissenschaft 5. Aufl. II. Th. I. Abth. Leipzig 1885.

STÖPEL: Sociale Reform. Heft VIII. Theorie u. Praxis der Besteuerung. Leipzig 1885.

STOURM: Les Finances de l'ancien régime et de la révolution. Paris 1885.

SUMNER: Les devoirs respectifs de classes de la société. Traduit par Courcelle Seneuit. Paris 1884.

SUMNER: Problems in political economy. New-York. 1884.

TAIT: Die Arbeiterschutzgesetzgebung in Vereinigten Staaten. Tübingen 1884.

TOYNBEE: Lectures on the industrial revolution in England. London 1884.

VIGANO: Banche popolari e responsabilita illimitata. Paris 1885.

VILLARD: Histoire de l'esclavage. Paris 1885.

VILLARD: Histoire du servage. Paris 1885.

VILLARD: Histoire du prolétariat. Paris 1885.

VILLEY: Traité élémentaire d'économie politique et de législation économique. Paris 1885.

VUITRY: Le désordre de finance à la fin du règne de Louis XIV etc. Paris 1885.

WALKER: Richard Cobdens volkswirtschaftliche u. politische Ansichten. Neuburg 1885.

WALKER: Gegen Kornzölle. Leipzig 1885.

WALCKER: Geschichte der Nationalökonomie. Leipzig 1884.

WARD: Income Tax. London 1885.

WEBER: Schule des Eisenbahnwesens. 4. Aufl. Leipzig 1885.

WIENER: Über den Ursprung u. die Hauptgesetze der wirthschaftlichen Werthe. Wien 1884.

WIRTH: Das Geld. Prag 1884.

WOLFF: Die Branntweinsteuer. Tübingen 1884.

ZELLER: Zur Erkenntniss unserer stadtwirthschaftlichen Zustände 2. Aufl. Berlin 1885.

Zorli: Sistemi Finanziari. Bologna 1885.

II. Statistika.

BAUDRILLART: Les populations agricoles de la France, Normandie et Bretagne passé et présent. Paris 1885.

BELLEW: The history of cholera in India from 1862 to 1881. London 1885.

BLENCK: Das k. statistische Bureau in Berlin, beim Eintritt in sein IX. Jahrzehnt. Berlin 1885.

BLOCK: Annuaire de l'economie politique et de la statistique 1885. Paris 1885.

BROWN: Forests and forestry in Poland, Lithvania, the Ukraine and the baltic provinces of Russia. Edinburgh 1885.

BRUN: Elementi di Statistica. Milano 1885.

CHEYSSON: La question de la population en France et à l'étranger. Paris 1885.

CZÖRNIG: Die ethnologischen Verhältnisse des österreichischen Küstenlandes. Triest 1885.

DÜSING: Die Regulierung des Geschlechtsverhältnisses. Jena.

EHEBERG: Die deutsche Auswanderung. Heidelberg 1885.

FOVILLE: La statistique et ses ennemis. Paris 1885.

GRAETZER: Daniel Gohl u. Christian Kundmann. Zur Geschichte der Medizinal-Statistik. Breslau 1884.

INAMA-STERNISS: Die definitiven Ergebnisse der Grundsteuerregulirung in Österreich. Wien 1884.

JOHN: Geschichte der Statistik, Theil I. Stuttgart 1884.

KELETI: Zwei Studien (Ungarn im Weltverkehr. Zur Statistik der Hypothekenschulden in Ungarn). Budapest 1885.

KÖRÖSI: Über den Einfluss der Wohlhabenheit u. der Wohnverhältnisse auf Sterblichkeit u. Todesursachen. Stuttgart 1885.

LEONE LEVY: Wages and earnings of the working classes. London 1885.

MISCHLER: Alte u. neue Universitäts-Statistik. Prag 1885.

MULHALL: History of prices since the year 1850. London 1885.

NEISON: Observations on the efficient valuation of friendly societies. London 1885.

NEUMANN-SPALLART: Die Erfolge der internationalen statistischen Congresse 1853—1876. Wien 1885.

NEUMANN-SPALLART: Übersichten der Weltwirthschaft. Stuttgart 1884.

NIMMO: Report of the Internal Commerce of the United-States for 1885. New-York 1885.

SACHS: L'Italie, ses finances et son développement économique 1859 1884. Paris 1885.

SCHERZER: Das wirthschaftliche Leben der Völker. Leipzig 1885.

SCHIMMER: Erhebungen über die Farbe der Augen, der Haare, der Haut bei den Schulkindern. Wien 1884.

SINGER: Untersuchungen über die socialen Zustände in den Fabriksbezirken des nordöstlichen Böhmen. Leipzig 1885.

STARKE: Verbrechen u. Verbrecher in Preussen. 1854—1878. Berlin 1884.

— Statistik der europäischen Eisenbahnen für d. J. 1882 nebst deren Hauptergebnissen im J. 1883 bearbeitet vom statistischen Departement des k. k. österr. Handelsministeriums Wien 1885. (Első nemzetközi vasút-statisztika).

WIRTH: Ungarn u. seine Bodenschätze. Frankfurt a/M. 1885.

A közgazdasági törvényhozás hazánkban és a külföldön.

a) Hazánkban.

Az 1884. év legfontosabb törvényhozási alkotása a közgazdaság terén az ipartörvény (1884. XVII. t.-cz.) Évek óta felhangzott panaszok a magyar törvényhozást is arra birták, hogy különösen az iparszervezet terén hatályosabb intézkedésekről gondoskodjék, s kétségtelen, hogy ez intézkedések jó hatással lesznek. Sokkal kétesebb azon elveknek hatása, melyek az ipar gyakorlásának megszorítását célozzák, de melyek az uralkodó áramlatnak hozott áldozatként tekintendők. Egyéb fontosabb törvényeket az 1884. év nekünk nem hozott; a közgazdasági életre vonatkozó egyéb törvények nagyobbára a vasút és pénzügyre vonatkozhatnak. Az 1884. év közgazdasági törvényhozásának áttekintése a következő:

VI. t.-cz. A Francziaországgal kötött kereskedelmi egyezményről.

VIII. t.-cz. A munkács-beszkidí vasút kiépítéséről.

IX. t.-cz. A budapest-zimonyi vasút szabadka-bajai szárnyvonalának kiépítéséről.

X. t.-cz. A csácza-magyar-gácsországi határszéli vasút engedélyezéséről.

XII. t.-cz. Az új földadó-kataszteri munkálatok eredményei elleni felszólalások elintézéséről.

XIV. t.-cz. A Tisza s mellék folyóinak szabályozásáról, völgyeiknek ármentesítéséről és a vízszabályozó ármentesítő társulatok igazgatási szervezéséről.

XV. t.-cz. A győr-sopron-ebenfurti vasútról szóló 1872. évi XXVII. és 1874. XXX. t.-cz. módosításáról.

XVI. t.-cz. A szerzői jogról.

XVII. t.-cz. Az ipartörvényről.

XXI. t.-cz. A szeszadóról, a sajtolt élesztőnek a szesztermeléssel együttkészítésének megadóztatásáról és a sajtolt élesztő behozatali vámjának felemeléséről.

XXIII. t.-cz. Az 1882. LII. t.-cz. végrehajtása folyamán keletkezett viszonyok rendezéséről.

XXVII. t.-cz. A mostar-metkoviczi vasút kiépítéséről.

XXIX. t.-cz. Az I. erdélyi vasút vonalának megváltásáról.

XXX. t.-cz. A báttaszék-dombovár-zákányi vasút megváltásáról.

XXXI. t.-cz. A csáktornya-zágrábi vasút kiépítéséről.

XXXII. t.-cz. A marosludas-beszterczei vasút engedélyezésére és segélyezésére vonatkozó felhatalmazásról.

XXXV. t.-cz. A sörényháza-szegedi ármentesítő társulat ügyei rendezéséről.

XXXVI. t.-cz. Svájc czal a szegényjog biztosítása iránt kötött államszerződésről.

XXXIX. t.-cz. Az alföld-fiumei vasút megváltásáról.

XL. t.-cz. Az ujszőny-brucki vasút átalakítási költségeiről.

Az 1885. év fontosabb törvényhozási alkotásai a következők:

VIII. t.-cz. A Dunafolyam dévény-dunaradványi szakaszának szabályozásáról.

IX. t.-cz. A m. kir. postatakarékpénztárakról.

XII. t.-cz. A rézváltópénz szaporításáról.

XIII. t.-cz. A Dobojtól Dolna-Tuzlán át Siminhanig terjedő vasút kiegészítéséről.

XV. t.-cz. A Rába és mellékfolyóinak szabályozásáról, valamint Győrváros és Győrsziget község árvédelme biztosításáról.

XX. t.-cz. A m. k. államvasutak és ezek gépgyára, valamint a diósgyőri vas- és aczélgyár és a kincstári vasművek forgótökéjének beszerzéséről.

XXII. t.-cz. A földadókataszter nyilvántartásáról.

XXIII. t.-cz. A vízjogról.

XXIV. t.-cz. A polgárosított magyar határőrvidéken fennálló házközösségi intézménynek megszüntetéséről.

XXV. t.-cz. A selyemtenyésztés védelméről.

XXVI. t.-cz. Az 1884. évi április hó 9-én Franciaországgal kötött hajózási egyezmény becikkelyezéséről.

XXVII. t.-cz. A «Temes-Begavölgyi» vízszabályozási társulat pénzügyi viszonyainak rendezéséről.

b) Külföldön.

1884.

Ausztria. Törvény a Ferencz-József-vasút, Rudolf-vasút és vorarlbergi vasút államosításáról (ápr. 8.) — Törvény a pilsen-priereni vasút államosításáról (juniús 8). — Törvény a fiatal munkások és nők alkalmazásáról, továbbá a munkanapról és vasárnapi szünetről a bányászatban (juniús 21). — Törvény a vízépítések előmozdításáról (juniús 30). — Törvény az Albrecht-vasút államosításáról (deczember 26).

Németország törvényhozása különösen a következő nagyobb szabású alkotásokat létesítette:

a) Német birodalom. Törvény (1884. jul. 16.) az arany és ezüstárúk finom tartalmáról; törvény (1884. máj. 13.) a gyufák készítéséről és elvámolásáról; törvény (1884. jun. 14.) az országútakról; törvény (1884. jul. 11.) a mérték- és súlyrendszer megváltoztatásáról. — Az egyes német államokban is találkozunk fontosabb törvényhozási intézkedésekkel, ezek közül említjük különösen a következőket: a) *Poroszország*: Szilézia tartomány földbirtokrendje (1884. ápr. 24.); a magánvasutak megszerzéséről az állam által (1884. jan. 24.); b) *Bajorország*: törvény egy nyilvános jégbiztosító intézet felállításáról (1884. febr. 13.); az állami földjavító járadékintézet felállításáról (1884. ápr. 21.); országos halászati szabályzat (1884. okt. 4). c) *Baden* az országútakról (az országútakra vonatkozó összes elvek kodifikációja (1884. jun. 4.); az általános jövedelmi adóról (1884. jun. 20). d) *Szászország*. Törvény az államadóssági könyvről (1884. ápr. 25).

Franciaország. Törvény az ipari szakegyletekről (1884. márcz. 21). — Törvény a cukoradóról (1884. jul. 29).

Nagybritannia. Törvény az államadósságok konverziójáról (1884. júl. 3). — Törvény az építő társulatokról (1884. aug. 7). — Úttörvény (1884. aug. 7). — Törvény az államháztartás különböző kérdéseiről (1884. aug. 14).

Olaszország. Törvény a nyilvános vizek felhasználásáról (1884. aug. 10.); törvény a jelzálogüzletről (1884. decz. 21).

Svájc. Törvény a mezőgazdaság emeléséről (különösen fontos, hogy a szövetségtanács a földjavítási költségekhez 40%-al hozzájárul, ha a kanton vagy község vagy terület járuléka legalább annyit tesz mint a szövetségé); törvény a postadíjakról (1884. június 26.); új vámtarifa (1884. jún. 26).

Belgium. Törvény a mezőgazdáknak nyújtandó kölcsönökről az állam által szervezett «comptoirs agricoles» által (1884. ápr. 15.); a helyi vasútakról (1884. máj. 28.); a belföldi szesz megadóztatásáról (1884. szept. 16.); a külföldi cukor megadóztatásáról (1884. szept. 17).

Németalföld. A szeszadó felemeléséről (1884. júl. 20.); a cukoradóról (1884. júl. 20.); törvény 25 millió forint ezüstpénz beolvasztásáról és eladásáról.

Skandináv államok. 1. Svédország: árujegy-törvény (1884. júl. 5.); szabadalmi törvény (1884. máj. 16).

Oroszország. A keresked. és iparadó megváltoztatása (1884. jún. 5.); a szeszadóról (1884. jún. 12.), a cukoradóról (1884. máj. 1—13).

Spanyolország. Keresk. szerződés az Egyesült-Államokkal (1884. febr. 14).

Románia. Törvény a cégbejegyzésről (1884. máj. 15.); a házalókereskedelemről és a bizományosokról (1884. márczius 17).

Szerbia. Törvény az egyenes adókról (1884. jún. 17—29.); az italadók bérbeadásáról (1884. jún. 14—26).

Görögország. Törvény a petroleum, játékkártya és gyufa egyedárúság behozataláról.

1885.

Ausztria. Törvény az iparrend megváltoztatásáról és kiegészítéséről (1885. márcz. 8.) mely a segédszemélyzet viszonyairól, bérfizetésről, fiatal munkásokról és munkásnőkről, a munkakönyvről stb. a vasárnapi munkaszünetről szól. — A csehországi nyugati vasút beváltásáról (1885. ápr. 4). — A zálogkölcson intézetről (1885. márcz. 23). — A belvidéken gyakorolt halászat szabályozásáról (1885. ápr. 25). A kamatról (2. §., ha kamatok határozott kulcs nélkül megállapíttatnak, vagy törvény szerint járnak, egy évre 5% számítandó; 1885. máj. 15). — A rézváltópénz szaporításáról (1885. márcz. 10). — Az északi Ferdinand-vaspálya új engedélyezéséről (1885. szept. 6). — Hajózási szerződés Franciaországgal (1884. ápr. 9). — Azonkívül számos törvény vasútaknak az engedélyezéséről.

Németország. A munkásoknak betegség esetére való biztosítására vonatkozó törvények módosítása (1885. jan. 28). — Törvény a vámtarifában előlegesen eszközlendő módosításokról (1885. jan. 20). — A dohányadó behajtására vonatkozó törvény módosításáról (1885. ápr. 5). — A külön engedélyezést igénylő iparágak jegyzékének módosításáról (1885. ápr. 24). — Szerződés Belgiummal erdei, mezei, halászati és vadászati vétségek büntetéséről (1885. ápr. 29). — A czukoradó visszatérítéséről (1885. máj. 13). — A vámtarifa módosításáról (1885. máj. 22). — Ezen tarifából kiemeljük különösen a következő tételeket: A vám tesz 100 kiló után:

Búzánál	---	---	---	---	---	3. ⁰⁰	márkát
Rozsnál	---	---	---	---	---	3. ⁰⁰	«
Zabnál	---	---	---	---	---	1. ⁵⁰	«
Árpánál	---	---	---	---	---	1. ⁵⁰	«
Malátánál	---	---	---	---	---	3. ⁰⁰	«
Repczénél	---	---	---	---	---	2. ⁰⁰	«
Tengerinél	---	---	---	---	---	1. ⁰⁰	«
Liszténél	---	---	---	---	---	7. ⁵⁰	«
Friss szőlőnél	---	---	---	---	---	15. ⁰⁰	«

A baleset és betegség esetére való biztosítás kiterjesztéséről (1885. máj. 28). — A biztosítási kényszer kiterjeszte-

tik különböző a szállítással és továbbítással foglalkozó üzletekre.— A bélyegadó-törvény módosításáról (1885. máj. 29).

Tekintettel arra, hogy a közvetlenül megelőző évről nehéz kimerítő tudósítást adni az egyes államok törvényhozási tevékenységéről, legyen szabad az Évköny II. év folyamában az 1883. törvényhozásról adott összeállítást a következő adatokkal kiegészíteni:

Spanyolország. Törvény az öntöző csatornákról (1883. július 27).

Portugal. Törvény a vasúti építésről (1883. márcz. 29).

“ “ a védjegyekről (1883. jun. 4).

Belgium. “ a folyamhalászatról (1883. jan. 4).

“ “ a telefonhálózatról (1883. jun. 19).

“ “ a hitelezőkkel való egyezségről (1883. jun. 11).

“ “ a konzulátusokról (1883. jun. 25).

“ “ a munkakönyvekről (1883. jul. 10).

Oroszország. Törvény a parasztbirtokok megszerzéséről (1883. márczius 22).

Oroszország. Törvény a parasztnak jelzálogilag lekötött birtokok elárverezéséről (1883. máj. 28).

Oroszország. Törv. a vásári keresk. megadóztatásáról.

Finland. Törvény a bányákról (1883. nov. 12).

Svédország. Törvény az ipari jelzálogról (1883. ápr. 13).

Norvégia. Törv. a tengeri keresked. (1883. márcz. 21).

Rumánia. Törvény a sorsjátékról. (1883. jan. 18).

“ “ a birtokosra szóló értékpapírok törlesztéséről (1883. jan. 18).

Rumánia. Törvény a közraktárakról (1883. febr. 3).

“ “ a galaczi, brailai és constanci szabad kikötők megszüntetéséről (1883. febr. 17).

Rumánia. Törvény a földmívelési-, ipar- és keresk. minisztérium felállításáról (1883. márcz. 6).

Szerbia. Törvény a nemzeti bankról (1883. jan. 18).

Svájc. Törvény a vasútak számvevőségéről (1883. december 21).

Svájc. Törvény az alkuszokról és ügynökökről (1883. decz. 2).

Appenzell, ápr. 9. Törvény a kötelező biztosításról.

« jan. 8. « az élelmi szerekkel való kereskedésről.

Basel város, jan. 9. Törvény az uzsoráról.

« jun. 11. « a jelzálogok bejegyzéséről.

Genf, okt. 3. Törvény a Conseils de prudhommes-ről.

Graubünden, okt. 14. Törv. a házalásról és vásárokról.

Luzern, nov. 22. Törvény a korcsmákról.

Zug, jun. 21. Törvény a vízrendészetről.

Zürich, jan. 6. Törv. a vasútnak adott segélyekről.

Zürich. Törvény az uzsoráról.

« « a zürichi kantonbankról.

Olaszország. Törvény a vámtarifáról (1883. jul. 6).

« « az agro romano szabályozásáról (1883. jul. 8).

Olaszország. Törvény a munkások balesete elleni állami biztosító pénztár alapításáról (1883. jul. 8).

Olaszország. Törvény a vízszabályozó társulatokról (1883. decz. 25).

Franciaország. Törvény az állam és a vasút társulatok közötti viszonyról (1883. nov. 21).

Észak-amerikai köztársaság. Adóleszállítás és tarifa-revizio (1883. márcz. 3).

Az egyes amerikai államok törvényhozásából felemlítjük a következő törvényeket 1883-ból:

New-York ápr. 2. Törvény a kölcsönös társulatokról életre és balesetre.

New-York ápr. 16. törvény a részvény-társulatokról.

« « « 21. « az idegen bevándorlásról.

« « máj. 5. « a vasárn. munka-szünetről.

Massachussets márcz. 24. Törvény a jelzálogok bejegyzéséről.

Massachussets máj. 3. Törvény a születések bejelentéséről.

« « 14. « esti tanfolyamok kötelező tartásáról nagy városokban.

Massachussets, máj. 14. Törvény a gyermekek alkalmazásáról gyárakban.

A magy. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának ülései 1884—85.

1884. febr. 12.

Tárgy: Az ipartörvény revíziója; olv. FÖLDES BÉLA és HELTAI FERENCZ (mint vendég). — Az elnöki széken: KAUTZ GYULA. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: GR. APPONYI ALBERT, DEÁK FARKAS, DOBRÁNSZKY PÉTER, FENYVESSY FERENCZ, GERLÓCZY GYULA, LÁNG LAJOS.

FÖLDES: Előadó hangsulyozza azon nehézségeket, melyek az iparend megállapításával járnak és a kormány által közzétett ipartörvényjavaslat főintézkedéseit veszi vizsgálat alá. Első sorban foglalkozván a tanonczügy rendezésével, kiemeli azon nagy visszasságokat, melyek e téren kifejlődtek. Nagy közgazdasági, sőt társadalmi érdekek követelik ez ügy szabályozását. A törvény által tett intézkedések nagyobbbrészt helyesek: a tanszerződés megkötése a hatóság előtt a a tanidő befejezése után bizonyítvány a tanidő leteltéről és a tett haladásról és kötelező iskoláztatásról.

Másrészt már itt hangsulyozandó a törvényjavaslat töredékessége és azon hibája, hogy csak általánosságokban mozog, a nélkül, hogy a részleteket kifejtene, minek következménye, hogy számtalan kontrovers kérdésnek kell keletkezni. Azért szükségesnek tartja az előadó a tanoncz fogalmának meghatározását, mert különben a törvénynek a tanonczügyre vonatkozó konkrét intézkedéseit ki lehet játszani. Utal e tekintetben más államok pl. Anglia törvényeire, hol minden fogalom pontosan körül iratik. A fegyelem keresztülvitele miatt azon véleménynek ad kifejezést, hogy itt is szükséges, hogy a munkakönyv behozassék. Az iskoláztatás előmozdítására évi vizsgák is megtartandók. A kereskedői segédek a rajz helyett az egyszerű könyvitelben kellene tanítani.

A tanulásra vonatkozó intézkedéseknek főhibája, hogy tulajdonképen magasabb vagy szakoktatásról nincs gondoskodva, de a kézirajz tanulásra a tanórák száma nagyon csekély. Áttérve az ipartestületekre, az előadó kimutatja az ipartestületek eszméjének történeti fejlődését; tizenhét év tapasztalata mutatta, hogy az ipartársulatok útján az ipar szervezetét nem lehet megteremteni. Ez csak úgy lehetséges, ha hatósági funkciókkal ruháztatnak föl az önkormányzati közegek. Ennek ismét szükségképeni következménye, hogy e közegek nem

lehetnek szabad egyletek, hanem testületek (a kényszerszövetek megnevezése helytelen.) Nem helyes tehát az indokolás azon megjegyzése, hogy az ipartestületek bevitettek agitáció által az iparszövetekbe, mert az ipartestület mintegy logikai szükségességből következett a fennálló viszonyokból. Különben az eszmék mindig bevitettek a népbe, csak azt lehet rosszalni, ha az eszmék helytelenek.

A kormány a testülettel mintegy kísérletet akar tenni, a mint e törvény általában a kísérletek törvénye. Mig Németországban bizonyos jogokkal ruházzák föl a testületeket, hogy a belépésre ingereljen, Ausztriában kategorikusan kötelezővé tették azt, addig a javaslat bizonyos nagyobb gazdasági pontokon akarja e testületek föllállítását lehetővé tenni. A javaslat e tekintetben azonban nem szabatos és az önkénynek és egyéni fölfogásnak tág kaput nyit. Különben nincs ok, az ipartestületeket csak törvényhatósági és rendezett tanácsú városokra szorítani, mert van sok nagy község, melyben számos iparos van. Lehetnek oly esetek, hogy a kormány kívánatosnak tartja valamely helyen e testület föllállítását.

Azon intézkedés, hogy a kereskedelmi kamara véleménye is meghallgatandó fölösleges, mivel az a törvényhatósági ipartanácsban úgy is képviselve van. A tett intézkedések szerint a testületi élet kifejlődése nagyon meg lesz nehezítve és ismét számtalan kontrovers kérdés fog keletkezni, a szöveg határozatlansága miatt.

Az iparszövetek már zavar kikerülése végett a törvényből kihagyandók volnának; ezentúl csak mint szabad egyletek álljanak fenn. Az ipartestülettel teendő kísérlethez csatlakozik az iparszöveti megbízottakkal kontemplált kísérlet, melynek életképessége a gyakorlat által fog beigazoltatni. Mindenesetre szükséges, hogy ezen megbízottak ne egy évre választassanak, hanem három évre. Itt is sok jóakarat fog kelleni azon hiányok megszüntetésére, melyek az aforisztikus szövegezésből származnak. Az iparszöveti megbízottak mellett szükségesnek tartja előadó az ipari felügyelőnek a nyugati államokban mindenütt bevett intézményét, mely az újabbkori iparnak egyik legfontosabb alkotása. E felügyelő tevékenysége buzdításul és ellenőrzésül szolgálna az I. foku hatóságnak, mely ezentúl is lesz, mint lett volna eddig is. A II. foku hatóság szervezésénél a számnak szaporítása tartatik szükségesnek, mivel négy tag a tanácskozással talán elég, de nem az ellenőrzésre és felügyeletre.

Nagyon fogyatékosak az összebeszélések iránt tett intézkedések. A békéltető bizottság előre alkotandó meg, nem a viszály kitörése után; továbbá minden II. foku hatóság mellett kell ily bizottságnak lenni. A javaslat semmi tájékoztatást sem nyújt arról, milyen jogkörrel fognak e bizottság ítéletei bírni, ki fogja azokat végrehajtani, van-e felelősségnek helye? Pedig ez intézményt ki kell építeni, mert e bizottságok ítéletei képezik alapját a jövő munka- és iparnak.

A segélypénztárakra tett intézkedések hiányosak, itt is alig találjuk az intézmény körvonalait. A javaslat különben is csak arról

szól, hogy ipartestületek állítsanak segély pénztárakat. Ott pedig, hol ipartestület nincs, mikép lehet megalkotni?

Külön intézkedéseket tart előadó szükségesnek a főváros érdekében. Itt csakugyan van jelentékeny ipar a jelenlegi állapot minden fény és árnyoldalával. És itt különösen fenyeget azon veszély, hogy az egyéb számos teendőkkal elhalmozott közigazgatási közegek feladatuknak nem fognak megfelelni. Azért a fővárosra nézve mindenestre szükséges volna az ipari felügyelő intézményének meghonosítása. A békéltető bizottság is itt mindenestre mielőbb volna a leghelyesebb rendszer alapján életbeléptetendő.

Összefoglalván főbb megjegyzéseit, előadó véleménye szerint a törvényjavaslat kompromiszum, mely több irányban kísérletet tesz. Hiányossága, hogy sem az önkormányzati, sem a hatósági szervezet teljesen megnyugtató alapra fektetve nincs, hogy igen fontos és biztos eredményt ígérő intézmények melóztatnak, s hogy a legfontosabb intézkedéseknek csak alapvonalai tétetnek le, inkább csak az ipartörvény fragmetumait, de nem teljesen keresztülvitt épületét találjuk. Ezen segíteni kell, noha a törvényjavaslat megtartja mostani aforistikus jellegét, vagy ezer meg ezer zavar fog keletkezni, vagy pedig az fog bekövetkezni, a mi az ipartörvény legfontosabb intézkedéseivel történt, hogy írott malaszt marad.

HELTAI terjedelmesebb értekezéséből az «Ipartestületekre» vonatkozó fejezetét olvasta fel.

Az ipartestületi intézmény azon cél szerint alakítandó, a mely végett az intézményt a törvényhozás szükségesnek tartja. Az ipartestületnek a javaslat 118 és 119. §§-aiban körvonalzott célja: az iparos és segédszemélyzetük között a rendet és egyetértést föntartani, az iparhatóságnak ez irányu működését támogatni, az iparosok érdekeit előmozdítani és őket a haladásra serkenteni. E célok elérhetése végett a javaslat korlátolt hatósági hatáskört ad a testületeknek.

Az ipartestületeknek a javaslatban megállapított céljai természetükre nézve különböznek egymástól és nem is egyenlő jelentőségűek. Legfontosabbak közöttük a hatósági jellegű feladatok; az ipartestület vezeti az előírt lajstromot a tanoncok és segédekről, kiszolgáltatja a tanonczbizonyítványt, ügyel a tanoncok kiképeztetésére, ellenőrzi a tanoncziskolákat, kiállítja a munkaszabályaiban meghatározott mesterséget űző iparosokra és segédszemélyzetére vonatkozólag.

A testület működési köre magában véve tehát nem kicsiny, de működésük előre láthatólag nem lesz eredményes, mert a 119. §. második bekezdése értelmében az ipartestület minden teendők tekintetében csak az ellenőr szerepét viszi, mert mulasztás vagy áthágás esetén előterjesztésére az iparhatóság intézkedik. Ilyen alaposan a testületek nem működhetnek, mert erre a szerepre önérzetes férfiak nem vállalkoznak, el fogja őket riasztani a gyűlölet, mely működésükkel kapcsolatban fel fog ébredni. A javaslat indokolása szerint ez közvádloi szerep, de az életben a közvádloból a feladó lesz. Ez az egyetlen intézkedés elég arra, hogy megbénítsa az egész intézmény

működését. Felolvasó kívánja, hogy az ipartestületek a hatáskörükbe utalt ügyekre teljes hatósági jogkörrel ruháztassanak föl, ami annál kevésbé aggályos, mert a 149. §. büntető határozatainak alkalmazásáról lehet szó; a 151. és 152. §§. eseteinek eldöntése föntartatnék a rendes iparhatóságnak. A javaslat ezen korlátozó intézkedése nem egyeztethető össze a 168. §-ban kifejezésére jutó szellemmel, mert ha a munka és tanviszonyból eredő összes vitás és peres kérdések eldöntése az ipartestületekre bízatik, akkor azok ezen jogkörrel is felruházhatók, annál inkább, mert ezen esetekben nyitva áll a fölebbezés utja.

A javaslat 122. §. ellenében fölolvasó kívánja, hogy a tanonc-ügy rendezésére vonatkozó szabályrendeletek tárgyalása vonassék el a törvényhatósági közgyűléstől, mert az nem ért ilyen ügyekhez. A szabályrendeletek alkotására nem megengedőleg, hanem imperative kell a törvénynek intézkedni. A javaslat szerint ezen szabályrendeleteknek csak végrehajtása illeti a testületet, de mulasztás vagy áthágás esetén szintén az iparhatóság intézkedik, a mi a testületek jogkörének semmivel sem indokolható korlátozása.

A javaslat 118. §-ának e) pontja szerint a testületi közgyűlés szövetkezetek alakítását is kimondhatja. Helyes intézkedés, de a törvénybe föl kell venni oly határozatot, hogy a szövetkezetekbe való belépésre egy testületi tag sem kényszeríthető. Hasonló rendelkezést tartalmaz az osztrák és német törvény is.

A javaslatban előfordul azon határozat, hogy az ipartestület a mesterséggel foglalkozó iparosokra nézve alakíttatik. A mesterség szó mai jogunk terminológiájában ismeretlen, meg kell tehát állapítani, hogy melyek azon iparágak, a melyek mesterséget képeznek és erre nézve fölhozza a különböző ismereteket. Azon határozattal szemben, hogy a kereskedők és részvénytársaságok az ipartestületbe nem kényszeríthetők, kívánja, hogy mindazon iparosokra — akár gyárosok, akár kereskedők, akár részvénytársaságok — a kik olyan segédszemélyzetet tartanak, a melynek czélja valamely mesterséget képező iparágat megtanulni, kiterjedjen az ipartestület hatásköre. Ezen kívánság indoklásául részletesen foglalkozik a kereskedő és iparos, iparos és gyáros közötti különbségekkel. A hol az iparüzés természete az ipartestületi működést kívánja, ott erre nézve az ipartelep terjedelme ne képezzen e kivételre okot. A műves gyáraknak, illetőleg gyárosoknak, ha azok részvénytársaságok is, kivétele az ipartestületből nincs semmivel sem indokolva.

Felolvasó szükségesnek tartja, hogy a segédek viszonyba hozassanak az ipartestülettel, különben a 168. §. bírósági teendői nem bízhatók az ipartestületekre, mert ezen ügyekre nézve már jelenlegi törvényünk 98. §-a elimeri a segédek egyenlő mérvű befolyását. A segédeknek ilyen ügyekre befolyást adott minden törvényhozás.

A javaslat szerint ipartestületek csak törvényhatósági joggal bíró és rendezett tanácsú városokban alakíthatók. Felolvasó ezzel szemben kívánja, hogy ipartestületek minden helységben legyenek alakíthatók, a hol működésüknek első feltételei megvannak: ezen

első feltételt az iparosok számában találja, a hol száz önálló iparos van, az ipartestület az eredményre való kilátással alakulhat meg. Azon fölmerült javaslatot, hogy különböző községek iparosai együtt alakíthassanak testületet, határozotton ellenzi, mert a társas működés az érdekek alapjainak azonosságát és társaságot föltételez, a mi különböző helységek iparosainak hiányzik.

A javaslat szerint különböző mesterségek iparosai egy város területén több ipartestületet alakíthatnak. Felolvasó ezzel szemben azt kívánja, hogy Budapest kivételével mindenütt csak egy ipartestület — a megfelelő szakosztályokkal — legyen alakítható. Ennek indoklásául bemutatja az idevonatkozó statisztikai adatokat és arra az eredményre jut, hogy minél több lesz a testület, annál kisebbek lesznek az eredmények.

Felolvasó kívánja, hogy a törvényben állapíttassanak meg azon módozatok, a melyek között az önálló ipart úzó nők tagsági jogait a testületben gyakorolhatják; mert ezen ügy rendezését nem bízhatni a testületekre.

A javaslat azon határozatával szemben, hogy a testületek alapszabályait a törvényhatóságok állapítják meg, fölolvassó kívánja, hogy erre maguk a testületek jogosíttassanak föl. Az alapszabályok megerősítésénél a belügyminiszter közreműködését nem kívánja semmi érdek sem. A testületi előjáróság hatáskörét a 137. §-sal szemben világosan kívánja körülíratni és általában tüzetesebb határozatokat kíván ez alapszabályokra nézve.

1884. márcz. 27.

Tárgy: A magyar vasipar jövője * (a legközelebbi tíz évben); olv. KERPELY ANTAL. — Az elnöki széken: KAUTZ GYULA. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: DEÁK FERENCZ, FENYVESSY ADOLF, GALGÓCZY KÁROLY, GERLÓCZY GYULA, KÖRÖSI JÓZSEF, KÖVÁRY LÁSZLÓ, LUKÁCS BÉLA, MÁDAI IZIDOR.

A nyugoti és északnyugoti iparországok vaspiaczaíró, de még az új világ vaskerületeiből is, egyre nyugtalanítóbb hírek érkeznek. A vasgyárak termelése ismét tetemesen túlhaladja a kereslet fölöttébb csökkent mennyiségeit, a kivitel rohamosan csökkenésnek indult és a gyártulajdonosok majd külön-külön majd együttesen keresnek utat és módot, majd a gyártás és fogyasztás közötti összhangzás létre hozatalára, majd az áraknak további csökkenését gátló egyezmények megteremtésére; — de eddigelé minden fáradságuk daczára nem tudtak a helyzet uraivá lenni sem Németországban, sem Angliában, sem az Egyesült-Államokban; a tervek és kombinációk egymást érik, — s nem csoda, ha a világpiaczkok fenyegető deroutja Ausztria-Magyarország vaspiaczaival is érezteti immár lankasztó hatását.

* Az értekezés egész terjedelemben megjelent a «Nemzetgazdasági és statisztikai értekezések» sorában (II. kötet, 5. szám).

E hatás azonban a némileg csökkent áráktól eltekintve, csak látszólagos; csak a kereskedői köröket készítette, további árcsökkenés reményében, beváró álláspont elfoglalására; de az iparos vállalatokat, különösen nálunk Magyarországon, amaz áramlat nem igen zavarta meg háladatos és folyton dús termékű tevékenységükben.

A határvám oltalma alatt, és gyáraink megfeszített, komoly törekvései mellett folytathatjuk vas és gépiparunk, valamint az ezekkel kapcsolatos iparágak sokszerű fejlesztését. — Saját szükségletünk fedezését tűzvén ki főczélul, hazai piacaink megtartását és különösen az osztrák iparosok elleni megvédését tartjuk most főfeladatnak; vasiparunk életkérdésének.

E kérdés biztosabb megfejtésére számot kell vetnünk önmagunkkal, hogy hazánk évi vasszükségletét és mi módon fedezését a legközelebbi évek folyamán megismerjük, és ahhoz képest a netalán szükséges intézkedéseket eleve megtehessük.

A termelés és fogyasztás pontos megállapítására szolgáló beható és részletes számítások alapján előadó a következő eredményekhez jut:

Összegezve az eddig előadottakat, azon következtetésre vezetettünk, hogy évi 172,300 tonna vas és aczélszükségletünk fedezéséhez 125,000 tonnával fogunk a legközelebbi években hozzájárulni, és hogy nyersvasszükségletünk addig, a míg ócska sinek állanak rendelkezésünkre és az öntő és gépipar nagyobb fejlődésnek nem indul, saját olvasztóink által fedezhető lesz.

E szerint körülbelül 47,000 tonna vas és aczél ezentul is fog külföldről behozatni, és ennek többrendbeli okok miatt nem is vehetjük elejét egyhamar, sem új vasgyárak építése, sem a meglevőknek kibővítése által; de megnyugtatóra szolgál, hogy vasgyáraink jól el lesznek foglalva a következő években is, s hogy a kincstári vasgyárak, a mint a nagymérvű behozatalból következtetnünk kell, nemcsak hogy versenyre nem kelnek hazai magániparunkkal, hanem összes vas- és gépiparunknak tagadhatatlanul kitűnő szolgáltatásokat tettek a múltban és jelenben, és jövőben sem fogják megérdemelni azon szemrehányásokat, melyekkel egyesek tájékozatlanságból vagy önérdekből utóbb annyi előszeretettel illették *

Végül e fejtegetések fonalán még egy könnyen felvethető kérdésre kell eleve megadnom a feleletet, ugyanis, hogy mi fog vasiparunkkal történni 10 év múlva, ha a vassinek ki lesznek cserélve

* Poroszországban a westfáliai Dortmund kerületbeli bányák államosításának szükségét kezdi az érdekelt szakkörökben élénken fejtegetni, indító okul többek között következőket hozván fel:

„Bebizonyított és elismert tény, hogy a kincstár a más kerületekben lévő bányaműveleteivel, és pedig a jól átgondolt fejtési tervek, a tisztviselőkkel és a munkásokkal való közlekedési és bánásmód, a legkisebb dolgokban is tanúsított pontosság és magasabb felfogás, valamint egy határozott rendszernek meghonosítása által kitűnő hatást gyakorol a magán-bányaiparra is; továbbá a kincstári műveknek egyöntetű vezetése mellett az árak kevésbé változatosak” stb.

aczélsinekekkel és vasgyáraink körülbelül évi 30,000 tonna hengerelt árúk gyártásától elmaradnak?

Erre az a feleletem, hogy úgy a mint mai nap a haladásban egyáltalán, úgy a vasnak új alkalmazásában sincs megállapodás.

Németországban már évek óta majdnem kizárólag vastalpakat alkalmaznak a vaspálya sinek alá fatalpak helyett; ez irányu kísérletek pedig folynak más országokban valamint nálunk is, és mindenütt a legjobb eredményekkel, úgy hogy 10 esztendő múlva a fatalpakat lassan-lassan mi is vastalpakokkal fogjuk pótolni.

Kell pedig az első erdélyi vasút piski-petrozsényi vasút vonalán megkísérlet abbéli alépítményhez kilométerenként 1125 darab vastalp összesen 52,763 kilogramm súlyban, a hozzá tartozó kapcsoló szerekkel együtt. Körülbelül 8000 kilometer vaspályához eszerint 422,000 tonna vastalp szükséges, a mi 10 évre felosztva, évi 42,200 tonnának felel meg. Azonkívül a hátramaradt vassinekek aczélsinekekkel való pótlása, az aczélsinek folyton tartó kiváltása, mely ha csak 1%-ra is teszszük, évi 6,000–7,000 tonnát teszen; pedig 10 év múlva a kiváltás helyenként a 2–3%-ot is megfogja haladni és ez évről évre fog fokozódni; végre vasuti és egyéb új építések, melyek soh'sem fognak szünetelni stb. — mind biztosítanak bennünket arról, hogy vasgyárainknak 20 év múlva is lesz legalább annyi foglalkozásuk, mint jelenben, és csak rajtunk van, ezentúl is megtartani vaspiacainkon azt a pozítiót, melyet sikeres, szakszerű ügyekvéssel és feláldozó kitartással ez idő szerint magunknak kivívtunk.

1884. április 24.

Tárgy: Az iskolai takarékpénztárak az akadémia előtt: olv. WEISZ BERNÁT FERENCZ (mint vendég), Az elnöki széken: GR. LÓNYAY MENYHÉRT. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: GERLÓCZY GYULA, KAUTZ GYULA, KÓVARY LÁSZLÓ, LUKÁCS BÉLA.

Kilencz éve annak, hogy a fővárosi közgyűlésen — 1875. április 7-én — indítvány tétetett az iskolai takarékpénztáraknak, a külföld példájára, életbeléptetése iránt. Mikép és hogy lett az elfogadva és mily kielégítő sikerrel működik, az ismeretes. De a közönység ama rétegében, a hova ez igen fontos, nagy horderejű paedagogiai ügy inkább tartozik, az a kérdés támadt: vajjon a magyar tudományos akadémia tárgyalta-e már azt, mikor és mily eredménnyel? Lehetett ugyan több alkalommal hallani és olvasni miszerint az iskolai takarékpénztárak intézménye mellett nyilatkoztak parlamentek, kormányok, bölcs állam- és tanférfiak, tudósok, a belga akadémia stb., de a magyar tudományos akadémiától nem hallottunk még erre vonatkozó véleményt. Vagy talán ellene nyilatkozott és azért iparkodnak azt inkább elhallgatni?

E kérdésekre felelni, a netáni kétkedőket megnyugtatni, czélja az előadásnak.

A magyar tudományos akadémiának, mint ilyennek ugyan nem volt még alkalma az iskolai takarékpénztárak intézménye felől nyilatkozni, mint ez történt közvetve — provokálva — a belgiumi akadémiában, melynek juryje is adott ítéletével életet és népszerűséget az ügynek. Ily alkalma ugyan nem volt még eddig a mi akadémiánknak, mint ilyennek: de annál több, kedves és ajánló nyilatkozatokkal dicsekedhetünk számos tisztelt egyes akadémiai tagoktól: nyilatkoztak akkor és ott, a hol alkalmuk volt hozzá. Engedjék meg, hogy ezeket felsoroljam.

Az első hely illeti természetesen az akadémia nagyon tisztelt kitünő elnökét. Ugyanis: GR. LÓNYAY MENYHÉRT, akadémiai elnök ő nagyméltósága, — TÖRÖK PÁL ref. püspök elnöktársa — alelnöksége mellett, 1877. május havában tartott dunamelléki református egyházkerület nagygyűlésében az iskolai takarékpénztárak ügye — több akadémiai tag jelenlétében — tárgyalatván, hivatalos jegyzőkönyvében — előadó nem csekélyebb tudós, mint boldogult MOLNÁR ALADÁR — a következő tárgyakra nézve igen fontos és döntő sorokat találjuk:

Olvastatik az e. ker. tanügyi bizottságnak az iskolai takarékpénztárak ügyében az e. ker. elnökség felhívására adott következő véleménye, illetőleg javaslata:

«Ezen üdvös intézménynek általános felállítása igen óhajtható lévén a jövőre megnyerendő ügy anyagi, mint erkölcsi előnyök tekintetéből is, ez ügyet s mindazon tanítókat, kik ez eszmével tájékozottsággal s előszeretettel bírnak, és kellő ellenőrzés mellett ily takarékpénztárak alakítására önként vállalkoznak, a főt. egyházkerület pártfogásába melegen ajánlja.

Ez alkalommal főgondnok úr, GR. LÓNYAY MENYHÉRT ő excja azon ajánlatot teszi, hogy az iskolai takarékpénztárak eszméjének és ügyének megismertetése céljából egy alkalmas füzetet saját költségén 500 példányban kinyomat és minden tanító számára az esperes urakhoz megküld.

A közgyűlés köszönettel fogadja főgondnok ő nmlga szives ajánlatát; a bizottság javaslatát elfogadja s határozattá emeli».

A második helyet foglalja el ugyan az akadémia boldogult másodelnöke, CSENGERI ANTAL.

CSENGERI ANTAL tudomást nyervén az iskolai takarékpénztárak intézményéről és elolvastván az erre vonatkozó LAURENT gaudi egyetemi tanár «Conférence sur l'épargne» röpiratát, magyarra fordította, mely fordítás meg is jelent. E magyar röpirat egy az intézményt melegen ajánló «Bevezetéssel» is el van látva, melynek zárszavai a következők: «Adja Isten, hogy a kísérletet, mely iránt az indítvány már meg van téve, hasonló siker kövesse nálunk is, mint Belgiumban. Ennek előmozdításához járulni volt célunk, e kis mű közrebocsátásával.

CSENGERI ANTALNAK még más alkalma is került az ügyet meleg lelkesedéssel ajánlani. T. i. mikor a fővárosi közgyűlésben az indít-

vány megtétele, az ügy kiadatott a tanügyi bizottmánynak véleményadás végett. E tanügyi bizottmánynak CSENGERI is tagja lévén, a tárgyalás alkalmával mintegy következőleg nyilatkozott: «Ha sehol a világon nem léteznének iskolai takarékpénztárak, nálunk Magyarországon még is kellene azokat életbe léptetni, mert a magyar természete nem hajol a takarékosághoz» stb.

Szinte igen kedvezőleg és ajánlólag nyilatkozott nagy hazánkfia, az akadémia igazgatósági tagja, DEÁK FERENCZ két alkalommal, mely nyilatkozatokról már többször volt szó a sajtóban, tehát nem szükség azokat itt ismételni.

Még igen fontos értékű a fennállott «Budapesti iskola-tanács» kedvező véleménye. T. i. a fővárosi közgyűlés — mielőtt határozott volna az ügyben — felkérte az akkor fennállott budapesti iskola-tanácsot véleményadásra. Ennek véleménye a következő: «ezen intézmény életbeléptetésétől úgy paedagogiai, mint nemzetgazdasági előnyöket remél s annál fogva ezt elvileg helyesli és a fővárosi iskoláknál leendő behozatalát ajánlja».

A nevezett iskola-tanács tagjai közt pedig tündökölt számos akadémiai tag, az egész tanács majdnem csupa tudósokból állván.

TREFORT ÁGOSTON ő nagyméltósága, szintén az akadémianak kitűnő igazgatósági tagja, már néhány év óta, meggyőződést szerezvén magának az iskolai takarékpénztárak practikus nemzeti életünkre anyagilag úgy, mint erkölcsileg, paedagogiailag úgy, mint nemzetgazdaságilag üdvösen ható nagy horderejű hatásáról, nem csak ajánlotta a királyi tanfelügyelőknek, hanem még azzal is támogatta, hogy több éven át ezer-ezer forinttal, az utolsó évben pedig 2.000 frttal járult az intézmény terjesztéséhez.

Ugyancsak az akadémianak tagja, BR. KEMÉNY GÁBOR ő excellentiája, még mint földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszter, 1.000 frttal szaporította a tanítók jutalmazási alapját.

Akadémiánk rendes tagjai, DR. BALLAGI MÓR és DR. FALK MIKSA, lapjukban szintén támogatják az ügyet. Beható nyilatkozatokat nem idézem időkimélés végett,

Még akadémiank egy igen érdekes levelező tagjától birunk beható, nemcsak nyilatkozatot, hanem tetteket is, és e tag a mostani angol miniszterelnök, GLADSTONE. T. i. azt olvastam, hogy ő akkor, mikor Angolországban az iskolai takarékpénztárakat életbe léptették, úgy nyilatkozott, hogy «a szabad kereskedelmi bill óta alig volt egy, a mely oly hasznos és nagy horderejű a nemzetre, mint az iskolai takarékpénztárak». A múlt évben meg olvastuk, hogy ugyancsak GLADSTONE miniszterelnöksége alatt az újonnan revideált nevelési törvény azt határozta, «hogy jövőben egy iskola sem lesz jellemezve, mint kitűnő (excellens) és nem fog parlamenti subventióban részesülni, ha nem kezeltetik benne az iskolai takarékpénztár».

Ezen örvendetes eredményben nem csekély része van a magyar tudományos akadémianak, illetőleg fennemlített tagjai ajánlatának.

Szabadjon remélni, miszerint az akadémia maga is — adandó alkalommal — hatáskörében is támogatni fogja azt hathatós befolyásával. Mert ha akarjuk, hogy országunk gazdagabb legyen és boldogabb, ha akarjuk, hogy a nemzet főkönyvében a «vagyon» oldala sokkal súlyosabb s döntőbb legyen, mint a «teher»-é, akkor követnünk kell a legnagyobb magyar, GR. SZÉCHENYI ISTVÁN 42 évvel ezelőtt, ugyancsak a m. tud. akadémia megnyitásakor mondott szavait: «Legyünk meggyőződve, hogy köztünk többé-kevésbbé mindegyik, sőt hazánk minden fia, vérünk mentője, népcsáládunk jótévője, nemzetünk feldiszipálója lehet s azért töltsé be minden magyar ember helyét hű sáfárilag». Ha ezen bölcs szavakat követjük, akkor mindnyájan fogjuk ápolni az iskolai takarékpénztári intézményt, mely közvetlen oda vezet, hogy a legközelebbi jövőben nem 800, hanem 8,000 háza tanító fogja kezelni az iskolai takarékpénztárt, és 22,000 helyett több százezer gyermek fogja megszokni és magáévá tenni a takarékosági erkölcsöt és akkor — egész más, jobb irányt véve — népünk többségének lesznek otthon a szekrényben — mint az számos boldogabb országban van — államjáraadéki kötvények, takarékpénztári könyvecskék stb., miszerint legyen mindig, mint a francia mondja: «une pomme pour le soif». És akkor gazdag és boldog lesz a haza.

1884. október 23.

Tárgy: Az adósságok konverziója*: olv. FENYVESSY ADOLF. — Az elnöki széken: LÓNYAY MENYHÉRT GR. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. Jelen voltak: DEÁK FARKAS, DOBRÁNSZKY PÉTER, HELTAI FERENCZ, HERICH KÁROLY, JEKELFALUSY JÓZSEF, KELETI KÁROLY, LÁNG LAJOS, MÁDAY IZIDOR.

Miután a 6%-os magyar aranyjáraadék konverziója be van fejezve, értekező azt kívánja vizsgálni, hogy jól megvolt-e választva e művelet megindítására az időpont és ha igen, helyesen vitetett-e az keresztül? E végből jellemzi röviden a pénzpiacz viszonyait 1879. második felétől 1881. tavaszáig. Hosszasabban tárgyalja a magyar földhitelintézet által 1880. ápril havában kezdeményezett záloglevélkonverziót, mely 1883. végeig vagy 16 millió frtra ment. Ez a művelet és általában a magyar földhitelintézet által kezdeményezett kibocsátása a 4½%-os zálogleveleknek jóval megkönnyítette a jelzálogos adósok terhét és az osztrák-magyar bankot, az osztrák földhitelintézetet szintén konverziókra kényszerítette s előmozdította az egész országban, sőt részben Lajthán túl is a jelzálogos kölcsönök olcsóbbra fordulását. — A pénzvizonyok javulásának 1879. végén és 1880. elején az állami hitelműveletek csak kevés hasznát

* Egész terjedelemben megjelent a «Nemzetgazdasági és statisztikai értekezések» során, Budapest, 1885.

vehették, a mennyiben a 400 millió 6%-os aranyjáradékból, melynek nagyrésze a 153 milliós kincstári utalványok beváltására szolgált, csak 30 millió értékesítése esett ama kedvezőbb konjunktura idejére; a többi pedig a kormány nyomasztó viszonyok közt rosszáron volt kénytelen eladni. De a mint elhatározottat, hogy a 400 millió aranyjáradék nem fog többé vagy csak igen csekély mértékben szaporíttatni s papirrente kibocsátása kezdődött meg, az aranyrente ára tetemesen javult. A papíráradéknak jó kelete volt, a pénzügyminiszter továbbá igen előnyösen értékesítette a vasuti beruházási kölcsönt. Ezen értékpapírok mind kevesebbet jövedelmeztek, mint 7%-ot; de az aranyjáradék mindamellet párin alul állott. Kivánatos volt tehát, ezen 6%-nál többet kamatozó papírt a forgalomból kivonni, annyival inkább, mert ez lévén a domináló magyar állampapír, ennek kamatozását vehették a magyar államhitel fokmérőjének. A mintaszerű konverziók módjára soká lett volna keresztülvihető ez a művelet; mert az föltételezi, hogy a konvertálandó érték tetemesen és hosszabb időn át párin felül állott legyen. Ezt az időt bizonytalansága miatt nem lehetett bevárni. És a mint a konverzió szándéka 1881. április elején tudomásra jutott, csakhamar párihoz közeledett a 6%-os arany járadék; a többi érték, különösen a papirrente szintén emelkedett és bár ezek csak mintegy 5½%-ot jövedelmeztek, az aranyjáradék még mindig többet hozott a tulajdonosnak, mint 6%-os kamatot. Ha már egyszer mesterséges úton meg kellett a 6%-osok konverzióját indítani, akkor nem volt — az értekező szerint — szükség várakozni 1881. május haváig a konverzió megindításával, hanem lehetett volna azt 1880. őszén is megkezdeni s így tekintve, a konverzió megindítása inkább valamivel elkésztetnek, mintsem túlkorainak mondható.

Ezután az értekező kifejti, hogy a most már ismeretes tényekből ítélve, hiba lett volna 4 helyett 5%-os járadékra konvertálni a 6%-ost. A legjobb esetben is 500,000 arany frttal lett volna kisebb az évi kamat megtakarítás és akkor is vagy 45 millióval kellett volna az adóssági tőkét szaporítani. Egy későbbi áttérés ismét 5-ről 4%-os aranyjáradékra, meglehet, hogy csak számos év múlva sikerülhetett volna, mert minél kisebb a papírkamatláb, annál nehezebb a konverzió még kisebbre. Az adóssági tőke szaporítása ez esetben még nagyobb lett volna, mint a most szükséggé vált 145 milliónyi fölemelése a névszerinti adósságnak. Csakhogy a most elért kamat megtakarítási többlet alighanem elég volna a szaporodott adósságtörlesztésére azon idő alatt, a míg a két izbeni konverzió a most elért egész 2.200,000 forintnyi kamat megtakarításhoz eljuthatott volna.

Értekező ezután a legközelebb keresztülvitt és illetőleg most folyamatban levő francia s angol konverziókat ismerteti, utalva az ott is részben szükségessé váló adóssági tőke szaporítására. Visszatérve a 6%-os aranyjáradék konverziójára, ismerteti a kivitel módzatait. Előadja a hitelbankcsoport által a pénzügyminiszternél gyakorolt optió föltételeit, az egyes aláírási árakat, úgy a kibocsátott

5%-os, mint a becserélendő 6%-os aranyjáradékokra vonatkozólag. Érinti, hogy a konsortium törekvése volt a spekuláció lehető kizárásával a 4%-osokat közvetlenül a régi aranyjáradék birtokosainak kezébe juttatni. Ezt a konsortium a régi czimleteknek csere alkalmával felajánlott kedvezmény útján igyekezett elérni. Az érintett törekvés miatt kemény tusát kellett a hitelbanksoportnak a tőzsdével vívni.

A konverzió kezdetétől fogva több részletre volt tervezve, mert egyre javuló kursusokra számított úgy a kormány, mint a banksoport. Az első 160 millió kibocsátása fényesen sikerült; aztán elakadt a művelet a párisi tőzsde nagy válsága miatt. A pénzpiacz megromlott; mikor kissé javult, belzavaraink voltak; a mellett a pénzügyminiszter az egész művelet alatt folyvást nagy mérvben papíráradékot bocsátott ki. Ily kedvezőtlen viszonyok közt a hitelbanksoport hatalmas eszközeinek felhasználására volt szükség, hogy a konverzió a szerződésileg engedett legszélső határidőre befejezhető legyen. A siker megfelel a programmnak. Egészen kielégítő, ha nem is fényes. Előadja azután értekező a kincstár által az egyes években elért kamat megtakarítást és megjegyzi, hogy a végeredmény valamivel nagyobb, mint a törvényben megkívántatott 2.200.000 arany frt évi kamat megtakarítás. A keresztülvitt nyilvános aláírások szerint a 6%-os járadék átlag 102.62%-on vétetett át, a 4%-os pedig 77.225%-on kelt el. Ha az első fényes eredményü aláírás alkalmával a konverziót egy csapással akarta vagy birta volna a banksoport keresztülvinni, akkor a pénz- és hitelügyi eredmény sokkal kedvezőbb lett volna, mert azon alkalommal a 6%-osok 102.5%-kal vétettek át és a 4%-osok 77³/₈-on keltek el; a mi az említett két átlagnál kedvezőbb. Végül értekező az Ausztriában folyamatban lévő vasutprioritási, a Poroszországban közelgő állami s az Angliában éppen most folyó konverziókat érinti s rá mutat a nálunk is nemsokára megindítható különböző konverziókra, melyek, ha jogi nehézségek nem lesznek, jelentékeny pénzügyi haszonnal keresztülvihetők.

1885. márczius 19.

Tárgy: A mezőgazdasági válság és a gabnavámok*; olv. HELTAI FERENCZ. — Elnök: KAUTZ GYULA. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: BEDŐ ALBERT, JEKELFALUSSY JÓZSEF, KELETI KÁROLY, KÖRÖSI JÓZSEF, LÁNG LAJOS, MÁDAY IZIDOR.

Egész Közép-Európa vámháborúban él. A bajt, a mely ellen a két nyugati állam védekezni készül egy megtámadhatatlan ellenség: Amerika okozza, de a támadásokat nem ez, hanem egy negyedik fél, az osztrák-magyar monarchia viszonozza, mert a csapás, mely-

* Egész terjedelemben megjelent a „Budapesti Szemlé”-ben, 1885.

lyel a közös ellenséget akarták sújtani, állítólag ezt érinti. A vámháború jellege agrárius, mert a kérdés a mezőgazdasági vámok körül forog. Rendszabályaik igazolását Francia- és Németország egyaránt a mezőgazdasági termelés helyzetében keresik, ezért, mielőtt a vámkérdést taglalnák, a mezőgazdaság helyzetét kell áttekintenünk.

Az európai mezőgazdasági termelésre a tengerentúli államok versenye meggyőződésünk szerint nem képez veszélyt, viszont az európai lakosságra nézve a gabonatermelés kiterjesztése határozottan szükséges volt, különben a legkomolyabb jellegű bajok kitörése elmaradhatatlanná vált volna. E magasabb szempont, az emberiség szükséglete azonban nem fogja vigasztalni a magyar gazdákat, ha a magyar búzatermelés jövedelmezősége megcsökken.

Gazdaságunkat úgy kell berendeznünk, hogy föltéve azon esetet, ha ez árak tartósak lennének is, a mitől azonban mi nem félünk, nyereséget adjon. Ennek szükségét hangoztatják mezőgazdasági szakférfiaink hosszú idő óta és hogy ez lehetséges is, az nem szenved kétséget. A ki ezt tagadja, az a mezőgazdasági fejlődés lehetőségét vonja kétségbe. Mi külterjes módon gazdálkodunk és ilyen gazdálkodás mellett nem vagyunk képesek megállani a még nálunknál is extensívebb módon termelő országok mellett. A mezőgazdasági haladásra, mint minden haladásra, a szükség szorította az embereket és a külföldi mezőgazdaság sem a mezőgazdák pusztá kedvteléséből tért át az intenzívebb gazdálkodálkodásra. Nem nagyon messze van az az idő, a midőn a magyar mezőgazdaság képezte a mezőgazdasági termelés legszélsőbb gyűrűjét; akkor a mi mezőgazdaságunkban látták a nyugat-európai mezőgazdaság veszedelmét. Azóta e kör tágult, és mi nem gazdálkodhatunk úgy, mint húsz év előtt, mert ha ma is úgy, mint húsz év előtt, mert ha ma is úgy gazdálkodnánk, akkor nem versenyezhetnénk azokkal, kik a gazdálkodás ugyanazon módját kedvezőbb viszonyok között űzik. S hogy ez a haladás már beállt és föltartóztatlan, azt mi bizonyosnak véljük, mert olyan kényszerítő szükség parancsolja, mely elől nem lehet kitérni. E haladást a megfelelő intézkedésekkel gyorsítani szükséges, de abból, hogy haladnunk kell, mi nem azon következtetést vonjuk le, hogy elbukunk, hanem azt, hogy haladni is fogunk. A tengerentúli államok termelésének ezt a befolyását nem tagadjuk. Ez kényszeríti az európai mezőgazdaságot a fejlődésre, a haladásra, de a haladás szüksége csak akkor baj, ha nem lehet haladni. Kétségtelenül haladhat még a nyugat-európai mezőgazdaság is, és csak a mi mezőgazdaságunk nem haladhatna?

Egy előttünk fekvő kimutatás szerint, mely Európa különböző államainak átlagos búzatermését tünteti föl, hazánk búzatermése hektáronként átlag 11.₅ hectoliter. Ha ez a szám, a mint a valószínűnek tartjuk, kisebb is a ténylegesnél, mégis jellemző, hogy a kimutatásban Magyarország foglalja el az utolsó helyet; Ausztria átlag 15 hectolitert, Franciaország 15.₄ hectolitert, Poroszország 15.₈ hectolitert, Norvégia 20.₈ hectolitert, Szászország 24.₄ hektoli-

tert, Bajorország 26.₅ hektolitert, Anglia 27.₇ hektolitert termel ugyanazon a területen, melyen mi csak 11.₅ hektolitert állítunk elő. Ezek a számok már magok is mutatják, hogy haladhatunk. És haladni is fogunk. A jelszó, melyet előretörő gazdáink hangoztatnak, többfélét és többet kell termelnünk. Mi épen oly nagy súlyt fektetünk arra, hogy többet termeljünk, mint arra hogy többfélét; a kettő egymástól elválaszthatatlan. Termeljünk több gabonát ugyanazon területen, nem törődve az állítólagos túltermelés rémével; még eddig mindig elkelt és nem is fog mindig oly rossz áron kelni, mint jelenleg. Mezőgazdaságunk jelenlegi különösen kedvezőtlen helyzete múlt jelenség ugyan, de a gabonaárak sülyedésének meg lesz az a hatása, hogy megérleli és általánosítja a gazdálkodás javítása szükségének meggyőződését.

Ugyanazon tényezők, melyek hatása következtében hazai mezőgazdaságunk helyzete kedvezőtlen tüneteket mutat föl, befolyásolták a Nyugat, nevezetesen Francia- és Németország mezőgazdaságát. Sőt ez országokban a kedvezőtlen tényezők befolyása még fokozottabb mérvben nyilvánult, mert már is az intensív mezőgazdaságnak nehezebb haladnia, mint az extensív mezőgazdaságnak, viszont azonban ez országok mezőgazdaságának helyzetét megkönnyíti az, hogy ott a gabona nem képezi a mezőgazdaságnak majdnem kizárólagos terményét. A «mezőgazdasági válság» miatti panaszok ott is fölhangzottak, és különösen Németországban, melynek gazdasági fölfogása különben is hajló a pessimismusra, az egész sajtó a pusztulást hangoztatta.

Franciaországban Aisne-departement mezőgazdaságának pusztulása kelté föl legnagyobb mérvben a közfigyelmet. E megye a bérleti gazdaság hazája és az 1883 és 1884-dik évben számos gazdaság bérlő nélkül maradt, mert nem voltak vállalkozók a bérletekre. E rendkívüli jelenség a védvamos párt által szóba hozatott a kamarában és a földmívelési miniszter egy szakértő bizottságot nevezett ki a departement mezőgazdasági helyzetének megvizsgálására. A bizottság nevében, mely a legkiválóbb francia mezőgazdasági szakférfiakból állott, M. E. Risler, az *Institut national agronomique* igazgatója terjesztett a miniszter elé egy summaris jelentést. E classicus jelentés,* melynek tanulmányozását nem ajánlhatjuk eléggé agráriusainknak, Aisne-departement mezőgazdasági helyzetében bemutatja az egész szenvedő francia mezőgazdaság képét. Azon vidékeken, melyekben a bérleti gazdaság honos, az idézte elő a bajt, hogy a bérleti árak a magas gabonaárakhoz képest voltak megállapítva és így a gabonaárak csökkenésével — időközben az üzleti kiadások emelkedtek — a bérlők a nagy béreket csak üzleti nyereségek rovására fődözhatték. Igen tanulságos e részben az a két ki-

* L.: *La situation de l'agriculture du département de l'Aisne. Rapport par M. E. Risler, directeur de l'Institut national agronomique. Paris. Imprimerie nationale. 1884.*

mutatás, melyet egy hektar művelési költségéről 1865-ben és 1880—1882-ben állított össze a bizottság. Volt egy hektár költsége:

	1865 előtt	1880—82-ben
	frankokban	
Épületek és felszerelés javítása ---	20	30
Adók, szolgáltatások és biztosítás ---	15	20
A vetés, a termés betakarításának stb. 100		100
Munkabérek ---	90	140
Haszonbér ---	50	75
Összes költségek és haszonbér	275	365

A nyers bevétel a két időszakban átlag 400 frank volt hektáronként, úgy hogy 1865-ben a bérlőnek 125 frank maradt üzleti nyereségül, holott 1881-ben hektáronként 500—600 frankra rugó üzleti tőkéje kamatozására, munkájáért és a vállalati kárveszélyért csak 35 frankban részesült. 1882-ben a tiszta nyereség még csökkent; a bérlők nagyobb része 1883—1884-ben semmit sem nyert vagy pedig jelentékeny veszteségeket szenvedett és e mellett attól félnek, hogy a helyzet nem fog javulni. «Íme ezért nem akarják bérleteiket ugyanazon föltételek mellett meghosszabbítani, mint 1860—1870-ben».

A bizottsági jelentés sorra veszi azon eszközöket is, melyek alkalmasak a mezőgazdaság helyzetének javítására. Első sorba helyezi a mezőgazdasági oktatást, mert ez a mezőgazdaság haladásának előfeltétele, ajánlja a haszonbérek leszállítását, — a hol a bérleti gazdaság honos, ott a mezőgazdaság érdeke nem azonos a földbirtok érdekével — és a földtulajdonosok kötelezését az állandó jellegű befektetések viselésére. Érdekesek e részben a jelentés azon részei, melyek arra utalnak, hogy mezőgazdasági válságról nem lehet szó, csakis bérleti válságról. «Válság a kis üzem (petite culture) vidékein, a hol a tulajdonos ugyanazon időben bérlő és munkás, és a hol ennek következtében a mezőgazdasági termelés három tényezője elválaszthatatlanul egyesül ugyanazon személyben, épen séggel nincs. A kis üzem még Aisne-megyében is nagyon prosperál; a népesség növekszik és gazdagodik a völgyekben, a síkságok mellett, a hol a nagy üzem szegényedik és abba hagyatik. A válság főleg a bérleti vidékeken és különösen a nagy bérletek és a belterjes művelés vidékein létezik, mivel e vidékeken gazdag és tanult bérlők egészen nélkülözhetetlenek».

Szól a bizottsági jelentés a vámok emeléséről is, melyeket, mint a mezőgazdaság helyzetének javítására szolgáló intézkedéseket, javasoltak. Aisne-departement mezőgazdasági egylete a búza vámjának öt frankra, a rozs és zab vámjának három frankra, a juh vámjának hét frankra, az ökör vámjának hatvan frankra való fölemelését indítványozta. «Nagy tévedés azonban azt hinni — mondja a jelentés — hogy a búza behozatali vámjának öt frankra és az ökör behozatali vámjának hatvan frankra való fölemelése e termények átlagos árát azon különbözettel fogja fölemelni, mely a köve-

telt vámok és a jelenlegi vámok között létezik. Nem idézhetnek elő nagyobb mértékű áremelkedést, mint a mely arányban a francia terményekhez képest idegen terményeket fogyasztunk (körülbelül 0_1 egész 0_2). Így a külföldi termények e behozatali vámjai nem fognak sem annyi jót tenni a mezőgazdaságnak, sem annyi rosszat a fogyasztóknak, mint a mennyit képzelnék és épen ezért, hatásuk e gyöngülése következtében, hogy egy kifejezést használjak, a melyhez Pasteur úr szoktatott, találatni egy kiengesztelési eszközt a termelők és fogyasztók között, mely megnyugtatta a mindkét oldalról izgatott kedélyeket és ez az, ha tisztán pénzügyi szempontból tekintjük e behozatali vámokat».

Risler úr jelentése helyesen állapítja meg azt a szempontot, a melyből a francia és német mezőgazdasági vámemelést tekintenünk kell, úgy az illető nemzeteknek mint nekünk, kik az által állítólag károsodunk. A gabonavám nem más, mint fogyasztási adó, melynek tárgya a legszerencsétlenebbül van megválasztva; szerencsétlenül azért, mert nélkülözhetetlen fogyasztási cikket sújt és így gyűlöletes színben jelentkezik, a nélkül, hogy abból az illető államok mezőgazdaságának jelentékenyebb haszna volna. Nincs haszna a mezőgazdaságnak, a fogyasztó sem sújtatik a jelenlegi viszonyok mellett tetemesebben, egyedül az államkincstár az, mely a vámok hasznát élvezi. Erre a momentumra már utaltunk fentebb, most részletesebben fogjuk kifejteni.

A francia és német mezőgazdaságnak csak akkor lenne haszna a vámokból, ha azoknak életbeléptetése emelőleg hatna az árakra. Ezzel a hatással azonban a vámok nem birnak, legalább nem állandóan, mert azon tényezők jelentősége mellett, melyek az árak alakulását befolyásolják, a vámok hatása oly gyöngye, hogy legtöbbszörre nem is vehető számba. Ezt világosan mutatja az árak története a német gabonavámok behozatala után. És ebben a részben a német vámtörvényjavaslat indokolására hivatkozhatunk. Németországban a búza átlagos ára volt 100 kilogrammonként 1872—1877-ben 23.₀₃ márka, ettől kezdve az áralakulás, a következő volt:

	Átlagár 100 kilogrammként
1878	20. ₂
1879	19. ₆
1880	21. ₉
1881	22
1882	20. ₈
1883	18. ₅

A búzavám 1879-ben hozatott be egy márkával, és azt látjuk, hogy az 1879-dik évben a búza átlagos ára, daczára annak, hogy Németországnak rossz termése volt, 0_6 márkával csökkent, 1880-ban, a midőn a német belföldi termés valamivel jobb volt, emelkedett 1_3 márkával, 1881-ben az emelkedés 0_1 márka, 1882-ben, a midőn a termés megfelelő volt, a csökkenés 1_2 márka, 1883-ban a csökke-

nés 1.₃ márka. Az 1878—1883 hat év átlaga 20.₅ márka, 2.₈ márkával kisebb, mint az 1872—1877. év átlaga, a midőn a búzabevitel vámmentes volt. Még szembetünőbbé teszi a gabonaár függetlenségét a vámtól az a kis táblázat, melyet ugyancsak a német vámjavaslat indokolásából veszünk át; hogy ezek az adatok nem egyeznek meg egészen az ugyancsak onnét vett főbbi adatokkal, az nem a mi hibánk. «Németország 1878-dik évi gazdag búzatermését és az 1878 júliusban jegyzett berlini búzaárat 100-nak téve, a búzaaratási eredmény és a búza árhullámozása a következőleg alakul :»

Aratási év	Aratott mennyiség	Búzaár
1878—79	100	100
1879—80	87. ₄₀	121
1880—81	89. ₉₅	116. ₆₄
1881—82	78. ₉₇	123. ₆₂
1882—83	97. ₉₃	102. ₈₉
1883—84	90. ₁₆	98. ₀₈

Ezek szerint az áralakulás nemcsak a vámtól független, hanem még nem is kizárólag a belföldi termés eredménye által befolyásoltatik. Az árat a világpiacz, azaz az egész világ termelése és szükséglete állapítja meg, és e tényezőkhöz képest egy márkás búzavám sem a termelők, sem a fogyasztók szempontjából nem jön számba.

A vámfölemelések hatásáról a jövőben egész bizonyossággal senki sem szólhat, a német vámemelések tényleg bekövetkeztek, a nélkül, hogy hátrányosan befolyásolták volna a magyarországi búzaárakat, de a dolog megítélésénél, véleményünk szerint csak a kifejtendő következtetésre lehet jutni. Az államok helyzetét, melyek a vámjokat fölemelni készülő államokba gabonát exportálnak, a vám emelése csak azon esetben módosítja, ha a vámok hatása következtében a belföldi termelés nagyobb arányban növekszik, mint a szükséglet. Három folyton növekedő tényezővel kell számolnunk: az első a szükséglet, a másik kettő a bel- és külföldi termelés. A szükségletnek a belföldi termelés csak egy részét fődözi, a másik rész fődözésére behozatalra van szükség. Itt, föltéve, hogy a szükséglet nagyobb arányban növekszik, mint a belföldi és külföldi termelés, a következő esetek képzelhetők:

A belföldi termelés nagyobb arányban növekszik, mint a külföldi termelés, melylyel együtt képesek csak a növekvő szükségletet fődözni. Az import ebben az esetben nem növekszik oly arányban, mint a szükséglet, melyből a belföldi termelés többet fődöz és így az árak emelkednek, de a belföldi termelés helyzete két irányban javul; először az emelkedő árakkal, másodszor azzal, hogy a szükséglet nagyobb részét fődözi. Ebben az esetben a külföldi termelés helyzete nem rosszabbodik ugyan, de nem is javul; a szükséglet növekedéséről kizárólag a belföldi termelésnek lesz haszna. A második eset, hogy a szükséglet növekedésével a belföldi termelés nem képes lépést tartani és így az import növekszik, az árak emelkednek, de a belföldi termelés csak az árak emelkedéséből húz

hasznát, míg a belföldi az árak emelkedéséből és az import növekedéséből. Mindkét esetben áremelkedés áll be és az áremelkedést kétségtelenül a fogyasztó fizeti meg. A mi helyzetünk, mint gabona-exportáló államé, az elsőben nem rosszabbodik, a másodikban, föltéve, hogy többet is képesek vagyunk kivinni, javul két irányban: az emelkedő árakkal és a nagyobb kivitellel. Ez az esetek egyik tömege.

Az esetek másik tömegét az képezi, hogy a szükséglet nem növekszik oly arányban, mint a termelés, ebből a föltevésből kiindulva is két eset képzelhető: vagy a belföldi termelés rovására áll be az árhanyatlás, a midőn a külföld helyzete nem javul, de nem is rosszabbodik, vagy pedig a külföldi rovására, a midőn a belföldi sem javul. Ez esetekben a fogyasztó föltétlenül nyer vagy a belföldi termelő vagy a külföldi rovására, a külföldi termelőre az árhanyatlás tehát csak azon egy esetben volna áthárítható, ha kapcsolatban a szükséglet csökkenésével a belföldi termelés nagyobb arányban emelkednék, mint a külföldi. Ez az eset azonban tökéletesen elképzelhetetlen és a másik is valószínűtlen. Így nem lehet mást elfogadnunk, mint azt, hogy ha árjavulás állna be, azt csak a belföldi fogyasztó fizetheti meg és ha az árjavulásnak a vám is egyik eleme, akkor a vámot is a belföldi fogyasztónak kell megfizetni.

Ausztria-Magyarország, mint gabona-exportáló állam mezőgazdaságának helyzete tehát nem változik a német és francia gabonavámok fölemelése következtében, a mint nem változott a jelenleg fölemelt gabonavámok behozatala után. A gabona-vám tisztán pénzügyi rendszabály Németországban, a melynek kormánya óhajtaná ugyan, hogy a belföldi mezőgazdaságnak is legyen haszna belőle, de azt hogy lesz, maga sem állítja. Franciaország kormányára e rendszabály ráerőszakoltatott az agrár-párt által, melynek követelése elől a közeli választásokra való tekintettel nem mert kitérni, de Franciaországban sem lehet ezt másnak tekinteni, mint oly eszköznek, mely a kormány akarata ellenére javítani fogja — természetesen az adózók rovására — a francia államháztartást.

Ha ebből a szempontból tekintjük az osztrák-magyar monarchia vám-novelláját, akkor bizonyítanunk sem kell, hogy azt nem követelte mezőgazdaságunk érdeke. Mezőgazdaságunk érdekét a német és francia vámok emelése nem károsítja, a mint nem károsította azon vámok eredeti behozatala. Így a javaslatban nyíltan hirdetett vámháborúra közgazdasági okunk nincs, hogy ennek daczára támogatható-e a javaslat közgazdasági politikai okokkal, annak fejtegetése nem tartozik e dolgozat keretébe. Hogy a vámháború közgazdaságunknak nem fog nasznót hajtani, az az egy bizonyos, hogy ennek daczára szükséges-e az, azt tisztán csak politikai érvek dönthetik el. A háború költségeit azonban föltétlenül mi fogjuk viselni, mert a retorsiók csak a mi közgazdaságunk terhével foganatosíthatók.

1885. május 16

Tárgy: Gazdahitel és hitelszövetkezetek; olv. DOBRÁNSZKY PÉTER.
 — Elnök: KAUTZ GYULA. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: GERLÓCZY KÁROLY, HELTAI FERENCZ, KÖVÁRY LÁSZLÓ, LÁNG LAJOS.

Értekező tömör áttekintést tart hitelügyeink fejlődése felett az utolsó négy évtized folyamán. Biráló észrevételeket tesz a hazai hitelügyek terén jelenkező legujabb áramlatokra és aztán következő módon füzi tovább fejtegetéseit.

A jelzáloghitel, a földhitel igazi természeténél fogva nem közvetlenebb termelő hitel, sőt szigorúan véve, nem is hitel sajátoságos jellege és rendeltetése miatt. Nem; mert a hitel fogalmához és természetéhez tartozó bizalom, azon bizalom, hogy a kölcsönvevő a kamattért átengedett tőkét hajlandó és képes a kikötött módon és időben visszafizetni a hitelezőnek; — ez a bizalmi kérdés, ez a személyes kérdés a földhitelintézetnél teljesen lényegtelen ingere és biztosítéka a hitelezésnek. A földhitelnél nem a kölcsönvevő személyében, hanem magában a földben, a föld minőségében, termőképességében, fekvésében, értékesíthetési viszonyaiban, mondjuk: a föld értékében rejlik a hitel biztosítéka, sőt sokszor a hitelezés ingere is; midőn ugyanis a hitelező magában arra számít, hogy a kölcsönvevő éppen mert személyes tulajdonságainál fogva a kikötött módon és időben előreláthatólag nem lesz képes a tőkét visszafizetni, ezzel kilátást nyújt a számító hitelezőnek arra, hogy pénze fejében majd törvényes úton elveszi, megszerzi a fizetéseképtelen adós földjét.

A jelzáloghitel, a földhitel tehát valóban a föld hitele és nem a gazdáé. Más a gazdahitel, melynek lényegileg személyes alapja van ama bizalomban, hogy a kölcsönvevő olyan megbízható ember, a ki nemcsak hajlandó, hanem képes is lesz becsületes iparkodása, számító gazdálkodása mellett kikötött időben és módon visszafizetni a kölcsönt.

Más e szerint a földhitel, más a gazdahitel.

Földhitelünk van, de gazdahitelünk nincs. A földnek van hitele nálunk, de az embereknek, a gazdáknak nincs. Tulajdonképeni hitel nincs. Ez a baj. Mert mire való a földhitel igazi természete szerint?

A földhitel tulajdonképen földvásárlásokra, örökrészek kifizetésére, súlyos terhek átváltoztatására, hosszú idő folyamán megtérülő beruházásokra, földjavításokra, száritásokra, ármentesítésekre és más hasonló természetű befektetésekre való. Az mindegy, hogy mily visszafizetési módozatok vannak kikötve a hitelező és kölcsönvevő felek közt. Egyre megy a hitel jellegét tekintve: vajjon meghatározott egyenlő törlesztési részekben vagy pedig a fokozódó földjáradék arányában emelkedő járadéki részekben téríttetik-e vissza a kölcsön. A magyar földhitel jó része terhes adósságok átváltoztatásából, örökrészek kifizetéséből ered. Hiedelmem szerint csak kisebb részben használtatott fel ez ideig a gazdaságok felszereléseire, beruházásokra, földjavításokra közvetlen termelésre.

A magyar földre hitelezett tőkék jó részét tehát annál kevésbé lehet gazdasági, termelő tőkéknek tekinteni; mert épen megfordítva nagyon is gyakori az olyan eset, hogy még a személyes hitel sem szolgál a termelésnek, hanem gyakran váltóra, kötvényre is felveszik birtokosaink a pénzeket, de nem a gazdaság folyó szükségleteire és hasznára fordítják, hanem kártyára, lóra, cigányra, kalandokra. Úgy hogy igen sokszor az efféle váltóhitelből lesz a földhitel is, mikor a szivességi váltók és gavalléri tartozások úgy felhalmozódtak, hogy azok kiegyenlítésére már a földet kell elővenni jelzálognak, hitelalapnak.

A földhitel tehát egyáltalán nem termelő hitel közvetlenül, sőt bizony még a személyeshitel, a váltóhitel sem termelőhitel minálunk mindenkor igen tetemes részében. Pedig a személyes hitelnek kellene lenni termelőhitelnek, gazdahitelnek, csak hogy nem a rövid lejáratu és kezességekhez kötött váltó közvetítésével; mert a rövid időre szabott és mások szivességéhez kötött hitel ritkán segíthet a gazdán, sokszor egyenesen romlását okozhatja. Jól ismerjük azt az országos bajt, hogy a váltót pénz- és hitelintézeteink, valamint a kölcsönkeresők egyaránt szeretik, mint kényelmes eszközt a hiteladás- és vevésre. A hitelező a váltó szigorával gyorsan elbánhat adósával, a könnyelmű adós pedig váltó segítségével könnyen és gyorsan menekülhet a pillanat zavarából. Csak hogy a pillanat kényelmének és könnyelműségének sokszor zsákmányul dobja egész vagyonát, egész életét!

A váltóhitel nem gazdahitel. A váltó iparosnak, különösen pedig kereskedőnek való; mert annak a kezén jön-megy, forog a pénz folyvást és ezért képes is 3 hónap múlva fizetni; mert azon idő alatt a bőrnek az ára az abból készített és eladott cipőkből kamatostul együtt bőven megtérült, épen úgy mint a kereskedő árujának a pénzértéke. De a gazdának nincs minden 3 hónapban termése. A gyapjút nem lehet minden 3 hónapban nyírni. A tehén sem nevel minden 3 hónapban borjút. Ha a hitelbe vett sertéseket meghizlaltatja is rövidebb idő alatt makkon vagy tengerin, mint a mennyi idő alatt az év megfordul; de ez sem bizonyos mindenkor. Marhájába beleüthet a keleti vész, juhába a métely, sertésébe a dög, termését elverheti a jég, megütheti az öböl, virágában érheti a fagy, a rozsda; már vetésekor elpusztíthatja az egér és a biblia mindennemű csapása, sőt ha már learatott, kicsépett a gazda: akkor a kész garmadában heverő legszebb aczélos buzára rászakadhat Oroszországnak, Amerikának és Indiának a buzaversenye és hiába az istenáldás, terméséből nem tud pénzt csinálni, nincs miből váltót és ezer másféle tartozást és szükségletet fizetni. Mi haszna ilyenkor a váltóból a gazdának? Romlása lehet a váltó, mely nem tűr időhaladékot, nem alkalmazkodhatik a gazdaember pénzhozó alkalmaihoz, fizető képességéhez.

De még egy más veszedelme is van minálunk az oly váltónak, mely kezesekre szorul. A kölcsönös «szivességek», melyekkel az emberek egymást sokszor tönkre tenni «szivesek».

Ezen felül a kis gazdák nagy tömegében még mai napság is nehéz mesterség az írás mestersége. Sokszor az írástudatlanság is útjában áll a váltó használatának, mely kereskedőnek és nagy uraknak való.

A gazdának termelő célokra, a gazdaság és élet folyó szükségleteire olyan hitel való, mely alkalmazkodik a gazda viszonyaihoz és lehetővé teszi, hogy akkor fizethessen, a mikor terméséből és gazdasága egyéb hozadékából pénzt csinálhat és önkárosítása nélkül fizethet.

Erre hajlítható, ruganyos hiteleszköz kell, a merev, a viszonyokkal nem számító, rideg váltó arra nem alkalmas. Nemcsak a 3 hónapos, de még a hosszabb lejáratu váltó sem; mert a mi túlnyomólag egyoldalú közgazdaságunk és jövővel nehezen törődő könnyűvérűségünk mellett bizonytalan ez, hogy a gazdaember főképp a számítani nem szerető földesur 3 vagy 6 hónap múlva eleget tehet — e kötelezettségének, mivel épen semminemű biztosíték sincs arra, hogy a kölcsönvett pénzeket csakugyan gazdálkodásra fordítják olyan hasznos módon, hogy a kölcsönvett tőkék a gazdaságból kamatostul együtt vissza fognak térülni és a gazdát nemcsak fizetőképessé teszik, de jólétében még gyarapítják is.

Ezeket a biztosítékokat kell megteremtenünk. E célra sokféle kipróbált alkalmas eszköz gazdák számára a nyílt hitel folyó számára betáblázás biztosítéka mellett kötvény vagy saját váltó használatával. Eme üdvös hiteleszköz áldásos felhasználására pedig a leghatalmasabb tényezők a hitelszövetkezetek, amaz egyesületek, melyekben ember emberhez áll összetett személyes és vagyoni erővel a végből, hogy egymás hitelét fokozzák, biztosítsák, az összehalmozott hitelalapokon bőségesen szerezhessenek a termeléshez olcsó tőkét oly feltételek mellett, melyek számba veszik a gazda sajátos viszonyait és fizető képességének körülményeit. egyuttal pedig módot és ösztönt adnak a tagoknak tőkegyűjtésre, a nép filléreinek megtakarítására és a termelés körében gyümölcsöző értékesítésére, valamint számos más áldásos intézmény létesítésére. A hitelszövetkezeteknek fő erkölcsi és anyagi erőssége: az egyetemleges jótállás. Korlátolt erősség, ha korlátlan a szolidaritás.

E hitelszövetkezeteknek nem az adja meg legfőképpen a nagy és áldásos erőt, hogy a magokban parányokká széledt személyes és vagyoni erők nagy gazdasági hatalommá tömörülnek; hanem a kölcsönös jótállásban rejlő azon sarkaló ösztön, hogy mivel a tagok szavatolnak egymásért, gondot is viseljenek egymásra, örködjenek egymás gazdasági és erkölcsi élete felett, ellenőrizték egymást és folyton folyvást odahassanak, hogy a kölcsönös jótállás mellett felvett kölcsönöket valóban gazdaságos jó és üdvös célokra használják az egymásért felelős tagok. E kölcsönös gondosság és ellenőrzés a hitelszövetkezet közörködésének és közreműködésének gondviselése alá helyezi a tagokat és kényszeríti még a restet is az iparkodásra, a könnyelműt is a számításra, a tékozlót is a takarékosagra, a léhát is a pontosságra; mert különben megvonják tőle a rosszul

használt hitelt még mielőtt azzal magának és a társaknak kárt okozhatna, sőt ha nem javulna és méltatlannak bizonyulna az egyesület tagságára, a hitelszövetkezetből is kizárják és vissza sem fogadják, míg arra megjavulásának csálthatatlan tényeivel biztosítékokat nem nyújt.

Megbecsülhetetlen e hitelszövetkezeteknek úgy anyagi, mint erkölcsi jó hatása. Mi nálunk pedig mind a kettőre nagy szükség van és — sajnos! — nemcsak a kis gazdák mély rétegében, hanem a középbirtokosok magasabb osztályában is. Mi nálunk még nem vezet könyvet gazdaságáról a középbirtokos. A tervszerű, szigoruan átgondolt, okszerű gazdálkodás ritkaság. Számítás, takarítás, tőkegyűjtés, pontosság ritka tulajdonok. Nem úgy mint a német vagy francia birtokosnál. Mi nálunk még nevelni kell magasabb gazdakörökben is a gazdasági erényeket, erkölcsöket és szokásokat. Nagyobb szükség van a hitelszövetkezetek gondviselő és fegyelmező intézményére, mint bárhol a haladottabb Európában, hol a magasabb gazdaosztály elemeinek már lelkébe és vérébe ment a gazdálkodás tudományának, technikájának, szám- és erkölcsstanának szigorú gyakorlata. Ott már felsőbb körökben nincs szükség gondviselő és fegyelmező intézményekre. Gondviselője, őre kiki önmagának, mégis tagjai a hitelszövetkezeteknek még a milliomos gazdák is. De mi nálunk sokkal szélesebb körben van szükség a hitelszövetkezetek hitelfakasztó, gondviselő és fegyelmező erejére. A nagybirtokosok e szempontokból kevésbé érdeklik a tudományt és életet; mert a túl sok nagybirtokos nem üdve az országoknak; de annál fontosabb az országokra a nemzet derekát és talapzatát képező közép- és kisbirtokosok nagy tömegének a gazdasági, értelmi, erkölcsi gondozása és fegyelmezése, hogy megőrizhesse birtokait. Mert birtok tartja fenn a polgárt és sok olyan polgár, ki birtokkal bir, tartja fenn a hazát.

Országos közérdek tehát arról gondoskodni, hogy sok olyan polgárt tartson fenn erőben a birtok és munka, kik megint fenn tartják a hazát annál erősebben, minél erősebbek magok.

1886. márczius 8.

Tárgy: A talajjavítási bank*; olv. PÓLYA JAKAB (mint vendég).
Elnök: KAUTZ GYULA. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: BEDŐ ALBERT, DOBRÁNSZKY PÉTER, HELTAI FERENCZ, KELETI KÁROLY, KÖRÖSI JÓZSEF, LÁNG LAJOS, MÁDAY IZIDOR.

Előadó a rövid bevezetésben meghatározza a talajjavítások fogalmát, megismerteti azoknak fejlődését és akadályait hazánkban. A talajjavításoknak akadályára volt a vízjogi törvény hiánya, mely akadály azonban most már megszűnt. A talajjavítások második akadály a kellő és megfelelő kölcsöntőke hiánya. Ez akadály el-

* Egész terjedelemben megjelent a „Nemzetgazdasági Szemlé”-ben, 1886.

hárítására szolgálna a talajjavítási bank. A felolvasás célja ép a bank alapítása körül felmerülhető néhány fontos kérdés felvetése és megvitatása.

A bevezetés után az előadó áttér az angol törvényhozás megismertetésére. Az angol törvényhozás sokat foglalkozott a talajjavítási ügygyel. Az angol törvények három csoportba oszthatók. Az első csoportba tartoznak azon törvények, melyek államkölsönöket szavaztak meg. Ilyenek az 1846. és 1850-iki törvények, melyek mindegyike 2 millió font hitelt nyitott Nagybritánia földbirtokosainak alagsövezési célokra adandó kölcsönökre. Külön hitel nyitott az 1847. és 1849-iki törvényekkel az írlandi földesuraknak nyújtandó kölcsönökre. Az írlandi földesuraknak adandó kölcsönök azonban már nem korlátoltattak tisztán az alagsövezésekre, hanem fordíthatóak egyéb talajjavítási munkálatokra is.

Az államkölsön 22 évre évi $6\frac{1}{2}\%$ -os kamat- és tőketörlesztésre adatott. A második csoportba tartoznak azon törvények, melyek egyes társaságoknak szabadalmakat adtak talajjavítások foganatosítására, jobban mondva a földbirtoknak talajjavítási kölcsönök miatt való megterhelésére.

A harmadik csoportba tartoznak azon törvények, melyek a birtokosoknak terhelési jogot adnak oly talajjavításokért, melyeket azok akár a maguk pénzén, akár pedig idegen, de nem az államtól vagy engedélyezett társulattól felvett pénzen foganatosítottak. E törvények sorát, eltekintve a Skóciában még a múlt században hozott Montgomery Acttól, az 1845-ben kelt törvény nyitja meg. E csoportba tartozó törvények közül kiemelkedik az ügy részletes szabályozása folytán az 1864-iki törvény (The Improvement of Land Act), melyet néhány későbbi törvény csak kiegészít. Az említett törvény az abban részletezett talajjavítások foganatosítására 25 évi terhelési jogot engedélyez «feltéve, miszerint a tagosítási bizottság (commissioners) bizonyítja, hogy a munkálatok az azokra fordított költségekkel egyenlő összeggel állandóan emelik a földbirtok értékét». A törvényben említett talajjavítások röviden a következők: alagsövezés, öntözés, lecsapolás, ármentesítés, töltés vagy gátvédelem, tagosítás, bekerítés, munkáslakok és épületek emelése, állandó mezei utak, közutak, vasútak, hajózható csatornák, gazdasági gyárak építése stb.

Az angol törvényhozás szellemét visszatükrözi a lordok háza által 1873-ban kiküldött bizottság jelentése, melynek II. pontja szóról szóra így hangzik:

«A bizottság némileg behatóbban tárgyalta az e törvényekkel engedélyezett javításokból várható nyereséget. Mert a remélhető jövedelem nagyságától és biztos voltától függ nagy részben azon mérték is, melyben a parlament hajlandó lesz azokat előmozdítani. Ha az azok adta haszon tekintélyes és biztos, aligha szükséges, hogy a törvényhozás azokat különösen pártfogolja; csakis az önérték ismert indokaira kell hagyni, hogy a tőke eszközölje a tényleg jövedelmező beruházásokat. Semmiféle parlamenti hatalom sem

kivántatott új bányák kitarásának és házak építésének előmozdítására, elegendő volt a hosszú bérletek (leases) megengedése. A parlament figyelmét a következő tények igénylik: a talajjavítás azon befolyásnál fogva, melyet az élelmiszerek árára és a szegények lakaira gyakorol, közérdeket képez; de mint beruházás nem eléggé jövedelmező arra, hogy valami nagy vonzerőt gyakoroljon a tőkére s így már a legkisebb nehézség is akadályozólag hat».

A bizottság tehát a talajjavítások előmozdítása érdekében a következőket indítványozza:

I. A korlátolt tulajdonosok, a hitbizományi gondnokok (trustees) beleegyezésével, a hitbizományi tőkét törlesztés alá eső jelzálogi biztosítás mellett talajjavításokra is fordíthassák.

II. A korlátolt tulajdonosok jogosítvák birtokaikat talajjavítási célokból megterhelni; a teher törlesztendő oly időszak alatt, mely a tulajdonos valószínű élettartamát 10 évvel haladja meg: ez időszak azonban 25 évnél kisebb, 40 évnél pedig hosszabb nem lehet.

III. A talajjavításnak, mely miatt a birtok a hitbizományi gondnokok beleegyezésével megterhelhető, el kell látva lennie a felügyelőnek, a tagosítási bizottság vagy a kancellári bíróság jóváhagyásával ellátott oly értelmű bizonyítványával, miszerint az a birtokra előnyös s maguk a munkálatok tökéletesen foganatosítottak.

IV. Ott, hol a korlátolt tulajdonos a nagykoru várományossal egyetértőleg jár el, a felügyelő bizonyítványa elmaradhat, hacsak azt a jelzáloghitelezők óvása nem igényelné s a tehertörlesztés a 40 éves időszakon túl is terjedhet.

V. A hitbizományi gondnokok a kancellári bíróság jóváhagyásával képviselhessék az örökbirtokot a bíróságnál és a parlamentnél és megterhelhessék azt a bíróilag jóváhagyott költségekkel,

Angliában talajjavítási célokra a tagosítási bizottság felügyelete alatt 1846—1881. években a földbirtokba beruháztatott 13.597,620 font, mely is az egyes talajjavítási munkálatok közt következőleg oszlik meg:

Alagsövezés	8.259,404 £
Gazdasági épületek	3.397,133 „
Munkás-lakok	823,190 „
Partvédelmek	112,830 „
Útak	124,202 „
Tagosítások, illetve bekerítések	237,846 „
A tulajdonosok lakházai	196,657 „

Az angol talajjavítási törvényhozás nálunk ép az eltérő agrár viszonyok miatt alig volna alkalmazható. Az angol törvényhozás folyománya az ott dívó és túltengő hitbizományi vagy utóörökösödési rendszernek.

Franciaországban sincs talajjavításokra külön hitelintézet. III. Napoleon különös súlyt fektetett az általa Angliában személyesen észlelt s előnyösnek tapasztalt alagsövezésre. Ezt minden áron elő is akarta mozdítani. Az ő személyes kezdeményezése folytán jött létre az 1856. július 17-diki törvény, mely a kormánynak

az alagsövezési munkálatok előmozdítására a földbirtokosoknak adandó kölcsönökre 100 millió franknyi hitelt szavazott meg. A kölcsönök 25 év alatt egyenlő tőke és kamatrészletekben valának törlesztendőek. A kamat 4%-ban állapított meg. A kincstár javára az annuitások behajtása tekintetéből az alagsövezett területek úgy terméseire és jövedelmeire valamint állagára mindjárt az adót követő kiváltságos zálogjog biztosított. E kiváltságos zálogjog azonban két irányban szenvedett korlátot. A termésre vonatkozólag elsőbbséggel birtak a vetőmagért és az évi aratási költségeikért járó tartozások. Az állag tekintetében azok, kik régebben, még a törvény hatályba lépte előtt kiváltságot vagy jelzálogot nyertek, követelheték azt, hogy a kincstár kiváltsága az alagsövezési munkálatok folytán keletkezett értéktöbbletre korlátoztassék. — Később a kormány a kölcsönök engedélyezését és lebonyolítását a «crédit fonciér»-ra bízta; kötelezván magát a kormány arra, hogy a kamat és költségtöbbletet megtéríti. Az egész törvény és hitelengedélyezés azonban nagyban és egészben holt betű maradt. 1875-ig a földbirtokosok által igénybe vett e nemű hitelösszeg alig haladta meg a másfél millió frankot.

A *szász talajjavítási bank* a teherválság foganatosítására 1834-ben alapított országos járadékbankhoz csatlakozik s annak mintájára alapított is az 1861. november 26. kelt törvénnyel, abból a célból, hogy megkönnyíttessék a talajjavítási munkálatokra szükséges befektetési tőkék beszerzése. E bank a kölcsönöket 4%-ot kamatozó járadéklevelekben s csak kiegyenlítéskép adja készpénzben. Ujabb időben az 1879. augusztus 23-iki törvény értelmében levonatik az árfolyamkülönbözet. Az adósok 41 éven át 5%-nyi évi járadékot fizetnek, negyedévi részletekben. Az 1% a kibocsátott járadéklevelek törlesztésére fordítatik. A talajjavítási járadékbank az 1861-iki törvény értelmében kölcsönöket ad vízszabályozási célokra, továbbá lecsapolási (alagsövezési) és öntözési munkálatokra. Az 1872. június 1-én kelt törvény a bank hatáskörét tágította. E törvény szerint a bank kölcsönöket adhat a) valamely községben a közérdekben szükséges lecsapolási munkálatok létesítésére vagy átalakítására; b) a községen belül tervszerűleg elkészítendő új út építésére. A járadékok dologi terhet képeznek s a telekkönyvbe bejegyzendőek. Míg azonban a vízszabályozási munkálatokra adandó kölcsön járadéka a már jelzálogot nyert hitelezők beleegyezése nélkül is bekebelezhető s a kölcsön kiszolgáltatható; addig a lecsapolási és öntözési munkálatokra adandó kölcsön járadéka csak a hitezők meghallgatása után, azok beleegyezésével bekebelezhető be.

A munkálatok különfélesége szerint különbözik az eljárás úgy a kölcsön megszavazása, mint kifizetése körül. A vízszabályozások, a községben eszközölt lecsapolások és új útépitések közjellegűek. A kölcsönmegszavazásban tehát alapul szolgálnak a hatóságilag jóváhagyott tervek és költségvetések. A most érintett munkálatokra a kölcsön az egyeseknek, kik ezt kérelmezik, adatik. Az adandó kölcsön nagysága egyenlő az egyesek által teljesítendő költséghez-

járadási összeggel. Annyiban mégis van különbség, hogy míg a vízszabályozási társulatok tagjai egymásért nem szavatolnak, addig a község tagjainak adott kölcsönökért a község készfizető kezességgel tartozik. A lecsapolási és öntözési munkálatokra felveendő kölcsön iránt a kérvény «a megváltási és tagosítási főbizottmánynál» adandó be. Ez a kérvényező költségére vizsgálat útján megállapítani tartozik a munkálat véghezvitelére szükséges költségösszeget és a munkálatból a birtokra háromolható hasznot. A vizsgálat eredményéről pedig köteles bizonyítványt adni, mely alapul szolgál a kölcsön megszavazásában. A járadékok az adókkal együtt hajtathatnak be. Birói árveréseken ezekkel egyenlő rangsorozattal bírnak s a mennyiben három évnél nem régebbek, közvetlenül a végrehajtási költségek után soroztatnak. A járadékok nemcsak a tényleg javított birtokrészt, hanem az egész birtoktestet terheli.

A bank működését, a törvény szerint, 1862. január 1-én vala megkezdendő, tényleg azonban azt 1862. július 1-ével kezdte meg. Az elért eredmény iránt a bank, az általa az 1881. évi hallei iparkiállítás alkalmából kiadott emlékiratban, akként nyilatkozik, hogy szemben az országban létező még javítást igénylő területekkel, nem mondható különösen nagynak. Az 1862—1880. években lecsapolási munkálatok 14,011 hektáron végeztek, melyek 4.105,908 márkát igényeltek. Az öntözés 1,015 hektáron 832,126 márka költséggel fogantatosított. Az intézet kölcsönüzleteinek fejlődését a következő az illető évig kiadott kölcsönöket az egyes üzletágak szerint márkában feltüntető kimutatás tartalmazza.

	Vízszabályozásokra	Lecsapolási és öntözési munkálatokra	Községi lecsapolásokra és útakra	Összes kölcsön
1862	—	69,348	—	69,348
1870	493,150	2.328,779	—	2.821,929
1875	711,246	3.539,383	—	4.250,629
1880	737,016	4.938,034	1.161,847	6.836,897
1884	784,638	7.426,339	1.809,282	10.020,259

Poroszország nincs hiányában a földbirtokhitel intézeteknek, sőt a specialis talajjavítási hitelintézeteknek sem. A porosz kormányt, mint azt előterjesztésében kiemeli, a talajjavítási bankok alapítását célzó törvényjavaslata beadására, eltekintve a képviselőháznak 1875-ben hozott határozatától, mely alagsövezési munkálatokra országos bankot sürgetett, — főleg két indok birta. Az egyik az, hogy Poroszországban sürgős szükségét képeznek a talajjavítások, miután évről évre emelkedik a gazdasági termények, az élelmi cikkek behozatala s ez azt bizonyítja, hogy a mostani termelés elégtelen a népesség eltartására. A második indok abban gyökeredzik, hogy a talajjavítási hitel elégtelen s az állam által alakított s 1875-ben az egyes tartományok közt felosztott országos talajjavítási alaphól a magánszemélyek hitelt nem kaptak s nem is kaphatnának. A benyújtott törvényjavaslatban a tartományi garancia mellett még az állami mennyiségileg korlátolt szavatosság is tervezetett. De

már a képviselőház bizottsága mellőzte az állam szavatosságát. A talajjavítási járadékbankról szóló 1879. május 13-iki törvény főbb intézkedései következők:

Talajjavítási járadékbankok következő czélokra állíttathatnak fel: 1. általában a talajjavítás előmozdítására, különösen lecsapolási (alagcsövezési) és öntözési művekre, utak építésére és szabályozására, erősítésekre és földek termőképessé tételére, új mezei gazdaságok felszerelésére; 2. partvédelmi művekre; 3. árvizmentesítések és ezekhez tartozó véd és javítási művek létesítésére és fentartására; 4. vizlefolyások vagy gyűjtő medenczék készítésére, használatára vagy fentartására, vízi utak (fausztatók) és más hajózási művek létesítésére, fentartására (1. §.).

A talajjavítási bank az illető tartományi (hatósági) szövetkezet területére terjed (2. §.). A bank felállítását esetleg szűkebb hatáskörrel az illető tartomány (hatóság) gyűlése határozza el (3. §.).

A bank kölcsöneit vagy készpénzben vagy teljes névértékben számítandó talajjavítási járadéklevelekben adja. A készpénzben adott kölcsön erejéig a bank jogosítva van járadéklevelek kibocsátására (4. §.). A bank csak a következő esetekben mondhatja fel a kölcsönöket: 1. ha az adós az igazgatóság felszólítására sem tesz eleget az alapszabályokban és a szerződésben foglalt kötelezettségeinek; 2. ha az elzálogosított földbirtok vagy annak egy része lefoglaltatik, zár alá vétetik vagy elárvereztetik, vagy ha csak kérelmeztetik is ez eljárások valamelyike, valamint akkor is, ha a jelzalog valódisága vagy rangsorozata megtámadtatik; 3. ha az adós csődbe kerfll; 4. ha a birtokutód az igazgatóság kívánatára vonakodik átvállalni a kölcsönvevő személyes kötelezettségeit.

Az adott kölcsön kamata nem lehet $4\frac{1}{2}\%$ -nál nagyobb, annak évi törlesztési járuléka pedig $\frac{1}{2}\%$ -nál kisebb. A kölcsönöknek a javítás minősége szerint különféle törlesztések szabhatók. A kamat és a törlesztési járulék együttesen teszik az adós által fizetendő évi járadékot (5. §.).

A kölcsön vagy is a talajjavítási járadék és ennek pótléka (a kezelési költség) jelzalogilag biztosítandók. A kölcsön biztosítottnak tekintetik, ha az a kataszteri tiszta jövedelem huszonötszörös értékén belül vagy ha az a lovagi, landschafti vagy a talajjavítási bank külön becslési szabályzata szerint kiderítendő érték felén belül kebeleztetett be (6. §.). Ha maga a bank foganatosítja a becslést, figyelembe vehető a talajjavítás által elérendő értéktöbblet. Ez érték a birtok mostani értékétől elkülönítve állapítandó meg. A kölcsön e szerint biztosítottnak tekintendő, ha az a birtok összes, tehát a javítás folytán is elért érték felén belül vagy a mostani érték $\frac{3}{4}$ -én belül kebeleztetik be. Azon összeg, mely nincs fedezve a jelenlegi érték $\frac{3}{4}$ -ével illetve a kataszteri jövedelem huszonötszörösével csak a munka befejezése után fizethető ki (7. §.). Midőn a mű már befejeztetett s az arra felvett kölcsön az arra tett kiadásokat nem fedezi, az illető az általa kiadott összeg erejéig új kölcsönt kérhet. A bank a javítás által elért érték kiderítése végett új becslést foganatosíthat

A kölcsön biztosítottnak tekintendő az ez alkalommal megállapított érték első fele által.

Az alagsövezési művekre adott kölcsönök iránt az alapszabályok külön eljárást állapíthatnak meg. Ha az alagsövezés folytán a birtok állandóan javíttatik, a kölcsönkérő követelheti, hogy a járadéknak s netaláni pótlékának az összes magánjogi címeken alapuló terhek előtt elsőbbség biztosíttassék. Ily esetekben az állandó, változás alá nem eshető kamat mellett még legalább 4% fordítandó törlesztésre. Az első évben azonban a pusztá kamatfizetés is elégséges. (11. 12. §§.) Szakbizottság dönt abban a kérdésben, hogy a szándékolt mű tervszerű kivétele általában képes-e és mily összeg erejéig a birtok javítását eszközölni és hogy mennyiben tartható indokoltnak a költségvetés (15. §.). Az ily elsőbbség engedélyezése tárgyában a bíróság hirdetményt bocsát ki. Ha egy jogosult ellentmond, ezzel és ennek előzőivel szemben elsőbbség nem engedélyezhető. Esetleg a bíróság az óvástevével tárgyalást tarthat és ez alapon hozza meg határozatát (21. és 22. §§.). A kölcsön jelzálog biztosítása elmaradhat, ha az adatik 1. városi és falusi községeknek, 2. a) az 1879. ápril 1-én kelt törvény szerint alakult nyilvános vízszövetkezeteknek; b) ármentesítési szövetkezeteknek, melyeknek alapszabályait az uralkodó jóváhagyta s így testületi joggal bírnak; c) a véderdőkről és erdőszövetkezetekről intézkedő 1875. július hó 6-án kelt törvény értelmében alakult szövetkezeteknek (33. §.). A kezelési költségek az évjáradék pótléka gyanánt vettetnek ki. E pótlék a tőke $\frac{1}{5}\%$ -át meg nem haladhatja (34. §.). A járadékok közigazgatási úton hajthatók be (35. §.). Tartaléktőke alakíttatik a pénztárkészlet kamataiból, árfolyamnyereségből, elévülés folytán visszamaradt kamatból és tőkéből, valamint a tartaléktőke kamatjából. A tartaléktőke az adott kölcsönök 5%-a erejéig szaporítandó és fentartandó. Ebből fedezendő első sorban a netaláni veszteség. Ha ez nem elegendő, a hiányt a tartományi illetve hatósági szövetkezet pótolja. Midőn a tartaléktőke a kellő magasságot elérte, ennek kamataiból fedezendő a kezelési költségek. Az intézet feloszlása esetén a tartaléktőke az illető tartományi vagy hatósági szövetkezet tulajdonába megy át.

Az *olasz kormány* által 1884. évi november hó 29-én beterjesztett törvényjavaslat nem csak a talajjavítási hanem általában az egész mezőgazdasági hitelt felöleli. Magával a talajjavítási hitelüggyel a törvényjavaslat II. címe foglalkozik. A talajjavítások közé sorolja: 1. a földmives lakókat, gazdasági és gazdaság-ipari épületeket, 2. a lecsapolásokat és öntözéseket, 3. a vízvezetékeket és kutatásokat emberek és állatok részére, 4. a szőlő és gyümölcsfa ültetéseket pusztá, szántó vagy kemény talaju földeken vagy cserjékkel borított ritkás erdős területeken. Ezen munkálatokra az illető jogosított intézetek által az alábbi feltételek mellett adott jelzálogkölcsönöknek bizonyos kedvezmények biztosíttatnak. A törvényjavaslat a következőkben szabja meg a kölcsön feltételeit: 1. A kölcsön legalább három, legfőlebb harmincz évre adandó. 2. Megállapítandó a tör-

lesztési járulék. 3. A kamat és törlesztési járadék úgy az összeg mint az időtartam tekintetében lehetőleg akként lesz megállapítandó, hogy az megfeleljen a valószínű és fokozatos értéknövekedésnek s a beruházott tőke visszatérülésének. 4. Megállapítandó a munka előhaladása arányában kiszolgáltatandó tőke százaléka. 5. A kamat 5%-nál nagyobb nem lehet. A kölcsön javára kedvezmény gyanánt kiköthető, hogy a hitelező intézet javára az árverési vételárból kihasíttassék a kölcsönrel eszközölt javításoknak az árverés idején még meglevő értéke. Ezen kihasított vételárra a hitelező intézetnek a régebb jelzálog-hitelezőkkel szemben is elsőbbségi joga van. Ez előjog megszerzése azon további feltételhez van kötve, hogy az illetékes birtok-bírósnál a zálogjog bejegyzésétől számított 60 nap alatt letétessék az illető birtoknak a javítás előtt való állapotáról felvett szakértői lelet. E kölcsönökről szóló okmányok és irományok csak fele bélyeg és illeték alá esnek. Minden tartományi székvárosban a földmívelési miniszter évente szakbizottságot alakít, mely véleményt ad arról, hogy a tervezett javítás biztat-e sikerrel s a szerződés megfelel-e a törvényes feltételeknek. Ugyanezen bizottság ellenőrzi azt is, hogy vajjon a kölcsön a kijelölt célokra fordított-e. E bizottság tulajdonkép csak is az állam pénzügyi érdekeinek megóvására van rendelve.

A talajjavítási kölcsönök adására oly hitelintézetek jogosítvák, melyek e célra 1 millió tőkét bírnak. Azon intézetek, melyek e célra 5 milliónyi tőkét bírnak, a kormány által jelzáloglevelek kibocsáthatására is feljogosíthatnak.

Ezen ismertetés után előadó áttér a megoldandó kérdésekre. Első sorban eldöntendő az, van-e szükségünk talajjavítási bankra s mely indokok javasolják annak létesítését?

A kérdés eldöntésében figyelembe veendők a talajjavítások szükségének indoka és mérve.

Kétségtelen az, hogy a talajjavítások hazánk élelmezése szempontjából elodázhatók. A talajjavításoknak nálunk és viszonyaink közt csak az az értelmük, hogy azok segítségével szaporítsuk a külföldre szállítható terményeinket. Továbbá tekintetbe veendő a napjainkban mind nagyobb mérveket öltő verseny és ezzel szemben divó elzárkózási rendszer, mely ellenében minden esetre megfontolás tárgyát kell képeznie a köztünk és Ausztria közt fennálló vámszövettségnek. A közös vámterületen a viszonyok odafejlődtek, hogy nagyon is közel azon időpont, midőn csak jelentékenyen fokozott termelés mellett lesz lehetséges a közös vámterület népét élelemmel ellátni.

A másik szintén fontos s már itt figyelembe veendő körülmény az, hogy mint ez köztudomásu, az osztrák-magyar bank mellett két nagy: egy szövetkezeti és egy részvénytársasági, továbbá egy kisebb (a kisbirtokosok országos földhitelintézetét értjük) hitelintézetünk van, melyek kizárólag a jelzáloghiteligények kielégítésére szolgálnak. Mindez intézetek által adott jelzálogkölcsönök lassu törlesztés alá esnek, s a visszafizetés módját tekintve nagyban és egészben teljesen megfelelnek a talajjavítás hiteligényeinek. Továbbá

kétségtelen az is, hogy az ez intézetek által adott kölcsönök gazdasági viszonyainknak megfelelőleg eléggé olcsók s bizonyos az, hogy egy új, az európai piacon még nem ismert intézet az olcsóságban velök nem versenyezhetne. Ez ellenében tekintetbe veendő, hogy hazai intézeteink jelzálog kibocsátási és hiteladási jogukban korlátoztak.

A második s az eladó nézete szerint tulajdonkép döntő kérdés az, mely hatáskörrel láttassék el a talajjavítási bank? Szorítkozzék-e az pusztán és kizárólag a kulturmérnökség hatáskörébe tartozó s az által is végzett talajjavításokra vagy általában felölelje az összes talajjavításokra?

Előadó azon nézetben van, hogy úgy pénzügyi, mint gazdasági érdekek azt javasolják, hogy a bank működési köre az összes talajjavításokra terjedjen ki. Csak egy nagy intézet képes olcsó és megfelelő tőkéket szerezni. A kisebb hatáskörrel bíró, tehát csakis a kulturmérnökség által végzett munkálatokra szorítkozó bankot csak is az állam alapíthatná. Az állambank ellen hazánkban még sok érv szól. Az állambank foganatosíthatásainak első alapfeltétele egy teljesen az állameszmének élő, jól szervezett hivatalnoki kar.

Ha a talajjavítási banknak szélesebb és nagyobb hatáskör biztosítatik, az állambank eszméje különben is elmaradhat s előtérbe léphet a szövetkezeti elven való megalapítás gondolata az ingyen szolgálattal s a nyereség kizárásával. A bank eszméje valósulhatna azon tervvel együtt, mely most nagyban foglalkoztatja gazdaköreinket. Tervbe van ugyanis véve szövetkezet alakítása a Tiszavölgy ármentesítésére még szükséges tőkék beszerzésére s esetleg az államtól birt kölcsön konvertálására. Ha az alakítandó szövetkezet a helyett, hogy csak egy határozott célú ölel fel, felkarolja az összes talajjavításokat s már kezdettől fogva mint országos talajjavítási hitelszövetkezet alakul meg, már is létesült oly talajjavítási bankintézetünk, mely a legmesszebb menő igényeknek is megfelelhethetne. Az olcsóbb s a mellett bő hitelt volna képes szerezni, mert ismert volna az európai pénzpiacra. Ajánlható volna ez azért is, mert a szövetkezeti elv érvényre jutása a talajjavítási bankban megfelelné a történeti fejleménynek. A szövetkezeti elven alapul földhitelintézetünk. Az új alkotásnak ez szolgálhatna mintául, sőt az esetleg csatlakozhatnék is a földhitelintézethez.

A harmadik nagy elvi kérdés abban foglalható össze, mely különös kedvezmények és jogok biztosíttassanak a talajjavítási banknak?

A bankkal szemben az államnak nem szabadna a kedvezményekben fukarkodnia, különösen azon kedvezményekben, melyek a «lucrum cessans» fogalma alá tartoznak, melyek az államnak semmi különös szavatosságával vagy megterhelhetésével nem járnak. A bank minden ügyleteire nézve biztosítható volna a teljes adó-, bélyeg és illeték sőt bizonyos mérvben a portomentesség.

Vita tárgyát sem képezheti az, hogy a banknak biztosítandó azon kedvezmény, hogy a vízrendező és vízhasznosító társulatoknak

adott kölcsönök járadékai közigazgatási úton lesznek behajthatók. E kedvezmény különben is biztosítva van már az 1885. XXIII. t.-cz. 122., 123. és 141. §§-aiban. E kedvezmény kiterjesztendő a bank összes kölcsöneinek járadékára. Sőt az állam a behajtást s a pénzbeszolgáltatásokat egészen ingyenesen végezhetné, határozottan lemondhatna a késedelmi kamatban való jutalékról. E mellett a banknak megadandó azon jog, hogy bármely részlet be nem fizetése esetén azonnal és közvetlenül kérhesse a birtok árverését.

Mindezeknél a kölcsönök olcsóbbá tételét célzó intézkedéseknél azonban sokkal fontosabb a bank hitelének megalapítása és biztosítása.

Ebből a szempontból kétségtelen az, hogy a talajjavítás által elért értéktöbbletet egymagában, mint kizárólagos és egyedüli hitelalap, szóba se jöhet, mert ebben magában nincs megadva a kölcsönnek határozottabban a talajjavítási költséggel egyenlő kölcsönösszegnek a minden körülmények közt való teljes biztonsága.

A bank által adott kölcsönök biztosítása érdekében, a leghelyesebb utat a porosz törvény követi. Tekintetbe veszi a javítás által elért értéktöbbletet, de nem fogadja el azt kizárólagos hitelalappul. Helyeselhető azon különbség is, melyet a kölcsön biztosítása tekintetében a magánosok közt, s a nyilvánosság jogával bíró, állami ellenőrzés alatt álló testületek, társulatok, szövetkezetek közt tesz. Ezekben teljesen adva van a kölcsönöknek a biztos és megfelelő fedezet, de másrészt a javítások foganatosításában csak a már tényleg túleladósodott birtokosok volnának akadályozva. Igen természetes, hogy sok függ itt az érték miként való meghatározásától, a becslési elvektől. A becslésnél követendő elvek tulajdonképp a mérvadók. Kétséget sem szenved, hogy ezek sem túlszigorúak, sem túlenyhék nem lehetnek. A túlszigorúak túlzottan csökkentenék a hitelalapot s akadályoznák az elérendő cél. Túlenyhén meg azért nem szabad eljárni, mert korunkban a birtokvételek, különösen ott, hol azok már túlsaptak a józan határokon, csökkenő irányzatot mutatnak, habár ez a tény hazánkra, hacsak annak egyes vidékeire nem, nagyban és egészben általában nem vonatkozik, sőt ellenkezőleg a valószínűség a mellett szól, hogy nálunk a birtokárak a krízises idő daczára is emelkedni fognak.

Fontosak még a következő intézkedések. A bank által adott kölcsönök rendszerint felmondhatlanok és e felmondhatlanság érvényes — minden további — külön eljárás nélkül a birtokutódra. Az örökség vagy szerződés jogcímén birtokutód már a szerzés tényénél fogva átvállalja a birtokelőd minden kötelezettségeit a bankkal szemben. E jog és kötelezettség, habár esetleg némi megszorítással, kiterjeszthető a birtok árverési vevőjére is. A banknak a felmondási jogot csak a rongálás vagy a rossz kezelés eseteire kell biztosítani és fentartani. A banknak biztosítandó volna azon jog, hogy minden oly esetekben, melyekben mint jelzáloghitelvező van érdekelve, értesítendő lészen a telekkönyvi állapotban, akár a tulajdont, akár a megterhelést érdeklőleg történt változásról, külö-

nösen végrehajtás elrendeléséről. Hacsak biztosítási végrehajtás rendeltetnék is el, a bank kérhesse esetleg magánál a végrehajtást foganatosító közegnél is a birtok és jövedelmeinek zár alá helyezését, esetleg haszonbérbe adását. A bank e kérelmének azonnal és soron kívül hely adandó. Sőt azon esetekben, midőn a bank a kölcsönt felmondani kénytelen, a bank, a pusztá felmondás tényének igazolása mellett, azonnal kérhesse a birtok zár alá helyezését. Szükségtelen még csak említenünk is, hogy nemcsak joga, hanem kötelessége is volna azt ellenőrizni, hogy a kölcsön tényleg a kijelölt célra fordíttassék. A bank tehát csak a már tényleg végzett s az illetékes állami vagy hatósági közegek által ilyenekül igazolt munkálatok arányában folyósíthatná a megszavazott kölcsönt.

A talajjavítási bank a szövetkezeti elven alapulna. Az intézet által adott kölcsönök teljes biztossága mellett a pénzvilág még okvetlenül egyéb biztosítékokat is kíván. E biztosíték adva volna az intézet tagjai egyetemleges, az egyes tagok által nyert hitelösszeg erejéig terjedő szavatosságban. Hogy gondos s körültekintő kezelés mellett a tagok szavatossága teljesen fiktív, az kétséget sem szenved. De ha a szövetkezet ily szavatosság mellett alakul meg, s ha az, mint ez a kapott privilégiumok mellett, s azon kapocsnál fogva, melyben a kölcsön megszavazása és folyósítása körül az állami és hatósági közegekhez állana, még bizonyos foku állami ellenőrzés alatt volna, feleslegesnek és szükségtelennek bizonyul azt a jelzáloglevél kibocsátási jogban más irányban korlátozni, minthogy jelzálogleveleket csakis az általa adott kölcsönök névértéke erejéig bocsátathat ki.

Az intézettel szemben tehát elesnék mindenféle előleges biztosítéki alap követelése. Az csakis arra volna kötelezendő, hogy tartalékalapot alakítson. A tartalékalap javára levonható volna az általa adott kölcsön $1\frac{1}{2}$, legfeljebb 1%-a. A tartalékalap javára fordíttatnának még magának a tartalékalapnak kamatai, az időközi kamatok, árfolyamnyereségek, az elévülés folytán visszamaradt kamatok és tőkéek, s a kezelési költségjárulék feleslegei. A törvény kimondhatná, hogy a lejáratuktól számított 3 év alatt be nem váltott kamatszelvevények, illetve 10 év alatt be nem váltott jelzáloglevelek elévültnek tekintendők. Az intézet ellenben köteles volna a kibocsátott jelzálogleveleken a törvény e rendelkezését világosan kitüntetni. A tartaléktőke a forgalomban levő jelzáloglevelek 5%-ára volna emelendő, s e magaslaton mindenesetre megtartandó. Ha a tartaléktőke e hányadot elérte, első sorban megszüntetendők volnának a tartaléktőke javára eszközölt levonások, másod sorban pedig leszállíttathának vagy esetleg el is törültethetnék a kezelési költségjárulék, ha s a mennyiben a tartaléktőke kamatai fedezik a kezelési költségeket.

A felolvasás után a vitát KELETI KÁROLY nyitja meg. Észrevételeket tesz a felolvasásban körvonalozott intézet hasznossága és kivihetősége iránt. Elfogadja azon eszmét, hogy a bank működési köre ne csak a kulturmérnökség által végzett talajjavítási munká-

latokra szorítkozzék, hanem kiterjedjen az ott jelzett összes talajjavításokra, de ezek mellett még szükségesnek tartja, hogy a bank felkarolja *a nagybirtokok felszerelését és a telepítés ügyét*, mert ezek is kiválóan fontosak hazánk gazdasági viszonyainak kifejlesztésére s egészséges irányokban való fejlődésére. A tervezett hitelintézet szervezetében csak azon minden esetre helyes czélszerű intézkedés új, hogy a kölcsönöknek a kitűzött célra való fordítása ellenőriztetik. De az céljának csak akkor fogna teljesen megfelelni, ha hitelalapul elfogadtatik a javítás által keletkezett érték- és jövedelem-többlet. Ez pedig annyival inkább elfogadható, mert a birtokra ép csak annyi kölcsön adatik, mennyit az eszközött talajjavítás költségben igényelt. Midőn a banknak a kölcsön járadéka iránt elsőbbség biztosított, ez nem sérelmes a hitelezőkre, minthogy a birtok értéke okvetlenül emelkedett az adott kölcsön erejéig s ezen emelkedett érték úgy sem szolgált a je záloghitelezők fedezetére. Az sem tagadható, hogy az értéktöbblet, ha becslése és kiszámítása helyes elveken nyugszik, hitelen változhatnék. Különben is, ha az értéktöbblet egészben hitelalapul el nem fogadtatik, az intézet tulajdonkép csak a már létező intézeteink kölcsönadási elveit követi, tehát a gazdasági szükségnek és célnak meg sem felelne. De nézete szerint a kijelölt célok megvalósítását sokkal biztosabban eszközli s ennél fogva a cél érdekében sokkal megfelelőbb is, ha a talajjavítási bankot egy nagyobbyszerű részvénytársaság alapítja. Már magában a részvénytőkében is nagyobb tőke állana rendelkezésre az e nemű hitelszükségletek kielégítésére. De ily nagyobb részvénytársaság már kezdettől fogva nagyobb és kiterjedtebb hitellel bírna, mert az esetleges üzleti veszteségek fedezetére már meg s együtt van az anyagi alap, míg a szövetkezet a kockázat viselésére a megfelelő alapot a tartaléktőkében csak évek múlva gyűjthetné össze. Ha a szövetkezet előnyére fényes példára is lehet hivatkozni a földhitelintézetben, tény az, hogy a gazdák által alakított szövetkezetek általában nem bizonyultak sikereseknek s valamely nagyobb cél elérésére képeseknek. Alig várható tehát, hogy az itt tervezett szövetkezet valamely nagy eredményt volna képes felmutatni s a hitelképesség ama magas fokára felemelkedni, mely a kitűzött célok elérésére feltétlenül szükséges.

HELTAI FERENCZ abban a nézetben van, hogy a talajjavítási bank czélszerűen csak is a kulturmérnökség által foganatosított munkálatokra szorítkozhatik. Talajjavításoknak szorosabb értelemben csakis a kulturmérnökség hatáskörébe utalt munkálatok tekinthetők, mert csak ezek szaporítják voltaképp a termelés-átlagokat s adnak érték- és jövedelmi többletet. Az előadó által említett egyéb birtokjavítások, különösen az ármentesítés, mely már létező értékek biztosítására szolgál, valamint a KELETI által említett telepítés és birtokfelszerelés nem esnek a tulajdonképi talajjavítás fogalma alá. Már az eltérő gazdasági és társadalmi érdekek is ellentmondanak annak, hogy a szorosabb értelemben vett talajjavítások a csak tágabb értelemben talajjavításoknak tekinthető munkálatokkal hitel-

ügyi szempontból egy bank működési körébe vonassanak. Ezt az egyesítést kizárja a hitelszükséglet, valamint az annak biztosítására nyújthatott hitelalap különböző volta. Különben is alig hiszi, hogy az ármentesítő társulatok szövetkezetbe lépjenek vízhasznosító társulatokkal vagy éppen magánosokkal s ezek egymásért elvállalják a szavatosságot; mely nélkül pedig a szövetkezetben nem volna meg a kellő hitelalap. Így tehát alig várható, hogy a talajjavítási bank szövetkezeti úton létesíttethessék. De tény az is, hogy részvénytársaság se vállalkoznék arra, hogy pusztán csak is a kulturmérnökség által végzett munkálatokra adjon hitelt s működését csakis az e nemű talajjavításoknak hitellel való ellátására korlátozza. Mint a hír mondja, a kormánynak több efféle bankjavaslatot és ajánlatot mutattak be, de mindannyiokban nagymérvű szabadalmak és garanciák kéretek. Az ügyek ezen állásában a cél valószínűsítése érdekében csakis az állambank alapítása bizonyul célszerűnek és szükségesnek, habár megengedhető is, hogy a magános mindig olcsóbb hitelt élvez az államnál. De ez a tény annyival kevésbé szolgálhat indokul arra, hogy az állam magától elhárítsa a bankalapítást, mert mint ezt a kulturmérnökség utolsó jelentésében közölte, számos feltétlenül szükséges és hasznos talajjavítás a szükséges tőke és hitel hiányában maradt abban. Különben is látjuk, hogy Anglia jelentékeny hitelt nyitott a földbirtokosoknak talajjavítási célokra adandó kölcsönökre. De a földhitelintézet ép úgy mint a kisbirtokosok földhitelintézete az állam dotációjával alapított. Az állam legalább is hason dotációt adhatna alapítandó talajjavítási banknak. Az előadó által az állambank ellen hangsúlyozott érveit pedig a maga részéről el nem fogadhatja, meglévén győződve arról, hogy az állam hivatalnokai legalább is oly lelkiismeretesen teljesítenék kötelességüket, mint a magán társulatok hivatalnokai s az indokolatlan panaszoktól és felszólalásoktól nálunk is mindenki tartózkodnék, az állambank tehát ép oly szigorral járhatna el, mint akármely más bankintézet.

FÖLDES BÉLA legfontosabbnak, de egyúttal legnehezebbnek tartja azon kérdést, mennyiben fogadható el az értéktöbblet önálló hitelalpnak, és milyen hely illeti meg az értéktöbblet alapján nyújtott kölcsönöket a már szerzett jelzálogokkal szemben? Ha az értéktöbbletet tekintetbe nem vesszük, akkor a talajjavítási bank csak oly földhitelintézet, mint bármely más földhitelintézet, sőt a földbirtokos által kevésbé fog igénybe vétetni, mint a többi, mivel a talajjavító bank ellenőrzi az adózt, vajjon a kölcsönt csakugyan talajjavításra fordítja-e, míg a földhitelintézet neki szabad kezét enged, mi mindenesetre kényelmesebb. Tehát ép az értéktöbbletben rejlik az előny, melyet ez intézetek nyújthatnak. Nem lehet tagadni, hogy a kölcsön segítségével rendesen új érték állítottatott elő, tehát a javítás folytán a jelzálogtulajdonosok is nagyobb biztosítékot nyertek, másrészt azonban az új kölcsönöknek adott elsőbbség esetleg sérelmes lehet a régibb jelzáloghitelezőkre. De az ily elsőbbség biztosítását s a talajjavítás által keletkezett értéknek új hitelalapul való kijelölését leginkább az okozta, hogy egyes államokban a bir-

tokok tényleg már nagyon is el vannak adósodva s így további kölcsönökre nem nyújtanak fedezeti alapot. A mi birtokaink nincsenek úgy eladósodva, mint Poroszországban és Németországban számos vidéken, s e szerint az esetek nagy többségében már a meglevő érték is elegendő fedezetet nyújt a talajjavítási kölcsönöknek. A szervezet iránt végre megjegyzi, hogy a talajjavítási bank feladatának a legjobban akkor felelhet meg, ha mint állambank szerveztetik s nem nyereszkesedésre törekvő társaság által alakítottatik, mivel csak úgy érhető el: 1. hogy nagy tőkék álljanak rendelkezésre, melyek nélkül a talajjavítás nem vehet nagyobb lendületet, nem terjed a kívánatos gyorsasággal; 2. hogy a kölcsönök lehetőleg hosszú időre adassanak; 3. hogy a kölcsönök a lehető legalacsonyabb kamatláb mellett adassanak, mi nélkül a talajjavítás szintén nem terjedhet, mivel az eredmény mégis bizonytalan. Ezen feltételeket a legtöbb esetben csak egy állami intézet fogja egyesíteni.

BEDŐ ALBERT abban a nézetben van, hogy a talajjavítás által elért értéktöbblet egymagában hitetalapul nem szolgálhat, hanem a hiteladásban tekintetbe veendő, mint értéknövelő tényező, annál is inkább, mert a talajjavítás által tényleg emelkedett a birtok hitelképessége.

KAUTZ GYULA elnök az előadónak köszönetet mond érdekes és tanulságos felolvasásáért s utal arra, hogy nézete szerint a jelen kérdés ép hazai viszonyainkra való tekintettel is nagy fontosságánál fogva sokoldalú megvitatásra méltó s az ez irányban teendő további tanulmányok eredményei a bizottság által mindig köszönettel fognak fogadtatni.

1886. április 2-án.

Tárgy: Közegészségügyi statisztikánk.

Elnök: KAUTZ GYULA. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: GR. APPONYI ALBERT, BEDŐ ALBERT, DEÁK FARKAS, FENYVESSY ADOLF, GYÖRGY ENDRE, HELTAI FERENCZ, KELETI KÁROLY, KÖRÖSI JÓZSEF.

Előadó két nagyobb statisztikai táblát mutatván be, a következőket mondja:

Szaklapjainkban és a napi sajtóban, sőt hivatalos oldalról is többször volt hangoztatva, hogy közegészségi állapotaink az utóbbi években javulásnak indultak. Utolsó hivatalos statisztikai adatokon alapuló éppen most befejezett tanulmányom az ellenkezőről győzött meg, t. i. hogy az 1876–83-iki közegészségi állapot viszonyítva 1852–59-hez hanyatlott; s azért szoros kötelességemnek tartottam az eredményt illetékes helyeken előadni és kommentálni, hogy a közegészségi állapot javítására szükséges intézkedéseket meg lehessen tenni, míg ez könnyebben és kisebb áldozattal eszközölhető.

Eddig 28 évről vannak hivatalos statisztikai adataink, u. m. 1852–59 és 1864–83; de az 1865-iki adatok meggyénként nincsenek

közölve, ez évet tehát kihagytam; a többi 27 évet akként osztottam be, hogy az 1852 - 59 és az utolsó évek 8 évi ciklusát külön-külön vettem fel, mert csak e két időszakból való adatok vannak elég részletesen ismertetve, hogy azokat össze lehet hasonlítani. A közbeeső 11 évi általános adatokat ismét külön dolgoztam fel.

Az 1852—59. és az 1876 - 83-iki adatok összehasonlításánál azonban figyelembe kell vennünk azt, hogy az utolsó 8 év alatt 72,478 ember halt meg járványos betegségben, míg 1852 - 59-ben 391,219 és pedig: 122,838 kolerában, 95,228 himlőben és 165,153 hagymázban és más járványokban. Ezért külön számítottam ki az 1852—59-iki halálozást a kolerában elhunytak nélkül s ezt külön hasonlítottam össze az 1876—83-iki halálozással, mert hiszen még ekkor is 268,381 különféle járványokban elhalt ember marad ama 72,478-nak ellensúlyozására, kik 1876—83-ban szintén járványos betegségekben haltak meg. Tanulmányom eredménye tehát a következő:

Az utolsó nyolcz évben 106,688-czal több házasság kötöttet, viszonyítva az 1852—59-hez; ez kedvező jelenség, mert bizonyítja, hogy a nép jólléte emelkedett.

Összesen 74,032-vel több az élve szülöttek száma, viszonyítva az 1852—59-hez; a házasságok többletével szemben ez már nem eléggé kedvező jelenség, sőt igen kedvezőtlennek bizonyul be, ha azt szétbontjuk; a törvényes szülöttek száma 64,096-tal csökkent, míg a törvényteleneké 138,128-czal növekedett az utolsó időszakban. A halva szülöttek száma is növekedett és pedig: a törvényeseké 18,664-gyel ($= 0.412\%$ -kal), a törvényteleneké 1856-tal ($= 0.481\%$).

Száz házasságra 470 élve és halva született törvényes gyermek esett az első időszakban, míg az utolsóban már csak 419, e szerint az utolsó 8 év alatt viszonyítva 1852—59-hez 546,456-tal kevesebb élve és halva született gyermek esett az összes házasságokra.

Az általános halálozás nagyobbodott; a járványmentesnek nevezhető 1876 - 83-iki időszakban összesen 7800-al több halt meg viszonyítva a legkorábbi évek 8 évi ciklusához. Ha pedig ez utóbbi időszagnál a kolerában elhaltak kivételnek, akkor másfélszáz ezerrel nagyobb volt a halálozás.

Az öt éven aluli gyermekhalálozás 68,888-czal emelkedett és ha e számot elemezzük, a születéseknél tapasztalt jelenség itt megfordított viszonyban mutatkozik; a törvényes gyermekek halandósága ugyanis 67,520-al ($= 1.50\%$ -al) növekedett az utolsó 8 év alatt viszonyítva 1852—59-hez, és a törvényteleneké 6,040-al ($= 1.62\%$ kisebb lett).

Végre a népszaporodás 843,841 volt; viszonyítva az 1852—59-iki népszámhoz 771,262 lett volna, e szerint tényleg 72,579-czel volt kedvezőbb. Ha azonban a kolerában elhaltakat az első időszakból kihagyjuk s úgy viszonyítjuk ez időszak népszámához, akkor 1876—83-ban 915,256 lett volna a népszaporodás, s ez esetben 71,515-tel volt kedvezőtlenebb.

A fenn elősorolt népmozgalmi adatok tehát azt mutatják, hogy népünknel a házassági termékenység és az életerő (*vis vitalis, vitalitas*) csökkent. De miután ez az egész népről fel nem tehető, az egyes megyék között kell keresni, melyek azok, a hol a nép kedvező és tartós szaporodásának eme lényeges tényezői csökkentek. Erre azonban hiányoznak az adatok, mert 1852–59-ben a törvényes és törvénytelen gyermekek születése és halálózása nem lett közölve megyénként. A mennyiben mégis a meglevő adatokból itélni lehet, az 1876–83-iki szaporodás tényleg kisebb volt mint az 1852–59-iki Árva-Turóc*, Bars, Csongrád, Fehér, Győr, Hajdu**, Jászkun-Szolnok***, Komárom, Liptó, Pest, Sopron, Szabolcs és Szatmármegyében. Ha pedig az 1852–59. időszaknál a kolerában elhaltak levonatnak, akkor csökkent az 1876–83-iki szaporodás még Békés-Csanád*, Bihar****, Esztergom, Heves, Hont és Máramarosmegyében is. Bács-Bodrog, Krassó, Temes, Torontál és a királyhágóntuli megyéknek 1852–59-diki adatai nem közöltettek.

Mi okozza népünk nagy halálózását, a házassági termékenység és az életerő csökkenését? A túlnagy halálozás százados baj hazánkban, ezt tanúsítja a hajdani m. kir. helytartótanácsnak 1777. júl. 10. kelt 3741. sz. intézkvénye, (pedig 1770 óta idáig a pestis, sőt más nagyobb szerű járvány sem uralkodott országunkban) ebben az intézkvényben meghagyatott a megyei hatóságoknak, hogy miután némely megyékben tulságos (*excessivus*) a halálozás, felterjesztendő évi jelentéseikben soroltassanak elő ama betegségek, melyek az emberek között leginkább dühöngnek, hogy czélszerű intézkedések által azokat elhárítani lehessen. Ezt tanúsítja továbbá ugyanazon helyt. tanácsnak 1785. febr. 14. kelt 3531. sz. intézkvénye, melynek értelméből kivehető, vagy legalább a sorok közt kiolvasható, hogy némely törvényhatóságnak népeisége némileg apad.

A nagy halálózásnak, valamint a házassági termékenység s az életerő csökkenésének okát az igen nagy beteglétszámban találom. Az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás alkalmával vétetett fel először a népességnek általam indítványozott betegségi állapota, melyből megtudtuk, hogy 100,000 lakos között 1445 beteg volt és pedig 422 acut és 1023 chronikus beteg. A m. k. belügyminiszteriumnál létező közegészségügyi osztálynak kimutatása szerint pedig 1880-ban összesen 46,593 ember betegedett meg különféle járványos betegségben és 10,876 halt meg; 1881-ben pedig csak 44,130 volt járványos beteg s közülök 8716 halt meg; e szerint az 1881-iki országos beteglétszámot megközelítőleg rendesnek lehet felvenni, mert a miénkhez hasonló területű és népességű országban kisebb járványok előfordulnak mindig.

* 1852–59-ben egybe volt kapcsolva, e szerint csak így lehet össze is hasonlítani.

** A mostani Hajdumegye azonosnak vétetett az 1852–59. északi Biharral.

*** Az 1852–59. Jászkún- s Hajdukerület és Szolnokmegye vétetett azonosnak a mostani Jászkún-Szolnokmegyével.

**** A mostani Biharmegye azonosnak vétetett az 1852–59. Dél-Biharral.

Vajjon kicsiny, nagy, avagy középszám-e a fentebbi beteglétszám, csak úgy tudhatjuk meg, ha azt más hasonló számmal hasonlítjuk össze. Tudtom szerint eddig csak Irorszáiban történt hasonló felvétel, hogy azonban alaposan meg lehesen itélni, szükséges ennek előzményeit tudni.

1845 - 47-ben lépett fel a burgonyarothadás oly nagy mérvben, hogy annak következtében a közép és északi Európa nagy részében igen nagy inség, sőt éhség is keletkezett, főleg pedig Irorszáiban annyira, hogy a nép kénytelen volt nagy számmal kivándorolni. 1846—51-ben másfél milliónál jóval több vándorolt ki s ezeknek mintegy negyedrésze 20—40 éves volt, tehát a munkabíró, a keresetképes népnek színe-java; visszamaradt a sok gyermek és öreg, meg beteges gyenge ember, kik a halálozást tetemesen növelték, e miatt rendeltetett el a betegek létszámának fölvétele s mindössze nem sokkal több félszázaléknál ($0,54\%$) volt beteg.

Ennek még tökéletesebb megértésére fel kell hoznom a következőt. Ha a hónapokat betegeskedés szerint osztályozzuk, márczius egyike a legrosszabbaknak, gyakran a legegészségtelenebb hónap, ellenben deczember igen jó, sőt elég gyakran a legegészségesebb hónap; már pedig az irországi beteglétszám márcziusban, tehát a legegészségtelenebb hónapokban egyikében vétetett fel, míg nálunk deczemberben, vagyis igen egészséges hónapban s mégis háromszor annyi betegünk volt, mint a szegénységről s nyomorról hirhedt Irorszáiban. Tekintetbe véve tehát az ellenkező viszonyokat, melyek között nálunk és Irorszáiban a beteglétszám felvétetett, mondhatni, hogy nálunk háromszorosnál többszörösen nagyobb volt a betegek száma, s minthogy igen csekély kivétellel minden ember betegségben hal meg, természetes, hogy a hol sok a beteg, sok is hal el közülök.

Igen sok betegségi eset fordul ugyanis elő, mely már keletkezése alkalmával magában rejtve hozza a halál csiráját, ilyen esetben a gyógytudomány mindenkori színvonalán álló 2—3 Hipocrates sem képes a betegnek életét megmenteni, még ha éjjel nappal ápolná is; mert különben minden beteget meglehetne gyógyítani s az emberek csak a gyermekkor velük született gyengeségeiben s az aggkor gyarlóságában halnának el. Ellenben ismét igen számos betegségi eset különféle ártalmas viszonyoknál fogva elmérgesedik annyira, hogy az embert a sir szélére juttatja; itt mivelhet egy alaposan képzett orvos csodákat, ily esetben a halál torkából ragadhatja ki a beteget.

Az utolsó népszámlálás alkalmával 198,350 beteg találtatott hazánkban*, s ezeknek 71 százaléka, vagyis 140,437 krónikus beteg volt. A krónikus betegeknek felét a gyermek, ifju és öreg korra

* A legrövidebb betegségi tartam egy hét volt; de hány beteg lehetett olyan, ki már néhány nap óta erőt véve magán, csak vánszorgott abban a reményben, hogy legyőzi a betegséget s nem íratta be magát betegnek, és talán már a következő napon el nem hagyhatta betegágyát?

számítva, marad 70,000 a nemzéseképes koruakra, s miután sok kronikus beteg nemzéseképes, ki tudhatja hány ezer gyenge, beteges, nem életképes születik ezektől, kik a gyermekhalandóságot esetleg tetemesen növelhetik; a kik pedig felneveltetve elérik az érettségi és férfikort, azok ismét talán legnagyobbbrészt gyenge, kevésbbé életképes gyermekeket nemzenek; avagy elfojtatik a nemzési képesség a kronikus betegség tartamára, vagy véglegesen is.

Mikép lehet ezeken a bajokon segíteni?

A közegészségi törvény alkotói abból a feltevésből indultak ki, hogy mennél több beteg fog gyógykezeltetni, annál kevesebb hal el; ez azonban csak részben helyes föltevés, s én azt merem állítani: ha a közegészségi törvény minden szakasza hajszálig megtartatik, a halálozás nem fog *jelentékenyen* csökkenni, mert mennél több a beteg, annál többnek kell meghalni.

Közel 30 év óta folytatott hazai, s több mint 20 év óta a mivelt európai közegészségügyi tanulmányaimból meritett szilárd meggyőződéseim szerint ezeken a bajokon egyedül csak úgy lehet biztosan segíteni, ha iparkodunk betegünk számát apasztani; ennek nélkülözhetlen előfeltétele pedig egy *megbízható* orvosi statisztika és a közegészségügynek szélesebb alapokon való szervezése.

Az orvosi statisztika alapján meg fogjuk tudni mely betegségekben szenved és hal el legtöbb emberünk, s a betegségek neveiből lehet következtetni az okokra, melyek azokat előidézték; ez okoknak nagy része ha elháríttatik, a nagy beteglétszám, valamint az általános és a gyermekhalandóság is tetemesen lesz csökkenthető.

Legjelesebb statisztikusaink minden alkalommal kiemelték, hogy a magyar megyék születési aránya a legkedvezőbb s teljesen fedezi a halálozást és ez örvendetes való; de azért nem szabad elbizakodnunk, mert nem tudjuk, meddig fog még ez tartani, más államok példái a legnagyobb óvatosságra intenek, így például Svédországban a mult század közepétől kezdve mintegy 70 éven át csekély ingadozással a születési ‰ lassanként csökkent és a halálozás növekedett. Poroszországban is száz év óta sokkal inkább csökken a születések relativ száma, mint a halálozásé; a mult századi nyolczvanas évek elején ugyanis 2.2 ‰ volt a szaporodás, századunk elején 1.9 ‰, 1821—25-ben 1.8 ‰ 1851—60-ban csak 1.2 ‰; itt azonban nem a mai Poroszország értendő, hanem csak ama tartományok, melyekből az ország 100 év előtt állott.

De legfeltűnőbb és szomorú példáját találjuk ennek Franciaországban, hol az a nevezetes esemény észlelhető, hogy 1780—84-ben 24—25 millió lakos után évi átlagban 8000-rel több született, mint 1851—55-ben 36 millió lakos mellett, és 32,000-rel több mint 1878—81-ben, tehát száz év alatt 13 millió léleknyi szaporodás mellett 32,000-rel kevesbedett az évi születés; tudnunk kell azonban, hogy a mult században a protestánsok és izraeliták hivatalosan nem regisztráltattak, ezeket számbavéve még jóval nagyobb a születések

apadása. Ezeknél több államból nem állnak derenkézésre régi statisztikai adatok.

Ennek előjeleit már hazánkban is tapasztaljuk, legkitünőbben álló több megyénkben kezd csökkenni a születési és növekedni a halálozási százalék, vagy kisebbedik a halálozási arány s még jobban a születési, avagy növekedik a születések száma, de még inkább a halálozásoké. Ez tehát komoly intés, hogy igyekezzünk még jókor elejét venni a további hanyatlásnak addig, míg a javítás könnyebben és csekélyebb eszközökkel elérhető, míg a baj kezdetén vagyunk, mert mennél tovább halasztjuk azt, annál hosszabb és pedig progresszív arányban hosszabb idő lesz szükséges ama csorba kiegyenlítésére, mely csorba nemzetünk gyarapodásában mulhatlanul kell hogy bekövetkezzék, ha a szükségessé vált gyökeres intézkedések elhalasztatnak; s mennél később fogunk hozzá a javításhoz, annál nehezebben és nagyobb áldozattal fog az járni. Az államnak hivatása a nemzet életére és szaporodására vonatkozó számításait századokra kiterjeszteni.

Huszonhét évi szaporodás szerint a magyar megyék közül legrosszabbul áll Bihar, Szabolcs, Szatmár, Nógrád, Borsod, Abauj-Torna és Pest. (Abauj elég jól áll ugyan, de azt Torna miatt vettem fel itt, mert 1866—75-ben Torna öttel szaporodott évenként 10,000 lélek után, míg Abauj 31-gyel.) E megyék közé, mint rosszul álló tartozik még Zemplén, Gömör, Arad, Baranya, Ung, Bereg-Ugocsa, Hont, Nyitra, Trencsén és Pozsony, ezek azonban javulásnak indultek 1876—83-ban, viszonyítva 1852—59-hez.

Minthogy a megbízható orvosi statisztika vezetése, már az orvosok hiánya miatt is ez idő szerint az egész országban keresztül nem vihető, azt tehát egyelőre a fenn elősorolt hét magyar megyében és fokozatosan az ország más részeiben szükséges elrendelni és pedig a következő indokoknál fogva.

Ama hét megyében együtt véve az általam felvett mind a három időszakban legnagyobb volt a halálozás és pedig 1852—59-ben 3.992‰, 1864 és 66—75-ben 4.323‰, 1876—83-ban 3.888‰ és 27 évi átlagban 4.103‰! holott 22 nyugateurópai állam között az utolsó 20—53 év alatt a *legnagyobb* halálozás Würtembergben 3.68‰, és Ausztriában az 1855-iki koleraévben 4.37‰ volt. A beteglétszám is e két megyében volt a legnagyobb az általam felvett megyecsoportok között, u. m.: 100,000 lakosra 590 akut és 1306 kronikus beteg esett, tehát majd minden 50-ik ember beteg volt, míg Irországbán minden 200-ik.

E hét megye növelte évenként 1876—83-ban — az összes magyar megyék születését 1,056-al, általános halálozását 8,420-al, gyermek-halálozását 1,223-al, beteglétszámát 17,488-al, ellenben csökkentette szaporodását 7,358-al, közép életkorát 0.07 évvel = 25 nappal, produktív éveit 0.14 évvel = 51 nappal, azaz 876,846 évvel, tehát évente 32,990 évvel, — az országét 4,300-al, 7,853-al, 1,748-al, 16,765-el, 3,503-al, 0.03 évvel = 11 nappal, 0.05 évvel = 18 nappal, azaz 649,160 évvel, évente 24,414 évvel.

Indokolva van ezen hét megyében legelől elrendelni az orvosi statisztikát az által is, hogy, ha a vallásnak* vagy nemzetiségnek sajátos szokásai netalán némi befolyással volnának a gyakoribb betegségekre és halálózásra, e megyékben jelentékeny $\%$ -kal van képviselve minden vallásfelekezet és a ruthénen kívül minden nemzetiség és pedig van 44 $\%$ római katolikus, 26 $\%$ református, 9 $\%$ görög kath., 7 $\%$ görögkeleti és izraelita, 6 $\%$ evangélikus, továbbá 67 $\%$ magyar, 11 $\%$ oláh, 9 $\%$ német és 8 $\%$ tót; ez tehát némi irányul és tájékozásul szolgálna már jövőre és könnyitené a kombinációt a midőn az ország más részeiben bevezettetnék az orvosi statisztika, végre e hét megye összefüggő területet képez, a mi szükséges.

Nagyon czélszerű volna e hét megyéhez felvenni még Hajdu- és Jászkún-Szolnok megyét és pedig ellenkező oknál fogva, mert Hajdu-megye (főleg Debreczen nélkül) jól áll, Jászkún-Szolnok pedig kitűnően, holott ama hét megye közé be vannak ékelve, ez által tehát a kombináció rendkívül könnyítették, s a nagy halálózás okainak kinyomozási ideje is rövidítették. De nagyon rá férne az orvosi statisztika még Hevesre, Komárom, Győr és Esztergom megyére is, miután azokban hanyatlás előjelei mutatkoznak.

Végre a törvénytelen születések rohamos növekedésének (mellőzve erkölcsi oldalát) lehető oly következményét kell kiemelnem, melyre eddig alig gondolt valaki. A törvénytelen szülöttek családi szeretet és a családokban uralkodni szokott a milyen olyan erkölcsi fegyelem nélkül neveltetnek fel; legtöbbszörre testileg és szellemileg szegényen ugyszólva kilöketnek a nagyvilágba, elégedetlenek s nyughatatlanok, titkos haragtól s elfojtott boszútól eltelve a társadalom ellen, hogy megbélyegezetteknek tartatnak, saját eszmekörben mozognak. Jelenleg minden 12-ik élve született törvénytelen, feltéve, hogy az eddigihez hasonlóan rohamos leend szaporodásuk, míg a törvényeseké csökken; feltéve továbbá, hogy a törvényes gyermekek halálózása ezentul is növekednék, a törvényteleneké pedig apadna mint eddig, ez esetben 30 év múlva minden 8-dik, 50—60 év múlva minden 4-dik szülött törvénytelen volna; (Bajorországban 1858—60-ban már 23, százalék volt) vajjon lehetetlen-e az, hogy idővel általuk a nemzet jelleme változást szenvedne, s tanácsos-e azt bevárni?

* Például a görög-keletieknek kétszáznál több szigorú böjti nap van egy évben, melynek káros hatását a m. orvosok és természetvizsgálók nagygyűlésén vázolták.

A nemzetgazdasági és statisztikai bizottság felolvasó ülései. 1877—1886.

A nyilvános értekezletek eszméje, mely alkalmat nyújtott a bizottság tevékenységének fokozására, a bizottság fáradhatlan elnöke, gróf LÓNYAY Menyhért által megpendítettén, a bizottság 1876. február 6-án tartott ülésében elhatározta: hogy havonként egyszer nyílt értekezletet tartand. Ezen határozat foganatba is ment, habár nem szó szerint, a mennyiben nem havonként, hanem mindannyiszor tartattak ez értekezletek, valahányszor előadás bejelentetett. A bizottság ez irányban kifejtett tevékenységét a következők mutatják.

Az első nyilvános értekezletet tartotta a bizottság 1877. február 6-án, mely alkalommal KELETI Károly következő értekezést olvasott fel: A telepítés ügye Magyarországon. Azóta tartattak a következő értekezletek:

1877. márczius 27-én: 1. «Néhány irodalomtörténeti adat a hazai telepítés kérdéséhez», olv. KAUTZ GYULA.
 2. «Statisztikai irodalmi szemle», olv. KÖRÖSI JÓZSEF.
 3. «Bevezetés a valuta-vitához», KAUTZ GYULA által.
- « április 28-án: «Birtok- és erdőrendezés», olv. LUKÁCS BÉLA.
- « december 6-án: 1. «A lelenczházakról», olv. KÖRÖSI JÓZSEF.
 2. «Berzeviczy Gergely emlékezete», olv. KAUTZ GYULA.
1878. január 15-én: «Tengeri kereskedelmünk érdekeiről», olv. KONEK SÁNDOR.
- « április 9-én: «Hitelviszonyaink és takarékpénztáraink», olv. GALGÓCZY JÁNOS.
- « december 13-án: «A kultur-mérnökök intézményéről», olv. KENESSEY KÁLMÁN.
1879. január 29-én: «A telepítési ügyről», olv. GALGÓCZY KÁROLY.
- « április 2-án: «A Magyarország és Horvát-Szlavonország közti pénzügyi viszony eredményeiről», olv. LUKÁCS BÉLA.
- « május 19-én: «Az 1880-ra tervezett népszámlálás, különösen a nemzetiségek megszámlálásának kérdéséről», olv. KELETI KÁROLY.

1880. márczius 9-én: «A vidéki érdekű vasútakról a törvényhozás szempontjából», olv. GYÖRGY ENDRE.
1881. február 12-én: «Az államjavak eladása, kapcsolatban a telepítés kérdésével», olv. KERKAPOLY KÁROLY.*
1882. január 19-én: «A párisi valuta-konferenciáról», olv. HEGEDÜS SÁNDOR.
- « február 23-án: «Egy votum az államvasútak ellen», olv. FÖLDES BÉLA.
- « márczius 26-án: «Bányászatunk jelen állapotáról és teendőinkről annak sikeres kifejtésére», olv. KONEK SÁNDOR.
- « április 27-én: «Magyarország áruforgalmának statisztikájáról», olv. KELETI KÁROLY.
- « május 4-én: 1. «Magyarország fekvő birtokáról, annak évi forgalma és megterhelhetése szempontjából», olv. KONEK SÁNDOR.
2. «A gazdasági magtár-egyletek rendszere s azok feladata a magán- és közgazdaság körül», olv. GALGÓCZY KÁROLY.
- « május 17-én: 1. «A főváros nemzetiségi állapotáról és magyarosodásáról», olv. KÖRÖSI JÓZSEF.
2. «Magyarország gyógyforrásai és ásványvizei», olv. DOBRÁNSZKY PÉTER.
- « október 31-én: 1. «Az európai államok pénzügyi statisztikája», olv. KAUTZ GYULA.
2. «Budapest községi háztartása», olv. FENYVESSY ADOLF.
- « november 30-án: 1. «Hazánk bűnügyi statisztikája», olv. JEKELFALUSSY JÓZSEF (mint vendég).
2. «A testi és szellemi fogyatkozásokban szenvedők», olv. KELETI KÁROLY.
1883. január 25-én: «Az állami biztosítás rendszere», olv. KÖVÁRY LÁSZLÓ.
- « június 20-án: «Tengerészetünk és Fiume jövője», olv. KELETI KÁROLY.
- « november 29-én: «Francziaország államháztartása és adózási viszonyai», olv. LUKÁCS BÉLA.
1884. február 12-én: «Az ipartörvény revíziója», olv. FÖLDES BÉLA és HELTAI FERENCZ (mint vendég).
- « márczius 27-én: «A magyar vasipar jövője», olv. KERPELY ANTAL.
- « április 24-én: «Az iskolai takarékpénztárak», olv. WEISZ BERNÁT FERENCZ (mint vendég).

* Ez évben tartott még DOBNER REZSŐ felolvasást «a valutáról»; de pontos dátumát nem találtam.

1884. október 23-án: «Az adósságok konverziója», olv. FENYVESSY ADOLF.
1885. márczius 19-én: «A mezőgazdasági válság és a gabonavámok», olv. HELTAI FERENCZ.
- « május 16-án: «A gazdahitel és a hitelszövetkezetek», olv. DOBRÁNSZKY PÉTER.
1886. márczius 8-án: «A talajjavítási bank», olv. PÓLYA JAKAB (mint vendég).
- « április 2-án: «Közegészségi állapotainkról», olv. DR. WESZELSOVSZKY KÁROLY (mint vendég).
-

FÜGGELÉK.

I.

A népesség száma 1884 végével.

(Az 1880—81-diki népszámlálás alapján a születések és halálozások különbözete után kiszámítva.)

		1884 összesen
Abauj-Torna megye	159,049	} 185,270
Kassa szab. kir. város	26,221	
Alsó-Fehér megye		184,272
Arad megye	278,450	} 314,618
Arad szab. kir. város	36,168	
Árva megye		84,993
Bács-Bodrogmegye	552,849	} 684,939
Baja tvhj. felr. város	19,758	
Szabadka szab. kir. város	64,577	
Ujvidék " " "	22,104	
Zombor " " "	25,651	
Baranya megye	275,241	} 304,101
Pécs szab. kir. város	28,860	
Bars megye		148,933
Békés " "		244,646
Bereg " "		161,423
Besztercze-Naszód megye		98,263
Bihar megye	439,794	} 471,298
Nagyvárad tvhj. felr. város	31,504	
Borsod megye		202,465
Brassó " "		88,043
Csanád " "		117,776
Csik " "		113,234
Csongrád megye	109,605	} 242,092
Hódmező-Vásárhely tvhj.	55,049	
Szeged szab. kir. város	77,438	
Esztergom megye		75,569
Fehér " "	193,873	} 220,286
Székes-Fehérvár szab. kir. város	26,413	

	1884 összesen
Fogaras megye	87,373
Gömör " "	174,161
Győr " "	92,066
Győr szab. kir. város	20,988
Hajdú megye	128,841
Debreczen szab. kir. város	52,462
Háromszék megye	129,540
Heves " "	221,547
Hont " "	104,826
Selmecz- és Bélabánya szab. kir. városok	15,281
Hunyad megye	253,546
Jász-Nagy-Kún-Szolnok megye	293,860
Kis-Küküllő megye	95,785
Kolozsmegye	175,246
Kolozsvár szab. kir. város	30,143
Komárommegye	144,908
Komárom szab. kir. város	13,196
Krassó-Szörény megye	390,803
Liptó megye	76,938
Máramaros megye	238,408
Maros-Torda megye	153,390
Maros-Vásárhely szab. kir. város	12,949
Moson megye	89,074
Nagy-Küküllő megye	137,094
Nógrád megye	201,029
Nyitra megye	385,752
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún megye	615,021
Budapest szab. kir. és főváros	371,649
Kecskemét tvhj. felr. város	47,181
Pozsony megye	273,800
Pozsony szab. kir. város	46,850
Sáros megye	176,275
Somogy " "	321,758
Sopron " "	232,451
Sopron szab. kir. város	23,730
Szabolcs megye	217,662
Szatmár " "	283,470
Szatmár-Németi szab. kir. város	19,914
Szeben megye	147,120
Szepes " "	178,531
Szilágy " "	176,832
Szolnok-Doboka megye	202,933
Temes megye	352,805
Temesvár szab. kir. város	33,474
Versecz tvhj. felr. város	23,059
Tolna megye	245,618

										1884 összesen
Torda-Aranyos megye	---	---	---	---	---	---	---	---	---	143,356
Torontál megye	---	---	---	---	---	---	---	---	548,653	} 566,128
Pancsova tvhj. felr. város	---	---	---	---	---	---	---	---	17,475	
Trencsén megye	---	---	---	---	---	---	---	---	---	251,677
Turóc	«	---	---	---	---	---	---	---	---	47,471
Udvarhely	«	---	---	---	---	---	---	---	---	109,342
Ugocsa	«	---	---	---	---	---	---	---	---	68,103
Ung	«	---	---	---	---	---	---	---	---	133,099
Vas	«	---	---	---	---	---	---	---	---	380,235
Veszprém	«	---	---	---	---	---	---	---	---	216,293
Zala	«	---	---	---	---	---	---	---	---	379,707
Zemplén	«	---	---	---	---	---	---	---	---	287,175
Zólyom	«	---	---	---	---	---	---	---	---	107,130
<hr/>										
Magyarország főösszege*	---	---	---	---	---	---	---	---	---	14,341,276
Fiume város és kerülete	---	---	---	---	---	---	---	---	---	21,736
Horvát-Szlavonország	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1.254,457
Felosztatott Horvát-Szlavon végvidék	---	---	---	---	---	---	---	---	---	738,217
<hr/>										
Szt-István korona országainak főösszege	---	---	---	---	---	---	---	---	---	16.355,686

* Az 1884. évi lélekszám kiszámításánál a közigazgatási változások (községeknek ide-oda csatolása) folytán több megyénél beállott szaporodás vagy apadás is tekintetbe vétetett.

II. Az 1886. évi aratás főbb

A megye neve	Őszi és tavaszi búza			Őszi és tavaszi rozs, kétszercs		
	a learatott terület	termett		a learatott terület	termett	
	nagysága	átlag	összesen	nagysága	átlag	összesen
	1,600 holdon	egy holdon		1,600 holdon	egy holdon	
	□ öles hold	szem métermázsza		□ öles hold	szem métermázsza	
Abauj-Torna ---	51,990	5. ⁸¹	301,981	41,465	5. ⁰⁶	209,890
Alsó-Fehér ---	56,620	6. ⁶⁰	373,594	16,012	7. ²⁵	116,048
Arad ---	146,238	6. ²⁸	918,399	32,238	6. ⁰⁴	194,678
Árva ---	932	5. ⁴⁶	5,088	2,740	4. ⁴⁶	12,219
Bács-Bodrog ---	394,708	6. ⁸⁶	2,708,113	26,956	6. ⁶⁷	179,815
Baranya ---	79,713	6. ³²	503,691	49,293	5. ⁶²	276,827
Bars ---	48,611	4. ⁴²	214,316	21,615	4. ⁰⁷	87,982
Békés ---	179,095	6. ⁹³	1,240,261	3,822	7. ¹⁸	27,431
Bereg ---	26,783	5. ⁸¹	155,528	13,072	5. ⁶⁹	74,317
Besztercze - Naszód ---	22,163	6. ⁸⁰	150,617	1,094	7. ²⁸	7,963
Bihar ---	174,703	5. ¹⁷	902,808	95,473	4. ⁴³	423,220
Borsod ---	71,342	6. ⁷⁵	481,296	36,216	5. ³⁶	194,172
Brassó ---	12,266	7. ⁹²	97,165	16,551	8. ⁴⁹	140,572
Csanád ---	88,781	5. ⁸⁷	520,664	8,487	6. ⁰²	51,064
Csik ---	5,316	5. ⁸¹	30,864	20,813	6. ⁰⁹	126,700
Csongrád ---	143,245	6. ⁵⁷	940,974	44,881	5. ⁴⁰	242,353
Esztergom ---	23,200	3. ⁷⁰	85,840	9,161	4. ⁰⁶	37,217
Fejér ---	121,539	5. ⁸⁵	650,208	32,074	4. ⁴³	142,186
Fogaras ---	8,197	7. ⁰⁰	57,379	21,799	8. ⁴¹	183,266
Gömör és Kis-Hont ---	34,383	6. ¹¹	210,075	26,446	5. ⁰⁰	132,328
Győr ---	41,362	4. ⁶⁸	193,389	22,068	3. ⁸³	84,515
Hajdu ---	63,651	6. ²¹	395,022	39,572	5. ³¹	210,065
Háromszék ---	16,916	10. ²¹	172,671	28,206	8. ⁹⁹	253,672
Heves ---	96,534	6. ²²	600,777	32,876	5. ⁰⁷	166,833
Hont ---	46,702	3. ⁷⁹	176,805	21,959	3. ⁴⁶	76,041
Hunyad ---	63,110	4. ⁹¹	309,858	23,968	5. ⁴⁵	130,576
Jász-Nagy-Kún-Szolnok ---	234,832	5. ⁵⁰	1,291,622	26,543	4. ⁸⁶	115,717
Kis-Küküllő ---	22,720	5. ⁶¹	127,496	15,572	5. ¹⁵	80,127
Kolozs ---	57,517	6. ⁹⁹	401,975	27,197	7. ⁹¹	215,152
Komárom ---	74,607	5. ⁴⁷	408,069	28,642	5. ⁰¹	143,472
Krassó-Szörény ---	72,720	4. ¹²	299,477	8,333	4. ¹⁸	34,819
Liptó ---	367	4. ⁹⁸	1,826	5,805	4. ⁶⁴	26,954
Máramaros ---	5,170	4. ⁹⁹	25,788	3,279	6. ⁰⁴	19,810
Maros-Torda ---	32,608	5. ⁵³	180,392	20,678	5. ⁹⁷	123,436
Moson ---	46,262	5. ³⁶	294,199	16,154	5. ⁷⁵	92,845

terményeinek eredménye.

Őszi és tavaszi árpa			Zab, tönköly			Őszi és tavaszi repce		
a learatott terület nagysága	termett		a learatott terület nagysága	termett		a learatott terület nagysága	termett	
1,600	átlag egy holdon	összesen	1,600	átlag egy holdon	összesen	1,600	átlag egy holdon	összesen
□ öles hold	szem métermázsza		□ öles hold	szem métermázsza		□ öles hold	szem métermázsza	
36,096	4. ₀₇	146,798	25,850	4. ₁₁	106,323	629	5. ₉₉	3,769
859	4. ₉₆	4,260	6,504	5. ₅₅	36,111	69	4. ₆₈	323
29,028	4. ₈₃	140,272	31,319	6. ₁₀	190,980	2,782	4. ₁₆	11,570
8,869	3. ₇₀	32,794	45,886	2. ₉₃	134,425	—	—	—
73,511	5. ₃₃	391,855	232,968	5. ₁₃	1,195,246	7,130	5. ₄₄	38,766
16,846	6. ₂₁	104,576	27,499	6. ₄₂	176,595	1,063	7. ₁₅	7,603
43,367	3. ₉₂	170,050	13,477	4. ₉₄	66,571	264	5. ₂₁	1,376
54,590	4. ₃₂	235,717	27,289	5. ₀₃	137,245	7,927	3. ₆₉	29,289
3,441	3. ₀₃	10,435	19,195	4. ₁₉	80,424	2,667	4. ₉₂	13,132
1,965	5. ₀₁	9,849	21,646	6. ₆₃	143,472	30	2. ₆₇	80
42,696	4. ₉₂	210,010	42,256	5. ₀₈	214,724	6,578	3. ₁₉	20,965
33,908	4. ₆₉	159,043	16,933	5. ₈₀	98,280	1,016	3. ₅₉	3,646
16,599	5. ₅₈	92,623	7,096	5. ₇₂	40,578	—	—	—
29,927	4. ₁₃	123,555	10,578	5. ₄₆	57,785	4,989	3. ₄₉	17,393
7,649	7. ₁₁	54,370	17,886	5. ₀₄	90,101	—	—	—
32,579	5. ₁₈	168,763	12,177	5. ₅₆	67,708	7,589	2. ₆₉	20,429
18,677	3. ₀₅	56,966	7,757	2. ₅₂	19,547	331	4. ₃₉	1,453
55,133	4. ₄₆	246,050	45,853	3. ₀₇	140,799	4,491	3. ₅₀	15,709
1,993	10. ₀₀	19,930	12,145	9. ₆₈	117,563	2	2. ₅₀	5
10,585	5. ₀₂	53,129	30,562	6. ₄₆	197,506	183	2. ₉₂	535
27,803	3. ₅₃	98,020	10,439	4. ₅₉	47,900	530	2. ₆₈	1,420
32,108	4. ₉₅	159,002	12,027	5. ₈₉	70,879	3,360	2. ₅₀	8,398
12,116	8. ₆₃	104,505	19,112	7. ₁₀	135,709	—	—	—
31,620	4. ₆₄	146,815	14,469	4. ₀₄	58,447	3,219	3. ₃₇	10,848
16,787	5. ₀₁	84,172	16,184	4. ₈₇	78,784	177	2. ₉₂	517
2,368	3. ₈₂	9,034	22,339	4. ₉₅	110,562	209	4. ₆₈	978
67,276	4. ₄₇	301,035	23,087	4. ₇₃	109,197	23,254	2. ₇₅	64,043
419	4. ₅₅	1,908	5,710	5. ₀₀	28,569	123	1. ₉₄	239
5,395	5. ₁₄	27,702	18,224	4. ₈₄	88,184	395	4. ₃₇	1,726
42,797	4. ₁₄	177,033	32,889	4. ₁₉	137,858	944	2. ₁₅	2,019
4,842	4. ₅₇	19,707	41,534	4. ₀₉	169,960	964	3. ₈₆	3,722
12,091	5. ₃₁	64,168	16,996	4. ₅₉	78,012	—	—	—
2,920	5. ₄₈	16,008	28,546	3. ₉₉	113,851	—	—	—
3,129	3. ₃₀	10,337	16,375	5. ₇₉	94,743	171	3. ₆₂	619
47,573	5. ₄₉	256,679	8,025	5. ₆₃	45,218	457	3. ₃₀	1,508

A megye neve	Őszi és tavaszi búza			Őszi és tavaszi rozs, kétszeres		
	a learatott terület	átlag	termett	a learatott terület	átlag	termett
	nagysága	egy	összesen	nagysága	egy	összesen
	1,600 öles hold	holdon	szem métermázsza	1,600 öles hold	holdon	szem métermázsza
Nagy-Küküllő ---	39,426	6. ₉₅	274,035	21,879	6. ₆₁	144,539
Nógrád ---	66,793	4. ₆₈	312,794	55,768	4. ₃₄	241,799
Nyitra ---	61,080	6. ₇₉	414,693	93,138	6. ₄₈	603,367
Pest - Pilis - Solt-						
Kis-Kún ---	174,380	3. ₈₆	673,390	282,911	2. ₉₁	823,108
Pozsony ---	74,986	5. ₂₄	392,803	61,062	4. ₅₈	279,910
Sáros ---	14,174	4. ₀₂	56,913	29,189	3. ₃₉	99,059
Somogy ---	132,480	7. ₂₅	959,851	84,144	6. ₇₁	564,262
Sopron ---	67,930	8. ₉₄	607,050	36,266	6. ₁₁	221,555
Szabolcs ---	55,586	7. ₀₁	389,914	134,081	4. ₄₈	600,512
Szatmár ---	95,476	7. ₀₈	676,440	44,295	6. ₆₂	293,214
Szeben ---	35,018	6. ₀₇	212,685	6,552	6. ₈₆	44,914
Szepes ---	623	5. ₅₂	3,440	21,614	5. ₉₂	127,882
Szilágy ---	40,948	5. ₉₁	242,098	21,314	6. ₃₈	136,041
Szolnok - Do-						
boka ---	40,655	5. ₆₁	228,266	13,536	6. ₂₀	83,883
Temes ---	283,430	5. ₂₉	1,498,366	36,363	5. ₄₅	198,295
Tolna ---	93,900	7. ₂₆	681,494	35,791	6. ₇₉	243,121
Torda - Ara-						
nyos ---	41,569	4. ₉₁	204,050	18,289	8. ₀₅	147,205
Torontál ---	494,808	5. ₂₈	2,614,147	23,304	4. ₃₆	101,666
Trencsén ---	17,102	5. ₄₇	93,599	23,867	5. ₀₇	121,026
Turócz ---	2,097	5. ₀₆	10,616	11,038	4. ₆₉	51,814
Udvarhely ---	19,010	6. ₃₇	121,027	20,303	6. ₄₂	130,352
Ugocsa ---	13,875	3. ₀₉	42,867	4,874	2. ₄₄	11,893
Ung ---	26,502	5. ₀₉	134,962	17,442	3. ₈₇	67,502
Vas ---	101,871	6. ₅₉	671,775	96,850	5. ₀₃	486,999
Veszprém ---	73,551	5. ₆₈	418,025	61,521	3. ₈₆	237,376
Zala ---	73,119	6. ₃₄	463,417	95,628	4. ₁₃	393,947
Zemplén ---	88,103	6. ₅₄	576,203	57,825	4. ₅₉	265,137
Zólyom ---	10,268	4. ₅₆	46,822	12,269	3. ₈₅	47,231
Országos összeg	4,803,663	5. ₉₂	28,449,969	2,262,173	5. ₀₄	11,401,901
1885-ben volt	4,763,106	6. ₅₃	31,109,050	2,287,842	5. ₃₇	12,284,902
1884-ben volt	4,781,051	6. ₀₁	28,722,344	2,265,666	5. ₆₂	12,738,462

Őszi és tavaszi árpa			Zab, tönköly			Őszi és tavaszi repce		
a learatott terület nagysága	termett átlag egy holdon	összesen	a learatott terület nagysága	termett átlag egy holdon	összesen	a learatott terület nagysága	termett átlag egy holdon	összesen
1,600 hold	öles	szem métermázsza	1,600 hold	öles	szem métermázsza	1,600 hold	öles	szem métermázsza
261	8. ₄₀	2,193	12,287	5. ₃₁	65,289	9	3. ₇₈	34
29,219	4. ₈₅	141,825	18,280	6. ₉₂	126,587	1,295	5. ₀₄	6,529
127,112	7. ₃₀	928,188	33,890	8. ₄₂	285,308	493	2. ₂₆	1,115
107,673	2. ₂₇	244,527	76,014	2. ₈₉	219,685	4,484	2. ₄₁	10,806
105,127	6. ₃₆	668,368	18,599	7. ₂₇	135,203	674	2. ₆₅	1,789
39,809	3. ₉₄	156,939	64,689	3. ₀₇	198,786	25	3. ₆₄	91
54,286	4. ₅₈	248,472	38,346	5. ₅₃	211,876	3,762	4. ₀₆	15,289
47,524	6. ₄₈	307,736	19,138	7. ₈₁	149,522	3,270	3. ₂₂	10,526
26,413	3. ₉₆	104,719	17,409	4. ₆₈	80,682	7,985	3. ₅₈	28,591
8,439	4. ₉₃	41,577	35,933	5. ₀₇	182,036	9,208	3. ₆₁	33,240
728	4. ₈₄	3,526	9,029	9. ₇₃	87,810	—	—	—
41,040	6. ₃₀	258,479	50,985	4. ₅₉	234,163	—	—	—
2,947	4. ₅₈	13,499	20,412	4. ₇₉	97,728	268	4. ₅₁	1,208
1,711	4. ₇₆	8,150	34,381	4. ₉₃	189,328	129	6. ₇₈	875
27,809	3. ₇₇	104,854	70,292	4. ₆₄	326,050	13,080	3. ₁₄	41,115
37,138	4. ₃₁	159,935	24,892	6. ₈₂	169,863	4,513	3. ₁₉	14,397
3,335	3. ₂₅	10,850	9,138	4. ₆₈	42,722	227	3. ₉₀	886
68,550	3. ₅₆	244,272	85,937	5. ₁₇	444,112	43,774	2. ₇₆	120,890
55,876	5. ₄₇	305,827	45,325	4. ₈₀	217,713	99	6. ₉₇	690
5,371	5. ₃₁	28,503	9,084	4. ₅₉	41,739	—	—	—
636	2. ₄₀	1,527	18,364	3. ₇₆	69,007	—	—	—
1,091	1. ₉₉	2,176	9,294	1. ₅₇	14,638	243	2. ₆₃	638
7,573	1. ₅₂	11,527	18,205	3. ₅₇	64,915	1,111	3. ₂₅	3,610
45,991	4. ₉₁	225,671	47,024	6. ₂₁	292,017	1,515	4. ₇₅	7,194
48,829	3. ₉₄	192,494	26,424	4. ₉₈	131,511	2,069	1. ₂₀	2,477
34,776	4. ₁₇	145,037	21,458	5. ₄₀	115,932	2,725	3. ₇₀	10,089
50,076	3. ₇₄	187,058	48,215	3. ₅₈	172,790	6,589	3. ₀₇	20,197
7,862	6. ₇₂	52,831	15,028	4. ₉₅	74,344	16	3. ₈₈	62
1.814,764	4. ₈₀	8.707,927	1.838,904	4. ₉₅	9.101,212	189,106	3. ₂₅	614,418
1.817,632	6. ₇₄	12.250,553	1.810,893	4. ₇₃	8.572,939	165,235	3. ₀₁	497,845
1.729,847	6. ₁₀	10.554,828	1.735,311	5. ₂₇	9.149,780	186,064	3. ₇₀	688,937

III.

Magyarország áruforgalma 1885-ben.

Ezen kimutatással az 1881. évi XIII. törvényczikk által elrendelt áruforgalmi statisztika végre befejezettnek tekinthető alakban és a folytonos bővülés után körére nézve megállapodott tartalommal nyújtatik át.

Kezdetben az áruforgalmi statisztika a szállítók által kitöltött űrlapokban bevallott értékek és külön e célból megállapított áruosztályozás alapul vétele mellett készült. Ezen áruosztályozás nem felelt meg az osztrák-magyar vámterület vámtarifája áruosztályozásának, a miért szükségesnek mutatkozott az 1882. XVI. törvényczikk által alkotott vámtarifa érvénybe léptekor az áruforgalmi statisztika áruosztályozását, a vámtarifa áruosztályozásával összhangzásba hozni, a mi az 1882. év július havában megtörtént.

A szállítók által az áruforgalmi statisztikai űrlapokban bevallott értékek megbízhatlansága kezdettől fogva nem szenvedett kétséget; az idő folytán azonban ezen megbízhatlanság mindig nyilvánvalóbbá vált, úgy, hogy annak elhárításáról gondoskodni kellett. E célból a földművelés, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 1883-dik november 23-án 24383 sz. alatti rendeletével állandó bizottság szerveztetett az áruk értékének megállapítására. Az 1883. évi áruforgalmi statisztikai kimutatás érték-rovata már e bizottság megállapodásai alapján tüntettetett ki. A bizottsági tagok ügybuzgalmával — jelenleg már félévenként vétetik igénybe közreműködésük — sikerült a kezdetben e téren is mutatkozó nehézségeket elhárítani, úgy, hogy a jelen kimutatásban közölt adatok már minden irányban megfelelőeknek tekinthetők.

Az 1884. évvel a postaforgalom is bevonatott az áruforgalmi statisztika körébe, a mint az annak megalkotása óta terveztetett. A postaforgalom bevonásával áruforgalmi statisztikánk felöleli az összes szállító vállalatok által közvetített és ezen fölül a vesztegintézetek ellenőr-

zése alá eső áruforgalmat, úgy, hogy abból csak azon, ha nem is jelentéktelen, de alig ellenőrizhető határszéli forgalom hiányzik, a mely a személyek és közönséges szekerek által közvetítettik. A jelen kimutatás a második, a melybe a posta forgalom adatai is föl vannak véve, úgy, hogy a folyó évi és az 1884. évi adatok minden irányban összehasonlíthatók. Az 1883. évi és az ezt megelőző évek adataival az 1884. és 1885. évi adatok épen a postaforgalom bevonása következtében csak föntartással vethetők egybe, mert a gyűjtött adatok alapjai eltértek és így az adatokban is nagy eltérésnek kellett nyilvánulni.

1885-ben tett a forgalom :

1. Nyers anyagok.

Ipari segédanyagok.

	Behozatal	Kivitel
Az állatországból --- --- --- ---	12.291,570	30.401,773
A növényországból --- --- --- ---	11.264,924	41.993,842
Az ásványországból --- --- --- ---	8.645,724	3.604,494
Összesen	32.202,218	76.000,109

Élelmezési és élvezeti tárgyak.

Az állatországból --- --- --- ---	12.979,430	73.266,392
A növényországból --- --- --- ---	44.658,123	104.589,962
Az ásványországból --- --- --- ---	347,512	1.161,894
Összesen	57,985,065	179.018,248

2. Gyártmányok.

	Behozatal	Kivitel
A ruházati ipar készítményei és a számára készített segédanyagok --- ---	167.549,100	24.177,963
Különféle szerves anyagokból készült munkálatok --- --- --- ---	78.179,137	19.549,296
Tápszerek és egyéb fogyaszt. anyagok	40.495,491	74.343,680
Vegyszeres termények --- --- --- ---	22.163,072	10.546,369
A műipar készítményei --- --- ---	10.322,728	2.306,390

	Behozatal	Kivitel
Gépek, eszközök, mű- és hangszerek, közlekedési eszközök... --- --- ---	10.636,582	2.697,318
Fémek és fémárúk:		
a) Vas és vasárúk... --- --- ---	17.668,554	5.157,138
b) Egyéb fémek és fémárúk... ---	9.792,422	5.123,469
Nem fémszerű készítmények... --- ---	8.168,862	1.528,203
<hr/>		
Az érték összege	nyers anyagokból 90.187,283	255.018,357
	gyártmányokból... 364.975,948	143.429,826
<hr/>		
Összes érték	455.163,231	398.448,183

Az egyes államokkal való összes áruforgalom hullámozását a következő táblázat mutatja:

	Behozatal	Kivitel
Ausztria... --- --- ---	364.524,385	285.711,448
Németország... --- --- ---	23.584,221	40.779,033
Svájc... --- --- ---	1.585,606	9.187,612
Olaszország... --- --- ---	2.594,647	6.294,177
Franciaország... --- --- ---	1.127,417	13.505,483
Belgium-Holland... --- --- ---	895,215	2.617,497
Nagybritannia... --- --- ---	5.069,372	13.824,256
Oroszország... --- --- ---	584,206	811,139
Bosznia-Hercegovina... --- --- ---	3.373,943	5.829,317
Románia... --- --- ---	22.401,512	8.415,393
Szerbia... --- --- ---	12.990,898	5.479,512
Balkán-félsziget... --- --- ---	614,261	3.633,383
Más államok... --- --- ---	15.817,548	5.359,936
<hr/>		
Összesen	455.163,231	398.448,183
<hr/>		
1884-ben volt... --- --- ---	484.439,487	393.694,494
1883-ban volt... --- --- ---	475.830,568	454.578,278
1882-ben volt... --- --- ---	438.973,702	445.539,034

E szerint áruforgalmunk súlya *Ausztriában* van, jelentőségre ezt Németország, Románia, Nagy-Britannia, Szerbia, Franciaország, Svájc, Olaszország, Bosznia-Hercegovina követik. Kétségtelen azonban, hogy Ausztriától, illetőleg Ausztriába irányuló áruforgalmunk, nem teljes mértékben tényleg is Ausztriával való forgalom, mert Ausztria, úgy

a nyugoti irányból, mint Keletről, csak közvetítője más államokkal folytatott kereskedelmünknek. Ausztriával, Romániával, Szerbiával, Bosznia-Hercegovinával és a «más államok» gyűjtőneve alatt összefoglalt államokkal való áruforgalmunkban a behozatal jelentékenyen fölülmulja a kivitelt; legjelentékenyebb a kiviteli többlet Németországba, a melyet Franciaország, Nagy-Britannia, Svájc, Olaszország követnek.

Tesz tehát a behozatali, illetőleg kiviteli többlet:

	Az összes for- galom értéke	Behozatali t ö b b l e t forintokban	Kiviteli
Ausztria... --- --- ---	650.235,833	78.812,937	—
Németország --- --- ---	64.363,254	—	17.194,812
Svájc --- --- ---	10.773,218	—	7.602,006
Olaszország --- --- ---	8.888,821	—	3.699,527
Franciaország --- --- ---	14.632,900	—	12.378,066
Belgium-Holland --- --- ---	3.512,712	—	1.722,282
Nagy-Britannia --- --- ---	18.893,628	—	8.754,884
Oroszország --- --- ---	1.395,345	—	226,933
Bosznia-Hercegovina --- ---	6.203,260	544,626	—
Románia --- --- ---	30.816,905	13.986,119	—
Szerbia --- --- ---	18.470,410	7.511,386	—
Balkán-félsziget --- --- ---	4.247,644	—	3.019,122
Más államok --- --- ---	21.177,484	10.457,612	—
Összesen	853.611,414	111.312,680	54.597,632

IV. A magyarországi hitelintézetek általános állapot

A) Te-

Az intézetek neve	száma	Alapszabályilag megállapított részvénytőke	Befizetett részvénytőke	Törzsbetétőke	Tartaléktőke	Hitteltulajdonosok biztosítéka és tartalékalapja
osztrák értékű						
Bankok --- --- ---	117	51.510,740	47.779,912	455,573	6.618,190	241,761
Takarékpénztárak --- --- ---	368	29.812,700	23.996,856	729,601	17.901,167	64,866
Szövetkezetek --- --- ---	354	—	—	19.629,575*	840,492	118,887
Földhitelintézetek --- --- ---	5	20.480,000	12.210,326	—	9.583,894	—
Az «Osztrák-magyar bank» magyarországi üzlete --- --- ---	14	—	58.200,000**	—	—	—
Összesen	853***	101.803,440	142.187,094	20.814,749	34.943,743	425,514

B) Va-

Az intézetek neve	Bankszerű váltótárca	Hitteltulajdonosi váltótárca	Előlegek	
			érték-papírokra	zálogokra
osztrák értékű				
Bankok --- --- ---	63.803,551	2.715,303	16.106,917	
Takarékpénztárak --- --- ---	126.197,273	552,256	8.146,661	
Szövetkezetek --- --- ---	14.095,396	287,754	668,259	
Földhitelintézetek --- --- ---	3.383,902	—	3.253,881	
Az «Osztrák-magyar bank» magyarországi üzlete --- --- ---	49.106,331	—	6.472,000	
Az «Osztrák-magyar bank» jelzálogi osztálya --- --- ---	—	—	—	
Összesen	256.586,453	3.555,313	34.647,718	

* Rész- és törzsbetét-tőke.

** Dotáció.

*** E számba azon intézetek, melyek az 1884. év folytán keletkeztek ugyan, de

áttekintése az 1884. évi deczember hó 31-iki szerint.

her.

Takarékbetéti tartozások és kamatok	Pénztárjegyek és utalványok for- galomban	Elfogadványok forgalomban	Folyó számlai hitelezők	Záloglevél-tarto- zások	Kölcsönök és elő- legek	Különféle szene- dőleges tételék	Nyereség	Összes tartozás
forintokban								
52.033,080	5.736,927	2.294,633	43.958,974	12.553,600	94,579	12.201,828	4.290,440	188.259,497
324.914,464	1.122,474	265,130	6.790,864	—	779,606	14.307,605	6.714,092	397.586,725
15.988,836	18,710	75,838	235,006	—	804.043	1.288,634	1.315,729	40.315,800
681,925	391,600	—	2.718.473	109.278.640	—	17.025,793	1.273,620	153.164,271
—	—	—	—	—	—	—	—	58.200,000
393.618,305	7.269,711	2.635,601	53.703,317	121.832,240	1.678,228	44.823,910	13.593,881	837.525,293

gyon.

Jelzálogi (ingat- lanokra betábla- zott) kölcsönök	Kölcsönök költ- vényekre	Folyószámla adósai	Értékpapírok árfolyamértéke	Leltári ingatla- nok értéke	Veszteségek és függő tételék	Egyéb követelés.	Pénztári állapot	Összes követelés
forintokban								
20.241,277	1.428,119	43.050,634	11.719,582	9.781,092	78,193	14.170,908	5.163,921	188.259,497
126.321,526	27.125,970	11.380,272	64.895,482	12.514,060	130,516	12.332,489	7.990,220	397.586,725
5.705,985	16.175,163	226,439	598,515	375,515	17,514	1.278,918	886,342	40.315,800
103.117,203	12.691,533	3.469,859	15.700,678	1.409,685	—	4.423,384	714,146	153.164,271
—	—	—	—	—	—	—	32.372,284	87.950,615
60.142,780	—	—	—	—	—	—	—	60.142,780
320.528,771	57.420,785	58.127,204	92.914,257	24.080,352	226,223	32.205,699	47.126,913	927.419,688

a nevezett év végével még nem mérlegeltek, nincsenek befoglalva. Ezek hozzáadásával 1884. év végén a bankok száma 119-re, a takarékpénztáraké 373-ra, a szövetkezeteké pedig 362-re rúgott.

V. A magyarországi hitelintézetek takarékbetéti üzlete 1884-ben.

462

	Takarékbetétek álladéka 1884. január 1-jén	Az 1884-ik év folyamában betétetett	tőkésített kamat	kivétetett	Takarékbetétek álladéka 1884. decz. 31-én
			f o r i n t		
Bankok...	48.623,746	48.674,646	2.030,079	47.687,721	51.640,750
Takarékpénztárak	313.609,127	221.747,598	12.539,879	223.338,061	324.558,543
Szövetkezetek	14.760,326	9.644,385	631,537	9.077,371	15.958,877
Földhitelintézetek	708,548	361,653	23,034	411,310	781,925
Összesen	377.701,747	280.428,282	15.224,529	280.514,463	392.940,095*

Az 1884. év december 31-én forgalomban volt takarékbetéti könyvek száma:

	10 frtnál kisebb	10—50	50—100	100—500	500-1000	1000-2000	2000-5000	5000-10000	10000 frtnál nagyobb	Összesen
					f o r i n t					
					b e t é t t e l					
Bankok	6,132	10,826	7,509	15,810	6,279	5,086	3,636	1,360	715	57,353
Takarékpénztárak	42,641	78,454	58,029	134,302	52,270	38,022	23,395	7,917	3,496	438,526
Szövetkezetek	6,851	9,688	5,272	9,934	2,701	1,821	1,161	369	122	37,919
Földhitelintézetek	23	112	69	197	76	71	54	17	14	633
Összesen	55,647	99,080	70,879	160,243	61,326	45,000	28,246	9,663	4,347	534,431

* A takarékbetétek álladékanak itt és a tullanapon kimutatott összege közt fenforgó különbség onnan ered, hogy néhány intézet adatai a takarékbetéti üzlet egyes kimutatásánál nem voltak felhasználhatók.

VI.

Magyarország vasutai 1884. évben.

	Tisztán magyar vasutak	A közös vasutak magyar vonalai
Pályahosszaság kilométerekben ---	5,879 ₃₆₃	2,830 ₆₈₀
		A közös vasutak összes vonalai
Kibocsátott részvények név- értékben --- --- ---	{ 50.061,200** frt 12.511,000*** „	260.000,000* frt 49.961,000** „
Kibocsátott elsőbbségi kötvé- nyek névértékben --- ---	{ 21.605,000* „ 55.521,700** „ 9.849,000*** „	1,275.545,000* „ 90.184,300** „
Egyéb kölcsönök --- ---	{ 5.412,600* „ 500,000** „ 289,552*** „	3.245,600* „ 3.000,000** „
Felhasznált beruházási tőke...	554.568,397 frt	1,359.726,580 frt.

A pályaeépítmények (alépítmények, felépítmények, magas építmények) karbantartási költsége:

	Tisztán magyar vasutak	A közös vasutak magyar vonalai
Összesen --- --- ---	6.073,635 frt	2.513,035 frt
Pályahossz kilométerenkint ---	1,033 „	888 „
		A közös vasutak összes vonalai
Mozdonyok száma --- --- ---	749	1,447
„ beszerzési költsége ---	21.787,581 frt	46.272,855 frt
Személykocsik száma --- --- ---	1,333	2,591
„ beszerzési költsége ---	5.659,178 frt	10.789,087 frt
Teherkocsik (postakocsikon kívül) száma --- --- ---	17,524	28,570
„ beszerzési költsége ---	31.362,273 frt	49.983,839 frt

* Arany.

** Ezüst.

*** Papir.

A mozdonyok által befutott út kilométerekben :

	Tisztán magyar vasutak	A közös vasutak magyar vonalai
Gyors- és futárvonatokkal --- ---	1.403,014	1.268,870
Személyvonatokkal --- --- ---	3.288,222	3.859,868
Vegyes vonatokkal --- --- ---	5.685,868	1.635,254
Tehervonatokkal --- --- ---	5.959,576	4.711,033
Munka- és anyagvonatokkal --- ---	449,998	192,686
Előfogat és tolómozdonyoké ---	298,808	224,350
Üresen --- --- ---	556,988	453,855
Összesen	17.642,474	12.345,916

Szállított személyek száma :

	Tisztán magyar vasutak	A közös vasutak magyar vonalai
Az I. osztályban --- --- ---	114,460	82,854
A II. " --- --- ---	1.198,528	836,728
A III. " --- --- ---	4.822,233	3.351,761
A IV. " --- --- ---	1.705,495	594,315
Katonai személyek --- --- ---	427,763	258,901
Összesen	8.268,479	5.124,559

Befutott személykilométerek :

Az I. osztályu utasok által --- ---	11.443,913	11.093,433
A II. " " " ---	84.600,899	61.109,692
A III. " " " ---	254.323,251	159.328,463
A IV. " " " ---	62.142,537	24.599,084
A katonai személyek által --- ---	38.537,780	32.635,720
Összesen	451.048,380	288.766,392

Minden utas átlagban befutott kilo-
métert --- --- ---54.₅₅56.₃₅Az üzemhossz egy kilométerére át-
lagban esik személykilométer ---80.₂₀₂100.₇₆₃

Szállított javak és podgyász tonnákban :

Podgyász --- --- ---	26,007	21,778
Gyorsjavak --- --- ---	36,042	36,391
Tetherjavak --- --- ---	8.653,357	6.870,402
Önkezelési javak --- --- ---	1.931,736	1.171,542

	Tisztán magyar vasutak	A közös vasutak magyar vonalai
A teherjavak által befutott tonna- kilométerek --- --- --- ---	1,199,340,907	754,017,090
A teherjavak minden tonnája átlag- ban befutott kilométert --- ---	138. ₅	109. ₇
Az üzlethossz egy kilométerére esik teherjavak tonnakilométere... ---	211,423	263,109

Bevételek :

A személyforgalomból --- --- ---	8.907,944	frt	7.158,843	frt
A teherforgalomból --- --- ---	27.333,871	«	23.306,723	«
Különféle bevételek --- --- ---	840,822	«	302,624	«
Összesen	37.082,637	frt	30.768,190	frt

Bevételek üzemhossz kilométerenként	6,537	frt	10,736	frt
-------------------------------------	-------	-----	--------	-----

Kiadások :

		A közös vasutak összes vonalai
Általános igazgatás --- --- ---	903,288	frt 1.905,912
Pályafelügyelet és karbantartás...	8.698,492	« 10.002,399
Forgalmi és kereskedelmi szolgálat	7.472,954	« 12.841,377
Vonatmozgósítás és műhelyszolgálat	6.747,184	« 10.600,111
Anyag és leltári kezelés... --- ---	328,263	« —
Tulajdonképeni nem üzleti kiadások	1.282,366	« 7.414,796
Összesen	25.432,547	frt 42.764,595

Kiadások pályahossz kilométerenként	4,483	frt	7,582	frt
Az üzleti kiadások a bevételek szá- zalékaiban --- --- --- ---	65. ₁₃	%	42. ₀₇	%

		A közös vasutak magyar vonalai
Állami kamatbiztosítás címén 1884. évben igényelt összeg --- ---	212,338* 4.766,011** 34,466***	frt 524,403* « 3.873,205** «

* Arany.
** Ezüst.
*** Papir.

VII. Az 1885—86. tanévi egyetemi hallgatók.

997

I. félév.

Tanszak	A hallgatók száma		Vallásukra nézve								Születésükre nézve				
	Rendes	Rendkívüli	Róm.-katholikus	Görög-katholikus	Görög-keleti	Ágost. hitvallásu	Helvét hitvallásu	Unitarius	Anglikán	Mózes vallásu	Magyarországi	Horvát-tótországi	A monarch. többi tartományaiából	Más államokból	Összesen
Hittudományi kar	86	6	70	22	—	—	—	—	—	—	87	4	1	—	92
Jogtudományi kar	1,553	116	766	32	58	188	246	3	—	376	1,628	7	28	6	1,669
Orvostudományi kar	1,024	122	284	10	15	98	110	3	—	626	1,129	4	7	6	1,146
Bölcsészeti kar	206	63	135	4	13	36	41	1	—	39	261	4	3	1	269
Összesen	2,869	307	1,255	68	86	322	397	7	—	1,041	3,105	19	39	13	3,176
Gyógyszertan hallgatók	I.	108	65	2	2	13	15	1	—	10	107	—	1	—	108
	II.	91	54	2	2	12	14	—	—	7	91	—	—	—	91
Szülésznők		70	41	1	—	11	11	—	—	6	66	2	1	1	70
Mindössze															3445

A kimutatott rendes hallgatók között újonnan beiratkozott: hittanhallgató 27, joghallgató 539, orvostanhallgató 259, bölcsészethallgató 87.

Jogtudományi tantárgyakat hallgatott még: hittanhallgató 3, bölcsészethallgató 6.

Orvostudományi tantárgyakat hallgatott még: joghallgató 3, bölcsészethallgató 8.

Bölcsészettudományi tantárgyakat hallgatott még: hittanhallgató 39, joghallgató 496, orvostanhallgató 341.

II. félév.

Tanszak	A hallgatók száma		Vallásukra nézve								Születésükre nézve				
	Rendes	Rendkívüli	Róm.-katholikus	Görög-katholikus	Görög-keleti	Agost. hitvallású	Helvét hí vallású	Unitárius	Anglikán	Mózes vallású	Magyarországi	Horvát-tótországi	A monarch. többi tartományaiából	Más államokból	Összesen
Hittudományi kar ...	85	5	67	23	—	—	—	—	—	—	86	3	1	—	90
Jogtudományi kar ...	1,459	127	769	32	56	182	188	4	—	355	1,557	3	20	6	1,586
Orvostudományi kar ...	984	111	286	6	16	74	109	3	—	601	1,080	2	7	6	1,095
Bölcsészeti kar ...	188	57	129	3	13	27	39	—	—	34	239	3	2	1	245
Összesen	2,716	300	1,256	64	85	283	336	7	—	990	2,962	11	30	13	3,016
Gyógyszertan hallgatók	I. 96 II. 81	96 81	65 54	1 —	1 1	9 10	13 9	1 —	— —	6 7	94 81	— —	1 —	1 —	96 81
Szülésznők	—	62	28	—	—	7	11	—	—	16	59	2	1	—	62
Mindössze															3,255

A kimutatott rendes hallgatók között beiratkozott: joghallgató 53, orvostanhallgató 12, bölcsészethallgató 12.

Jogtudományi tantárgyakat hallgatott még: hittanhallgató 1, bölcsészethallgató 5.

Orvostudományi tantárgyat hallgatott még: joghallgató 2, bölcsészethallgató 3.

Bölcsészeti tantárgyakat hallgatott még: hittanhallgató 37, joghallgató 253, orvostanhallgató 298.

VIII. A budapesti pénzüintézetek 1885-ik évi osztaléka.

	Rész- vények száma	Tényleges befizetés részvé- nyenként	Ténylegesen befizetett részvény- tőke	Összes osztalék	Egy részvényre eső osztalék		Veszteség
			f o r i n t		%		
Hazai első takarékpénztár-egyesület ---	2,400	1,000	2.400,000	915,000	380.—	38	—
Pesti magyar kereskedelmi bank... ---	10,000	500	5.000,000	450,000	45.—	9	—
Magyar földhitelintézet --- --- --- ---	—	—	—	—	—	—	—
I. magyar iparbank... --- --- --- ---	6,667	150	1.000,050	60.003	9.—	6	—
Magyar általános hitelbank --- --- ---	50,000	200	10.000,000	950,000	19.—	9. ⁵⁰	—
Egyesült Budapest fővárosi takarékpénztár	6,000	200	1.200,000	168,000	28.—	14	—
Magyar leszámítoló és pénzváltó bank ---	100,000	100	10.000,000	600,000	6.—	6	—
Magyar jelzálog-hitelbank --- --- --- {	3,000	200 {	11.970,326	776,362	15. ⁰⁷ *	6. ⁴⁹ **	—
	97,000	100 {			7. ⁵³		
Budapest III. kerületi takarékpénztár ---	992	50	49,600	5,952	6.—	12	—
Magyar országos központi takarékpénztár	5,000	300	1.500,000	140,000	28.—	9. ³³	—
Budapesti bankegyesületi részvény - tár- saság --- --- --- --- --- --- ---	10,000	100	1.000,000	70,000	7.—	7	—
Kisbirtokosok országos földhitelintézete ---	—	—	—	18,999	—	—	—
Magyar országos bankrészvény-társulat	50,000	200	11.800,341	—	—	—	1.581,455
Magyar általános takarékpénztár részvény- társulat --- --- --- --- --- --- ---	10,000	100	1.000,000	40,000	4.—	4	—
Összesen	351,059	—	56.920,317	4.194,316	—	7. ²²	1.581,455

* Aranyban 12.— és 6.— frt.

** Aranyban 6.— frt.

IX.

Üzletnyitások és üzletbeszüntetések az 1885. évben Budapesten.

Üzletek nyitása és beszüntetése az alább említett fontosabb foglalkozási ágaknál a következő számmal fordult elő ez évben :

	Nyitás	Beszüntetés
A) <i>Östermelés</i> --- --- --- --- --- --- --- ---	—	13
B) <i>Ipar.</i>		
Éledelel-ipar --- --- --- --- --- --- --- ---	716	388
Ruházati ipar --- --- --- --- --- --- --- ---	307	39
Építő-ipar --- --- --- --- --- --- --- ---	12	2
Fonó-, szövő-ipar --- --- --- --- --- --- --- ---	11	2
Agyagipar --- --- --- --- --- --- --- ---	7	2
Faipar --- --- --- --- --- --- --- ---	65	22
Fémipar --- --- --- --- --- --- --- ---	96	19
Sokszorosító ipar --- --- --- --- --- --- --- ---	11	2
Iparos művészet --- --- --- --- --- --- --- ---	39	3
Mű- és szeripar --- --- --- --- --- --- --- ---	36	10
Bőr- és papiripar --- --- --- --- --- --- --- ---	27	9
Olaj- és zsíripar --- --- --- --- --- --- --- ---	11	3
Iparos festő --- --- --- --- --- --- --- ---	12	2
Vegyes ipar --- --- --- --- --- --- --- ---	33	6
Összesen ipar	1,383	509
C) <i>Forgalom</i> --- --- --- --- --- --- --- ---	74	19
D) <i>Kereskedelem.</i>		
Österményekkel --- --- --- --- --- --- --- ---	173	49
Iparcikkkel --- --- --- --- --- --- --- ---	437	97
Pénz és hitellel --- --- --- --- --- --- --- ---	9	4
Közvetítők --- --- --- --- --- --- --- ---	129	26
Járókelő kereskedő --- --- --- --- --- --- --- ---	337	26
Egyéb --- --- --- --- --- --- --- ---	403	195
Összes kereskedelem	1,488	397
E) <i>Személyes szolgálatok</i> --- --- --- --- --- --- --- ---	79	32
Összesen	3,024	970
Azonkívül italmérés --- --- --- --- --- --- --- ---	638	318
Főösszeg	3,662	1,288

X.

Az országos selyemtenyésztési felügyelőség 1885. évi jelentése.

A szederfa-tenyésztés érdekében a következő miveletek hajtattak végre.

A következő számú községi s egyéb faiskola felett gyakoroltatott felügyelet:

1884. évben	---	---	---	---	1,652 faiskolában
1885. " "	---	---	---	---	1,746 " "

Községi faiskolákban elvetésre és egyes magánbirtokosoknak kiosztatott:

a) gyümölcsfamag:

1884. évben	---	---	---	---	72 $\frac{1}{2}$ liter
1885. " "	---	---	---	---	417 $\frac{1}{2}$ " "

b) szederfamag:

1884. évben	---	---	---	---	1,622 $\frac{3}{4}$ liter
1885. " "	---	---	---	---	1,393 " "

Kiültetésre kiosztatott:

a) gyümölcsvadoncz:

1884. évben	---	---	---	---	1,250 darab
1885. " "	---	---	---	---	5,023 " "

b) szederfacsemete:

1884. évben	---	---	---	---	8,903 darab
1885. " "	---	---	---	---	43,850 " "

Az intézet kiosztott és kiültetett községekben s közutak mentén szederfát:

1884. évben	---	---	---	---	600 darabot
1885. " "	---	---	---	---	3,021 " "

Az intézettől nyert szedermag után származott szederfát kiültettek a községek:

1884. évben	---	---	---	---	81,851 darabot
1885. " "	---	---	---	---	76,841 " "

Az intézet által kiadott utasítás a szederfamagvetés és a szederfatenyésztésre nézve községeknek és magánfeleknek kiosztatott:

1884. évben	---	---	---	---	1,466 példány
1885. " "	---	---	---	---	2,500 " "

A szakoktatás érdekében selyemtenyésztési előadás tartatott:

1884. évben	13 helyen	307 hallgató előtt,
1885. " "	2 " "	150 " "

A szegszárdi intézetnél a selyemtenyésztési időny alatt elméleti és gyakorlati kiképeztetést nyert, vidéki, jobbára néptanító:

1884. évben	---	---	---	---	9 egyén,
1885. " "	---	---	---	---	11 " "

A selyemtenyésztés elméletileg és gyakorlatilag előadatott a következő intézetekben:

1. Tanítóképezdékben:

1. Kis-kun-félegyházi, 2. bajai, 3. aradi, 4. csáktornya, 5. csurgói, 6. dévai állami tanítóképezdében; 7. kalocsai r. kath., 8. pécsi r. kath., 9. soproni ág. ev., 10. nagy-kőrösi ev. ref., 11. zombori gör. kel. tanítóképezdében; 12. szabadkai állami, 13. budai tanítónőképezdében.

2. Gazdasági tanintézetekben:

1. magyar-óvári gazdasági akadémiában; 2. kolozsmonostori, 3. debreczeni, 4. kassai gazdasági tanintézetben; 5. adai, 6. istvántelki földműves-iskolában, végül 7. a keszt-

helyi gazdasági tanintézetben, hol azonban 1885. évben gyakorlatilag tenyésztve nem lett.

A fentebb felsorolt tanítóképezdek és gazdasági intézetek növendékei által szerkesztett és beküldött írásbeli dolgozatok száma volt:

1884. évben	---	---	---	---	---	168 darab,
1885. " "	---	---	---	---	---	65 " "

Az intézet által kiosztott selyemtenyésztési tankönyvek száma:

1884. évben	---	---	---	---	---	4,794 darab,
1885. " "	---	---	---	---	---	5,175 " "

A nyári górcsövezés ideje alatt a szegszárdi intézetben a naponként foglalkoztatott munkások száma volt:

1884. évben	---	---	---	---	---	120
1885. " "	---	---	---	---	---	180

Górcsöveztetett a szegszárdi intézetnél összesen:

1884. évben	---	---	---	---	800,556 pillepár
1885. " "	---	---	---	---	1.241,040 " "

A két selyemfonodában működésben volt orsók száma:

Az ujvidéki fonodában	---	---	1885. évben	140
A pancsovai	" "	---	1884. " "	60
" "	" "	---	1885. " "	60

és így mindkét gyárban együttesen működésben volt mindössze:

1884. évben	---	---	---	---	60 orsó
1885. " "	---	---	---	---	200 " "

A foglalkoztatott munkások száma volt az ujvidéki gyárban:

1885. évben	---	---	130 magyar, 152 olasz.
-------------	-----	-----	------------------------

A pancsovai gyárban :

1884. évben	---	---	---	44 magyar,	73 olasz,
1885. " "	---	---	---	50 " "	84 " "

Mindkét gyárban együttesen :

1884. évben	---	---	---	44 magyar,	73 olasz,
1885. " "	---	---	---	180 " "	236 " "

Fonva lett selyem :

1884. évben	---	---	---	---	4.116,675 kg.
1885. " "	Ujvidéken	---	---	---	5.113,008 " "
	Pancsován	---	---	---	7.200,610 " "

A selymértéte-kiosztás és selyemgubó-termés eredménye a következő :

M e g y e	Év szám	Köz- ségek száma	Ter- melők száma	Kiosztott pete- mennyi- ség à 25 gramm	Termeltetett összesen gubó a me- gyében		Kifizetett beváltási ár összesen	
					kilogr.	dk.	frt	kr.
Bács-Bodrog	1884	105	4,821	2,981	60,431	90	64,175	16
	1885	114	5,886	3,562	84,035	50	89,868	41
Temes	1884	43	492	392	8,705	63	9,117	85
	1885	85	1,080	719	15,812	80	16,610	45
Torontál	1884	41	876	653	9,631	30	10,222	07
	1885	63	1,095	771	12,428	25	13,319	92
Krassó-Szörény	1884	39	172	13	2,165	50	2,263	42
	1885	34	276	140	3,257	80	3,437	98
Tolna	1884	66	1,088	724	12,774	13	14,045	2 ³
	1885	75	1,410	861	16,894	09	18,305	09
Fehér	1884	18	80	53	584	65	589	55
	1885	17	36	19	324	40	366	41
Somogy	1884	19	216	126	1,929	30	2,100	76
	1885	21	96	50	1,134	50	1,284	74
Baranya	1884	5	34	10	152	20	176	93
	1885	65	438	233	4,956	24	5,424	88
Az ország egyéb megyéi	1884	108	298	234	765	60	918	18
	1885	141	245	73	889	30	1,036	40
Horvát - Szlavon- országban	1884	113	1,805	1,256	25,028	80	26,761	43
	1885	136	3,297	9,095	36,468	—	39,766	28
Összesen	1884	557	9,892	6,142	122,133	1	130,370	58
	1885	751	13,859	8,523	176,200	88	189,420	56

A gazdasági tanintézetek állása az 1884. és 1885. évben.

Az állami gazdasági szakiskolák létszáma az 1884—85. tanévben következő volt:

1. A magyar-óvári gazdasági akadémia, 2. a keszthelyi, 3. debreczeni, 4. kolozsmonostori, 5. kassai gazdasági tanintézetek, 6. a debreczeni 7. a lipótvárosi, 8. a zsitva-ujfalvi, 9. a rimaszombati, 10. az adai földmives-iskolák, 11. az érdiószegi, 12. tarczali, 13. budapesti, 14. nagyenyedi, 15. ménesi vinczellérképezdek és 16. a pozsonyi szőlőszeti és kertészeti iskola.

A szakiskolák, mint az előző évi jelentéssel való összehasonlítás útján kitűnik, az 1884—85. tanévben a rimaszombati és adai földmives-iskolákkal szaporodtak; ezenkívül a csákovai (Temes megye) és szentimrei (Somogy megye) földmives-iskolák felállítási munkálatai annyira fejlődtek, hogy ezen iskolák az 1886—87. tanév kezdetén megnyithatók lesznek.

A magán-, vagy testületek által fenntartott s államilag segélyezett szakiskolák létszáma az 1884—85. tanévben a következő volt:

1. Istvántelki földmives-iskola (fenntartja az orsz. magyar gazdasági egyesület). 2. Nagyszentmiklósi földmives-iskola (gr. Nákó és 11 torontálmegyei község alapítványaiából fenntartva). Ezen iskola átalakítása és állami kezelésbe való átvétele folyamatban van, mihez — az államkincstár által elvállalt költségeken kívül — hozzájárultak: N.-Szt.-Miklós községe 5,000 frttal és évi 1,000 frt haszonbér mellett örök használatra átengedett 100 hold földdel; Torontál megye közönsége 8,000 frttal; gróf Nákó Kálmán 100,000 darab téglával s több testület és magán személy ösztöndíj-alapítványok létesítésével. Segélyeztettek továbbá: 3. Besztercei (B.-Naszód megye), 4. Földvári (Brassó megye) és 5. Medgyesi (Nagy-Küküllőmegye) földmives-iskolák, fenntartva a szász egyetem és különböző alapítványok által.

Allami szakiskolák 1883—84-ik évi tanszemélyzetének kimutatása :

	Igazgató vagy igazgató-tanár	Rendes tanár	Rendkívüli tanár	Póttanár	Segéd-tanár	Tansegéd	Gazd. intéző	Gazd. segéd	Főkertész	Pinczester	Összesen
Magyar-óvári akadémia	1	10	1	—	2	2	1	1	1	—	19
Keszthelyi gazd. tanintézet	1	6	—	—	1	3	1	1	1	—	14
Debreczeni gazd. tanintézet	1	5	1	1	1	—	1	1	1	—	11
Debreczeni földmíves-iskola	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2
Kolozsmonostori gazdas. tanintézet	1	5	3	—	—	2	1	1	1	—	14
Kassai gazd. tanintézet	1	3	—	1	3	1	1	2	1	—	13
Liptó-ujvári földmíves-iskola	1	—	—	—	1	—	—	1	1	—	4
Zsitva-ujfalvai földmíves-iskola	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
Rimaszombati földmíves-iskola	1	—	—	—	1	1	—	—	1	—	4
Adai földmíves-iskola	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	3
Érdioszegi vinczellér-képezde	1	—	—	—	1	—	—	1	—	1	4
Tarczali vinczellér-képezde	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
Budai vinczellér-képezde	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
Nagy - enyedi vinczellér - képezde	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
Ménesi vinczellér-képezde	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
Pozsonyi szőlőszeti és kertészeti iskola	1	—	1	1	1	—	—	1	—	—	5
Összesen	15	29	6	3	17	10	5	14	8	1	107

Az állam által segélyezett szakiskolák 1884—85-ik évi tanszemélyzetének kimutatása :

	Igazgató-tanár	Állatorvos	Tanársegéd	Kertész	Intéző	Intéző segéd	Összesen
Istvánfelki földmíves-iskola	1	—	1	1	—	—	3
Nagy-szent-miklósi földmíves-iskola	1	—	1	—	—	—	2
Beszterczei földmíves-iskola	1	—	4	1	—	—	6
Földvári földmíves-iskola	1	1	1	1	—	1	5
Medgyesi földmíves-iskola	1	—	5	—	1	—	7
Összesen	5	1	12	3	1	1	23

Az állami szakiskolák hallgatóinak száma:

A tanintézet megnevezése																		
gazdasági tanintézet					földmives-iskola						vinczellér-képezde							
magyar- óvári gazdasági akadémia	Keszthely	Debreczen	Kolozsmonostor	Kassa	Keszthely	Debreczen	Liptó-Ujvár	Zsitva-Ujfalv	Rimaszombat	Ada	Ér-Diószeg	Tarcal	Budapest	Nagy-Enyed	Ménés	Pozsony	Összesen	
1866—67	132	94	—	—	—	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	247	
1867—68	140	104	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	261	
1868—69	134	130	41	—	—	21	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	356	
1869—70	127	104	49	40	—	18	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	371	
1870—71	133	86	58	63	—	21	32	11	—	—	—	13	—	—	—	—	417	
1871—72	150	74	53	73	—	23	32	14	—	—	—	14	—	—	—	—	433	
1872—73	168	64	41	78	—	25	36	17	—	—	—	24	—	—	—	—	453	
1873—74	161	54	48	75	—	25	44	23	—	—	—	22	—	—	—	—	452	
1874—75	161	38	48	67	—	12	43	23	—	—	—	26	10	—	—	—	428	
1875—76	193	55	50	74	21	—	45	26	—	—	—	24	16	—	—	—	504	
1876—77	194	83	49	88	29	—	48	26	—	—	—	22	22	—	—	—	561	
1877—78	203	83	65	84	37	—	40	22	—	—	—	21	21	—	—	—	576	
1878—79	186	78	45	80	33	—	42	21	—	—	—	21	21	—	—	—	521	
1879—80	210	110	54	62	34	—	40	28	—	—	—	22	21	—	—	—	581	
1880—81	205	100	52	68	37	—	40	28	—	—	—	23	18	18	9	—	598	
1881—82	206	117	63	86	35	—	41	28	—	—	—	23	23	19	18	7	643	
1882—83	243	137	88	89	23	—	39	26	—	—	—	21	23	23	17	9	738	
1883—84	220	133	91	97	40	—	42	26	16	—	—	22	24	19	16	12	772	
1884—85	178	136	117	107	48	—	38	27	19	22	28	19	22	17	17	11	822	

Az állam által segélyezett magánszakiskolák hallgatóinak száma:

				Földmives-iskolák					Tanító-képezde			Összesen
				nagy-szt-miklósi	besztercei	medgyesi	földvári, előbb brassói	istvántelki	kassai	debreczeni	kolozsvári	
1866—67	---	---	---	11	—	—	—	—	—	—	—	11
1867—68	---	---	---	12	—	—	—	—	36	—	—	48
1868—69	---	---	---	14	—	—	—	—	46	—	—	60
1869—70	---	---	---	11	—	—	—	—	35	—	—	46
1870—71	---	---	---	16	7	—	—	—	45	16	—	84
1871—72	---	---	---	15	3	14	14	—	37	49	—	162
1872—73	---	---	---	15	9	18	7	—	25	95	29	198
1873—74	---	---	---	14	5	16	9	—	54	36	44	178
1874—75	---	---	---	15	8	18	10	—	56	34	18	157
1875—76	---	---	---	13	12	13	12	9	71	33	16	179
1876—77	---	---	---	18	7	12	15	12	89	32	26	211
1877—78	---	---	---	17	12	17	15	18	89	48	20	236
1878—79	---	---	---	26	8	22	19	10	53	40	25	203
1879—80	---	---	---	21	10	25	10	11	38	45	26	186
1880—81	---	---	---	27	12	18	16	33	33	40	20	202
1881—82	---	---	---	26	—	21	12	31	57	44	20	211
1882—83	---	---	---	38	*	18	13	35	57	50	22	233
1883—84	---	---	---	45	6	13	10	39	46	63	14	236
1884—85	---	---	---	38	9	15	12	43	25	24	15	191

Hogy a gazdasági szakoktatásban részesülő tanulók számáról nyújtott átnézet teljes legyen, meg kell még említeni, hogy az 1884—85. tanévben a budapesti állatorvosi tanintézetben 194 tanuló volt beírva; ezek közt 57 gyógykovács, az 1883—84. tanévben 171, növekedés tehát 23 és a selmeczi bányászati és erdészeti akadémián 1884—85. tanévben, a 88 bányászati hallgatót nem számítva, 276 rendes és 11 rendkívüli, összesen tehát 287 hallgató volt beírva; az 1883—84. tanévben 130. A kassai rétmesteri iskolában 31 tanuló részesült szakoktatásban.

* Tanulók hiánya miatt az intézet zárva volt.

A gazda-előadásokon résztvett tanulók száma tehát a következő:

	1884—85	1883—84	Szaporodás
Állami gazd. szakiskolákon, segélyezett s magán-szakiskolákon, tanítóképez- dében és rétmesteri iskolában...	1,044	1,025	tanuló 19
Az állatorvosi tanintézeten és a sel- meczi erdészeti akadémián	481	301	« 180
Összesen	1,326	1,379	tanuló 199

XII.

A budapesti ipar-, biztosítási- és «egyéb» részvénytársulatok osztalékának kimutatása az 1885. évi üzletévről.

1. Iparvállalatok.

a) Malmok.

Concordia	40	frt — kr.	8	%
I. budapesti malom	90	« — «	18	«
Erzsébet	20	« — «	10	«
Hengermalom	40	« — «	8	«
Luiza	25	« — «	15 ⁶²	«
Molnárok és sütők	30	« — «	15	«
Pannonia	—	« — «	—	«
Victoria	—	« — «	—	«
Összesen			8 ⁹²	%

b) Építő-ipar.

Ujlaki téglá és mészégető részv.-társ.	15	frt — kr.	7 ⁵⁰	%
Kőbányai gőztéglagyár	20	« — «	12 ⁵⁰	«
Kőszénbánya és téglagyár	«	«		
(Drasche)	15	« — «	7 ⁵⁰	«
Szt-Lőrinczi téglagyár részv.-társ.	—	« — «	—	«
Összesen			7 ⁸²	%

c) Vasipar.

Rimamurány-salgótarjáni vasmű-részvénytársaság*	5	frt	—	kr.	5	‰
Ganz és társa részv.-társ.	65	„	—	„	16. ₂₂	„
Schlick-féle vasöntőde részv. társ.	—	„	—	„	—	„
Összesen					6. ₁₉	‰

d) Nyomdászati ipar.

Athenaeum részv.-társ.	40	frt	—	kr.	26. ₆₆	‰
Pesti könyvnyomda részv.-társ.	75	„	—	„	15	„
Frauklin részv.-társ.*	13	„	50	„	9	„
Pallas részv.-társ.	16	„	—	„	8	„
Összesen					13. ₉₅	‰

e) Egyéb ipar.

Gschwindt szeszfinomító részv.-társ.	25	frt			12. ₅₀	‰
Gyapjmosó és bizományi részv.-társ.	20	„			10	„
Csontlisztgyár részv.-társ.	—	„			—	„
I. magyar serfőződe részv.-társ.	50	„			12. ₅₀	„
Salgó-tarjáni kőszénbánya részv.-társ.	9	„			9	„
Szegedi légszeszvilágítási részv.-társ.	8	„			8	„
I. magyar kártyagyár részv.-társ.*	18	„			9	„
Magyar asphalt részv.-társ.	—	„			—	„
Sárospataki malomkő-gyár részv.-társ.	13	„			6. ₅₀	„
Északmagyarországi kőszénbánya és iparvállalat részvénytársaság	—	„			—	„
Első magyar papir-ipar részv.-társ.	—	„			—	„
Első magyar üveggyár részv.-társ.	30	„			6	„
Testory-féle fém- és lámpaarugyár részv.-társ.	—	„			—	„
Szegedi szesz-gyár és finomító részvénytársaság	—	„			—	„
Union rizskeményítő-gyár részv.-társ.	—	„			—	„
Fiumei I. m. rizshántoló- és rizskeményítő-gyár részvénytársaság	45	„			9	„
Nagy-surányi cukor-gyár részv.-társ.	—	„			—	„
Kőolaj finomító-gyár részv.-társ.	18	„			12	„
Összesen					6. ₀₄	‰

* Az 1884—85-iki évre vonatkozó adatok.

Iparvállalatok összesítése.

a) Malomipar	---	---	---	---	---	---	---	---	8. ₉₂ ‰
b) Építő-ipar	---	---	---	---	---	---	---	---	7. ₈₂ ‰
c) Vasipar	---	---	---	---	---	---	---	---	6. ₁₉ ‰
d) Nyomdászati ipar	---	---	---	---	---	---	---	---	13. ₉₅ ‰
e) Egyéb ipar	---	---	---	---	---	---	---	---	6. ₀₄ ‰
Összes ipar									7. ₁₀ ‰

2. Biztosítási vállalatok.

Első magyar általános biztosító-társaság	---	---	166	frt	16. ₆₀ ‰
Pannonia viszonthbiztosító társaság	---	---	55	„	18. ₃₃ ‰
Foncière, pesti biztosító-intézet	---	---	4	„	4 ‰
Magyar-francia biztosító részvény-társaság	---	---	15	„	6. ₂₀ * ‰
Összesen					9 ‰

3. Közlekedési vállalatok.

Nemzetközi waggonkölcsönző részv.-társ.	---	---	7	frt	7 ‰
Általános waggonkölcsönző társulat	---	---	6	„	7. ₅₀ ‰
Budapesti alagút részv.-társ.	---	---	9	„	8. ₅₇ ‰
Budapesti közúti vaspálya részv.-társ.	---	---	32	„	16 ‰
Budai hegy pálya részv.-társ.	---	---	8	„	8 ‰
Összesen					10. ₅₉ ‰

4. Egyéb részvénytársulatok.

Kereskedelmi épület részv.-társ.	---	---	30	frt	14. ₂₈ ‰
Sertéshizlalo részv.-társ.	---	---	20	„	10 ‰
Szálloda részv.-társ.	---	---	9	„	11. ₂₅ ‰
Lótenyésztés emelésére alakult részv.-társ.**	---	---	—	„	— ‰
Harmonia zeneműkiadó és I. hazai zongora-gyár részvény-társaság **	---	---	—	„	— ‰
Összesen					10. ₀₇ ‰

* T. i. papírértékre átszámítva; arany értékben az osztalék 6‰-ot tesz.

** A múlt évre vonatkozó adatok.

XIII.

Magyarország iparstatisztikája 1885-ben.

A statisztikai fölvételek között alig van egy, mely nagyobb nehézségekkel jár, mint az iparstatisztika. Mindamellet sem tudtak lemondani arról, hogy a nép kereseti viszonyait statisztikailag feltüntessék. Nálunk is már a múlt évben rendezett kiállítás indító okul szolgált arra, hogy ipari viszonyainkról szabatos, számszerű képet nyerjünk. Az országos statisztikai hivatal jelenleg közzéteszi az általános iparstatisztikai fölvétel eredményeit és ez által újabb becses adatokat nyújt arra, hogy hazánk viszonyait tanulmányozhassuk. E fölvétel főbb eredményeit a következőkben foglaljuk össze:

A magyar korona országainak iparossága a felállított osztályok szerint, következőleg oszlik meg:

	Férfi	Nő	Együtt
Önálló vállalkozó --- --- --- ---	247,311	10,575	257,886
Üzletvezető és egyéb tisztviselő ---	10,153*	—	10,153
Segéd --- --- --- ---	101,489	9,563	111,052
16 éven felüli állandó munkás --- ---	59,314	21,375	80,689
16 „ aluli „ „ --- ---	2,943	3,088	6,031
Felnőtt napszámos --- --- --- ---	58,929	11,869	70,798
Fiatalfiatal „ --- --- --- ---	3,883	4,701	8,584
16 éven felüli tanoncz --- --- --- ---	22,570	751	23,321
16 „ aluli „ --- --- --- ---	42,445	1,567	44,012
16 „ felüli és a műhelyen kívül dolgozó munkás --- --- --- ---	5,926	1,178	7,104
16 éven aluli és a műhelyen kívül dolgozó munkás --- --- --- ---	305	313	618
Csak időnkint használt munkás ---	20,962	3,030	23,992
Összesen	576,030	63,012	644,240

* Jelen felvétel szerint az üzletvezetők és tisztviselők «nem» szerint nem részletezhetők.

Az iparral foglalkozó, tuloldalt kimutatott népesség ugyanezen osztályok szerint a magyar korona egyes országaiban következőleg oszlik meg:

	Magyarország			Fiume			Horvát-Szlavonország			A Szt-Istv. korona orsz. együtt		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
Önálló vállalkozó	220,135	8,193	228,328	438	57	495	26,738	2,325	29,063	247,311	10,575	257,886
Üzletvezető és tisztviselő --- ---	9,180	—	9,180	143	—	143	830	—	830	10,153	—	10,153
Segéd --- ---	92,198	8,276	100,478	217	36	253	9,074	1,249	10,323	101,489	9,563	111,052
Állandó munkás :												
16 éven felüli ---	51,105	17,919	69,024	2,090	2,049	4,139	6,119	1,407	7,526	59,314	21,375	80,689
16 " aluli	2,437	2,610	5,047	131	259	390	375	219	594	2,943	3,088	6,031
Napszámos felnőtt	46,521	9,523	56,044	543	489	1,032	11,865	1,857	13,722	58,929	11,869	70,798
" fiatal	3,120	3,833	6,953	71	130	201	692	738	1,430	3,883	4,701	8,584
Tanoncz :												
16 éven felüli ---	20,655	658	21,313	123	63	186	1,792	30	1,822	22,570	751	23,321
16 " aluli	38,710	1,426	40,136	189	38	227	3,546	103	3,649	42,445	1,567	44,012
A műhelyen kívül dolgozik :												
16 éven felüli ---	5,694	1,085	6,779	38	6	44	194	87	281	5,926	1,178	7,104
16 " aluli	283	235	518	6	3	9	16	75	91	305	313	618
Csak időnként használt munkás ---	5,991	693	6,684	416	4	420	14,555	2,333	16,888	20,962	3,030	23,992
Összesen	496,029	54,453	550,482	4,405	3,134	7,539	75,796	10,423	86,219	576,230	68,010	644,240

Az iparral foglalkozó 644,240 személy közül e szerint 550,482 esik Magyarországra, azaz 85.45% , Fiuméra 7,539, azaz 1.17% , Horvát-Szlavonországra 86,219, azaz 13.38% . A 257,886 önálló iparos közül 228,328, azaz 88.54% esik Magyarországra, Fiuméra 495, azaz 0.19% , Horvát-Szlavonországra 29,063, azaz 11.27% . A 386,354 segédszemélyzetből 322,154, azaz 83.38% Magyarországra, 7,044, azaz 1.82% Fiuméra és 57,156, azaz 14.80% Horvát-Szlavonországra jut. Szembeállítván az összes segédszemélyzetet az összes vállalkozókkal, Magyarországon 100 önálló iparosra 141 segédszemély jut, Fiumében 1,423, Horvát-Szlavonországon 196.

Feltűnő, hogy Horvát-Szlavonországban a segédszemélyzetnek az önálló iparosokhoz való aránya kedvezőbb, mint Magyarországon, holott az előbbi ország ipara köztudomásúlag fejletlenebb. Ez ellenmondás megfajtására csakis az adatok részletes vizsgálata vezethet bennünket. Az egész különbséget ugyanis azon körülmény okozza, hogy Zimonyban, mely városnak összes lakossága a népszámlálás alkalmából csak 12,836 volt, mégis 12,514 napszámot és 12,227 ideiglenes munkást mutatott ki a társországok statisztikai hivatala. E számok oly rendkívül nagyok, hogy csak egy értelmezésük lehetne, t. i. a budapest-zimonyi vasút befejezése és a nagy vasúti híd építése, mely sok munkást foglalkoztathatott s tényleg foglalkoztatott is. De különben, ha ez adatok meg is felelnek a valóságnak, egy időleges építkezési vállalat szerves összefüggésben úgy sem áll az ország iparával s a munkások bármily nagy száma — kiknek legfeljebb napszámok részét szolgáltatotta Horvátország — semmit sem változtat a társországok iparosságán. Hogy tehát Horvát-Szlavonország valódi iparviszonyait megismerjük, szükségesnek látszott levonni. Zimony levonásával a következő számokat nyerjük:

	Horvát-Szlavonország			Zimony város			Horvát-Szlavonország Zimony nélkül		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
Önálló vállalkozó --- --- ---	26,738	2,325	29,063	432	184	616	26,306	2,141	28,447
Üzletvezető és tisztviselő ---	830	—	830	38	—	38	792	—	792
Segéd --- --- --- --- ---	9,074	1,249	10,323	346	105	451	8,728	1,144	9,872
Állandó munkás 16 éven felüli	6,119	1,407	7,526	125	33	158	5,994	1,374	7,368
" " 16 " aluli	375	219	594	4	—	4	371	219	590
Napszámos felnőtt --- --- ---	11,865	1,857	13,722	9,728	1,585	11,313	2,137	272	2,409
" fiatal --- --- ---	692	738	1,430	538	663	1,201	154	75	229
Tanoncz 16 éven felüli --- ---	1,792	30	1,822	26	2	28	1,766	28	1,794
" 16 " aluli --- ---	3,546	103	3,649	133	3	136	3,413	100	3,513
műhelyen kívül dolgozik :									
16 éven felüli --- --- --- ---	194	87	281	19	5	24	175	82	257
16 aluli --- --- ---	16	75	91	—	—	—	16	75	91
ACdskönként használt munkás	14,555	2,333	16,888	10,178	2,049	12,227	4,377	284	4,661
Összesen	75,796	10,423	86,219	21,567	4,629	26,196	54,229	5,794	60,023

Az iparosság megoszlása országrészek és megyék szerint kitűnik az alábbi táblázatból, mely az összes önálló vállalkozók, az összes segédszemélyzet, a segédszemélyzetnek az önálló vállalkozókhoz, valamint a megye iparos lakosságának az összes népességhez való arányát mutatja :

1. Magyarország.

a) Duna balpartja.

			Az önálló vállalkozók száma	Az összes segédszemélyzet száma	100 önálló iparosra esik segédszemélyzet	A megye iparos-sága az összes lakosságnak hány százalékát kepezi
Árva	megye	---	853	1,774	208	3. ²²
Bars	"	---	2,433	3,411	140	4. ⁰⁹
Esztergom	"	---	1,305	1,866	143	4. ⁵³
Hont	"	---	2,092	2,629	126	4. ⁰⁷
Liptó	"	---	763	1,325	174	2. ⁷⁹
Nógrád	"	---	2,509	4,031	161	3. ⁴¹
Nyitra	"	---	6,658	4,495	68	3. ⁰¹
Pozsony	"	---	6,896	13,024	189	6. ³⁴
Trencsén	"	---	3,907	4,156	106	3. ³⁰
Turóc	"	---	890	1,469	165	5. ¹⁴
Zólyom	"	---	2,016	5,548	275	7. ³³
Összesen			30,322	43,728	144	4. ²²

b) Duna jobbpartja.

Baranya	megye	---	6,649	6,741	101	4. ⁵⁶
Fejér	"	---	4,215	3,428	81	3. ⁶⁵
Győr	"	---	2,374	2,922	123	8. ⁸⁴
Komárom	"	---	2,817	2,681	95	3. ⁶²
Moson	"	---	1,636	1,720	105	3. ¹²
Somogy	"	---	5,447	3,743	69	2. ²⁹
Sopron	"	---	4,513	6,665	148	4. ⁵⁶
Tolna	"	---	4,825	3,211	67	3. ⁴³
Vas	"	---	6,737	4,464	66	3. ¹⁰
Veszprém	"	---	4,716	3,778	80	4. ⁰⁷
Zala	"	---	6,300	3,830	61	2. ⁸¹
Összesen			50,229	43,173	86	3. ⁶⁴

	Az önálló vállalkozók száma	Az összes segéd-személy száma	100 önálló iparosra esik segéd-személyzet	A megye iparos-sága az összes lakosságnak hány százalékát képezi
<i>c) Duna-Tisza köze.</i>				
Bács-Bodrog megye...	13,699	10,408	76	3. ⁷⁸
Csongrád "...	4,929	9,348	190	6. ²⁵
Heves "...	3,108	3,070	99	2. ⁹¹
Jász-Nagykún-Szolnok megye	5,122	4,440	87	3. ⁴⁴
Pest-Pilis-Solt-Kiskún "...	10,695	8,803	82	3. ¹⁰
Budapest főváros...	9,652	63,551	658	20. ³⁰
P.-P.-S.-Kiskún megye összesen	20,347	72,354	356	9. ⁹⁶
Összesen	47,205	99,620	211	6. ²⁷

<i>d) Tisza jobbpartja.</i>				
Abauj-Torna megye...	2,881	7,635	265	5. ⁸³
Bereg "...	1,477	5,256	356	4. ³⁹
Borsod "...	3,000	7,636	255	5. ⁴³
Gömör "...	3,943	4,633	117	5. ⁰⁷
Sáros "...	2,248	3,350	149	3. ³³
Szepes "...	3,049	7,032	231	5. ⁸³
Ung "...	1,610	1,604	100	2. ⁵⁴
Zemplén "...	3,299	2,525	77	2. ¹²
Összesen	21,507	39,671	184	4. ²⁴

<i>e) Tisza balpartja.</i>				
Békés megye	3,741	3,290	88	3. ⁰⁶
Bihar "...	5,938	5,949	100	2. ⁶⁶
Hajdu "...	3,478	4,841	139	4. ⁸⁹
Máramaros "...	1,963	2,459	125	1. ⁹⁴
Szabolcs "...	2,482	2,102	85	2. ¹⁴
Szatmár "...	4,505	4,557	101	3. ⁰⁹
Szilágy "...	2,208	1,386	63	2. ¹⁰
Ugocsa "...	543	506	93	1. ⁶⁰
Összesen	24,858	25,090	101	2. ⁷⁴

<i>f) Tisza-Maros szöge.</i>				
Arad megye	3,850	6,835	178	3. ⁵²
Csanád "...	1,814	1,790	99	3. ³¹
Krassó-Szörény megye	2,911	10,893	374	3. ⁶²
Temes "...	7,109	10,153	143	4. ³⁶
Torontál "...	9,178	7,432	81	3. ¹³
Összesen	24,862	37,103	149	3. ⁶⁰

g) Erdély.

		Az önálló vállalkozók száma	Az összes segédszemélyzetszáma	100 önálló iparosra esik segédszemélyzet	A megye iparos-sága az összes lakosságnak hány százalékát képez
Alsó-Fehér megye	---	2,450	2,378	97	2. ⁷¹
Besztercze-Naszód "	---	1,461	1,113	76	2. ⁷¹
Brassó "	---	2,464	5,261	214	9. ²⁰
Csík "	---	1,588	816	51	2. ¹⁷
Fogarás "	---	820	799	97	1. ⁹¹
Háromszék "	---	2,306	2,332	101	3. ⁷⁰
Hunyad "	---	2,643	2,733	103	2. ¹⁶
Kis-Küküllő "	---	724	319	44	1. ¹⁴
Kolozs "	---	2,039	5,833	286	4. ³¹
Maros-Torda "	---	2,818	2,309	82	3. ²²
Nagy-Küküllő "	---	1,982	1,789	90	2. ⁸⁵
Szeben "	---	2,445	4,505	184	4. ⁹¹
Szolnok-Doboka "	---	2,212	1,503	68	1. ⁹²
Torda-Aranyos "	---	1,647	933	57	1. ⁸⁸
Udvarhely "	---	1,746	1,146	66	2. ⁷⁴
Összesen		29,345	33,769	115	3. ⁹³
Magyarország	---	228,328	322,154	141	4. ⁰¹
Fiume város és területe	---	495	7,044	1,423	35. ⁹³
Horvát-Szlavonország	---	29,063	57,156	196	4. ⁵⁶
A Szt-István korona országai együtt	---	257,886	386,354	150	4. ¹²

Áttérve a városokra, azt találjuk, hogy míg a 140 városban Magyarország lakosságából csak 15.⁶⁵ % lakik, addig az összesen 550,482-re rugó iparosságból 263,322, vagyis 47.⁸³ % jut városainkra. Az iparosság különböző tagozata is mutatja, hogy a tulajdonképeni ipar főszékhelyéül a városok tekintendők, mert csak a városokban üzött iparnak van vállalati jellege, ez rendelkezik azon feltételekkel, a melyeken az ipar fejlődése megfordul. A míg az összes 550,482 iparos közül 263,322, azaz 47.⁸³ % jut a városokra, addig azt találjuk, hogy önálló iparos a városokban csak 74,401 van, vagyis az önálló iparosoknak 32.⁵⁹ % a, holott a segédszemélyzetből 188,921, azaz 58.⁶⁴ %. A városokban tehát 100 önálló iparosra 254 segédszemélyzet, az egész országban, a városok nélkül pedig csak 87 jut.

Az iparos lakosság egyes alkatelemeinek megoszlását az egész országban és a 140 városban a következő tábla mutatja:

	Az egész országban van			A 140 városban van			Az országos összegnek hány %-a esik a városokra		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
Önálló vállalkozó... --- ---	220,135	8,193	228,328	69,489	4,912	74,401	31. ⁵⁷	59. ⁹⁵	32. ⁵⁹
Üzletvezető és tisztviselő ---	9,180	—	9,180	4,772	—	4,772	51. ⁹⁸	—	51. ⁹⁸
Segéd --- --- ---	92,198	8,278	100,476	56,962	5,960	62,922	61. ⁷⁸	72. ⁰⁰	62. ⁶²
Állandó munkás: 16 éven felüli	51,105	17,919	69,024	26,852	14,586	41,438	52. ⁵⁴	81. ³⁹	60. ⁰³
" " 16 " aluli	2,437	2,610	5,047	1,196	1,881	3,077	49. ⁰⁸	72. ⁰⁷	60. ⁹⁷
Napszámos felnőtt --- --- ---	46,521	9,523	56,044	26,176	5,772	31,948	56. ²⁷	60. ⁶¹	57. ⁰¹
" fiatal --- --- ---	3,120	3,833	6,953	1,358	1,795	3,153	43. ⁵³	46. ⁸³	45. ³⁵
Tanoncz: 16 éven felüli --- ---	20,655	658	21,313	10,692	552	11,244	51. ⁷⁶	83. ⁸⁹	52. ⁷⁶
" 16 " aluli --- ---	38,710	1,426	40,136	22,449	1,255	23,704	57. ⁹⁹	88. ⁰¹	59. ⁰⁶
A műhelyen kívül dolgozik:									
16 éven felüli --- --- ---	5,694	1,085	6,779	3,186	800	3,986	55. ⁹⁵	73. ⁷³	58. ⁸⁰
16 " aluli --- --- ---	283	235	518	101	110	211	35. ⁶⁹	46. ⁸¹	40. ⁷³
Csak időnkint használt munkás	5,991	693	6,684	2,248	218	2,466	37. ⁵²	31. ⁴⁶	36. ⁸⁹
Összesen	496,029	54,453	550,482	225,481	37,841	263,322	45. ⁴⁶	69. ⁴⁹	47. ⁸³

Szociális szempontból érdekes az a körülmény is, hogy a felnőtt állandó női munkások közül — kiknek száma 17,919 — 14,586 (81.³⁹ %) a városokra esik, a fiatal női munkások közül — 2,610 a felvétel szerint — a városokra 1,881 (72.⁰⁷ %) jut.

A tanoncok összes száma az országban 61,449, ezek közül 34,948 (56.⁸⁷ %) esik a városokra. A tanoncok közül tehát viszonylag kevesebb esik a városokra, mint a munkásokból, de ha tekintetbe vesszük, hogy az önálló iparosoknak csak 32.⁵⁹ %-a lakik a városokban, akkor ezen számot is csak annak megerősítéseül tekinthetjük, hogy az ipar fejlődése szempontjából a városok sokkal nagyobb fontossággal bírnak.

Az egyes városok következő viszonyokat tüntetnek fel:

A város neve	Az önálló vállalkozók száma	Az összes segéd-személyzet száma	100 önálló iparosra esik segéd-személyzet	A város iparossága az összes lakosságának hány %-át képezi
Abrudbánya --- --- ---	261	132	51	13. ⁷⁰
Arad --- --- ---	1,268	4,542	358	16. ³⁴
Baja --- --- ---	879	1,799	205	13. ⁹²
Bakabánya --- --- ---	251	77	31	10. ¹⁸
Bártfa --- --- ---	222	301	136	10. ⁷¹
Bazin --- --- ---	159	183	115	8. ¹⁷
Békés-Gyula --- --- ---	693	1,065	154	9. ⁷⁴
Béla --- --- ---	111	952	858	41. ⁰⁶
Bereczk --- --- ---	93	25	27	3. ⁸⁹
Beregszász --- --- ---	281	465	165	10. ⁷⁶
Besztercze --- --- ---	680	593	87	15. ⁷⁹
Beszterczebánya --- ---	369	2,509	680	40. ²⁰
Brassó --- --- ---	1,148	3,516	306	15. ⁷⁷
Breznóbánya --- --- ---	250	137	55	10. ³⁷
Budapest --- --- ---	9,652	63,551	658	20. ³⁰
Czegléd --- --- ---	757	720	95	5. ⁹⁴
Csik-Szereda --- --- ---	60	71	118	8. ²⁰
Debreczen --- --- ---	1,620	4,124	255	11. ²⁴
Deés --- --- ---	341	355	104	11. ⁴
Déva --- --- ---	171	152	89	8. ²¹
Dobsina --- --- ---	121	265	219	6. ⁹⁰
Eger --- --- ---	620	688	111	6. ³³
Eperjes --- --- ---	495	1,634	330	21. ⁰⁰
Érsekújvár --- --- ---	373	366	98	6. ⁹⁸
Erzsébetváros --- --- ---	106	105	100	8. ⁴⁴
Esztergom --- --- ---	364	703	193	11. ⁹⁵
Fehértemplom --- --- ---	534	552	103	11. ⁰³
Félegyháza --- --- ---	843	588	70	5. ⁹⁸
Felső-Bánya --- --- ---	182	148	81	5. ⁷³
Felvincz --- --- ---	30	11	37	2. ⁵⁵
Gölniczbánya --- --- ---	140	438	313	13. ²⁸
Gyöngyös --- --- ---	696	1,411	203	13. ¹²
Győr --- --- ---	798	1,991	250	13. ²⁹
Gyula-Fehérvár --- ---	434	1,033	238	19. ⁹⁹
Hajdu-Böszörmény --- ---	322	101	31	2. ²²
" -Dorogh --- ---	144	161	112	3. ⁸⁰
" -Hadház --- ---	144	10	7	2. ⁰⁸
" -Nánás --- ---	229	52	23	2. ⁰²
" -Szoboszló --- ---	312	135	43	3. ⁴³
Halas --- --- ---	239	246	103	3. ²²
Hátszeg --- --- ---	97	95	98	10. ⁶²
Hód-Mező-Vásárhely ---	1,526	1,273	83	5. ⁴⁹

A város neve	Az önálló vállalkozók száma	Az összes segéd-személyzet száma	100 önálló iparosra esik segéd-személyzet	A város iparos-sága az összes lakos-ságnak hány %-át képezi
Igló	196	609	31	10. ⁷⁰
Jászberény	545	341	63	4. ¹²
Jolsva	236	86	36	11. ⁷⁹
Kaposvár	542	909	168	15. ¹⁶
Karánsebes	179	286	160	9. ⁷⁶
Karczag	182	92	51	1. ⁷³
Kassa	778	5,640	725	24. ⁵⁹
Kecskemét	1,070	853	80	4. ²⁸
Késmárk	202	654	324	19. ¹³
Kézdi-Vásárhely	474	834	176	25. ²⁴
Kismárton	127	171	135	10. ⁴⁷
Kis-Szeben	143	219	153	12. ⁸¹
Kis-Uj-Szállás	218	148	68	3. ³⁰
Kolozs	53	11	21	2. ⁰³
Kolozsvár	967	4,372	452	17. ⁸⁴
Komárom	571	863	151	10. ⁹⁴
Korpona	152	32	21	5. ⁴⁰
Körmöcbánya	162	536	331	8. ¹⁶
Kőszeg	301	397	132	9. ⁵⁶
Kunhegyes	212	65	31	3. ⁷¹
Kun Szt-Márton	273	206	75	4. ²⁹
Leibicz	154	179	116	10. ⁸⁰
Léva	469	404	86	13. ⁴⁶
Libetbánya	99	200	202	16. ⁶⁰
Losoncz	292	657	225	18. ⁸⁸
Lőcse	250	424	170	10. ²¹
Makó	755	1,011	134	5. ⁸⁷
Maros-Vásárhely	776	1,330	171	16. ³⁵
Máramaros-Sziget	492	995	202	13. ⁷⁰
Medgyes	302	433	143	11. ³³
Mezőtúr	495	234	47	3. ⁴⁴
Miskolcz	1,309	2,281	174	14. ⁷⁶
Modor	269	139	52	8. ⁶⁸
Munkács	451	723	160	12. ¹⁷
Nagy-Bánya	330	666	202	11. ⁵⁴
" -Becserek	707	1,078	152	9. ¹⁴
" -Enyed	303	272	90	10. ⁷²
" -Kanizsa	444	672	151	6. ⁰⁷
" -Károly	830	635	77	11. ⁷⁰
" -Kőrös	391	273	70	2. ⁹¹
" -Rőcze	134	105	78	12. ⁵⁹
" -Szeben	919	2,271	247	16. ⁴⁰
" -Szombat	371	687	185	9. ⁷⁷
" -Várad	1,343	3,455	257	15. ³²

A város neve	Az önálló vállalkozók száma	Az összes segéd-személyzet száma	100 önálló iparosra esik segéd-személyzet	A város iparos-sága az összes lakos-ságnak hány %-át képezi
Nyiregyháza	715	668	93	5. ⁷⁴
Nyitra	289	736	255	11. ⁸⁴
Ó-Lubló	171	83	49	11. ⁶¹
Pancsova	598	1,376	230	11. ⁵³
Pápa	668	928	139	10. ⁹⁰
Pécs	1,239	4,262	344	19. ¹⁷
Podolin	97	255	263	22. ⁹⁸
Poprád	47	116	247	15. ⁷⁶
Pozsony	1,588	8,141	513	20. ²⁷
Rima-Szombat	369	537	146	18. ⁷⁰
Rozsnyó	403	596	148	21. ⁰⁹
Ruszt	42	32	76	5. ²⁷
Segesvár	424	790	186	13. ⁸¹
Selmecz- és Bélabánya	220	1,902	865	13. ⁹⁰
Sepsi-Szt-György	356	585	164	17. ⁸⁶
Somorja	204	225	110	15. ⁸⁴
Sopron	695	1,539	221	9. ⁶²
Szabadka	1,292	1,044	81	3. ⁸¹
Szabolcza	233	123	53	6. ⁹⁶
Szamos-Ujvár	323	233	72	10. ⁴⁶
Szász-Régen	537	689	128	21. ⁶⁹
Szász-Sebes	299	295	99	9. ⁵¹
Szászváros	337	470	139	14. ⁸⁰
Szatmár-Németi	1,007	923	92	9. ⁷⁹
Szeged	1,907	6,879	361	11. ⁹⁸
Székelv-Udvarhely	567	449	79	20. ⁸¹
Székes-Fehérvár	850	1,453	171	8. ⁹⁹
Szent-Endre	208	239	115	10. ⁵⁷
Szentgyörgy	60	28	47	3. ⁰⁵
Szentes	850	827	97	5. ⁸⁴
Szepes-Olaszi	101	83	82	7. ⁴⁴
" -Szombat	44	63	143	13. ⁰⁰
" -Váralja	236	184	78	12. ⁹⁰
Szilágy-Somlyó	249	216	87	11. ¹⁰
Szolnok	547	1,845	337	13. ¹¹
Szombathely	459	991	216	13. ⁴⁰
Temesvár	1,392	6,277	451	22. ⁷⁶
Torda	727	657	90	14. ⁶⁷
Trencsén	194	321	165	11. ⁷⁰
Turkeve	282	170	60	3. ⁷⁵
Ujbánya	188	151	80	8. ⁰⁹
Ujvidék	769	1,222	150	9. ³⁴
Ungvár	772	1,124	146	16. ⁶⁷
Vác	369	459	124	6. ²⁷

A város neve	Az önálló vállalkozók száma	Az összes segéd-személyzet száma	100 önálló iparosra esik segéd-személyzet	A város iparos-sága az összes lakos-ságnak hány %-át képezi
Vajda-Hunyad --- --- ---	216	106	49	13. ⁹⁸
Versecz --- --- ---	602	986	164	7. ¹¹
Veszprém --- --- ---	805	951	118	13. ⁹⁶
Vinga --- --- ---	110	107	97	4. ⁵²
Vizakna --- --- ---	174	30	71	5. ⁵⁴
Zala-Egerszeg --- --- ---	299	412	138	12. ⁰⁴
Zenta --- --- ---	679	439	65	5. ²⁷
Zilah --- --- ---	516	445	86	16. ¹²
Zólyom --- --- ---	162	864	533	27. ³⁵
Zombor --- --- ---	431	667	155	4. ⁴⁵
Főösszeg	74,401	188,921	254	12. ³⁵

Ha az iparos-népességnek az összes lélekszámhoz való arányát tekintjük, azt látjuk, hogy a felvidéki kisebb iparvárosokban s néhány erdélyi városban, továbbá a fővárosban s a városias jelleggel bíró nagyobb vidéki városainkban foglal el az iparosság jelentékeny százalékot, a többi foglalkozásokkal szemben. Legkevesebb iparos van ellenben az alföld faluszerű városaiban. A mondottak igazolásául álljon itt néhány példa. Az iparos-népesség Bélán 41.⁰⁶, Besztercebányán 40.²⁰, Zólyomban 27.³⁵, Kassán 24.⁵⁹, Podolinban 22.⁹³, Kézdi-Vásárhelyt 25.²⁴, Temesvárott 22.⁷⁶, Szász-Régenben 21.⁶⁹, Eperjesen 21.⁰⁰, Székely-Udvarhelyt 20.³¹, Budapesten 20.³⁰, Pozsonyban 20.²⁷, Pécsét 19.¹⁷ %-át képezi az összes lélekszámnak, ellenben Karczagon csak 1.⁷³, Hajdu-Böszörményben 2.²², Hadházon 2.⁰⁸, Nánáson 2.⁰² %-át.

A mi különösen a fővárost illeti, úgy volt:

	Férfi	Nő	Együtt
Önálló vállalkozó --- --- ---	8,724	928	9,652
Üzletvezető és egyéb tisztviselő --- ---	2,013	—	2,013
Segéd --- --- ---	17,163	2,339	19,502
16 éven felüli állandó munkás --- ---	12,670	4,651	17,321
16 „ aluli „ „ --- ---	435	534	969
Felnőtt napszámos --- --- ---	12,994	2,117	15,111
Fiatallal „ --- --- ---	386	356	742
16 éven felüli tanoncz --- --- ---	1,597	169	1,766
16 „ aluli „ --- --- ---	3,744	445	4,189

	Férfi	Nő	Együtt
16 éven felüli és a műhelyen kívül dolgozó munkás --- --- --- --- ---	1,014	230	1,244
16 éven aluli és a műhelyen kívül dolgozó munkás --- --- --- --- ---	10	39	49
Csak időnkint használt munkás --- ---	567	78	645
Összesen	61,317	11,886	73,203

Budapesten van tehát 9,652 önálló iparos, képezvén ez az egész ország önálló iparosainak 4.₂₃ %-át, az összes városiaknak pedig 12.₉₇ %-át. A segédszemélyzet száma 63,551 és így az ország összes segédszemélyzetének 19.₇₃ %-a, a városi segédszemélyzetnek 33.₆₄ %-a Budapestre jut. Összes iparosaink száma végre 73,203, vagyis az ország összes iparosainak 13.₃₀ %-a Budapestre jut, míg a főváros lakossága az összes lakosságnak csak 2.₅₉ %-a.

A városokban tartózkodó 56,962 felnőtt segéd közül 17,163 (30.₁₃ %), a 26,852 felnőtt állandó munkás közül 12,670 (48.₄₀ %), a 14,586 felnőtt munkásnő közül 4,651 (31.₈₉ %), a 26,176 felnőtt férfi napszámos közül 12,994 (49.₆₄ %), a 34,948 tanoncz közül 5,955 (17.₀₄ %) Budapestre esik.

A magyar korona országai iparosságának megoszlása *iparágak* szerint a következő:

	Magyarországban						Fiumében			Horvát-Szlavonországban						A Szt-István korona országaiban együtt			
	önálló vállalkozó	segédzemélyzet	együtt	az összesnek hány % -a	önálló vállalkozó	segédzemélyzet	együtt	az összesnek hány % -a	önálló vállalkozó	segédzemélyzet	együtt	az összesnek hány % -a	önálló vállalkozó	segédzemélyzet	együtt	az összesnek hány % -a			
Kertészet --- --- ---	893	5,463	6,356	1. ₁₅	—	—	—	—	69	408	477	0. ₅₅	962	5,871	6,833	1. ₀₈			
Állati termények --- ---	12,151	8,189	20,340	3. ₇₀	32	30	62	0. ₈₂	964	1,229	2,193	2. ₅₄	13,147	9,448	22,595	3. ₅₁			
Vegyészeti ipar --- ---	1,509	10,700	12,209	2. ₂₂	8	982	990	13. ₁₃	71	421	492	0. ₅₇	1,588	12,103	13,691	2. ₁₂			
Élelmezési ipar --- ---	25,484	35,607	61,091	11. ₁₀	47	514	561	7. ₄₄	2,589	3,066	5,655	6. ₅₆	28,120	39,187	67,307	10. ₄₅			
Elszállásolási és üdítő ipar	22,921	26,668	49,589	9. ₀₁	129	2,585	2,714	36. ₀₀	4,543	4,021	8,564	9. ₉₃	27,593	33,274	60,867	9. ₄₅			
Szeszipar --- --- ---	986	12,976	13,962	2. ₅₄	—	—	—	—	29	278	307	0. ₃₆	1,015	13,254	14,269	2. ₂₁			
Agyag- és üvegipar ---	4,340	6,461	10,801	1. ₉₆	2	1	3	0. ₀₄	646	615	1,261	1. ₄₆	4,988	7,077	12,065	1. ₈₇			
Vas- és fémipar --- ---	25,419	38,343	63,762	11. ₅₈	15	68	83	1. ₁₀	4,163	2,305	6,468	7. ₅₀	29,597	40,716	70,313	10. ₉₁			
Faipar --- --- ---	27,802	29,295	57,097	10. ₃₇	44	287	331	4. ₃₉	3,984	3,885	7,869	9. ₁₃	31,830	33,467	65,297	10. ₁₄			
Bőripar --- --- ---	10,848	7,513	18,361	3. ₃₄	4	48	52	0. ₆₉	1,013	728	1,741	2. ₀₂	11,865	8,289	20,154	3. ₁₃			
Papiripar --- --- ---	558	2,819	3,377	0. ₆₁	8	788	796	10. ₅₆	39	64	103	0. ₁₂	605	3,671	4,276	0. ₆₆			
Fonó- és szövő-ipar ---	14,526	12,457	26,983	4. ₉₀	6	80	86	1. ₁₄	1,012	400	1,412	1. ₈₄	15,544	12,937	28,481	4. ₄₂			
Ruházati ipar --- ---	60,097	51,321	111,418	20. ₂₄	137	290	427	5. ₆₆	7,341	5,019	12,360	14. ₃₄	67,575	56,630	124,205	19. ₂₈			
Butoripar és dekoratív lakberendezés --- ---	1,085	2,364	3,449	0. ₆₃	10	12	22	0. ₂₉	80	121	201	0. ₂₃	1,175	2,497	3,672	0. ₅₇			
Arany- és ezüstműves czikkek, ékszerek, díszműárúk	1,251	1,876	3,127	0. ₅₇	10	28	38	0. ₅₁	113	58	171	0. ₂₀	1,374	1,962	3,336	0. ₅₂			
Sokszorosító ipar --- ---	631	4,931	5,562	1. ₀₁	8	49	57	0. ₇₆	45	277	322	0. ₃₇	684	3,257	5,941	0. ₉₂			
Zenészet i ipar --- ---	121	163	284	0. ₀₅	—	—	—	—	16	5	21	0. ₀₃	137	168	305	0. ₀₅			
Tudományos eszközök ---	807	772	1,579	0. ₂₉	11	6	17	0. ₂₃	96	49	145	0. ₁₇	914	827	1,741	0. ₂₇			
Építési ipar --- --- ---	15,842	49,958	65,800	11. ₉₅	20	1,130	1,150	15. ₂₅	2,217	34,031	36,248	42. ₀₄	18 079	85,119	103,198	16. ₀₂			
Járművek --- --- ---	177	9,650	9,827	1. ₇₈	4	146	150	1. ₉₉	19	162	181	0. ₂₁	200	9,958	10,158	1. ₅₈			
Gépipar --- --- ---	880	4,628	5,508	1. ₀₀	—	—	—	—	14	14	28	0. ₀₃	894	4,642	5,536	0. ₈₆			
Összesen	228,328	322,154	550,482	100. ₀₀	495	7,044	7,539	100. ₀₀	29,063	57,156	86,219	100. ₀₀	257,886	386,354	644,240	100. ₀₀			

Ha az önálló iparosoknak a segédszemélyzethez való arányát tekintjük, azt találjuk, hogy:

	100 önálló iparosra esik segédszemélyzet			
	Magyar- ország- ban	Fiumében	Horvát- Szlavon- országban	A Szt-István korona orsz. együtt
Kertészet	612	—	591	610
Állati termények	67	94	127	72
Vegyészeti ipar	709	12,275	593	762
Élelmezési ipar	140	1,094	118	139
Elszállásolási és üdítő ipar ...	116	2,004	89	121
Szeszipar	1,316	—	959	1,306
Agyag- és üvegipar	149	50	95	142
Vas- és fémipar	151	453	55	138
Faipar	105	652	98	105
Bőripar	69	1,200	72	70
Papíripar	505	9,850	164	607
Fonó- és szövő-ipar	86	1,333	40	83
Ruházati ipar	85	212	68	84
Bútoripar és dekoratív lakbe- rendezések	218	120	151	212
Arany- és ezüstműves-czikkok, ékszerek, díszműárúk	150	280	51	143
Sokszorosító ipar	781	613	616	769
Zenészeti ipar	136	—	31	143
Tudományos eszközök, mű- szerek	96	55	51	90
Építési ipar	315	5,650	1,535	471
Járművek	5,452	3,650	853	4,979
Gépipar	526	—	100	519
Összesen	141	1,423	196	150

A mozgató erőt alkalmazó iparvállalatokban 140,442 iparos nyer foglalkozást, csak hogy az itt elfoglalt iparosok közül 41,418, vagyis 31,63% a malmokra esik, melyek közül csak elenyésző kis szám tartozik a nagyobb berendezésű vállalatokhoz.

A mozgató erőt alkalmazó iparvállalatoknál foglalkozó parosság különböző osztályozását és ezeknek arányát az összes iparosság ugyanazon osztályzatához a következő számok mutatják:

	Az összes iparnál alkalmazott egyének száma	%-ban	A mozgató erőt használó ipar- vállalatoknál alkalmazott egyének száma	%-ban	A mozgató erő használó ipar- vállalatoknál al- kalmazott sze- mélyzet aránya az összes iparossághoz
Önálló vállalkozó --- --- ---	228,328	41. ₄₈	23,526	16. ₇₅	10. ₃₀
Üzletvezető és tisztviselő --- --- ---	9,180	1. ₆₇	5,604	3. ₉₉	61. ₀₅
Segéd --- --- ---	100,476	18. ₂₅	19,849	14. ₁₃	19. ₇₅
Állandó munkás :					
16 éven felüli --- --- ---	69,024	12. ₅₄	45,800	32. ₆₁	66. ₃₅
16 " aluli --- --- ---	5,047	0. ₉₂	2,261	1. ₆₁	44. ₈₀
Napszámos : felnőtt --- --- ---	56,044	10. ₁₈	26,561	18. ₉₁	47. ₃₉
" fiatal --- --- ---	6,953	1. ₂₆	3,112	2. ₂₃	44. ₇₆
Tanoncz :					
16 éven felüli --- --- ---	21,313	3. ₈₇	2,739	1. ₉₅	12. ₈₅
16 " aluli --- --- ---	40,136	7. ₂₉	2,854	2. ₀₃	7. ₁₁
A műhelyen kívül dolgozik :					
16 éven felüli --- --- ---	6,779	1. ₂₃	3,274	2. ₃₃	48. ₆₀
16 " aluli --- --- ---	518	0. ₀₉	321	0. ₂₃	61. ₉₇
Csak időnkint használt munkás --- ---	6,684	1. ₂₂	4,541	3. ₂₃	67. ₉₄
Összesen	550,482	100. ₀₀	140,442	100. ₀₀	25. ₅₁
Összesen önálló vállalkozó --- --- ---	228,328	41. ₄₈	23,526	16. ₇₅	10. ₃₀
Összesen segédszemélyzet --- --- ---	322,154	58. ₅₂	116,916	83. ₂₅	36. ₂₉

A mozgató erőt alkalmazó iparnál foglalkozó iparosság az egyes iparcsoportok szerint, viszonyítva az összes iparossághoz, következőkép oszlik meg:

	Az összes iparnál			A mozgató erőt használó iparvállalatoknál alkalmazva van						
	önálló vál- lalkozó	segédse- mélyzet	együtt	önálló vál- lalkozó	az összes önállóknak hány % ^a	segédse- mélyzet	az összes segédse- mélyzet hány % ^a	együtt	az összes iparosok hány % ^a	
Kertészet	893	5,463	6,356	93	10. ₄₁	266	4. ₈₇	359	5. ₆₅	
Állati termények	12,151	8,189	20,340	12	0. ₁₀	48	0. ₅₉	60	0. ₂₉	
Vegyészeti ipar	1,509	10,700	12,209	551	36. ₅₁	6,641	62. ₀₆	7,192	58. ₉₁	
Élelmezési ipar	25,484	35,607	61,091	20,811	81. ₆₆	28,430	79. ₈₄	49,241	80. ₆₀	
Elszállásolási és üditő ipar	22,921	26,668	49,589	44	0. ₁₉	8,525	31. ₉₇	8,569	17. ₂₈	
Szeszipar	986	12,976	13,962	458	46. ₄₅	9,030	69. ₅₉	9,488	67. ₉₆	
Agyag- és üvegipar	4,340	6,461	10,801	40	0. ₉₂	3,273	50. ₆₆	3,313	30. ₆₇	
Vas- és fémipar	25,419	38,343	63,762	114	0. ₄₅	19,583	51. ₀₇	19,697	30. ₈₉	
Faipar	27,802	29,295	57,097	660	2. ₃₇	12,409	42. ₉₆	13,069	22. ₈₉	
Bőripar	10,848	7,513	18,361	21	0. ₁₉	388	5. ₁₆	409	2. ₂₃	
Papiripar	558	2,819	3,377	45	8. ₀₆	1,518	53. ₈₅	1,563	46. ₂₈	
Fonó- és szövő-ipar	14,526	12,457	26,983	452	3. ₁₁	4,351	34. ₉₃	4,803	17. ₈₀	
Ruházati ipar	60,097	51,321	111,418	5	0. ₀₁	78	0. ₁₅	83	0. ₀₇	
Butoripar és dekoratív lakberendezés	1,085	2,364	3,449	—	—	—	—	—	—	
Arany- és ezüstműves czikkek, apróárúk	1,251	1,876	3,127	3	0. ₂₄	247	13. ₁₇	250	7. ₉₉	
Sokszorosító ipar	631	4,931	5,562	31	4. ₉₁	2,154	43. ₆₈	2,185	39. ₂₈	
Zenészeti ipar	121	163	284	2	1. ₆₅	27	16. ₅₆	29	10. ₂₁	
Tudományos eszközök	807	772	1,597	5	0. ₆₂	38	4. ₉₂	43	2. ₇₂	
Építési ipar	15,842	49,958	65,800	69	0. ₄₄	7,538	15. ₀₉	7,607	11. ₅₆	
Járművek	177	9,650	9,827	26	14. ₆₉	8,994	93. ₂₀	9,020	91. ₇₉	
Gépipar	830	4,628	5,508	84	9. ₅₅	3,378	72. ₉₉	3,462	62. ₈₅	
Összesen	228,328	322,154	550,482	23,526	10. ₈₀	116,916	36. ₂₉	140,442	25. ₆₁	

Az összes iparosoknak egy negyedrésze (25.51%) a mozgató erőt alkalmazó vállalatoknál működik. Az egyes iparcsoportok közt e tekintetben természetesen nagy különbség van, így a járműveket készítő ipar személyzetének 91.79% -a épen ilyen vállalatoknál van alkalmazva, az élelmezési ipar személyzetének 80.60% -a, a szeszipar személyzetének 67.96% -a, a gépiparnak 62.85% -a, a vegyészeti iparnak 58.91% -a. Vannak ellenben oly iparágak is, hol a motorral dolgozó vállalatokra az iparosoknak csak elenyésző kis része esik, így az állati termények iparánál csak 0.29% , a ruházati iparnál csak 0.07% .

Az egyes iparvállalatokra eső segédszemélyzet száma, még pedig külön a mozgató erőt alkalmazó és az ezt nem alkalmazó vállalatok szerint, a következő:

		A motorral dolgozó iparvállalatok száma	A motor nélkül	Összesen
Segédszemélyzet nélkül dolgozik	---	10,479	132,501	142,980
1 segéddel dolgozik	---	5,178	37,661	42,839
2 " "	---	1,430	18,093	19,523
3 " "	---	523	6,937	7,460
4 " "	---	357	3,408	3,765
5 " "	---	172	1,667	1,839
6 — 10 segéddel dolgozik	---	542	2,700	3,242
11 — 20 " "	---	367	907	1,274
21 — 50 " "	---	310	399	709
51 — 100 " "	---	138	88	226
101 — 250 " "	---	113	37	150
251 — 500 " "	---	57	11	68
501 — 1000 " "	---	24	7	31
1001 — 2000 " "	---	4	2	6
2001 — 3000 " "	---	4	1	5
3001 — 4000 " "	---	1	—	1
4001 — 5000 " "	---	—	—	—
5000-en felüli " "	---	1	—	1
A vállalatok száma		19,700	204,419	224,119

Az összes iparvállalatok közül 142,980, azaz az összes vállalatok 63.80% -a segédszemélyzet nélkül dolgozik, mozgató erőt alkalmazó iparvállalatoknak 53.19% -a, a mozgató erőt nem alkalmazó iparvállalatoknak 63.80% -a nem tart segédszemélyzetet.

Egy segédszemélyt (segéd, munkás, tanoncz, napszámos) összesen 42,839 iparvállalat, — az összes iparvállalatok 19.12% -a foglalkoztat.

Bezárólag 5 (1—5-ig) segédszemélyzetet összesen 75,426 iparvállalat, az összes iparvállalatok 33.66% -a foglalkoztat, ezek tehát a segédet nem alkalmazó iparvállalatokkal együtt az összes iparvállalatok 97.46% -át képezik. A motort használó iparvállalatoknál a segédet nem alkalmazó és a bezárólag öt segédszemélyt alkalmazó iparvállalatok száma, az összes e fajú iparvállalatok 92.08% -át, a motorral nem bíró vállalatoknál ellenben 97.97% -át képezik. A motorral működő vállalatoknál az öt segédszemélynél többet alkalmazó vállalatok tehát jóval nagyobb százalékot képeznek, daczára annak, hogy a motorral dolgozó iparvállalatoknál az egyszerű malmok nagy száma — 14,660 — ép olyan, mely segédszemélyzet nélkül, vagy csak egygyel dolgozik.

Az öt segédnél többet alkalmazó iparvállalatok száma 5,713, vagyis az összes iparvállalatoknak 2.54% -a, ezek közül 1,561, azaz 7.92% a motorral dolgozó és 4,152, azaz 2.03% a motor nélkül dolgozó iparvállalatokra esik.

6—10 segédszemélyt az összes iparvállalatoknak 1.45% -a, a motorral dolgozóknak 2.75% -a, a motort nem alkalmazóknak 1.32% -a foglalkoztat, 11—20-ig az összes iparvállalatoknak 0.57% -a, a motorral dolgozóknak 1.36% -a, a motort nem alkalmazóknak 0.44% -a, 21—50 segédszemélyt az összes vállalatoknak 0.32% -a, a motorral dolgozóknak 1.57% -a, a motort nem alkalmazóknak 0.20% -a foglalkoztat. Az ötvennél több segédszemélyzetet alkalmazó iparvállalatok száma 488, az összes iparvállalatoknak 0.22% -a, a motorral dolgozóknak 1.74% -a, a motort nem alkalmazó iparvállalatoknak 0.07% -a esik ezen osztályba. E számok tehát azt mutatják, hogy iparunk egész belső tagozatában ma még inkább a kisipar jellegét mutatja, de e kisipar körében már megvannak a nagy gyáripár sokat ígérő kezdetei, mi abból is kitűnik, hogy az összes magyarországi segédszemélyzetnek 32.20% -a esik azon vállalatokra, melyek öt segédnél többet alkalmaznak, holott e vállalatok az összesnek csak 2.54% -át képezik.

A motorok különféle fajait következőleg részletezhetjük:

A <i>tipróművek</i> száma	---	---	---	199			
Az <i>állaterőt</i> használó iparvállalatok száma	---	---	---	3,994			
a járgányok száma	---	---	---	4,937			
A <i>szélerőt</i> használó iparvállalatok száma	---	---	---	666			
a szélkerekek száma	---	---	---	900			
A <i>vízerőt</i> használó iparvállalatok száma	---	---	---	13,384			
a) a vizikerekek száma	---	---	---	20,116	összesen	53,971	lóerővel
b) turbinák száma	---	---	---	85	"	5,105	"
c) a vízoszlopgépek száma	---	---	---	5	"	81	"
A <i>gőzerőt</i> használó iparvállalatok száma	---	---	---	1,773			
a) az elmozdíthatlan gőzgépek száma	---	---	---	1,738	összesen	63,869	lóerővel
b) a szállító gőzgépek száma	---	---	---	750			
c) a kazánok száma	---	---	---	3,030			
A <i>gázt</i> használó iparvállalatok száma	---	---	---	60			
a gázmotorok száma	---	---	---	70	összesen	244	lóerővel
A <i>petroleumot</i> használó iparvállalatok száma	---	---	---	5			
a hőléggépek száma	---	---	---	5	összesen	10	lóerővel
A <i>légerőt</i> használó iparvállalatok száma	---	---	---	4			
a légszivattyúk száma	---	---	---	4	összesen	14	lóerővel

A vízerő után az állati erőt használja legtöbb iparvállalat, csak ezután következik a gőzerő alkalmazása. Bár számra nem áll első helyen, kétségkívül a gőzerő a legfontosabb motor iparunkban; s teljesítési képességéről leginkább fogalmat nyerünk, ha tekintetbe vesszük, hogy 63,869 lóerőt ad iparunk rendelkezésére. A gőzerő nagy része szintén malomiparunkban van alkalmazva (1,773 gő erőt használó vállalat közül 910 malom); a szélerő, egy vállalat kivételével, mind a malomipart szolgálja. A gázmotorok száma, bár magában még nem nagy, de tekintve, hogy alkalmazásuk csak újabb keletű, elég tért hódítottak maguknak. A petroleumot és légerőt, motor gyanánt csak néhány iparvállalat használja.

XIV.

A halandóság kor és halálokok szerint.

1883.

1. A halandóság korévek szerint.

		Férfi	Nő
0—	1 hónap	29,258	24,174
1—	2 "	9,008	8,085
2—	3 "	6,610	5,978
3—	6 "	10,092	8,573
6—	12 "	15,021	13,093
0—1 év összesen		69,989	59,903
1—	5 év	38,156	35,900
5—	7 "	8,673	8,191
7—	10 "	6,810	6,599
10—	15 "	5,180	5,388
15—	20 "	4,822	5,586
20—	25 "	5,574	5,828
25—	30 "	5,670	6,039
30—	35 "	7,074	7,129
35—	40 "	6,125	5,961
40—	45 "	7,029	6,048
45—	50 "	8,107	7,021
50—	60 "	15,364	14,644
60—	100 "	27,447	27,550
100-on felül		178	112
Összesen		216,198	201,899

2. A halandóság a fontosabb halálokok szerint.

	1883
Veleszületett gyengeség	37,425
Görcsök	32,111
Gyermeekaszály	15,579
Tüdőlob	26,593
Tüdőgümőkór, tüdővész, aszkór	40,515
Bélhurut	20,032
Vérhas	4,104
Hagymáz	8,713
Himlő	6,789
Vörheny	7,752

	1883
Kanyaró --- --- --- --- ---	3,547
Roncsoló toroklob --- --- --- --- ---	8,295
Torokgyík --- --- --- --- ---	6,683
Hökhurut --- --- --- --- ---	4,625
Gyermekegyi láz --- --- --- --- ---	2,555
Gutaütés --- --- --- --- ---	6,050
Aggkór --- --- --- --- ---	29,222
Vízkór --- --- --- --- ---	5,381
Fertőző pokolvar --- --- --- --- ---	380
Víziszony --- --- --- --- ---	85
Elmebajok --- --- --- --- ---	453
Összesen	266,889

XV.

A közegészségügy fontosabb mozzanatai.

1883.

1. A *közegészségügyi szolgálat* főtenyezőinek statisztikája következőké alakult 1883-ban :

Gyógyszertár --- --- --- --- ---	962
Orvostudor --- --- --- --- ---	2,483
Körorvos --- --- --- --- ---	786
Szülésznő --- --- --- --- ---	869
Közegészségi kör --- --- --- --- ---	1,232
Nem volt orvos --- --- --- --- ---	446

2. A *gyógykezelés* következő eredményeket mutat :

Meghalt (a közegészségi jelentés szerint)	418,097
Ezek közül nem gyógykezelettetett --- ---	160,956
és pedig 7 éven alóli egyén --- ---	85,019
7 " felüli " --- ---	75,937

A hét éven alóliaknál az arány a következő :

Meghalt --- --- --- --- ---	220,812
Nem gyógykezelettetett --- --- --- ---	85,019

3. A *gyermekekre való felügyelet* kiterjedt : 14,958 gyermekre. Engedély adatott csecsemők szoptatására 4,121, kisdetek dajkálására 3,058. Megtagadtatott az engedély

703 esetben. A hét évnél fiatalabb gyermekek gyógyítása elmulasztatott 64,236 esetben. E miatt elmarasztatás történt 7,253 esetben. A beoltottak száma tett 519,494-et.

4. *Fürdőhelyek.* A hivatalos jelentésben szereplő fürdőhelyeinkben tett a látogatók száma 48,495. Legnagyobb látogatásnak örvendtek:

Mehádia	4,703
Pöstyén	2,808
Tátrafüred	3,074
Balatonfüred	2,208
Trencsén-Teplicz	2,520
Buziás	1,364
Borszék	1,127
Tusnád	1,215
Szliács	1,310
Előpatak	1,313
Koritynicza	906

5. *Elmebetegek.* A budapesti országos tébolydában ápolgatott 1883-ban: 1,064. ápolás alatt maradt az év végén 691. A nagyszebeni tébolydában ápolgatott 364, az év végén ápolás alatt maradt 232.

6. *Öngyilkosságok és halálesetek.* Tett:

Az öngyilkosságok száma	1,176
A balesetek száma	2,625
Egyéb erőszakos halálesetek száma	1,169

Az öngyilkosságok közül jut:

A városokra	305
A fővárosra	122

XVI.

Nekrolog.

Hazai tudományunk legnagyobb veszteségét az utolsó két évben gróf LÓNYAY MENYHÉRT elhalálózása okozta. Lónyay 1822. január 6-án született, ősrégi magyar családból. Alighogy a jogi tanfolyamot a pesti egyetemen elvégezte, 1841. évben szerepelni kezdett Bereg és Szabolcs megyék közgyűlésein, 1843-ban Beregmegye, mint követét küldte az országgyűlésre, a hol Széchenyi István követői sorába lépett. Az országgyűlés befejezése után beutazta Európa nyugati országait; 1847-ben feltűnést keltett «Hazánk anyagi érdekei»-ről szóló munkájával, mely főleg a közlekedési eszközök szükségére nézve nyújtott tájékozást. Beregmegye 1847-ben ismét egyhangúlag választá meg követének, s az 1848-diki országgyűlésen már jelentékeny állást foglalt el. Ez időben irta «Pénzügyi leveleit». A magyar minisztérium alakulásakor államtitkár lett a pénzügyi minisztériumnál. A világosi fegyverletétel után külföldre menekült s egy ideig Párisban tartózkodott, de kegyelmet nyerve, már 1850-ben visszatért. Egy ideig birtokán elvonulva, magán-gazdasággal foglalkozott. Majd ismét az ország közgazdasági mozgalmi körébe tért vissza. Az «Első magyar biztosító», a «Pannonia» és «Magyar viszontbiztosító», a «Magyar földhitelintézet» létrehozói közé tartozott és ez utóbbi három intézetnek elnöke lett. Jelentékeny része volt az «Országos gazdasági egyesület» működése körül s a vidéki gazdasági egyletek, takarékpénztárak, iparegyletek egész sora az ő fáradhatatlan buzgalmának köszöni létesülését. 1863. évben jelent meg «Közügyekről» cím alatt nemzetgazdasági dolgozatainak gyűjteménye. Két «Emlékirat»-ában Magyarország részére vasúthálózat-tervet terjesztett az «Országos gazdasági egyesület» elé. 1861. évben képviselővé választatott. Ez országgyűlésen jelentékeny beszédet tartott, melyben az abszolút rendszer pénzügyi politikáját bírálta. Az 1865 —

67. évi országgyűlésen nagy rész jutott neki a kiegyezési tárgyalásokban. A minisztérium megalakulásával Lónyay a pénzügyi tárczát nyerte el. 1870-ben közös pénzügy-miniszterré nevezetett. 1871 végén, mint a magyar kormány elnöke tért vissza Budapestre, de ez állásban éles támadásoknak lévén kitéve, 1872. évi december 2-án a kormányelnöki tárczát letette. De egy ideig a képviselőház tagja maradt. 1877. februárban szólalt föl utoljára. Élete utolsó évtizedeit leginkább magánügyei rendezésének szentelte, szabad idejét tanulmányokkal, közgazdasági művek írásával töltve. Ekkor írta meg nagyszabásu munkáját a «Bankügy»-ről, mely az 1867-iki kiegyezésre vonatkozó sok érdekes részletet tartalmaz. Ugyancsak ekkor adta ki «Közügyekről» cím alatt újabb publicistikai dolgozatait. Azonkívül gazdagította az irodalmat számos nagybecsű értekezésekkel, melyek szak-folyóiratainkban jelentek meg. Munkásságának jelentékeny részét a M. T. Akadémia vette igénybe, melynek báró Eötvös József halála után első elnöke lett. Ő hozta rendbe, Csengeryvel együtt, az Akadémia pénzügyeit, s ez intézet anyagi helyzete az ő elnöksége alatt emelkedett annyira, hogy az alapvagyon 1883 végén meghaladta a két milliót. 1884. november 3-án, délben, midőn a ref. egyházkerületi ülésen elnökölt, szélhűdés érte, mely néhány órai szenvedés után véget vetett tevékeny s az utolsó években betegségtől sokat gyötört életének.

KAUTZ a «Nemzetgazdasági Eszmék» című munkájában következőképen nyilatkozik Lónyayról: «A harmadik e korbeli nagy szakférfiú, ki a közlekedési rendszerre nézve szintén nagyobbyszerű és önálló dolgozattal föllépett, Lónyay Menyhért, az 1847—48-ban kiadott és «Hazánk anyagi érdekeiről» című jeles munka szerzője. Lónyay — oly szellemtermékkel ajándékozta meg szakirodalmunkat, melynél jelesbet ez irányban nem birunk s mely Desewffy «Alföldi levelei» mellett majdnem az egyetlen szakmű hazánkban, mely ez időben a modern európai tudomány és gyakorlat színvonalának teljesen megfelelt, sőt azt egyben-másban még magasabbra is emelte, tehát a fiatal,

alig 25 éves tudósna Európa elsőrangú nemzetgazdái közt helyet biztosított (442. l.)» — Továbbá: «Desewffy mellett a legilletékesebb hely Lónyay Menyhértet, a tudomány és gyakorlat ez egyaránt szerencsés képviselőjét és egyeztetőjét illeti. — — Jelenleg élő státuszgazdáink elseje, Széchenyinek több tekintetben Desewffynél is méltóbb örököse. Irányára nézve Lónyay a modern liberális közgazdasági iskola hívei közé tartozik, a kereskedelmi politikában a mérsékelt forgalomszabadság rendszeréhez hajlik. Financziális nézeteiben a legtekintélyesebb angol s német szakférfiakat követé, kedvencz szakában, a közlekedésügyi kérdésben, pedig még mindig következetesen hajlik az államvasútépítés elvéhez s azon fényes elégtétele van, hogy ép napjainkban ez irány Európa elsőrangú szakemberei irataiban ismét tulsúlyra kezd emelkedni. Művei — — — nem számosak ugyan (mi bokros elfoglaltságánál fogva természetes), de annyival hatalmasabbak s megannyi maradandó becsű szellemtermékeket képeznek (499. l.)» E helyen különösen ki kell emelni azon fáradhatlan tevékenységet és azon benső szeretetet, melyet az Akadémia nemzetgazdasági bizottságának szentelt, melylyel ő magát azonosította és melynek ő csakugyan éltető lelke volt. Ő fokozta annak tevékenységét az által, hogy a bizottságban felolvasásokban tárgyalatta a legfontosabb kérdéseket, élénk részt vett az a fölött fejlődött vitákban; ő alapította a «Nemzetgazdasági Szemlét», ő lépett föl először azon eszmével, hogy a bizottság feleljen meg az általánosan érzett szükségnek egy «Nemzetgazdasági és statisztikai Évkönyv» kiadásával, melynek létesítése és első szerkesztése körül fáradozott; az ő kitartásának és buzgalmának köszönhető, hogy a kereskedelmi műszótár csakugyan létre fog jönni, mi a kereskedelem magyarosodásának leghatalmasabb emeltyűje lesz; ő kívánta a «Nemzetgazdasági Értekezések» megindítását, mely közlemény egyelőre fel van függesztve, melynek szükségessége azonban el van ismerve. Legnagyobb elfoglaltsága közepette tudott mindig időt szakítani és midőn e sorok írója utoljára látta, akkor is azon szavakkal búcsúzott, hogy

orvosai egyelőre eltiltották a munkától, de ha visszatér egészsége, újult erővel kíván a bizottság munkálkodásaiban részt venni. Az utolsó ülés, melyen a bizottság őt még az elnöki széken látta, az adósságok konverziójával foglalkozott, mely tárgyról Fenyvessy Adolf tartott felolvasást, Senki sem sejtette, hogy nyolcz nappal később már ravatalánál fogunk állani.

Elhunyt elnökének érdemeit a bizottság már 1884. november 5-én tartott ülésében méltatta. Ez ülés lefolyása a következő volt:

KAUTZ elfoglalván az elnöki széket, előadja, miszerint ez ülés egyedüli tárgyát képezi a halál által körünkől kiragadott, mélyen gyászolt elnök emlékének megülése. A bizottság csak nagy tartozást ró le gróf Lónyay Menyhért iránt, midőn pótolhatlan veszteségének és fájdalmának kifejezést ad azon férfiú sírjánál, ki a magyar nemzetgazdák között Széchenyi István mellett a legnagyobb volt. Széchenyivel együtt sokkal tovább látott és hatott, mint mindnyájunk, midőn oly határozottan tűzte ki ama nagy czélokat, melyek közgazdaságunk felvirágzásával összefüggnek. A nemzetgazdasági bizottság az, mely első sorban érzi a mély csapást, melyet e férfiú halála a házára mért, mert ő serkentette azt tevékenységre, tettekre, ennek ügyeivel foglalkozott kiváló előszeretettel, miként ennek még röviden halála előtt adott kifejezést, — erős szellemének ez képezte egyik legkedveltebb foglalkozását. Ennek megfelelően, a következő indítványokat terjeszti elő:

1. Gróf Lónyay Menyhért emlékét a bizottság jegyzőkönyveiben örökíti meg.

2. A bizottság koszorút tesz elhunyt elnökének ravatalára.

3. Gondoskodni fog a megboldogult összes tevékenységét alaposan méltató életrajz megírásáról. A tervezet elkészítésével Keleti Károly bizatik meg.

4. A bizottság alkalmasnak látszó időben rendkívüli ünnepélyes ülést szentel az elhunyt nagy szakférfiú emlékének és nemzetgazdasági szerepe jellemzésének.

A 3. alatti határozat fogantatosítására KELETI KÁROLY a következő előterjesztést tette :

A M. Tud. Akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottsága boldogult elnökünk, gróf Lónyay Menyhertnek sajátos alkotása.

E bizottság tagjai nemcsak tisztelettel és szeretettel hajoltak meg elnökük előtt; de mint szakférfiaknak leginkább volt alkalmuk a boldogultat közgazdasági tevékenységében méltányolni és bámulattal tekinteni végig azon gazdag működési körön, melyet a boldogult életében betöltött s a melyen mind a tudomány, mind a gyakorlati élet szempontjából oly kiváló sikert aratott.

Ezért ragadta meg e bizottság az alkalmat, hogy javasolja a tek. Akadémiának, hogy elhunyt elnökének, az elődeit meghaladó, kortársai közül messze kimagasló szakférfiúnak életrajzát, az elhunynak nagyságához méltó tudományos tartalommal és kiállítással megírassa és ezen munkával e szakbizottság valamely tagját megbizza.

Gróf Lónyay Menyhért ifjan bevégzett tudományos készsége, korán megindult közigazgatási és csakhamar politikai és közgazdasági pályája elann,ira kapcsolatba hozta az országot érdeklő minden fontosabb közgazdasági kérdéssel, tudományos előkészítésével vagy gyakorlati megoldásával, hogy alaposan készült életrajza egyúttal hazánk a legutóbbi négy évtized alatti közgazdaságának hű korrajza is lehetne.

Az általunk javasolt életleírásnak — ha teljes képét akarja adni az elhunyt érdemdús férfiúnak — fel kellene ugyan ölelnie politikai pályáját épügy, mint a hogy neveltetését, családi életét és egyháza érdekében vívott harczait és kifejtett tevékenységét ecsetelné; de, méltatva őt legfő érdemei szerint, leginkább mégis csak közgazdasági téren mozogna.

Ha a majdan kiszemelendő életíró feladatát intentióink szerint helyesen fogja fel, úgy Lónyay élete volna a központ, melynek háttéréül a történelmi korrajz szolgálna, míg tevékenysége egyes szálai összekötnék őt a haza

közelmult jelenének összes politikai, egyházi, társadalmi és tudományos, főleg pedig közgazdasági életével.

Azért javasoljuk pedig, hogy a tek. Akadémia vegye kezébe az ügyet, mert így az általa kiszemelendő életíró mintegy hivatalos megbizást nyerne, hogy a boldogútnak hátrahagyott irodalmi hagyatékát átkutathassa, családjával összeköttetésbe lépve, tőle megtudhasson minden az elhúnytat érdeklő eseményt és annyira szétágazott köztevékenysége minden irányában, fel, egész a legmagasabb udvarig is, nyomozhassa gazdag életének minden mozzanatát.

A tisztelt Akadémia pedig, ha magáévá teszi e javaslatot és a vállalkozás nem épen túlnagy és több évre elosztható költségeit fedezni hajlandó, ha nem is praecedentst alkotva, de alapját vetné meg oly tudományos és irodalmilag is becses, nagyobb szabású életleírásoknak, minőkkel nagyjai emlékének eleddig az ország sem az elhúnytak nagyságának, sem saját méltóságának megfelelőleg még kellően nem adózott.

Budapest, 1884. nov. 7.

Keleti Károly, r. tag.

Habár ez életrajz még megírva nincsen, úgy már is azon emlékbeszédben, melyet a M. T. Akadémia elnöke, TREFORT ÁGOSTON, az elhunyt fölött tartott, annak tevékenysége plastikus módon kidomborodott és így kétséget nem szenved, hogy Lónyay Menyhért nagy érdemei Magyarország közgazdasági fejlődése körül mindig teljes mértékben el fognak ismertetni.

Meghalt továbbá az utolsó évben BEÓTHY LEO, egy alapos képzettségű és eredeti gondolkozású művelője a társadalmi tudományoknak. Hivatalos állásánál fogva részt vett a legfontosabb statisztikai munkálatok szerkesztésében; de azonkívül önálló tevékenységet fejtett ki, mely mara-dandó becsű munkák alkotásához vezetett. A nemzetgazdaságtan, a statisztika és a társadalomtan tág mezejét egyenlő szerencséjével művelte. Nagyobb munkái a «Nemzet-lét», «A bankügy elmélete» és a «Társadalmi fejlődés».

A külföldi tudománynak az utolsó két évben szenvedett veszteségei között első helyen kell említeni HENRY

FAWCETT-et. Nem új irány képviselője volt, mert hű követője mesterének, John Stuart Mill-nek; de ezzel együtt azon volt, hogy különösen a socialis problémáknak nagyobb tért hódítson a tudományban. Nevezetesebb munkái a következők: «Manual of political economy» (Első kiadás 1863), «Speeches on some current political questions, The economic position of the british labourer, Pauperism; its causes and its remedies, Free trade and protection». Azonkívül közzétett feleségével együtt következő munkát: «Essays on political and social subjects». Az angol parlament egyik kiemelkedő alakja és élete végén a kormány tagja volt.

A statisztika köréből elhunytak közül első helyen említendő KOLB, a statisztika nestora, kinek «Handbuch der vergleichenden Statistik, der Völkerzustands- u. Staatenkunde» című munkája évtizedeken át a statisztikus legmegbízhatóbb vezérfonala és leggazdagabb kútforrása volt. A munka nyolcz kiadást ért és 1883-ban a legújabb adatok alapján kiegészítését nyerte a «Statistik der Neuzeit» című műben. Idegen nyelvekre is lefordítottatott. A statisztikán kívül Kolb még a kulturtörténetet is művelte.

Meghaltak továbbá LUNIER, ki a francia statisztikai társaság elnöke volt és különösen az alkoholismusról írt munkájával a statisztikai irodalmat gyarapította, dr. GUY, ki az orvosi statisztikával foglalkozott, WALFORD, az életbiztosítási ügy egyik legjelesebb képviselője, továbbá DAMETH és TOYNBEE nemzetgazdák.

Az Évkönyv szerkesztésénél használt források.*

Törvények gyűjteménye.

Budapesti Közlöny.

Magyar Statisztikai Évkönyv, Budapest.

Közgazdasági Értesítő; a földmivelés, ipar- és kereskedelmi m. kir. minisztérium közlönye. Budapest.

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. Budapest.

Katalogus azon találmányokról stb. Közli a m. kir. szabadalmi levéltár. Budapest.

Tisza Kálmán mint belügyminiszter, jelentése az ország közegészségi viszonyaira vonatkozólag. Budapest.

A vallás- és közoktatási m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló jelentése. Budapest.

Az 1884. évi fogyasztási eredményeknek statisztikai egybeállítása. Budapest, 1885.

Állami költségvetés. Budapest.

A magyar korona országainak állami zárszámadása. Budapest.

Az osztrák-magyar bank zárszámadásai. Bécs.

Statisztikai havi füzetek. Kiadja a fővárosi statisztikai hivatal. Budapest.

A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása. Irta Bedő Albert. Budapest, 1885.

A m. kir. vasuti felügyelőség évi jelentése 1884-ről. Budapest, 1885.

Hivatalos statisztikai közlemények: Magyarország házi ipara az 1884. év elején. Összeállította dr. Jekelfalussy József. Budapest, 1885.

Hivatalos statisztikai közlemények: Magyarország malomipara az 1885. év elején. Összeállította dr. Jekelfalussy József. Budapest, 1885.

Hivatalos statisztikai közlemények: Magyarország iparstatisztikája 1885-ben. Összeállította dr. Jekelfalussy József. Budapest, 1885.

A magyar korona területén levő állami és vasuti távvidék statisztikája. Budapest.

* Az évenként megjelenő közlemények különböző évfolyamai használtatván, a megjelenés évét nem tettük ki.

- Oesterreichisches statistisches Handbuch. Wien.
 Compass. Finanzielles Jahrbuch. Wien.
 Gothaischer genealogischer Hofkalender, nebst diplomatisch-statistischem Jahrbuch. Gotha.
 Statistische Monatschrift. Wien.
 The Statesman's Yearbook. London.
 Hauptergebnisse des auswärtigen Handels. Wien.
 Tresor.
 Report of Agricultural-Department. Washington.
 Scherzer: Das wirtschaftliche Leben der Völker. Leipzig, 1885.
 Mulhall: History of prices. London, 1885.
 Journal de la société de statistique de Paris. Paris.
 Journal of statistical society. London.
 Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft. Tübingen.
 Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik. Wien, Pest, Leipzig.
 Public General-Statutes. London.
 Movimento dello stato civile. Confronti internazionali. Roma, 1884.
 Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. Wien.
 Reichsgesetzblatt. Berlin.

Javitandó hibák.*

- A 2. lapon 7. sor alulról olv.: években.
 Az 5. « 8. sor felülről olv.: — helyett 105.₃.
 A 157. « a címben olv.: 1881—1884.
 A 245. « 7. sor alulról olv.: állami 24, felekezeti 46.
 A 254. « 20. sor felülről olv.: 1884: 234 = 62.⁰/₀ **
 A 338. « a fejezet száma: VII.
 A 396. « 5. sor alulról olv.: Inama—Sternegg.

* A fejezetek számozásában egy-két helyen hiba csúszott be, mely azonban jelentőséggel nem bírván, egyszerűen csak figyelmeztetjük erre az olvasót.

** A közoktatásról szóló hivatalos jelentésbe — melyből az adatokat vettük — e helyen téves adat csúszott be, melyet az eredeti okmányok alapján helyreigazítottunk.

birtok forgalma és megterhelhetése. — XVIII. Gabonaárak és gabonakereskedelem. — XIX. A budapesti marhavásár. — XX. A sertéskereskedelem. — XXI. A mezei és egyéb gazdasági munkáktól fizetett napszámdíjak. — XXII. Termények és élelmi czikkek ára. — XXIII. Az elemi csapások és a mezőgazdaság. — XXIV. Az ipárral foglalkozó népesség. — XXV. Szabadalmak és védjegyek. — XXVI. A hazai ipar számára nyújtott állami kedvezmények. — XXVII. Bánya- és a kohó-ipar. — XXVIII. A szesz-, sör- és tépaczukorgyártás. — XXIX. A malomipar. — XXX. Az ipari oktatás. — XXXI. A kereskedelemmel és forgalommal foglalkozó népesség. — XXXII. A külkereskedelem. — XXXIII. Az osztrák-magyar bank. — XXXIV. A magyar hitelintézetek. — XXXV. Adalék takarékpénztáraink történetéhez. — XXXVI. A budapesti pénzügyintézetek. — XXXVII. A hazai első takarékpénztár 1840—1881-ig. — XXXVIII. Az uzsora. — XXXIX. Pénzverés. — XL. Államjegyek. — XLI. Az agio. — XLII. A pénzpiacz. — XLIII. Értékpapírok. — XLIV. Vasutak. — XLV. Posta és távirda. — XLVI. Budapest főváros közraktárjai. — XLVII. A folyamhajózás. — XLVIII. Tengeri hajózás. — Fiume. — XLIX. Dunagőzhajózási társulat és osztrák-magyar Lloyd. — L. Tűzkárok. — LI. Az első m. által. biztosító-társaság. — LII. A budapesti kir. zálogházak. — LIII. Az 1883. évi állami költségvetés. — LIV. Az államvagyon. — LV. Az államadósság. — LVI. A magyar kamatozó pénztári jegyek. — LVII. Közigazgatási költségek az ötvenes években. — LVIII. A megyék háztartása. — LIX. Budapest főváros költségvetése. — LX. Szabad királyi városaink pénzügye. — LXI. Tanügy. — LXII. Igazságszolgáltatás. — LXIII. Az országgyűlési képviselő-választók. — LXIV. A hírlapok. — LXV. A hadsereg. — LXVI. Nemzetközi statisztikai összehasonlítások: Mezőgazdaság és erdőmivelés. — Lótenyésztés. — Szarvasmarha- és juhtenyésztés. — Sertésenyésztés. — Gyapjuter-
melés. — Állat- és húskereskedelem. — Bányászat. — Külkereskedelem. — Vasutak. — Posta és távirda. — Gőzhajók. — Pénzforgalom. — Papírpénz és bankjegy. — Hadsereg. — Pénzügy. — LXVII. A gazdasági törvényhozás hazánkban és a külföldön. — LXVIII. A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom hazánkban és a külföldön. — LXVIII. Nekrolog. — A m. tud. akadémia nemzetgazd. és statiszt. bizottság ülései 1882-ben. — Függelék: Az „Adria.”

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÉVKÖNYV.

SZERKESZTI

FÖLDES BÉLA.

MÁSODIK ÉVFOLYAM.

BUDAPEST. 1884.

TARTALOM.

I. Népesség: I. Népesedési mozgalom: a) Születések. — b) Halálozások. — c) Eske-
tések. — II. A bevándorlás. — II. A telepítés. — IV. A kivándorlás. — V. Az ön-
gyilkosságok.

II. Földmivelés: VI. A terület művelési ágak szerint. — VII. A termés. — VIII. A
szüret. — IX. A dohánytermelés.

III. Állattenyésztés: A hasznos háziállatok 1880-ban. — a) A szarvasmarhaállomány.
— b) A juh- és kecske-állomány. — c) Magyarország ló-állománya. — XI. Szarvasmarha
tenyésztés. — XII. Lótenyésztés. — XIII. A selyemtenyésztés. — XIV. Állategészség-
ügy 1882-ben. — XV. A gazdasági szakoktatás. — XVI. Gazdasági egyesületek. —
XVII. A talajjavítások. — XVIII. A földbirtok. — XIX. A fekvő birtok forgalma és
megterhelhetése. — XX. Gabonaárak és gabonakereskedelem. — XXI. A budapesti
marhavásár. — XXII. A sertéskereskedelem. — XXIII. A mezei és egyéb gazdasági
munkáktól fizetett napszámdíjak. — XXIV. Termények és élelmi czikkek ára. —
XXV. Az elemi csapások és a mezőgazdaság.

IV. Ipar: XXVI. A hazai ipar számára nyújtott állami kedvezmények. — XXVII. Védjegyek és szabadalmak. — XXVIII. Ipartársulatok. — XXIX. Az ipari és kereskedelmi kereset. — XXX. Az ipari oktatás. — XXXI. Bánya- és kohó-ipar. — XXXII. A selmeczi bányászat. — XXXIII. A szej-, sör- és répaczukor-gyártás. — XXXIV. A malomipar. — XXXV. A munkások javára fennálló humanisztikus intézmények. — XXXVI. Fővárosi építkezések és építési költségek.

V. Kereskedelem: XXXVII. A külkereskedelem. — a) Az osztrák-magyar vámterület külkereskedelme. — b) Magyarország külkereskedelme. — XXXVIII. A konzulátusok.

VI. Pénz és hitel: XXXIX. Az osztrák-magyar bank. — XL. A magyar hitelintézetek. — XLI. A hitelszervezet területi alakulása. — XLII. A hitel- és váltóforgalom. — XLIII. A budapesti pénzintézetek. — XLIV. Államjegyek. — XLV. Pénzverés. — XLVI. Az agio. — XLVII. A pénzpiacz. — XLVIII. Értékpapírok. — XLIX. A magyar értékpapírok tőkeértéke 1868—1883. — L. Vállalataink jövedelmezősége 1868—1882.

VII. Közlekedés: LI. Vasutak. — LII. Posta és távirda. — LIII. Budapest főváros közraktárai. — LIV. A folyambajózás. — LV. Tengeri hajózás. — LVI. Fiume. — LVII. Budapest árúforgalma.

VIII. Pénzügy: LVIII. Az 1884. évi állami költségvetés. — LIX. Az államháztartás. LX. A fogyasztási adók. — LXI. Magyarország államháztartása 1878—1882. — LXII. Az osztrák-magyar monarchia közös államháztartása. — LXIII. A főváros állami adózásai. — LXIV. A magyar kamatozó pénztári jegyek. — LXV. Haszonbérhátralékok az állam javaknál. — LXVI. Az államvagyon. — LXVII. Az államadósság. — LXVIII. Állami jószágok eladása 1882-ben. LXIX. Községeink háztartása. — LXX. Szabad kir. városaink pénzügye. — LXXI. Budapest főváros költségvetése.

IX. Közművelődés: LXXII. Tanügy. — LXXIII. A hírlapok. — LXXIV. Nyilvános könyvtárak.

X. Jogi és politikai élet: LXXV. Igazságszolgáltatás. — LXXVI. A kereskedelmi és váltótörvénytörvény. — LXXVII. A tőzsdebiróság. — LXXVIII. Az országgyűlési választók.

XI. Hadügy: LXXIX. A hadsereg. — LXXX. A tüzkarok.

XII. Vegyes: LXXXI. Nemzetközi statisztika: 1. Ausztria. — 2. Németország. — 3. Franciaország. — 4. Nagybritannia. — 5. Oroszország. — 6. Olaszország. — A többi államok.

XIII. A közigazd. törvényhozás hazánkban és a külföldön.

XIV. A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom hazánkban és a külföldön.

XV. Nekrolog.

XVI. A magyar tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának ülései 1883-ban: Az állami biztosítás rendszere KÖVÁRY LÁSZLÓTÓL. — Tongerészetünk és Fiume jövője KELETI KÁROLYTÓL. — Franciaország államháztartása és adózási viszonyai LUKÁCS BÉLÁTÓL.

Függelék: I. Magyarország halandósága kor és halálokok szerint. — II. A közegészségügyi szolgálat. — III. Az elmebetegek. — IV. A magyarországi fürdők. — V. A magyar vasutak 1882-ben. — VI. Védjegyek és szabadalmak. — VII. Az erdészet. — Az Évköny szerkesztésénél használt források.